JOHANNES KEPLER
GESAMMELTE WERKE

HERAUSGEGEBEN IM AUFTRAG
DER DEUTSCHEN FORSCHUNGSGEMEINSCHAFT
UND DER
BAYERISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

UNTER LEITUNG VON
WALTHER VON DYCK † UND MAX CASPAR

C. H. BECK'SCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG
MÜNCHEN

IOANNIS KEPPLERI
Mathematici Cæsarei
hanc imaginem
ARGENTORATENSI BIBLIOTHECÆ
Contulit
MATTHIAS BERNEGGERVS
Kal. Ianuar. Anno Chr.
M DC. XXVII

JOHANNES KEPLER
GESAMMELTE WERKE

BAND XVIII

BRIEFE 1620–1630

HERAUSGEGEBEN VON
MAX CASPAR

C. H. BECK'SCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG
MÜNCHEN MCMLIX

Das Titelbild ist eine Reproduktion des im Besitz des Thomas-Stifts in Straßburg befindlichen Originals, das Kepler im September 1620 durch J. Gringallet als Geschenk seinem Freund Bernegger nach Straßburg bringen ließ.

Gedruckt mit Unterstützung der Deutschen Forschungsgemeinschaft in der
C. H. Beck'schen Buchdruckerei, Nördlingen
Printed in Germany

BRIEFE

1620—1630

884. KEPLER AN MICHAEL MÄSTLIN IN TÜBINGEN

Linz, 12. April, 28. Mai, 19. Juni 1620

Wolfenbüttel, Herzog-August-Bibliothek, Cod. Aug. fol. 15, 3 Bl. 305–312. Bl. 306v–312 eigenhändig
Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 46v–56. Bl. 46v–47v, 54–56 eigenhändig

305 Clarissime Vir. Nuncius me absente literas tuas in meas aedes intulit, cum denunciatione, ut intra praestitutum tempus responderem. Brevis igitur esse studeo; an id sim assecuturus finis Epistolae ostendet. Gratias ingentes ago et pro observatione tua Eclipseos et pro examine meae. Opus verò tibi esse puto declaratione quarundam rerum, qua percepta rogo ut iteres censuram tuam: res enim magna agitur de locis sc: omnium fixarum. Primum parallaxis ☽ 62′. 10″ nequaquam a me fuit adhibita altitudinj 50 graduum, sed est haec parallaxis altitudinis in ipso Horizonte. Demonstravi autem ante 16 annos in Opticis, capite IX
10 fol. 320 quod posito uno certo gradu Eclipticae in Horizonte, eoque retento immobili in eo, Luna verò per totum semicirculum Eclipticae extantem eunte, in eadem à Terrâ distantiâ, semper eadem maneat
† parallaxis latitudinis. (*Randbemerkung:* Sit 24 ♏ in ortu sit etiam eadem distantia ☽ a ⊕, erit parallaxis latitudinis ☽ tanta in 24 ♌ in Nonagesimo quanta in 24 ♏ in oriente vel in 24 ♉ in occidente.) Vt igitur sinus totus, ad sinum distantiae Nonagesimi à vertice, ita 62′. 10″ ad parallaxin latitudinis. Et ut idem sinus totus, ad sinum altitudinis Nonagesimi, ita 62′. 10″ ad parallaxin longitudinis Horizontalem: ut verò totus ad sinum dist: ☽ à Non: ita Parall: long: Horizontalis ad parall: long: in
20 propositâ altitudine ☽. Hinc patet, si sinus alt: Non: multiplicetur in sinum dist: ☽ à Non: factus in 62′. 10″, ablatis 10 figuris ultimis, confectum iri parallaxin long: Horizontalem.

Atqui multiplicationes tolluntur, additione logarithmorum, ut demonstravit Neperus. Itaque invenies hoc tempore alt: ☽ 55 semidd: ⊕ ex meâ parallaxi 62′. 10″, puta Horizontalj altitudinis.

† Vt autem tibi per hanc occasionem explicem obiter rationem logarithmorum: attende primò nomen, quòd sint aliqui numeri qui sunt ἀριθμοὶ τοῦ λόγου. Verbi causâ, sit minima omnium proportio suscepta inter numeros 100000.00 et 99999.99: haec proportio signetur unitate
30 (·quanta nimirum est terminorum differentia·). (*Randbemerkung:* Etsi logarithmj sunt adhuc accuratiores. Nam initium debet fierj à proportione adhuc longè minorj: ita ut haec proportio inter 100000.00 et 99999.99 acquirat nomen paulò majus unitate. Itaque Neperus quidem, non incipiens à proportione satis parva, dat Logarithmum proportionis

duplae, seu inter 100000.00 et 50000.00 istum 69314.69. Ego vero, quaesitâ radice vicesimâ quartâ, semper ad figuras 16 (·toties scilicet bisectâ proportione inter 10 etc. et 5 etc.·) deinde ultimae harum radicum defectu à 1000000000000000, assumpto pro Nomine hujus minimae proportionis, eoque nomine rursum vicies quater duplicato, inveni Logarithmum proportionis duplae (·seu ad 50000.00·) istum 69314.72 tribus unitatibus plus quam Neperus. Etsi nihil magnopere interest, quo numero denominetur minima assumpta proportio, modo id nomen in toto Canone observatur.)

Jam scis quod proportio inter numeros 99999.99 et 99999.98 sit maior quam illa prior; et sequens rursum maior sc: inter 99999.98 et 99999.97: et sic consequenter. Sic ut proportio inter 50000.01 et 50000.00 sit maior quàm ulla priorum, quae sit proximorum numerorum ordinis naturalis. Quia ergo primae proportionis quantitas est expressa numero 1, secundae quantitas non exprimetur numero 1, sed aliquo paulò maiorj, et sic consequenter: ipsa ' denique inter 50000.01 *30v* et 50000.00 exprimenda erit numero 2 proximè.

(*Randbemerkung:* Haec clarius ex meo Canone.

Numerj absoluti	Logarithmi	Diff.
100000.00	000.00	
		100.05
99900.00	100.05	
		100.15
99800.00	200.20	
etc.	etc.	etc.
50200.00	68915.52	
		199.40
50100.00	69114.92	
		199.80
50000.00	69314.72	
		200.20
49900.00	69514.92	

Vides primam differentiam ad 100000.00 esse 100.05 ultimam ad 50000.00 esse 200.20, duplam prioris quia proportio 50000.00 ad 49900.00 eadem est quae 100000.00 ad 99800.00 et verò ad 99800.00 vides etiam 200.20 assignatum logarithmum.)

Denique ergo si quaeratur, quanta sit proportio 100000.00. 50000.00 hoc est 2. 1. in ea numeratione, quâ minima superius fuit 1, respondetur

40) 500000.00

sic: primò si omnes intermedij numerj ordinis naturalis semper bini et bini unitate differentes constituerent eandem quantitatem proportionis: tunc quia inter 100000.00 et 50000.00 intersunt 49999.99 numerj; numerus igitur proportionis 100000.00. 50000.00 esset 50000.00. Sed quia posterior quaeque est maior quam 1. ergo numerus proportionis duplae in suscepta dimensione, fiet 69314.72: toties nimirum continetur proportio 100000.00|99999.99 in proportione 100000.00|50000.00, vel 2. 1.

Haec est factura Logarithmorum: cui demonstrandae schemate opus non est. Jam attende quo modo per Logarithmos aboleatur multiplicatio. Sit ut

A B

100000.00 ad 90000.00 sic

C D

80000.00 ad 72000.00.

A D

Hic proportio 100000.00. 72000.00

componitur ex proportionibus tribus, scilicet

A B

ex 100000.00 . 90000.00. et

B C

ex 90000.00 . 80000.00. et

C D

ex 80000.00 . 72000.00.

quare etiam numeratio proportionis A D scil: Logarithmus eius, componetur ex Logarithmis AB, et BC, et CD. (*Randbemerkung:* Data proportione numerorum quotcunque ad communem 100000.00 maiorem omnibus, dantur numerj ipsi, eâdem operâ.) Atqui proportio CD est aequalis proportioni AB. Ergò Logarithmus AD componetur ex duobus Logarithmis ipsius AB et ex Logarithmo BC. Sed unus Logarithmus AB et Logarithmus BC componunt Logarithmum AC: quia ipsae proportiones AB et BC sunt elementa proportionis AC: Ergo unus Logarithmus AB (1053605) et unus AC (2231436), componunt Logarithmum AD (3285040+).

Hac demonstratione perceptâ, non est ut amplius dubites circa Logarithmos. Nam optio tibi datur, vel his utj addendo, vel pro ijs multiplicare sinus expressorum arcuum.

Alterum caput declarandorum est hoc, quod non nititur praecipuè mea observatio rectitudine anguli ad Lunam, sed additur, quo momento, qua altitudine Aldebaran, angulus ad priorem stellam fuerit rectus et cum centro ☽, et cum margine occidentalj: hoc habet magnam certitudinem, quia linea stellarum est pene parallela Eclipticae: additur etiam, quo momento visa sit ☽ distare aequaliter ab utrâque stellâ, angulo ad Lunam existente quasi recto: quanquam hic aestimatio fallj potuit ob duas causas; itaque non cupio ut quicquàm tribuatur huic notationj, caeterae tamen per se stant, sine hac.[1]

Tertiò sic est intelligenda mea observatio, quòd uno quidem minuto temporis priusquam Aldebaran distaret a vertice Gr. 58°, fuerit initium: notavi enim, quòd provinciale uno quadrante serius sonuerit per totam durationem. Computavi sanè et ego medium ex observatis H. 3. 48. Tubingae H. 3. 27. Differentia Mer: $5\frac{1}{4}$ gr: cum ex Eclipsi 1617 collegerim $5°.\frac{1}{2}$ gr: quanquam per longiusculam et suspectam durationem. *306*

Quòd igitur angulum Eclipticae cum meridiano computas 70°. 44′, ita et ego habeo in tabulis Epitomes meae, sc: ad 23 ♌. 70°. 50′, ad † 24 ♌. 70°. 36′. Angulo verò Eclipticae cum Verticali Lunae etsi alias ego non utor, utar tamen nunc. Nam ut S. totus ad S. distantiae ☽ à vertice 50°. 47′, ita S. 62′. 10″ ad S. Parallaxis μηκοπλατοῦς, competentis huic dist: a Vertice. Vt vero S. totus ad sinum angulj Ecl: et Verticalis: 39°. 14′: ita haec parall: μηκοπλατὴς ad parallaxin latitudinis. Ex hoc fundamento operabor ego per logarithmos (· breves·).

G. 1°. 2′. 10″	Log. 401 200		401 200
G. 50°. 47′	Log. 25 520		25 520
G. 39°. 14′ vitiosè	Log. 45 811;	At correctè 43°. $38\frac{1}{2}'$	Log. 37085
	Log. 472 531		Log. 463 805
Hic daret G. 0°. 30′. 38″.		dat G. 0°. 33′. 20″	

Ad exquirendum consensum etiam meo utar modo. Quia enim AR.MC. est abs te computata 145°. 46′ oritur igitur 10°. 38′ ♏ angulo Orientis ex Epitome mea existente 57°. 40′. Distat igitur Non: a vertice 32. 20. Ergo logarithmus ad

	32°. 20′	est	62 578
Logarit: Gr:	1°. 2′. 10″		401 200
Gr:	0°. 33′. 20″	Logar:	463 778
In meridiano	23. 24 ♌		
In Nonages:	10. 38 ♌		
MN	12. 46	Antilogarit.	2502
Declinatio culminant.	13. 46		

Alt aeq. 41. 44

55. 30. Logar. 19342

Ang: Ecl: El: Hor: 57°. 40′ Logar. 16840

idem qui supra.

Ex his datis probabo etiam angulum Eclipticae cum verticali tuum.

☽ 29°. 3′ ♊

Non. 10. 38 ♌

41. 35. Log. 40991

Non: à vertice 32°. 20′ Meso: 457304

Mesologarith: 47394

qui dat 43°. $38\frac{1}{2}'$.

Omnia consentiunt, angulum Eclipticae cum verticali Lunae esse maiorem, sc: non 39°. 14′, sed 43°. $38\frac{1}{2}'$.

Opinor si sinum G. 41°. 35′ in foecundum G. 32°. 20′ multiplices, prodituram foecundum Arcus 43°. $38\frac{1}{2}'$. Et hanc esse legitimam viam inquirendi Ang: Ecl: et verticalis.

Quartò, quod attinet magnitudinem defectus, mihi insolens non est, eum diversis viderj diversum. Ego certè et Gringalletus meus diligentissimj hic fuimus et usi sumus perspicillis non nimium multiplicantibus, sic ut Luna tota simul videri possit. Et quamvis non accuratè potuerit aestimarj, non tamen dubitamus, quin circa medium esset nona pars Lunae in lumine circiter. Sanè haec incertitudo observandi digitos, fecit me tandem desperare de parallaxj ☉ Observationibus hisce eruendâ, quod non dissimulavj in Comm: Martis, inque Ephemeridum praeambulo (· Opt: meae fol. 304. 351 ·). Itaque in Epitoma, quae forte edetur, parallaxin ☉ constituam a priorj, minorem eam faciens, † 306v quàm in Ephemeridibus | et omnino tantam, quantam in Comm: ♂ suspicatus sum. Nam si hoc axioma usurpem, toties Solem esse maiorem Terra, quoties distantia ☉ Apogaea maior est semidiametro ⊕; et vicissim toties Terram maiorem Luna, quoties distantia Lunae est maior semidiametro ⊕ eiusdem: sequitur, assumpto visionis Apogaeo angulo 30. (· qui habet etiam suas rationes, a priorj ·) Solem abesse in apogaea distantia 3469 semidiametris. Lunam 59: Ergo Solis parallaxis circiter 1′. Pro concinnitate verò proportionis, quam elegi in Ephem: Num: 7. jam obtineo aliam concinnitatem sanè quàm mirabilem: scilicet hanc, quòd his legibus Sphaerae Lunae fit medium proportionale inter globum terrae et sphaeram Solis (· seu Terrae ·) sicut lib: de Stella Nova Sphaeram Saturni extimj mobilium feci medium proportionale inter globum † Solis motoris et Sphaeram fixarum; quod ea re confirmatur, quòd sicut

motus planetarum ex Sole est, sic etiam motus Lunae est ex terra, ex utriusque sc: globi tornatione circa axem. Sed haec obiter.

Nunc igitur his dilucidatis, rogo maiorem in modum idque propter bonum publicum, et propter honorem professionis nostrae, quae consistit in hoc adiuvando, ut dispicias quid agendum putes in motu fixarum emendando. Nam similia etiam ex nonnullis observationibus Veneris videor eruere posse: ut ita diurnae ♀ observationes cum proximis Tychonicis nocturnis, interventu horarij ♀ non optimè conveniant.

Haec ultima mea emendatio (· pro nunc quidem·) non potuit hactenus fierj, priusquàm haberem observationes 4 Eclipsium Lunae, uno loco habitas, et observationibus aliorum locorum, sc: Tubingae et Romae confirmatas. His parallaxibus assumptis, et Horario (· etiam a priorj·) non nihil emendato, retento vero angulo latitudinis Copularj et loco nodi ut in Ephemeridibus, Eccentricitate verò Lunae reali simplici, et diametro ☽ in Apogaeo 30′: observationes supra vota tueor, quoad digitos et durationes: in accommodatione temporis adhuc haereo.

Mitto salutis loco Theoriam Lunae renovatam. †

A centrum Terrae, B centrum Eccentrici Lunae (· qui tamen intelligatur Ellipticus, ut sunt Eccentrici caeterorum planetarum·) DE linea apsidum, FG linea Copularum: BLMNOPQ circellus respectu copularum annuus in antecedentia, sed respectu fixarum, novennalis fere, inque consequentia. AD, AF, AH, AE, AI, AG, AK lineae veri motus Lunae. Ponamus centrum B in uno mense esse immobile, etsi id movetur versus Q, in uno mense per unum signum ferè. Ducta igitur ex B perpendiculari in FG lineam copularum, quae sit BC, erit C punctum aequationis menstruae; et F veluti Apogaeum quoddam, quia D apogaeum est ipsi vicinius, G perigaeum, quia à D remotius: et in FHG menstruae aequationes erunt subtractoriae, in GKF adjectoriae.[1]

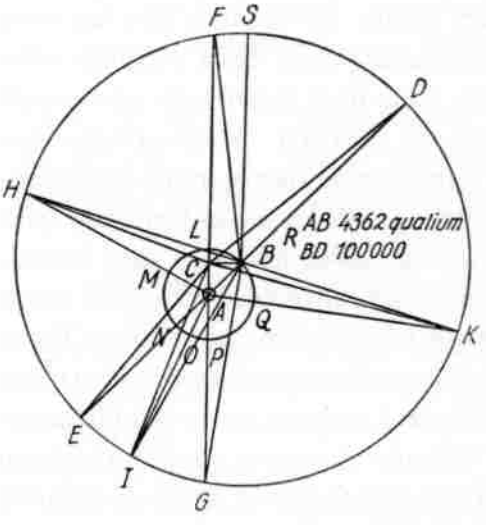

Luna igitur versante in lineâ Apsidum Anomaliae solutae, hoc est in D vel E, tunc etsi nulla potest esse Prosthaphaeresis Anomaliae solutae, est tamen aliqua Prosthaphaeresis Anomaliae menstruae, quippe

puncta D, E versantur extra lineam Apsidum Anomaliae menstruae FG. Hanc verò Prosthaphaeresin prodit area triangulj aequatorij, quod stat super Eccentricitate menstruae aequationis CA. Nam ☽ in E existente, menstrua aequatio est CEA area. Sit enim vera distantia ☽ ab ☌ ☉ angulus FAE; tempus huic angulo respondens erit in sua proportione majus hoc angulo, quantitate areae CEA: Seu quod est dilucidius, sit notus locus lineae AD sub fixis, Lunâ igitur existente in ejus opposito E, tempus respondens angulo DAE (·duobus rectis·) seu semicirculo Orbitae DHE componetur ex areâ semicirculj DHE, et ex triangulo CEA. Et vicissim, Lunâ in D Apogaeo versante, quando debebat fierj numerationis temporis initium, seu quando Anomalia Media debebat esse .o. si nulla esset aequatio menstrua; tunc jam existente hac numeramus tanto minus quam o. quantum valet area DAC. Ita conciliatur angulo visionis, seu verae distantiae ☽ a ☉ FAD, vel FAE suum justum tempus seu Anomalia media.

Vicissim sit planeta vero motu (·vel propè vero, quia nondum correctus est per Variationem, de quâ dicetur infrà·) sit inquam in F: ☌ ☉ vel in G: ☍ ☉. Hic quia Luna collocatur in Apsidibus Anomaliae menstruae, nulla est Prosthaphaeresis menstrua, at est aliqua prosthaphaeresis Anomaliae solutae, planè similis planetis caeteris; ostenditur enim et per angulum et per valorem areae triangulj BFA, BGA, per suas scilicet partes physicam et opticam in unum compositas. Angulus enim verae elongationis Apogaej ☽ ab ☌ ☉, sc: DAF minor est angulo DBF, et arcu DF, quantitate BFA angulj; eidem verò angulo DAF respondet Anomalia media, valor areae DAFD. Sic angulo DAG areae DAGD valor assignat suam Anomaliam mediam, seu complementum ejus ad semicirculum.

Tertiò operae precium est videre Prosthaphaereses mixtas ex Solutae et ex Menstruae Anomaliae Prosthaphaeresibus. Sit primo Luna inter unius Apogaeum et alterius perigaeum, ut in punctis H. K. idque motu propè vero. Hic consideranda sunt bina pro uno triangula aequatoria, pro solutâ BHA vel BKA, pro menstruâ CHA vel CKA. Angulo igitur DAH respondet Anomalia media composita ex areâ DAHD, et ex areâ CAH: et angulo DAK, respondet Anomalia media composita ex areis DAKD, et CAK.[1]

307r Sit deinde Luna inter duo Apogaea, vel inter duo perigaea ut in I. Hic triangulum solutae est BAI in semicirculo solutae ascendente; at triangulum menstruae est CAI in semicirculo menstruae descendente; valores itaque triangulorum sunt inter se affectionis contrariae, quare hic angulo DAI respondet Anomalia media, constans ex valore areae DKIA, sed à quo diminutus sit valor areae CIA.

Hactenus retinuimus distantiam DAF, Solis oppositi ab Apogaeo ☽ unam et eandem: cum tamen separatio sit ferè annua. Notandum ergò, si Apogaeum sit in ♌ vel ♑ ☉, hoc est, si coincidant AD, et AF, tunc B centrum eccentrici erit in L vel P. Tunc igitur, positâ Lunâ in H vel K: erit pars aequationis Optica, ut hactenus, angulus LHA vel LKA: at physica pars aequationis tam Solutae, quam menstruae communiter est desumenda ex areâ LHA, vel LKA, bis sumptâ. Quia perpendicularis BC tunc est nulla, quippe absumpta in punctum L, ut sic utrumque triangulum, tam solutae, quàm menstruum eandem habeant basin AL. Vicissim si Apogaeum D sit in Quadris et angulus DAF rectus, tunc perpendicularis BC cadit in A centrum terrae, quare Eccentricitas aequantis AC est nulla, igitur et aequatio menstrua tunc nulla toto orbitae circuitu. Ita satis clarum efficitur tarditatem sideris ex aucto intervallo, esse duplo majorem circa Apogaeum in copulis, quam vel in planetis caeteris, vel etiam in ipsâ Lunâ circa Apogaeum in Quadris. Et haec intelligantur de aequationibus ex antiquo cognitis, remota jam Variatione Tychonicâ, de qua huc usque nihil est dictum. Sed notanda est haec ratio dupli, quia oculos videtur aperire circa causas motuum physicas indagandas.

Hactenus Hypothesis renovata. In Ephemeride et per hos annos intermedios duplicem Eccentricitatem statui: ut sicut in solutâ, Prosthaphaereses causatur Eccentricitas, partim opticè partim physicè, sic etiam in Menstruâ prosthaphaereses dividerentur inter physicam et opticam, et ut physica retardatio solitam suam causam haberet, mutationem sc: intervalli Lunae et Terrae. Verum sic Eccentricitas copularum mihi nata fuit 6543, Simplex seu Quadrarum 4362. Atqui ex diligentj tractatione Eclipsium deprehendj, retinendam esse etiam in copulis simplicem Eccentricitatem 4362: ut sint in copulis distantiae ad unguem eaedem a Terrâ, quas reperit Braheus in Quadris, Semidiametrorum ⊕ à 59 in 54.

Hoc itaque pacto Menstrua Prosthaphaeresis nunc habet formam merè physicam, non verò ut illa prior, ex dimidio opticam. Et tamen haec physica retardatio causam habet consimilem. Sicut enim in soluta Eccentricitas AB, augens distantias Lunae a fonte motus A superius, auget etiam physicas moras: sic nunc in Menstrua, quia circulus illuminationis, semper perpendicularis ipsi FG, rationem fontis habet; eadem Eccentricitas AB, habet suam certam altitudinem super planum illuminationis, quae altitudo est AC; et operatur haec Elevatio AC physicam retardationem in Menstrua, maximam circa F, non minus, quàm in Solutâ, ipsa Elevatio B super A, operatur retardationem maxi-

278) sic *statt* si

mam circa D. Itaque triangula CHA etc. quae cum areis suis significant retardationem physicam, non carent sua etiam causâ, quod hactenus me torserat, adque confingendam peculiarem Eccentricitatem adegerat. Omnibus modis, Maestline praestantissime, dives est, et sibipsi sufficientissima, physica speculatio motuum.

Sequitur igitur calculus. In eo hoc unum deest, quod Datâ Anomaliâ mediâ, non aliter invenitur anomalia coaequata, nisi per Falsj regulam, ut in Commentarijs Martis luculenter ostendj. Ad tabulas verò construendas nihil nos impedit incipere ab Anomaliâ Eccentrj, quae mihi est quantitate media inter veteribus dictam mediam et inter coaequatam. Etsi verò tradita est ratio computandj in Marte, tamen, ne te circumcursi|tare opus sit per varios libros, repetam hic modum, ut videas ejus facilitatem et certitudinem.

Ponatur Anomalia Eccentri 60°. quaeritur et quanto tempore (· quod est Anomalia media·) Luna versetur in hoc arcu, et quanto angulo ex terra spectetur hic arcus Orbitae, quae ut in planetis, figuram habet Ellipticam. Igitur sinus erit 86603, qui multiplicatus in dimidium Eccentricitatis Solutae An: sc: in 2181, conficit aream triangulj, quae quantum valeat, facile computatur. Nam area totius semicirculj, ex Archimede petita, valet Anomaliam mediam 180°. Et cùm initio statim constitui possit, quantum valeat triangulum omnium maximum, quod competit Anomaliae Eccentrj 90°, sc: area 218100000, quot valeat gradus minuta et secunda, seu unico numero, quot secunda: puta hic 2°. 30′. 0″ circiter, seu 150′, seu 9000″. Ergò in omnibus alijs operationibus, positâ Anomaliâ Eccentrj ut hic 60°, sinus ejus tantummodò rectâ multiplicatur in haec 9000″, et prodit valor ipse cujusque triangulj in secundis scrupulis. Igitur hic sunt 7792″, seu 2°. 9′. 52″, dico igitur Anomaliam mediam quaesitam, esse 62°. 9′. 52″. Nam sectoris, quae est sub arcu circulj 60°, area valet itidem 60°. Pro coaequatâ inveniendâ sic agendum. Hactenus quidem circulus pro Ellipsi fuit usurpatus, demonstratur enim haec aequipollentia γεωμετρικωτάτως; at nunc propria planetae Orbita est adsciscenda, ut habeatur vera ejus apparentia ex terrâ, seu Anomalia coaequata. Id hac ratione obtinetur. Sinui 50000 complementj Anomaliae Eccentrj 60°, addo in praesenti casu Eccentricitatem 4362, et fit 54362. Eundem sinum complementi multiplico in Eccentricitatem eandem, et prodit portio librationis 2181, adjicienda hoc loco ad 100000, ut conficiatur distantia ☽ a ⊕ 102181. Igitur 102181 se habet ut secans, et 54362 se habet ut tangens, diviso enim 5436200000 per 102181, prodit Tangens (· seu Foecundus·) complementj Angulj coaequatae, igitur Anomalia coaequata est 57°. 51′. 31″. respondens Anomaliae Mediae 62°. 9′. 52″: ut sit aequatio Solutae

Anomaliae tota 4°. 18′. 21″. Hactenus igitur Luna fuit similis planetis caeteris. Applicabimus ad Schema. Sit DAK angulus 57°. 51′. 31″, ut aequatio 4°. 18′. 21″ hîc intelligatur addenda. Cum igitur Schema sic sit pictum, ut distantia ☌ ☉ ab Apogaeo Lunae, seu angulus FAD sit 45; erit ut 100000 ad BA 4362, sic sinus anguli FAD 70711 ad CB 3085;

(*Randbemerkung:*

Logarithmus	4362|0.		82964
Logarithmus	45°	—	34657
Logarithmus	3084|6	—	117621)

Et ut 100000 ad BA, sic sinus Complementj FAD ad CA 3085. Trianguli igitur CAK nota est basis CA, nota et al[1]titudo, seu colligenda potius sic. FAD vel SBD est 45°, DBK verò 60°. Ergò SBK 105°, cujus sinus 96593 proderet triangulj altitudinem, si ejus basis CA tenderetur ex B, in linea SB.

(*Randbemerkung:*

Logar.	75°		3467
Logar.	3085		117621
Logar.	2979|3		121088
	1490		
Logar.	3085		117621
Logar.	955|..		235242
	47|8)		

At nunc accedit huic altitudinj quantitas CB, ut sit 99678, haec ducta in dimidiam CA sc: 1543, creat 153800000 circiter, ut sic auctarium hoc altitudinis BC, non plus efficiat quàm 4800000 circiter. Itaque valor areae CKA est 1°. 45′. 47″. Et excessus ille altitudinis non plus efficit quàm 3′. 20″. In hypothesi priore ex qua computatae sunt Ephemerides quatuor, colligo 1°. 44′. 0″.

Cogitabis fortasse faciliorem esse modum calculandj per Hypotheses antiquas. Age igitur ostendam, quomodo hae meae physicae causae etiam in circulos aequantes transferri possint, ut tecum ipse explores, an calculus sit futurus facilior.

Maneat igitur AB Eccentricitas, et in AB continuatâ, ipsi AB aequalis fiat BR, et sit R centrum circulj aequantis pro solutâ Anomaliâ. Pro eo igitur, quod ego computavi valorem areae BKA, computa tu angulum RKB, qui non poterit esse multo alius, sed difficiliorem puto futurum calculum. Altera verò pars aequationis solutae AKB angulus manebit ut prius.

351) 57°.51′.52″

Pro menstruâ verò anomaliâ fiet C centrum aequantis Menstruj, in cujus circumferentiâ numerabitur arcus aequalis angulo FAK. Pro eo igitur quòd ego computavj valorem areae CKA altiusculae in semicir-
390 culo SKG, in quo est Apogaeum solutae; computandus tibi erit angulus CKA acutiusculus. Ita hic circiter 6 vel 7 minutis differemus.

I. Fundamenta physica calculj mej, quem hactenus adhibui ad Variationem computandam. Transeo vel tandem ad tertiam Lunae Prosthaphaeresin, quae secunda est ex menstruis, Tychonj Variatio dicta, quae mysteriorum et perplexitatis verè est plenissima, ipsoque Tychone teste nihil aliud quam physica acceleratio et retardatio. Hic aliqua videre incipio, discussis tenebris ignorantiae, circa plurima quae palpitando quaero, adhuc caecutio.

Hactenus quidem, ut in Prolegomenis Ephemeridum videre potes,
400 Numero 19, sic censui distribuendam Variationem per Orbitam Lunae. Primum statui, quâ in proportione sunt ad se mutuò Revolutiones integrae duodecim, cum appendice Gr: 132°. 45′, quae accedunt ad usque completionem anni siderij, et seorsim haec ipsa appendix 132°. 45′, in eâdem proportione dividendum esse unumquemque gradum distantiae Lunae a Sole coaequatum, ut major quidem pars, in annuo quidem motu, Revolutiones Lunae duodecim integrae, in uno verò gradu, minuta 58′ $12\frac{2}{3}''$, causam habeant motricem aequabilem in seipsa, puta revolutionem diurnam corporis telluris, quae per emissam speciem secum rotat etiam Lunam: at minor pars, puta in anno quidem,
410 Appendix Gr: 132°. 45′, in uno verò gradu residua 1′. $47\frac{1}{3}''$ causam
309 habeant motricem seipsâ inaequa|bilem, quam statui esse Apparentem ipsi Lunae latitudinem circulj illuminationis Telluris. Non disputo jam; an apparentiae opticae sit aliqua vis physica movendj; sufficit mihi si sit aliqua causa movens, quae hac apparentiae varietate utatur pro lege et regulâ seu mensurâ motus suj. Quod si igitur haec residua 1′. $47\frac{1}{3}''$ de omnibus 90° gradibus quadrantis colligantur in unam summam; deinde summa ista rursum in illos gradus 90 distribuatur admensa scilicet ad sinus distantiae ☽ a ☉ vel ab ☌ ☉, putavi hanc esse bonam distributionem physicam. Sic enim provenerunt mihi in copulis quidem pro uno gradu,
420 61′. 1″, in Quadris verò, pro uno gradu facta sunt 58′. $13\frac{2}{3}''$, quia in copulis magna sinuum incrementa plus restituebant uni graduj, quam prius ej erat detractum; in quadris verò sinus jam plenj, penè nihilo amplius augentur, nihil igitur pro facta diminutione restituunt.

II. Haec calculj ratio differebat a Tychonicâ in formâ plurimum, in quantitate non nihil. Effectus calculj variè Tychonicas Variationes nunc antecessit nunc secutus fuit, nuspiam tamen ultra 9 minutorum facta fuit diversitas. Ego verò meis Variationibus malui credere, ut quae ex

sinibus, lege physica orirentur, cujus legis exempla alia sunt satis evidentia: Tychonicas verò variationes, tanquàm non physicas deserendas existimavj, quippe quae nascuntur ex libratione in diametro circellj, motus duplicis ad elongationem Lunae a Sole: cùm nulla appareret causa physica hujus duplicationis. Haec igitur hactenus fui secutus, usque ad initium hujus annj 1620, quando Hypothesin Lunae modo praemisso reformare, eccentricitatem menstruam tollere, inque merum, (·ut ex usitatis Hypothesibus loquar·) aequantem transformare coactus fuj. Sequitur nunc hujus circa Variationem considerationis et calculationis emendatio.

III. Quae fuerint occasiones cogitandj de emendatione hujus calculj Variationis. Cùm enim viderem, ratione explicatae superiùs inaequalitatis menstruae, seu Προσνεύσεως Ptolemaicae, Lunam fierj duplo tardiorem in Apogaeo et copulis, quàm in Apogaeo et quadris: constituendum mihi videbatur, ubi duplum posset existere lucri vel damnj, ibidem et duplum oportere esse sortis; itaque Variationem Tychonis, et Πρόσνευσιν Ptolemaej ab unâ et eâdem causâ esse deducendam; et tantam esse statuendam Variationis accelerationem in Copulis, ut damnum ex Eccentricitate in Copulis ad duplum damnj usitati, in Quadris Apogaeo versan!te, posset excrescere. 309v

IV. Ut scilicet Πρόσνευσις Ptolemaej et Variatio Tychonis ex eodem fonte oriantur. Hic cùm mea in copulis acceleratio non responderet magnitudine apparenti necessitatj physicae, coepj cogitare, quo pacto ea posset augerj. Summa quidem totius accelerationis per totum quadrantem jam erat mihi praescripta, eadem sc: quae hactenus. Itaque quanto augerem accelerationes in copulis, tanto videbam diminutum irj caeteras extra copulas.

V. Detectio (·secundùm propositam identitatem originis rej utriusque·) qua in parte esset error calculj. Sinus ergo primorum graduum digressionis ☽ a Copulis, non erant satis magnj pro meâ mensura; sinus verò circa Quadras et finem quadrantis nimis erant magnj. At sinus primus, et incrementa sequentium, sunt index apparitionis latitudinis circuli illuminationis terrae; non ergò ut evanescit circulus hic illuminationis Terrae in Lunâ, sic etiam minuitur Variationis celeritas, sed magis praecipitatis utitur decrementis, orta à majori quantitate totius.

VI. Fundamenta physica reformationis hujus calculj. Coepi igitur circumspicere, quidnam esset hic circulus illuminationis Terrae, qui pro motore constituitur juxta Terram ipsam, inaequaliter movens juxta moventem aequaliter seipso, et quidnam consentaneum sit ab hoc circulo illuminationis moveri. Nam si eadem est Terra quae movet duplici respectu, et ratione sui corporis diurno motu rotatj, et ratione

suae illuminationis; eodem modo et de Lunae corpore dicendum esse videbatur, ut eadem esset Luna quae moveretur duplici respectu, et in quantum est solidum in coelo corpus, et in quantum et ipsa illuminatur a Sole. De hujus rej possibilitate et modis et de τῷ διότι disputent Metaphysici, mihi ut supra dictum, mensurae motuum tales, quae appareant in rerum naturâ, ad investigandum sunt propositae, et τό ὅτι. Itaque divisim etiam Telluris quidem rotatae species, ut solidi corporis, aequabili suarum virium contentione, movet Lunae corpus ut corpus, modificantibus tamen intervallis, ut in planetis caeteris: at ejusdem telluris corpus, uti figuratum variè habet aspectum illuminationis suae, versus Lunam porrectum, movet ejusdem Lunae corpus, uti et ipsum variè figuratum habet illuminationis suae aspectum, versus Terram porrectum. Movet itaque apparens latitudo circulj illuminationis, et quantum ipsa habet in se latitudinis apparentis, et quantum ejus invenit in Lunâ quovis tempore. Atqui eadem sunt in'crementa phasium utrarumque; ut quo tempore terra videt Lunam falcatam, eodem Luna videat Terram gibbam, ut ita circuli illuminationis diametri latitudinum sint semper parallelj, et ejusdem ex inclinatione quantitatis apparentis, in comparatione ad cujusque rectè objectae visionem quasi totalem.

VII. Constitutio principij ad emendatum calculum. Ergò non est distribuendum illud auctarium graduum 132°. 45′. super duodecim Lunae revolutiones integras, non est inquam distribuendam secundum mensuram simplicis hujus latitudinis Ellipseon seu circuli illuminationis apparentis, sed oportet illam bis adhibere: hoc est, ut Geometricè rem eloquar, non incrementa ipsorum sinuum digressionis Lunae ab opposito vel ☌ Solis, ut hactenus, sed incrementa quadratorum sinuum, debent statui pro mensura accelerationis hujus in copulis.

VIII. Principium hoc calculj se praebet ad redigendas in unum Πρόσνευσιν et Variationem. Porrò ut revertar ad initium, talis nascitur forma hujus calculj, ex qua luculentissimè appareat, tam Variationem Tychonis, quam Πρόσνευσιν Ptolemaej ex eodem esse fonte. Nam esto in adjecto schemate α centrum Terrae, αβ semidiameter illuminationis ⊕, γ centrum Lunae, γδ semidiameter illuminationis ☽. Si ergò semper γδ et αβ parallelae quàm proximè, et si sinus γαδ multiplicatus in sinum αγβ facit numerum, qui metitur quantitatem seu vigorem accelerationis, competentem in tali situ; sic ut factus iste sit maximus in copulis, nihil in Quadris; facilè apparet, si jam etiam prolongentur lineae αδ, βγ per Eccentricitatis interventum, angulos γαδ diminutum irj, ac proinde accelerationes in toto illo semisse mensis (·inchoando à Quadris·) in quo reperitur

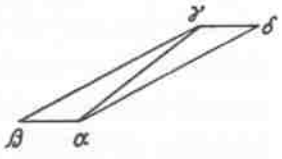

apogaeum Lunae, fore minores; id quod supra in schemate praestitit nobis punctum C aequantis menstrui, ejusque Eccentricitas AC. Et haec sunt, quae ad hoc usque tempus in lucem eruere potui: at in quantitate utriusque rej concilianda, etiamnum haereo. Nam si utraque aequatio est ab eodem fonte, Prosneusis quidem Ptolemaej effectum habet maximum, (· quando apogaeum ☽ est in copulis, Luna ipsa in Quadris ·) gr: 2°. 30′: ex hac verò quantitate nascitur jam aliqua etiam Variationis quantitas necessaria, sed quae nonnullis scrupulis (· non tamen valde multis ·) distat tam à maximâ Variatione Tychonicâ, quàm ab eâ quantitate, quam meus efficit calculus et assumptio Appendicis illius 132°. 45′ ad duodecim Revolutiones in uno anno. Quare vitandae perplexitatis causâ finiam | hic discursum super causâ utriusque physica, et me convertam ad demonstrationem Calculj, quae habet aliquot jucunda Theoremata, et effectum inopinatum. *310v*

IX. Fundamenta calculj geometrica, ex physicis principijs positis extructi. Diminutione enim factâ de gradibus singulis distantiae ☽ à ☉ vel ☌ ☉, vicissim ijs accrescere dico accelerationis portiones seu incrementa decrescentia in ea proportione, quam servant Quadrata sinuum distantiae Lunae à Quadris: sicut enim accelerationis vigor est in copulis maximus, sic etiam sinus distantiae copulae a quadrâ, id est Quadrantis, est maximus et totus. Porrò quod hic dico; idem est cum eo quod supra dixi, Sinum primum distantiae Lunae à copulis, et incrementa sequentium, omnia quadrata, esse debere mensuras incrementorum accelerationis decrescentium. Nam diviso quadrante in partes aequales minimas ut hic, quadrante GN, summa sinuum ad divisiones aequales proximè est in proportione sagittae cujusque arcus, sinus illos continentis: sicut enim summa sinuum ex H. I. K. ad sagittam GD, sic summa sinuum HIKLM ad sagittam GB. Huius prope verj Theorematis fundamentum est illud Pappj theorema simpliciter verum; quod segmenta superficiej Sphaericae sint in proportione suarum axis portionum seu sagittarum GD, GB etc. Posito igitur N loco Lunae in copulis, G loco ejusdem in quadris, si colligam portiones incrementorum accelerationes decrescentium, servantes proportionem quadratorum de NA, MB etc. summa omnium totius quadrantis eadem erit, quae colligitur, si incipiendo ab eadem portione primâ, comparem illam quadrato ipsius AB sinus arcus NM, deinde reliquas portiones admetiar in proportione BC, CD etc. quadratorum.

Cùm autem detur mihi summa effectus totius accelerationis per totum Quadrantem; ut ea distribui rite possit, opus mihi est summâ quadratorum vel NA, MB etc: vel AB, BC etc. Et in priori quidem meâ

535) sagitta

vitiosâ formâ calculj, quando mihi non fuit opus quadratis ipsorum AB, BC, sed ipsis AB, BC, non valde laborandum fuit de summa omnium AB, BC. Nam sinus ipse totus AG, continebat partes suas omnes. Itaque summam accelerationis, debitam uni NG quadrantj, tantummodo comparavj sinui totj AG, summam vero debitam arcuj NI, aequiparavj ejus sinuj AE. At quia jam nobis opus est quadratis ipsorum AB, BC etc: nihil nobis prodest totius AG quadratum, quia illud multo est majus summâ quadratorum ex omnibus suis partibus. Hic igitur commoda admodum nobis accidit aequipollentia inter NA, MB etc. et inter AB, BC etc. Quia enim indigemus ipsorum NA, MB quadratis, non per se sed ob[1] mutuam eorum proportionem: hic nobis subsidio venit Justus Byrgius, proportionem horum quadratorum exponens in lineis rectis. Sit enim in continuato Quadrantis nostrj circulo, semicirculus NQT divisus in partes numero aequales partibus Quadrantis NG aequalibus, quantitate verò duplas illarum; et sint arcuum semicirculj sagittae ut hic ordine videre est.

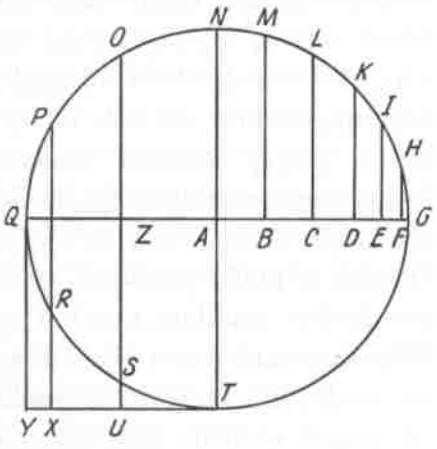

Arcus Quadrantis	GH	GI	GK	GL	GM	GN	
Sinus	HF	IE	KD	LC	MB	NA	ut horum quadrata inter se:
Dupli arcus	TS	TR	TQ	TP	TO	TN	
Sagittae	SU	RX	QY	PX	OU	NT	sic hae lineae inter se.

Jam verò binae sagittae OU, et SU, aequant diametrum circulj, sic etiam PX, RX. Quare pro quadratis AN et GG (· hoc analogicè appello quadratum·) sumitur diameter NT, pro quadratis BM, FH, diameter alia, pro quadratis CL, EI tertia, denique pro quadrato DK, semidiameter YQ. Itaque si quot sunt partium aequalium quadrantis terminj, tot constituam semidiametrorum summam, habeo summam quadratorum omnium sinuum ad illas partes. Et quia terminorum semper uno plus est, quàm partium: ideò sciendum est, quo magis minutae multaeque fiunt unius quadrantis partes, hoc magis terminum hunc supernumerarium evanescere. Itaque pro 90 partibus quadrantis, 90 semidiametrj sumptj, quàm proximè constituunt summam omnium quadratorum. Reliquorum arcuum summae colligendae sunt ex continua additione secantum, ut sciatur quantitas effectus in unoquolibet arcu distantiae

[1] ☽ a ☉ vel ♂.

X. Comprobatio hujus calculj formae, per aequipollentiam. Hoc itaque pacto fit, ut accelerationem in copulis repraesentet linea NT, et accelerationem in Quadris, linea o seu nulla. Cum itaque pro primo et pro ultimo gradu quadrantis distantiae ☽ a ☉ sumatur linea NT diameter, sit verò de summa omnium sagittarum pars quadragesima quinta, erit igitur valor ejus de summâ accelerationis quadrantj debitâ tantus, $3'.\ 34\frac{2}{3}''$. Haec est acceleratio in primo gradu Dist: ☽ a ☉ vel ☌. Adde hanc ad modulum virtuti motrici Telluris aequabili debitum, scilicet ad $58'.\ 12\frac{2}{3}''$, conficitur $61'.\ 47\frac{1}{3}''$. Est enim acceleratio $3'.\ 34\frac{2}{3}''$ praecisè dupla diminutionis, quae ad hujus calculj formam est necessaria tam in vitiosâ quàm in emendata formâ. Itaque hic in gr: 1° dist: ☽ a ☉ Variatio est $1'.\ 47\frac{1}{3}''$ addenda. Contrà in Quadris et gradu proximo Quadris acceleratio est nulla; quia diximus, pro duobus gradibus, uno in Copulis, et uno in quadris, valere lineam NT: illam verò totam vindicat gradus copularum, ut ita nihil relinquatur graduj in ⁞ Quadris. Si graduj in Quadris, pro diminutione, quam est passus eandem cum caeteris quadrantis gradibus, nihil vicissim accedit: ergo is manet diminutus, scilicet $58'.\ 12\frac{2}{3}''$. Ergo Variatio competens circa quadras est $1'.\ 47\frac{1}{3}''$ subtrahenda. Erat verò in Copulis ejusdem quantitatis addenda. Est igitur inopinata aequipollentia mera inter hanc meam ad physicas causas accommodatam calculj formam, interque Tychonicam calculj formam circellj, cujus motus duplo celerior est, digressione Lunae à Sole. Dici non potest, quàm valdè me exhilaraverit inopinatus hic exitus calculj, et demonstratio, quòd etiam Tychonis circellus cum suo motu duplici, contra quàm hactenus crediderat, causis nitatur physicis. Nam circellum ipsum per se realem non esse, sed causis nitj physicis Tycho ipse credidit, et sunt in eo tres notae physicarum causarum; prima, quod Luna libratur in ejus diametro tangente orbitam, non verò circumit in circumferentia; secunda, quòd circelli motus est inaequalis, tardus in Apogaeo Eccentrici versans, velox in perigaeo; tertia, quod semidiameter ejus deberet augerj et minuj si realis esset. Nam semper apparet min: $40'.\ 30''$, sive remota sit in apogaeo, sive propinqua in perigaeo. Demonstratur autem aequipollentia sic. Quia gradus singuli apud me sunt diminuti, quantitate $1'.\ 47\frac{1}{3}''$, maximum verò incrementum accelerationis est hujus duplum sc: $3'.\ 34\frac{2}{3}''$, et hoc comparatur lineae NT: Tycho vicissim non diminuit gradus, additque tantum, quantum indicant NT, OU, diminutae semidiametris AT, ZU, id est, quantum indicant NA, OZ etc: Atqui summae ipsarum NA, OZ etc. ut prius dictum insunt in sinibus AC, AE, AG, haec igitur est semidiameter libratoria Tychonis, ut ☽ in copulis sit in A, in Octante verò in G: in quadra rursum in A. Quia idem

est, si ille post octantem minuat motum initio non diminutum, ego augeam initio diminutum.

XI. Residuus hujus calculj defectus. Caeterum hoc adhuc desidero in hoc calculo, ut supra etiam dixj, quòd, si quantitatem Tychonis Minutorum $40\frac{1}{2}'$ sequar, tunc nec planè eum concilio cum quantitate Prosneuseos Ptolemaicae, neque in uno anno conficio 132°. 45′, quanta sc: est appendix ad Revolutiones duodecim: et vicissim, si conficio 132°. † 45′; tunc Variatio maxima mihi fit non $40\frac{1}{2}'$ ut Tychonj, sed planè 51′, ubi plus excedo Tychonem, quàm in priorj vitiosâ formâ calculj defe- 640 ceram. Etsi neque observata Tychonis semper modulum $40\frac{1}{2}'$ exprimunt, sed interdum 36′, interdum etiam 46′. Tum autem augetur mihi Horarius in Eclipsibus, per hanc magnam meam Variationem: hoc verò percommodè mihi accidit, ne nimiae mihi, ut solebant, prodeant durationes et morae.

Haec ego, Cl. Vir, potius exercendj mej, quam tui defatigandj causa et scripsj primum, et cum in nupero discessu Mutschelij nostrj, literae ad te scriptae ex incuria, caeteris assumptis essent relictae, transcripsj et copiosius et luculentius. Tui jam esto arbitrij, quid ad hanc posterio- 312 rem | partem literarum respondeas, quod Theoriam Lunae attinet. Illud 650 solum rogo, de fixis, quod petij, ut curae habeas, utque sic respondeas, uti existimas ex utilitate studij astronomicj futurum. Et ut melior sit informatio, duo adhuc addo.

1. Cùm scias post annos 18 dies 10 easdem revertj Eclipses, eandem sc: An: ☽, eundem locum ☉ intra 10 gradus, commodè accidit, ut ad fixas etiam sociam hujus Eclipsis annj 1619 scilicet Eclipsin annj 1601. $\frac{19}{29}$ Novembris Pragae observarem. Extat observatio in Astr: parte Optica fol. 371. 372. Examina illam, videbis, illam testari locum centrj umbrae circiter 5 scrupulis esse promotiorem, quàm vult Tycho, et sic conspirare cum Landgravio contra Tychonem. Quidnam igitur hoc est, 660 propter Deum immortalem, quod jam post 18 annos anterius invenio centrum Umbrae, quàm Tycho vult in Theoriâ Solis? Anne dicemus, praecessionem aequinoctiorum per hos 18 annos quievisse, aut etiam in processionem aliquot sc: mutatam?

2. Circa eandem Eclipsin 1619 Dec: alia occurrit difficultas. Interim enim dum Mütschelius ivit redivitque, totus in computatione fui observatarum Eclipsium. Eclipsis anno 1616 $\frac{16}{26}$ Augustj observata est tribus locis, Tubingae, Romae, Lincij, consensu egregio. Eclipsis anno 1619 $\frac{\text{30 Nov.}}{\text{10 Dez.}}$ observata est Tubingae et Lincij, consensu iterum optimo; nihil enim te finxisse puto in gratiam meae observationis. 670 Jam verò utraque circa perigaeum fuit, haec ante, illa post. Differentia Anomaliarum est 17° circiter. Quod si perigaeum penitus mediasset

inter utramque Anomaliam, summa Prosthaphaereseon non potuit esse major, quam 1°. 34′. At si altera fiat perigaeo propior, minor paulo erit summa. Jam vero non potest valde magnus error esse in distantia locorum Solis in utraque Eclipsj. I nunc et aequa tempus sive more Ptolemaico et Copernicano, seu more Tychonico, seu meo, seu etiam nullâ utere aequatione: nulla ratione efficies, ut Luna his Solis locis opponatur ad observata tempora, nisi valde magno aliquo mutes Eccentricitatem Lunae et Prosthaphaereses. Quasi omnino aliquid loco Solis acciderit anno 1619 Decembrj, ut qui nec Lunae motibus, nec fixis accommodat centrum umbrae. Vides omnibus astronomis etiam atque etiam cogitandum de hac Eclipsj annj 1619. Quâ in adhortatione finiam. Vale. Scripsi 12 Aprilis, rescripsi 28 (ultimo) Maji, annj 1620 Lincij. Addideram multa politica, sed illa Deo et politicis curae sunto, nos ut mones, precibus nisj, Deo confisj, nostra agamus.

Cl: D. T. Obs:

J. Kepler

Postscripta de 19 Junij. 312v

Dum moratur Mütschelius, nova multa. Initium Eclipsis $\frac{4}{14}$ Junij H. 11°. 51′. H. 1. 0. vix tenue vestigium de ☽, ut stella primae magn: id duravit per 7 minuta. H. 1. 8. Tota amissa ut ne vestigium quidem ☽ tota mora appareret, cum fixae tamen in ♐ viderentur. H. 2. 32. vestigium ☽, quale H. 1. 0. Cum in alt. $3\frac{10}{3}$ centri post montem abiret. H. 3. 32 deerat quasi $\frac{1}{6}$ integritatj. Suprema ora ☉ orta post 30 minuta in plano satis horizonte, quia arx nostra aequat altitudinem ortivi horizontis nonnihil elatj, uno milliarj parvo distantis.

☽ Eclipses 36 per 50 annos conquisitas examino ad hypothesin meam. Parallaxis ☽ (· unde diameter umbrae·) usurpata in Ephemeridibus, etsi minor est justo (· Tycho enim observavit majorem·) propius tamen observatas tuetur Eclipses: at non undique. Non est enim causa in umbrae vitiosa diametro, sed omnino in latitudine, quod Tychonicae parallaxes, in umbram conversae, durationes longiores observatis efficiunt etc. Ecce rem manifestissimam. Anno 1588 3 Martij, certissimis exquisitissimis, undiquaque sibi constantibus Tychonis observationibus, fuit lat: Sept: ☽ circiter 25′: et consensus causa, in meridiano ☽ supremus margo altus 37°. 19′. 20″. imus 36°. 47′. 0″. At quis nodum eo usque retraheret? Monuit aliquid Rothmanus in Epistolis Tychonis de 4 graduum distantiâ nodj a vero; nescio quibus experimentis motus. Ego † interdum promovendum nodum video, interdum removendum; non

689) Elipsis 697) Exclipses

est igitur in nodo medicina sed in angulo latitudinis: qui nescio qua aequalitatis periodo plerumque major est gr. 5°. 18′, sub copulis.

Cogita et subveni. Quis credidisset, in ☽ tantum superesse laboris? Vale.

Qui supra.

16v Clarissimo Viro D. M. Michaelj Maestlino, Matheseos in Academiâ Tubingensi Professorj D. Praeceptorj meo colendissimo. **Tübingen**

Politica:

15r Religiosissimè invitastj me ad conjungendas preces: nam plane conjuncta habemus pericula. Certamen ingens de Bohemia; non enim palatinus tantum suas res agit; sed omnium Lutheranorum (·excepto Saxone·) consensum hunc esse video, bolum hunc è faucibus non dimittere, sed reformatas Ecclesias tandem aliquando magis in tuto collocare, diminutis Pontificiorum latifundijs, jugo excusso, aut molliorj effecto. Vicissim non adeò hebetj sunt ingenio Austriaci Hispanj, Pontificij omnes, ut quanti sua intersit, non persentiscant. Caesarem spretae injuria forma ad iram inflammat, Pontificios invidia in prosperas res haereticorum, et spes opprimendorum in universum omnium postquàm semel rej factj sint, interque se dissideant, ad auxilia omni opum vi conferenda sollicitat. In tanto periculo nihil magis miror, quàm Austriacorum constantiam in proposito; qui tot malis, tot ditionum jacturâ non discedunt à foedere Bohemico, cùm simus limitanej, cùm quicunque hostis Bohemorum accedit ejus fremitus ex arcibus nostris exaudiamus: fragores conflictuum in Bohemia et Moravia quotidiè feriant aures proximorum nobis monticolarum; cùm pecunias omnes in militem profuderimus; cum jactemur seditionibus hinc rusticorum, qui depraedationibus vexantur, inde militum stipendia flagitantium. Haec ego supra quam humana quotidiè intuens, vim supernam agnosco et effectus Cometarum non irritos in animos hominum indurandos. Caesarem cessurum regno Bohemiae, dum vita illi superest, nemo mihi persuadebit, Austriacos fractum irj, sacramentum Caesarj dicturos in dies ex-
16 pectavj, sed hactenus frustra. Quid extre!mi metus sint affecturj sollicitè expecto: si nempe Collegium Electorum Mulhusij congregatorum à Caesare impetret proscriptionem Bohemicorum statuum, illorum qui ausi sunt in nupera Electione protestationem insinuare collegio Electorum de nullitate Actus; nam in talibus proscriptionibus comprehen-

duntur et socij proscriptorum. Non proscribentur igitur Bohemj sine rege a se electo, non ille sine Principibus imperij. Habebunt igitur omnes quod agant. Uno eodemque tempore Bavarus Franconiam, Guisius cum Gallicis auxilijs Wirtembergiam, Burgundj Palatinatum, Saxo Bohemiae provinciam Lusatiam sibi opportunam, Polonj Silesiam, Exercitus Caesarianj nos in superiorj Austria invadent. Nostros vicissim video animis haerere in Transsylvano et auxilijs Ungaricis, in obsidione Viennae, vastatione Styriae; quae an sine copijs Tartaricis et Turcicis, solis Ungarorum opibus, procurarj possint; quaeve clades huiusmodj locustarum agmina etiam nobis immineant, quibus illa defendendis sese advolare persuadebunt; prudentibus relinquo considerandum. Quid aliud expectandum, quàm novus in Germaniâ dux partium? Rex Germaniae? Direptio interceptarum partium invalidarum? Nec enim obscurum esse potest, quid sibi voluerint status Noribergae congregatj, qui missa legatione ad Bavarum Decembri anni 1619 petierunt omnia illa intra bimestre spacium sibi concedj, quae totis quadraginta annis petendo, frustrà pontificiorum frustra Caesaris aures obtruderunt? Neque tamen eâ ratione salus Germaniae expedietur; non magis quam Salus Austriae confoederationibus istis: quarum occasione perimus alij funditus, alij adversarios perdimus, eademque mutuò metuimus. Ferdinandus, dux Styriae Carinthiae Carniolae factus, libertatem religionis oppressit in illis provincijs; rex Bohemiae Moraviae Silesiae coronatus, occasio fuit illis provincijs bellj et vastitatis extremae; rex Ungariae factus, animavit partes pontificias consideratione rerum antegestarum, ut 150 Templa intra annum, ut audio, Evangelicis eriperentur; itaque et Ungaria à Transsylvano est occupata, id est vastata; idem Archiducatus Austriae cessione ab Alberto impetratâ, vastavit ecce et Austriam refractariam sibi causatus: quamvis miles coecus sit, nec inter sontes insontesque discernat: eundem Regem Germaniae et vos accepistis coronastisque, nec vos ad lubitum ejus comparastis, nihil est exemplis praemissis magis consentaneum, quam ut et vos ejus fortunam experiaminj, vastitatem scilicet. Quin etiam ingentia dissidia videre videor, et defectionem provinciarum a suis principibus, initium malorum, ne scilicet proscriptionis paena participent, Theolo|gis (· qui hactenus invectivis suis populum cum ipsis principibus exasperarunt, quo fomite concepto, ipsi ulterius etiam quam ducebantur sunt progressj·) publicè inculcantibus, praestare jugum pontificium, quam Calvinianum: hoc est, praestare ut in omnia Wirtembergiae Monasteria recipiantur Monachj, ut Praeposituraе Stuccardiana, Tubingensis, Plochingensis etc. cedant pontificijs, ut Jesuita aliquis con-

56 v

765) obtuderunt? 778) comparatis,

cionetur in domo Bebenhusanâ, Tubingae ut Academiae Cancellarius installetur à principe Pontificio, ut levissimus quisque proposita spe praemiorum invitetur ad pontificiam religionem, ut successu temporis procurato jam aliquo numero civium Pontificiorum, jam ad eorum subornatorum aut in senatum intrusorum instantiam petantur exercitia pontificia ordinaria; ut intra paucos annos S. Caenam mutilatam accipiamus, sanctos invocemus, Missas emamus, quae omnia et similia infinita sunt ipsius Factj singulorum privatorum: haec inquam longè esse praestabiliora, quàm ut patiamur Calvinianum Concionatorem Heidelbergae etc: dogmata haeretica quae supra captum vulgj sunt, nec ullum auditoris alicujus factum concernunt, sanae Evangelij doctrinae inserere. Si huc non descendent Theologj apertè, illud tamen ad primum proscriptionis metum propius admotum proculdubio consequetur; ut ipsorum potissimùm studijs aut Princeps à foedere Palatino, aut Provincia a principe divellatur: praesertim vanâ spe salvae religionis libertatis propositâ; quae promissio obtinebit tamdiu, quamdiu Carolus V. in bello Smalcaldico religionis libertatem in urbibus occupatis reliquit. Sed desinam ominarj; nec alio fine proposui has meas ominationes quam ut videas, quam convenienti loco collocaveris adhortationem tuam ad preces; utque intellecto periculo et tu tanto magis in serias preces exardescas: certè enim, si sola humana spectamus et consilijs et armis; et externis et domesticis nostrum ipsorum opibus oppugnamur, nec est in nostro toto corpore sanum quicquam.

Erste Fassung der Mondtheorie an Stelle der endgültigen (Z. 204ff.):

47v Mitto salutis loco Theoriam ☽ renovatam. A centrum Terrae, B Centrum Eccentricj Lunae (·qui tamen intelligatur Ellipticus, ut sunt Eccentrici caeterorum planetarum·), DE linea Apsidum, FG linea copularum, BLMNOPQ circellus, respectu copularum annuus in antecedentia; sed respectu fixarum novennalis ferè in consequentia; Lineae ex A in D. F. H. E. I. G. K lineae sunt verj motus Lunae. Ponamus centrum B in uno mense esse immobile, etsi id movetur versus Q, in uno mense per unum signum ferè. Ducta igitur ex B perpendiculari in FG, lineam copularum, quae sit BC, erit C punctum aequationis menstruae, et F veluti Apogaeum quoddam, quia D Apogaeum est ipsi vicinius, quam E perigaeum. Et in FHG aequationes sub: in GKF adjectoriae. |
14 Luna igitur in tali mense in D vel E versante vero motu, nulla est aequatio solutae inaequalitatis. At est aliqua aequatio menstruae inaequalitatis, cujus quantitatem indicat area triangulj CDA, CEA, quae in gradus Anomaliae mediae seu temporariae redacta, adjicitur ad angulum FAD, vel FAE, ita conciliatur angulo visionis FAD, vel FAE suum justum

tempus denominationis astronomicae. Vicissim, sit planeta vero motu (·vel propè vero, de Variatione enim dicetur ultimò·) in F vel G, Solj conjunctus vel oppositus. Hic quia lineae AF, CF, item AG, CG eo incidunt, menstrua aequatio est nulla, est verò aliqua Solutae inaequalitatis, constans duabus partibus plane ut in planetis caeteris. Pars enim aequationis optica est BFA, vel BGA angulus, pars physica est Area BFA, vel BGA in gradus anomaliae mediae conversa: ut sic Lunâ in F positâ, competat angulo FAD, tempus seu anomalia media quantam valet area AFD. Haec enim ratio aequationum ducitur ex ipsissimis causis motuum naturalibus per demonstrationes firmissimas et ineluctabiles, nec est arbitraria, nec potest ullâ aequipollentiâ plenè tollj, nec cedit facilitate computandj cuiquam. Id tibi facile erit explorare, si ipsi AB constituas aequalem BR, ut sit R Centrum aequantis, angulus quidem RHB non multum differet à valore areae BHA, at longe difficilius computabitur, nec ullatenus intendet digitum in causas physicas. Dempto hoc unico, quod primò ponendus est arcus Eccentricj DF, deinde ex unâ parte computandus angulus DAF apparentiae, ex altera parte area FDA Anomaliae ejus mediae, unicâ multiplicatione valoris maximj triangulj in sinum arcus FD: ut ita Anomaliâ mediâ FDA datâ, non sit directus processus ad coaequatam FAD.

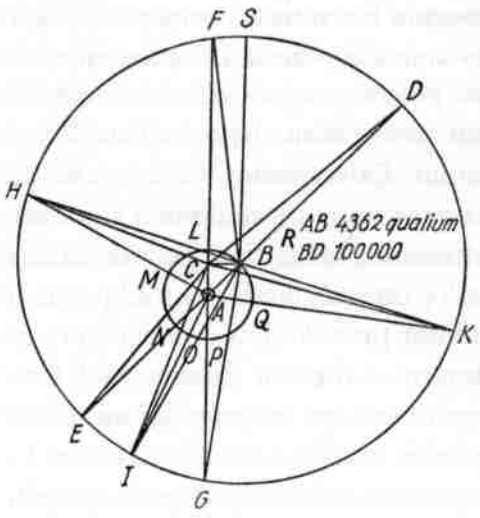

Jam verò operae precium est, videre aequationes mixtas, ut si Luna sit in H. I vel K. Hic ego in Ephemeride et hactenus duplicem Eccentricitatem adhibuj: sed deprehendj Eclipses illam non ferre. Nam in copulis retinenda est Eccentricitas 4362, et distantiae ad unguem eaedem, à Terrâ, quas reperit Braheus in Quadris, scilicet à 59 in 54 semidiam. ⊕. Sit igitur AH linea motus ☽ prope verj, et DAH angulus Anomaliae coaequatae, et DFH anomalia Eccentrj, quaeritur media. Quod si simplex esset aequatio quaererem aream DFHA, per partes suas DHB, HBA. Sed quia accedit menstrua aequatio, illam habeo in areâ CHA adjicienda ad DFHA, ita conficitur anomalia media, respondens angulo DAH, cum inter Apsidum et Copularum lineas est hic angulus DAF.

Esto Luna in K, angulj FAD, DAK, respondebit igitur coaequatae DAK, media, composita ex areis ADK et ACK.

Esto Luna in I, scilicet inter Perigaeum Solutum E et perigaeum menstruum G, angulj FAD, DAI. Hic coaequatae DAI (·complemento inquam ejus ad circulum·) respondet anomalia media ADKI, cuj tamen ademptus sit valor areae ACI.

44v Porro facilima est computatio etiam hujus areae CKA, | si ad angulj GAK sinum addideris BC in semicirculo apogaej, vel subtraxeris in opposito, pro altitudine justâ triangulj CKA, hanc in sinum complementj ipsius FAD et factum in valorem maximj triangulj super AB multiplicaveris: quas multiplicationes duas tollit additio unica trium logarithmorum.

Variationis calculo servire posset hic idem circellus BL, etsi remotior est à causis physicis. Posito enim lineam motus ☽ propè verj esse AD (·sine respectu Apogaej·) quae secet circellum in B: quadrata sinuum complementorum omnium usque ad sinum CA in summam redacta, indicant portionem accelerationis, addendae ad DAF. Hic de quadratis sinuum et summa eorum monuerunt me causae physicae: at effectus in formâ est ad unguem idem, qui circelli Tychonianj, motu duplici ipsius dist: ☽ à ☉, quod valde me exhilaravit. In quantitate adhuc differo à Tychone, qui Variationem facit 41′ minutorum, observavit tamen interdum 46′. Ego verò à priorj invenio 51′, et tantum postulant etiam justj horarij in copulis, pro Eclipsibus, ne durationes fiant nimiae.

In Ephemeridum prolegomenis non summâ quadratorum sed ipso sinu BC utebar, ubi defeci à Tychone quantum nunc supero.

Moneo autem obiter, ne frustraneas tibi cogitationes excitem, negocium Variationis non nudâ additione perfici accelerationis, sed prius aliquid esse subtrahendum aequabiliter. Subtrahuntur singulis gradibus distantiae ☽ à Sole propè verae, scilicet 1′. $47''\frac{1}{3}$; adduntur vicissim, in ipsâ copula 3′. $34''\frac{2}{3}$, praecisè duplum, inde minus et minus, prout decrescunt quadrata sinuum, donec in quadris planè nihil additur. Horum inquam duorum principiorum consociatione efficitur tantundem quantum circello Tychonico libratorio. Ita in quadris pro uno gradu dist: ☽ à ☉ aequatae bis, sumenda sunt propter tertiam aequationem 58′. $13''\frac{2}{3}$: in copulis pro uno gradu 1°. 1′. $47''\frac{1}{3}$.

Sed redeo ad priorem aequationem menstruam, in quâ vides, si B centrum Eccentricj sit in L vel P puta in Copulis, quod tunc Lunâ in H positâ, aequatio optica sit futura angulus LHA, sed physica pars aequationis desumenda sit ex area LHA bis sumpta, semel pro constituenda aequatione inaequalitatis solutae, iterum pro aequatione menstruae inaequalitatis: quia BC tunc absumitur, redacta in punctum L, ut sit triangulorum aequatoriorum, unius pro soluta, alterius pro menstrua aequatione, eadem basis AL. Vicissim quo mense centrum B venit in

quadras, ibi perpendicularis ex Centro cadit in A centrum Terrae, itaque illo mense (·vel quamdiu hoc fit·) aequatio menstrua nulla est, ubicunque ☽ Luna ipsa sit. Ita satis clarum efficitur, tarditatem ex intervallo aucto, esse duplo majorem in Copulis, quam vel in planetis caeteris, vel etiam in ipsa Luna, cùm ejus Apogaeum est in quadris; et id causâ quidem hujus menstruae inaequalitatis prioris.

Valde igitur laboravj hactenus, ut Variationis negocium cùm hac menstrua aequatione ab ijsdem causis physicis deducerem: sed frustra fui hactenus: alterum ex altero non sequitur; quodlibet est a suo principio. Non dubito Προσνεύσεως (·sic Ptolemaeus appellat·) causam in ipsa Luna esse, sicut in universum Eccentricitatis causae insunt in ipsis globis planetarum. Variationis verò causam esse in Terra, Lunae motrice, utrumque tamen secundum illuminationem, ejusque phases. Itaque consultum puto, Variationem etiam quae menstrua est, à circello BL qui annuus, removere verbis, illud verò simpliciter affirmare, portiones Variationis accrescere gradibus distantiae ☽ a ☉ (·seu angulis FAD·) in proportione qua sunt quadrata sinuum Distantiae Lunae a quadris.

Addo demonstrationem inchoatam aequivalentiae. Sit G quadra, N Copula, GH. HI. IK. KL. LM. MN partes aequales. NO. OP. PQ. QR. RS. ST totidem partes duplae; sinus ipsi sint NA. MB. LC. KD. IE. HF. Et sint duplorum arcuum sagittae NT. OU. PX. QY. RX. SU. Demonstravit igitur Justus Byrgius, ut AN ad BM, duplam esse proportionem TN ad UO, sicut est dupla proportio quadratj AN ad quadratum BM. Ita linearum A. B. C. D. E. F, quadrata insunt proportione in lineis TN. UO. XP. YQ. XR. US. Vbi semper duae OU et US, aequant diametrum. Sic PX, RX, sic QY, YQ: ut ita facilis sit collectio summae. Ex hoc quadamtenus apparet, quò fundamento nitatur apud Tychonem circellus variationis, sic affixus ad orbitam Lunae, ut NT eam quasi tangat in A; nec tamen NT manet ejusdem longitudinis. Cum enim AT librationem faciat semper 41′ minutorum in apparentia, erit igitur brevis in perigaeo, longa in apogaeo. (*Randbemerkung:* Est etiam libratio tempore inaequalis, absolvitur enim a copula in quadram veram semidiameter AT bis, sive brevis haec quarta mensis fuerit, sive longa tempore. Ita etiam Tycho omnibus modis versatur in physicâ.) Ponit autem

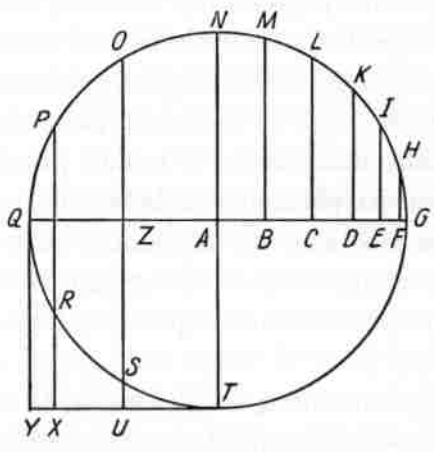

☽̸ in A in ☌, in T in octante Gibbae, in A in Quadra, in N in octante falcatae, in A rursum in ☍. Ego verò causas physicas eodem ducentes sic explico, ut de annuo motu ☽̸ a ☉ qui est revolutionum 12, et graduum 132°. 45′, illas quidem revolutiones 12 aequaliter dispertiar in tempora aequalia, superfluos verò gradus 132°. 45′ tribuo illuminationis phasibus ut regulae, imò apparenti latitudini circuli illuminationis, vel semicirculj (·nam de causâ ipsâ efficiente jubeo considerare metaphysicos, quidnam sit, quod hac regulâ utatur in movendâ Lunâ, si non volunt credere, luminis ipsius, ut rej naturalis hanc esse vim·). Jam
960 verò decrescunt phases sic: positâ A Terrâ, NG concentrico, N copula,
151v G quadrâ: latitudo circuli illuminatio|nis Terrae vel Lunae altrinsecus apparens est in proportione linearum NA, MB, etc. HF. Cùmque Terra quatenus illuminata, hoc adjumentitio motu moveat Lunam, itidem quatenus illuminata est illa; eadem verò utrinque sint incrementa phasium, ut quo tempore Terra videt Lunam falcatam, eodem Luna videat Terram gibbam etc. Quantam igitur portionem de toto lumine (·vel tota parte obscurâ·) possidet una phasis Terrae et una Lunae; tantam de illa phasj portionem Terra habet pro regulâ admetiendae hujus superfluae celeritatis. Ita valent quadrata linearum BM, hoc est Lineae OU.
970 Haec ego, Clarissime Vir potius exercendj mej, quam tui defatigandj causa (·de Theoriae Lunae reformatione·) scripsj: tui erit arbitrij quid ad hanc partem literarum respondeas. Illud solùm rogo, de fixis quod petij, ut curae habeas, utque sic respondeas, uti existimas ex utilitate studij astronomicj futurum.

885. JOHANNES REMUS QUIETANUS AN KEPLER IN LINZ

Zabern, 20. Juni 1620

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 138–139. Eigenhändig

138 Eccellentissime ac Clarissime Vir.

† Obseruationem Eclipsis tuam Lunaris Lintzij habitam, Ruffachij per Dominum Perneggerum accepi statim post meum reditum Oenipontanum et diu dubitaui de altitudine Aldebaran, vidi tamen postea distantias à vertice legendas esse non altitudines. primùm, habes jam differentiam 14′. jam 21′. temporis, unde valdè sum sollicitus, cui fidendum, haereo etiam an illa verba intermedia exempli gratia ficti post

13. 0′.		
unum quasi	minutum	pertineant ad 13. 0′ quasi dicas post 1′. 13ª audita
	14. 7′.	

est, vel 14°. 7′. quaeso me edoceas, video te habere durationem

2^{H}. 52′. Ego supputaueram ut nôsti 2^{H}. $58'\frac{1}{2}$. P. Scheinerus Oeniponti obseruauit primum in altitudine Arcturi 14°. 50′. (Polus 47°. 16′ vel 18′.) ubi scilicet in veram illam vmbram factus est ingressus, nam per 3′. circuli maximi et paulò plus obseruatur vmbra quaedam dubia et annubilata, puto esse aerem crassum terrae circumfusum, esset igitur circa ipsam Tellurem 3′. unde altitudo vaporum vel aëris potius resoluti 172 fere M. P. hoc est $34\frac{1}{2}$ mill. Germ. foret. Tu vide an cum crepusculis vel Refractione congruat. Idem obseruarunt Ingolstadienses in Eclipsi ☽ 1617. vmbram illam secundariam excurrere ad 1°. 15′ Digit. tu rectè notasti $10^{\circ}\frac{1}{2}$ Dig. Scheinerus $11^{\circ}\frac{1}{2}$. sed puto cum hac additione secundaria, nam in hac duratione nunquam efficietur tanta obscuratio per leges Geometricas. Principium ipsi per calculum 13^{H}. $58'\frac{3}{4}$ P. M. ex dicta alt. Arcturi; Finis in alt. Arct. 44°. 20′. H. 16. 55′. P. M. Ergò medium H. 15. 26′. 52″. Per horologium arenae fuit Duratio 2^{H}. $58'\frac{1}{2}$. Per Calculum 2^{H}. $56'\frac{1}{4}$. Retulit mihi se pallorem quidem Lunae diu ante per $\frac{1}{4}$ horae circiter obseruasse et post in fine totidem. Grienbergerus nondum mihi scripsit, si scribit mittam. Calculus Tychonicus nimis tardus fuit, puto Solem propter Apogaeum promotius et Lunam ipsam in culpa esse de qua uberius infra. Dubium habeo non contemnendum in Eclipsibus à Tychone in Progymnasm. annotatis: an reduxerit eas ad ipsum punctum oppositum Solis vel saltem ex principio et fine medium hoc est maximam obscurationem posuerit, tibi procul dubio cognitum erit ex suis manuscriptis; Alterum est ut moneam, si ex ingressu totali et egressu medium Tycho collegit ut in Epistolis suis monet, non absque errore obseruauit insigni, notauimus enim nos ut † quam in hac Eclipsi videbis post verum ingressum lucem Lunae secundariam (puto non aerem circumfusum, ille enim tantus non est) remansisse per 24′ temporis tam per oculum liberum (Myopem) quam per tubum idque à nobis tribus simul obseruatum est constanti assertione.[1] Ratio hujus rei haec est; obseruauimus ego et Scheinerus Oeniponti per *138v* Canalem 12 pedum et foramen minutissimum omnibus clausis etiam in Camera obscura diametrum ☉ cum luce confusa circa extrema 40′ et amplius si benè recordor 42′. ergò aër splendidus circumstans et imbutus radijs Solaribus est 10′. circiter, unde tutius erit diametrum ☉ in exortu per transuersum mediante sextante obseruare prout ego Romae obseruaui et in hyeme ut 1. ad 96. reperi, semel etiam ut 1. ad 100. Sed et aliquis splendor. Similis est circa Lunam aer scilicet tinctus à radijs Solaribus. Idem postea in tuis Opticis reperi. Statim Scheinero objeci hanc fallaciam ab aere esse, sed ille constanter permansit in sua opinione, Me autem tuum consimile spectaculum paulo post legendo valdè confirmauit. Nunc tibi meam qualemcunque obseruationem communicabo

hujus anni. Friburgi petij licentiam à Serenissimo pro obseruatione ut redirem domum propter commoditatem instrumentorum, dimissus aegrè fui. Veni Ruffachium et vocabar ad nuptias Sultzenses, horologium meum minutorum apportare non potui, quia satis magnum nec potui propter pericula. Inueni autem horologium ibi cum indice secundario quadrantum quod diuisi per singula minuta et quia index hinc et inde volubilis erat cerâ firmaui, (fuit Cardinalis de Lotharingia). Horâ 5. 1′. vrbici horologij ad Solem directi obseruaui alt. Solis 17°. ferè per aeneum quadrantem 2. palm. in semidiam. Ergò H. 4. 58′$\frac{1}{2}$ ex calculo, Altit. ⊙ meridiana eodem die erat 65°. 0′ Ruffachij; Atqui Sultz abest à Ruffach saltem 2$\frac{1}{2}$ horis inter meridiem et occasum. Ergò eleuatio poli 48°. 20′. circiter. H. 11. 0′. vrbici meum horologium pulsabat 11. 1′. fere; Ergò utrobique 3′. subtrahenda, hoc etiam apertè confirmatur ex altit. Arcturi 38°. 40′. 38°. 42′ diligenter capta, et alibi in medium semper incido.

Hora mei horolog.	Alt. Lunae	Alt. Arcturi	Vera hora ex calculo.	Ex aequo et bono.
11^{H}. 1′.	16. 0.	paruo quadrante	10. 54′. 24″.	10^{H}. 58′.
11. 6$\frac{1}{4}$.	16. 30.	aeneo quadr.	11. 8. 0.	11. 3.
11. 8.	16. 45.	paruo	11. 14. $\frac{3}{4}$.	11. 5.

11. 13. nondum nihil. orientalior tamen pars nebulosa et pallida magis quam occidentalior.

11. 18. satis nubilosa et fumosa ☽, puta quod secundum vmbram secundariam inceperit ..... 11. 15.

11. 26. Euidens principium omnium testimonio, nebula circa ... . 11. 23.

Corpus Lunae magna euidens confusa, et insignis: paulò post subito pars resecta, cum nebula quae non distinxit principium, sed impediuit visum.

11. 33. 9^{a}. vel 10^{a}. pars obscurata ..... 11. 30.

11. 35. 17°. 20′ dubia. paruo ..... 11. 32.

11. 37. ..... 43. 0. ... 11. 34′. 40″. ... 11. 34.

11. 39. octaua pars obsc. 43. 40. ... 11. 36. 48. ... 11. 36.

11. 38. ex aequo ..... 43. 20. ... 11. 35. 45. ... 11. 35.

11. 56. Medietas obscurata praecisè ..... 11. 53.[1]

139 12. 4. $\frac{3}{8}$ lucidae remanserunt ..... 12. 1.

12. 7f. ..... 38. 40.NB. 12. 4. 40. ... 12. 4.

12. 7$\frac{1}{2}$. ..... 38. 42. ... 12. 4. $\frac{1}{2}$. NB. 12. 4$\frac{1}{2}$.

67) 11H. 58′. *statt* 10H. 58′.
81) 11. 37′. 40″. *statt* 11. 34′. 40″.
82) 11. 33. 48. *statt* 11. 36. 48.

12. $14\frac{1}{2}$. $\frac{1}{7}$ lucida remansit ..... 12. $11\frac{1}{2}$.
12. $19\frac{1}{2}$. ..... 37. 18. ... 12. 13. ..... 12. $16\frac{1}{2}$.
12. 27. 28′. vel 29′. ingressus totalis, reuera neglectus propter lucem secundariam circumstantem tam per oculum et perspicilla vulgaria quam per tubum usque ad ..... 12. 41.
12. 27. ..... 12. 24.
12. 42. adhuc confusa lux ..... 12. 39.
12. 46. quasi nulla lux amplius et obscurissima ..... 12. 43.
12. 50. euanuit ferè lux illa mobilis et volubilis refracta, **iſt vnten herumber gangen.** NB. Vidi stellulam tunc perpendiculariter subtus ad 4′. vel 5′. ..... 12. 47.
12. $51\frac{1}{2}$. Nihil amplius visum fuit de luce ..... 12. $48\frac{1}{2}$.
13. 1. .. 28. 36. dubia utcunque. ... 13. 5′ $\frac{1}{2}$. ..... 12. 58.
13. 58. Lunae corpus iterum apparuit, fuerunt nubes tamen et crassissimus aër, ita ut vix judicari potuerit, intellige
13. 57′ ..... 13. 54.
quia idem obseruator ad Lunam et Horologium: Ego enim praesens non fui.

Finem notare non potui tam propter situm quam nubes.

P. Scheinero misi calculum ad 3^{H}. 39′. Sed ex semidiam. vmbrae 36′. 0″. et semidiam. ☽ 14′. 30″. proueniunt 27′. 52″. hoc est 1^{H}. 0′. 5″ pro incident. Hinc ad medium 21′. 0″. hoc est 0^{H}. 45′. 15″. hinc caetera aestimabis.

Ergò ex mea hypothesi et calculo		Ex obseruatione	
Princip.	11^{H}. 23′. 0″.	11^{H}. 23′.	Principium.
	11. 53. 2.	11. 53.	6. Digiti.
	12. 23. 5.	12. 25.	Ingress. total.
Egress.	13. 53. 35.	13. 54.	Egressus.
Finis	14. 53. 40.	..... – –	Finis.
Duratio	3. 30. 40.		

Ergò hypothesis talis assumenda erit in ☽. Vt Epiciclus vel Eccentricitas secunda plenariè habeat 8700. imò ut autumo fortè 9200. et Eccentricitas prima immobilis 2174. vel 2300. reliqua pars aequanti cedat, adeo ut Luna ascendat ad 11500 in ☌ et ad 6900 ad summum in ☍, hoc tuis diametris correspondebit; Nec mihi obstat Tycho, nam de suis refractionibus adhuc sub judice lis est. Si easdem faciamus cum fixis, res cum ☉ et ☽ eodem recidit, nam Parallaxis ☉ maxima non ultra $\frac{1}{2}$. scrupulum progreditur. Futura Eclipsis ☉ edocebit. Si placet pro testimonio hujus Eclipsis et ascensus tam magni adjunge Tychonicam 1592. si benè recordor, facis ejus rei mentionem in Opticis, de differentia †

inter 18′. et $26'\frac{1}{4}$ per Radium Witebergae. Idem reperi Romae 1610. Nec bonus Wittichius adeò accusandus erit 1584. potius ipse Tycho videat. Imo nec Landgrauius noster in Aldebaran neglectâ parallaxi in ♀ respectu fixarum. Vnde Tycho mihi 3′. parallaxeos probabit in solidum? Probaret utique si refractio sua secura esset. Ego ex distantia ☉ 6500 semid. reperi Eccentr. ☉ 1°. 59′. 54″ ut Albategn. et Apog. ☉ 8°. 0′ ♋ 1587. et declin. ☉ 23°. $30'\frac{1}{4}$ ex obseruationibus Byrgianis, tu fortè ex his auxilium in Marte reperies. Certè Mars exiguam hinc et verissimam sortietur parallaxin, tu digito praemonstrâsti. Variationem in Luna tuam nondum intelligo, aliâs ederem opus meum Eclipticum. Benè Vale et tuam obseruationem quamprimum mihi communica et rescribe. Sauerna 20. Jun. 1620. Incidit haec Eclipsis in 9. domo Religionis in ☌ ♄ et ♂ fortè sub ♐ cruentum et inauditum quid tentabitur. Deus auertat et pacem nobis concedat.

T. fidelis Seruitor

Jo. Remus Quietanus

139v Clarissimo ac Eccellentissimo viro D. Joanni Kepplero S. C. M. Mathematico etc. Domino meo Colendissimo. Lintz

886. JANUS GRINGALLETUS AN KEPLER IN LINZ

Wesenufer, 4. Juli 1620

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 355. Eigenhändig

355 S. P. cum omnibus officijs. Veni salvus et incolumis in pagulum Wesenüffer infra Passavium ad sinistram descendendo, è regione arcis Masbach quae est in ditione Leopoldiensi: ibi Superiorem meum inveni qui jam manum operi admovebat, ideoque etiam non fuit mihi feriandum, statimque operam meam adhibui. Aestus et sitis nos miserrimè torquent, nec adest quo possimus mederi, nisi quis putidum et acidum vinum, aut ejusdem qualitatis cerevisiam bibere velit, aqua enim non multò laudabilior: in summa verè militaris est tractatio: contubernalem habeo caecum illum architectum Antonium, cum quo Aschawiâ vectus sum, et quo cum soleo tempus terere. Remitto instrumentum meum, utpotè mihi pro hoc tempore non necessarium, rogo reponatur in cista mea majori. Cùm Lintzio proficiscerer non potui pallium meum panneum propter Generosorum meorum et Ephori illorum ab aedibus absentiam, mecum sumere; quocirca rogo ut recipiatur, et ad me mittatur prima quaque commoditate; si enim nos pluuiae

aggrediantur, non est thorax meus dissectus sustinendo: nescio tamen quamdiu hic erit mihi immorandum, idcirco nautae cui committetur pallium meum, nomen adscribatur, ut si accideret me non diu hic immorari debere, haberem ubi et unde illud repeterem. His interea quàm optimè et diutissimè vale cum uxore, et filia tua, totaque familia. Wesenüffer 4. Julij 1620. Hospitium meum habeo apud Judicem loci.

Tui studiosissimus et officiosissimus

Janus Gringalletus

Clarissimo et Praestantissimo viro Domino Joanni Kepplero, olim Impp. Rudolphi et Matthiae, nunc Ordinum Austriae Superioris Mathematico, Domino Fautori meo in aeternùm colendo. Lintz 355v

887. WILHELM SCHICKARD AN KEPLER IN LINZ

Tübingen, 11./21. Juli 1620

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 222. Eigenhändig

Plurimam salutem, et paratissima Officia. 222

Praeclarissime Vir, Domine et Fautor honorande. Quoniam ad Dominum D. Schwartzium, filij quem mecum habeo nomine, scripsj, non decuit, vt te insalutato id facerem. etsj nihil ferè scriptu dignum nunc occurrat, nisj quòd è postremis tuis, ideò requisitis et relectis intelligo, deesse tibj quasdam Harmonices Mundanae chartas. Illarum quotquot ego vnquam frustulatim accepj, omnes tu nunc recipis: vtinam sic hiatum illum explere possis! Reddo quoque fragmentum illud Arabicum, ab iniquo illo Possessore tunc detentum, et nunc repetitum. Porrò Perneggeriana negotia probè et fideliter, addo etiam satis maturè, me curasse, certò scio; quid verò literis evenerit id equidem ignoro. Habeas me excusatum, nec quaeso de officiorum, et omnium quae ab infimo tuo Amico proficiscj possunt servitiorum promptitudine dubita. Fac periculum, si adhuc dum diffidis, in re aliâ quacunque, et faxo, vt reapse officiositatem erga te meam experiare.

Plura jam non. Nisj Domino Knaussio multam salutem, et per occasionem prolixas etiam gratias, pro renovatâ per literas suas, pristinâ nostrâ consuetudine. jube bono esse animo, nec de Schwarzij vel Newbaurj conditione sollicitum. Habeo ipsos non tàm intercessorum, quàm

propriae Ingenuitatis et Industriae suae nomine commendatissimos. jam demum experior, quantùm fidelis institutio à teneris statim, valeat, et quantùm hoc nomine, Schola vestra provincialis, ex qua binj istj prodierunt, caeteras antecellat. Vale Vir Clarissime, et Domino Hizlero quoque (nisj toties te internuncium rogare molestum est,) Newbaurj, suj quondam famulj, probitatem et diligentiam, cum praefatione officiorum meorum, commemora. $\frac{11}{21}$ Julij. Tub. 1620.

P. et D. T. officiosissimus

W. Schikhart

222v Nobilj et clarissimo Viro, Domino Johannj Kepplero, Mathematico nostrae aetatis celeberrimo, Fautorj meo officiosè colendo.
Lintz

888. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

[Ulm], 29. Juli 1620 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 370. Eigenhändig

370 S. à Servatore.

Non possum facere, quin à publicis ordiar, Nobilis et praestantissime Vir, Domine atque amice plurimùm honorande: ita me perturbant, quae de Austriacis tuis dicuntur. Hui! tàm citò: qui pridem, qui sic, qui. Sed reprimendum est os. In manu Magni Numinis corda tenentur, et ab eadem diriguntur mortalium. Quid si aliquis ἀθέων; Jupiter vt pilas nos? Sed iterum abscindo. Χρυσάνθη me appellas amicum, quòd fulvi te metalli splendor fortean perstrinxerit. Si tempora permitterent jocari, te sanè vicissim tangerem. Et quidni laudas nostrates, qui aliâs φεισμονῆς et φιλαργυρίας nomine famosi? Magis magisque ipsis temporibus pectora quamvis rigidiora mollescunt. Sed quid si liceat καυχᾶσθαι? Quid si αἴνιγμα cudere? Ignorax (detur hoc Melanchthonianum) paenè effecit, ut ab aequè ignoracibus praemio cumulatiorj afficeretur vel vnicè gnarus. En tibi aenigma! cui tamen solvendo sufficiet non Oedipus, sed filiolus tuus, quem audio ingenij divini esse, quemque seriò cupio servari divinitus commodo publico; vno verbo, patrissare. Jam quid tu de portione munerj à me detrahenda: quasi oblitus sis, me tibi debere: neque duntaxat tantulum: totum me tibi obnoxium cupio agnoscas; et dum potiora apponere nequeam, ignoscas. Chalcographus

noster, sexta τῶν ἐχεκόλλων essentia, catè tamen dictis persuasus est, ut sperem propediem (non tamen ante mensem puto) suis opusculum sumtibus editurum. Si ita placet, μεταγραμματισθέντα Keplerum in titulo collocabo: atque vt quàm emendatissimè prodeat opusculum, accurabo. De argumento ipso aliâs. Nam in Chronologicis ita confusa aliâs omnia apparent (mihi tamen, et meae stupiditati) ut si quis alius, ego inprimis certum aliquando per tot tamque aspera senticeta ducem requiram. Tu vero is futurus es: qui praesertim ostendis Historiam non duobus oculis, sed tertio indigere ex Astronomia instaurata illustrando. Verùm interpellabit tabellarius. Vale, Clarissime mi Domine Keplere: Deus cùm tibi, tum toti laudatissimae vestrae nationi halcyonia restituat optatò. Dabam XXIX. Julij, Anno XX. Caeterùm, quando omnino constituisti lautum te praebere nostratibus: poteris Domino Joh. Krafto Consuli exemplar mittere cum literis, quarum προοίμιον forte prae se feret: commendasse me tibi viri cùm humanitatem tum singularem rerum, etiam literarium optimarum usum et amorem. abesse non posse, quin multùm laborârit, ut Vlmana te Respublica insperato praemio afficeret etc. σοί δε τοιούτων φροντίς καὶ αἵρεσις.

Discessit malùm! homo relictis meis (forte navicularij festinatione) quas asservatas aliquamdiu hîc habes cum nuncio de chartarum, quas petis penuria. Scripsi caetera Domino Raenzio. Vale. 12. Augusti.

T. Dign. et amori devinctissimus

M. J. B. Hebenstr. R.

Nobilj Clarissimo Viro Domino Joh. Keplero, Inclyt. Austriac. Procerum Mathematico Celebratissimo Domino et amico plurimùm observando. Lenzijs

889. KEPLER AN JOHANN FRIEDRICH VON WÜRTTEMBERG

[Linz, August 1620]

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. Jur. fol. 211, Bl. 21–22. Eigenhändig

Durchleüchtiger Hochgeporner, Gnädiger Herr vnd Landsfürſt. E. F. Gn: ſeind mein vnderthänige arme dienſte bevor.

Gnädiger Fürſt vnd Herr. Ich bin zwar ſind der letzten wegen meiner Mutter Katharina Kepplerin ſchwärer Rechtsſach, bey E. F. Gn: Cantzeley eingeraichten supplication immerzu deren gutten Hoffnung geweſt, Eintweder werde diſe feindſeligkaitt allerdings auffgehoben, oder doch die von mir vnderthänig gebettene

† communicatio depositionis testium mir, als der Bezüchtigten eltiſtem Sohn dem ſolliche von aller billigkhaitt wegen zu ſuchen gepüret, vor weitterer Verfahrung gnädiglich gewilligt werden: In deſſen Verpleibung aber, vnd weil interim meine Mutter in khainerlay Wege von Irer gewonlichen Stelle zu weichen, nit zu bewegen geweſt (·auſſer deſſen, das Sy Irem Tochterman als wölcher Ir außgebotten, nit vnder angeſicht gehen ſollen·) bin Ich noch ferner deſſen beredt geweſt, das nit allain Sy Iro khainer vnrechten zugemeſſenen ſachen bewuſt: ſondern auch E. F. Gn: wegen Dero Landsfürſtlichen hohen Ampts, auß ermelter depositione testium khain erhebliche Vrſach zu einiger praejudicirlichen Inquisition gefunden haben werden.

So khompt mir aber auff heütigen Tag nacher Lintz diſe traurige Zeittung, das beſagte meine Mutter auff den 7 Augustj frue, auff E. F. Gn: befehl durch Dero
21r geſchickte zu Haimaden im Pfarhauß ſchlaffend yberfallen | auffgehebt, vnd gefenglich nacher Stutgarten geführet worden ſein ſolle.

Nu hab ich mich zwar wol zubeſinnen das dergleichen Manus injectiones nit alwegen praejudicirlich, ſondern E. F. Gn: auß erhaiſchendem Landsfürſtlichem hohem ampt, auch nur allain von etlicher ſtarckher Vermuthungen wegen, vngeacht ſolche auch fählen khönden, zu dergleichen befuegt; darnebens Sy niemanden in oder auſſer derlay Verhafftungen Vnrecht geſchehen laſſen, ſondern ordentliche processe nichts deſto weniger geſtatten.

Dieweil aber es dißmahls das anſehen bey mir abweſenden hatt, als ob diſe Verfahrung auff meiner Mutter Widerparth vnauffhörliches anhalten, vnd zu dero Verantwortung, entlich bewilliget worden: vnd aber bey dergleichen mehrmahlen groſſe Argliſt vnd Practiken verporgener weiſe leichtlich mit vnderlauffen, vnd allerhand noch ſchwärere consequentien verurſachen, das alſo manchem Vnſchuldigen wider des Richters willen, als dan Exempla am Tag, zu kurtz geſchicht: Da dan mir auß Göttlicher vnd Natürlicher Rechten auſſag in alle wege zueſtehen will, meiner Mutter in diſen Iren Nöthen gepürliche Assistentz zulaiſten, vnd ferners befahrtes Vnhail, wa müglich, zuverhüetten:

Alß kan Ich wegen ſo naher Bluet Verwantſchafft in meinem Gewiſſen, ob Ich
22 meiner ſchuld gnug gethon, anderſt nit | verſichert ſein, Ich wohne dan dem bevorſtehenden Rechten perſönlich bey.

Hierumben gelangt an E. F. Gn: mein vnderthänig flehenliches bitten, Die geruhen der armen Verhafften, vmb Irer rechtlichen Notdurfft willen, wie auch mir ſo weitt abweſenden, weil Ich durch das jetzige Kriegsweſen, wölches das Land ob der Ens vrplötzlich vnd allerdings vberſchwemmet, an eilender Zueraiſung höchſt gehindert werde, einen geraumen Termin zum Rechten, da es anderſt ſo weitt geraichen müeſte, gnädiglich zuernennen, inmittels aber die genädige Verordnung zuthuen, das mein Mutter, als die vnüberwiſen, vnd ob Gott will nit zuvberweiſen ſein würt, an einem leidlichen Ort gehalten vnd mit Irer gebürenden Leibsnotdurfft verſehen werde: Entlichen, da Ich vnter deß meine ſachen dahin anſtellen, vnd mich mit meinem

Hauswesen von hinnen nacher Stutgart begeben khönte, Mir gnädiglich zuerlauben, das Ich mich alda, biß zu außgang des Rechtens heüßlich verhalten möge.

Hiermit thue E. F. Gn: Ich mich zu gnädiger gewehrung gehorsamlich empfehlen.

E. F. Gn: Getreüer vnd gehorsamer Vnderthon vnd LandKind
Weillend baider Kay: Majestäten H. Rudolphi vnd H. Matthiae, vnd jetzo noch einer Löbl: Landt: in Österreich ob der Ens Mathematicus

Johan Keppler

An den Durchleüchtigen Hochgepornen Fürsten vnd Herren, Herren Johan Friderich, Hörtzogen zu Würtemberg vnd Teckh, Graven zu Mümpelgart, Herren zu Haidenhaim etc.
Johan Keplers Mathematicj zu Lintz vnderthänigs flehenliches supplicirn.

890. KEPLER AN PAUL GULDIN IN GRAZ

[Linz, Sommer 1620]

Graz, Universitätsbibliothek, Cod. 158, Bl. 9. Eigenhändig

Reverendo Patrj D. N. Gulden.

Pro Joanne Keplero Mathematico Memoriae mandanda.

1. Illud Animal generis Neutrj non mihi signat aliquam domum celsam, sed ordinem hominum, quibus, cum sint vitiosissimi, benè tamen cupio, ut debeo. Nisi quis afferat talem interpretationem, quâ omnia concilientur mea dicta de hac re: illum statim ego refutare potero veritate rej, quae omnia conciliat. Et quia non attinet D. Patrem, nec eos, quibus ipse locuturus est: nihil igitur opus est plura addere.

2. Sub manibus habeo tabulas Rudolphj, curandas a successoribus, ob honorem familiae.

3. Libros Observationum Brahej accepj ab Imp: Matthia p. m. et ab haeredibus Braheanis, quos inter D. Tengnaglius, Arch. Leopoldj Cancellarius.[1]

4. Indigeo salario pro me et familia, ad absolvenda opera.

5. Ut cum Austriacis Praelatis supra Anisam agatur, ut retineam salarium, Eclipses sub eodem meridiano observare, tabulas absolvere possim.

6. Quia premuntur illi valde: ut igitur Styriacis commender, ut aliquid ipsi pensionis annuae mihi assignent. Hoc apud Max: de Trautmanstorff. Commendatio Imperatoris omne feret punctum.

7. Prima mihi uxor Styriaca fuit; ejus et meis liberis debeo, quam ad me dotem et patrimonium attulit. Ejus partem credidj superioribus Austriacis, partem compenso meritorum Residuis, quae mihi sunt a Rudolpho Imp: devoluta ad Cameram Silesiacam: posteriora a Matthia Imper: ad Telonium Lincense.

8. In omnibus indigeo tutela patrocinio gratia et favore Imperatoris Ferdinandj: quam quo minus hucusque coram petere potuerim tristissimae me causae impediunt: quae me nunc iteratò vocant in Wirtembergiam.

891. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Linz, 29. August 1620

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 36–38

S. P. D.

Mira et his turbis inusitata via literae tuae cum honorario Reip. Argentinensis liberalissimo ad me pervenerunt. Tabellarius Aschavii literas illas obvio dedit, cum ipse abiret aliorsum, hic alii, tandem tamen illaesae ad me pervenerunt. Scripsi gratiarum actionem D. Storckio, eamque transmisi ejus filio Stiriae degenti, curandam. Ea si fortè nondum esset tradita, rogo tu interim vicariam operam loces, luculentissimas gratias professus.

Ill^{mi} D. Wotonii non minor erga me humanitas in visitando fuit: doluit praeproperus ipsius transitus. Hortatur ut in Angliam transeam. Mihi tamen haec altera mea patria propter ignominiam istam quam sustinet, deserenda non est ultrò, nisi velim ingratus haberi, aut nisi ingratior, quòd diutius ipsis oneri esse pergo: de quo viderint ipsi. Interim mihi lamentabile iter in Wirtembergiam incumbit, quod ingrediar Deo volente post mensem. Nunc enim sum in excudenda doctrina Theorica 4. libris comprehensâ, quorum primus, post Sphaericam ordine quartus, est Physica coelestis. Unus author plus in scribendo laboris sustineo omnibus lectoribus in unum collati operis: unus etiam plus gaudii exhaurio caeteris omnibus, qui legent. Vale Lincii 1620. 29. Augusti.

892. HENRY WOTTON AN FRANCIS BACON

[o. O. Herbst 1620]

Original unbekannt. Erster Druck: Reliquiae Wottonianae, London 1651, S. 413–415

. . .

Therefore, for a beginning, let me tell your Lordship a pretty thing which I saw coming down the Danuby, though more remarkable for the Application, then for the Theory. I lay a night at Lintz, the Metropolis of the higher Austria; but then in very low estate, having been newly taken by the Duke of Bavaria: who, blandiente fortunâ, was gone on to the late effects: There I found Keplar, a man famous in the Sciences, as your Lordship knowes, to whom I purpose to convey from hence one of your Books, that he may see we have some of our own that can honour our King, as well as he hath done with his Harmonica. In this mans study I was much taken with the draught of a Landskip on a piece of paper, me thoughts masterly done: Whereof enquiring the Author, he bewrayed with a smile it was himself, adding he had done it, non tanquam Pictor, sed tanquam Mathematicus. This set me on fire: at last he told me how. He hath a little black tent (of what stuffe is not much importing) which he can suddenly set up where he will in a field, and it is convertible (like a Wind-mill) to all quarters at pleasure, capable of not much more then one man, as I conceive, and perhaps at no great ease; exactly close and dark, save at one hole, about an inch and an half in the Diameter, to which he applies a long perspective-trunke, with the convexe glasse fitted to the said hole, and the concave taken out at the other end, which extendeth to about the middle of this erected Tent, through which the visible radiations of all the objects without are intromitted, falling upon a paper, which is accommodated to receive them, and so he traceth them with his Pen in their natural appearance, turning his little Tent round by degrees till he hath designed the whole aspect of the field: this I have described to your Lordship, because I think there might be good use made of it, for Chorography: For otherwise, to make Landskips by it were illiberall; though surely no Painter can do them so precisely. Now from these artificiall and naturall curiosities, let me a little direct your Lordship to the contemplation of Fortune. . . .

893. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Ingolstadt, 25. September 1620

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 38 f.

S. P. D.

De meo itinere ex comite Gringalleto rescisces. De causa itineris adhuc-
dum ille nescit, utinam ne quid resciscat in transitu Wirtembergiae,
melius mecum ageretur. Tibi aliquid aperiam: Eo visum, quodnam fa-
ciam exordium vitae meae describendae, quod tu à me petisti, quod sc.
dignum cognitione hominum, mihi verò honorificum, meisque denique
† amicis jucundum auditu sit futurum. Interim tamen Iconem meam
mitto. Si bellici motus me non impediverint, cogito Francofurtum
adire. Argentinam excurrere sumptuosum, videbo tamen. Vale. Da-
10 bam Ingolstadii 25. Sept. 1620.

894. JANUS GRINGALLETUS AN KEPLER IN INGOLSTADT

Augsburg, 28. September 1620

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 356. Eigenhändig

356 Clarissime et Excellentissime Vir, Patrone plurimùm colende. Salvus
et incolumis veni Augustam die Sabbathi hora sexta vespertina;
utinam tribus horis citius venissem, responsum namque jam tunc misis-
sem de charta per tabellarium ordinarium, quem audio singulis diebus
Sabbathi hinc migrare circa tertiam vespertinam. Inquisivi apud Do-
minum Stendel, qui mihi similem ferè chartam monstravit, sed eam
paulò meliorem et majorem, precio trium florenorum, prout solet
Ederianae vendere; promisitque se quatuor risas primâ occasione mis-
surum: quantum ad solutionem attinet, non referre dixit uter satis-
10 faciat Ingolstadij, Tu vel Ederiana, dummodo satisfiat ipsi. Alter verò
† Vüller non fuit instructus ab hac charta, libenter enim concessissem.
Abest Sebastianus Müller, quippe ad Nundinas Francofurtanas pro-
fectus, de quibus exiguum expectatur lucrum: Tria adhuc exemplaria
Tui Cometici tractatus inveni apud ipsum, vaenitque unum octodecim
cruciferis. Commodissime hîc inveni Dominum Cyriacum Jarosec,
Hungarum illum qui Linzij vixit in aedibus Provincialibus; à quo
quàm bene fuerim exceptus satis dicere non possum: nam ejus opera
et hospitis ipsius, Eliae Ehingeri Mathematici et Bibliothecarij ad
D. Annam, multa notabilia vidi, utpote Bibliothecam, Scholam, et alia,

pluraque nunc visurus abeo. Cras mane discessurus sum cum rhedarijs Ulmensibus quibus sarcinas meas committo. Novum monstrum ex Hungaria hic est aere excusum, puer cum gemino capite, altero alteri imposito, superiori mortuo, inferiori adhuc vivo, unà cum duplici interpretatione: hodie demum prodiit figura, quam misissem, si scirem alios non praeoccupaturos, cum audiam has meas non ante diem Solis, 4. Octobris, Ingolstadium venturas. Vale Vir Clarissime, meque ut antea fecisti, amare perge. Augustâ Vindelicorum, 28. Septemb. 1620. Vxorem, liberosque tuos meo nomine saluta.

T. Excellentiae addictissimus

Janus Gringalletus

Clarissimo et Excellentissimo viro, Domino Joanni Keplero, olim duorum Impp. Rudolphi et Mathiae, nunc Ordinum Austriae Superioris Mathematico, Praeceptori meo et Patrono semper colendo. Zu Ingelſtad bey der frawe Ederin zu erfragen. Ingelſtad

895. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER

Ulm, 23. September 1620 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 371. Eigenhändig

S. à Servatore.

Iam modò, ubj haec caepi scribere, Gringalletus discessit, quicum horam vnam atque alteram jucundè admodum exegj. Is rectà tendit Tubingam. Caeterum adventum tuum Suevis nostris gratulor, mihi gavisurus, ubj te amplecti potuero. Sed ut scias, quid moliar: a. d. Kalendar. Octobrium, vel postridie, hinc cum uxore excurram ξὺν θεῷ ad meos, qui Tubingâ horae spacio absunt, Mairingae cis Wanken degentes: caussa viae est obitus socrus. Quòd si me proximo die Sabbati per literas, quas maturè, hoc est die ☿ aut 2↳ mittes fratri meo Esslingam, docueris, ubj in Vyrtembergia haereas, et praesertim, num Stutegardiae tandiu sis commoraturus, quoad et me domo emanere contigerit, negotijs meis aliquà confectis, in occursum tuum properabo, teque Stutegardiae et videbo, et, quod dixi, optoque, amplectar: Sin plus impedimentj allatura videatur Conjunctio Vyrtembergica, differam invitus licet, donec ad nos Vlmam ipse tu revenias.

2) scriere

De Tua Chronologia noster adhuc somniat. Subinde tamen, dum hinc abeam, Artemidorum hisce diebus praestabo, et fatuo visa interpretabor, praesertim cùm sperem, etiam inspectioni imprimendorum praefectos commendatione operis torporem hominj excussuros. Addo tamen et hoc Superattendentem nostrum non obscurè significasse, malle se promovere opus γνησίῳ autoris nomine insignitum. Ita graves illi à joco-serijs, nostrae Philosophiae et genio servientibus alieni! Typos hîc aliquot habes fusiles: omnium autem reliquorum eadem est altitudo. Caeterùm habes hîc etiam specimen in excusis. De tuis nemo dum nobiscum fuit, neque dum ipse Mütschelinus. Proximis etiam significabis, quò diverteris Stutegardiae, quò meas directiùs amandare liceat. Caeterùm valeto Vir Clarissime, plurimumque observande. Precor item vt iter tuum, quod credo satis molestum, ex animi tui sententia conficias. Vbi a. d. Kalend. suprà dictarum excucurrero, fortè integrum octiduum foris consumam, postidea domuitionem paraturus. Raptim haec Vlmae 23. Septembr. Anno XX.

T. Excellentiae observantissimus

Hebenstreittus

371 v **Dem Edlen vnd Hochgelahrten Herren Joh. Kaepplern,** Mathematico celeberrimo, **meinem jnſonderß großgünſtigen Herren vnd werthen freund. Vermutlich zu Stutgard oder Heümaden anzutreffen.**

896. JANUS GRINGALLETUS AN KEPLER

Straßburg, 2./12. Oktober 1620

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 357–358. Eigenhändig

357 S. P.

Clarissime et Excellentissime Vir, Domine Praeceptor, vix opus esse puto ut multis te alloquar de itinere meo, cùm tu mihi semper praesens fueris, cùm te humeris ipse gestaverim, aut etiam aliquando rhedarijs commiserim: tantùm ea repetam quae te fesso aut etiam absente contigerunt. Ulmam veniens didici Hebenstrettum Lavingae esse negotiorum quorundam causa, brevi tamen rediturum: itaque adventum ejus praestolandum duxi, qui statim subsecutus est: cùm autem venisset, urgebant me tunc aurigae, ita ut non licuerit diu fabulari: monstravit mihi literas à te, ni fallor Eslingâ missas, quibus et differri impressionem Ephemeridis Ingolstadij, et maturandum tibi Studtgardiam ajebas: quicquid fuit tamen, intra breve tempus maxima pro-

pensi sui erga me animi signa demonstravit, potu inchoatâ familiaritate: multa tui mentio facta, aliqui cyphi in sanitatem tuam exhausti. Ulmâ Blawbeyrum perrexi, ubi monasterium visitare volenti accessus praeterclusus est, maxima scilicet eos mei formido invaserat. Tubingam itaque me confero, ubi primùm Clarissimum Maestlinum salutandum existimavi. Sed quid evenit? Rogo sine risu Comediam audias. Cùm ad fores aedium ejus pulsarem, exerit ipse caput è fenestra, vidensque adesse aliquem (nempe me) militari indutum veste, jubet uxorem mihi obolum de fenestrâ offerre: ad quam Ego, Mendicus non sum, sed studiosus qui cum Domino Magistro loqui opto: urget illa eum domi non esse, mihi non esse diutius expectandum: Expecto tamen, iterumque pulso: Illa velut irata rursus negat mariti praesentiam, fugam mihi suadens. Agnovi statim ubi haereret nodus: itaque in hospitium reversus, chartaceum mitto famulum, qui et exceptus et lectus, maximum Maestlino incussit pudorem: Igitur accurrens ad hospitium meum, dici non potest quantis quantis ille se verbis excusaverit, veniam facti deprecans: Potum illico adferri jubeo, cui dum studemus varia de communibus nostris studiis hinc inde disseruimus. Interea verò in ipso diversorio, Baccho etiam libabant viri duo literati, quorum alter Linguae Hebraeae Professor est, quibus historia nota erat: Illi igitur vexare Maestlinum miris modis, ita ut deessent ipsi ferè verba ad excusationem. Haec dum geruntur, clam conjurarunt et Maestlinus et Waigenmayerus, professor scilicet linguae Hebraeae, de excipiendo me paulo aliter quàm antea: Itaque me Philosophicae fa|cultatis nomine 337r
ad splendidum invitant convivium, cui aderant quinque è facultate Philosophica Professores, Viri literatissimi, et humanissimi: praeterea etiam me quandiu Tubingae mansi asymbolum habuerunt: Haec est illa Comedia, quae multis risum movit. Occasione postea rhedae et Comitum oblatâ Argentinam profectus sum, quò $\frac{8}{28}$ Octobris Septemb. felicissime adveni, ibique adhuc commoror, praestolans in patriam comitatum. Quod suspicabaris de honorario, nihil minus est quàm suspicio. Effigiem tuam tradet Dominus Berneggerus sculptori: ille optimè cum familiâ habet, optatque tuum huc adventum, quem etiam rogavit me à te extorquere. Urget tabellarius, itaque abrumpo: Deus felicem exitum det gravi illi tuo negotio, cujus de causa tam longinquum et periculosum iter suscepisti: teque diu salvum et incolumen servet, atque sic ad uxorem, filiam, liberosque tuos faustè reducat, quibus ego salutem quàm plurimam dico, eamque ut eis mittas, etiam atque etiam rogo. Vale $\frac{2}{12}$ Octobris 1620. Datum Argentinae.

Tuus Discipulus ad omnia officia paratissimus

Janus Gringalletus

358v Clarissimo et Excellentissimo viro Domino
Joanni Keplero, olim duorum Impp. Rudolphi et Mathiae, nunc Ordinum Austriae
Superioris Mathematico, Domino Fautori
et Praeceptori semper colendo.

897. GEORG HEBENSTREIT AN KEPLER

[Esslingen, 1620]

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 395–396. Eigenhändig

395 S. P. Clarissime Domine Kaeplere, fratrj meo literas tuas in autographo misj, minimè dubitans propediem voluntatj tuae satisfactum irj. Interim binas accipies, à fratre scilicet et sorore, tuis. Si quid me vis, liberè manda, impera. Tuum enim me, velutj fratrem meum, experiere ad omnia officia grata paratiss.

G. Hebenstreitt D.
qui te bene uiuere et in optima spe iubet.

Famulum tuum in reditu aedibus meis insalutatis abijsse, miror.

396v bey Ludwig Vbermann inſtrumentmacher zu
10 erfragen. bey der Spitel kirchen.

898. KEPLER AN JOHANN FRIEDRICH VON WÜRTTEMBERG

[Güglingen, Oktober 1620]

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. Jur. fol. 211, Bl. 23–24. Eigenhändig

23 Durchleüchtiger Hochgeborner Gnädiger Herr vnd Landsfürſt:
E. F. Gn: ſeind mein vnderthänige arme dienſte bevor.

Das E. F. Gn: auff mein von Lintz auß, nach dero Fürſtl: Cantzley überſchickte vnd eingeraichte supplication in puncto dilationis terminj ad respondendum in meiner Mutter nach Güglingen verwiſener Peinlicher Rechtsſach, ſo gnädiglich wilfahret, thue gegen E. F. Gn: Ich mich aller gepür nach gehorſamlich bedanckhen, Mit fernerm vnderthänigem anmelden, das ſo bald Ich verſchinen 26 Septembris nacher Güglingen kommen, vnd meine Mutter mit der litis contestation ohne das fertig gefunden, Ich den process nit lenger zuverhindern begehrt, wie dan alberaitt
10 den 2 Octobris an geſetztem Gerichtstag, ſolche litis contestatio purè negativa

cum Defensionalibus für Gericht gebracht, abgeleſen vnd ſchrifftlich eingeraicht worden.

Weil dan der Herr Fürſtl: Anwalt, Vogt zu Güglingen dilation biß auff nechſten Gerichtstag begehrt vnd erhalten, vnter des aber die arme gefangne ſich der Kelt vnd troſtloſen einſamkhait halben auffs höchſt beclagt vnd vmb Gottes Willen nur in eine ſtuben Iro verhülfflich zu ſein gebetten; als gelangt an E. F. Gn: ferners mein vnderthäniges flehenliches bitten, Die gerhuehen (·angeſehen das ſie khains Wegs einiger übelthat überwiſen, hohes 73 järigen alters vnd baufellig, auch wegen der angedroeten Peinlichen frag, vngehindert Irer Vnſchuld, allain von etlicher fürgangner exempel | wegen, allerdings erſchreckt vnd bekümmert·) bey dem Vogt zu 20 23r
Güglingen diſe gnädige Verfüegung zuthun, das derſelbe Sie biß auff fernere Verordnung in des Statknechts vnd Gerichtsdieners Hauß vnd Stuben alda transferiren, weil zu Güglingen ſonſt khain Ort hierzu zufinden, vnd auff Iren aignen ſo geringen Vncoſten als müglich, (·weil es Ires weiblichen sexus vnd alters halben überflüſſiger hüetter nit bedürffen würt·) verwahren laſſe. E. F. Gn: thuen hieran ein löblich Werckh der Barmhertzigkhaitt.

Ferners gelangt an E. F. Gn: mein notwendiges vnvmbgengliches doch gehorſamliches bitten, Die gerhuehen in Dero Fürſtl: Cantzley Gnädigen Befehl zugeben, das mir aller vnd Jeder Fürſtlicher Befelche an Dero Vögte zu Stutgart, Löwenberg vnd Güglingen, anlangend die gegen meiner Mutter fürgenommene 30 †
inquisition, Verhafftung vnd Peinliche clag, vidimirte Abſchrifften herauß gevolget werden, damit Ich mich des von E. F. Gn: alberait erlangten indults zu erſprießlicher assistentz zugebrauchen vnd zuerfreüen habe. E. F. Gn: mich in vnderthänigem gehorſam zu Gn: gewährung empfehlend

E. F. Gn: Vnderthäniger vnd gehorſamer
Johan Keppler
einer Löbl: Landt: in Öſterreich Ob der Ens
Mathematicus, Jetzo zu Güglingen

An den Durchleüchtigen Hochgepornen Fürſten 24v
vnd Herrn, Herrn Johan Friderich Hörtzogen zu 40
Würtemberg vnd Teckh, etc. Graven zu Mümpelgart, Herrn zu Haidenhaim etc.
Johan Kepplers Mathematicj vnderthäniges flehenliches bitten.

Kanzleivermerk: M. Johannes Keppler bittet ſeiner Mutter die Cuſtodi ins Stattknechts hauß zugeſtatten, auch vmb Abſchrifft ergangner Fürſtl. Beuelch.

Bescheid: Dem Vogt zu Giglingen zuſchreiben, waferr in des Stattknechts hauß allda ſolche gelegenhait vorhanden, daß man der verhafftin außkommens geſichert, ſoll er ſie alhin ins Stattknecht hauß verwahrlich legen, vnd durch einen Hütter, auf

Ihren koſten, tag vnd nacht verwachen laßen, darneben der verhafftin Sohn anfügen, weil man nit ſehe warzu Ihme die abſchrifften Fürſtl. Beuelch werden vorſtändig ſein, als wiße mann Ihme hierinn nit zuwillfahren [*gestrichen:* vnd were man ſonſten nit vngenaigt]. Decret. Stutg. in cons. 4. Octobris 1620.

899. GEORG HEBENSTREIT AN KEPLER IN GÜGLINGEN

Eßlingen, 25. Oktober 1620 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 372. Eigenhändig

372 S. P. Clarissime Domine Kepplere. Ex mandato fratris, cui obsecundare meritò debeo, praesentes hasce, cum adiuncto fasciculo, per proprium hunc pusionem, cùm aliter non potuerim, transmittere volui, sperans tibj hoc non ingratum futurum. Si quid fratri rescribere animus est, per me commodissimè fierj potest. Fideliter siquidem et quàm maturissimè res tuas eiusque procurabo. Interim summoperè te rogatum uolo, ut in transitu me Esslingae visitare non dedigneris. Frater hoc per me vrget, veluti literis hoc docere possum. Ein rübelin brott, ut nostrates loquuntur, vndt ein kübelin wein, et quod caput est, promptissimum animum, findt der herr allzeit, Deo dante, bey mir. Vale Vir Clarissime et cum tuis omnibus salue. Datae Esslingae 25 Oct. 1620.

T. ad officia grata paratiss.

Georg Hebenstreitt D.
jbidem ordinarius

372v Clarissimo et Excellentissimo Mathematico Domino Johannj Kepplero, fautorj suo honorando. Bey Herrn Ruoffen zu Güglingen zu erfragen.

900. WILHELM SCHICKARD AN KEPLER IN STUTTGART

Tübingen, 25. Oktober 1620 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 223–224. Eigenhändig

223 Plurimam salutem et paratissima Officia.

Excellentissime Vir, Domine Fautor plurimum honorande. Res tuas curavj quàm potuj citissimè et diligentissime. sed cunctator ille Werlinus in causa est, quòd puerum non statim remisj. Is rem diu multumque pensitans, tandem post tres horas hoc responsj dedit; se luben-

ter quidem tibj morem gesturum, sed non habere tàm minutos Typos, quj Linzensibus tuis ad amussim respondeant; Minimos suos esse, quales videas in transmisso exemplo. quod si tibj arrideant, se Stutgardiam ad te proficiscj non gravaturum, et coram de aequo tolerabiljque pretio jmpressionis tractaturum. Nec jam adeò occupatum esse, quin hanc telam statim possit ordirj. Sed vererj se, ne 20. illj quaterniones in 25. vel plures hoc modo excrescant. Quod quia et ipse veritus sum, accessj proprio motu, citra indignationem, vt spero, tuam, etiam Wildium, novitium nostrum Typographum, apud quem reperj exoptatos typos, prout ex ista, madidâ adhuc et semiperfectâ paginâ videbis. Is jam peregrè abest, procul dubio cras reversurus, sed Typotheta eius, à cuius nutu et arbitrio Wildius totus pendet, promptè et liberaliter respondit; sibj jam et vacare, et lubere quoque libros tuos imprimere, modò consentias, et cum Hero suo de mercede tibj conveniat. Mihj quoque vlterius sciscitantj indicavit, non vltra tres obolos pro quaternione postulaturum. Sed omninò spero, longè vilius tibj venditurum, si ipsemet cum eo contrahas. at quia hîc nobiscum conspicj non vis, significa saltem certum diem, quâ te Stutgardiae offendat. Expatiarer Ego, tum in hâc causa tuâ, tum vt te inviserem, et coram de pluribus agerem, ipsemet, si post gravem meum morbum, satis convaluissem. | Typos 223r
ligneos quod attinet, jubeo te esse securum; pingam illos ex arbitrio tuo, et studioso cuidam, Matruelj meo, (quem in hunc finem, vt ego nonnihil sublevarer, in hisce artificijs instituj) exsculpendos tradam. Librum quartum videre valde gestio. mitte, si potes, non diu detinebo. Cura etiam quaeso (si hoc rogare fas est) vt praesentes literae ad patruum meum deferantur. Adjunctum est schema quoddam Anatomicum, quod aperire et inspicere licet, si vacat aut harum rerum delectatione caperis. Accipis etiam Exemplum aeneae cuiusdam figurae, quam hoc ocioso tempore meo, quo graviora tractare Medicus prohibebat, exsculpsj. Porrò, quòd Adventus tuj caussam attinet, equidem eam ignoro, nec scire cupio. nisj forte illa est, cuius sub discessum tuum Nirtingae meministj, quandoquidem deplorandam nominas. Vtut sit, condoleo ex omnibus visceribus: et solarer te, nisj Animj tuj Constantia jam dudum esset notissima. feramus oportet, patienter, quae mutare non licet. Sed aliud de te nobis Fama retulit, parare te discessum è Linzio, et Londinum ad Regem Angliae migraturum, qui te non obscuris gratiae signis invitarit. Quod si ità est, gratulor ex animo, et adversam illam sortem hac melioris spe superare jubeo. Vnum ferè oblitus essem, Austriacas hasce literas, à Domino D. Schwarzio dudum accepj, vt tibj ad nos † venientj traderem, quas nunc habes, nescio an nimis sero.

9) profisciscj

Plura non addo. Vale vir vndiquaque clarissime et benè vale, meque porrò quoque Tuum esse patere. Raptim. 25. Octob. 1620. hora 3. pom. Tubingae.

T. Excellentiae Officiosissimus

W. Schikart

224 Puer tuus, quorsum abierit, et vbj tàm diu haereat, prorsus ignoro. discessit à nobis post prandium, sub praetextu alterius cuiusdam occupationis hic expediendae. sed nondum reversus est. et tamen parùm restat ad horam quartam. Suspicor ipsum voluntarias trahere moras: modò non sint malitiosae. Hospitio ipsum lubens quidem etiam per noctem exciperem, tui caussa, at quia vetastj, et reditum cum desiderio expectas, dimittam eum statim, postquam redierit et sufficientem merendam sumpserit. Nolj quaeso mihj imputare procrastinationem, quae ipsius ferè est sola.

224r Clarissimo Viro Domino Johannj Keplero, Mathematico Excellentissimo, nunc Stutgardiae divertentj, Domino et Fautorj meo officiosè colendo. Stuttgart

901. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER

[Ulm], 28. Oktober 1620 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 373. Eigenhändig

373 S. à Servatore.

Improbam gestorum gentem! Tubingam ascensurus discipulus quidam meus, honestâ familiâ Halensi Fürnhaberorum aliâs oriundus, in reditu Stutegardiam se pollicebatur visurum. Putabam me albae gallinae pullastrum. Concredidi statim hunc fasciculum, tibi reddendum. Et haec facta ante V. hebdomadas praeter propter. Secutus ipse ego, ad te excurrere statueram: sed caussae, de quibus per fratrem meum ante octiduum ad te, prohibuere sonticae. Herj recipio fasciculum ab Hala usque ad me amandatum. Redhibe eum, et ex eo cognosce, studium meum minimè, fortunam vtrique nostrum defuisse. Nolui aperire, ex tempore datarum disces, quanto antè voti tuj compos debueris reddj. Proximis inprimis desiderabam certior reddj, quò diverteris, quis tibj de aedibus commodarit, idque quò tantò certiùs meae tibi reddj

possint. IX. Exemplaria Canonum dictis addita erant. Jam gestio, et opto doceri, quid me praeterea quod tibi gratum accidat, facere velis. Vale interea, Vir Clarissime, et meam opellam, qualis qualis ea est, tibj acceptam habeto. Dabam raptim 28. Octobr. 1620.

T. Excellentiae et amoris observantissimus

M. Hebenstr. R.

Crocum (munus illud preciosum admodum) servo adhuc. nihil de illo distribuj dum. quid de eo velis fieri, disertè scribito. nescio, vtrum dimidium, opulentior Consul, aequi bonique consulturus sit. totum, esset plus aequo: nam et mea culina crocea esse optat. Ne rideas, ita homines sumus. Maestlinus, cùm jam Wyrtembergiae valedicere vellem, apoplexia dicebatur correptus: et vel fato functus, invisurus successori stationem, vel, ut Aristophanes, τὸν αὑτοῦ θᾶκον.

Dem Ehrnveſten Hochgelehrten Herren Joh. Kaeplern, Mathematico: Meinem jnſonderß gunſtigen herren, vnd werthen freünd. Stutgard, oder Hewmaden 373v

902. KEPLER AN JOHANN FRIEDRICH VON WÜRTTEMBERG

[Güglingen, November 1620]

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. Jur. fol. 211, Bl. 25–26. Eigenhändig

Durchleüchtiger Hochgeporner, Gnädiger Fürſt vnd Herr. E. F. Gn: ſeind mein gehorſame arme dienſte bevor. 25

Dbwol **E. F. Gn: meiner zu Güglingen verhafften Mutter verſchinen** 4 Octobris mitigationem carceris **vermittelſt eines Hüetters auff** Jren Vncosten **zu beſolden gnädig vergunnet, ſo wöllen doch deroſelben diſe vnd andere notwendige** alimenta **vnd Gerichtsvncoſten vom Vogt vnd Waiſengericht zu Löwenberg anderſt nit gevolgt werden, ſie bring dan deſthalben von der Fürſtl: Cantzley ferneren Befelch auß, mit diſem fürwenden, das Jr Gegenparth alda, die Reinholdin** vmb Gottes Barmhertzigkhait willen **gebetten, der Verhafftin Güetter mit Arreſt anzuhalten. So gar auch der Statſchreiber alda verwaigert ſich, die noch reſtierende** Acta **zu** communicirn, **es werde dan Jemand anderer Bürg, den Ordentlichen Tax zubezahlen.**

Wan dan, Gnädiger Fürſt vnd Herr, die Verhaffte durch diſen peinlichen process **khains wegs nit** depossessionirt **worden: auch ohne die begehrte** alimentation **den**

process nit nach ordnung Rechtens zu end führen, vil weniger interim der alberaitt erhaltenen mitigationis carceris würcklich genüeſſen khönte.

Demnach gelangt an dero Statt mein vnderthänige bitt an E. F. Gn: Die wollen dem Vogt vnd waiſengericht zu Löwenberg per expressum anbefehlen, das Sy der Verhafften hochbetrüebten viervndſibenzig Järigen kranckhen Frauen auff Ir gantz befüegtes, vnd durch den, zu Güglingen Iro zugeordneten Fürſprech Hanſen Rueffen in ein Sendſchreiben verfaſſtes Begeren, zu Handen vnd auff Verrechnung jetz beſagten Ires Fürſprechs ein Hundert gulden, oder was künfftig mehrers von Nötten ſein wolte, auß Iren aigentumblichen Güettern zuekommen laſſen, vnd ſie mit lengerm disputat nit in mehrern Vncoſten vnd andere Vnglegenhaitten bringen, Auch, ob mit Verkauffung eines oder mehrers Grundſtuckhs bey continuiren der Irer Verhafftung, nit ſchleünig noch rathſamlich verfahren werden möchte, alsdan, vnd vmb deſto eilender Gelt auffzubringen, dero geſtatten, auff die gantze massam ein ſumma gelts, gegen | Landbreüchigem interesse auffzunemen, vnd drüber, als 251v vmb ein Schuld, ſo vor allen andern Creditoribus (·deren ſich zwar, auſſer vnſer, als dero Kinder, wenig befinden werden·) bezahlet werden ſolle, Gerichtliche fertigung geben.

Da aber Reinholdin oder Jemand anderer an die Verhaffte etwas zuſuchen haben wurde, Sy, Vogt vnd Waiſengericht dieſelbige nach Inhalt der Rechten auff ein andere Zeitt vnd künfftige erörterung diſer Peinlichen Anclag verweiſen wöllen.

Ferners, vnd weil die Verhaffte nebens von Iren Kriegsvögten zu Löwenberg, ſich nach der Deckhe zuſtreckhen angemahnet worden: waiſt Sie diſer Vermahnung dißmahls anderer geſtalt nit nachzukommen, als das Sy, wie hiebevor wochentlich beim Vogt zu Güglingen, alſo auch jetzo bey E. F. Gn: vmb befürderung des Process, weil alberait ſechs wochen à litis contestatione ohn einen Gerichtstag verfloſſen, gehorſamlich flehenlich anhelt.

Entlichen weil der Vogt zu Güglingen Ir das Thorſtüblen alda anderſt nit, dan mit zwaien hüettern vnd einer Ketten verwilligen wöllen, damit dan der Vncoſten gedoppelt würt: als bittet Sy nochmahlen, E. F. Gn: wöllen Dero, hievoriger Verwilligung gemäß, es bey dem ainen Hüetter (·mit wölchem Sy, erlebte, Macht vnd Krafftloſe, auch mit kranckhaitten behaffte fraw, ſonderlich bey diſen angehenden winterkelt, nur mehr dan überflüſſig genug verwahret iſt·) verpleiben laſſen, wie dan Ich mich meiner perſönlichen Gegenwart halben zu Güglingen, zu aller müglicher satisfaction, vnd abſchneidung alles argwöhniſchen Verdachts, gehorſamlich erbiette.

E. F. Gn: mich vnd mein höchſt angefochtene verhaffte Mutter zu gnädiger gewehrung in einem vnd anderm, gehorſamlich empfehlend.

E. F. Gn: Vnderthäniger vnd gehorſamer

Johan Keppler
Mathematicus

An den Durchleüchtigen Hochgebornen Fürſten vnd Herren, Herrn Johan Friderichen Hörzogen zu Würtemberg vnd Teckh, Graven zu Mümpelgart, Herrn zu Haidenhaim etc. 26v

Johan Kepplers Mathematici vnderthäniges flehenliches supplicirn per alimentationem ſeiner Mutter etc.

Bescheid: Dem Vogt zu Löwenberg zu ſchreiben waß supplicant vnderth. gebetten, darauff ſeye der befelch, Er ſolle die Verordnung thun, daß deß supplicanten Muoter von Ihrem Vermögen vnd güttern die notturfft zu Ihrer Vnderhaltung, vnd daß ſie den Stattſchreiber vmb außfertigung der Actorum befridigen möge, Auch waß ferners zu außyebung deß proceß erfordert würdt, gevolgt werde. Secundo dem Gabelkhoffer ein Decret zu ertheilen, die ſachen der verhafften Kepplerin proceß | Betreffendt, ſouil müglich zu befürderen. 26 Tertio dem Vogt zu Güglingen zu ſchreiben, demnach der verhafftin Kepplerin Sohn vnderthenig angeſucht vndt gebetten zu verhüettung gröſſern Vncoſtens, ſeiner Muoter allein Einen Hüetter beyzuordnen, Alß laſſe mann es gleichwol geſchehen waferr ſie anderſt hieuon befohlner maſſen verſichert, daß Ihr allein ein hüetter zugegeben werde. In Cons: 11. Novembris 1620.

903. WILHELM SCHICKARD AN KEPLER IN GÜGLINGEN

Tübingen, 13. November 1620 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 225. Eigenhändig

Officiosam salutem et omnia fausta. 225

Literas tuas, Clarissime Vir, Domine Fautor honorande, vnà cum Exemplis IV. lib. Astronomiae Copernicanae et libello Chronologico accepj, affatimque serios tuos lusus risj. Restituam illum priorem alia occasione, cum gratiarum actione, quando pellexero totum. Nunc inter hospitum, quos nundinae mihj advexerunt strepitus, tribus tantùm verbis te saluto, ne isthaec exoptata occasio vacua transeat, et significo, quòd Willdius, ob discessum et defectum omnium ministrorum, praeterquam vnius saltem typothetae, libros tuos, jam quidem excudere non possit. alias de precio satis invicem conveniret. nescio quo transverso lepore viso, pedem repentè ex officina retraxerit. praetendit, nullas fore vernas nundinas Francofurti: proinde nolle se cum damno excudere libros non vendibiles. destiturum etiam ab jmpressione novellarum, post ferias natalitias, et interim de alio lucrandj ge-

nere cogitaturum. Figuras autem quas misistj, nihilominus exsculpam, et proximo quoque tempore ad te transmittam. Proxime cum hic eras, tàm subitò non vrbe excedere et à puerperâ meticulosâ, per noctem abesse licuit: exivj tamen sequente summo mane Lustnaviam, sed ante dimidiam horam vel citius etiam te inde profectum fuisse dictitabant. itaque subtristis domum revertebar. Nunc cesso. Ignosce quaeso tumultuariae scriptionj, pudet enim meipsum, tibj legendum obtrudere, quod mihj relegere jam non vacat. Vale vir celeberrime, Fautor colende, et in tua tuorumque caussa, meas quoque preces apud Deum non jrritas fore spera. 13. Novemb. 1620. Tubingae.

Ex. V. officiosissimus

W. Schikart

225v Clarissimo Viro, Mathematico Excellentissimo, Domino Joannj Keplero etc. nunc Gyglingae agentj. Domino Fautorj meo officiosè colendo. Güglingen

904. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER

Ulm, 15. November [1620] (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 392–393. Eigenhändig

392 S. à Servatore.

Vixisse Kaeplerum non puto, vivere autem spero. Dubitare tamen incipio, ex quo ad tot literas ne Jod quidem videre licuit, ab ipsius impressum manu alicui chartae. Acceperit necessum est et ex molybdographia nostra typos, et Chronologiam cujusdam nobilis à Nee-sek. Si valet, et vtrum valeat, quaeso fac me quamprimum certiorem. Caetera vellem, quae ipse. Haec raptim. Vbi ubi sit, puerpera de viro solicitissima hîc κελεύσματα mittit domestica: nec clàm me est, (quod ὁ γραμματοφόρος notus ille detexit) vererj miseram, ne maritus in τῶν κελτῶν. Vale Clarissime Vir. Vlmae 15. Novembr.

Pontificij Neuburgi, Augustae, Dillingae et alibi de Bojohamorum terra jam debellata triumphalia, νικητήρια, καὶ τρόπαια meditarunt: nam bombj sulfurej, et Tedeamusia tantum non ad nubes, hoc est ad mediam aëris regionem, ubi Zabarellae Reactio sedet, evolarunt. Vale, et bonis novis tu, qui Rheno propior, propediem me macta, inprimis de clarissimo Kaeplero.

T. dign. et exc. observantissimus

M. Hebenstreitt

PS. Quid ☿° aut Pluto, an Plutoni cum Musis? et tamen hanc insertam literis meis adjungere cogor. Qui mihi aedis suas locavit, iſt ein handelßman, ein gut redlich, erfahrner factor: vnd einß Ehrlichen vermögenß, der hat vil Söhn, denen wölt er gern bei ehrlichen leuten kundſchafft gewinnen. Der bitt mich den herrn dienſtfreundlich anzuſprechen, da jme etwan fürneme leut bekant, welche jhre negotia per Vlm gern abhandlen wolten, ſolche an jne (Hainrich Kolben) zuweiſen, erbeut ſich redlich vnd ſchleunig zuerzaigen. Item da etwar were, ſo wahren bedörfftig, alß ſekler leder, will er ſelbigem vmb gebühr laſſen zukommen, waß von nöhten. Eß ſoll zwar von Nürnberg auß dergleichen ſachen nach Lintz verhandelt werden, aber eß gedunkt jne ob dem waſſer von hie auß könne man nehere kaüff treffen. 393

Obsecro ne aut rideas, aut succenseas mihi, qui ad te ista. mos erat gerendus amico petenti. Poterit scheda ostendi ubi commodum fuerit, Mercurialibus pullis vestris, vni aut item alteri, aut librorum conglutinatori Bleimeistero Vlmatj. Sit haec opella filiolo demandata, qui tuis, quorum operâ ad vestiariam rem, et suta uteris, opificibus obiter quod scriptum, insinuabit.

Herren Joh. Kaeplern, Mathematico, ſelbſten einzuhändigen. Löwenberg, oder Giglingen, oder wo er gewiß anzutreffen. 392v

905. KEPLER AN JOHANN FRIEDRICH VON WÜRTTEMBERG

[Güglingen, Ende November 1620]

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. Jur. fol. 211, Bl. 27–29. Eigenhändig

Durchleüchtiger Hochgeporner, Gnädiger Fürſt vnd Herr, 27
E. F. Gn: ſeind mein vnderthänige arme dienſte bevor.

Gnädiger Fürſt vnd Herr. Wie gern Ich diſer fernern E. F. Gn: behelligung vberhoben geweſt wäre, ſo will doch der Vbelſtand meiner zu Güglingen verhafften Mutter, vnd mit deroſelben zumahl auch vnſer dero dreyer Kinder, aller E. F. Gn: gehorſamer Vnderthanen, ſo groß werden, das vns allen, ſampt vnſern angehörigen, das augenſcheinliche Verderben drauff ſtehet, vnd khains Wegs zuvermuthen, das E. F. Gn: einiges gefallen an demſelbigen Vnhail haben, ſondern vilmehr vns ſamptlichen, als ein getreuer Vatter vber Dero Vnderthanen, gern drauß geholffen ſehen werden.

Dan es will diſe numehr viermonatliche Verhafftung erſtlich vnſer gar nit vberwiſnen Mutter, in Irem viervndſibenzig Järigen Alter vnd zueſtehenden leibsblödigkhaitten an leib vnd Gemüth auffs allerhöchſt beſchwärlich fallen, vnd achtet ſie

es dahin, das ſie ohne Vrthail vnd Recht, eine vier Monatliche Tortur außgeſtanden, wölches Ir vmb ſovil ſchmertzlicher iſt, wan ſie bedenckhet, es haben jetzo gleich die wider ſie geclagte vermaintliche indicia vor dero gnugſamer erwegung ein ſo groſſes anſehen, als ſie Immer khönden, das doch Sy ſelber an allem noch bishero fürgebrachtem nit das wenigiſte offenbarliche Vnrecht fürſetzlich begangen, darumben man den gefaſſeten Verdacht Irer aignen ſchuld zueſchreiben möchte, ſondern das vilmehr dieſelben Ire bekantliche Verhandlungen mehrern Thails als Chriſtlicher lieb gemäß zuloben ſeyen: das aber ſolche von andern in vngleichen verdacht gezogen worden, deſſen einig vnd allain Ir Gegenthailin, ſo ſie vor ſechs Jaren böſslich vnder die leütte getragen, vnd deſthalben rechtmeſſig beclagt worden, die ſchuld habe.

27v Noch vil beſchwärlicher vnd gefehrlicher iſt fürs | ander, das beſagte Vnſer Mutter von ſolchen zwayen Hüettern verwachet würt, wölche in groſſen ſchulden ſteckhen, deren einhelliges zuſamengeſchwornes Tichten vnd Trachten nur dahin gehet, wie Sie baide langwürigen dienſt haben mögen, deſthalben Inen zu behauptung diſes Ires intents nichts zuvil, vnd zubefahren, das ſie eines ſo alten Weibs vngeſchickte reden, klainmütigkhaitt, Wanckelmut, Vngedult, vnd was diſe beläſtigung mehrers erfoltern mag, etwa böſslich auff fangen, anmercken vnd außdeütten, alſo entlich, ſonderlich wan ſie abgefertigt werden ſollen, die verhaffte mit noch mehrern suspicionibus beladen möchten, als deroſelben vor der Verhafftung auff dem Hals gelegen. Zu dem end dan vnzweivenlich auch vnſers gegenthails Raiſe nacher Güglingen angeſehen ſein möchte.

So verurſachen fürs dritte diſe vnnütze verſchwendiſche Hüetter mit vnnötigem Holtzbrennen, vnd damit ſie nit zu offt in ofen ſchlieffen, einen vnerſchwinglichen Vncoſten, ſo gar, das Inner wenigen Wochen mein Mutter von Irem Aigentumb bey diſem Haußhalten nichts mehr vberig behalten würt: wie dan alberait ſie ſogar vmb den credit kommen, das die Obrigkhait zu Löwenberg, Ir die alimenta zuverſchaffen, alle dero Feldgüetlin in einem kauff ſamptlich hingegeben: vnd drüber zwiſchen vns Geſchwiſterigen, die wir das vnſerige darbey haben, ein gantz vnzeittiges disputat erweket: drüber Ich von meinem Bruder verdacht werde, als ob allain Ich, mit meiner Ankunfft ins Landt ein ſolliche Verlengerung vnd ſo groſſen Vncoſten, der Ine künfftig in die eüſſeriſte armut bringen möchte, verurſachet habe: der Ich doch nebens Gott im Himmel zuclagen hab, das Ich mein armes Weib vnd Kinder vnderwegs in der fremde zu Regenſpurg verſetzet, meinen zu mir genommenen Zeerpfenning ohne einige frucht vnworden, vnd dannoch etwa bald vnverrichter ſachen, mit ſchanden ſpott vnd hertzlaid, weil Ich khain credit im Land nit habe, wider davon ziehen müeſſte. |

28 Wan aber, Gnädiger Fürſt vnd Herr, Ich mich vber Dero fürſtl: Anwalts gegen meine Mutter geführten peinlichen Clag, nach vleiſſiger durchleſung aller eröffneter Acten, gar nit ſcheuhe, vnd es, anlagend die erwartung des Gerichtlichen Processes nur vmb den vnerſchwinglichen Vncoſten zuthuen: als will zwar E. F. Gn: Ich gehorſamlich haimgeſtelt haben, Ob ſie vnſers Anhaltenden Gegenthails vnzimliche attentata, vnd Obtestationes auch böslichen Mißbrauch des Namens der Barm-

hertzigkhaitt Gottes, zu vnbarmhertziger Verfolgung vnſerer Mutter vnd begehrung dero geringen Armuetlins, entlichen verſpüret hetten vnd deſthalben mein Mutter, wegen alberait außgeſtandener, zu Volführung eines völligen Process gnugſamer Zeitt, nunmehr dero Verhafftung allerdings erlaſſen, vnd zu forttreibung Ires burgerlichen, durch diſen peinlichen process suspendirten Rechtens zu Löwenberg in causâ eâdem, wider zuelaſſen wöllen: Oder ob Sie, zu jetzbeſagtem End, dieſelbige Mir in anſehung meines biß dato erhaltenen gutten Namens, auff mein Bürgſchafft vnd Widerdarſtellung anvertrauen wöllen: auff wölchen erwünſchten fall Ich dan nit allain gantz flehenlich darumben gebetten haben, ſondern auch ein ſolches von E. F. Gn: als meinem angepornen Landsfürſten zu einer ſondern hohen extraordinarj Gnad annemen, vnd dieſelbe vnder andere von vnderſchidlichen Chur vnd Fürſten in vnd auſſer des Reichs empfangne vilfältige Gnaden einzehlen vnd Praiſen will: im widerigen aber, vnd da je E. F. Gn: meiner Mutter Blutt- vnd Gutdurſtigem Gegenthail noch lenger zu willen ſein müeſten: will E. F. Gn: Ich in vnderthänigem Gehorſam flehenlich gebetten haben, Die geruhen doch nur auff Vnrechts künfftigen Vncoſten, an jetzo aber mit enthebung vnſer, der Verhafftin ein leidliche warme Gehaltnus, in anſehung ſie vnüberwiſen, vnd noch auff Irer Vnſchuld ohn einiges wanckhen beharret, zuverſchaffen: Vnſerm Gegenthail aber die gnädige andeüttung zuthuen, da | derſelb mit einer ſollichen bloſſen Gehaltnus, ſo 281r
glegen man dieſelbige zu Güglingen gehaben mag, oder auch priorj casu, mit meiner Bürgſchafft nit verſichert, ſondern der hüettere für ſich notdurfftig zu ſein vermaine, das er ſolche interim auß aignem beüttel bezahle.

Entlichen vnd zum fall alle diſe Fürſchläge vergeblich ſein wolte (·dafür doch Ich nochmahlen flehenlich vmb Gottes willen gebetten haben will·) vnd alſo Mutter vnd Kinder ohne einiges Extraordinarj einſehen, mit erwartung des langweiligen processes zu vnſerm gmainem entlichem verderben, ohne hoffnung einiger Widerholung auff erſcheinende Vnſchuld, alſo fort befürdert werden müeſten; ſo hetten wir doch vns nochmahlen flehenlich bittlich an E. F. Gn: hievorige ſchon zum zwaitenmahl ervolgte gnädige bewilligung des ainigen hüetters vnd abſchaffung des zwaiten anzuhalten: vnd ſeind getroſter hoffnung, auff ernſtliches nachſinnen, wurde ſich etwa ein auffrichtiger vnd guthertziger Burger oder auch Baursman finden, der wie die jetzige, eines andern hüetters ſeiner ehren nit bedürffe.

Hieran E. F. Gn: ob Gott will, ſich etliche der Verhafftin angegebne reden, als ob ſolche zur corruption der Hüetter gemaint, nit Irren laſſen werden, angeſehen ſolche nit erwiſen, vnd was etwa im wenigiſten gleiches gehört worden ſein möchte, ſolches in einem vil anderen gar bekantlichen Verſtand geredt, von den Hüettern aber zu Irem aignem Vorthail auffgezwackht ſein möchte, auch des fürgewenten Inhalts halben allerdings vnglaublich, vnd der armen crafftloſen gefangnin, da nur der Hüetter getrew, ſonderlich vermittelſt der eiſenen Bande, vnmüglich: auch da E. F. Gn: khainen ſolchen Hüetter ſtellen khönten wölchem allain zuvertrauen, deren auch wol zwen oder mehr corrumpirt werden khönten.

So wurde auch diß verſprechen, ſo es, da got für ſey, erwiſen werden ſolte, ſein aigne gemeſſene ſtraaff auff dem ruckhen tragen, vnd nit vorhero mit vnſer dran
29 vnſchuldigen Kinder ſo groſſem | verderblichem ſchaden vnd vnnötigem Vncoſten als gleichſam vbermäſſig geſtrafft werden müeſſen.

100 Thue hiermit E. F. Gn: mein höchſtbedrangte Mutter, dero höchlich mit Intereſſirte Kinder vnd ſonderlich mich zu gnädiger gewehrung zu forderiſt im erſten oder andern, folgends auch im dritten oder vierten fall, in vnderthänigem gehorſam empfehlen.

E. F. Gn: Vnderthäniger vnd gehorſamer

Johan Kepler

einer Löbl: Landt: in Öſterreich ob der Ens
Mathematicus

29v An den Durchleüchtigen Hochgepornen Fürſten vnd Herrn, Herrn Johan Friderichen, Hörtzogen zu Würtemberg vnd Teckh, Graven zu Mümpel-
110 gart, Herrn zu Haidenhaim etc. Johan Kepplers Mathematicj vnderthäniges flehenliches anſuchen
† vnd bitten.

906. WILHELM SCHICKARD AN KEPLER

Tübingen, 29. November 1620 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 221. Eigenhändig

221 Salutem et officia.

Clarissime Vir, Domine Fautor honorande. Wildius vt proximè scripsj, elapsus est: jnterim vero Cellius illapsus, cuj praefationem
† tuam in lib. IIII. jam tradidj, ejusque initium factum est, prout mox videbis. Is petit, praeter papyrum $3\frac{1}{2}$ florenos pro singulis paginis in 650. multiplicandis. Nihil quicquam ad hoc postulatum respondj, priusquam tuam mentem penitius explorarem. fac igitur me certiorem, an tibj arrideat haec conditio, nec ne. Interim etiam figurae, quas in pyro delineatas, matruelj meo concredidj, exsculpentur. Ad Eclipsin hodier-
10 nam diligenter attendemus, si serenitas, vt spero, perseverabit. Vtinam ipse praesens esse vel posses vel velles! Sed quid de Tuâ agitur? nondumne mitius tractaminj? Condoleo vobis totâ die, et meliora ex animo precor. Interim vale, vir aequiorj sorte dignissime, et in hoc privato tuo luctu, publicae Matheseωs caussae, cuius tu solus es patronus, non obliviscere. Salve quoque à Dominis Doctoribus Lansio et Besoldo,

quj tibj amicè succensent, quòd proximè, cum hîc esses, te publico potius hospitj, quàm ipsis, perspectae fidej Amicis concredere malueris. Denuò vale. Raptim pridie Andr. 1620. Tubingae.

Ex. T. Officiosissimus

W. Schikart

Nobilj et clarissimo Viro, Domino Johannj Kepplero, Mathematico nostrae aetatis celeberrimo, Fautorj meo officiosè colendo.

Lintz

907. GEORG HEBENSTREIT AN KEPLER

Eßlingen, 15. Dezember 1620 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 374. Eigenhändig

S. P. Clarissime Domine Kepplere, amice colende, accepi cistam ab auriga cum literis et pecunia. Aurigae persoluj 12 bacios, quoniam aliter bona cum pace abigere non potuj. Cista in tuto asseruatur loco. Fratrem meum quod attinet, intra tres septimanas ab illo nihil accepi literarum. Miror ipsius silentium, cùm tamen certò sciam illum et tuas et meas accepisse dudùm. Ad diem Lunae, (quem faustum et felicem tibi precor et voueo) si ab eo nihil accepero, proxima ☿ij iterum admonebo, et vt negotium maturet, effectum dabo. **Mit dem geldt hett ich mir nicht getrawet fortzukommen**, nisi Dominus Herwardus fuisset. Is de communj siue publico aerario 30 florenos largitus est, reseruans interim hosce sexbezneros, ad tuum vsque aduentum, redditurus eodem valore quo à me accepit. Spero id tibj non ingratum futurum. Accipies igitur 29 florenos cum 12 crucigeris, quoniam aurigae dandj 12 batzij erant. Si quid in posterum me vis, Clarissime Domine Kepplere liberè mone, manda, impera. Vale et salue à me, à Domino Herwardo, à bonis omnibus. Dabantur Essl. 15 Dec. 1620. Tabellarium oportuit expectare vsque ad primam pomeridianam.

374

T. T.

Georg Hebenstreitt D.
jbidem ordinarius

Clarissimo et Excellentissimo Viro Domino Johanni Kepplero, Mathematico incomparabili, Domino et amico colendo.

374v

Randbemerkung Keplers zu Z. 11: **Habs nit begehrt das Ers mir zu Eßlingen auswechsele es sey dan jemand selber fro, mit aufzins batzen zuwexlen.**

908. PACIUS PASINO AN KEPLER IN REGENSBURG

Vicenza, 1. Januar 1621

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 100-101. Eigenhändig

100 Pacius Pasino Joanni Kepplero uiro
omnium huius aeui eruditissimo

S. P. D.

Quemadmodum tui nominis, tuaeque doctrinae ab Inuidia quoque (ueris sit licentia dictis) collaudata celebritas ad tantum uirum suspiciendum totum rapit terrarum orbem, ita flagrantissimam inhiantem cupiditatem in tui notitiam ueniendi meo animo inseuit; qua equidem ita detineor, ut non me parum foelicitatis obtenturum existimem, si cuius familiaritate, atque optatissima consuetudine uti locorum interuallis, prouinciarumque distantia uetor, eius saltem amicitiam animi propensione, studio, atque epistolarum lenocinio colere mihi permittatur. Tu hanc nostram erga te beneuolentiam, ac obseruantiam, quamquam tuis meritis imparem, minime despice; quot enim Deus numinis sui numeraret adoratores, si propriae naturae tantummodo paribus se uenerari permitteret? Quamobrem, etsi ad mea uota explenda haud parum mihi profuturum uideatur, aperire tibi, me eorundem iudiciariae Astrologiae studiorum uoluptate capi, quibus tu admodum oblectaris, et quae praeclaris laboribus illustras quotidie magis; id tamen silentio data opera praeterirem, nisi artis arcana quaedam a te percipiendi, me mea inuicta cupido urgeret, atque extimularet; cui eo facilius conniuentibus oculis obtemperanter indulgeo, quo clarius claris in uiris innata benignitas elucere solet, et quo euidentius in dubijs oraculum nunc me consulere certo scio. Ne haec nostra quaeso non expectata, et ab ignoto quoque non expetenda petita rudis inurbanitatis specimen tibi, sed ob tuorum morum suauitatem, ac praestantiam amici animi securitatis singulare praebeant indicium. Verum, ne inani forte uerborum copia praeciosam tibi temporis usuram, quam utilius magnis in negocijs, uel speculationibus impendere consuescis, è manibus eripiam, a te quaero primum: Quid tibi persuasum sit de domorum diuisione in erectione figurae, an sit facienda potius secundum Monteregium per sectiones Aequinoctialis, an per sectiones uerticalis circuli iuxta Gazuli, atque Campani sententiam.

2.[m] an finium dignitas aliquid possit; non enim hucusque mihi eorum experientia bene respondet, neque in directionibus ad ipsos, neque in Diuisoris obseruationibus iuxta tradita a Ptolemaeo in cap. † De temp. diuis.[1]

3.m quaero, quid sentias de Planetarum supra alios elatione toties a Ptolemaeo in quadripartito repetita, an is scilicet tantummodo intelligat de potestate domus, ac de aspectibus quadratis, et opposito, uel de aliqua pariter alia elatione, et quaenam sit. 100v

4.m an Planetae magis operentur ratione loci, in quo reperiuntur quoad genesim, an magis ratione signi, cui dominantur.

Vltimum quaenam sit de opificio certior doctrina; qui enim hac in re Ptolemaeum sequuntur, hircum (ut aiunt) mulgere (ni fallor) experientia didici.

Haec sunt, quae a te perscrutari curiosus impellit mentis impetus, cui, cum ea sit animi tui uirtus, ut ignotos quoque in sui ipsius admirationem trahat, te humanissime satisfacturum confido; daturumque operam, ut quoad spiritus hos reget artus (ut cum Poeta loquar) sim tibi semper addictus, atque deuinctus; est optimi uiri expolire rudem, et ad instar Promethei quasi Palladis ope celesti igne inanimem animare: Solem stellarum Regem, mundique decus sic imitabere, qui dum solida opaca corpora emissis undique radijs perfundit, atque collustrat, ornamentum ipsis, ac pulchritudinem parit; gloriam uero et amplitudinem sibi. Vale. Vicentiae die prima anni 1621.

Al Molto ill.mo et Ce.mo mio Sig.re 101
Sig.re oss.mo il Sig.r Giouanni Kepplero
in Vienna.

Herrn Johann Keppler zuhanden in Regenspurg

909. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Regensburg, 5./15. Februar 1621

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 39–42

S. P. D.

Cl. vir. Ratisponam reversus ad familiam, quae me fuit eousque secuta, tuas inveni literas. Per tu quidem benigne perque humaniter me invitabas in gratuitum hospitium: at fortuna plus quam crudelis inducias non concessit. Nihil quidem periculi corpori, nihil vitae meorum imminet, et famae haec nubila dispellet clarissimus veritatis radius: at perit nobis recula nostra funditus: nec dum enim finiri potest processus. Interim relictae alterius patriae collum laqueis indutum dominatus acerbi, periclitari videtur extremè, coitque et constringitur nodus, qui mihi videtur eo reditum intercludere. Etsi quidem nondum ego

neque desperavi, neque cessi proposito, demonstrandae meae gratitudinis, inserviendique Proceribus etiam periclitantibus, si potero, neque illi nuntium remiserint. At quia hoc expectandum tamen est mihi: nunc igitur tempus est, amice, ut omnes benevolentiae, omnes consilii copias advoces ad mihi subveniendum informando proposito. Flagrare vides incendium belli civilis in Germania, vincere eos, à quorum stat partibus decus imperii, corripi proxima, grassari flammam. An igitur mare transibo, quo me vocat Wotonus? Ego Germanus? Continentis amans? insulae angustias horrens? periculorum ejus praesagus? uxorculam trahens et gregem liberorum? Nam praeter filium Ludovicum jam 13. annos natum, filia mihi nubilis est, filius ex altero conjugio bimulus, puella infans matre puerperâ.

Haereditatem maternam liberorum, reliquamque meam substantiam pecuniariam tenent Status Austriaci: quorum consilio ordinariorum dissoluto, quod agi video, restat ut communitas bonis cedat. Vetuit nuper Bavarus, vel obulum erogari cuicunque debitorum et stipendia merentium. Id quidem mollius è re praesenti interpretor, quia molliora fata opto: suspicor tamen interim, quia metuo, perpetuum sc. fore.

Haec scilicet alia est materia, quam scribere de typo imaginis aeneo et similibus. Sed tamen scire velim an libelli Prosperi edantur; altera enim charta Plenorii Senekae minoris est momenti.

Gringalletus ni fallor, libellum tibi ἀκέφαλον dedit, physicae coelestis: Tubingâ igitur à Professore Hebraeo aut jam submissa est, aut propediem submittetur integratio, titulus sc. cum praeambulo. Hic en tibi lusum extractum ex opere majori; si tamen non etiam hunc dudum habes. Vale. Dabam Ratisponae. D. $\frac{5}{15}$. Februarii. 1621.

910. JOHANN BAPTIST CYSAT AN KEPLER

Ingolstadt, 23. Februar 1621

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 245. Eigenhändig

245

Clarissime Domine

Pax Christi. Ante biduum, statim uidelicet postquam Dominatio Vestra hac Ratisponam transijt, tulit ad me literas Ederus Typographus, nomine Dominationis Vestrae Magnifico Domino Academiae nostrae Rectori tradendas. erant eae literae Magnifici Domini Herwardi in causa Ephemeridum Dominationis Vestrae huc iam Octobri mense perscriptae; tradidi eas ipsemet, una cum alijs quoque literis P. Joannis Lanzij eodem mense eadem super re ad me perscriptis. Literarum Do-

23) matenam

mini Herwardi summa haec fuit: Sibi, Consiliarijs reliquis Serenissimi Principis, et R. P. Rectori Collegij Monachij uideri Ephemerides Dominationis Vestrae posse utique Ingolstadij in lucem edi cum nihil contra Catholicam fidem contineant. In suis uero literis P. Joannes Lanz ait etiam R. P. Rectorem Collegij et se sentire meras Ephemerides Dominationis Vestrae Ingolstadij imprimi posse, praesertim si nomen loci et Typographi omittantur. addit porro, se ex ore Magnifici Domini D. Jocheri qui Linzio à Serenissimo recens aduenerat, audiuisse Dominationi Vestrae à Serenissimo Principe potestatem esse factam Monachij habitandi; quare etiam ea de causa tantò lubentius esse petitioni Dominationis Vestrae annuendum. Vtrasque istas literas cum et Magnificus Dominus Academiae Rector, et Spectabilis D. Theologicae Facultatis Decanus perlegissent (·nam eas utrisque tradidi·) statim Dominationi Vestrae licentiam concesserunt suas Ephemerides hic Ingolstadij imprimendi. Nihil ergo porro est, quod Dominationi Vestrae impedimento esse possit quo minus Ephemerides suas typis Ingolstadianis edere possit. nam etsi eas adhuc etiam Spectabili Domino Decano Facultatis Philosophicae uidendas exhiberi oporteat, ab eo tamen imprimendi copia promptissima erit. Hucusque scriptas has literas tantisper seposueram additurus quaedam de nupera Eclipsi, cum interea accipio à Dominatione Vestra literas, quibus petit ut ipse Ederus literas Monachio scriptas Magnifico Domino Rectori tradat et acceptum responsum ad Dominationem Vestram rescribat. Verum, ut uidet, illae literae iam ante à me traditae sunt, et totum negotium peractum, nihilque superest aliud quam ut Dominatio Vestra Edero significet quid porro faciendum, eumque ad me mittat, ut ipsi indicem facultatem imprimendi esse datam. Caeterum Dominatio Vestra probe curet ut suas Ephemerides bene emendatas et legibili charactere scriptas ad Ederum mittat, riteque moneat, solent enim Typographi remissiores esse, praesertim in rebus Mathematicis ubi parum intelligunt.

Nunc ad Eclipsin. Anno 1620 dies Decemb. 9. prorsus nubilus ut nunquam Sol nisi occidens ac breuissime sit uisus, monstrabat uero in Solari Horologio h. $4\frac{1}{4}$ secundum quod indicium correctum fuit Horologium Mechanicum domesticum. Sed quia propter Refractionem horizontalem solet imago Solis fere $\frac{1^{m}}{8}$ horae diutius super Horizontem ipso Sole morari, idcirco horis in obseruatione secundum horologium notatis erit aliquid addendum. Eo igitur Vespere hora $5\frac{1}{8}$ horologij Vsualis correcta, | coepit primùm Luna apparere iam notabiliter eclipsata, ita ut 245r
de lucida diametro superfuerit tantum 14′. Hora $5\frac{1}{2}$ horologij Vsualis in altitudine lucidae Arietis antem. 44°. 31′. adeoque hora 5. 33′ (·per calculum triangul.·) coepit Luna totaliter obscurari, ita ut dubium non

esset coepisse iam totalem obscurationem, quin dubium fuit an non aliquantillo ante coeperit. Durauit totalis obscuratio per clepshydras (·postea ad horologium solare examinatas·) mensurata h. 1. 32′. quam durationem eandem etiam Calculus Tychonicus prodit. A recuperatione luminis ad finem Eclipsis h. 0. 58′ per clepshydram. sed aliquantillo serius uersa est clepshydra cum iam notabile segmentum lucis recepisset Luna. unde fortassis rectius Calculus Tychonicus prodit h. 1. 5′. Segmentum umbrae perfectae è Luna exijt adeoque finis Eclipsis fuit hora horologij Vsualis $8\frac{1}{8}$ in altitudine Oculi ♉ antem. 41°. 35′. hoc est, per calculum triangul. h. 8. 12′. Statimque Lunam et Coelum nubes obduxerunt ut notari non potuerit quando imperfecta Vmbra, quam ego confusum fumum appellare soleo, exierit, in alijs tamen Eclipsibus expertus sum istum temerarium et irregularem fumum tam in ingressu quam egressu insumere $\frac{1}{8}$ horae. Calculus Tychonicus finem Eclipsis prodit h. 8. 14′. respectu Ingolstadiensis Meridiani, siquidem recte Origanus ad Meridianum Francof. ad Od. supputauit Calculo Tychonico pro fine Eclipsis h. 8. 30′. est enim differentia longitudinis Francofurti ad Od. et Ingolstadij 4°. fere siue 16′. hor. ut eam Tabulae Cosmographicae exhibent. Porro duo admiratione digna obseruata sunt à nobis, quae an etiam à Dominatione Vestra sint obseruata, et quae illis phaenomenis causa assignari possit ualde cupio ex Dominatione Vestra intelligere. sunt uero haec: Statim posteaquam Luna totaliter obscurari coepit, ita penitus extincta est ut per mediam ferè horam nihil penitus luminis appareret, ita ut etiam studiose quaesita Luna reperiri et à coelo distingui nullo modo posset neque nubes Lunam texisse uidentur quia circum Lunam stellae clarè fulserunt. Secundum, post mediam circiter horam à totalis obscurationis initio, apparuit in Lunae disci peripheria, quasi frustum quoddam lucis irregularis, quae lux ex atro et rubro colore mixta fuit et sensim peripheriam Lunae ab Austro per Orientem in Septentrionem, et prope eam partem quae Zenith aspiciebat, obijt, antequam Luna suum genuinum lumen recipere inciperet. Ego uicissim Dominationis Vestrae obseruata auide expecto, quae ut mecum quoque communicare dignetur multum rogo. Exemplum lib. 4.ti Epitomes Astronomiae apud me Dominatio Vestra nullum reliquit, quare nec opus est ut titulum ad me transmittat. quod si totum opus Epitomes illius ad me transmiserit, rem mihi fecerit gratissimam, pretium uero libri statim persoluam. Ingolstadij 23. Febr. An. 1621.

Clarissimae Dominationis Vestrae seruus in Christo

Jo. Baptista Cysatus
Societatis Jesu manu propria

911. JOHANN BAPT. HEBENSTREIT AN KEPLER IN REGENSBURG

Ulm, 5. März 1621 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 375. Eigenhändig

S. à Servatore. 375

Rulandus ille noster, Vir Clarissime, Domine et fautor colendissime, descensurus Ratisbonam literis vacuus non erat dimittendus. De me itaque paucis ista. Si τὰ τῶν λεντίων ex animi sententia starent, vel αὐτομάτως tecum jam essem. Nam omnino fiet de me et ἡμετέροις, quod coràm exposui. Sed o nimis breve tempus, quod nos vnà esse diutius noluit tum, cùm quàm plurimis de rebus etiam meis, tuum oraculum erat consulendum. Verùm, quod in animo habeo, τὸ θεῖον commodo meo moderari dignetur: tu quoque συνεύχου. Et licet οἱ Οὐλμιεῖς alium in me animum adversus se κατ' ἀνάγκην incenderint, non tamen dum desino de illis bene mereri: quibus ut vides, famam suam hoc Diagrammate ivi longiùs propagatum. inspice quaeso, si modò Coelum te tuum ad haec pulverulenta avocari permiserit. Literas tuas et Campidunum et ad Tubios religiosè dimisi. responsi nihil dum accepi: si quid praeterea me volueris, monebis: si quid me factum fuerit, te certiorem reddam. Interea bene vale, et operibus me tuis, si quorum exemplaria habueris, (jam autem ante est mihi Harmonice, ut scis, et Mysterium Cosmographicum, Dissertatio de nuncio sidereo, Doctrina Sphaerica, Epistolae Chronologicae) mactato quaeso, praesertim Opticis et Tertio interveniente etc. pro quibus quod aequum fuerit solvam. Vlmae a. d. 3. Non. Mart. Anno M D C XXI.

T. Excellentiae observantissimus

M. Hebenstreitt
Vndecennalis Vlm. Rector

Nobili Clarissimo Viro Domino Joh. Kaepplero, Mathematico Celebratissimo, Domino et fautori Certissimo. Ratisbonae 375v

912. JOHANN BAPT. HEBENSTREIT AN KEPLER IN TÜBINGEN

[Ulm], 20. April [1621] (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 394. Eigenhändig

394 S. à Servatore: studia ab Hebenstreitto tuo.

Salua res est. En tibj, Clarissime et longè amicissime mi Domine Kaepplere, Eclipses tuas! Fecimus hîc quantum potuimus: Si non, quantum debuimus, rogamus συγγνώμην. Mitto jam V. exemplaria chartae purioris: X. alia alîus et vilioris. Mihi de tuis duo duntaxat, quorum alterum Domino Dietericho statim obtulj, decerpsi. Caetera † asservabo, donec jussu tuo mutem locum. Praeterea de Opere tuo cum Operâ (hoc est ἀγροδιαίτῳ nostro) contulj. negat, duas ob caussas: primùm, quòd in Poenitentiales nostri Superintendentis omnem sudorem insumere necessum habeat: deinde, quòd Garmundano typo nec ἱκανῶς, nec quà Antiquam, probè instructus sit. opus itaque esse, ut fundj novum curet: quod fieri rem suam non-copiosissimam vetare. Caussam priorem statim ostendi nullam futuram, sicubj ministrum aut operam conduxerit. altera non ita feliciter à me obtundi poterat. Ampliabam: quid si inquam adhibeas Ciceronianum typum, qualem recepit opus Schrami? quanti tum aestimas vnam chartam octies plicatilem? Mussare primùm ipse, tandem in tres florenos (oho!) stipulari velle. Verberatum me dicto non dissimulabam, et, tunc putas nos lapides, aut fungos? arripit ergo cretam et ostendit, si in singulas chartas III. obolos impenderis, tum exemplaria DCL redimi vel 4. aureis, et paenè 4. crucigeris. Jam se tres tantum florenos poscere. discessi ego non sine stomacho: quem tamen non à typographo, sed à foco meo placavi: instabat enim prandium. Si ergo opus tuum Ciceroniano typo (cujus hîc παράδειγμα † habes in opere Schrameo, quod ejus rej caussâ mittj tibi voluit Typographi semper-munificentia) constructum excreverit in XXX. chartas, solicitum te facient nonaginta aurej, vel floreni. Quid jam faciendum sit, conijcies. ego nullj parcam labori, sicubi correctionj me praefeceris. Sin ipse equum saginare volueris, moneto maturè, quò Consulem tuâ caussâ rogare possim commorandi spacium, etiam meâ caussâ. Volam enim te in angustijs meis (intellige, domûs) mecum esse, et êsse, et Magistrae meae juscula sorbere, verùm hac lege, ut tu mediocritatem nostram boni consulas, deque sumtibus faciendis ne quidem cogites: mihi autem in singulos dies horulam dones, quâ de fonte Eruditionis tuae Mathematicae guttas aliquot meae infelici cisternae instilles. Haec tibi mi Clarissime Domine, atque amice, candore eo, quo debuj, quemque amare te certus sum. Vale, et Vmbilicum meum poëticum operi tuo

appictum amico affectuj ascribito. Salue etiam atque etiam; et mihi Dominum Schikartum, nullo meo merito Ethico, (quid tum, si theoreticè in Cometa peccavi: qui tamen non solus, et de gentibus Viros mecum habeo doctissimos aliâs) offensum reconcilia, aut omnino concilia. efficiam, ut ne eum novj amiculj dispudeat. Post octiduum in Vyrtembergiam ἔκητι θεοῦ descendam, et fortè te Tubingae amplexabor: ubj plura de Opere tuo coràm. Poteris laborare, quo pridie discessus mei, hoc est die ♀ abs te literas habeam. Dabam 20 Aprilis.

Schramum suis sumtibus excudit stimulatus à nostro Superintendente et D. Kyllingero, sed emtores reperit paucos. Ictus ergo putat sapere se, si etiam famosissima opera recipere vereatur pulmo noster.

Viro Nobili Clarissimo Domino Joh. Kaepplero, Mathematico Procerum Austriacorum celeberrimo: Domino atque amico honorando, certissimo. 394v

Tübingen, in die apoteken zulifern.

913. WILHELM SCHICKARD AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Tübingen, 2. Mai 1621 (a. St.)

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae W. Schickarti et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1673, S. 8–9

S. P. D.

Imaginem Kepplero dicatam, unà cum literis tuis, Vir optime et praeclarissime, Domine Fautor singulariter honorandè, accepi, rogatuque tuo mox Domino D. Lansio tradidi, qui eam non pro genuinâ agnovit, prout id nec in Epigrammate subscripto dissimulat, ibi tamen Chalcographi lapsum ingeniosa fictione palliat. Sed et Ego, cum vivo, quem nunc iterum domi praesentem habeo, contuli, parumque congruentiae deprehendo. Utut sit, reperiet tamen haec tabella nihilominus suos emptores, si non depicti studio, at certè ingenua sphalmatis confessione et arguta excusatione, quae novi Exempli res omninò efficiet, ut curiositas sumptus citò restituat. Sed repentè avocatus plura jam non possum. Vale Vir Excellentissime, et in medio sermone abrumpenti hac vice ignosce. Compensabo aliàs munia loquacitate. 2. Maii. an. 1621. Tubingae.

914. FLORIAN CRUSIUS AN KEPLER IN REGENSBURG

Genf, 5./15. Mai 1621

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 332. Eigenhändig

332

S. P.

Pax Dominj nostrj Jesu Christi sit nobiscum. Amen. Magno te, charissime Domine Keplere, desiderio coram videre exoptavj et hac occasione fierj id posse credidj, ut quia in Galliam ire in animum induxeram, te vel Tubingae vel in vicinia alicubj invenirem. sed cum Linzium venissem nihil certj de te ubj esses audire potuj: Ratisbonae tamen quidam uxorem et liberos tuos esse quidam Altorfij dicebant; te verò ipsum vel Tubingae vel in Anglia peregrinarj existimabant: quidam etiam te Linzium ad nundinas mox affuturum sperabant. Accessit opinio quaedam quod minus commodè ad Danubium Ulmam et per Ducatum Würtembergicum iter haberj posset propter exercitum Bavarum quem circa illa loca morarj ajebant: unde nec Ratisbonam nec Ulmam nec Tubingam adire commodè licuit, sed per Bavariam Monacum, inde via non usitata Campodunum et Lindaviam adijmus; unde per Helvetiam Genevam venimus: quanquam si solus fuissem, nec comitum ratio habenda fuisset, nullus periculorum metus me impedijsset, quin te et Ratisbonae et Ulmae et Tubingae et in vicinia illa quaesivissem. Sed tamen quod nunc fierj non potuit; si Deus vitam utrique concesserit, alio tempore fiet et commodius forsan et uberius. Causa cur in Galliam abeam est turbatissimus adhuc Austriae status et totius ferè Germaniae; libuit ergò interea dum pax, si qua futura est, restituatur, ne inter turbas parum aut nihil agerem, hoc etiam iter conficere, praesertim cum occasio meo satis commoda arbitratu sese mihi obtulerit. Nam cum à te proxime Viennam discessi, invenj illic amicum nostrum veterem et tuj studiosissimum Dominum Gothardum Carolum, qui tum non ita pridem ex Italia domum redierat; qui cum Gallias etiam visitare in animo haberet, me ut ipsi comes essem rogavit, quod propter spem optimam, quam de ipsius ingenio semper habuj et habeo, facilè impetravit: accessit etiam quaedam propter afflictam valetudinem aërem mutandj necessitas: Saevissimum enim proximae hiemis frigus et alia necessaria Diaetae mala in morbum satis periculosum Viennae me conjecerunt, in eoque per tres ferè menses detinuerunt. Erat autem Catarrhus pertinacissimus et mihj inusitatus antehac; qui non modò pulmonibus obstructis dyspnoeam, sed etiam propter conclusum calorem circa praecordia humoribus ad putredinem inclinantibus, hecticam ferè febrem induxisset. Te verò promissorum etiam tuorum me-

morem esse pervelim, et exemplar mihj quartj tuj librj Astronomiae vel per Dominum Berneggerum vel per Dominum Gringalletum Parisios reddj cures oro. Hic per aliquot dies cum Domino Carolo nostro apud Dominum Gringalletum moror, intra paucos etiam dies Deo volente Parisios concessurj, ubj aliquandiu, si Deo ita visum fuerit, morabimur. Si quid est in quo illic tibi me prodesse posse putas, indica et manda. Ego tibi tuisque ex animo benè esse precor, et doleo te etiam in talia incidisse tempora in quibus bonis benè esse vix potest. Ad manus meas hic liber Campanellae de sensu rerum pervenit, in quo quia autor iste multa subtiliter de anima omnium rerum et sentiente et intelligente disputat, et in eo, quod tu animam terrae sentientem ac suo modo intelligentem etiam in harmonicis tuis demonstras, tecum convenire videtur, eò libentiùs scriptum istud perlegam. Vale unâ cum conjuge et liberis tuis suavissimis divinae gratiae et protectionj commendatus, et me antiquo tuo favore sincerè te amantem complectere. Te, conjugem et liberos tuos nobis charissimos ego et D. Carolus noster plurimum salvere precamur. Si Ratisbonae tibj Dominus Christophorus Forstner amicus meus ex charissimis non ultimus, notus est et hunc quaeso meo nomine salutare non graveris. Dominus Gringalletus propriis te salutabit literis. Dabam Genevae raptim die $\frac{15}{5}$ Maij Anno M DC XXI. Quem tibj tuisque omnibus quam felicissimum esse precor. Dominus Gringalletus hic hospes noster est, et interpres, quem si non haberemus, certè plurimum deesset nobis ne commodè et ex voto hic versarj possemus.

Conjugem tuam filiamque tuam quaeso ores meo nomine ne mirentur ursum alpes Helveticas transilijsse sine captura aliquot leporum: sylvae enim etsi non ignotae erant, montes tamen urso Lituano insuetj et celsiores fuerunt, ut lepores se celeriores longè assequj non potuerit. Vale iterum.

Tuus

Florianus Crusius

Viro Clarissimo Domino Joanni Keplero
S. Caes. Maiestatis Mathematico celeberrimo etc. amico et fautorj meo plurimum colendo. Regenspurg

915. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

[Tübingen], 21./31. Mai 1621

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 42 f.

S. P. D.

Reversus Tubingam sum ad mea latrocinia urbana pro tribunali. Nactus subito hunc studiosum Noriberga venientem, salutem tibi per hunc latorem ipsi forte salutarem scribere, de Prospero percontari, denique illud te rogare volui, ut si potes Procli Hypotyposeon libellum Graecum Basileae impressum, si qua potes ex Bibliotheca mihi vel
† coemas vel utendum transmittas, denique uti valeas significes. Plura non sufficit calamus contumax, locusque ineptus meditationi et hospes morosus. Vale $\frac{21}{31}$. Maij. 1621.

916. KEPLER AN JOHANN FRIEDRICH VON WÜRTTEMBERG

[Stuttgart, Ende Mai 1621 a. St.]

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. Jur. fol. 211, Bl. 30–31. Eigenhändig

Durchleüchtiger Hochgeborner, Gnädiger Fürſt vnd Herr. E. F. Gn: ſeind mein vnderthänige arme dienſte bevor. E. F. Gn: geb Ich zuvernemen, das jüngſt verſchinen ſibenden Maji auff ſeitten meiner zu Güglingen vnſchuldig verhafften Mutter Katharina Keplerin die Notwendige Schutz- vnd Defension ſchrifft, wider die durch E. F. Gn: Anwalt, Vogt alda, eingelegte vermaintliche documenta, eingeraicht vnd ermeltem Anwalt damahls alhie zu Stutgart anweſend, extrajudicialiter ingehendigt worden. Wan dan hierauff bey jetzerwentem Anwalt Ich zu Güglingen den 13 Maji hernach vmb fernern förderlichen gerichtstag angehalten, derſelbig aber mir zur Antwort geben, das Er die Empfangne ſchutzſchrifft ſampt zugehörigen beylagen in die Fürſtl: Cantzley vberſchickt, derentwegen er von dannen auß mehrer verordnung gewärtig ſein müeß, als hab Ich nit vnterlaſſen bey E. F. Gn: Cantzley vmb befürderung der ſachen mundliche anmahnung zuthuen: hierauff Ich ſovil berichts eingenommen, das die benente Acta einem Cantzley Advocaten hinauß geben, darneben Ime anbefohlen worden, wafer er für notdürfftig befinden werde, etwas wenig oder vil zu replicirn, das Er ſolches ohne allen auffſchub fürkehren ſolle.

Wan dan Ich an jetzo ferners ſovil verſtanden, das diſe hochbeſchwärliche, nunmehr | in den zehenden Monat verlengerte handlung nochmahlen bey jetz benentem Cantzley Advocaten ſteckhen pleibe: als gelangt an E. F. Gn: mein ferner vmb Gottes Willen flehenlich bitten, E. F. Gn: wollen durch mehr inſtendigliche Be-

felche diſer ſachen dermahlen eines alſo zu end verhelffen, damit ein alte viervndſibenzig järige Weibsperſon nit ſo gantz vnd gar vmb Ir Armuth, leibsgeſundhaitt vnd Verſtand gebracht, oder durch diſe vnverdiente Verlengerung etwa zu eüſſeriſter klainmüettigkhaitt verurſachet werde. Das würt der höchſte Beſchützer aller Notleidenden vnd Verfolgten, ſeiner Zueſag nach gewißlichen vergelten. E. F. Gn: mich vnderthäniglich empfehlend.

E. F. Gn: Vndertheniger vnd gehorſamer

Johan Keppler
der Zeit E. E. Landes in Öſterreich
ob der Enns Mathematicus 30

An den Durchleüchtigen Hochgebornen Fürſten vnd Herrn, Herrn Johan Friderichen, Hörtzogen zu Würtemberg vnd Teckh, Graven zu Mümpelgart etc. Meinen Gnädigen Fürſten vnd Herrn. 31v

Bescheid: Vnnſers gnädigen Fürſten vnnd Herrn Cantzley Advocat Hieronymus Gabelkouer wolle diſes leſen, vnnd die ſachen woh müglich befürdern. In Cons. 25 Maij Anno 1621.

917. KEPLER AN JOHANN FRIEDRICH VON WÜRTTEMBERG

[Stuttgart], 10. Juni 1621 (a. St.)

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. Jur. fol. 211, Bl. 32–33. Eigenhändig

Durchleüchtiger Hochgeborner, Gnädiger Fürſt vnd Herr. 32
E. F. Gn: ſeind mein vnderthänige arme dienſte vnd Gebett zu Gott bevor.

Gnädiger Fürſt vnd Herr. Wegen meiner zu Güglingen numehr in den Aillften Monat vnſchuldig verhafften viervndſibenzig järigen Mutter bin Ich vor 14 Tagen vnderthänig supplicando einkhommen: Dero gehorſamlich zu Gemüth führend, das ſelbige den 7 Augustj verſchinen zwainzigiſten Jahrs in hafftung genommen, den 4 Septembris zu Güglingen Peinlich beclagt, vnd demnach ſie nechſt folgenden 13 Septemb: antworten ſollen, Ir aber vnter deſſen dilation biß zu meiner Ankunfft erthailt, als hab Ich den 28 mich eingeſtelt, vnd gleich vmb einen Gerichtstag zur litis contestation angehalten, die hierauff nechſt folgenden 2 Octobris 10 fürgangen: von da an es abermahlen in die 10 Wochen, biß 11 Decembris angeſtanden, ehe der Clagende Anwalt, vnſere Responsiones gerichtlich acceptirt vnd ad probandum admittirt zu werden begehrt: Nach Verſtreichung der Feirtäge iſt den 8 Januarij anno 1621 zu beaidigung der Zeügen geſchritten, aber vnſer ſeitt, nach eröffnung der Zeügen außſag abermahlen biß auff 2 Aprilis die Probation ſchrifft

erwartet worden, ehe vnſer advocat gewuſt, das Er ſich khainer mehrern ſchrifft zuverſehen habe.

Nu wäre zwar meiner höchſt angefochtenen Mutter nichts liebers geweſt, dan das der Langwürigen Gefengnuß ein End gemacht, vnd da es je nit anderſt ſein möchte, 32v nur ſchlecht ohn einige defension ſchrifft submittirt worden wäre. | Dieweil aber vnſer Advocat erinnert, das ein ſolliches Stillſchweigen der Vnſchuld zum Nachthail geraichen vnd Ime nit verantwortlich fallen möchte: alſo hatt zwar dißmahls der process ſich auff vnſer ſeitt, doch mit höchſter betrübnuß der Verhafftin in die fünff Wochen aufgehalten, vnd iſt die in mittels geſtelte defension ſchrifft den 7 Maji dem Fürſtl: Anwalt zugeſtelt worden. In anſehung diſer höchſt beſchwärlichen Verlengerung hab E. F. Gn: Ich vor 14 Tagen gantz flehenlich gebetten, die Gnedige Verfüegung zuthun, das doch nunmehr der armen Gefangnin zur erquickung der process befürdert vnd zu end gebracht werde. Warauff dan Ich ſeidher zu vnderſchidlichen mahlen zu einer kurtzen weniger Tagen gedult vermahnet worden, deſſen ſich die Arme gefangne gar höchlich erfreüet vnd E. F. Gn: derentwegen demüettigen Danckh geſagt.

Weillen aber nunmehr abermahlen fünff gantzer Wochen fürüber, vnd hinzwiſchen neben der armen Gefangnin faſt vnerträglichem Vnmuth vnd zuewachſender eüſſeriſten Armueth, auch mir in ſonderhaitt bey verlengerung diſes peinlichen process die eüſſeriſte gefahr angedröet würt: als hab ich nit vnderlaſſen khönden, bey E. F. Gn: nochmahlen vmb entliche effectuirung der gegebnen Gnedigen Vertröſtung durch Gottes barmhertzigkhaitt flehend anzuklopffen, mit deren gehorſamen erinnerung, Das zwar ja nit ohn, das die Acta zimlich weittlaüffig, E. F. Gn: aber bey Dero Fürſtl: Cantzeley, vberheüffte verrichtungen haben; aber doch E. F. Gn: 33 als ein | Gerechter Landsfürſt vnd Vatter diſe weitlaüffigkhaitt der armen vnſchuldig gefangnen nit zuemeſſen, ſondern ſich dero ſelben vil mehr deſto gnädiger erbarmen werden: angeſehen ſie eben diß Gott im hohen Himmel zuclagen hatt, das diſe nunmehr ſechsjärige Handlung, ſo in zwo, oder wol vier vnderſchidliche Burgerliche Actiones erwachſen, durch Irer widerwärtigen Liſt vnd Practiken entlichen zur Peinlichen Clag assumirt, ſie von den erlangten Landsfürſtlichen befelchen, in wölchen post meliorem informationem anbefohlen worden, biß zu ſchöpfung der Vrthail burgerlich zuverfahren, hinweg geſtoſſen, auch die Attestata in Burgerlicher ſach vom Fürſtl: H. Anwalt wider ſie eingelegt, ſie alſo notdrungenlich auch Irer ſeitz burgerlich eingebrachte attestata bey diſer Peinlichen Rechtfertigung (·Wiewol cum exceptionibus solennibus contra dicta et personas, totosque adeò rotulos·) zu erweiſung Irer Vnſchuld zu reproducirn verurſachet worden. Wan auch je die weitlaüffigkhaitt der Acten, vnd die berhüerte defension ſchrifft zu noch lengerem gantz Troſtloſem Auffzug gedeyen wolte: als wäre die Arme Gefangne erbiettig von der eingebnen defension vnd beygelegten Attestatis zuweichen, vnd die wider zuruckh zunemen, ſo doch das auch die wider ſie auff des F. Anwalts ſeitten eingelegte Burgerliche attestata von der Action gethan werden: wolte ſie alsdan ſich der

Barmherzigkhaitt Gottes vnd des Richters Vleiß ohne weittere außführung be-
fehlen: doch E. F. Gn: im wenigiſten nichts fürſchreibend, ſondern Dero Hulden
vnd Gnad | Als ein arme verlaſſene verwittibte Vnderthanin, ſich neben mir ge- 331v
horſamlich vnd demüetig befehlend. 10 Junij 1621.

E. F. Gn: Vnderthäniger vnd gehorſamer

Johan Kepler
Mathematicus

An den Durchleüchtigen vnd Hochgepornen Für-
ſten vnd Herren, Herrn Johan Friderichen, Hört-
zogen zu Würtemberg vnd Teckh, Graven zu Räm-
pelgart, Herrn zu Haidenhaim etc. Meinen Gnä-
digen Fürſten vnd Herren.

Bescheid: Hieronymus Gabelkofer, Cantzley Advocat, Wolle mit vorhabender ſchrifft, hierinn vermelden Peinlichen Process, ſich da es ſein kan, in Zeit 14 tagen allſo befürdern, damit die ſach derenmahln eins Ihr endtſchafft erreichen: vnd die Fürſtl: Cantzley derentwegen ferner vnbehelligt vnnd vnuberloffen verbleiben möge. Decret. in cons: Stuetg. denn 11 Junij Anno 1621.

918. WILHELM SCHICKARD AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

[Tübingen], 11. Juli 1621 (a. St.)

Original unbekannt. ErsterDruck: Epistolae W. Schickarti et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1673, S. 12–14

. . .

Quod Kepplerum attinet, nondum ad me rediit, ajunt Francofurtum abiisse. An Argentinae clam te latitârit, equidem ignoro. Si se abdidit, fecerit certè non amicitiae tuae taedio, quâ ipsi nil dulcius esse sat scio, sed fortè illiberali quodam pudore, quem ipsi desperata Matris causa incussit, et praeter me alii quoque in ipso coram reprehendêre. Cum primùm autem reversus fuerit, expiscabor illa, et fideliter communicabo. Memini ipsum aliquando ad mensam de istis mihi narrasse, sed quia non attentè auscultanti, circumstantiae elapsae sunt, differo in aliam occasionem; vel ob hoc solum, ut iterum te alloquendi praetextum habeam. . . .

919. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

o. O. 11./21. August 1621

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 43–45

S. P. D.

Clarissime vir, Amice charissime. Annus circumagitur, nec dum negotia mea finem habent. Exemplaria libri IV. Epitomes omnino 17. mecum attuli Lincio, quae distracta sunt. Nunc filia mea Ratisponâ Lincium descendit, ut proferat è suppellectilibus meis exemplaria omnia. Omnino persuasus sum Gringalletum duo accepisse, ut eorum unum (sine tamen titulo, qui Tubingae impressus) tibi relinqueret. Liber V. VI. VII. Francofurti est apud Tampachium, spero prodituram nundinis. Recudit et Mysterium cum notis meis; Tertiò respondi D. de
† 10 Fluctibus ineptissimo libro, poenitet operae, sed promisi Tampachio: nescio an hoc responsum sit prodituram jam. De Prospero, accepi à
† Schickardo, missum Francofurtum. Non laboro amplius, ut edatur: modo ne mihi pereat exemplum. Alteram latinam paginam vereor ne ipsi Prospero sit impedimento: malim omitti illam. De te audio Ταλαι-
† πωρεῖσθαι: id est propter mea verba folio tuo 362: doleo mea vel opera vel indigentia tuam promptitudinem, anteà nimium in me προπετῆ, prolicitam in aliquod tui status incommodum. Nudius per studiosos rogavi de Proclo: nunc exemplar nactus, eam operam tibi remitto. Multa nox est. desino. Vale $\frac{11}{21}$. Aug. 1621.

920. KEPLER AN DAVID ORIGANUS IN FRANKFURT A. D. ODER

Regensburg, 24. Oktober/3. November 1621

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. II, Bl. 324–325. Abschrift

324

S. P. D.

Clarissime Vir cum à quatuor annis ceperim Ephemerides edere, hoc consilio, ut viros Mathematum peritos excitarem ad communicanda sua consilia et censuras ut ijs ceu cote acueretur accurata Tabularum certitudo; primam Francofurti ad Moenum de te famam accepi, habere te, quae in meis Ephemeridibus desideres, ni fallor circa motum Lunae. Nam Mediolanensis Barbavaria quispiam in solo Marte errorem aliquot scrupulorum ex deductione nimis longinqua loci computati ad
† dies 20 inter medios ortum mihi per literas detexit.

4) acurata

Addebatur Francofurti, te aliquid hac de re in publicum esse pollicitum edere. Id etsi non impedio; quia tamen haec Epistola fortè praevertet editionem, per eam te rogandum duxi, ut quicquid tibi occurrisset, id per literas mihi significares, si fortè me non penitus intellexisses, ut esset locus declarationi. Circuitum per Lipsiam, Noribergam, Ratisbonam, ubi per hanc hyemem relinquo familiam, tutum et expeditum fore puto Lincium usque, modo Ratisbona literis inscribatur, ubi habitant mei proximè curiam bey Chriſtoff Nänze, Medtſieder.

Edita est Theorica doctrina in octava, sed caret indice et correcturis tam typi valde multis, quam unius atque alterius definitionis, brevitatis affectatione perversae. Ad eius verò praescriptum in Lunâ accipe hic, ut consulere melius possis, Exemplum computandi aequationes menstruas.

Anno 1621. 1. Jan: St: N. Locus ☉ Huennae in meridie ex meis 11°. 24′. 21″ ♐. Locus ☽ primo aequatus 17°. 49′. 21″ ♈. Distat Sol ab Apogaeo ☽ 318°.56′, Anomalia ☽ primo aequata 55°. 21′. 0″.| Anomalia *324v*
media communis seu simplex inaequalitatis solutae 59°. 32′. 16″. Igitur distantiae ☽ à ☉ 96°. 25′. respondet Variatio 7′. 30″. subt: Haec est aequatio ultima coaequata idque more antiquo Tychonis. At jam huic coaequatae ego doceo correctiorem adhibere Mediam, seu tempus respondens: quia causae physicae, si accuratè agimus, non admittunt processum ab exactissimo tempore ad locum ter aequatum; sed dato coaequato absoluto, docent directè venari per aequationes menstruas, tempus illi respondens.

Igitur inter coaequatam primò 55°. 21′. et Mediam Solutae in 59°. 32′. 16″, Medium arithmeticum 57°. 26′. circiter in hac dist: ☉ ab Apog: ☽ ostendit Logarith: 90. circiter loco aequationis menstruae plenae seu totalis.

Ipsa verò dicta distantia ☉ ab Ap: ☽ exhibet Logarith: 27500. circiter, cum titulo Add. loco scrupulorum proportionalium longitudinis. Et additi duo Logarithmi (· quod est multiplicare scrupula in aequationem menstruam plenam, ut prodeat aequatio nostro mensi competens·) faciunt 27590. Et hic ex tabella peculiari accommodatâ exhibet 1°. 53′. 46″. Ad: Eadem dist: ☉ ab Apog: ☽ exhibet et Particulam Exsortem 3′. 15″. Add: summa 1°. 57′. 1″. Ad: Haec aequatio menstrua Anomaliae mediae simplicis indicat, locum Lunae per variationem correctum, scilicet 17°. 41′. 51″ ♈, competere non ipsi meridiei, sed Horis 3°. 35′. post meridiem: itaque per diurnos reducendus erit ad propositum meridiei punctum.

Sin autem non valdè accuratè agimus, pro loco meridiei subtrahimus vicissim hanc aequationem 1°. 57′. à coaequato loco 17°. 42′♈, ut restet

29) acuratè 48) acuratè

15°. 45′♈ in orbita, eoque aliquid amplius in Ecliptica, quia ☽ accedit ad nodum. Et computavi ego in Ephem: huius anni nondum edita, ex Hypothesi nondum correctissima et tabulis illi accommodatis 15°. 52′♈.[1]

325 Vrsinum quondam meum tibi puto vicinum esse, rogo si quid certi de ipso habes id mihi significes. Vale, dabam Ratisbonae, in reditu ex ἀποδημίᾳ Wirtenbergicâ annali, privati negocij difficilimi causa suscepta. 24 Oct: / 3 Nov: Anno 1621.

Ex. T. Officiosissimus

J. Kepler

einer Ehrſamen Landt: in Öſt: ob der Ens Mathematicus

† *Spätere Randbemerkungen Keplers zu Z. 34:*

Jmo aufer 57°. 26′ a 318. 56. restat distantia ☉ a ☽ 261.30, vel puncti ☽ a ☉ 98.30. Sed arcus 8.30 dat Logarithmum scrupulorum 1106 non verò 90. Et 318.56, seu 48.56, dat log. 28236

1106 et hoc ex Tabula

29342 dat 1°. 52′. 8″.

Z. 52: Aequatio menstrua erat etiam 1°. 57′. s. Variatio 6′. 20″. s. Locus Orbitae sub fixis 15°. 46′. 0″. quia locus primo aequatus est 15°. 49′. 21″ ♈.

Die sequente locus primo aeq: 0. 29. 49 ♉

Aeq: menst. cum Var: 2. 16. 40

28. 13. ♈

17. 42♈ Prius 15. 46

1. 51 12. 27. logarith: 65585

15. 51♈ Orbitae 3. 35 190380

Diff: 6 Min: 255965 – 1.51

Erit fortasse paulo alius arcus per diurnum praecedentem, quo uti debebamus.

921. FLORIAN CRUSIUS AN KEPLER IN LINZ

Straßburg, 15. November 1621

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 333–334. Eigenhändig

333 Salus et pax Dominj nostrj Jesu Christj sit nobiscum. Amen. Non potuj, charissime Keplere, hac occasione (·quam noster D. Berneggerus mihi obtulit·) ad te non scribere, et tuo colloquio me iterum reficere. Gallicj tumultus me Parisijs in Germaniam redire compulerunt;

aliàs statueram ad minimum hyemem hanc in Gallia transmittere: periculosissimus autem status Hugonotarum magnam et funestam confusionem Parisijs minarj videbatur: huic ego praevenire maluj quam ab ea praevenirj, praesertim cum tantas et tam graves non haberem causas, ac negocia quae me in Gallia tantis periculis expositum detinere possent; et qualis in plebe Parisiensi furor esset jam mense Septembrj expertus essem: imò jam denuò crudelissimas illas voces apud nuperrimum duorum pontium incendium audirem: neque hoc tantum, sed et data opera ipsius arcis regiae, templi item summj et alterius cujusdam insignis aedificij ruinam ac incendium à flagitiosissima otiosorum luxuriosorum (·quibus ad luxuriam explendam nervus argentj deest·) ac nequissimorum hominum colluvie quaeri viderem et quidem eo fine, ut per haec animis hominum inflammatis tandem crudelitas ipsorum et rapiendi ardor inexplebilis perfractis omnibus repagulis exitum inveniret.

Cum Parisijs viverem et medicinam exactius tractarem, et ut eius rationem mihi illustrissimam redderem, laborarem; fundamentisque quae ex lectione et cognitione philosophiae eius quam tu et in multis tecum Campanella traditis, hauseram, sanitatis, morborumque ac mutationum medicarum in corpore humano rationes superstruerem; quod quaesivi, et hactenus multa indagine investigavi, tandem inveni et deprehendj: quemadmodum in rerum natura omnia à Sapientia prima secundum maximam harmoniam et rationem disposita ac facta sunt, ita omnia à nobis imperfectissimè scirj, et minimam in scientia nostra, quam per ratiocinationes nostras extra nos discimus, esse harmoniam ac rationem: et impossibile esse ut scientia nostra aliter se habeat: et optimum esse homini contentum hac imperfectione ita in hoc vanitatis ac imperfectionis regno vivere, ac si esset, ut est, hospes ibi et peregrinus: et propterea corpore et vita sua naturali quantum potest et à Deo ipsi datum est inservire proximo; animo verò toto et studio potissimo Christo soli adhaerere in quo omnem perfectionem assequimur, quia ipse factus est nobis à Deo sapientia, justitia, sanctificatio et redemptio, ut qui gloriatur in Domino glorietur. Tractatum tuum de Eclipsi Solis, † quae proximo Majo facta est, hic invenj, et perlegens plenum cautelis tuis invenj, quibus, ut soles, multa involvis, quae vix Oedipus explicaret. illam ego eclipsin in itinere spectavi, cum essem in planitie quadam latissima proximè oppidum Monlieul in Gallia, quod inter Genevam et Lugdunum situm est: eo manè coelum primò nubilum erat et Solem ante horam ferè nonam videre non poteramus: et Sol dein cum ex nubibus exijsset, coelumque totum serenum videretur, tamen cum non solito more splenderet clariùs, sed obscurum quid luceret, ac si densissi-

mis nebulis tectus esset et ex ijs vix exsplendesceret, ego nihil de eclipsi cogitans mirabar; donec tandem incidit suspicio de eclipsi, quam etiam circa horam decimam (· nisi memoria et Solis situs, quem animo conceptum adhuc habeo, me fallit·) deprehendj: intuens enim Solem vix parvum corniculum reliquum deprehendj: reliquum autem corporis tectum erat: sed circum circa et per totum coelum materia multa erat alba, quae lucem non parvam dabat, de qua tu quoque in tractatu tuo mones, quae coeli impuritas ex matutinis nubibus reliqua erat. Hujus † eclipseos significationem tu aenigmate extendis non tantum in unum certum principem (· quod verba indicare videntur et principalis forsan significatio requirit·) sed etiam in eos omnes qui religionem Christianam minus Christianè tuentur, et certè optima ratione non tantum naturali et astris consentientibus, sed etiam ipso Dej verbo non repugnante: verè enim omnis mali causa est illa Bestia monstrosa, multiceps, generis Neutrius, Babylonia meretrix, sponsae Christi externo colore et ritu aemula, ipsius tamen hostis maxima. Verum quidem est naturalis homo propria caecitate veritatem à Deo propositam negligens et contemnens, à Deo in sensum reprobum traditur, et sibi ipsi exitij causa fit: sed nisi esset bestia haec multis suis capitibus orbem seducens, et animos hominum exitiosa religionis specie in mutua odia exasperans, vix credibile est tantas clades tam levi occasione productum irj. Attamen si perpendo mundj hujus malitiam et naturam illam veteris hominis serpentinam, certè inevitabilia video esse mala ista quae cernimus omnia, et propterea nisj hae quas habemus causae essent, aliae ex solo et radice ex qua minimè crederetur malorum pullularent causae. Necessum itaque est ut has quas praesentes habemus bestias toleremus, et finem earum per Dej omnia moderantis et justè judicantis potentiam expectemus: consumet enim ut tu rectè vaticinaris, et perdet seipsam; sic enim eam perire vult Deus; et praeparavit Deus lanios qui mactent eam, qui tamen et ipsi non effugient lanienam illam Dej magnam, qualiscunque tandem illa futura sit. Particularem illam personam quam in vaticinio tuo tangis, non novi, nec etiam, ut noscam multum interest.
333v Quod de dissidio Theologico prae|dicis ex parte jam et quidem non parva verum est: oritur enim et indies crescit ultima illa pugna inter Christum et Antichristum, quia magis ac magis Antichristi fallacia ac hypocrisis manifestatur, quod malè habet ipsum, et propterea clam ac paulatim totius Babylonis vires colligit ad resistendum ej, praesertim cum brachio secularj non esse firmatum videat: sed cadet, et cadet sine gladio in judicio et justitia Spiritus Christi, et non amplius resurget, nec sanabitur plaga eius, ut prius; quia adventus Domini finem ej faciet, et è medio tollet eum: antequam autem id fiat magnos primò et inconditos

clamores undique audimus et legimus, quibus valdè resistunt veritatj, eamque modis omnibus turbant ac obscurant: illa autem simplex et proprio satis conspicua lumine, ac eius à quo procedit confisa robore graditur lenta, tacita, omnibus tamen manifesta et omnes tam hostes apertos quam simulatos et spurios amicos, sincerissimo candoris et innocentiae suae splendore mansueta et patiens confundit et magis ac magis pudefacit commiserando potius quam persequendo eos, quia fortis est dominus qui vindicat eam ab omnibus inimicis eius, nec opus est ut humanis defendatur viribus; et propterea non est bestia ut indigeat favore hominum. Valdè ego cuperem ut tu Harmonicam tuam Evangelicam ederes, aut, si fieri posset, ut exemplar descriptum habere possem, libenter tibi precium pro eo solveretur: et certè aequum fuisset te simul aut etiam prius hujus harmoniae edendae curam habuisse, quam alterius istius, quae mundi hujus harmoniam explicat. Promissum exemplar quarti libri astronomiae Deo dante ipse à te repetam, eo forsan tempore quo minimè credis: satius enim est jam sedibus incertis oberrare, quam loco certo affixum certam perniciem pati, et quidem sine necessitate. Exemplar harmonicorum tuorum Parisijs mihi acquisivi. Vivo jam Argentinae quamdiu Deo visum fuerit in convictu D. Doctoris Espich. Si quid hic tibi à me fieri vis, manda. Vale cum uxore et liberis tuis dilectissimis, Deo commendatus, quos meo nomine plurimum salutatos volo. Salutat te D. Gothardus Carl. Dabam calamo celerj Argentinae 15. Novembris st.novo Anno 1621.

T.

Florianus Crusius

Viro Clarissimo et Excellentissimo Domino Joannj Keplero Caesareae Maiestatis et procerum Austriae superioris Mathematico etc. amico meo charissimo.

Regenspurg oder Linz

922. JOHANN FRIEDRICH VON WÜRTTEMBERG AN KEPLER IN LINZ

Stuttgart, 19. November 1621 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 9737^{t}, Bl. 350 v. Abschrift

Vnſern grueß zuuor Wohlgelerter Lieber getrewer, was die Röm: Kayſ: Majeſtät Vnſer allergnedigſter Herr, einer transaction **halber** de Tabulis Rudolphaeis **ſo jhr mit** Francisco **Ganſneb Tengnagel, eingegangen, allergnedigſt an Vnß geſchrieben, daß habt jhr außer beiligenden** Copijs **mit mehrern zuuernehmen.**

Vndt ob wir wohl nicht gern mit dem Hauß Oſterreich in differentz deßwegen gerathen wolten, So haben wir doch Euch hirüber auch ſchrifftlichen verhören wollen.

Alß iſt darauf Vnſer gnediger Beuehlich jhr wolet Vns wegen bewuſten contracts khein Vngelegenheit zuemeſſen, ſondern die berurte Mathematiſche Autographa vndt Jnstrumenta begerter maſſen an gehörige ort widerumb lifern laſſen, daran beſchicht waß der billichkeit gemeß iſt, vndt iſt ſolicher auch Vnſer gnediger will vndt zuuerlaßliche mainung. Datum Stuettgardten 19 Nouemb. 1621.

J. Friderich

An Johan Kepplern Mathematicum

923. KEPLER AN FRANZ GANSNEB TENGNAGEL IN PASSAU

Linz, 20. Dezember 1621

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 9737d, Bl. 20. Abschrift

Edler Geſtrenger Großgünſtiger Herr, Ewer Herl: ſeindt mein Hochbefliſſene Dienſte bevor.

Deß herrn anpringen an die Röm: Kayſ: May: vndt waß darüber von dem Kayſerlichen hoff an den durchleuchtigen hochgebornen Furſten vndt herrn h. Johan Friderichen Herzogen zu Wirtenberg etc. gelanget auch Ihre Furſtl: Gn: folgends mir gnedig anbefohlen (per literas 18 Decemb: Lincium praesentatas) hat der herr in eingeſchloſſnen Copijs zuempfhangen. Ob nun wohl ich mich zu dem herrn eines ſolichen mißtrawens nit verſehen, ſo muß ich doch die vrſach dem Gemeinen geſchrey, vndt eben dieſem zuſchreiben daß (·ausgenomben der izigen Furſtl: Beyeriſchen regierung, ſo dan der löbl: Stende diß Landes verordneten·) ſonſten die gemeine rede gangen, alß ob Ich nit allein mit weib vnd kind ſondern auch mit allen meinen Mathematicis supellectilibus dieſem Landt valedicirt vnd sedem fixam in Würtenberg geſezſt hette. Daß eß aber dieſe beſchaffenheit mit meinem abreiſen vnd zimblich langen außpleiben niemahlen gehabt, hat der herr auß vnſer neulichen conuersation in meinem zuruckh vndt zu Paſſaw durchreiſen genugſamb vernommen, vnd iſt zu forderſt Ihre Durchl: in Bayern auß meiner mund vnd ſchrifftlichen gethonen werbung eines Paßbriefs den löbl: Stenden aber auß dem am allerbeſten bewuſt, daß ich derſelben beſtallung nie resignirt, auch eben die Brahiſche obseruationes, ſo viel Ich derſelben jemahlen nacher Linz gebracht nit ein blat außgenomben in der Stende Landthauß vndt verwahrung darzu wegen allerhandt begebender felle in einen abſonderlichen truhen, alß Ihre Keyſ: May: mir vertraute ſachen, wohlverwarht verlaſſen, alda ich Sie auch zu meiner widerkunfft ganz vnuerderbt gefunden, vnd wider zu meinen henden genommen. Wie nun der herr ſich (·zwar nit allein ſondern neben einer groſen menge meiner Bekanten·) vbel verführt befunden alß wirt er auch da Er ſich recht beſinnet deß zwiſchen vns aufgerichten contracts halben (·in ſonderlicher anſehung daß dem herrn ich kurz vor meinem abreiſen | von Linz, nemblich anno

1620 den 28 Augustj zu Linz in ſeiner Herberg mit fürweiſung der lezten fürgehabten Edictionum vndt anhörung ſeins judicij guten contento geben·) mich keiner nithaltung zu beſchuldigen haben. Sonderlich aber wirt der herr auf beßere erkündigung befinden daß in Ihre May: ſchreiben an Würtenberg, weiß nicht auß weſen ſchulden anderer oder mehrer Braheſchen obseruation Bücher vnd ſachen gedacht worden dan ich biß zu meinem abſcheiden von Prag auß vnderſchiedlichen henden empfhangen oder behalten vnd meiner ſchein, oder ſonſten die deßhalben zwiſchen mir vnd den Brahiſchen erben (·zu der zeit alß der herr in Polen mit dienſten verhafft geweſt·) gewechſelte ſchreiben außweiſen.

Welches Ewer herlich: Ich zu nachrichtung vnd zu pflhanzung beſſerer correspondentz hiermit vnderdienſtlich anſinnen wollen. Datum Linz den 20 Decemb: Anno 1621.

E: herlich: vnderdienſtbefliſener

Joan. Kepler

einer löbl: Landſch: deß Erzh: Öſterreich ob der Ens Mathematicus

924. JULIUS FRIEDRICH VON WÜRTTEMBERG AN KEPLER IN LINZ

Watzkirchen, 11. Dezember 1621 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 246. Eigenhändig

Vnſern Gnedigen gruß. Hohgelehrter Liber beſonderer. Durh vnſern Hoffmeiſter iſt eüwer vnß zugeſchikhte gutte meinung vndt Obſeruanz wol eingehendigt: thun auh deßwegen vnß ganz gnedig bedankhen: belangendt den guthen Stoß, geth es gar wol ab, wan nur der Krug niht gar briht. Deß Campanelli opera ſollen alßbalden zugeſchikht werden. vndt were zu vnſer beßer vorſehung zu wünſchen, ob der aigentlihe Monat, in welhem ſolh periculum in mora ſih zuerzeigen, vorhanden, wer köndte alſo nohgeſchlagen, vndt widerumben, ſih beßer in die vorſtehende zeit zu acomodiren vnß auisiren. Sonſten bleibt es bey dem, in die Cronica zu khomen, reputation zu erlangen, muß etwaß tentirt werden. Welhes durh anheim bleiben ſchwerlih in efect zubringen. Allein wer zuwißen, ob wür dahin intheomirt, oder themahirt, gleih wie wür itzund ſein, (·in dem einkomen alſo zu verbleiben·) oder ob durh vnſer bemühung vnſer Linea descendens köndte glükhlihen vermehrt, vndt mit reputation vortgepflanzt werden. infallibile enim: dormienti nulla Cupido. 246

Verbleiben alſo Eüwer Gnediger Herr.

Datumb Watzkirhen den 11. December Anno 1621.

Julius Friderih Herzog zu Württemberg

13) inuallibile

925. WILHELM SCHICKARD AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Tübingen, 25. Dezember 1621 (a. St.)

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae W. Schickarti et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1673, S. 14–17

. . .

Kepplerus noster superiori autumno domum reversus est, incertus de salarii sui continuatione. Mater ipsius absoluta est, praeter multorum expectationem; de quo Procuratori filio gratulatus sum meritò. . . .

926. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

Ulm, 19. März 1622 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 378. Eigenhändig

378 S. à Servatore.

Binas ad te dabo literas, Clarissime plurimumque observande mi Domine Keplere: atque alteras quidem adolescentulus de auditoribus unus nostris reddet: alteras hîc vides, quas exhibet studiosus quidam è Palatinatu Neopyrgico, cui nomen Johanni Hein, patria Hochstadium. Ej, posteaquam apud Vlmanos ἐφόδιον studiorum obtinere sategisset, neque ex animi sententia res ipsi successisset, tuam de Amanuensi sententiam exposuj; ubi se minimè difficilem praebuit. Sicubi itaque tibi se probaverit, imputabo coelo, commodèque in
10 hominem incidisse gaudebo: sin, poterit honestè aliis commendari, aut Regulj alicujus filio, quod optabit, praefici. Videtur aliâs permodestus esse et frugi, tum studiorum et Latinitatis exercendae sitiens: id quod ex eo colligere habuj, quod neque in gratijs Vernaculam hominj vocem extorquere potuerim, quamlibet scamna infinita in agro Latialj factitaret. Haec raptim Henij causâ. De caeteris omnibus copiosè, aut minimùm ἱκανῶς in alteris meis. Vale, et bene rem gere. Dabam Vlmae 19. Martij Anno M D C XXII.

T. Excell. obnoxius

M. Hebenstr. R.

20 Nuper fortè fortuna Canonum tuorum historicorum inspexi prae-
† fationem: ubi mihi occurrit recordatio Domini Gebhardi, quem memini Laugingiacj familiariter mihi junctum, parentibus ipsius Gundelfingiacj credo habitantibus. Asservo viri memoriam in philotheca mea. Insignia nimirum gentilitia et amicam ὑπογραφήν.

Clarissimo Viro, Domino Joh. Keplero, Mathematico Caesareo, tum Illustrium Austriae Procerum, dignissimo Domino atque fautorj certissimo plurimumque observando. Linzij 378v

927. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

[Ulm], 23. März 1622 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 379–380. Eigenhändig

S. à Servatore. 379

Magnifice Clarissime Vir, Domine et Fautor Certissime.

Marcus ille tuus, quem ἀργυροφόρον esse voluisti, apud nos nusquam comparuit. Sed quid quaeso tantopere in re parvi momenti solicitum te praebes? Accepi jam à te gestore Domino Schleichero Bavaricum. Hospitem ad Coronae non semel jam contatus, non potuj eò adigere, ut prandiolj nostri sumtum ederet: ubi tamen extorsero, quicquid istius fuerit, promtissimè numerabo. nam hoc solum didici ex homine, Magistratum nostrum duntaxat eos sumtus restituisse, qui praesente Domino ab Vlm fuissent facti. Quare mitte istam curam, et quomodo alterum Bavaricum redhibeas, accurato. Caeterum de Caesareo stipendio impensè tibi gratulor: optoque proprium esse tibj, ut cùm edideris Astronomica Caesarea, (quam ἐπιγραφὴν operi alicui suo adsuit Apianus:) etiam Caesaream experiare munificentiam. Vbi tamen Ephemeris tua praeteriti, ubi jam currentis anni? Sicubj lucem viderint, communicato exemplaria: precium demerito de Typographi nostrj debito, sarciam enim ego. De amanuensi scribis. Multùm diuque de hoc cogitantj supervenit studiosus quidam: cuj etiam literas ad te impertivi: speroque adeo, ubj mediocriter rem suam facere potuerit, gratam ipsius tibi operam futuram: praescripsi autem hominj mensem, atque adeo tibi hoc significo, sicubi mense Aprili medio hominem haud videris, cogitandum tibi, juvenem mutasse sententiam: ergo igitur me, si placuerit, iterum monebis: è vestigio quippe alium mihi tibique prospiciam: hoc tamen planiùs aliquanto mihi exprimes, quomodo victum istiusmodj à manibus suum apud te prorogare queat, et alijs vitae necessitatibus, te moderante, consulere. Nosti enim τὸ καλὸν non magis gestari in lingua, quam τὸ χρήσιμον, hoc praesertim seculo. Vtinam autem annos meos minuere, et juvenilem aetatem revocare possem! jam non alium, me ipsum haberes studiorum tuorum mediastinum. Caeterùm quod caput

videbatur tuarum, noris, mi optime et amicissime Domine Keplere, nullum apicem literarum à tuis me vidisse, nedum ut guttam de V. vasculis gustarim. Erravi itaque passim hodie per multas tabernas, qua se aurigae deonerare solent; nihil tuorum licuit neque invenire neque reperire. Commodum tandem devenj in tablinum scripturarium οἰνηρόν, ibi incidi in Eberspacensem quendam, cuj è vestigio Epistolam ad Binderum tuum dedi, in qua breviter, sed ἐμφατικώτατα virum hortor, ut me de omnibus necessarijs certum reddat. Operiar itaque jam responsum, tum quicquid ad rem tuam gerendam necessarium fuerit, habeas persuasum, diligentissimè à nobis iri accuratum. Clunzij non sunt in vrbe. duo secundo fluvio vestratem terram petiverunt. alius in Alpibus errat, postea quam lignatum hinc exijsset. Numismata apud nos magno distrahuntur. rectè dico, distrahj. nam melioris notae numi à volturijs subducuntur omnes, supponuntur contrà asperi cornutj, improbissimae materiae. Vncialis Imperialis aestimatur IX. florenis. Scutatus aureus XIV. Florenus aureus (gold fl.) X. fl. et XV. cruciatis. Duplicatus Hispanicus (Duplos) XXVI. florenis.

De Schola vestra scribis. addo ego verba M. Jac. Hartmanni in literis 19. Febr. ad me datis, quae velim expendas: Cumprimum benignioribus oculis Dominus nos respexerit, certò tibi persuadeas fore, 179v ut à Proceribus Linzium voceris. ' Ego variè hîc torqueri. Senatum consilij me cogere, necessum est. Ex certa re non facio sciens rem incertam. Quis autem ille ex Laugingiaco Conrector sit, cum ignaris aequè novi. Anne Ortelius est? Dominus Ludowicus Hohenfelder per Pastorem suum, dictum modò Hartmannum, compellavit me de Filio in Convictum et ἐφορίαν meam recipiendo, nec abnui ἁπλῶς, nec annuj. In caussa est summum τῶν πρὸς τ' ἄλφιτα incendium. Ima (ut vocant) frumenti (non capit puto plus 4. Simeris Tecciacis) venit apud nos XX florenis: quemadmodum nimirum non ita pridem IV. aut V. Mensura vini † crucij VI. ursatis, libra vitulinae XII. cruciatis: bovillae VI. VII. etc.

Nuper, quod me acerbissimè verberavit, appellavimus nostrates, rogavimusque ut Facerent Fieri nobis ad salaria accessionem. Quid putas me abstulisse? mereo jam XII. annos ipsos apud Vlmates: nulla salario primùm dicto interea adjunctio facta est. tandem improbè dum urgeo respondetur, me inposterum loco auctarij accepturum singulis trimestribus V. florenos, et vnam Imam frumenti nondum decorticati, (vocant feſen) hoc est vix Simeram vnam frugis excussae. O tempora! o mores! Hoccine pro tot molestijs, laboribus, sumtibus; pro divulgata per totam Germaniam scholae istorum fama dexterrima, praemij appenditur? Sed cur tot chartis infidis, tamque indigna committo? Sicubi vnà essemus, evomerem, quae ne vaccae exuvium caperet. Sed

Divino numini committo omnia, et tibi pro certo assero, nihilominus futurum, ut ne sine spectabili evocatione, et quasi divinitus in conscientia mea confirmatâ, hinc pedem moveam. tecum autem vivere cùm dulce foret, tum utile. Hoc enim vnum, qua privata, specto, quando Austriam specto.

Alfonsum accipies, quem servabis, de precio, quod nullum est, haud solicitus. Boëtium vnde vnde potero eliciam, tibique proximè mittam. Quaeso quam primum rescribito, et, quid tibi de Hohenfeldico negocio videatur, addito. Ea enim te fide in me esse, confido, ut et candidè, et utiliter meae προαιρέσει, immò fluctuationi potius videaris occursurus. Literas tamen vide bene obsignatas certis hominibus (qui inter Vlmanos mercatores tibi non deerunt) mihi reddendas exhibeas.

Vale Clarissime mi Domine Keplere: et bene age. Dabam raptim 23. Martij 1622. Has literas spero te commodè Wazenkircham dimissurum: si quid feceris sumtus, gratus restituam.

T. Dignitati et amorj obnoxius

M. J. B. Hebenstr. R.

Magnifico Clarissimo Viro, Domino Johanni Keplero, Imperatoris Augusti, et Illustr. Austriae superioris Procerum Mathematico dignissimo, Domino et fautorj certissimo. Lentijs 380v

928. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

Ulm, 7. April 1622 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 381. Eigenhändig

S. à Servatore. 381

Haec raptim, dum Mütschelinus mecum prandet. Nullum dum apicem remisere mihi tuj Rosweldenses, cùm sciam, certissimè meas illos accepisse. Quare quid tua caussa praeterea facere debeam, non video. Interea meas fortè accepisti. Domino Ludovico Hohenfeldero lubenter gratificarer, an etiam gratificabor, modò annonae incendium, quod longè latèque magis magisque grassatur, remitteret. Deus fortunis mediocribus consulat, de quibus propediem actum erit, cùm jam grandiorum fortunae periclitentur. Tubingae (quod ex me accepisse nulli dicas) Diabolus Theophrasticus etiam furere coepit. Weigeliana et Schwencofeldica Theologia non habet nullos ibi pro-

motores. Crassiora dicta chartae hae non ferunt. Ajunt, Senatu nuper habito, duos Professores domi relictos, alterum insignem I. C. alterum † Philosophum ex Hebraeo γεγονότα. Hunc jam capis, alterum divinando capies. Phy! quòd curiositas non vult esse contenta simplicitate piscatoria, nisi etiam pallium ἀναχωρισμοῦ sibi assuatur! cuperem et ego vitare mundum, sed quò mecunque traxerint vota, mundus occurrit, et si non amplius assit ille, fortè in me fuerit ipso, nisi alium fuero ingressus, verè κόσμιον κόσμον. Itiones et reditiones copiarum Imperatoris et Bavaricarum, nescio quid portendant: prohibeat τὸ θεῖον, ne inter sacrum et saxum correpti teneamur, quemadmodum Argentoratus in Alsatis. Sed καινὰ cùm plerunque hodie sint κενὰ, nolo facere amplius κοινά. Vale Clarissime mi Keplere, et salvus cum tuis agito. Dabam Vlmone a. d. VII. Id. April. Anno M DC XXII.

T. Excellentiae et amori obnoxius

ὃν ἔγνως
† ἐχέμαχος

3811v Viro Magnifico Clarissimo Domino Johannj Keplero, Mathematico Caesareo, et Illustrium Austr. super. Procerum. Domino et fautorj certissimo et observando. Lenzijs

929. KEPLER AN SEBASTIAN TENGNAGEL IN WIEN

Linz, 21. April 1622

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 9737d, Bl. 18. Eigenhändig

18 S. P. D.

Qui has tradet, Vir Clarissime, doctrinae omnis, cumprimis linguarum Orientalium studiosus est: quem apud te comparere volui, cùm ut Bibliothecam Archiducalem, si eam ex opportuno ingredereris videre posset; tum ut meae petitionis ad Pr: tuam nuncius et simul minister esset. Nascitur enim mihi libellus sub manibus, cui ex libello Plutarchj de facie Lunae subsidijs est opus; ubi versio latina Xylandrj ut lacunarum ita et de caetero tenebrarum plena est: plus mihi lucis a † Graeco textu, quantumvis lacunoso affulsurum spero. Quare majorem in modum Pr: Tuam rogo, ut graecum exemplar Manuscriptum, fidej vel meae, vel si majori securitate opus, Admodum R. D. Praesulis De Krems-

münster aut D. Höfelderj literatissimi, Equestris Ordinis, quo hic lator patrono utitur, credat, praescripto tempore, intra quod restituatur. Sin graecum Msc: deest, saltem impressum exemplar ut puto Basileense aut aliud, mihi transmittat.

Aestate superiori tres edidi libellos, Francofurtum ea de causa profectus ut initiis operarum praesens praeessem. At Martis diri et invisi numinis irâ factum ut exemplaribus ad hanc usque diem caream. †

Vale. Dabam Lincij 21 Apr: 1622.

N. Pr. T. Officiosissimus

Jo. Keplerus,
S^ae C^ae M^tis Mathematicus

Nobili et Doctissimo Viro D. Sebastiano Tengnaglio S^ae C^ae M^tis Bibliothecario, D. Amico meo colendo. Viennam 18v

930. KEPLER AN SEBASTIAN TENGNAGEL IN WIEN

Linz, 10. Mai 1622

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 9737^d, Bl. 21. Eigenhändig

S. P. D. 21

Etsi nuper ad te scripsi, Cl: Vir, nec quicquam occurrit; cum expectem responsum tuum cum Plutarchj libello: praesens tamen Aegyptius, Josephus Abudakan, professionibus Arabicae et Hebreae linguae per Academias Europae obitis clarus factus, à me literulas ad te commendatitias impetravit. Dignus equidem videtur, cui si quid potes, impertiaris, humanitatisque officijs eum adjuves. Nam et patria longè dissita nos hospitalitatis admonet, et morum suavitas, vitaeque integritas omnium favorem meretur: et communis utrique vestrum professio Linguae Arabicae notitiam inter vos mutuam suadere videtur. Plura amoris argumenta invenies ipse, ubi propius hominem cognoveris. Vale. Dabam Lincij 10 Maji Anno 1622.

N. D. T. Officiosus

J. Kepler
Mathematicus

Nobili et Clarissimo Viro D. Sebastiano Tengnaglio, Bibliothecario Caesario, D. Amico meo colendissimo. Wien 21v

19) 1621.

931. KEPLER AN JOHANN OBERNDORFFER IN REGENSBURG

Linz, 17./27. Mai 1622

Nürnberg, Archiv des Germanischen Nationalmuseums, V. Astronomen, Kapsel 11. (Autographen). Eigenhändig

Magnifice Nobilissime Clarissime D. Doctor, Mecoenas et Compater, patris loco colendissime. Familiâ meâ receptâ ante mensem plurima deprehendi vestigia tuae uxorisque liberalitatis in meos, idque non tantum in nudis meorum sermonibus, sed etiam in scrinijs ipsis: qua consideratione excitatus: ne ingratitudinis sopore obvolutus tibi viderer, jam dudum aliquam officij significationem edere voluj, nisi me decepisset is, qui uxorem meam Lincium usque comitatus porro Viennam abijt, reditum pollicitus, sed quem hucusque frustra expecto.

Igitur nactus aliam occasionem scribendj, cùm sciam fortunam tuis meritis mediocriter respondisse, tibique et tuis Dei benignitate abunde, ad tantam beneficentiam respondisse, hoc solum in praesens habeo dicendum, tanti viri memoriam etiam penes me meosque, qua vita nos consequuntur, immortalem futuram. Praetereà ut et tuam hanc senectam, et tuos aequabili spiraculo fortuna prosequatur, Deum Opt: Max: votis pijs sollicitabimus.

Negociolum paulò alienius a Mag: T. rogo ne mihi succenseas tibi imponj. Generj tui frater Pharmacopaeus medicamenta nobis ex tuo praescripto suppeditavit, quem cum diu multumque flagellasset uxor mea hortationibus, uti consignationem ille hujus debiti temporj ederet; quippe in ipso discessus articulo solere turbas ingruere negociorum: factum tamen est contra quàm illa monuerat, ut in ipso discessus articulo consignatio afferretur ipsi, jam consignatis scrinijs. Praetereaque etiam summa perperam est subducta, et forte etiam in precijs properatione peccatum: mitto tamen ad manus tuas florenos 16. (·quos appellamus hic Goldinos, numero octo·) meque obstringo ad residuum, si quid erit. Has ratiunculas malui te conscio subducj, ne forte occasione vel tardae solutionis vel commissi erroris ortae querelae mihi in speciem alicujus immodestiae, quasi tuo patrocinio abutentj, imputarentur.

Inveni etiam inter convasata mea exemplar meorum Opticorum, tibi tuisque haeredibus olim dono datum, quod à te sum mutuatus, cum Ratisponae essem. Id per hunc latorem remissurus eram, si non existimassem, immodestè me abusurum eius opera; praestolabor occasiones alias. Libros Francofurto nondum accepj, nondum igitur quod dem de novis editionibus, habeo.

Vale Mag: Vir, meque meosque commendatos habe. Lincij $\frac{17}{27}$ Maji 1622.

Mag: Dig: T. Officiosissime colens
Jo. Keplerus

Imp: Ferd: II. Ordinumque Austriae
supr-Anisanae Mathematicus

932. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

[Ulm], 2. Juni 1622 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 376–377. Eigenhändig

S. à Servatore. 376

Quas Aprilis paenè medius mihi impertivit literas, ad eas Majus sed musteus adhuc recensque respondere jubet, gestore M. Hartmanno. Non possum autem satis carum habere candorem tuum, Keplere carissime mihi, meisque: qui tam elegantibus me prophylacticis cupieris adversus omnes adversitates munitiorem. Sed, quando jocari licet, cave in me crees opinionem, quasi praeoptes diutius à tuo me latere sanè quam desideratissimo sejunctum, dum ea obijcis, quae cùm supra vires et indolem meam videantur, ab ora vestra tangenda me alienent. Veruntamen, ut jam seria reponam, testor hanc ipsam divinam Providentiam, quae me tam raro ductu tractuque Vlmensibus conjunxit, nihil me temere hic affectare, nihil item affectaturum, nisi in manu quid habeam, eandem illam sacratissimam πρόνοιαν conscientiae meae convenientibus medijs prospicere, deque mea μετριότητι id statuere decrevisse, quô et publicè et privatim prodesse multis mihique possim: ubi ubi istuc efficere jussus fuero. Nam caetera, quae de genio tu meo, de affectu, tum de familiarj illo gentis meae γόμφῳ, et apertè juxtà, et quod perpetuò gratus agnoscam candidè scribillas, cùm in mea sint futura potestate, modum dubio procul suum habebunt. Neque enim à Rechabitis, (ut rursum, sed verecundè ex sacris, jocer:) adeo longè absum: ut jurare ausim, sicubj me fatum ad Lenzios deportarit, te excepto, neminem futurum, qui me inebriet. Tum si coctura injuriarum culinae-Magistrum facit, dico tibi, non esse, aut futurum facilè scitiorem cocum, qui mecum componendus par constituat. De conversatione cum ἀλλοφύλοις, cum tota res ἐν θεοῦ γούνασι cubet, et eventus totus adhuc in ἀποῤῥήτοις lateat, nihil addam: praesertim, cùm tu jam receperis amici, monitoris informatorisque munus, quo sanè gratius, praestantius, mihique magis necessarium afferre poteris nullum. Baum-

gartnerum non novi: sed et Zorerum medullam conjunctionis nostrae à puero suavissimae praedico, cuj etiam cumulatissimam salutem ascribo. Sed ecce nova! Volunt nostrates Publicum Gymnasio suo superaddere ordinem: mihique, (ne quaeso rideas) moralis doctrinae concredere professionem, dum alius φυσικήν, tertius λογικήν, quartus ἱστορικὴν interpretatur. Alia: frater meus Medicus Nurtingae Principalem Viduam tam feliciter, (quo nomine Deo Ἀρχιάτρῳ ingentes debemus gratias) curavit in gravissimo morbo, Schopfio et apicibus quibusque Medicae ἐπικουρίας desperantibus, et naeniam jam, quae jucundum ἄσμα, Stutgardianis praecinentibus, ut salarium ab ipsa annuum, qualj nunc-quam prius meruerat, honestissimum obtinuerit, tantum omnino, ut suis meas fortunis planè obscuret. [1]

376v Alius frater, pullus Mavortius ille, dum Serenissimo Leopoldo Cerisones parere docet, truculento more morj didicisse dicitur. Doleo hunc casum vehementer, atque aegerrimè fero, hominem per inferiores militiae gradus omnes ad sublimia jam contendentem, et matrj nescio quas copiolas pollicentem, pessima nece extinctum, à Faunis istis et Sylvanis, qui, teste Floro, ipsis rupibus indurati sunt, per insidias caesum. Sed haec privata, quid ad me? inquies. Non magis, inquam mea ad te, quam tua quoque ad me, qui rebus tuis secundis συγχαίρω, tristibus tristor. Omnj verò studio enitor, quî tuo animo grata et accepta quae sint, praestare possim. Aveo itaque scire, quem sese ore ferat et more Palatinus ille Hochstadianus, qui ad te descendit suasu meo; etiam iterum ad me (sed cùm tuas nondum accepissem) se contulit, solicitè admodum anquirens, quî et bonis placere, et fortunis suis afflictioribus velificari possit. Boëtium ubi Augusta, jam ter appellata, proximâ septimanâ non miserit, ex Bibliotheca tibi meâ impertiar, sed literâ admodum minutâ. Pro Alfonso (hui mentionem ne faciam tam exigui munusculi?) hoc peto precij, ut candidissimis tuis monitis non desistas me magis magisque cautiorem reddere. Sed festinat cum nova nupta Hartmanus ad equum ligneum. Vale clarissime plurimumque Venerande mi Domine Keplere, et infinities salve. Salutem ingemino Domino Tobiae oculissimo meo amico. Dabam a. d. IV. Non. Juniar. Anno M D C XXII.

T. Excell. et amorj obnoxius

M. J. B. Hebenstreitt

377v Viro Nobili Clarissimo Domino Johannj Keplero, Mathematico Caesareo, et Illustrium Austriae Supranasanae Procerum dignissimo, Domino et amico certissimo. Lentijs

933. PETER CRÜGER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Danzig, 1. Juli 1622 (a. St.)

Paris, Bibl. de l'Observatoire, 89, 9. E. 27. Eigenhändig

. . .

Gratissimus mihi transmissus Keppleri libellus est. Expetivi nuperrimâ schedâ etiam librum IV. Qui cum advenerit, paginas istas et proportionum terminos, quos allegas, considerabo. Interim voto tuo satisfacio transmissâ heic figurâ pag. 736. evidentiùs delineatâ et (ut spero) tibi satisfacturâ. De caetero Kepplerus dum Hypotheses Copernici rationibus Physicis demonstrare laborat, mirabiles introducit speculationes non tam ad Astronomiam quam ad Physicam pertinentes, quales sunt, de fibris Planetarum magneticis et alia. Vt motum Telluris annuum obtineat, totam ferè Philosophiam reformat et novam quandam introducit, novos etiam terminos Astronomicos fingit, exempli gratia Focos, fibras Solipetas et Solifugas, Diacentros, Dihelios, Curtationes et curtatas distantias etc. taceo mirabilem prosthaphaereseon calculum per areas triangulorum et Sectorum Circularium. Non itaque mirandum, si et novos modos Proportionum novasque rationes introducat. Jucunda sunt illa quidem, sed admodum obscura, ut et illa de motu librationum caelestium ad librae rationes comparato. Verba et figuram pag. 649. intelligo quidem: sed quis horum ad Astronomiam usus? Esto, pelliciat hisce speculationibus nonnullos ad Physicam suam caelestem et Astronomiam Copernicanam: at multos etiam ab ea deterrebit, praesertim cum viderint prodire alterius operâ Astronomiam totam ad Hypotheses Tychonicas instauratam. Prodiit illa hoc anno, vigiliis et operâ Christiani Severini, Tychonicarum observationum socio decennali, cuius Viri honorifica fit mentio tùm in Progymnasmatum Tychonicorum appendice tum in Praefatione libri De recentioribus mundi Phaenom. Exemplar proximis diebus emtum (Amsterodami in quarto majori Anno 1622) bibliopaegus ad usum mihi conformat. Vidi inibi multam à Kepplero discrepantiam. Et quidni Severino potius astipuler quam Kepplero? cum Severinus unicè insistat observationibus Tychonicis: Kepplerus ipsas observationes limitet ad libros suos Harmonicos et Astronomiam Copernicanam et Physicam suam caelestem, cum potius observationes deberent esse norma Astronomiae. Conqueritur etiam Severinus, cum ipse autor sit hypothesium Lunarium Tychonicarum (teste appendice Progymnasmatum), circa visibilem ☽ diametrum in numeris post suum è Bohemia discessum nonnihil esse mutatum. Procul dubio postea plura inveniam. . . .

De Magnitudinibus Planetarum Tychonicis à Kepplero dubitatis (haec enim etiam tibi scrupulum subdidêre, ut putâris, Nagelium quid egregii hac de re prolaturum) dico, quod antè dixi, me nec omnia assequi nec omnia recipere, quae Kepplerus in Physica sua caelesti inque Epitome Astronomiae Copernicanae tradit: siquidem observationes ipsas Tychonicas (quibus ipse nunquam interfuit, nec, si interfuisset, tot oculorum paribus par est) limitando, corrigendo et nescio quid invertendo, nil aliud agit quam ut suam Mundi Harmoniam et Astronomiam Copernicanam omnibus numeris absolutam esse probet. Videbo quid me docuerit Astronomia Danica (hoc nominis praefert) Severini. ...

934. KEPLER AN JOHANNES SEUSSIUS IN DRESDEN

[Linz], 15. Juli 1622

Paris, Bibl. Nat. Nouv. acq. lat. 1635, Bl. 92–93. Eigenhändig

92

S. P. D.

Gratissimum mihi munus in grata materia curatore gratissimae memoriae à gratissimo congerronum, quos unquam expertus sum, † Idus Juliae nostrates attulerunt: pro quo responsum tibi levidense, Seussj amicissime, quin reponerem, perque eadem vestigia remitterem, facere aliter non potuj. O lepidum Millerj nostrj ingenium, emunctum judicium, providam et circumspectam cautionem; ut omnia egregia, extraque querelam posita? An unquam accidit, ut duo penitus idem sentiant de re eâdem. Ego tamen ad unguem idem sentio; nisi quod non tantum mihi patientiae sumsissem unquam, sive rogatu sive imperijs quibuscunque adactus, ut hanc Camarinam moverem nomen professus. Edidi quidem anno 1620 Vlmae simile quid in Felgenhauerum † Bohemum et Tilnerum Saxonem, Novissimae diej nuncios ex subductione calculj Chronologicj: sed piguit operis, nomen praefixi Kleopas Herennius, in dedicatione Helenor Kapuensis, in conclusione Raspinus Enkeleo, quibus adjecit curator typi Hebenstreitus, Rector Scholae Vlmanae (·ille Faulhaberj similis insectj, usitatae infoelicitatis Antagonista. Qui picem scilicet tetigit·) duo alia Phalaris von Neesek, et Noe alcuin praeses: Auctarium addidj ex eodem penu depromptum titulum operis, Kanones pueriles. Sed inter causas fuit celandj nominis, quia veritus sum ne gentj Theologorum non omnia libellj membra probarem. Scilicet defuit mihi Millerj nostrj Discretio, aut dic tu latinius aliquid ex Cicerone. Quin etiam nuper magna causa fuit insurgendj in Somniatricem hanc philosophiam, cum Robertus de Fluctibus,

τερατόλογος insignis, invectivam edidisset in appendicem operis mej Harmonicj; cuj respondi typis publicis. Quamvis verò scriptor ille † omnibus lineis provocasset meam patientiam in somnia sua ψευδοερμητικά; ego tamen propositum tenuj. Uno solo loco mej ipsius oblitus, Fratres Roseae crucis, quos identidem crepat, pulsavj, exprobratione lucifugij levissima. Tetigi montes; immane quantum fumigaverint, in ejus 30 † Replica hujus annj. Ut minatur, ut mala mihi praedicit sinistra cornix? Non cogito funem hunc trahere diutius. Est hominis oratio similis philosophiae quam profitetur; historiam Somnij diceres ex membris male[1] cohaerentibus; aut sequelam fabularum Metamorphoseos: ipse 92v sibi cludit auditorium, nullum mihi incommodum ab hoc scripto etiam neglecto. Paenituit profecto fidei typographo datae, cum superiori Augusto versarer in perscribendo responso meo; usque adeò indigna responsione visa est forma ipsa et stilus libellj invectivj. Sed ad Millerum nostrum.

Thesi XXV allegat, probantis oratione, imaginem Crucis a me in 40 Cygnum inductam. Atqui sciat, Rudolpho Caesarj factum illud meum † impendiò displicuisse. Ipse etiam Tycho, nescio quo superstitionum superstitioso odio, queritur alicubj in Progymnasmatis scriptorem nescio quem, Christum denuò, infandum dictu, inter astra crucifigere. † Ipse tamen Sedem Romanam in Cassiopeae sidere pingit. †

Thesi XLVI Omne tulit punctum, quippe et docet alios, et me delectat; dum reputo, quam ille sollicitè mihi caverit, qui de Nova stella defendo tacitam συνθήκην seu condescensionem (· latinè dedisco ·) † dej ad opiniones hominum: libro de Cometis, Imperium Romanum in septem Trionibus, ad tempus sc: quod Cometa occupavit, adumbro. 50 Si tamen hic mihi cautum non vult, haud equidem invitum ad confessionem adiget (Nam solâ condescensione nitor); nec dolor est in ea, cum socium paenae habeam Ambrosium Rhodium, qui mirum quam amplam et magnificam scenam struxerit in Ara et Thuribulo. Velim excitares † Millerum, ut mecum per literas colloquatur (Posta non est oneranda: nuper pro tuis carminibus perlatis florenum exegerunt cursores); deque capitibus ultimis libri mej de stella Nova judicium suum (· quod omnino magnj facio, ut defaecatum et igne Rationis exsiccatum ·) mihi communicet. Si minus hoc placet (· quanquam obsecro ·) materiam habet optimam ex Harmonicis meis exque Epitomes libro IV. etiamque libro I 60 (quam tacitam laudat Th. LVIII).

Thesi LIV Agnosco Arndum, et quid si gemitus etiam ipsius Mil- † lerj, dolentis immiscerj hanc sanctam Animam, ejusque meditationes tam necessarias quàm neglectas, immiscerj inquam fanaticis. Hoc scilicet est, cum Manichaeis et Gnosticis ipsum Christianismum, cum Anabaptis-

tis ipsam reformatam religionem exterminare. Sed claudo epistolam, Millerj cum Epiphonemate

Omnia plena malis, FASTIque, audaxque CATHEDRA.

Tibi quoque pro te gratias ago, teque vicissim remuneror me, sed opus Argentinâ me petas a Perneggero Professore, sanè quam capitosum; sed vitium scitè excusat Lansius in Epigrammate subjuncto. Vale corculum. Id. Julijs 1622.

Ex: T. amicus

Imp. Caes. Ferdinandj II
Ordinumque Austr. Supranisanae
Mathematicus
J. Kepler

93 P. S.

Incredibile dictu quibus tormentis excruciata fuerit fama mea misera, per meam in Wirtembergia, familiae Ratisponae absentiam annalem. Rogo te, amice, recensione eorum quae ad tuas aures pervenere, aperias mihi fores ad detergendas maculas, si qua forte haeserit.

Scripsi ad te Anno 1620 mense Augusto, dedita jam Supranisana Austriâ, rogo num acceperis: nam nonnihil refert ut sciam.

93v Nobili Excellentissimoque Viro D. Jo: Seüssio, Ser^mo Electorj Saxoniae à Secretis Ecclesiasticis, D. Affinj et Fratrj meo charissimo. Dreſden
Prag in der Apoteckh in der Sporrergaſſen vmb weittere befürderung einzugeben.

935. CHRISTOPH BESOLD AN KEPLER IN LINZ

[Tübingen], 29. Juli 1622 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 257. Eigenhändig

257 Nobilis et Praeclarissime Vir, fautor et adfinis colendissime. Paucis est quod te nunc volo, licet sciam te non velle pauca, sed prolixam historiam turbarum nostrarum Theologicarum. En eam praestabit praesentium lator, Joh. Jacobus Wagnerus, qui omnibus interfuit, et fabulam vel aget, vel recensebit. Verùm non gratis hoc faciet; sed vicissim unâ mecum patrocinium et commendationem tuam expetit.

Viennam enim abit, locaturus ibi operam suam, Nobilibus aut generosis, qui liberos habent instituendos. Vixit is ultra sexennium apud me, et ita vixit, ut non possim eum non commendare. Linguarum etiam variarum et Jurisprudentiae non vulgarem habet cognitionem. sufficit amico, scire quid velit amicus, non ulteriori opus esse videtur commendatione et exoratione. Quaeso in Viennâ Dedalaea Ariadnes ipsi filum praesta, et dirige eum in commodum locum. Deus pensabit, et ego praedicabo. Sic Valeamus in Christo. 29. Julij A. C. 1622.

T. T.

Christoph Besoldus

Dem Edlen, vnd Hochgelerten, Herrn Johann Keplern, Röm. Kayſ. Mayeſtät etc. **wolbeſtelltem** Mathematico etc. **Meinem inſonders großgünſtigen Herrn Schwagern.** 237v

936. PHILIPP MÜLLER AN KEPLER IN LINZ

Leipzig, 3. August 1622 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 247–248. Eigenhändig

χαίρειν. 247

Excellentissime et Clarissime Vir, Domine et fautor honorande. Quas ad communem nostrum amicum, Dominum Seussium, Patronorum meorum praecipuum exarasti literas, exponentes judicium tuum de pagellis meis Antinagelianis, honorificum sanè, sed quo me non dignor tantis inferior laudibus, eas mihi communicatas scias, stimulosque adhibitos ad Te compellandum, vel duplicatos potiùs eos, quos in tuis spargis ipse. Agnosco solitam benevolentiam tuam: exosculor humanitatem, quae in Te tanta est semper, ut ne quidem aspernetur adversarios suos, nedum dedignetur ignotos. Quàm comiter! quam humaniter et urbanè a Te habitus est Robertus in utroque et appendice et apologiâ! At ferus ille improbissimè referit et furenter, iracundè ac rusticatim tangit, postquam nescit placidè et urbanatim. Proinde mirandum non est, si et temporis et laboris, vel insumti hucusque, aut etiam deinceps insumendi in hunc τερατόλογον, πικρόχολον ac cervicosum hominem, poeniteat, qui nihil rectum putat et verum, nisi quod scit ipse, imò, ne mentiar, non scit. Equidem ut his duobus molestiam Tibi creem, non est verendum. Veritas mihi scopus est omni delectatione potior, quantamcunque polliceatur tandem mon-

strosa novitas. Inprimis totus alienus sum à contentionibus et obstinatione. Si monendus aliquis, moneo breviter et placidè, remotâ acerbitate et contumelia verborum, quantum eius perspicere queo. Sin non obedit, si repugnat et nugas agit, omitto inposterum penitus. Haec mens; hic animus mihi. Itaque ne huius quidem tàm justae causae † patrocinium suscepissem contra Nagelium (nam eum inprimis mea διάσκεψις petit) si fuisset absque P. Crugero, mathematico Dantiscano, si quid judico, pererudito, amico meo. Ei me hoc modo purgatum oportuit de suspicione improvisâ si non apertae collusionis † cum Nagelio, proditae tamen astronomiae et caesorum propriorum Vinetorum. Suspicio haec illi orta est, quod hîc apud nos imprimi passus sim chartas quasdam latratrices in astronomiam et Crugerum, quales illius Nagelij, hominis verè clavati et caeci esse solent. Pupugit id Crugerum, ne differret responsorium in fastos annumque proximum, sed † anticiparet epistolâ quâdam typis exscriptâ, in quâ commissae imprudentiae paenè reus agor, immeritò sanè. Sic enim sentio tecum: quò apertius mendacium et stoliditas insignior, hoc magis inclarescere veritatem et famam innocenter appetiti et sibi ipsi praesidio fieri. Hinc neque ego de dignitate nostrarum artium multa in adversarium effundere volui. Est enim major, quàm ut eam vel conviciando labefactare alter aut ego defendendo amplificare queam. Ergò ut in his rebus satis sim dissimilis Roberti, Nagelij, et sociennorum: tamen est aliud quoddam mihi commune cum ijsdem (fatebor enim et me totum aperiam Tibi; vide ut sim candidus) [1] eo ne offendaris et me segreges à te iterum, etiam etiamque metuo. Quid vero illud? imperitia, puerilitas, inscitia in his rebus, quae profiteor et ignoro tamen. Res ea non rara quidem, et infrequens, insolens tamen, audax, mira. Constitutus sum professor matheseos alienâ potius, quam meâ voluntate, consumto jam aetatis flore, acieque mentis fractâ in longè diversis, ad quae aspirabam, et si fuisset absque fato perpetuae invaletudinis supervenientis, fortasse perventurus eram bono cum Deo. Accessi αὐτοδίδακτος καὶ ὀψιμαθής: destitutus vivâ olim voce et manuductione idoneorum praeceptorum, caeterisque adminiculis et medijs, quae ad excellentiam ferunt aliquam. Itaque observationes et inventiones à me nullas habeo petove: dux, aetas, ingenium, impensa deest: nitor alienâ fide: oculis non meis cerno; interim hoc ipso, opinione meâ felix, si quae rectè et viderunt et acutè tradiderunt alij, ego non minus dextrè, vestigiorum signa legens, assequar et discipulis proponam, et saltem aliqua prosum in vitâ, si non datur ultra. Ac nisi me bono genio in tua potissimum incidisse fatear, ingratus sim, mendax et injurius utrique. Siquidem ad rerum veritatem selectum et ἀκρίβειαν, adhibes verborum lumen, pondus, et pro-

247v

prietatem, si quis post Copernicum alius. Nam Tychonis lingua mihi profectò, nescio qua garrulitate et μακρολογίᾳ taediosa est, etsi res ipsae sint optimae. Unde si quid boni meis inest, quod sentio, quàm sit tenuè, quicquid eius est tamen, tuum est non meum, si non actu secundo (ut philosopher) at primo tamen, id quod vel ex nuperis pagellis agnoscere potes, et ni fallor, agnoscis. Videre gestio Cleopam tuum, non vidi † tamen: alias symbolam rogatus esset. Atque haec cum ita se habeant, doleo tamen me non semper intelligendo tantum progredi in tuis, quantum debeo et cupio sanè, non certè tuâ magnopere culpâ, qui (ut alicubi protestaris, et ego asserenti credo tanquam viro bono) toto pectore aversaris illud τὸ σκότισον Heracliti vellesque ut totus mundus caperet: sed meâ potiùs ignoratione illorum, quae ad legenda tua afferri par erat. Qualia sunt logarithmi Neperi, Archimedis et Apollonij quaedam, Cossica et musica praecepta, et inprimis liber X. Euclidis (nam caetera eius autoris ut et trigonometriam calleo mediocriter, imò et doceo; si sc. digni adsint auditores.) In his et similibus quia tu hinc inde demonstrationum atque explicationum tuarum fundamenta et principia constituis praesertim in Commentarijs Martis et harmonicis, fit, quò minus transspiciam ego usque in intima penetralia Divae tuae, pernoscens illam intus et in cute, adeoque non semel optarim, Te stantem in hac cathedrâ mei loco mederi Milleri tui caligini, coecitati et tenebris. Itaque ¹ me provocasti ad colloquium literarium hoc consilio, ut esset, quem 248 doceres, quem fingendo recoqueres, en me Tibi! nactus es materiam, qualem volebas. Sin minus, et hoc agis, ut ipse ex me audias aliquid Tibi novum aut Te dignum, quaere Tibi alium; ego non sum domi; nec scio noctuas Athenas.

Condescensionem tuam, ut vocas, non sanè respuo: est enim finitima anthropopathiae theologorum, et habet scripturae exempla à Te ipso producta in egregio tuo libro de stella nova, qui mihi principium fuit oculos aliquanto plus alijs aperiendi in philosophia, etsi diu sim luctatus cum praeconceptis opinionibus, praesertim circa vim κριτικὴν sublunaris mundi. Interim tamen, quod vulgò dici solet, heroica facta non esse temerè trahenda in consequentiam, id etiam hoc loco attendendum judico, ne fortè condescensio illa, seu potiùs indiscretus amor et stolida ac praepostera illius affectatio, uno nomine curiositas, exeat ad tentandum Deum. Rex uterque, Aegyptius et Chaldaeus, illiusque officiarij, Joseph et Daniel jactare poterant Deum sibi condescendere, ac esse, visiones et somnia sua, eorumque interpretationes θεόπεμπτα, ideoque indulgere his et niti probabiliter, imò confidenter. Erant enim conformia vocationi suae de his rebus, quae ad ipsorum curam pertinebant; alteri ut prospicerent imperijs suis et huic cogitationi dies impenderent,

noctesque; alteri, ut ordine vocati sententiam dicerent. Calendariographi autem an ad hoc idem aut vocati sint aut vocentur, admodum dubito. Ordinaria certè haec illorum vocatio non est. Ut sit extraordinaria, longâ probatione et fortibus argumentis indiget. Quid si insuper curiositas et cursitatio haec illorum ducit adversus verbum scriptum, latenter an manifestè, nihil interest? quid tunc dicendum? nonne? ite
† ite, latet anguis in herba.

Rudolphum II. p. m. vah quàm salutarem moderatorem Chri-
110 stianae reipublicae. miror, quae omnia sacella complevit passim, crucem in coelo gravatum esse. Quid igitur dicebat, aut quomodo affectus erat erga crucem, columbas, oleam, arcam Nohae coelo transscripta per Hispanos? Tùm rustici nonne habent in Pegaso et Delphino suam et majorem et minorem crucem? Non igitur mihi tàm hoc tuum mirabile videtur, aut alienum et longè petitum, quàm quod in physica tua coelesti protoplastas cum suis liberis sive ab inferis sive superis (jocari liceat!) excitatos in scenam et pulverem geometricam producas, ut sint imagines tuarum primigeniarum et postgenitarum figurarum, et ostendant earum differentias.

120 Pag. 484. in eadem Epitome sic infers: Si ponatur eadem ratio superficiei ♄ ad superficiem terrae, quae est intervallorum, decupla nimirum,[1]
248v tùm rationem Corporum ad eam fore trigecuplam, hoc est sesquialteram ut ais: diametrorum autem triplam + id est, eodem Te interprete, dimidiam decuplae. Hîc ego nec illationem assequor, nec quomodo aut ratio trigecupla rectè dicatur sesquialtera, aut tripla + dicatur dimidia rationis decuplae intervallorum. An non enim trigecupla est tripla rationis decuplae, non, ut hîc lego, sesquialtera tantum? et tripla est subtripla + decuplae, non dimidia? Aut quo tandem pacto haec capere debeo? an labor circa sensum alicuius verbuli? an sphalma typographicum
130 subest, quorum haec editio ferax est? aut quid rei est tandem. Haerere me sentio: ubi haeream, non sentio.

Ita quaestio secunda p. 648. mihi quidem est obscura valde, et quodammodo contradictoria? Quò inquis altiùs invehitur planeta, hoc imbecilliùs et lentiùs promovetur. Quò lentiùs fertur, hoc diutiùs moratur. Quò mora longior, hoc in planetâ sensus acrior virtutis provehentis: quò hic major, eò et impulsus major et concitatior cursus. Subsumo jam ego à primis ad ultima. Ergo quò tardior motus, hoc idem velocior. Haec nonnè se perimunt invicem aliquid celeriter motum diu sentire vires et contra. Nam si diu sentit, diu expectat, si hoc non celeriter ibit etc.

140 Lunaria quoque tua cum Tychonicis nullatenus conciliare possum aut circulorum videre aequipollentiam praesertim fatigor circa p. 796. Sed de his alio fortassè tempore Deo et Te volente.

Antea me inexercitatum fatebar Tibi in arte musica praesertim vocali et terminis artis. Rogo ergo nunquid non tua Coelestis physica etiam sine his terminis et praxi canendi intelligi queat aut saltem ex instrumento musico, quod ita dicitur κατ' ἐξοχήν, cuius pulsandi quodammodo sum gnarus. Quòd si sic, aquulam asperseris.

De apotome quoque, binomijs etc. optarem mihi clarum et succinctum tractatum, qui subtilitates illas demonstraret in rebus sensibilibus, à quibus plaerumque ordiri soleo mearum contemplationum telam. Dibuaudius, Clavius et caeteri commentatores non sapiunt. Sed satis quaestionariae epistolae.

Credo Te, Vir Excellentissime, jam poenitere provocationis et requirere insumtum in percurrendis nugis meis tempus. Cogitabis autem volenti injuriam non fieri; et hoc magis solitam tuam benignitatem in me usurpabis quoque et hucusque ignotum Tibi virtutis et donorum tuorum divinitus concessorum admiratorem et praeconem, postquam propius innotuit, cupidius amplectens, quod ut facias etsi tua Te humanitas rogari non expectat, sat scio; rogo tamen ut par est, et sic omissis logis ulterioribus Te valere jubeo ἐπὶ μακρόν et superesse his ordini nostro iniquissimis temporibus. Bene vale et salve

Lips. 3. Augusti 1622.

à Cultore tui nominis

L. Philippo Muller

937. PETER CRÜGER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Danzig, 9. August 1622 (a. St.)

Paris, Bibl. de l'Observatoire, 89, 9. D. 26. Eigenhändig

. . .

Librum Astronomiae Kepplerianae Quartum accepi. Cur autem bibliopola non addidit octernionem primam sive titulum? Salutetur meo nomine et rogetur ut ocyus Titulum cum asscripto omnium precio transmittat ad nostrum Forsterum, quo tandem liber totus ad usum compingi queat. Legi, nec semel, quae de proportione Orbium et Corporum Planetariorum Kepplerus citatis abs te locis infert. Lectio decies repetita placebit, ait Poëta. Sed haec vel centies repetita nondum intelligo. Et videtur Autor more suo rem obscurare de industria. Et videtur minùs propriè loqui, dum ait Diametrorum proportionem duplam esse proportionis superficierum, triplam autem Corporum. Videtur innuere, superficies esse in duplicata, soliditates in triplicata ratione diametrorum, per 20. VI.^{ti} et 18. XII.^{mi} Eucl. Proinde ait cum ♄ de-

cuplo sit remotior Sole, diametrum eius esse decuplam diametri Telluris, superficiem centuplam, soliditatem millecuplam: haec enim est duplicata et triplicata diametrorum ratio. Sed aliud Geometris est dupla vel tripla proportio, aliud duplicata vel triplicata ratio per 10. def. V. Eucl. Praeterea haec duplicata ratio propriè pertinet ad areas Circulorum, non ad superficies sphaerarum convexas. De planis enim, non de gibbis loquitur 20. VI. Eucl. Sequentia verba planè mihi videntur non cohaerere. Considerabo tamen posthac per ocium omnia summis viribus; quanquam non video, cui bono: Nituntur enim haec fundamentis lubricis et meris conjecturis. Certiora fortè deprehendemus in Astronomia Danica. . . .

938. KEPLER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

[Linz, nach dem 13. September 1622]

Paris, Bibl. Nat. Nouv. acq. lat. 1635, Bl. 102–104. Eigenhändig
Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss Bd. XI, Bl. 251–255. Abschrift

102 S. P. D.

Clarissime Vir, Jovi Philio, (· si Christianos decet jocando veteres imitarj·) bovem opinor debemus, qui Pronubum conciliandis nostris amoribus nacti sumus sedulum, communem scilicet amicum Seussium, cujus operâ per haec invia et desolata, tuam tamen Epistolam recepj $\frac{3}{13}$ Sept: $\frac{3}{13}$ Augustj scriptam. Et quia te discipulum profiteris, incipiam a correctione: dimidium Epistolae tuae benè longae duabus lineis, utramque scilicet paginam deleo. Nondum me nostj, si hoc nondum capis, ad simulationem me dissimulationemque factum esse minimè. Non dissimulo, me consecutum esse viginti annorum exercitatione continua, quod haud facile quisquam alius in hoc genere consequi possit: neque tamen te simulatis verbis idoneum pronunciavj, cujus conversatione in materijs confinibus inter Mathematicen et Metaphysicam, quibus impensius ego delector, quam ipsis abstractis Mathematibus, adeoque et in re mea propria, illic melius sentiendo, hic emendatius et clarius loquendo, plurimum proficere possim. Eas verò materias in literis ad Seussium, quas te legisse profiteris, ex parte expressj. Praecipua est Lib: de stella novâ Cap: XXVI. XXVII. ab 129 in 148. Tunc sequitur Liber IV Harmonices, et ultimae propositiones librj V. cum Epilogo. Nam quae de materia novj sideris et cometarum, suis locis, deque causis motuum coelestium physicis, lib: IV Epit: dis-

putavj; ea mihi jam nescio quo pacto pro adeò tritis habentur, ut contra principia disputantem minus fortè molestè feram, quàm contra ista. Et sunt illa pleraque Materiae rationibus affinia; mihi verò animus totus in Formis inque Animis, in ipso Deo, Architecto Operis, lubentijs omnibus annuentibus, expaciarj gestit. Hîc ego plurimum laboro desiderio lectorum, qui, etsi mathematici non sunt ex professo, vim tamen argumentorum, quae ex Mathematibus texui, persentiscant: qui propositiones à me quidem accipiant, mea fide, formam verò concludendj et secum pensitent, et mecum disceptent.

Cepisti tu quidem desiderio meo satisfacere in Condescensione, quae ex hoc genere est: monesque salubriter, Ne quid nimis. Valde velim, copiosior in ea fuisses. Distinctas quaestiones facio. 1. Si sit aliqua persuasio universalis literatorum omnium aut plerorumque in magna gente: ut quod sub Conjunctiones magnas nascantur virj insignissimj, praesertim si accedat loco et temporj stella nova: an igitur Deus utatur hac hominum persuasione, ut ijs potissimum temporibus, cum sunt conjunctj planetae, et stellas exhibeat, et promissum Messiam miserit, ut hoc pacto Magorum Persarum gentis animam ad cognitionem Messiae perduceret [1] perque illos famam Messiae inter homines vulgaret? An potius dicamus, Deum ipsum esse qui cum omnia ordine agat, cumque Mundum hunc mobilem, id est Planetas, interque eos terram, pulcherrimo ordine condiderit; qui inquam adhuc ejusdem operis sui effectus et ἀποτελέσματα dignetur accommodatione aliorum providentiae suae operum. Ecce enim Christum nascj voluit sub conjunctionem maximam; non ignarus utique temporum, nec negligens suj ordinis. Ut ita Deus non ideo tempus hoc observaverit, quia homines ad eam vanâ superstitione respiciunt, sed ideò hominum animos tales condiderit, taliterque moveat, quia et ipse ad has temporum notas respicit. Alia ab hac, et μερικὴ magis est quaestio, an si quid Deus velit hominibus significare per certos homines, eorum tunc artibus, vanisque observationibus ad monendos ipsos utatur. Sic Röslinus multa conjecit, quae probavit eventus, usus vanissimis Arabum regulis: Liechtenbergius verò plurima hujus generis habet: Nisi fallor et in antiquis prophetis, in S. Brigita, Joachimo etc. talia insunt. Daniel propheta fuit institutus in doctrina Chaldaeorum, cujus pars est de Ingressibus annorum, de initijs regnorum, de quadrangulis, de Capricorno, Ariete etc. Et ecce Anno primo † Darij videt Arietem et Hircum pugnantes: quid si ex Astronomia quis eruat Thema coeleste in introitu annj, ubi superiorum unus in Capricorno alter in Ariete? Sed st: st: ne quis superciliosorum, nudam διάσκεψιν in crimen manifestum trahat. Hic igitur soleo sane aliquid

39) Magos

tribuere eventuj praedictionum, ut in libro de stella et contra Röslinum. At existimo legitimum esse medium negando thematj, praeter ea quae tu sapienter, si qui scribit, mali moris homo sit, affectibus rapiatur, in rem suam agat, votorum suorum προξενήτης sit. Nam quo plus hominis, hoc minus Dej est in homine.

Praetereà et hoc mihi cavendum, ne qui plurimum tribuo characterisationj mentis humanae a mente creatrice in naturalibus, idem ego suspectum faciam hoc negocium adjunctione illius Condescensionis in rebus arbitrarijs, quasi utrinque idem agam aequè vano conatu. Qua quidem mentione aufugit mî animus ab hac Condescensione et providentiae operibus ad illam Characterisationem et Naturam, ad quam confugium habet usitatum.

Jocari te ais in mentione Protoplastorum tam hominum quam figurarum: nescio an jocanti deceat admonitionem ingerere. Non equidem probandi sed illustrandj animo comparavi ista; visa enim est miram exhibitura delectationem, et omnino quasi invito aurem vellere ad cogitandum de occultioribus et reconditis sensibus: sed malè cum oderim omnes Cabalistas; temperavj mihi hic quoque ne sensum
103 scripturae literalem in dubium | vocarem, aut certi quid statuerem, quasi
103v Homines facti ad exemplum figurarum, praesertim cum Adam non fuerit δίγαμος, ut iste Cubus, nec insertus et intrusus sit in aliquam aliam Hevam, ut Cubus in Dodecaedron, nisi forte in sepulchrum, cum quo suo indumento genuit Vermes πολύποδας loco πολυέδρου. Ita quaedam etiam concinnissima sunt tamen fortuita; quae tamen fortuita non auderem dicere ob congruentiam tam miram nisi discrepantiae quoque in re ipsa occurrerent vestigia.

De proportionibus aequum postulas, ut tibi Mathematicus ego exercitatior, terminos explicem. Tu vicissim, ubi eos meâ operâ didiceris, mecum in contemplationem incumbes Metaphysicam, cuj Geometria ista famulatur. Nodus solutus est Harmon: lib: V. in margine folij 218. † Nam inter quascunque duas quantitates est proportio, sive sensiles illae sint vel quasi, sive intellectuales tantum. Sensiles dico, vel quasi, ut duas lineas, duas superficies, duo corpora, duos etiam numeros, quia in quantum ij comparantur invicem, unitates ponuntur habere inter se aequales, ut lineas etc. Hic igitur cum dico proportionem duplam, triplam, sesquiplam; vox proportio habet sensum absolutum, et fit jam etiam ipsa quantitas aliqua in infinitum dividua, sed haec quantitas est solâ mente comprehensibilis, nunquam sensu, ne in materiâ quidem. Cum igitur etiam haec absoluta proportio, sit aliqua quantitas, accipiens majus et minus; fit ut etiam duae tales proportiones inter se possint

74) Protoplastarum

compararj; hinc existit proportio proportionum; et de hac loquor ego loco allegato. Et quia omnis proportio simplex in Mundo requirit duos terminos sensiles: fit ut proportionum proportio, seu reduplicata proportio habeat quatuor sensiles terminos. Atque id verum est in meis exemplis. Ecce.

Intervallum inter ☉ et Terram	1.	Proportio	Proportio
Intervallum inter ☉ et ♄	9+	noncupla+	proportionum
Periodicum tempus Terrae	1.	Proportio	sesquialtera
Periodicum tempus Saturnj	30.	trigecupla	ut 2 ad 3.

Proportio simplex agnoscitur divisione termini majoris per minorem, vel multiplicatione minoris per denominatorem, ut constituatur major terminus. Ut si terminus minor sit 7, et proportio quintupla, quinquies 7 sunt 35, hic est major terminus. At quando denomino proportionem aliquam reduplicatam, dato uno ejus termino minore, seu proportione simplici, tunc oportet terminos illius simplicis toties ponere et in se multiplicare, quot sunt in denominatore Reduplicatae unitates. Esto simplex inter 2. et 3. quaeritur hujus tripla. Ergo tria 2 in se multiplico, fiunt octo, sic tria 3 in se ducta faciunt 27. Ergo quae inter 8 et 27 | est *103v* tripla illius quae inter 2. et 3. Hoc modo potest constitui etiam sesquialtera proportio proportionis, si prius minorem terminum, id est proportionem simplicem bisecem, quia minor terminus sesquialterae est 2. quaesitis radicibus quadratis ejus terminorum; deinde his radicibus ternis in se mutuo multiplicatis, quia major terminus sesquialterae est 3. et quia quod est totius sesquialterum, id semissis est triplum. Haec est doctrina Ptolemaej de proportionum compositione et divisione. Invenies eam proculdubio in classicis authoribus et in Clavio: estque aliqua ejus pars in regula quinque et in fractionum multiplicatione et divisione, sed negocium non est planè idem, et cavendum à confusione. Detur proportio simplex inter 4. et 9. quaeritur alia simplex quae cum istâ constituat reduplicatam quae denominetur sesquialtera. Quaero radices de 4. et 9. quae sunt 2. et 3. et jam 2 in 2 et 2 faciunt 8. et 3 in 3 et 3 faciunt 27. Est igitur altera simplex quaesita inter 8. et 27. Quod si proportio proportionis datae debeat esse pars $\frac{101}{203}$, quaerendae essent radices terminorum datae, centesimj ordinis, et tunc singularum radicum 203. in se essent multiplicandae, quem laborem ut sumam Deus avertat. Sublevant autem eum logarithmi Neperj facilè in rudibus numeris. Diligenter igitur est attendendum, quando quantitas aliqua simplex vel sensilis dicatur alterius simplicis quantitatis sesquialtera, et quando Proportio proportionis dicatur esse sesquialtera. Et haec consideratio omninò locum necessarium habet in mundo, propter ipsam conditionem causarum moventium. Non potest enim simpliciter quaeri, quae sit

proportio periodici temporis ad amplitudinem orbis: essent enim ista diversorum generum, ibi tempus, hîc linea seu diameter; nec per omnes planetas potest esse eadem, quia non idem vigor virtutis moventis apud
† omnes. Nam haec fortitudo seu remissio potius motricis causae proportionatur ipsis distantijs planetarum mobilium à Sole fonte motus, legibus non archetypicis, non consilio quaesitis, sed necessitate geometrica, quam ego ad materiae necessitatem referre soleo, ut sit etiam
150 sua geometriae materia. (·Tu hic et alibi me poteris egregiè juvare, suppeditando vocabula idonea, ex quibus philosophiae usitatae peritj mentem meam capere possint·) Quod si esset pondus idem circumvehendum in omnibus orbibus; non dubium est, quin proportio periodorum futura fuerit dupla ad proportionem intervallorum, lege rursum geometrica, et necessitate materialj: quia tempus periodicum componitur ex utraque re, 1. ex dicta remissione vigoris moventis, ut quisque planeta exterior. 2. ex prolixitate circulj, quarum duarum rerum utraque (·quia intervallum est orbis semidiameter·) proportionatur intervallis
† in proportione simpla, junctae igitur in proportione dupla. Utrum verò
160 pondus idem in omnibus Planetis esse debeat, an diversa, et in qua proportione ad orbes, hoc jam relinquitur Archetypicis legibus et consilio conformandum. Etsi hoc adhuc dum est compositum ex causis dissimilibus duabus, 1. amplitudine globorum de qua fol. 484, et 2. densitate materiae, de qua f. 486. Et jam clara futura puto, quae sunt fol. 484, ex ijs quae de proportione simplici, deque reduplicata dixj.
253v Sed age simus | prolixi, ut perspicuitatis finem consequamur. In exemplo Saturni tres casus sunt ob oculos positi. Primus habet hoc, proportionem intervallorum a Sole (·quae sunt semidiametri orbium·) accommodatam esse etiam semidiametris, seu diametris globorum. Hic primo sunt
170 proportiones simplices intervalli ☉⊕ ad diametrum ⊕ corporis et intervalli ☉♄ ad diametrum ♄ corporis. Inter has duas simplices proportiones ponit iste casus proportionem reduplicatam eam, quae est aequalitatis; quae cum sit notissima et usitatissima in omni regulâ proportionum, tamen pro proportione aliqua non agnoscitur eo ipso, quia cum aequalitate constet, nihil habet in se dissimilitudinis, nec opus est, ut eam numeris explicemus. Et tamen hoc possumus. Nam esto intervallum ⊕ ☉ 3469, semidiameter ⊕ 1. Esto etiam intervallum ♄ ☉ 31965 circiter; et semidiameter corporis ♄ $9\frac{1}{5}$. Hic etsi termini duarum proportionum, si numeros simplices spectes sunt inaequalissimi, (·quantum
180 enim distat 1. a 3469·) tamen dicere nihilominus possum in numeris, quod p: 1. 3469 sit ad p: $9\frac{1}{5}$. 31965: ut 1. ad 1. qui numeri sunt penitus aequales. Sed ad explicationem huius casus revertamur. Quia enim tenemus in hoc casu proportionem simplicem diametrorum in globis,

quod sit eadem, quae diametrorum in Orbibus, quam lucis causa expressi numeris rotundis et integris 1. 10. | (· verè enim deberet esse 1. $9\frac{1}{5}$ circiter·) sequuntur nunc necessitate Geometrica etiam superficierum etiam corporum proportiones simplices. Docemur enim in Geometria, quod proportio (· simplex·) superficierum sit proportionis (· simplicis·) diametrorum dupla (· sensu reduplicato·) et quod proportio (· simplex·) corporum sit proportionis (· simplicis·) diametrorum tripla (· sensu iterum reduplicato·). Jam supra verò docui, duplicari proportionem, si termini bini, triplicari, si termini terni in se multiplicentur. Duc igitur 1. in 1. et 10. in 10. orietur simplex proportio superficierum 1. 100. Duc 1. in 1. et 1. sic 10 in 10 et 10, orietur simplex proportio corpulentiarum 1. 1000. Atque hic est primus casus. Alter casus habet hoc, proportionem intervallorum (· 1. ad 10.·) esse accommodatam superficiebus globorum ⊕ et ♄. Docemur verò in Geometriâ, quod proportio (· simplex·) superficierum, sit proportionis (· simplicis·) diametrorum dupla (· sensu reduplicato·). Quare ut habeatur hic proportio simplex diametrorum, oportet bisecare proportionem simplicem 1. 10. At supra docui secari proportionem in aequalia duo, si pro terminis proportionis constituantur eorum radices quadratae. Est verò radix quadrata de 1. itidem 1. et de 10 radix quadrata est 3 +. Haec igitur in secundo casu fiet proportio (· simplex·) diametrorum in globis. Et jam quia corporum proportio est diametrorum proportionis (· sensu simplici·) tripla (· sensu reduplicato·) quare ductis in se hinc 1. 1. 1. inde verò 3 +. 3 +. 3 +. orientur termini proportionis (· simplicis·) corporum, scilicet 1. et 27+, id est, circiter 30. Et hoc in casu secundo. Tertius igitur casus quem rationibus archetypicis probasse persuasum habeo, dicit hoc proportionem intervallorum 1. 10. accommodatam esse etiam ipsis corpulentijs globorum, ut sicut se habet semidiameter orbis ⊕ ad semidiametrum orbis ♄, sic se habeat ipsum corpus ⊕ causâ interni spacij ad ipsum corpus Saturni. Hoc posito quaerendum est quantae sint appariturae in terris corporum diametri. Quaerenda est igitur proportio ipsa vera diametrorum. Docet verò Geometria proportionem (· simplicem·) | corporum esse proportionis (· simplicis·) diametrorum in ijs corporibus triplam (· sensu reduplicato·). In tria igitur aequalia dispescenda est proportio 1. 10. At supra dixi tunc in tria aequalia dividi proportionem simplicem, si pro eius terminis ponantur eorum radices cubicae seu secundi ordinis. Est autem de 1. radix cubica 1. et de 10. radix cubica est 3 — vel 2 +, sequitur igitur proportionem diametrorum simplicem esse 1 3 —, vel 1 2 +, vel Saturni diametrum veram esse paulo longiorem dupla diametro Telluris: Vnde iam Astronomus computat, illam

254

190

200

210

†

254v

220

210) copulentijs

apparere quantitate dimidij minuti circiter. In quaestione pag: 648, cum tu tuis utaris verbis ad sensum tuum egregiè accommodatis, qui fieri possit, ut non intelligas rem ipsam? Omnino puto te simulare, vel nisi quod video te nonnihil a meo sensu aberrare ludere. Tu de proportione Planetae circa Solem loqueris, ego verò ibi quidem loci de advectione Planetae ad Solem, vel repulsione. Sed hoc nihil obstat, quominus vel ex tuis ipsius verbis intelligas compensationem fieri: ut quanto imbecillius planeta attrahitur tanto diutius (·per alium effectum de quo fol: 665·) in illa imbecilli virtute maneat. Est magna rei perplexitas fateor; dicoque consolationis causâ, meipsum immensum laborem hausisse, textumque minimum decies mutasse, donec exprimerem id, quod in causâ versabatur. Nam ibi loci fol: 648, anticipandum est, quod fol: 665 dicitur, cum tamen alterum ab altero pendeat: summaque comprehensionis perfectae in eo consistit, ut intelligas principium non peti. Nam de contradictione res est facilis. Sed video exscribenda mihi esse tua verba meisque parallelis adiuvanda. Ponam autem te summarium fecisse utriusque locorum a me jam allegatorum, nisi hoc ponam, plura essent in tuo textu corrigenda.

† *Quo altius invehitur planeta, hoc imbecillius et lentius promovetur.*

Quo altius invehitur planeta, hoc imbecilliori virtute vehitur et trahitur, vel pellitur; Hoc igitur minor et lentior est quovis momento operatio, tam provectionis quam librationis a Sole et ad Solem ex parte quidem Solis.

Quo lentius fertur hoc diutius moratur.

Quo lentius incitatur utroque motu in punctis, seu momentis singulis, hoc diutius moratur in certae quantitatis arcu, in quo insunt illa puncta.

Quo mora longior, hoc in planeta sensus acrior virtutis provehentis. Haec vox *acrior* hic planè est aliena et contraria verò. Sensus *acrior* dicitur vel ex parte sensilis, vel ex parte sensorij. Jam sensile hic vel quasi sensile, virtus scilicet provehens non est jam *acrior*, sed *segnior*, sensorium verò suas habet proprias leges ex rectiori vel obliquiori obiectu diametri Magneticae, quae proprium est hoc loco sensorium.

Quo mora in certo arcu longior quam in alio arcu aequalis longitudinis hoc maior quantitas Virium Solis imbecillium per longius tempus dispersarum, quam si easdem fortitudine Vires per brevius tempus (·quo is alium arcum percurrit·) impendisset.

Quo hic maior, eo et impulsus maior et concitatior cursus.

Quo maior quantitas imbecillium Solis virium, hoc maior effectus, (·promotionis quidem circa Solem simpliciter, librationis verò non simpliciter, sed tantum ex parte Solis·) quàm si harum imbecillium

245) liberationis

virium minor quantitas effusa esset, admensa nimirum tempori breviori quod planeta in alio arcu consumit.[1]

Ergo, quo tardior motus hoc idem velocior. 255

Ergo quo minor et lentior est, quovis momento operatio, hoc maior est eius effectus in toto tempore quod planeta in illo arcu consumit, in quo tempore inest momentum illud.

Haec nonne se perimunt invicem, aliquid celeriter motum, diu sentire vires et contra. Nam si diu sentit, diu expectat. Si hoc, non celeriter ibit. 270

Haec se mutuo non perimunt, aliquid diuturnas sentire vires imbecilles, ijsque diuturnitate promoveri longum, et tamen momentanea celeritatis specie lentius agitari in momenta illius diuturnitatis singula.

In aequipollentiâ Lunarium investigandâ, per Schemata et circulos non est consultum neque tibi neque alij cuicunque praeter me; ut multum fatigeris, sufficit calculos utrinque consulere; Interim faciet ad genuinam coelestium motionum naturam, ut intelligas, quo pacto ex physicis principijs emergat Ellipsis, inaequalis per partes motus. Et pag: 796. puto obscuritatis hanc ipsam esse causam, quod usus sum terminis usitatae 280 Astronomiae, huius comparationis causâ, suffecisset, ea quae dixi lib: IV ad numeros accommodare.

Musica coelestis non ex praxi canendi agnosci debet, sed ex Theoriâ, cui musici soni et distinctio generum cantus duri et mollis innituntur: et sufficit Monochordum sic divisum, ut libro III. dividitur, semel in † 2. secundo in 3. tertio in 4. quarto in 5. quinto in 6. id est pro omnibus 5 vicibus semel in 60: ut scilicet ex pulsatione totius et partium singularum, Harmonica contemperatio aurium iudicio comprobari possit.

Apotomas et Binomia, o bonè, frustra in rebus sensilibus agnoscere laboras; hoc enim perinde est, ac si enumerare nitereris, quae sunt 290 innumerabilia. Sanè sentire εἶδος quantitatis, est eius unitates quodammodo enumerare, aut non sentietur τὸ εἶδος, sed solum materiale quantitatis. Apotomae et talia sunt ineffabilia ἄλογα, muta, eoque et insensilia. Solâque mente comprehensibilia; et hoc nomine omnino λογικά, contra quam latus septanguli etc: [1] quod non tantum non 255v enunciari, sed ne mente quidem comprehendi potest, quam longum sit, nexu aliquo ex diametro circuli pendens. Rectius dixissem, latus septanguli esse non tantum incommensurabile diametro, sed ei planè incommunicabile, neque effatu, neque definitione mentali. Etsi prop: XLV primi Harmon: probavi, ne illam quidem communicationem quae est 300 linearum septangularium seorsim inter se, sufficere ad construendum septangulum extra circulum: ut sic nulla fiat iniuria septangulo, si non tantum adimatur illi communicatio cum diametro, sed etiam omnis omnino λογικὴ seu mentalis essentia, extra circulum considerato, ut

ipsius Esse qualecunque tantum sit Inesse, idque materialiter tantum, non formaliter. Infinita est Symbolisatio totius philosophiae in his Mathematicis: quae tibi occurret magnâ copiâ, ubi primum aditum perruperis, ad capiendum lib: 1. Harm: Quomodo verò nota nobis species planorum ordinatorum in circulo (· quae sunt quaedam εἴδωλα mentis oculo sensilia·) exhibeant varia exempla horum ineffabilium, eaque per ipsas causas geneseos suae, id puto sic esse explicatum lib: 1. Harmonicorum, ut ex alio commentario conquiri nec debeant, nec possint. Et quia hic limen focusque Characterisationis mentis humanae, totiusque Naturae, Animae formarumque a mente divinâ, adhortor te ut enitaris ad illa comprehendenda. Numerorum attactu, vel parcissimo vel plane nullo est opus, praesertim illo, quo Cossistae utuntur. Precor, Deus vota mea tantum secundet, ut quantum temporis in Cossicis est perditum a plurimis, tantum in perceptionem mentalis illarum rerum essentiae impendatur. Sic enim philosophiae culturam publicam auctum iri sperarem accessione non contemnenda.[1]

104

Post scripta

† Abrahamo Bartholo gratias ago pro munere transmisso. Id quia per te accepj, nec de loco vel conditionibus ejus virj mihi quicquam praeterea constat: te internuncio, adeoque et arbitro et censore censui cum ipso super instituto ejus conferendum. Id adeò videor necessariò et publicè facere debere: quia primus is est, quod sciam, qui in praxi publica Harmonias inter planetarum configurationes recipit, eisque efficaciam in meteoris tribuit. Quam ad rem cùm ego illi me ducem fuisse existimem, cùm in promiscuis meis scriptis, tum praecipuè in lib: IV. Harmonices mundj: ad meam curam pertinere puto, qua quilibet dexteritate vestigia mea sequatur. Id enim si non utilitas publica exigit, (· quia erunt qui rem controversam statuentes, nihil ejus interesse putabunt·) at certè postulare videtur mea ipsius necessitas: ne lectores sensum philosophiae meae ex ijs potius, qui me sequi videntur, quàm ex meis ipsius verbis aucupentur.

Hoc igitur ex clarissimo viro, pro ea quam demonstravit in me benevolentia scire desidero; quibus causis motus efficacitatem tribuat ijs binorum planetarum intervallis in zodiaco, quae sic se habent ad totum zodiacum, sicut se habet differentia longitudinis duarum chordarum ejusdem tensionis (· quae quidem sonos concinnos reddunt·) ad longissimam? Aut enim ad hoc institutum adductus est per meram experientiam singulorum intervallorum cum tempestatibus comparatorum, aut per meram rationem naturalem, aut per utrumque alternis et mixtim, aut denique me authorem sequitur. Si meram allegat experientiam, rogo id

disertis affirmet verbis: rogo etiam, si fieri potest, communicet mihi documenta quaedam particularia, examinis hujus à se institutj. Si meram rationem sequitur; quaenam ea? Nam et illam mihi cuperem explicarj. Quia enim huic rationis investigationj ego quoque librum integrum indulsj: tanto magis instigor videre et comparare aliorum etiam cogitationes cum meis. Nam ego quidem mixtam methodum incessi; aspectus primarios recepj ex fide observationis veterum, ad causas eorum me passus sum adducj à Ptolemaeo et Cardano: Ex causis diligenter excultis exque summae philosophiae primo fonte derivatis, et sic ampliatis, primò suspicionem concepj efficaciae plurium aspectuum. Eos plures aspectus periclitatus sum in meteoris. Periclitando adhuc plures efficaces deprehendj, Semisextum et Quincuncem, nec ego solus, sed etiam alij, Basileae et in Belgio. Vidi igitur me hactenus in causarum indagatione nonnihil impegisse in regulas κατ' αὐτὸ et κατ' ἄλλο. Reversus igitur ad constitutionem genuinam causarum, complexus ijs sum etiam illos quos experientia evidentissima detexerat, eos vicissim exclusi (·sesquadros·) quos primae ratiocinationes ex causis stabiliverant, experientia in dubio reliquerat: inter eos vero, quos complexus fui, ordinem graduum stabilivi, experientiae rursum congruum: ut Decilium et Tridecilium respectus esset post semisextos et quincunces. Haec mea fuit methodus. Cupio nunc etiam Bartholj methodum addiscere, si suorum intervallorum ipse se perhibet authorem. Sin autem, quod erat quartum, ad meum provocat exemplum, equidem meretur mej studio, ut ipsum admoneam, me non esse ex toto perceptum; neque in primis meis rationibus quas in Mysterio et de Stella Nova proposuj; neque in posterioribus consummatis, quae sunt in prolegomenis Ephemeridum, et in Harmonicis. Quantum enim apparet, † ipse circulum Zodiacum totum, in loco unius planetae sectum inque longum mente extensum, comparat Monochordo: et quotcunque sunt loca per totam longitudinem monochordj determinantia sonos concinnos, tot facit loca, in quibus consistens alius planeta, cum eo, qui principium suprà dicebatur obtinere, aspectum efficacem conformet. Hic ego quidem in Mysterio comparationem eandem sum secutus Zodiacj in longum mente extensj cum Monochordo: at non omnia loca quae concinnos sonos reddunt, converti in aspectus, sed sola illa quae sonos consonos determinant. Itaque haec mihi tunc prodierunt intervalla.

G	b	♭	c	d	d♯	e	g
o.	60.	72.	90.	120.	135.	144.	180.
☌	⚹	♄	□	△	☍	☆	☌

383) 10. *statt* o.

At posterius deprehendj, me non rectè considerasse Zodiacum ut lineam rectam; esse enim causam unam et eandem, communem et
1049 aspectibus et consonantijs mo|nochordj; quae in circulo inveniatur quatenus is adhuc circulus est continuus, eoque nomine genuinus character animj: eamque causam primum intra circulum ipsum gignere
390 aspectus efficaces; posterius propter comparationem recti Monochordj cum circulo, quasi egressam è circulo, et adscitis alijs ex rectitudine orientibus, seorsim gignere Harmonias Monochordj, ex harmonijs inter se comparatis, intervalla concinna alia, tanquam secundaria: itaque Concinna haec intervalla (· quae dissona·) non posse esse Matres Aspectuum, sed esse neptes et proneptes ex sororibus aspectuum harmonijs. Quaenam igitur illa causa prima? Divisio inquam circulj per figuras inscriptas, sic ut et arcus circulj sit pars totius effabilis, et latus figurae cum diametro comparabile in certo gradu propinquitatis ad proportionem aequalitatis. Hoc enim pacto aspectus suppeditant figurae tan-
400 tummodo nobiles, et quae habent scientialem seu mentalem essentiam, excluduntur e numero simpliciter eae quae sunt non-entia mentalia, hoc est quae scirj non possunt ex natura sua: excluduntur secundum quid eae, quarum mentales essentiae longius seu per plures gradus scientiae recesserunt a proportione aequalitatis. Aspectus igitur efficaces definiunt ea intervalla Zodiacj, quae determinantur latere Duodecangulj, et subtensâ quinque lateribus ejus, latere decangulj et subtensâ tribus lateribus ejus, latere sexangulj, Quinquangulj et subtensâ duobus lateribus ejus, latere quadrangulj, triangulj: Ex his $\frac{1}{10}$ et $\frac{3}{10}$ stant post principia. Accedunt quidem et Latus octangulj et subtensa tribus ejus
410 lateribus; sed recedunt uno gradu remotius à proportione aequalitatis quàm ipsi $\frac{1}{10}$ et $\frac{3}{10}$. Ergo hi mihi suppeditantur Aspectus

Primi	30.		60.	72.	90.		120.			144.	150.		180
Secundi		36.				108.							
Tertij			45.					135.					
	⚹	Decilis	Sesqua-drus	⚻	⚸	□	Tride-cilis	△	#	☆	Quin-cunx	☌	

Hoc pacto ratio Aspectuum separatur à ratione Harmoniarum: quodque Harmonias in Mysterio comparavj Aspectibus, id fuit per accidens ipsis Aspectibus. Et si Aspectus comparemus domui Austriacae, Harmonias uni familiae Baronum in Austria, non ex eo nobilis est domus
420 Austriaca, quia Baronum illorum consanguinea in remoto gradu, sed vicissim Barones illi tanto nobiliores, quod domum Austriacam attinent consanguinitate.

Hanc rationem D. Bartholus, si minus hactenus intellexit, rogo posterum sequatur, siquidem meâ se vult authoritate munire: sin autem

ut initio dixj proprias habet rationes, propriam experientiam: age descendat in arenam, mecumque experiatur seu lucta rationum seu caestu experientiae.

Non attigi hic duo alia capita, primum de divisione monochordj, alterum de initio facto ab E. Nam ego quidem numeros meos depromsj ex judicio aurium: diviso enim Monochordo in partes 720 aequales, fiunt harmoniae perfectè triplices in his divisionibus 600. 576. 540. 480. 450. 432. 360. Hic quia inter 480 et 600 ijsdem auribus judicibus est harmonia eadem, quae inter 576 et 720. eadem verò et proportio inter numeros hic et illic: sequitur ut etiam proportio inter 576 et 720 eodem modo harmonice dividatur, quomodo est divisa proportio inter 480 et 600 naturaliter, scilicet per numerum 540. Quare et ego naturam ducem secutus, divisj intervallum inter 576 et 720 similiter, per numerum 640. Eademque de causa etiam intervallum 360. 450, per numerum 405. Fiuntque mihi sonj stabiles in utroque genere cantus 360. 405. 480. 540. 640. 720; quibus accedunt duo mobiles, id est alij tacti in alio genere cantus, in mollj 450. 600, in duro 432. 576. Hic si Bartholus sequitur aliam rationem dividendj monochordj, alleget aut judicium aurium aut rationes. Nam ego mearum aurium judicium adjuvj per triplicationem concordantiae, et per comparationem intervallj nondum divisi cum diviso. Si sine hoc adjumento esset, aures id quod concinnum in vocibus pene summa et penima, iudicarent incertius magisque dubiè.

Quod Bartholus imo statim loco semitonium habet, id est parvi momentj. Non utique dicet Monochordum tactum in loco semitonij, reddere tres concordantias, ut ego de alijs naturalibus divisionibus dico: non igitur agit de naturali initio sed de usualj; idque ej licet. Quod verò ego meo naturaliter diviso monochordo radicem statuo G. causas adduxi ex ipsa praxi musicorum: ille D. assignaret; diluat ergò rationes meas in libro III Harmonicorum.

939. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

[Ulm], 7. September [1622] (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 390. Eigenhändig

S. à Servatore. Non dubito quin proximas meas acceperis, Magnifice plurimumque observande mi Domine Keplere. Interea, ut audivj, etiam Mutschelinus hac transijt, nec tamen ad meas divertit, quod per aegrè fero. Caeterum de Publicis quid attinet scribere? Apud nos tanta confusio est in re numaria, quantam nemo τῶν σπουδαίων me-

minerit legere se, nedum aspicere. Etiam bonae et Deo largiente satis copiosae fruges fructusque, tantis precij accessionibus gravantur, ut mirer interdum, si nostratum pauperiores de gramine nondum cogitent. Vna frumenti Ima hodie XL. florenis venundatur. Constat autem IV. Simeris Wyrtembergicis et quod parum excedit. Vinum (nosti autem Poëtas non facilè oblivisci equulej sui) in singulas mensuras poscit XVI. vrsatos, plus etiam: neque tamen semper est Finum, hoc est meracum, aut generosius. Vos audio beatiores in hoc: vtinam in alijs quoque. Engadini dicuntur tantum non excisi, dum Lindaugiae Legati vtrinque missi summam rerum disceptant. Sed mitto haec, et ad Deum Arbitrum summum remitto. Nostrates interea Publicum erexerunt Ordinem: ubj nec ego ἄμορος discessi. Nam et totius Institutj in Panegyri interpres esse jussus sum, et primo inter Professores constitutus loco (Ecce! Grammaticum titillat ἡ πρωτοκλισία! describo tamen rem vt gesta est, et quidem praeter spem: suscepi docendam Philosophiam Practicam, et (quaeso ne rideas) principia Sphaerica. Suscepi posteriorem provinciam profectò invitissimus, quin nec sine protestatione, cui inserui futurum ut quemlibet alium de alumnis Reipublicae designem, qui me oculatior τὰ τῶν ἄστρων accuret. Maestliniana tamen et Witekindica et similis farinae παραγγέλματα vtcunque ad Cunr. Dasypodij Volumen Mathematicum allino, de cerussa Hypothesium Braheanarum, ubi facilè Dictaturam tenet noster Keplerus, minimùm anxius: quippe, cùm Terrae filij plus sibi metuere soleant, ubi de ipsius instabilitate audierint, malunt ignorantes inter agere, quàm infeliciter aggredi, ad quae commodum Magistrum nondum fuerint indepti. Sed sic inter seria jocatus fuerim. Accipies hîc Boëtium, qui nescio cur se ita contraxerit, vt minutior vix comparêre potuerit, nisi fortean ob argumenti quod tractat, exiguam ἐνέργειαν et ipse μάρανσιν effugere non potuerit. Quicquid id est, si tibi usui non est, transeat ad filiolum. Sufficit mihi, ubj confirmatam habuero sententiam, credere meum Keplerum, non esse inter amicos ipsius, cuj cedere velit officio et pietate Hebenstreitus. Vale meum decus! Atqui, quaeres, estne etiam Professor novellus in re lautiori? Esset verò: nam C. florenis annuis; aliquot etiam frumenti modijs auctior est modò τὰ σκληρὰ temporum mollescerent. Sed claudendum est rivulos. abire gestit praesens opt. Vir, qui duos συναίμονας suos nostrae fidej concredidit quà παιδείαν, quà σῖτον, nostro
390 r Superattendentj. Vale etiam atque etiam. Dabam | 7. Septembr. Sed per Divam Mathesin! cur tacent Ephemerides tuae? Si me amas, communicato eam, quae Anni XVII. cum εἰσαγωγῇ, nescio enim vtrum anno XX. aliquam emiseris, aut praeterito, aut horno. Communicato quaeso, et precium assignato: quod chalcographi nostri sordibus numerabo:

quò tibi deinde exemplaria serves Ecliptica, si bene dico, Cambium dicam.

T. Magnif. cultor

ὅδ' ἐχέμαχος

Nobili Clarissimo Viro, Domino Joh. Kaeplero, Mathematico Caesareo et Supra-Anasum Austriaco, Domino et amico certissimo. Lintz

940. CHRISTOPH BESOLD AN KEPLER IN LINZ

[Tübingen, September 1622]

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 263–264. Eigenhändig

Nobilis et Amplissime Vir, praeceptor et adfinis suspiciende. Nescio 263
quibus verbis tibi gratias agam, quàm tam humaniter Wagnerum meum recepisti, consilio juvâsti, favore tuo refocillasti languidum, et (ut solet Suevis nostris accidere iturientibus primum) pavidum, et quaevis tuta etiam timentem. Majorem etiam in modum rogo, ut porrò eum commendatum habeas, hasque literas ita cures, ut ad eum perveniant, nescio enim ubi nunc Viennae conveniri possit: et si alia occasio deest, fac saltem ut perveniant ad Fleinerum nostrum, si non est Ratisbonae. Meaque vicissim operâ utere, si qua in parte, tibi, tuisve ea commoda esse poterit unquam. Silent inquisitiones nunc apud nos, 10
quae mirè me turbarunt: non (quod scire te velim) mej caussâ, sed quod viderim turbari pios, probos; quodque cognoverim ex alterâ parte, phanaticos multos sub specie pietatis, prophanum propositum habere finem. Quod item in ijs quos maxume fidos reputabam, perfidiam summam deprehendi. Verùm Deum O. M. testor, adeò me ab omni novitate, et phanaticismo abhorrere, ut implicitâ fide amplectar cuncta, quae consensus piorum patrum adprobavit planeque in eo sum totus, et porrò in eo elaborabo, ut sciam quid de nostris etiam hoc est Lutheranis novitatibus (ita Catholici loquuntur) sentiant illi pij Patres. Dominus D. Thummius heri proposuit prolixam disputationem de 120. erroribus 20 †
Paracelsi et Wigelanj: ille catholicus fuit et in eâ confessione mortuus est, hîc ex Paracelso et alijs quaedam sumpsit, quibus suo addidit. Utrumque quatenus novatores detestor. Antiqua non improbo, nec de ijs meum est judicare. Quiesco! | Edidit Dominus D. Thummius trac- 263v
tatum contra Wigelianos, 120. errores ijs imputans, gravissimos: sed

sunt qui dicant, non ita in multis sentire Wigelium, plurima admittere saniorem interpretationem. Sed tamen et ego apud Wigelium aliquot errores crassissimos deprehendi: multa etiam bona occurrerunt.

Nos hîc in summâ copia annonae, esurimus, et jam in eo est ut dissipetur Academia nostra, satis aliàs frequens. Monetae et numi, vel pravitas, vel aestimatio incerta, eo rem redegit, ut nil vendatur, nil emi possit: sed cuncta permutentur, non nisi frumento comparabis vinum, non nisi vino vestes, calceos etc. Vini novi mensuram qui hospites studiosos alunt, floreno, vel etiam 18 baz. distrahunt. Jam enim incipiunt sentire omnes, numi bonitatem intrinsecam, justumque eius pretium non putativum, seu impositítium, inspiciendum et ex eo omnium capere ex aequâ proportione aestimationem. Sic Vale Clarissime Vir et me amare jugiter perge. Deusque sibi nos servet.

T. T.

C. Besold

264v Nobili et Amplissimo Viro, Domino Johanni Kepplero, Mathematico Caesareo, fautori et adfini suo dilectissimo. Lynţ in Öſterreich

941. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

[Ulm], 18. Oktober 1622 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 382. Eigenhändig

382 S. à Servatore.

Clarissime Vir, Domine et amice antiquissime.

Omnino et duos florenos, et ex postremis tuis inter media seriorum risus effusi materiam accepi. Hainium enim vivum illae repraesentabant. Postea in solicitudinem ego lapsus, ne fides apud te mea vacillaret, diligenter mecum ipse egj; ne crederem, te ludibrio ab amiculo habitum credere. Testor fidem sinceram; hoc non erat propositum, cùm δακρυγέλωτα istum dimitterem. Omnino πολυλάλον se probârat: verùm sperabam, quòd avidissimè de Austria me disserentem, deque Kepleriano ministerio scripturario audisset, συστατικάςque eo nomine efflictim extorsisset, futurum ut operis cotidiana exactione sermocinationis ἀπειράτου μέτρον inveniret, praesertim ubj ageretur negotium famelici ventris. Sed haec ita habeant. Omnino autem vobis, tibi inquam et praestantissimo Domino Weixelbergero (cuj ubi commodum

fuerit humanissimam ex me dices salutem) plurimum debere me fateor, qui hominem ex Scaligeri inepto aestimandum, aptum judicaveritis, cuj meâ caussâ bene faceretis. Quod si à vobis vel fugitivus catellus (ὡς γερμανίζειν) aliquando me viserit, faxo ut vestro nomine tenerè habeatur. Et omnino Epistola Domini Weixelbergeri vel eam ob rem mihi gratior accidit, quod ex collatione ἰδιογράφου cum Testimonialibus, quas nonnullj errones, quasi ab ipso confectas et exaratas exhibuere, mihi constare coepit de improbo aeruscatorum more: qui dum Pieridas se mentiuntur, ad cervos ablegandj erant. Sed ad alia. Stereometria tua Domino Craftio, ut videbatur, perjucunda accidit: qui etiam solidam repromisit gratiam. Caeterum haud dubito quin à Pfannero Viennensj meas cum Prudentio acceperis; quidque praeterea rogatum iverim te, perceperis. Nostrates nuper opera quae haberi potuere Tychonis, Clavij, Origanique coemta in Bibliothecam suam penes Harmonica tua collocanda intulere. De novis nihil addam: Europa enim nostra Europa ampliùs non est: Africa evasit: subinde aut profert κακόντι, aut minatur ὕπουλον. Et tamen nos superiores Germanj meliùs haberemus, absque Diabolo esset argentario; quem Deus furere in nos permisit, quò τεκμήριον haberemus imminentis πανολεθρίας, et repentini Filij Dej superventus: qui quandocunque venerit, neque fidem neque caritatem inveniet. Serva ò Deus Tuos, et inter hos Keplerum meum. Hasce dedj M. Hartmano, qui Generosi Domini Hohenfelderj filiolum mihi adduxerat. De Schola vestra nihil addo, praeterquam precari me, ut Θάλεια illam respiciat, atque inter alios illius συνεργούς: bene vivat oculissimus meus Zorerus, cuj humanissimam adscribo salutem. Sed et tu salvus esto jugiter Keplere, Mathematicorum ἐπίστατα! nunquam non amande; juxtà tamen invidende: quod tot jugera passuum à tirone tuo abes.

Dabam Festo Simonis et Judae, quos Divos ex Teutonica ἐμφάσει omnes numularij venerantur. Huj! quando literiones erunt Numerij? Anno M DC XXII. Haec à manu

T. dign. et amicitiae junctissimj

Hebenstreittj

Viro Nobilj Magnifico, Domino Joh. Kaeplero, Mathematico Caesareo, et Illustri. superior. Austriae Procerum, Domino et amico certissimo. Linz 382v

942. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

[Ulm], 9. November 1622 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 385. Eigenhändig

385r

S. P. à Servatore.

Accepi literas tuas, Keplere Clarissime 5. Octobris à te datas cum
1 Ephemeridibus. Pro tua benevolentia gratiam solidam tibi appendam, etiam, ubi precium docueris, docebis autem proximè, munem me probabo. Forsitan aliae interea literae tibi redditae sunt, quas dedj M. Hartmano. De Typographo ne sis solicitus; ubi voles, etiam duos reliquos hominj florenos annumerabo. Quod de quodam Fabricio senecione mihi scribis: hominem non vidi dum. Vbi venerit, tuâ caussâ humanum me praebebo. Caeterum de precio Boëthij, Alfonsi, et de
10 hospite, et similibus, quaeso ne te angas, aut me potius. Inscripsi enim libellum tuo filiolo, sicubi minutior litera tua lumina fugerit. caetera salva sunt. Gymnasij nostrj novus ordo quibus exornatus sit Privilegijs et Iuribus, compertum nondum habeo. Credo ubi rogarem hoc aliquem Senatorum, capturum me responsum, sufficere inpraesentiarum nobis ἀξίωμα Senatus. Hoc duntaxat mirum acciderit Polyhistori, esse hodie Vlmam Camoenis tam amicam, quae olim Melanchthoni et Lotichio tantum non pro Noverca proclamata fuerit. Sed ita τ' ἀνθρώπινα κυλίνδεται. De Conventu Ratisbonensi crepera apud nos. Sed quid haec ad Scholam? dicat aliquis. Mitto itaque quae tutò chartae non possunt credi,
20 Divinum numen devenerans, ut Caesaream Majestatem Consilijs ad pacem communem spectantibus magis magisque mactet. Caritas τῶν πρὸς τ' ἄλφιτα ita fervet, ut incrementa insuper videatur sumtura. O diram Aten! Sed longè truculentior altera illa argentaria est, quam ipse Diabolus, quò perpusillum quod inter nos reliquum est caritatis penitus extingueret, disseminavit. Verum neutra cessabit, ubi Marti frenos non injecerimus. Sed ita solemus τὴν θέσιν φυλάττειν de vera Poenitentia ne quidem vnam εἰσβολῆς ῥοπὴν sentientes. Hactenus ista. Vale et tu, mi Optime Domine et amice ἐπὶ μήκισον, et ad Panegyricum, vbi feliciter comitia illa finierint, Augustum te accingito. Dabam 9. No-
30 vembr. anno M DC XXII.

T. dignit. et amori obnoxius

M. Hebenstreittus

385v Magnifico Clarissimo Viro, Domino Joh.
Keplero, Mathematico Caesareo et Illu-

20) denvenerans

strium Austriae suprAnisanae Procerum etc. solertissimo Domino et amico certissimo. Lentijs

943. FRIEDRICH RÜTTEL AN KEPLER IN LINZ

Stuttgart, 29. Dezember 1622 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XV, Bl. 141. Eigenhändig

S. P. D. 141

Cum anni felicissimi noui precatione, Clarissime Vir Affinis Charissime. Hiebey verwahrt ſchicke dem Herrn Schwager ich die begerte Obseruationes in Originali wie ichs ſelbs mir colligiert. Hab propter negotia kein † Abſchrifft in eil darvon nehmen können, darumb bitt ich freündtſchwegerlich wan der Herr Schwager darauß genommen ſo zu ſeinem intent taugenlich, mir ſolche widerumb zukommen zu laßen.

A: 1617. 6 Augusti tempora finis per perspicillum obseruati Altitudinem Aquilae antemeridianam obseruaui 48°. 40′. circiter. Praeterea de hac eclipsi nihil ob densitatem nubium obseruare potui.

Vnde Marij Obseruationes in Anno 1605 habeam non memini. Will aber nachſuchen.

Pro communicatione Geneseon gratias ago maximas, möcht wohl auch Domini Imperatoris filiorum. Item Annae coniugis Mathiae Imperatoris. Item Imperatoris coniugis modernae. Item Cleselij et aliorum principum et clarorum Virorum.

Tuas Ephemerides anni futuri si prodierunt mihi communices rogo, aut si nondum prodierunt, Tempus et Gradum cum die Coniunctionis Magnae futurae scire desidero auidissimè quamprimum fieri poterit.

Hisce Vale cum Tuis quam prosperrimè. Dabam Stutgardiae ut vides celerrimo Calamo. Veredo properante. D.⊙29. Decembris A: 1622.

E. T. Fidelissimus Adfinis et Amicus
F. Rutilius m. propria

Dem Edlen vnnd Hochgelehrten Herrn Johanni Kepplero, der Romiſchen Kayſ: Mayeſtät etc. Mathematico, meinem ſonders günſtigen lieben Herrn Schwagern zu Handen. Lintz 141v

21) Calculo *statt* Calamo

944. WILHELM SCHICKARD AN KEPLER IN LINZ

Tübingen, 2. April 1623 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 226–227. Eigenhändig

226 Salutem officiosam Excellentissime Domine Keplere, Fautor et Patrone singularis reverende.

Diu jam est, ex quo nihil literarum abs te accepj, sive veteris amiculj negligentiâ, seu quod potius suspicabor, occupationum mole impeditus scriptiones intermiseris. Proinde denuò mihj conciliandus, et ad faciendum bonj fautoris officium extimulandus es. Non adeò importunus ero, vt ad quasvis occasiones literas tuas efflagitem; suffecerit mihj, si quovis semestrj responsione vnâ me dignatus fueris: aut si et hoc nimium, semel in anno alloquium impetravero. quamvis saepius adjumento tuo indigerem. Et vel maximè nuper, quando mihj prisma crystallinum contigerat, cuius phaenomena mirabilia simul et suavissima, † opticè demonstraturus eram, si quis mihj refractionum certam legem tulisset. Sum quidem eam mechanicè meo more per idem prisma venatus, et reperj pro singulis gradibus inclinationis, tales ferè angulos refractos (·vnde et ipsarum refractionum angulos facilè collegj·) quales hic apposuj.

inclinatio	10	20	30	40	50	60	70	80	90
refractus	6+	12+	17+	23	28	32	35+	38+	40
† refractionis	4—	8—	13—	17	22	28	35—	42—	48

Sed nescivj proportionem aut incrementorum rationes. mox adij tua in Vitellionem paralipomena, alicunde mutuò accepta (·namque hoc solum è tuis nondum ipse possideo·) at post multam cerebrj carnificinam desperabundus discessj. Credo te sic suaviter ridere voluisse lectores, quòd pro tàm avia dumeta, tibj olim perceptura deducis, et tamen (·quod impatientius tulj·) re infectâ hiantes tandem dimittis! † Consuluj deinde J. B. Portam, ibj quid reperisse opinabar, at me peius elusit. dicit enim pilam crystallinam vt speculum concavum esse considerandam, et quantum radius ⊙ AF illapsus intus ad aequales angulos in I reflexus, abscindat de Diametro G. E. tantundem infernè G. H. apponendum esse, vt habeatur linea refractionis C. H. etc. vide ipsum. Et jam exultabam, atque in commodiorem delineationis formam talem redegeram, vt A. D. B. mihj esset inclinationis angulus, eique aequalis D. A. C. et portio E. F. portionj C. B. vt F. A. D. mihj quaesitum ostenderet. Imò transformâram quoque in tale organon ductile quod mechanicae serviret. neque amplius curabam levem discrepantiam quam habebat à meis observationibus, in inclinationibus sextante circulj minoribus. At postquam hunc terminum non egredj, meque vanâ

spe delusum esse sensj, relapsus sum ad tuas Hyperbolas, quas mihj verisimiliores omninò reddebat mechanica. | Quando enim ex puncto 226v
C angulos incidentiae delineabam, et ex A refractionis: formabant mihj 40
mutuae sectiones lineam B. D. propemodum hyperbolam. Sed tamen

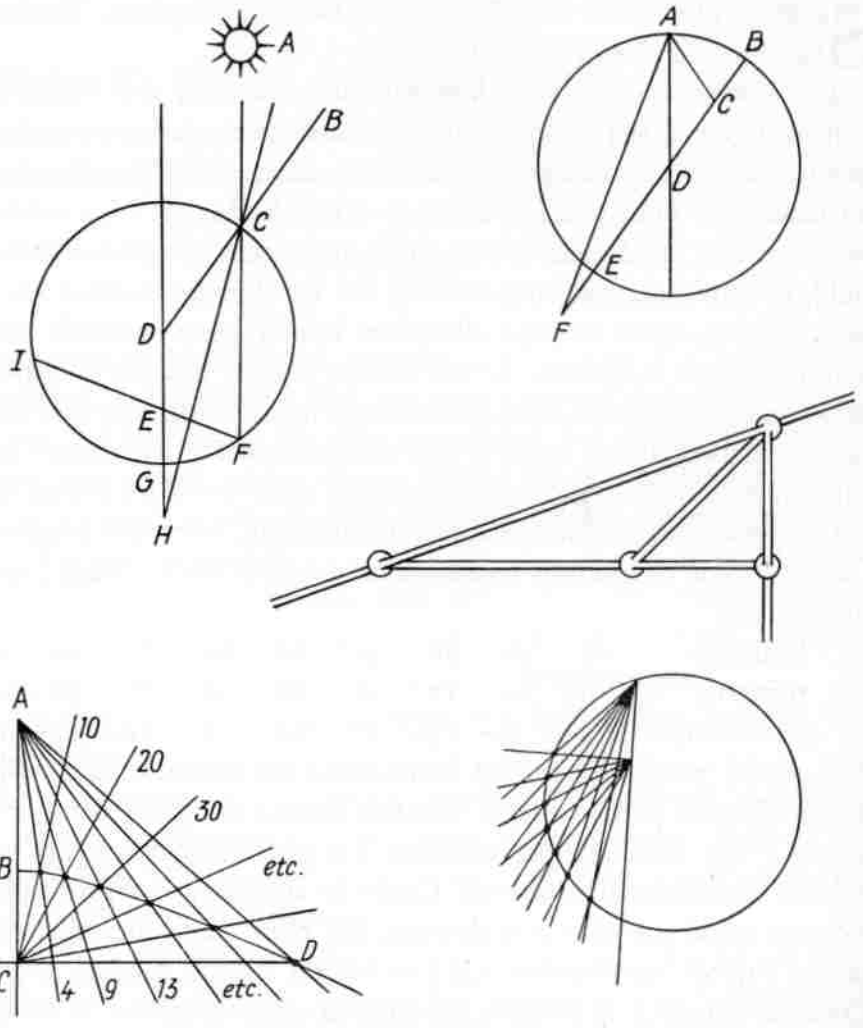

id omne caecum erat, neque illum διότι vspiam videram. Ab his tandem ad Circulum, sed excentricum, in aquae refractionibus deventum est. Summa, epistolae modus non capit, quantùm vanarum delineationum frustrà perdiderim: donec tandem desitum est ineptiarum, et prisma suo Domino redditum. Hactenus verò saepè recruduerunt speculationes. †
Tu, apud quem in hoc literario orbe solum, id invenire confiderem, quaeso non invide mihj, si quid certius interea reperistj. experieris me publice gratum. Aut, nostine alium authorem, qui haec tractet? quis ille Aquilonius Belga, quem H. Sirturus in suo Telescopio laudat? 50 †
indica si haec attigit, vt acquiram librum et sciendj aestum restinguam. Aut, num forte P. Scheinerus ille, quem olim mihj commendastj (· si

modò nomen rectè meminj·) tale quid eruit? Sed mitto haec scrupulosa, et ad alia propero.

† Accepj tuum de Conjunctione hornâ libellum, nec dum totum perlustratum, Bidembachio tunc fortè praesentj legendum communicavj, qui secum abstulit, incertum an redditurus. Ago autem singulares gratias et vile hoc antidorum vicissim offero. Quae enim Hebraica tuo
† rogatu de בִּימָה et בְּסִיל miseram, ea procul dubio dudum recepistj. Nunc
60 post Arabicam, in Aethiopicâ me exerceo, quam ex solâ collatione cum Hebraeo addidicj, vt jam Lexicon et Grammaticam in privatos vsus adornem. Tantj mihj constat curiositas, quia nihil horum vnquam scriptum esse video. Tu si fors eiusmodj libellos ex vicinâ Vngariâ comparandos resciveris, queis studia mea juventur, obsecro fac me certiorem, vt vel quovis precio redimam. Reverendo Domino Hizlero officiosam salutem. cuj jam scribere non vacat. Faciam proximè, et vt pristinae petitionj eius satisfaciam, transmittam expeditissimum quendam modum, quo Ascensiones obliquas omnis Horizontis facillimè reperiat mechanicè. quem nuper aliud agendo, et instrumentum pro directionibus quaerendo,
70 simul reperj obiter. Verum heus quid interim agit ille, quando ab Ecclesiasticis functionibus vacat, vt audio?
† nostrj pontifices antiquum obtinent. Heus et hoc: anim-
227 advertistjne | disparitionem novae illius in pectore cygnj? aut insigniter me oculj fallunt, aut prorsus eva-
† nuit. Nam totâ hac hyeme nusquam comparuit, quamvis diligentissimè per conspicilia saepius quaesierim ego, et alios visu pollentes adhibuerim, queis locus facilè indicarj potuit, quòd cum reliquis grandioribus crucem repraesentantibus, inclinatum quasi caput morientis Christj, vulgarj imaginatione efformaret.

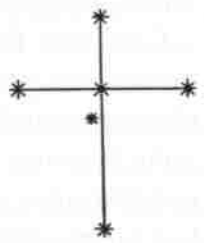

80 Pluribus te non opprimo. Vale Vir Clarissime, Fautor singularis, et inclusas D. Doctoris Schwarzj filio reddj non gravare, quas metu interceptionis Mütschelio immediatè concredere noluj. Postremos Astronomiae Copernicanae libros nuper emj. Reperirent plures nobiscum lectores, nisj tàm carj essent. nam constant $2\frac{1}{2}$ florenis, quod hoc pagellarum numero inauditum. Vale denuò et prolixitatj post diuturnum silentium ignosce. Tubingae 2. Apr. 1623.

T. Ex. ad quaevis servitia

W. Schikhardus

227v Nobilj et Excellentissimo Viro, Domino
90 Joannj Keplero, Caesareo et Archiducalj Mathematico, reverendo Domino Amico et Fautorj magno. Lintz

945. CHRISTOPH BESOLD AN KEPLER IN LINZ

[Tübingen], 2./12. April 1623

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 258. Eigenhändig

S. 258

Nobilis et amplissime Vir, fautor et adfinis colende. gratissimae fuerunt mihi literae tuae, quibus intenti tui de edendo scripto Theologico certiorem me fecisti. sed cùm petas judicium meum, liberè id pronuntiabo. Nempè, malle me, ut in herba partus ille opprimatur, vereor enim ut futurus sit monstrosus, id est neutri parti placiturus. Ego acquiesco planè in piorum et priscorum Patrum traditione, et interpretatione, quorum negligentiam, sequi malo, quàm obscuram diligentiam novatorum. Sed optimum puto, quiescere, silere, et eventum committere Deo. Putavi turbas nostras hic suppressas esse: mirorque iterum ad vos à nostratibus literas emanatas, turbarum novarum concitatrices. Velim autem ut sobriè satis Theologica tractent illi quos scis, et quos illae literae tangunt. Gnaviter hic pugnatur contra Mentzerum, libris editis crassis, nec levidensibus.

Caeterùm depravatio monetariae rej, omnia nobis commercia deprimit, nec vendj et emi necessaria, sed cuncta permutari solent. De filio nato gratulor tibi. caeterùm Viridomarij nomen inter nullos sanctos potui hactenus reperire. Non Surius, non qui vitas patrum scripserunt, non Baronius ejus faciunt mentionem. Fuit tamen id nomen Magnatibus Gotthorum et Francorum non infrequens. Sic Vale et me amare perge, Vir Clarissime, et sic Deus nos juvet.

M. M. Maestlinus ad scribendum adigi nequit. 2. 12. Apr. 1623.

T. T.

C. Besoldus

258v

Dem Edlen hochgelerten herrn Johan Käpplern, Kayſ. Mayeſtät weitberiembden Mathematico, **meinem großgünſtigen herrn Schwagern vnd hochgeehrten freund.**

946. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

[Ulm], 7. April 1623 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 384. Eigenhändig

S. à Servatore. 384

Bene quidem tu, Keplere amicissime, περφοιμίακας: sed istuc tantum de praeteritis: ò passi. Quid de futuris: Passuri ò graviora!

† Quanquam gratiam debeant tui Tractatus, quem (amabo, crede mihi) tantum non exosculatus sum, lectores. Quò tamen etiam εὐθυῤῥημονέστερον quid dicam: eum ego dixero vatem optimum, qui quam optimè conjecerit. Faxit itaque divinum Numen, ut Juliana illa Conjunctio, Germanorum tandem σπλάγχνα veriùs atque hactenus, et sinceriùs προσκολλᾷ. Sed quid in exodio Epistolae illud τλῆθι? an tibi constat, quod, quantumque mihi cum Diabolis fuerit nuper negotium, famam et fortunas meas arrodentibus, immò eversuris, nisi aequiores mihi fuissent nostrates ἄρχοντες: qui tantum abest, ut me, quod isti quaerebant, loco moverint, ut insuper C. florenis me obruerint necopinatò, posteaquam librum † Commentarium ad γνωμολογίαν in Tetrastichis B. Gregorij Naz. ipsis cum plausu approbassem. Et sunt tamen, qui vel ignorante me (paenè scripseram, nobis: sed jam Grammaticus haut sum) de opimitate remotioris conditionis alios solicitent, modò diem illum videant, quo me † amplius hîc non videant. Quod si pax aurea rerum, si ἀσφάλεια τῆς αὐτονομίας apud ἀνατολικοὺς foret: phy! quàm mihi οἱ ἐν σουιβοῖς fastidio forent! quàm ego vel αὐτομάτως, quod nunquam hactenus à me susceptum, ambirem aliquid! Sed πάντα θεοῦ ἐν γούνασι. Nihil faciam temere. Sed ad Tractatum tuum: Typographum item nostrum. Hîc jam aliquot menses graviter et periculosè decumbit: neque spes est, quà ἀνθρωπίνην ἴἄσιν, valentem fore. Jacent itaque omnia, exceptis, quae necessitas extorquet. Numeravi homini egeno IV. florenos tuâ caussâ: si alterum tantum debes (certiorem autem me reddes:) mitte in ejus vicem fidenter aliquot Tractatus novissimi tui exemplaria: sed mihi. nam Typographum diu hîc negotiaturum, non sperant. Distrahj curabo ego: et collectam pecuniolam, pro redimendo reliquario nominis, misellis annumerabo. Deinde magnas tibi exolvo et debitissimas gratias, quòd † Prophetas nostros, Numeriani de corte obscuros pullos, acriter tetigeris: si maturiùs hoc abs te factum fuisset, jam me liberum statu, de statu deijcerem, et vel juris viâ, vel dolo et fraude in servitutem tibi addicerem. Ita mihi places! ita Spiritus isti Spiritu Viri τῶν λόγων ἀληθινῶς ἐμπείρου dissipandi erant! Denique ut ad finem properem: monstravit † mihi Mutschelinus annotatiunculam tuam ad locum 1. Cor. 3. quam in medio relinquo. tempus enim jam non fert, ut βάσανον accuratiorem ad istum locum adhibeam. Elegantia habet et pia B. Augustinus l. 21. c. 26. quae huc facient. Caeterum tota πραγματεία est ξυγκριτική. et puto, interpretem intueri debere cujusque μορίου naturam. Lignum omnino ponderosius faeno: et faenum esuj aptum animantum. non sic stipula. ergo in hac extrema vanitas seu futilitas cernitur. Si tu ad loquentiam εὐεπίαν, non pugno. Contexunt nostrates ex stipula κάτοπτρον, quod suspendunt in caenaculis supra mensas: vocare soleo, Rustico-

rum perpetuum mobile: quandocunque aspexeris, motum senties. Sed ex stipula Pan quoque organum πνευματικὸν Poëtis construit. Estne igitur loquacis Ministri concio talis fistula? Cùm autem verba ἐμμελῆ, et λιγύσματα illa etiam sensum suum habeant, certè prae se ferre debeant: an non censes, non magis verborum, quàm etiam sententiarum futilitatem in loco Pauli explodi? Refero huc rixam an bellum | Gregorij 50 384
Naz. cum Apollinario. Vide sîs Epistolam illius 1. ad Cledonium, et †
cogita an non stipulae sint οἱ μακροὶ λόγοι, καὶ τὰ νέα ψάλτη καὶ ἀντίφθογγα τῷ Δαβὶδ, καὶ ἡ τῶν μέτρων χάρις: quae omnia Apollinarij effecta habebantur tunc ἡ τρίτη διαθήκη etc. Sed obiter et raptim et noctuasne ego Athenas? Vale meum decus. Dabam VII. April. Anno M DC XXIII.

T. dign. obnoxius

M. Hebenstreittus

Viro Clarissimo Magnifico, Domino Joh.
Keplero, Mathematico Caesareo et Austriaco, Domino et fautori certissimo. Linz 60

947. PETER CRÜGER AN KEPLER IN LINZ

Danzig, 12./22. April 1623

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 79. Eigenhändig

Praestantissime et ingeniosissime Vir, S. P. 79

Hac ipsa horâ moneor, si quid ad Te velim, adesse fide dignum tabellarium Viennensem Caesareum, abiturum tamen statim à prandio. Grata mihi haec occasio gratior fuisset, si vel tres aut 4 horas iter suum tabellarius differre potuisset. Jam enim elapsum est quadriennium integrum, quo neque ad Te quicquam scripsi neque à Te quippiam accepi. Gavisus autem ex animo sum, postquam ex Affine tuo intellexi, pristinae te Professioni et loco restitutum. Deus Excellentiam †
Tuam servet ad enarranda Opera Domini. Ante paucos dies Affinis tuus Exemplar mihi communicavit Explanationis Eclipsium Anni 1620 10 †
et 1621. Spero te non malè laturum, siquidem D. Papius, cui id mitti debebat, jam ante aliquot annos vitâ excessit. Cum primùm audirem, Affinem de Eclipsibus istis Commentarium habere, sperabam totum fore de Eclipsibus jam praeteritis, avidèque gestiebam cognoscere quanta fuisset Solaris Anni 1621. At fefellit me spes. Video tamen ex Astronomiae tuae libro 6. eam in loco tuae observationis fuisse 10 digitorum. Vbi verò observasti? Tubingae? Nobis hîc (erat autem summa serenitas tota duratione) limitatione ex Opticis tuis accuratè adhibitâ sese prodidit $10\frac{1}{3}$ digit. Cum tamen calculus è Supplem. Ephe-

mer. Magini (ad praescriptum tuae Appendicis ad Progymn. Tychonis conformatus) obtulerit $11\frac{1}{4}$ digit. Adeò ut Nagelius, novus ille Cabalista, hinc occasionem arripuerit Astronomiam Tychonicam sugillandi: cui tamen jam sufficienter respondi. Vidit Excellentia Tua procul dubio Astronomiam Danicam Severini anno 1622 editam, in qua diversae hujus apparitionis rationem ex alteratione aëris pro diversa loci latitudine reddi posse scribit, idque aliquot observationibus comprobat. De toto isto Opere quid Excellentia Tua sentiat, ignoro. Facilè tamen conjicio, te non omnia aequè approbaturum. Mihi theoria calculi ♂tis non satis videtur perspicua.

Multa prolixè scribenda essent, si temporis angustia pateretur, praesertim de Trajectoria tua Cometica: cuius rationem, cum libri tui Cometici nondum prodiissent, publicè te rogaveram in Vranodromo meo Cometico (quem, si fortè nondum ad manus tuas pervenisse intellexero, deinde mittam) et nunc, cum publicè ipsam emiseris, minus tamen omnium Cometarum phaenomenis sufficere mihi persuadeo. Nam quae theoremate 21. proponis, requirunt Cometae motum planè monstrosum, utpote qui primis 15 diebus absolveret integrum quadrantem, sequentibus 6 mensibus vix semicirculum, et ultimis 15 diebus denuò totum quadrantem. Hoc demonstrandum est, quomodo per Trajectoriam videri possit aliquis Cometa (exempli gratia Regiomontani Anno 1475, non 1472 qui Pontani et Waltheri est) perambulare ultra semicirculum non Zodiaci sed Orbitae suae propriae: hoc posse fieri motu rectilineo dicis pag. 95. Mihi videtur impossibile. Ignosce libertatem meam, Excellentissime Vir, nec audaciae meae succense. E scriptis tuis aliis vidi gratas esse tibi aliorum de rebus Astronomicis collationes et adversaria. Non eadem sentire bonos de rebus iisdem etc. Pag. 57. et alibi putas Arthusium observationes habuisse Dantisci. Fefellit te nomen gentilitium. Dantiscanus ille quidem est, sed Rector Scholae Francof. ad Moenum.

Sed jam epistolium claudere jubeor. Tu, Vir humanissime, resumtum hoc primum literarum officium propter parrhisiam ne fastidies, sed, quia tabellarius hic post Pentecosten brevi huc se rediturum dixerit, vel pauculis respondere digneris, ob communem Vraniam. Benè feliciterque vale. Dantisci, die $\frac{12}{22}$ Aprilis, Anni 1623.

Exc. T. Officiosissimus

Petrus Crügerus

79v Praestantissimo et ingeniosissimo Viro,
Domino Johanni Kepplero, Caesareo et
Austriae supr'Anisanae Mathematico, fautori observandissimo. Linz

948. PETER CRÜGER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Danzig, 15. April 1623 (a. St.)

Paris, Bibl. de l'Observatoire, 89, 9. G. 29. Eigenhändig

. . .

Et hoc unum tantùm addo, Kepplerum longè alium habere finem suae dissensionis à caeteris Astronomis quam habet Nagelius: quaerit enim Kepplerus Astronomiae perfectionem, Nagelius annihilationem. Keppleri Epitomes Astronomiae Copernicanae pars altera nondum hîc visa est. Videre et habere eam desidero, conquisiturus eam per mercatores nostrates ad nundinas vestras ituros. ...

949. THOMAS LANSIUS AN KEPLER IN LINZ

Tübingen, 11. Mai 1623 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 9. Eigenhändig

Edler vnd Hochgelerter jnſonders gunſtiger vielgeliebter Herr, dem Herrn ſeindt 9
mit wündſchung aller wollfart meine willige dienſt beſtes vermegen jederzeit bereitt. Zeiger diſes Herr Nicolaus Junta von Straßburg vornemen Geſchlechts, welcher Sich auch in Studijs et moribus bey mennigklich ſehr woll commendiert hatt, iſt willens in Öſterreich Sich vmb ein Condition zu bewerben, darbey Er ſeine Studia fortſetzen vnd frembde lander perluſtriren mechte.

Weill jch nun jhme hierinnen gehrn geholffen ſehe, der Herr aber zu den beſten gelegenheiten in Öſterreich gutte consilia vnd befürderung ertheillen khan: So gelangt mein hochfleiſſig bitt an den Herrn, Er wolle jhme beſagten Herrn Junta zu gnaden beuolchen ſein laſſen: Daß begehre jch jn gleichem vnd mehrerm hinwiderumben dankhbarlich zuerwidern.

Wie Es ſunſten hiezuland ſtehet, khan Herr Junta berichten. Hiemit neben freundlichem gruß, vnß allerſeits Gottes gnaden beuolchen. Tübingen, den 11. Maij, Anno 1623.

Des Herrn Dienſtwilligſter

Thomas Lansius D.

Dem Edlen vnd Hochgelerten Herrn Johanni Kepplero, Röm. Kay. Mayeſtät vnd der Löblichen OberÖſterreichiſchen Stände wollbeſtelten vnd weitberimbten Mathematico, meinem inſonders gnädigen Herrn vnd Hochwerthen freunde zuhanden. Lintz 9v

950. KEPLER AN WOLF WIDMAR IN LEONBACH

Wels, 1. Juni 1623

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. II, Bl. 380. Eigenhändig

380 Edler Veſter, jnſonders lieber Herr. Jme ſeind mein willige dienſte bevor. Vor 14 Tagen haben jre Gſt: H. von Schallenberg mir auß ſondern gnaden die vertröſtung gethan mir bey dero vnderthanen einem, den mir verkaufften vnd bezahlten † halben Muth traid den nechſten 18 Maj hernach nacher Martrenckh zuſchickhen, doch vmb meine bezalung des fuhrlohns: mit vermelden, daß ſie ſelber dran ſein wöllen, daß mir mein traid zu khomme, damit jch auff dero Caſten nit verthailt werde. Hierauff hab jch jrer Gſt: Handzeddel ſamſtags zuvor nacher Martrenckh geſchickt, ſampt verordnung, den fuhrlohn zubezalen. Weillen dan mir diſe tag vber von Martrenckh khain antwort kommen, vnd jch weder traid noch zeddel mehr gehabt, hab jch mich, ſonderlich auch meiner hart anglegenen hausnotdurfft halben ſelber auff den weg gemacht, die zeddel zu Martrenckh wider abgefordert, alhie aber mich vmb ein fuhr beworben, die jch noch heütt oder morgen früe nacher Leombach bringen oder ſchicken will. Gelangt hierumben mein fr: bitten, Er wölle ſich, lengſt empfangnem befelch nach, nit verdrieſſen laſſen, die 15 Metzen traid, gegen hinausgebung jrer Gſt: zeddel, auß jrer Gſt: Caſten darzumeſſen: vnd mich ſeins anweſens, zu meiner nachrichtung bey diſem botten berichten. Daß will jch beſchulden, vnd ſo jre Gſt: anhaims bitt jch, deroſelben mein gehorſamen dienſt vnd gruß zuvermelden. Datum Wels den 1 Junij 1623.

D. H. DW.

J. Keppler
Mathematicus

380v Dem Edlen vnd Ehrnveſten H. Wolff Widmar,
Schallenbergiſchem Hoffſchreiber zu Leombach,
meinem ſonders lieben Herrn. Leobnbach.
In abweſen ſeiner jemand anderm der im ſchloß
iſt, oder jrer Gn: ſelber zuerbrechen.

951. WOLF WIDMAR AN KEPLER IN WELS

o. D.

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. II, Bl. 380. Eigenhändig

380 Mein gnädiger herr. laß dem herrn ſein grueß vnd willige dienſt vermelten vnd der herr kan vmbs Traitt ſchickhen alſtundt wan es dem herrn glibt ſich auch ſouill bemühen vnbeſchwerdt zu jr gnaden herauß zu komen, vnd ſolches ſelber abhollen. Raptim.

Wo: Wibmahr
Hof Schreiber

380v Herrn Johann Keppler Meinem Lieben herrn zuhanden. Wels

952. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

Ulm, 26. Mai 1623 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 383. Eigenhändig

S. à Servatore. 383

Accepi fasciculum, qui dubio procul maturè sorori redditus est: tum aliquot Exemplaria discursus de conjunctione magna illa: denique à filio literas Vallensem promittentes, vnà cum ipso. Ergo Typographi nostri caussa securus esto, Clarissime idemque plurimum observande mi Domine Keplere. Satisfeci non quidem ipsi, sed viduae: ex quo colligis, abijsse virum in locum τῆς ἠρεμήσεως: quò si et ego bene praeparato pectore commigrarem, non esset, cur vererer calculos adversariorum, semper corde mortifero instructorum, neque enim prius absistent, quàm quinque haud maxima fundant corpora humi: hoc est, me cum uxore et liberûm triga exigant. Sed spero τοὺς ἄρχοντας rationem meritorum in Scholam suam per totos XIII. annos fidelissimè et laudabiliter praestitorum habituros. Haec sic patimur: quàm bene feramus, Christus novit. Certè animo neque pusillo neque abjecto sumus. Quid pro exemplaribus Prognosticorum debeam, nihil mones. Habebis tamen debitorem, spero, non perpetuum, sed qui aliquando nominibus exeat. Cùm hinc ad vos commigrare vellet praesentium gestor, Vir optimus, caussarumque forensium disceptator longè gravissimus, ad jucundam ξυνομιλίαν planè πεφυκώς, amicus meus inter principes: nolui eum literis vacuum dimittere. Quòd si te salutaverit, nullus dubito, quin humaniter sis et comiter resalutaturus. Sed festinat nimis: ergo nec ego filum scriptionis vlteriùs extendam. Te autem amicum et fautorem certissimum, cum familiaribus ex animi sententia vitam tolerare jubeo. Vtut enim ex animi sententia vivamus, sexcenta occurrunt, quae dum tolerare cogimur, tolli optamus. Vale mi optime Domine Keplere. Dabam Vlmae VII. Kal. Juniar. Anno M DC XXIII.

T. dign. et praecellentiae observantissimus

Hebenstreittus

Nobili Magnifico Clarissimo Viro Domino 383v
Jo. Kepplero, Mathematico Caesareo, et
Austriaco etc. Domino et fautorj certissimo. Lenzios

953. WILHELM SCHICKARD AN KEPLER IN LINZ

Tübingen, 10. Juni 1623 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 228. Eigenhändig

228 S. Pl. Ad prolixas tuas et gratissimas literas, Clarissime et Excellentissime vir, Domine Fautor plurimum colende, breviter nunc respondeo, quia contubernales furiae herj hodieque me vexant, ut non
† plus ocij supersit. Ais Cygnj novam Anno 1612 amissam et id dudum à Mario proditum. Inquisivj in eius Mundo Jovialj, nuspiam reperj. Videris in hoc memoriâ lapsus esse: in priore verò me tuo scilicet amico more ludificasse, et hoc strategemate ad attentiorem contemplationem extimulatum voluisse. Scio enim certissimè, et mecum recordantur tot studiosj, quibus monstraveram, superioribus tribus brumis quibus hîc
10 vivo, apparuisse adhuc, sed paulatim languidius, ità tamen vt vulgaribus conspicillis cernj à me potuerit: proximâ verò hyeme tantùm imminutam, vt prorsus extinctam putarim, donec post proximas ad te literas (in quibus jam totaliter disparuisse falsò credebam) adhibito tubulo, iterum exile vestigium eius vidj. Et nè me in stellulae personâ, vt ità dicam, vel situ aberrasse existimes, vnamve pro alterâ forsitan habuisse, scito quod vix vllam in vniverso coelo familiariùs noverim, nec ipsa crucis imaginatio me exorbitare siverit. Sed de hoc aliàs fusius, cum vacaverit. tunc etiam de Refractionibus, è quâ carnificinâ me nondum liberastj. Jam abeo contubernalibus meis statuta sua prae-
20 lectum. Arabicam Typographiam hisce diebus adornavj, prototypos omnes ex aere sculpsj, vnde Werlinus plurimos alios fudit. nè dubites, hunc fortè derelictum, schedae inclusj. Integrum specimen mox videbis. Cernis etiam ex alteris pagellis qualem cavum conum moliar, pro
† faciliorj cognitione fixarum. Mittam proximè cum absolvero. Interim Vale Vir Clarissime, Fautor magne. Tub. prid. Solst. aest. 1623. Salutaris à Schäffero, et mea conjuge, qui ambo tibj plus quàm mihj favere videntur. Reverendo Domino Hizlero, praetextu occupationis, quaeso silentium meum excusa, et officiosam salutem dicito.

T. E. Officiosissimus

30 W. Schikhart

228v Nobilj et Excellentissimo viro Domino
Joh. Keplero Mathematico Caesareo, Domino et Fautorj meo magno. Lintz

954. LANDGRAF PHILIPP VON HESSEN AN KEPLER IN LINZ

Butzbach, Juni 1623

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 257–258. Eigenhändige Unterschrift

Philips von Gottes gnaden Landgrave zu Heßen Grave 257
zu Catzenelenbogen, Dietz, Ziegenhain vnnd Nidda etc.

Vnſern gnädigen gruß zuvor wolgelehrter Lieber Beſonderer.

Demnach wir die Continuation vnſerer Aſtronomiſchen exercitien dahin gern dirigirt ſehen wölten, daß wir, wo nicht ipsam perfectionem erreichen, doch derſelben ſo viel müglich, nahe beykommen möchten: So haben wir, in erwegung ſolche Astronomia auff zweyen punkten vornehmlich beruhet, nehmlich vff den observationibus darauß die hypotheses zu formiren, vnd auff dem calculo, welcher die geometricas affectiones vnd triangulorum resolutiones imitiret, Vor das erſte zwar zimliche große Instrumenta verferttigen laßen, vnd in ſolchen mehrerntheils des Tychonis descriptiones gefolget, aber wir haben bey ſolcher Fabrica auch zimliche obstacula befunden: Denn die große Instrumenta ſeindt zum adplicirn vnbequem, ſo können auff den kleinen Instrumenten die darauff getheilte partes leichtlich partem arcus (:quia lineae physicae sunt:) abnehmen. Ferners ſo können auch die transversales Tychonis inter aestimandum leichtlich in dieſſem ſübtilen werck Hinderung bringen, weil die intersectiones propter angulum acutum ſich ſehr ſchleiffen; vnd vber das alles ſo wöllen vns die pinnacidia Tychonis zu gewißer erkandtnus der Stern auch nicht genugen thun. Denn weil derſelbe per rimam zu obſerviren, dardurch viel radij opertirt, vnd ſein ſchein etwas dunckeler | wirdt, be- 257v
vorab wenn der Stern an ſich ſelbſten nicht gar klar iſt, ſo verpleibt alsdann das centrum stellae zweiffelhafftig. Wieviel weniger aber andere pinnae beytreffen, haben wir auß Euwrer Optica zum theil geſehen. †

Gleicher geſtalt verhalt es ſich mit der structur ſelbſten, denn ob ſchon der Mechanicus noch ſo fleißig arbeittet, kan es doch leichtlich geſchehen, daß etwa ein Fehler, welcher ſich ſo baldt nicht ad Sensum eräuget, begangen würdte, dardurch die gewißheit welche Tycho auff 3. 4. oder 5. Secunden haben will, ettlichermaßen in Zweiffel mag geſetzt werden, anderer incommoditeten ſo vns vorkommen anitzo zu geſchweigen. Alſo daß wir wol wündſchen möchten, ein ſolch instrument, welches vom Tychone ſelbſten für gutt gehalten worden, mit allen ſeinen mensuren, pinnis, regulis, divisionibus vnd wie ſtarck die riß oder abtheilungen etc. entweders zur Handt zu bringen vnd zu ſeiner gedächtnuß verwahrlich auffzuhalten, oder zum wenigſten doch zu erlernen, ob vnd wie der Tycho richtig vnd ohne Zweiffel 3. 4. oder 5 minuta Secunda zehlen können.

Zum andern befinden wir, daß in resolutione triangulorum praesertim Sphaericorum die numeri zimlicher maßen varijren, wie auß beyliegendem calculo zu vernehmen. So wöllen auch die logarithmi nicht allerdings beytreffen, weil ſie vff †

den numerum canonis radicirt, welche radication mit abwerffung der hindern Zah-
258 len geſchicht; darbeneben wir vns | auch Euwers Calculi erinnern, da Ihr ſelbſten die
logarithmos für insufficient haltet. Solte denn in toto opere Astronomico alzeit
† 40 der große Canon oder das opus Palatinum gebraucht werden, ſo were zwar ſolches
faſt dienlich, aber zu ſehr mühesam vnd arbeitſelig.

Geſinnen derwegen in gnaden an Euch, vns den willen zu erweißen vnd ſo wol
dieſſes, ob nicht compendiosiori via die resolutiones beſchehen kondten?, als auch
anderer angeregten punkten halben, gewiß vnd beſtändigern Bericht zu communiciren.
Solches ſeindt wir in gnaden, darmit wir Euch gewogen hinwider zu erkennen ge-
† neigt. Dat: Butzbach den .. Junij Anno 1623.

Philips LzH

258v Dem wolgelehrten, vnſerm lieben beſondern Jo-
hanni Kepplero Röm: Kay: Mayeſtät beſteltem
50 Mathematico. Lintz

955. KEPLER AN PETER CRÜGER IN DANZIG

Linz, 15. Juli 1623

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 82, 91. Eigenhändig

82 S. P. D.

Quo magis nos omnibus delicijs literarijs spoliat bellum Germaniae funestissimum: hoc mihi gratiores fuere tuae Vir clarissime literae, memoriam deliciarum veluti quondam Epicuro, gravissimis calculj doloribus afflictato, sic mihi fatum patriae gementj, doloresque et metus impendentes perhorrescentj, ex longinquo refricantes. Gratiam huius tuae humanitatis auget, quod extincto, ut dudum comperi, Doctore Papio, solus tu superes illo in littore, qui cum amicitiam literariam colere consuevj. Blandè me equidem demulcet tuarum literarum lectio:
10 dignus omninò es cui vicissim benignè et delicatè faciam, orsus ab eadem tecum mentione. Nam quod gaudere te dicis ex animo, faciam equidem ut gaudeas amplius, imò potius dolorj, quem aliquandiu te fovisse intelligo, ut supervacuo irascaris. Nunquam enim nec loco nec conditione sum motus: solus penè hoc sum consecutus, ut de calamitatibus patriae nihil ad me pertingeret. Etsi voluptatem ex incolumitate corrumpit dolor ex dedecore, veluti dulcissimâ patriâ meum solius commercium aspernante, quâ cum penitus occumbere bonus quisque optaverit. Sed pensavit foelicitatem propriam, calamitas alia, longè a bello publico distincta, communis mihi cum fratribus meis; quam privatus
20 nobis hostis atrocissimus intulit: cujus ego conatibus ut socias fraternasque manus opponerem, petitâ absentiae veniâ, Lincio sum profectus

in Wirtembergiam; jussâ uxore cum familiâ me Ratisponam usque sequi, ut ea et extra periculum incommodorum belli, et mihi propior esset: praevideram enim, annuam fore meam absentiam. Eo in itinere scripsi de Eclipsibus: comparaveram etiam me Stuccardiae jussu Principis, ad observationem Eclipsis: sed nubes sub ipsam auroram ejus diej subortae nostram elusere cupiditatem et diligentiam. Quod vero aliter paulò expressj Schema hujus Eclipseos in Ep: Ast: Cop: id inde est, quia numerus digitorum in Exemplarj Eclipsium Germanico vitiosè expressus fuit, quippe in transitu, ex charta et calculo antiquiore. Habeo sane quod desiderare te significas, Librum in quo Eclipses omnes ab anno 1572 observatae, cum observationibus meis, Tychonis, aliorumque, et cum calculo restitutionis meae ultimae. Non ulla tamen mihi suppetit occasio imprimendj priusquam conquiescant hi motus Germaniae. Quòd si miseris totam et hujus Eclipseos annj 1621 et caeterarum etiam observationem, augebis ea re mihi et voluptatem et laborem; semper haec duo permixta percipio.

Nagelij nonnulla legi, at non ea quae contra Tychonem. Careo et illius et Severinj et tuis scriptis, praeterquàm disputatione de motu Magnetis: Si ante annos plusculos edidisti disputationem de Cometis, eam me vidisse puto: nam sub tuo nomine in chartis | meis de hac materia editum invenio nihil: adeo ut ambigam, num quae sunt ab Hunnichio ea tibi per hallucinationem attribuerim, eaque hallucinatio mihi sit in memoria. 82v

Reliqua quae de cometa annj 1472, seorsim concepta in adjecta charta includo, ut faciam scripturae compendium. Vale, meque amare perge. Lincij propridie Conjunctionis magnae, cujus en descriptionem popularem. Anno 1623.

T. E. Off: colens

J. Keppler

Clarissimo Viro Domino Petro Crügero
Mathematico Tantiscano, amico meo honorando. Tänzig

Beilage: Cometam Regiomontanj ais ad annum 1475 pertinere, non ad 1472, cujus anni Cometam dicis esse Pontanj et Waltherj. Fuit cum etiam mihi imponeret historiae perplexitas et oscitantia scriptorum. At collegi me tandem, ut anno 1475 nullum omnino cometam visum esse agnoscerem. 91

Cardanus in Ptolemaeum fol. 270 transcribit ex Jacobi Zigelerj monumentis, quae eum ex Jo: Regiomontanj Observationibus desumpsisse asserit, Anno Domini Millesimo quadringentesimo supra quintum

et septuagesimum, Idibus Januarij etc. Atqui necesse est in transcribendo erratum esse, occasione Characterum, ut autumo, quia id aetatis quinarius repando cornu scribebatur pene ut binarius. Quod ipsum ab Antonio Mizaldo Monsluciano animadversum idem Cardanus fol. 274 monet. Omnino enim ad annum 1472 pertinent, quae Ziglerus Cardano de penu Regiomontanj deprompsit. I. Tempus annj idem; in Ziglero, ab Idibus Janu: ad ultimos dies Februarij: in Torqueto Regiomontanj editionis Schonerianae, 20 Januarij, quae observatio, secus quàm tu monuistj, pertinet ad Regiomontanum et Purbachium, estque ejus penultima in dicto libro; tunc demum anno 1475 incipit Waltherus; cum jam Regiomontanus redisset in Italiam, ibique proximo anno 1476 vel 1477 morte sublatus esset. Puto ejus observationes plures, in Italia relictas, in manus Zieglerj vel Mizaldj venisse: etsi inaudivj apud Tychonem, extare ejus Observationes in Bibliotheca Viennensj: qua de re inquisivj Tychonis mandato anno 1600 apud ejus temporis Bibliothecarium, qui nihil se de hisce compertj habere affirmavit. Zigleri commentarium in Plinij librum secundum vidi apud Tychonem; at nunc non est mihi ejus librj copia. Sed pergo ad alia argumenta. II. Motus cometae in plagâ coelj eâdem. In Zieglero ponit eum Regiomontanus Idibus Jan: tardi motus in vicinia Spicae (vide an sit legendum, Arturo, ut cujus eadem ferè longitudo cum Spicâ); sequentibus diebus iter ejus inter crura Bootis, versus ejus sinistram manum. In Schonero idem Regiomontanus 20 Jan. hoc est, 7 diebus post idus, ponit eum jam in ipso brachio Bootis. Pontanus eadem de suo cometa, quem anno 1477 scripsit, superioribus annis apparuisse. Ubi ridiculus Buntingus, qui hinc Cometam ad 1477 annotat. III. Diurni magnitudo in Pontano gr: 30°, in Regiomontano Zieglerj 40° circulj magnj; inusitata utrinque. IV. Caudae longitudo in Regiomontano Schonerj, in Regiomontano Zieglerj, in Pontano eadem, 50 gradus et ultra. V. Plaga caudae, Geminj in Schonero et Zieglero. VI. Et quod caput est, | historiae illius temporis Cometam annj 1472 memorant, nullum ex anno 1475. Pontanus ipse, cum anno 1477 scriberet, superioribus annis visum esse tantum et talem Cometam, quomodo potuit oblivisci, duos duorum annorum fuisse, si annj 1475 tam fuit insignis, quàm eum exhibet Regiomontanus apud Zieglerum, quomodo Pontanus transmittere potuit propiorem in anno 1475, commemorare illum in anno 1472, sine distinctione annorum? Nam de anno 1472 locutum esse Pontanum agnovisti et tu, proculdubio ex adjecta nota Stationis Saturnj et Martis, mense Januario.

Quod attinet ejus Cometae trajectoriam; ita est, uti scribis; si enim in principio fuit australis indeque polos septentrionales trajecit, factus in

fine rursum australis: omninò Trajectoria fuit inflexa: cujus rej facta est a me mentio, libro de stellâ novâ, et in defensione ejus Germanicâ contra Röslinum. Sin autem situs ille initialis cum stellis Virginis, intelligitur de septentrionalibus in pede et ala, et vicinior ad Spicam de sola longitudine, vel de Arturo, vel de Vindemiatrice per hallucinationem (·quod totj ejus cursuj est accommodatius, retrogradus enim fuit in Zodiaco·) tunc concesso motu Terrae, et stante trajectione rectilineâ, datur latitudo finalis in Austrum, minor latitudine initialj in septentriones, quia Cometa trajecit planum Eclipticae intra Orbitam Telluris, et sic portio proprij circulj apparens non fit major semicirculo. Accidit enim idem ferè, quod accideret Terra stante et Cometa per ipsum Polum Eclipticae trajiciente. Sed quia trajectiones Terrae et Cometae sibi mutuò obviarunt quodammodo, fit perturbatio quaedam. Res sine schemate solido demonstrarj nequit. Eadem obviatio in causa etiam fuit, cur non manserit Cometa in circulo magno instituto, ubi Regiomontanus crassiorj Minerva loquens, contrarium ejus promit, quod Schematismj allegatj exprimunt; reflexus enim visus est versus Pectus Cassiopeae, Ventrem Andromedae, Piscem et Cetum: Causa est, quia arcus Orbitae Telluris, quem Terra tempore durationis trajecit, sub ipsa trajectoria Cometae in obliquum nonnihil deflexit, ut non esset mera obviatio. Haec etiam notabilis Cometae aberratio à circulo magno apparentis motus, arguit, trajectoriam fuisse valde propinquam cursui Telluris, sic ut haec ex obliquo obviatio Telluris ad illam valde sensibilis esset. Hoc igitur pacto salvatus est totus illius Cometae cursus. Etsi enim Regiomontanus scrupulum movet, dum ait, Cometam ultimo occultatum heliacè cum stellis Cetj, cum decurrisset per longitudinem Piscis borealis et circa 15°♈ Zodiacum trajecisset: ex quo ductu quis posset intelligere caudam Cetj vel ejus quadrilaterum: itaque latitudo Australis hinc argueretur major, quam initio latitudo septentrionalis erat, quando fuit cum stellis in ala vel pede septentrionalj Virginis, et sic plus semicirculo confecisset hic Cometa: at contrà perpende, quod aliud sit, occasu Heliaco abscondj cum stellis Cetj, aliud, conjungj cum stellis Cetj, et contingit id satis longe distantibus; perpende amplius, an non Regiomontanus haereat in stellis linj Piscium, quod linum se insinuat in constellationem Cetj. Nam et Pontanj relatio finem hujus Cometae confinijs Arietis et Taurj admovet, ubi Cetj figura propinquat Ecliptica cum ejus stellis in Capite. Itaque potest manere latitudo Australis minor, et sic minus semicirculo in toto ductu apparentj. Quod verò dixerim pag: 95 Cometicorum: Posse Cometam, motu rectilineo conficere apparentiam plus quàm semicirculi de Orbita propria, ab hoc me crimine sola locj relectio absolvet. Errorem in loco et nomine

Arthusij coràm ipse agnovj, collocutus anno 162 . . . Francofurtj cum homine. Risum mihi tua elicuit querela super positione meorum Comet: XXI: qua ais, requiri motum planè monstrosum. Itaque enim ut Pictoribus atque Poetis quidlibet audendj, sic τοῖς τιθεῖσι quidlibet efficiendj semper fuit aequa potestas. Monstrosus apprimè fuit motus Cometae anno 1472. Da quae posui, dabis et ipsa monstra.

956. FRIEDRICH RÜTTEL AN KEPLER IN LINZ

Stuttgart, 15./25. Juli 1623

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 173–174. Eigenhändig

173 Edler Hochgelehrter ſonders Günſtiger Lieber Herr Schwager, demſelben ſeyen zuvorderſt meine iederzeit genaigtwillige dienſt vnnd gruß zuvor.

Deß Herrn Schwagers ſchreiben darinnen er mir ettliche natales vnnd Obseruationem Eclipsis vberſchickt hab ich zurecht empfangen, wie ich dan auch ſelbiges widerumb beantwortet auch durch ein Würtenbergiſchen Currier nach Regenspurg, als Ihre Kayſ. Mayeſtät noch alda bey dem Churfürſtentage geweſen, dem Poſtmaiſter zu Lintz einhendigen laßen, der ſolches ſchreiben vnnd paquett begehrter Obseruationum dem Herrn ſchwager zu vberlifern ſich erbotten, mir iſt aber ſeidhero gar kein bottſchafft oder willfahr vff mein petitum mich aigentlich zuberichten quo momento temporis die große Coniunctio ♄ ♃ beſchehen werde zukommen, allein daß mir Herr Schickhart von Tüwingen deß Herrn Schwagers Discurs von der Großen Coniunction getruckt communiciert vnnd zu leſen gegeben hatt, darauß ich zwar Diem aber kein horam wie ichs gern gehabt hette befinden können: alſo daß ich noch diſe Stund nicht waiß, ob dem Herrn Schwager das paquet meines ſchreibens vnnd vberſchickter obseruationum worden ſey oder nicht. Weil dan mir diſe gegenwertige glegenheit mitt Herrn Doctor Ayhins Raiß nacher Wien vorgefallen habe ich nicht vnderlaßen wöllen bey dem Herrn Schwagern vmb Respons deß vorigen ſchreibens anzuſuchen, weil ſelbiges ſicher aniezo herauff zubringen.

Jüngſte Eclipsin Lunarem $\frac{5}{15}$ Aprilis hatt man alhie nicht ſehen können ob nubes, vnnd daß eben tempore Eclipsis es alhie gedonnert geplizet vnd einen plazregen gegeben: Ich hab jüngſten vmb mehr Obseruationes Eclipsium nach Nürnberg vnnd Anſpach geſchriben, waß mir communiciert wirt, ſolle dem Herrn Schwagern auch ohnverhalten pleiben, damit dermahlen ein juſter Calculus Eclipsium möchte verfertigt auch das Studium Geographicum quoad longitudines verbeßert werden.

173v Von Newen Zeittungen iſt es bey vnß ſtill, Gott bewahr vnß | von den böſen: Mich verlangt die Continuatio Ephemeridum tuarum, oder die publicatio Tabularum Planetarum Rudolphearum. Dann ich vff das Supplementum Ephemeridum ac tabularum secundorum mobilium Joh: Antonij Magini (: vßerhalb Solis Lunae

147) τιθοῦσι

et Martis motus:) gar nichs halte, da ſich der motus planetarum durch solam correctionem praecessionis Aequinoctiorum, wa in radicibus gefehlet iſt, nicht justificieren laſt, iſt alſo nichts anderſt alß ein gelöcherter geflickter Bettlersmantel.

Hiemit vnnß allerſeits Gottlicher Allmacht protection trewlich befehlendt. Datum Stutgart in eil den $\frac{15}{25}$ Julij Anno 1623.

Wan der Herr Schwager ettwas Newes publiciert bitt ich mir auch ein Exemplar iedesmahls vmb bare bezahlung zukommen zu laßen, den vnſere Buchfürer gar nichts dergleichen alher bringen.

E: E: Gutt: vnd Dienſtwilliger Schwager

F. Rutilius

Dem Edlen vnnd Hochgelehrten Herrn Johann Kepplern, der Rom: Kayſerlichen Mayeſtät vnnd der löblichen Oſterreichiſchen Landt Ständt wolverordneten vnnd beſtalten Mathematico. Meinem ſonders günſtigen vnnd geliebten Herrn Schwagern. Lintz 174v

957. PETER CRÜGER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Danzig, 1./11. August 1623

Paris, Bibl. de l'Observatoire, 89, 9. J. 31. Eigenhändig

S. P. Etsi hisce nundinis ab Exc. T. nihil mihi literarum, tamen tacere meum non est, sed agere gratias pro communicatis Kepplerianis. Mirabundria sunt (ajebat Italus iste) ut vir ipse. Videor mihi, quotiescunque talia et alia Keppleri lego, nescio quorsum extra me abripi. . . .

958. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

[Linz], 21. August 1623

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 45 f.

S. P. D.

Clarissime Vir, amice charissime. Inter turbas nundinales, obrutus praesentia hospitis Generosi cum filia, scribo breviter. Interim mitto legendas has chartas, et si potes clam citra incommodum, imprimendas meis sumptibus, sic tamen ut exemplaria non ultra 100. non relicto ullo impressionis vestigio. Si tu vereris operam palàm praestare,

da negotium Tabellario, quid agere debeat, ut benè haec curentur; ut tamen ipse nesciat, quae sit materia, et ut portet ipse exemplaria Ulmam usque. Quod si non omnia poterit portare; tu fidus esto custos reliquorum.

Quod si non imprimetur haec Apologia nec potest imprimi, remitte illam, quia exemplo careo: Pecuniam verò ad D. Lansium, vel D. Chr. Besoldum Tubingam. Vale, D. 21. Augusti. An. 1623.

959. CASPAR ODONTIUS AN KEPLER IN LINZ

Altdorf, 24. August 1623 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 108–109. Eigenhändig

108 S. P. Anni sunt octodecim, Nobilis, Amplissime, et Excellentissime Vir, Domine Kepplere, Patrone et Fautor, Optime, Maxime, ex quo tempore, ego Pragae degens, in Collegio Wenceslaino, Nobilitati Tuae per annum praeter propter, operam meam locavi, in perficiendis (secundum praescriptionem illius) astronomicis supputationibus motum, (ni fallor) Martis concernentibus. Si quam partem ad elucubrationem operis illius, de Motu Martis contuli, quod post abitum meum, paulò post publicae luci concessum audivi, est, quod mihi gaudeam, iusque superesse putem, ab Authore illius Exemplar petendi, dono mihi oblatum. Librum quidem illum antehac emere animus fuit, verùm praesentium temporum iniuria vetat, quo minus tolerabili aliquo precio emptum habere queam. Alio tempore dabitur fortè illius procurandi occasio. Vnum nunc superest, de quo potissimum ad Nobilitatem Tuam dudum scribendum putavi, defuit modò scribendi opportunitas, quo minus id per literas illi insinuare potuerim maturius. Nam quod ipsius scire maximè interest, nolim per me illud in silentio esse. Ego beneficiorum antehac arreptor ad ἀντίδωρα hero meo, me obligatum fateor, si ulla unquam occasio arripienda fuit, gratiam aliquam, pro multis eius in me beneficijs, meritisque referendi. Quid nam vero illud sit, paucis
108v nunc aperiam. | Menses ferè sunt quinque, ex quo tempore Georgius Kreslinus, annua scribens Calendaria, et Prognostica, haud dubie Nobilitati Tuae famâ notus, apud Nobilissimum, et Amplissimum Senatum Noribergensem, iniecto libello supplici, in Tabulas suas Astronomicas noviter à se conditas, Prutenicis Tabulis non dissimiles, sumptuum largitionem petijt, ubi praedictus Senatus, modò dicti Kreslini libellum supplicem, nobis tribus Petro Saxonio, nostrae Vniversitatis Mathematico, M. Danieli Schwentero et Mihi, revidendum transmisit,

et de eo nostrum requisivit iudicium, num è re Astronomiae promovendae esset, impensis sumptibus quatuor millium florenorum, qui in impressionem Tabularum Astronomicarum requirerentur, Kreslini petitioni annuere. Nos unanimes vicissim per literas responsioras, Amplissimo ordini Senatorio significavimus, fidem eiusmodi Tabularum Astronomicarum in Ephemeridibus, ad aliquam multos annos antè editis residere, quae ipsis adhibitis postea observationibus congruant. Quo minus verò id hactenus factum sit, ita nos meritò dubitare de certitudine Tabularum Kreslini. Si tamen ipsorum Amplitudines, Astronomiae uberiori propagationi, publicè consultum velint, dedimus hoc consilium, in desideratissimas Tabulas Rudolphaeas, à Kepplero, omnium doctorum calculo, celeberrimo Mathematico, dudum compromissas, | quae plurium annorum editis Ephemeridibus, cum ipso coelo 109 consentire comprobatae essent, impendendos esse sumptus illos maximè necessarios, ubi posteritas non immemor futura sit maximae Noribergensis Senatus liberalitatis, in Astronomiae propagationem collatae. Ne dubitet, quantum Nobilitatis Tuae persona, antea multis praeclaris editis monumentis in Mathesi notissima, ubique locorum, illorum Amplitudinibus satis superque per nos insinuata est, quin in sua debita petitione sumptuum in suas Rudolpheas Tabulas conferendorum, propensiores sit habitura. Haec, qualia qualia sunt, Nobilitas Tua boni consulat, id potissimum cogitans, nil me intermittere ad augendam nominis ipsius celebritatem. Scribendi occasionem oblatam nunc acceptam refero, praesenti exhibitori literarum mearum, Domino Ferdinando Hötselio Jurium Studioso, pio et modesto Juveni, qui efflagitavit literas meas ad Tuam Nobilitatem, ac cuius opera et institutione ceu Praeceptoris antehac usus sit. Feliciter valeat Nobilitas Tua, et amorem erga me suum, si dignus illi visus fuero, perpetuùm conservet. Dabam raptim Altdorphij Die 24. Augusti Vet. St. Anno 1623.

Nobilitati Tuae Omni fide et officio

M. Joh. Casparus Odontius
ibidem Professor Classicus

Nobili Amplissimo et Excellentissimo Viro, Domino Joanni Kepplero Imp. Caes: Ferdinando II. Ordinumque Illustrium Archiducatus Austriae, supra Onasum Mathematico celeberrimo etc. Domino Patrono, et Fautori suo Opt: Maximo. Lentijs ad Danubium 109v

960. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN LINZ

[Straßburg], 13./23. September 1623

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 44–45. Konzept

44 S. Vir Excellentissime, Reverende patrone.

$\frac{6}{16}$ Sept. Mütschelius, absente me, tuas aureis duobus onustas, domesticis meis dedit, statimque peregrè nescio quò abijt, nec dum reversus. demum aliquot diebus pòst, scilicet $\frac{11}{21}$ Sept. venit, qui prior venire debuit, Wolffgangus Bairhuber. postridie Junthij mater taleros duos, apochâ receptâ mihi dedit. Reddam rationes in literis, quas Mütschelio dabo cum exemplaribus, quae intra triduum, ut spero, habebimus. Heri primum quaternionem correxi, cujus fortè nunc mittam
45 exemplum, [1] si habere potero. nam typotheta longissimè abest à meis
10 aedibus: quâ causâ etiam correctio illa typographicorum errorum non nisi semel à me suscipi, nec pro more repeti potest. Sed curabo tum, ut, quoad fieri potest, Tibi satisfiat: cui non hanc modò leviculam opellam, sed omnia mea, ipsumque me, lubentissimè debeo. V. $\frac{13}{23}$ Sept. 1623.

T. Exc. observ.

961. PETER CRÜGER AN KEPLER IN LINZ

Danzig, 15./25. September 1623

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 80–81. Eigenhändig

80 S. P.

Quod vivis, Excellentissime Vir, quod vales, quod omnia tibi sarta tecta et felicia, tam gavisus sum visis tandem literis tua manu exaratis, quam toto hoc quinquennio vicem tuam falsis, ut jam video, coloribus mihi depictam anxiè dolui. Deus porrò te Rei Astronomicae servet et Alfonsum aliquem tibi largiatur. Gratias habeo pro communicato tuo Discursu de ♂♄♃. Video te illo ipso tangere Vates numerales: quorum praecipuus, quos quidem vidi, Nagelius est. Cuius quidem contra diastemata et instrumenta Tychonica nugas (id nominis omninò
† 10 merentur) cum nondum videris, mitto tibi Fundamentum eius Astronomicum in me conscriptum, et verò etiam Rescriptum meum; quin et exemplar Epistolae meae, (typis quidem et haec exarata erat, sed exemplaria omnia distracta sunt) qua motus Fundamentum illud suum conscripsit. Mitterem et Vranodromum meum Cometicum et alia, sed

vereor ut portorium superet scriptorum dignitatem. (Scriptum est Germanicum in 4to Dantisci Anno 1619 exc.) Non dubito quin Lipsiae vel Francofurti prostent adhuc Vranodromi Exemplaria. Et optarem abs te legi ac censeri. Quam vidisti Disputationem de Cometis Anno 1605 me Respondente, Praeside Keckermanno, habitam, eandem in Vranodromo ipse examino ac publicè sententiam meam eo tempore juvenilem, malè fundatam, rejicio. Quod Astronomiam Danicam Severini nondum habes, invitus audio. Per Borussiam unus noster quidam bibliopola jam supra 30 exemplaria intra annum divendidit. Liber editus est Amsterodami Anno 1621 in 4to. Multa ibi invenires ingenio tuo dignissima. Si literae tuae paulò maturius advenissent, potuissem exemplar emere et fratri tuo germano, qui hîc me visit, tradere, qui occasione data id ad te curasset; constat 2 taleris. Nunc per tabellarium id non expedit. Quae de Eclipsi Solis praeterita habeo, legere potes in Rescripto meo contra Nagelium pag. 28. Num. VI. Initium Eclipseos erat ho. 8. 28′: Finis ho. 11. exactè. Toto tempore summa et exoptata erat serenitas, nisi quod ipso Eclipseos tempore, potissimum sub maximam obscurationem tota plaga coeli occidua horribili caligine obducta fuit, sole colores rerum praesertim hominum alterante quasi ad flavedinem. Maxima obscuratio deprehendebatur hora 9. 40′ ad 45′, 46′ circiter. Tempora phasium coepimus è sciatherico ad id praeparato, scrupulis horariis distributo, loco extra cameram apto, ad meridianum exactè locato. Post horam 11, cum nullum Eclipseos vestigium ampliùs appareret, exortus est ventus ingens et procellae ad horrorem, subsecutâ pluviâ satis largâ. Haec habeo de illa Eclipsi. Plures Solares non observavi: Lunares multò minus, debitis ad id requisitis destitutus.[1]

Ad Cometam Regiomontani venio. Et tandem quidem agnosco, 80v
ipsum eundem fuisse qui Pontani, quique in Torqueto Regiomontani ad Annum 1472 locatur. Veruntamen adversatur ejus motus Trajectoriae. Putas, me scripsisse nuper, te pag. 95. asseverasse: Posse Cometam motu rectilineo conficere apparentiam plusquam semicirculi de Orbita propria: ideoque ad ipsa tua verba me ablegas. Ab eo crimine me tibi liberabit meorum relectio verborum. Scripsi, posse quidem Cometam per theorema tuum 21. absolvere videri plusquam semicirculum Eclipticae, sed non posse plusquam Semicirculum Orbitae propriae. Et opposui Cometam Regiomontani. Tu ut Trajectoriam tuam in hoc etiam Cometa dari posse probas, suspicaris pro Spicae nomine fortè legendum Arcturi. Ego corruptionem nominis suspicari non possum. 5 quidem pro 2 scribi potuit facilè: sed Spica pro Arcturo non item. Et nomen Spicae iteratur paulò pòst sequenti § De distantia Cometae à Terra, his verbis: Considerando itaque maximam

diversitatem aspectus Capitis Cometae à Spica, stella sibi vicina etc. Procul dubio, velut è toto contextu liquet, ista omnia consignavit Astronomiae caelique benè gnarus: talis autem quidni discernere potuisset inter Spicam et Arcturum vel etiam Vindemiatricem? Quod admones de occasu Cometae heliaco cum Stellis Ceti, aliud scilicet hoc esse, et item aliud, conjungi cum Stellis Ceti, benè habet: neque enim unquam sensi Cometam ad ipsas Ceti stellas apparentes pervenisse: sufficit Cometam è latitudine australi ascendisse per septentrionem, indeque appropinquasse zodiaco, quem transierit juxta medium ♈. Segmentum igitur sui Circuli confecit semicirculo majus.

Monstrosum esse motum Cometicum theorematis tui XXI etiamnum dico. Necesse est enim Cometam talem primis 15 diebus conficere integrum Eclipticae quadrantem; sequenti semestri semicirculum; ultimis 15 diebus denuo integrum quadrantem. Quis tale motus monstrum unquam fando comperit? Monstrosus, ais, apprimè fuit motus Cometae Anno 1472: Da quae posui, dabis et ipsa monstra. Atqui dari non possunt, quae posuisti, scilicet pro Spica assumendum Arcturum. Quin si etiam darentur, monstra tamen illa non darentur. Non enim Cometa Regiomontani primis diebus fuit velocissimus, sed intermediis. Cujus caput, ait textus, tardi erat motus, donec vicinaret Spicae etc. velocissimus autem fuit à sinistra Bootis digrediens: iterumque dum graderetur per ♌ septentrionalem, valdè remittebatur motus eius etc. Pontanus ait, istam celeritatem motus accidisse cum primum ♄ et ♂ directi fieri coepissent, quod isto Anno factum est in Februario. Non igitur in principio Cometa hic velocissimus fuit.

Haec habui, Vir excellentissime, de motu huius Cometae. Tu quaeso benè interpretare sermones meos liberiores, neque vitio mihi verte, qui sententiae tuae obloquar. Incolumi hoc licuit semper amicitia. Gratias habeo meritas, quod me literis tuis digneris, et enixè rogo, ut affectum hunc erga me perpetues. Quem quidem tantò magis mihi polliceri possum, ex quo gaudere te dicis, quod D. Papio extincto supersim in his oris | et quidem solus, quo cum amicitiam literariam colere consueveris. Quibus verbis lectis intermittere non possum quin quaeram an ignota tibi sit Straussii, Tui olim meique domestici, conditio? Vivit is Regiomonti, Professor Mathematum publicus. Nihilne ab eo tempore (jamque biennium id muneris gessit) tibi literarum ab homine? Ita sanè conjicio, cum dicas, me solum in Borussia ex amicis superesse. Sanè ego ipsi vicinior sum, sed literas ad me dat vix annuas. **Die Junge Fraw zuckt ihm die feder.** Vxorem enim duxit mense Julio anni praeteriti 1622, neque dum suscepit sobolem. At haec aliena sunt. Vale, vir eminentissime, et hunc tabellariolum si potes nunquam huc literis vacuum di-

mitte. Vive, vale, et flore in emolumentum Rei Astronomicae. Dantisci die $\frac{15}{25}$ Septemb. Anni 1623.

Cum Tabellarius Scriptum meum de Cometa nupero non invitus secum portandum recipiat, en id adjungo.

Quodnam istud tandem animal generis neutri? concrede mihi sis in aurem.

Exc. T. observantissimus

Petrus Crügerus

Excellentissimo et ingeniosissimo Viro
Domino Johanni Kepplero, Mathematico
Caesareo etc. Domino fautori et amico observandissimo. Lintz

962. WILHELM SCHICKARD AN KEPLER IN LINZ

[Tübingen], 20. September 1623 (a. St.)

Original unbekannt. Erster Druck: M. G. Hansch, Joannis Keppleri aliorumque Epistolae mutuae, 1718, S. 683

Clarissime et Excellentissime Domine Keplere, Fautor plurimum honorande. Ne falso Laconismum exprobreris, nunc iterum brevis esse cogor, distulit enim me Maestlinus usque in hunc agonem, quamvis per totum hoc octiduum quotidie ipsum de tuis Logarithmis mihi reddendis admonuerim. Nec satis scire possum, quare se tam difficilem praebeat. Porro quod tu logistice, idem ego mechanice nuper tentavi, et machinam extruxi, undecim integris et sex mutilatis rotulis constantem, quae datos numeros statim αὐτομάτως computet, addat, subtrahat, multiplicet, dividatque. Rideres clare, si praesens cerneres, quomodo sinistros denarium, vel centenarium supergressos, sua sponte coacervet, aut inter subtrahendum ab eis aliquid suffuretur. Sed heus! quomodo fers, quod in Nova Cygni tam libere abs te dissentio? Non equidem feci contentionis studio; de quo solenniter protestor, sed quia id αὐτοψία constanter docet. Ignosce, si impudentius feci, et Arti condona. Nam ἀγαθὴ ἔρις ἥδε βροτοῖσιν.

P. S. Tabellarius certo praedestinaverat hesternam meridiem; ad eam festinanter aliquid scripseram. Interim post multam tergiversationem tandem recepi a D. Maestlino Logarithmos. Eos mecum detinebo, donec epistolam addes ad Landgravium, quam una ipsi transmittam. Vale 20. Sept. 1623. a prandio.

963. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Linz, 4. Dezember 1623

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 46–49

S. P. D.

Clarissime vir: Amicorum ocelle. Pateris ne ut cum plebecula Judaeorum exclamem, omnia bene fecit, et surdos debitores fecit audire petitionem creditoris, et mutas chartas manuscriptas, loqui publicis typis. Ad amussim omnia, tantum in sex tuis exemplaribus ista muta, folio primo Irrdiſchen / non Jüdiſchen; alibi Außleſung ſo vieler Bücher/ non Außlegung. Quid faciam contra? Perpetuone tibi gravis, et in officiis mutuis sterilis, animo angar?

Lunarem Astronomiam ante biennium, ut primum Lincium sum reversus, recudere cepi, seu potius notis illustrare. Verùm adhaesi ex-
† pectationi frustraneae libelli Graeci Plutarchi de facie Lunae; quem Vienna, qui promisit, non submittit. Ex lectione versionis Xylandrinae videor subodorari, quid sibi voluerit Philosophus in lacunis, haereo tamen: quod si, quae lacunas proximè antecedunt et sequuntur, ea Graecè legerem, rectius me expedirem. Quid si et mea et Plutarchi Graecolatina uno libello ederentur? Et anne digna etiam Lucianica commendatio, seu libelli verae historiae, qui addantur? Audiamus et D. Lingelshemii, quem mihi commendas, judicium: cui me, viro tali qualem scribis, cupio esse commendatum. In mea commentatione totidem sunt problemata, quot lineae, solvenda partim Astronomicè, partim physicè, partim historicè. Sed quid agas? Quotus quisque curâ dignum censebit, ea solvere? Cupiunt homines, hujusmodi ludicra sibi molli brachio, quod ajunt, obtrudi, nec faciles sunt ad corrugandam frontem in ludo. Itaque statui notis post textum, numerorum ordine
† sequentibus omnia solvere. Accedet ex Telescopii mei, quod nuper sum nactus, experientia, mirum et insolens augmentum de oppidis et aggeribus circularibus, umbrae consectaneae causa. Quid verbis opus? Scripsit Campanella civitatem Solis, quid si nos Lunae? Anne egregium facinus Cyclopicos hujus temporis mores vivis coloribus depingere, sed cautionis causa terris cum tali scriptione excedere, inque Lunam secedere? Quanquam quid tergiversari juvabit? cum nec Morus in Utopia nec Erasmus in encomio Moriae, tuti fuerint, quin utrisque fuit apologiâ opus. Missam igitur penitus faciamus picem hanc politicam, nosque in amoenis Philosophiae viretis planè contineamus.

Calendarium Mütschelius jussus est Ratisponae petere, tibique dare. Vale Deo commendatus. Lincii D. 4. Decemb. 1623.

30) excudere

964. KEPLER AN EDMUND GUNTER IN LONDON

Linz, 4. Dezember 1623

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 267. Eigenhändiges Konzept

S. P. D. 267

Quem ad me misistj libellum sinuum artificiosorum Edmunde doctissime, a. d. 22 Feb: annj 1622, tandem Cal: Novembris anni sequentis accepi Francofurto. Valde me exhilaravit ista forma, cujus adornandae consilium ex Merchistonij libello posthumo, (· an is fuit ejus filij·) paulò prius Tubingae in Wirtembergia perceperam. Collocavj et ipse nonnullam operam in hoc genere, primum atque Lincium reversus sum Novembrj annj 1621: scripsique demonstrationem legitimam Logarithmorum ad numeros rotundos seriej naturalis a 1000 ad 1: appellavique Chiliada. Eum libellum transmisj Tubingam anno 1622, ut imprimeretur. At postquam per annum et amplius haesit in Maestlinj manibus: tandem repetij; forte imprimetur cura Illustrissimj Landgravij Hassiae Philippj.

Nunc lubet non tibj sed Briggio, ejusque Chiliadj movere controversiam ancipitem, et in meipsum forte recisuram. Video quo consilio ipse Logarithmos ad 14 et 15 loca continuet, ut scilicet sit aliqua differentia ultimorum logarithmorum ultimae Chiliadis. At qui hanc prolixitatem amplectitur, is legem sibi ipsi figit accuratissimae computationis per omnia loca usque ad ultimum. Jam vero invenio ego diversitatem inter me et Briggium loco statim nono à sinistris. Nam ego proportionem inter 1 . 10 metior numero 230258.5141, ipse numero 10000 00000 00000. Jam inter 1. et 7. proportionem ipse metitur numero 8450 98040 01426. Ergo inter 7. et 10 est ipsi haec propor: 1549 01959 98574. Quod si mea 230258 5141 est ipsi 10000 00000 00000 erit in eâdem proportione ipsius 1549 01959 98574 mihj 3566 74951 36994. At ego inter 10 et 7 habeo propor: 3566 74948 13722. Aut igitur demonstretur mihi, hunc meum numerum esse vitiosum, et differre à tricies duplâ, seu ab 1073741824plâ Excessus Numerj 10000 00000 00000 super tricesimam mediam proportionalem inter hunc et 7000 00000 00000: aut fatea[l]tur Briggius, ultima loca logarithmorum suorum admittere limam. Sum quidem progressus longius, et tricesimam illam invenj 99999 99996 67820 56900 ejusque Logarithmus est statutus 00000 00003 32179.43100 qui multiplicatus in 1073741824, constituit mensuram proportionis inter 10 et 7 hanc 35667 49481 37222 14400. At quinque vel sex figuras ultimas libenter in damno pono. Tentavi num Briggius usus sit mensura duplae Neperianâ 69314 69, quam ego omninò invenio

hanc 69314 71928? Nequaquam hoc. Nam ut ipsius 10000 00000 00000 ad 3010 29995 66398 mensuram duplae, sic mea 230258 5141 ad hanc 69314 7195, quae proximè cum mea coincidit, non cum Neperianâ.

Chiliadas Briggij reliquas jam absolutas existimo. Itaque rogo ut me per nundinas reliquarum 90 novem, totidem ut video, paginis comprehensarum faciatis participem.

Logarithmos vestros video effugere cautiones cossicas illas molestas, video crescere illos cum crescente termino proportionis majore, video pulchre illos incedere, ornatos toga sinuum. At cum longius recedant a suâ origine, et ut omninò existimo, nulla aliâ viâ nisi derivatione ex formâ Neperiana primâ, ut ego hic fecj, possint constituj; valde haereo quid sit mihi sequendum in Rudolphinis. Et videor acquiescere debere jam constitutis. Nam non tota Logarithmorum doctrina est mihi in praeceptis Rudolphinarum necessaria; et ipsa praeceptionum singularitate per se necessariâ, partes logarithmorum applicantur magis particulariter tolliturque fastidium cautionum Cossicarum ut plurimum. Tentabo tamen, si possim Heptacosiada, partem Rudolphinarum, ex tuis Logarithmis reformare minimo cum labore. Vale. Dabam Lincij ad Danubium 4 Decembris annj 1623.

Ex: T. Studiosus

Jo: Keplerus
Mathematicus

Ephemerides omnino continuo; at temporum difficultate circumventus, edere non possum. In Rudolphinis video portum. Si Caesar pacem habeat (· qui equidem lupum auribus tenere videtur·) brevj lucem videbunt.

965. LUDWIG VON HOHENFELDER AN KEPLER IN LINZ

Weidenholz, 10. Dezember 1623

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 110. Eigenhändig

110

Salue Clarissime Vir et amice D. Keplere.

Paginae hujus ad manus meas delatae subscriptio ostendit, Tibi eam transmittendam esse; quod ego lubens facio, non tamen gratis: rogo enim uel peto pro latoris salario, judicium de hoc φαινομένῳ, quod etiam in nostris oris eadem die conspectum fuit, hîcque Leopoldianorum sacerdotum colloquium cum D. parocho meo diremit, Tuum, et Te valere jubeo. Weideholz 10. Decemb. 1623.

T. stud.
Ludwig Hohenfelder

109v 10 Dem Ehrnuesten vndt Hochgelerten Hern
Johanni Keplero Mathematico Caesareo etc. meinem Lieben hern. Linz

966. FRIEDRICH RÜTTEL AN KEPLER IN LINZ

Stuttgart, 7. Dezember 1623 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 175. Eigenhändig

Edler Hochgelehrter ſonders günſtiger Herr Schwager, demſelben ſein meine 175
iederzeit guttwillige ſchwägerliche dienſt vnnd gruß zuvor. Dieweil ich erſt alſo mittleſt in erfahrung gebracht daß Dominus Princeps Meus ein Currier nach Wien abfertigen wölle, hab ich nicht vnderlaßen wöllen noch können (:weil vff meine ettlich mahl hinab geſchickte ſchreiben mir niehmahlen kein antwort worden außerhalb daß mir Herr Schickhart zu Tüwingen angezeigt, daß ihme meinethalben ettwas ſo ich de loco et tempore Coniunctionis magnae proximae begehrt von dem Herrn Schwagern ſeye zugeſchriben worden, waß es aber ſeye, weil er das Scriptum nicht alhie gehapt, noch vff mein gleichwohl freündtlichs bitten ſelbiges mir zugeſchickt, kan ich nicht wißen:) noch mahlen den Herrn Schwagern mit diſem eilenden ſchreiben zuerſuchen mit freündt ſchwegerlichem bitten mir bey diſer glegenheit vff vorige meine ſchreiben günſtig zu respondieren. Inſonderheit möcht ich auch ihrer Kayſ: Mayeſtät gemahlin ſo wohl voriger alß ieziger Tempora natalitia, wie auch waß er für kinder erzeügt, wan ſie geborn, vnnd wan theils vnder ihnen geſtorben vnd wölche noch leben, wohl haben zu complierung vnd Continuierung der Öſterreichiſchen Genealogia. Wenn auch E: Exc: ettlicher fürnemmer Herrenſtandts vnd Fürſten natales hette, bitt ich die mir auch im vertrawen zu communicieren, waß hingegen dem Herrn Schwagern in gleichem gratificieren kan erkenne ich mich widerumb ſo ſchuldig ſo erbiettig.

Beſchließlich hette ich wohl deß Herrn Schwagers Discurs de Coniunctione magna haben mögen ich hab ihne aber nicht bekhommen können ob ich ihne gern gleich wohl bezahlt hette. Wie dan andere ſeine außgehende Tractatus propter imperitiam nostrorum Bibliopolarum die nichts alß pfaffengezänck einkauffen vnnd alle andere ſachen negligieren dahero (:wölches zuerbarmen:) nichts rechts alhero kompt: Alß hab ich auch nicht vmbgehen wöllen den Herrn Schwagern freünd: dienſtlich zubitten, wan er ohne das andern ſeinen amicis ſeine außgehende tractatus zukommen laſt, mir ſovil gunſt zuerzaigen vnd auch mir [1] ein Exemplar (:doch vmb paare bezahlung iederzeit:) vberſchickhen oder deßen Buchfiehrern zu Franckfort Gotfrid Tampachen anbefehlen mir iedeßmahl ein Exemplar vmb die gepür alhero zuverſchaffen: ſolche erweiſende Freündt: vnd Schwagerſchafft begehre ich in anderweg danckbarlich zubeſchulden: dan mich ſehr verdrüſt wan andern ettwas communiciert wirt die ſich nicht vmb ein ſach verſtehen vnnd Sinistra Judicia darvon geben, daß ich ſelbige nicht auch haben ſolle, inmaßen mit dem tractatu de ♂ Magna beſchehen den noch ettliche scrupulieren vnd ihre köpff darüber macerieren, die doch gſcheid ſein wollen. 175v

Mehr hab ich weil der Currier wegfertig, nicht ſchreiben können alio tempore plura. Vnd thue den Herrn Schwagern wie auch vnß ſamptlich Gottlicher All-

macht Protection bevehlen. Dabam St: in eil den ⊙ 7. Decembris Anno 1623. Arminius frater plurimam tibi salutem nunciare iubet.

Deß Herrn Schwagers jederzeit dienſtgefliſſner

F. Rutilius

967. JOB HARTMANN VON ENENKEL AN KEPLER IN LINZ

Wien, 26. Dezember 1623

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 106. Eigenhändig

106 Salue mi Domine Keplere. Ceptas anno 1617 et ad annum 1620 pertextas Ephemeridas Rudolphinas, an ad hunc annum 1623 porrexeris, cùm nullas hactenùs submisisses, ambigo. Ideoque hac schedâ mihi rogandus uidebare, si aliquas edidisses, earum etiam mihi, quemadmodum antehac studiosè feceras, copiam facere uelles. Animum quippe cùm ab alijs curis abstraho, Mathematicis oblectationibus occupo, praesertim commentarijs tuis euoluendis adhibeo. Quapropter quando tuorum editorum nihil ad nos adfertur, gratum mihi facies semper, si eorum recentiora tua quae à triennio seu quadriennio in lucem emisisti, mihi submittas. Quod cùm per Dominum Jo. Paulum Gaiman facilè praestare possis, his lineis te edocere uolui. de cetero uti Ingenij tui cultor sum, ita permaneo tui studiosus, ubicunque tibi commodare ualeam. Vale uerò nunc et me ama, qui tui sum

Viennâ postridie SS. Natal. Dom. An. MDCXXIII.

amantissimus
Job Hartmannus Baro Enenkelius

106v Kay. May. Mathematico etc. Herren Johan Kepler, meinem lieben Freunde zu handen.

968. KEPLER AN LANDGRAF PHILIPP VON HESSEN

[Linz, Dezember 1623]

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 259–262. Eigenhändiges Konzept

259 Durchleüchtiger Hochgeporner Gnädiger Fürſt vnd Herr.
E. F. Gn: ſeind meine vnderthänige arme Dienſte beſtes vermügens bevor.

E. F. Gnaden Gnädiges ſendſchreiben de dato Butzbach im Monat Junio diß ablauffenden 1623 Jahrs, iſt mir durch H. Gotfriden Tampachen Buchführern in Franckfort neben etlichen begehrten büchern allererſt im Monat Novembrj zuekommen: auß wölchem jch mit ſonderlichen freüden vernommen, das E. F. Gn: bey diſſer eüſſeriſten Zerrüttlichaitt faſt aller Provincien des Teütſchen Landes, nichts

weniger Dero gewohnliche lobwürdige Erquikungen bey den Astronomicis exercitijs vnd werckhen Gottes zusuchen fortfahren. Der Almechtige woll E. F. Gn: vnd Dero zugehörige sampt den Nachpaurn für ferrerem vnhail vnd verhinderung bewahren, vnd den seligen Friden wider bringen.

Dieweil nun E. F. Gn: mir etliche diß orts fürfallende difficulteten Gnädig insinuiren, meines wenigen gutachtens hierüber begehrend: als ist anlangend erstlich die Observationes vnd instrumenta, nit weniger, daß ich damahlen E. F. Gn: † mir deren etliche fürgezeigt, mir die leichte rechnung machen khönden, was grosser verwunderlicher vleiß, mühe, vnd arbaitt darauff verwendet werden müesse, biß solche instrumenta zu jrer müglichen perfection kommen; vnd wan diß mit äusserister Menschlicher Müglikhaitt verrichtet, | das doch hernach khaine Müglikhait sein 259v werde, das werckh selbsten Observationum auff eine solliche scherffe zurichten. Ich erinnere mich, daß E. F. Gn: jch die vrsachen vnd verhinderungen fast alle nach einander erzehlet: sovil für das selbige mahl ohne Dero Abschreckhung von solchen so wol beliebenden Exercitijs geschehen mögen:

Es haben aber E. F. Gn: auff einen recht aigentlichen Trost vber dißen verdrieslichaitten gedacht, indem sie sich nach einem Tychonischen instrument verlangen lassen: dan sie gewißlich bey den selben nit so grossen behelff zu verspüren haben wurden, wie etwa des H. Tychonis wort nach erstem Anblickh einem die Hoffnung machen möchten. Es hatt Tycho vnserm Herrn Gott in stellung vnd scherffung seiner Gebotte, den process abgelehrnet; die Norma soll vnd muß richtig sein, man thut jrer dannoch verfählen, es wurde aber des verfählens noch mehr sein wan es an der Norma fählete. Man macht ein schwartzes in die Scheibe, auff das man zum wenigisten die scheibe treffe. Mitt dem schwingen zwar hatt Tycho sovil nit zuthuen gehabt, weil Er nit lautter Metallene Instrumenta gemacht, sondern hatt sie, was man hatt müessen auff alle seitten bewegen, also das sie sich nach dem gewicht oder schwäre geschwungen hetten: inwendig mit dickhen hültzenen stollen versehen, die schwingen sich weniger, hernach hatt er solche stollen gesperret, wie in seinen Mechanicis zu- † sehen: letzlich hatt er das holz mit Meß vberzogen, vnder wölchem das holtz vber hirn lufft gehabt, das es dem Meß khainen Mangel gebracht, | wan schon das holtz 260 nach dem wetter eingegangen ist.

Die Pinnacidia aber haben dißen Vortl gehabt, wan der stern groß vnd hell gewest, als Jupiter, so hatt man sie eng machen khönden, hernach hatt der Observator inacht nemen müessen, daß er den stern auff einer seitten des Cylindrj so hell habe, als auff der anderen. Ist aber der stern so klain vnd vnsichtig gewest, so hatt man die spälte oder rimas auffgeschraufet oder mit einem Messer auffgewogen, das man also mehr lufft oder liecht gehabt. Jch aber hab bessere befürderung befunden, wan jch ein liecht oder kohlen rückling hab halten lassen, das der Cylinder erleüchtet vnd sichtig worden, vnd das liecht mir doch nit vnder das gesicht geschinen. Dan von dißer erleüchtung des Cylinders gehen die pupillae oculj zusamen, vnd alsdan sihet man den Stern mehr rain, als wären jme die vbrige streimen abgewischet; dan bedarff

ich auch der engen rimarum nit ſonderlich, ſondern kan vnderſchaiden, wie weitt der ſtern vom Cylindro ſtehe, wan ich alſo ſie beide zumahl ins geſicht nemen khan.

Mit den Transversalibus iſt es vns ſehr offt geſchehen, das weil die regula nit † alwegen gar gedräng auffligt, nach dem einer gerad oder ſchlims auff die Thailung geſehen, nach dem hatt er einen groſſen oder klainen Thail von einer Minuten geſehen. Wir haben auff den Sextanten nur tertias oder quartas minutj partes geſchätzet, ſie ſeind mit beſondern pünctlein nit vnderſchaiden geweſt. Allain auff einem groſſen Quadranten ſeind sextae partes minutorum getüpffelt geweſt.[1]

260v Mir wär zwar nichts liebers, dan das Jre Kay: Majeſtät derenmahlen eineſt zu dem erwünſchten friden gelangen, Jre residentz in dero Königreich Böheim nemen, vnd ich mich bey dero hoffhaltung alda praesentirn möchte: Alsdan könte ich ſehen, ob nach ſo langwüriger Zerrüttlichaitt in Böheim auch noch etwas nutzes von den Instrumentis Tychonicis vberig; vnd zweifelt mir nit, wan alsdan Jrer Kay: Majeſtät ich gehorſamiſt fürbrächte, das E. F. Gn: vmb deren instrumentorum eines oder das ander Nachfrag haben, würden Jre Majeſtät E. F. Gn: etwas darvon gnädigiſt zuekommen laſſen.

Was anlanget die andere, nämlich Calculj difficultatem, da iſt wol etwas weniges in re, das maiſte aber in persona, die Jr nit abbrechen kan, wa ſie ſihet, das ſie ſich vergeblich bemühet. Gott wolle mich behüetten, das ich nit vil Triangula mit ſolliſcher mühe solvire, wie der jenige gehabt, der die beygelegte Exempla gerechnet. Nit ohn iſt es, die sinus mit fünff figuris ſeind zu kurtz, wan es an ſolliche klaine triangula vnd groſſe angulos gehet: Man bedarff aber drumb des groſſen Canonis nit. Es iſt genug, wan man auff ſiben, oder zum höchſten auff acht figuras khompt. So bedarff es ſich auch nit, das man die Multiplicationes vnd divisiones gantz auß mache, ſondern des Praetorij weiſe iſt ſicher vnd gut, das ich anfahe mit dem erſten digito Multiplicantis ad sinistram, qui ducatur in Multiplicandum totum. Darnach secundus illius ad sinistram, ducatur in hunc non totum, sed dempta ejus ultimâ figurâ ad dextram, et factum subscribatur priorj: ut in margine apparet. Alſo auch mit dem dividiren. Dan was[1] alſo abgeſchnitten würt, das gibt im quotienten nit vber 2 oder 3 Vnitates verfählung in digito ultimo ad dextram. Kan ſich alſo der calculator verlaſſen, das alle vorhergehende digiti gerecht.

4062051	4727487	
1163818	4755763	
4062051	42801866	9
406205	4473004	
243723	4280187	9
12186	192817	
† 3250	190230	4
40	2587	0
32	2378	5
4727487	209	
	190	4
	19	
	19	4

261

Zum andern, ſo iſt nit ohn, das die sinus nit auff das allerſcherffeſte gerechnet ſeind, ob wol Pitiscus bey der correctione Operis Palatini etwas gethan. Hie haben aber E. F. Gn: das remedium zu Hauß, den E. Gn: vnderthan Jost Byrgius

hatt die sinus auff ein Neues biß auff acht figuren gerechnet, vnd, so ich mich recht beſinne, auff alle gerade secunda. Er hatt gleichwol das geſchribne werckh nie von Handen gegeben, noch druckhen laſſen. Nit weniger auch ein Engellender Heinricus Briggius gethan, deſſen sinus auffs ehiſt in Truckh kommen ſollen. †

Was dan die Logarithmos anlanget, iſt auch nit ohn, wie E. F. Gn: ſchreiben, das ſie von der berührten Vrſach wegen noch nit gerecht, auch nit könden gerecht werden auff die sinus, man habe dan zuvor dieſelbe correct. Aber vmb dißer geringen Vrſach wegen, die ſie mit den sinibus gemain haben, ſeind ſie darumb nit gleich zuverwerffen. Dan die demonstratio iſt gutt, ſicher vnd edel. Allain kan man die processe mit den ſelben nit alwegen nach Pitisco anſtellen; ſondern es iſt beſſer in sphaericis obliquangulis, das man durch perpendiculares rechne, wa man kan.

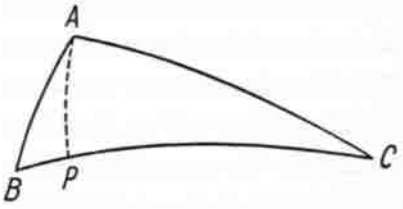

Item ſo ſeind alberaitt im Truckh (zu Londen gedruckt anno 1620) sinus Edmundj Guntherj Anglj, die ſeind ſcherffer dan des Vrsinj oder auch des erſten Erfinders Baronis Merchistonij. Darumb ich zu abſchneidung viler vergeblichen mühe, meniglichen † räthlich ſein wolte, ſich mit ernſt | an dieſelbe zugewehnen. Auß ſollichen (Edmundj 261v Gunterj) Logarithmis rechne ich das fürgelegte Triangulum alſo

AC datur 23°. 31′. 30″. Quaeritur AB?
BC . . . 23. 58. 0. Et BAC?
ACB . . . 6. 41. 0. Ducatur ex A perpendicularis in CB, quae sit AP.

AC logar. 9601.1352 Mesolog: 9962.3703 Subt. †
ACP logar. 9065.8852 Adde
Ergo τῆς AP log: 8667.0204 Hujus Mesolog: 9999.5308
37.1605
Ergo arcus CP 23°. 21′. 56″ ex Mesolog: 9962.8395 } Compl. Adde
Hic ablatus a BC dat BP 0. 36. 4. Hujus Mesolog: 9999.9760
Ergo AB 2°. 43′. 48″. ex Mesolog: 9999.5068
Declinatio igitur 87. 16. 12.

Jam ex AC, CP | AB, BP | quaeritur | PAC | PAB — Per contrapositionem latt: et angg:
AC log. 9601.1352 Sub. AB log. 8677.8744 Sub.
CP log. 9598.3481 BP log. 8020.8133
log. 9997.2129 9342.9389
PAC est 83. 30. 57. PAB est 12. 43. 28.
12. 43. 28.
Totus BAC 96. 14. 25 Igitur
Asc:recta 6. 14. 25.

Allhie ſeind zwo Additiones vnd drey subtractiones, das iſt es alles mit einander.

Sovil hab Ich für diſsmahl auff E. F. Gn: befehl von baiden puncten zu antworten gehabt. Wölchem Ich ferners diß beyſetze, das Ich mich eben zu dem End (weil man die Logarithmos den sinibus nit anderſt geben oder dieſelbe corrigiren kan, man habe dan die Logarithmos numerorum absolutorum) vor zwaien Jahren, nämlich ſobald Ich nach glücklicher ſchlichtung meiner Mutter rechtsſach, wider nacher Lintz khommen, hinter die Demonstrationem Logarithmorum gemacht; dieſelbige ſampt der Chiliade logg: ad septem digitos absoluti numerj maximj, seu 100000.00 continuatorum nacher Tübingen zu Handen Herrn M. Michaelis Maestlinj geſchickt, ob etwa ſolliche vnter ſeiner correction alda gedruckt werden möchten. Weil aber diſser gutte alte Man nunmehr zu khainer Resolution weitters nit zu bringen iſt, vnangeſehen er ſtattigs fürhabens iſt, ſich ſelber auch hinter das werckh Logarithmorum zu machen: alſo hab Ich entlich mit einer zimmlichen importunitet in Ine ſetzen, vnd diß wercklin zuruckh abfordern laſſen; wölches an jetzo bey Schickharden professore linguarum Orientalium behaltsweis hinterlegt iſt. Weil dan E. F. Gn: diß werklin dedicirt iſt, alſo ſtelle E. F. Gn: Ich es haim, Ob ſie ſolches zu Tübingen vnter Schickards Correctur wollen zudruckhen befehlen, oder ob ſie zu Franckfort Jemand Tauglichen haben, der vleiſſig corrigire, weil alda ſchöne Typj ſeind, auff wöllichen fall E. F. Gn: ſolches wercklin bey Schickarden zuerheben haben werden.

Hiermit E. F. Gn: Ich mich zu beharlichen F. Gnaden befehlen, auch denſelben ſampt Dero Fürſtlicher Gemahelin auch gantzer Freündſchafft ein Freüdenreich Neü Jahr von dem Allmechtigen gewünſchet haben will.

E. F. Gn: Vnderthäniger vnd gehorſamer

Johan Keppler
Mathematicus

969. KEPLER AN PAUL GULDIN IN GRAZ

[Linz, 1623]

Original unbekannt. Erster Druck: Joh. Keppleri Somnium, seu opus posthumum de Astronomia Lunari, Frankfurt 1634, S. 80–83.

970. BENJAMIN URSINUS AN KEPLER IN LINZ

Berlin, 7. Januar 1624 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 318–319. Eigenhändig

318 Salutem et observantiam.

Nonus jam annus elabitur, Vir Clarissime et Excellentissime, Fautor et Promotor, dum vixero, Patris loco semper mihi sancte; nec quicquam interim inter nos actum. Ultimae Tuae, quas ego quidem

vidi, in ipsis Nuptijs meis mihi sunt exhibitae. Ego interea temporis unas atque alteras per periculosissima locorum et horarum discrimina extrusi potius quam emisi, sed iniquiore Fato. Retulit enim ante biennium Optimus Senex Dominus Origanus Tuam Excellentiam de meo statu in literis ad ipsum non saltem quaesijsse, sed potius accuratiùs in meam et meorum fortunam inquisivisse: unde facilimum mihi fuit conjicere meas ab eo tempore, quo ultimae Tuae mihi redditae, ad Tuam Excellentiam nunquam pervenisse; quam ob causam exquisitè doleo. Testor tamen Deum, plus laetitiae cordi meo superfusum, (quàm tristitiae ob literas meas amissas) quoties vidi in scriptis Tuis verè aureis meam immerentis memoriam adhuc sartam in sanctissimis Pectoris Tui scrinijs adservari. Jam autem non potui, quin ad colloquium Epistolare nos mutuò invitarem, diuturniusque silentium abrumperem, id quod ex veteris illius favoris lege, quo me olim complexus es, Tuae Excellentiae non ingratum arbitror. Ego hactenus postquam à Te secessi quasi 18. mensibus Illustri Schönaichio inservij: reliquum temporis impendi Serenissimis Electoribus Brandenburgicis Patri et Filio, partem in Gymnasio Vallis Joachi|micae, partem in Borussiâ. Proximum biennium quod jam ad finem decurrit concessit Serenissimus privatis meis studijs, potissimum verò Editioni Magni mei Canonis Logarithmorum et Trigonometriae. Canonem illum construxi ad Sinum Totum 100000000. et scrupulorum secundorum decadas, ita ut Neperus consulit in libro post mortem ejus demum ab Henrico Briggio et Roberto Filio Lugduni edito pag. 34. et 35. Quatuor tantum folia restant ad operis absolutionem: quae quamprimum perficientur curabo ut Exemplum ad vos adferatur: modo prius sciam non ingratam fuisse hanc meam interpellationem. Si ita visum fuerit, cum non dubitem creberrimas esse occasiones ex Wirtembergia vestra Francofurtum usque ad Moenum, itidem ut hinc eodem per nuncios dispositos: poterimus saepius et pluribus id facere quod facio. Mihi enim nihil prius, nihil posterius fuerit, quam Amicitiam illam olim tam promtè admissam, quaeque unica omnis meae felicitatis causa est, ad extremum usque vitae terminum continuare. Quid liberi Tui ex utroque conjugio agant, ut valeant, scire aveo. Quomodo et Uxor unà cum illis et Tecum valeant. Meum conjugium cum meâ Bellâ est ἄτεκνον, quod in hoc quidem communis patriae Turbine, in aliquâ felicitatis parte pono. Utinam Tuis aliquid reponere possem, pro ijs quae mihi olim à Te et Tuis exhibita sunt, officijs! Non deero ipsis, ubi occasio aliqua sese offeret. Ex Harmonicis Tuis video venerandum Senem Dominum Maestlinum adhuc superesse: salveat is à me una Tecum. | Salutat et mecum Te, Tuam, Tuos mea Uxor, etsi ignota vobis, vobis tamen faventissima. Vale et datâ occasione edoce

simul, quando Ephemerides Tuas integras et Tabulas Rodulfi videre tandem debeamus. Dabam Berolini 7. Januar. anni 1624. sub initio anni aetatis Tuae 52[i].

T. Excellentiae et Tuis devinctissimus
et devotissimus ἀκιβδήλως καὶ ὁλοσχερῶς

M. Benjamin Ursinus
Mathematicus Electoral. Brandenb.

3199 Nobilissimo Imperatorum Caesarum Mathematico, Domino Johanni Kepplero Viro Clarissimo et Excellentissimo, Amico et Fautori meo Parentis instar honorando.
Zu Franckfurt am Main bey Herrn Gottfr. Tampachen abzugeben, vnd forderſt ins Hertzogthumb Wirtenberg zubefordern.

971. KEPLER AN LUDWIG VON HOHENFELDER IN WEIDENHOLZ

[Linz, Anfang 1624]

Original unbekannt. Erster Druck: W. Schickard, Weiterer Bericht von der Fliegenden Liecht-Kugel, Tübingen 1624, S. 42–43, 162–163, 231–232, 248–249

42 Atqui referunt viatores, qui tum sub dio proficiscebantur, se non minus quàm Schickardus in Wirtembergiâ, vidisse Globum hunc instar eiusdem Lunae, emergere è sublimi aethere; certè non humiliori
43 visionis angulo quàm gr. 60. uti coniecturam ex | gestibus narrantum capio. . . . Etiam milites nostri stantes in excubijs pro suo caldario, quod est in radice fori nostri, plagam notârunt eandem orientalem. aiunt enim volasse Globum super forum, quod ipsis erat ad ortum: conditum post aedes Provinciales, quod est ab ortu parum ad meridiem, etc. |

162 Quicquid sit cum incendiario, exemplum certè rei ipsius Schikardus,
10 haud paulò ingeniosius quàm purius attigit, ubi de flatibus intestinorum loquitur. Nam materiam nitrosam interspersam esse excrementis animalium, ars ipsa faciendi nitri docet: solet enim materia peti ex stabulis, in quae multorum annorum urinationes defluxerunt. Eam verò subitò
163 intra corpus animalis inflammari quasi, seu | difflari, calore utique non Solis sed corporis, rumores intestinorum subitanei arguunt, et illa tristia Colicae passionis tormenta, quae puto esse à subitanea nimiâ mole talium flatuum, quae viscera extendit et infarcit, et cholerico halitu pungente, acerbissimè lancinat, etc. |

Ait veluti à sexagesimo gradu altitudinis coortum esse globum igneum, assumit autem initium illi lapsus fuisse ab ultimis radijs Solis occumbentis; inde conficit sublimitatem 8. milliarium: locum cui verticalis erat ille excursus velut è carceribus, 4. milliaribus Tubingâ distitisse versus ortum. Non excedit, ut vides, fines Würtembergiae. ex eo loco supersunt usque in radices Cetij montis milliaria non minus 70. Sit T Tubinga, O carceres unde coortus globus, P locus cui tunc imminebat, S mons Strenberg (cui nomen à Strenâ, rivo inde orto). sit TP milliaria 4. PS 70. OTP sit grad. 60. largiamur ista igitur !

ut sinus	ad PT	sic sinus	ad
grad. 30.	millia-	grad. 60.	OP
POT	ria 4	OTP	

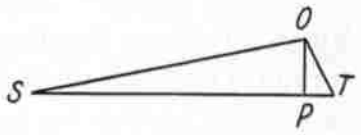

statuam PT	40000.	logar.	91600
logar. grad. 60	. . . .		14400
			106000
logar. grad. 30	. . . .		69315

Logar. 36685. venit PO. 69150 milliaria ferè 7. Ergò PS. 700000.

ut autem	ad to-	sic	ad sinum
SO	tum	PO	anguli OSP
Sit PO	6915	Logar.	267100
et PS	70000	Logar.	35660
		Mesolog.	231440

venit OSP gr. 5. m. 39.

Ergò si O fuisset in Würtenbergiâ elevata milliaria septem, linea scilicet OP, in monte Strenbergo non potuisset elevatior videri gradibus 6. Atqui referunt viatores, etc. . . . Fuit igitur Meteoron minimè aërium ratione loci, sed valdè sublime, sic ut 70. vel 80 milliaria, non valdè magnam causarentur adspectus diversitatem. etc. !

Atque hunc ego Mercurium cur non lubentissimè audiam, viam per invia molientem ! ingeniosissimè. Ecce enim promptitudinem et calliditatem hominis, uti sese, circumventus inopiâ observationum, ex angustijs explicet, receptu ad illuminationem solarem facto? Quis non Jovem lapidem juret, colorum omnium huius phaenomeni causas ipsissimas in lucem esse prolatas, sic ut aliae nequeant esse? gradum ad dimensionem altitudinis et molis per eum structum esse firmissimum? velim mihi hunc illum coram sisti, ut observationum evidentiâ coargutus, quid novarum artium ad se muniendum esset explicaturus, ovans spectare possem! etc.

39) Sit PO 6915 Mesolog. 266870 40) et SO 41) 231210

972. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN LINZ

Straßburg, 4./14. Februar 1624

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 73. Konzept

73 S. P. D.

Non ingratum Tibi fuisse, Vir maxime, meum officium in procurandâ editione libri, est quod gaudeam. Si quid deinceps quoque me voles, enixissimè rogo, ne mihi parcas, semper futuro, pro eo ac debeo, longè promptissimo. D. Lingelshemius omnia tua, quaecunque apud me reperit, non parvo exilii sui cum solatio, studiosè evolvit. Est enim mathematica quoque doctissimus. Is cum nuper ex me cognovisset, quae de Notis in Lunarem Astronomiam, deque Plutarchi edendo ejus argumenti libello mediteris, summoperè laetatus, jussit, ut perofficiosâ tibi dictâ salute, rogarem, ne id operae bono publico praestare omitteres, aut ultrà differres. Habeo Plutarchi editionem Graecam in 8.° H. Stephani, tomis sex constantem: si voles, mittam istum tomum, in quo liber de facie Lunae. Non ita pridem cum V. C. Nicolao Rigaltio, conciliante D. Gothofredo juniore, familiaritatem contraxi. Habet meum Pachymerium Graecum, ut ex codice Regio (est enim Bibliothecarius Christianissimi) lacunas expleat. Quid si idem praestare posset in isto Plutarchi libello? Certè primâ quavis occasione per literas inquiram. † Habes hîc D. Habrechti de globo igneo tractatum. Nam D. Schickardi sine dubio vidisti: quanquam hîc etiam additus est, sed Germanicè versus. Vale, Virorum et fautorum meorum eximie. Argent. $\frac{4}{14}$ Feb. 1624.

973. KEPLER AN PETER CRÜGER IN DANZIG

[Linz], 8./18. Februar 1624

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 89–90. Eigenhändig

89 Salutem et foelicia novj annj auspicia precor Clarissime Vir, amice honorande. Tabellarij hujus consuetj conspectus me admonet ut te † paucis alloquar. Proximis literis me monuistj de Christianj Longimontani astronomia. Dedi igitur operam ut eam Francofurto haberem. Dici non potest quam ejus lectio me exhilaraverit: cum multas alias ob causas, tum praecipuè propter ista: quod si quam habebit invidiam redargutio observationum Ptolemaej, eam omnem ille prior in se suscepit:

quod meditationes suas de partibus Astronomiae quas Tycho Brahe non ex professo est adortus, in luce posuit prior; quod Epochas Creationis mundj nititur in locis Zodiacj conspicuis collocare. Ubi non potest me non delectare consensus noster tacitus. Nam quid ego moliar simile, vides ex Epitomes libro VII, et ex Mysterio Cosmographico recuso, ejusque notis ad caput ultimum. Quae si non anno 1621 Francofurti essent impressa, poteram viderj falcem in alienam messem mittere, dum post Longimontanum eadem tento.

His de rebus ego nunc tanto libentius scribo, quia hic praecipuus meus hoc tempore labor isque immensus est: dum ex altera parte cum erroribus observationum antiquarum conflictor, ex altera ad Epochas Creationis enitor. Hunc unum scito pugnae nodumque moramque, quo minus Tabulae Rudolphinae prodeant. Ecce summam eorum quae hactenus indagavj. Mira ratio: omnes quinque circa partes 8 signorum

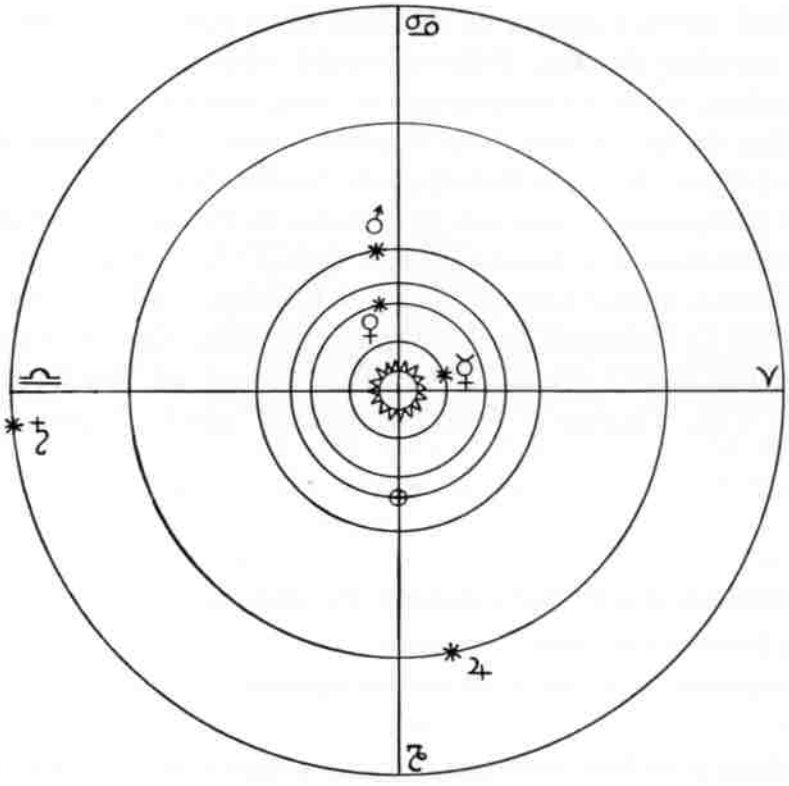

cardinalium sitos deprehendo motibus suis medijs: Etiam Ap: ♄ in ♎, Ap: ♃ in ♋, Ap: ♀ in ♎. Sola luminaria exactissimè obtinuerunt ipsa puncta Terra ⊕ o ♑, idem ☉ o ♋, motu medio. At ☽ o ♋ motu vero, Ap: ☽ o ♎, & ☽ o ♋. Eclipsis in Africa totalis in meridie feriae 1. quae fuit matutina

13) 1521

in India. Credo, haec Eclipsis Aethiopas nigros fecit. Ap: ♂ intermedio loco inter ♈ et ♋, Ap: ☿ intermedio inter ♋ ♎.

Vides crucis omnia 4 Brachia esse insignita, ♄ ☍ ☿, altissimum humilimo in una diametro; in altera ♃ ☍ ♂, ♂ ☍ ⊕, ⊕ ☍ ♀, in intermedia quatuor intermedios; sicut ♃ ⊕ in ♐, intermisso medio ♂, sic ♂♀ in ♋ intermissa media ⊕. Imo ut altissimus ♄ est ☍ humilimo ☿ sic pene altissimus ♃ est ☍ pene humilimo ♀. Et tertius a summo ♂, tertio ab imo ⊕. Illud miror valde, quid causae sit, quod luminaria 8 gradibus anticipant caeteros. Tento identidem vim afferre et omnes 5 redigere ad mera signorum initia. At hoc si fecero, in ♃ ultra 2 gradus anticipo Ptolemaicas observationes.[1]

89 v Hos igitur nobis ludos fecit Creatrix sapientia, in quibus ego nunc pene oculos ipsos computando perdo. Quicquid agam, observationes Dionysianas in ♂ et ♃ partim etiam in ☿ non assequor, calculo ab Epochis Tychonicis per Epochas Ptolemaicarum Observationum sursum directo. Aut igitur Observationes Ptolemaej insigniter aberrant; aut dies Dionysianj annj non omnino omnes competunt in dies annj Aegyptij assignatos a Ptolemaeo. Nam observatio ♂ Dionysiana, quatriduo aut minimum triduo maturior fuisse videtur. Scaliger mirè se torsit circa hunc annum ut appellat coelestem. Ex Gemino sanè facile colligas, difficilimum fuisse Hipparcho dies illos mensium coelestium citra errorem connectere cum diebus Aegyptij annj. Sed et in Ptolemaeo, tria puncta cardinalia, duas ♀ et unam ☿ observationem, omnes in dies antecedentes competere existimo. Nisi essent observationes Lunae, quae non patiuntur fallere diem; crediderim plerasque etiam antecedentium in dies priores reponendas, propterea quod Censorinus annotavit, anno 1. Antonini diem 1 Thoth non in 20 sed in 21 Julij fuisse, unde colligas, luxationem annj Romanj esse factam ob superstitionem aut adulationem, ut aliquando prius etiam factum teste Dione, restitutione factâ anno sequentj. Igitur si haec luxatio post observationem ultimam ☽ in Aegyptum nunciata ibique recepta in usum fuit, cùm jam esset abolitus usus annj Aegyptiacj, potuit Ptolemaeus decipj.

Has ego difficultates tibi clarissime Crugere propterea refero, ut jam cum bona tua venia petitionem aliquam subjungam. Cum enim desertus sim a socijs omnibus, cum Maestlinus consenuerit, nec ullis machinis, vel ad unicam Epistolam scribendam adigi possit, vehementer abs te peto, uti me aliqua oneris parte subleves, observationesque quinque planetarum Ptolemaicas tam ex ipsius tabulis, quam ex Prutenicis computatas, occasione proxima ad me mittas, ut videam, num ipse omnes suo calculo exprimat sicut eas assumit. Assumit aliquas contra manifestum tenorem verborum observatoris, quae ipse recitat. In ☿ est inter

Dionysianas vitiose positus 30 Phamenot sequente 1, pro 30 Mechir, sequente 1 Phamenot. In ♀ etiam est alicubi 14 Antoninj perperam pro 4 Antoninj.

Si quid hujus jam dudum in parato haberes, posses Vratislaviam mittere ad mercatores nostros Lincianas nundinas Paschales frequentaturos.

Conclusionis loco impertiar te conspectu calculi. Sit locus longitudinis ♃ Eccentricus à o ♈ collectus via usitata

	2^s. 22. 46. 23. subt.				
Aphelij	5. 12. 44. 40.				
Erit Anom. Compl.	79. 58. 17.				
Sed ex Tab. aequat.				ex eadem Tab.	
Jovis Anom. media	79. 41. 31.	dat coaeq.	74. 19. 18.	Dist. ♃ ☉	525320
Resid.	16. 46.			Log. ex Tab.	165884
Logarith. logist.	127500.				
Logarith. interline.	2180.				
Logar. Log. partis p.	129680.	dat	– – 16. 25.		
Ergo coaequata absoluta			74. 35. 43.	subt.	
Aphelium			162. 44. 40.		
			88. 8. 57.		
Ergo locus Jovis Eccentricus			28. 8. 57 ♊		

Locus Eccentricus	28. 8. 57 ♊	Logar. dist. ♃ ☉	165884. —
Sit verus locus Solis	7. 20. 22 ♍	Log. dist. ☉ ⊕ ex Tab.	130. +
Angulus Commutat.	69. 11. 25.*	Proportio	166014. dat ar-
cum	10. 57.	aufer	
	58. 14. 25.	Hic arcus dat Logar.	16210. Adde
			182224. dat ar-
cum	9. 18.	aufer a*	
	59. 53. 25.	Hic arcus dat Logar.	14485. Adde
			180499. dat ar-
cum	9. 28.	aufer a*	
	59. 43. 25.	Hic arcus dat Logar.	14654. Adde
			180668. dat ar-
cum	9. 27.	proximè aequalem priori.	

Ergo Prosthaphaeresis orbis est 9°. 26′. 30″. Ergo addita ad locum Jovis Eccentricum 28°. 9′ ♊, constituit 7°. 35′. 30″ ♋ locum visum.

Ita vides mihi non opus esse Tabula Prosthaphaereseon orbis. Nam Proportio laterum ☉♃, ☉⊕ levissima operâ formata, quae est 166014. indicat statim in Canone Logarithmorum, quanta sit maxima hujus loci Prosthaphaeresis orbis scilicet 10. 57: tunc scilicet si angulus Commu-

tationis esset 90. et 10. 57 (100. 57.). Qui ergo perpendit 69. 11. multo minorem esse quam 100. 57, statim is ab initio minus aliquid subtrahit, sciens Prosthaphaeresin orbis non esse maximam; ita non erit ipsi opus quadruplici additione et divisione. Et tamen etiam haec est multo expeditior quam venatura partis proportionalis per cruciformem multiplicationem logisticam.

Ut si initio	69. 11. 25.	166014
subtraherem	9. 0. 0.	
	60. 11. 25.	14200
	9. 30.	180214
	59. 41. 25.	14700
	9. $26\frac{1}{2}$.	180714
	59. 45. 0.	14637
	9. 27. $\frac{2}{3}$.	180651
Vel si initio	69. 11. 25.	166014
subtraherem	10. 0. 0.	
	59. 11. 25.	15210
	9. 24.	181224
	59. 47. 25.	14595
Prosth. Orbis	9. 27. 40.	180609

Ita nulla plane opus est multiplicatione neque simplicj neque Logistica, nulla etiam prolixa tabula, praeter consuetum Canonem Logarithmorum, qui propter usum multiplicem omnibus debet esse notus.

Sed desino, nam et tabellarius desinit convivarj jamque parat abitum. Et quia tempore excludor ad Affinem meum scribere, tabellarius vero affirmat, te cum affine meo quandoque conversarj familiariter: rogo mihi sit ad ipsum internuncius salutis ipsi a me suisque omnibus dictae. Simul adde, ex relatu tabellarij nos habere, ipsum esse in re lautissima, ut qui in annos singulos 800 florenos expendat nomine solo locationis aedium, praetereaque aedes jam emerit pro quindecim florenorum millibus. Haec inquam nos interim credimus tabellario, ipsi verò si vera sunt, gratulamur. Vale et rescribe. Dabam $\frac{8}{18}$ Feb: 1624.

Cl: D. T. Officiosissimus

Jo. Keplerus

S. C. Maiestatis, Ordinumque

Austriae Supra Anisanae Mathematicus

90v Clarissimo Viro, Domino Petro Crugero
Mathematico Dantiscano, etc. Domino
amico meo percharo. Tentzig

974. KEPLER AN PETER CRÜGER IN DANZIG

[Linz], 28. Februar 1624

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 92–95. Eigenhändig

S. P. D. 92

Clarissime Vir et amice. Vix triduum est cum discessit a me Tabellarius Olomucensis, cum meis ad te literis: cum ecce alium Tabellarium Viennensem cum tuis 25 Sept: superioris anni scriptis, et cum munusculis, et cum imperio, ne vacuum a meis literis dimittam. O nullum gravius probrosiusque mihi unquam impendeat servitium. Pareo ecce perquam lubens: epistolamque tuam à calce retexo et à capite: gratiae namque utrumque obsident aditum. Gratam inquam famam de Straussio nostro: sed quaero vicissim, qui fiat, cum is apud te transiverit, quod de fortuna mea nihil tibj? Atqui Tubinga et Stuccardia nos junctos dedit anno 1621. Et noverat is optimè, quibus ego furijs in familiam meam saevientibus in Wirtembergiam essem accitus. An et hoc silentium ex amico pectore, ne si vera reperirentur crimina intentata, dedecus ille forte meum ex domesticis propalaret? Sed et fratrem meum Germanum vidistj, non conscium solum omnium, sed praecipuam dolorum meorum partem: ut qui impatientiâ juvenilj, forsan et credulitate proximè impietatem venit. Sed diluit et illius suspiciones et meas offensiones, clarissima lux veritatis, crimina conficta in caput hostium, quanquam non exiguo meo labore sumptuque regesta, liberata domus nostra periculo, nos infamiâ et ignominiâ.

Cum Nagelianum genium intus et in cute noverim ex pauculis ejus chartis dudum lectis, Epistolam tuam ad illum aliqua cum irâ, Fundamentum ipsius ingentj cum animj fastidio legj: nec sine vocalj expostulatione tecum absente, accessi ad lectionem rescriptj tuj: adeo te negligentem esse famae decorisque tuj, qui cum palmam hoc temporis obtineas acuminis mathematicj, non reserves existimationem tuam censurae potius mearum et Severinj nostri lucubrationum, sed in certamen hoc lutulentissimum te demiseris: ubi sententiae vanissimj disputatoris, non pauciori numero volitent, nec melius cohaereant, quam Atomj Democritj. In vas plumis refertum insilijsse videris, ut cum ijs pugnes, cumque ne guttam quidem sanguinis profuderis, oculi tamen et nares et fauces ipsae turpissimâ congerie obruantur. Hac igitur te particula indignationis meae justissimae impertirj voluj, ne solus doluerim. Sed tamen et recreatus nonnihil fui, progressus in lectione rescriptj tuj; quippe in quo multa Crugero digna. Imprimis gratias ago pro Eclipsis

Solaris Observatione. Jam enim per eam ad reformationem Tabulae Europae propius aspiro; nec plus quam una talis observatio ex Lusitania mihi deest. Nam Byzantio aut ex Peloponneso tale quid sperare imperitj est. Si tamen ex certo relatu Polonorum vel Russorum, etiamque Moscorum et Lithuanorum aliquas contuleris notitias intervallorum
921 itinerario|rum, et quibus anfractibus ad quamque urbem perveniatur, et gratum habebo, et nomen tuum inter authores meos deferam. Sed id posterius: nunc enim te non obruam, nec hac mentione obliteratum eo petitionem prioribus literis comprehensam, de observationibus Ptolemaej ex ipsius calculo computandis. Sed provolat en animus, acerbitate incitatus, ad vindictam de te sumendam. Ego, inquam, te probè depexum dabo, super Cometa Regiomontanj. Quid? Tune meas effugeris manus? neque tibi patiaris eripj latitudinem Cometae Australem initiò? Nullum ego praesidium quaero in correctione textus Regiomontanj, sed cum sim convictus rationibus alijs, Caput Cometae in primâ apparitione fuisse septentrionale, jam causam hanc tecum habeo communem; quomodo igitur succedentibus diebus post primam apparitionem, potuerit (·voce italica ut apparet·) auuicinarsi a la Spica; an non legendum Arturo, aut, si legendum Spicae, quo igitur sensu hoc? Nec enim, cum peterem, ut Dares, quae posuj, hoc me posuisse innuere voluj, legendum esse Arturo, pro Spica; sed locutus sum de positionibus mej Theorematis XXI, quae sunt omninò possibiles, saltem geometricè, quoad lineae situm et trajectionis lentitudinem.

Quae sunt igitur argumenta mea, quibus initialem cometae latitudinem evinco septentrionalem fuisse? Erat, inquit observator, sub libra, cum stellis Virginis, donec advicinaret Spicae. Prius quam Spicae, quocunque sensu approximaret, cum stellis erat Virginis. Jam vero omnes omninò sideris hujus stellae sunt Boreales, excepta Spica et unâ vicinâ Mag: 6, apud quas nondum erat Cometa initio. Erat igitur initio cum stellis Borealibus, Borealis et ipse. Haeccine sedit plaga? Accipe graviorem. Cùm Sol in Ecliptica incedat, cauda Cometae in Solis tendatur oppositum: non utique poterit, nisi in Austrum tendj; si caput australe, nec nisi in Boream, si Boreale. Jam verò cauda ferebatur ad Capita Geminorum, quae sunt Borealia multum, caput igitur et ipsum Boreale in principio apparitionis. Sanè neque videtur omissurus fuisse Observator annotationem hanc, quo loco signj librae Cometa Zodiacum transiverit, si transivisset, ac non potius initio statim in Boream declinasset. Mirum etiam, Observatorem meminisse Crurum Bootis, inter quae transiverit Cometa, nec meminisse Arturj eodem tractu occurrentis. Sed hoc levius est, pertinetque solummodò ad conjecturam de hallucinatione aut sphalmate ventilandam. Cum igitur nec affirmet Obser-

vator, Cometam ex Australj hemisphaerio ruisse, et argumentis evidentibus comprobetur, fuisse statim initio Borealem: nulla necessitas nos urget plus ejus motui tribuere in Orbita sub fixis propria quam semicirculum. Nondum igitur expugnata est Trajectoria | recta, sed 80 93
confirmatur evidentissimè motu tam initij quam finis tardissimo, medio vero velocissimo cauda longissimâ. Sit A Terra, BC planum Eclipticae.

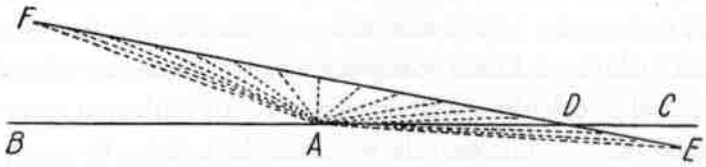

F E trajectoria secans planum Eclipticae in D, et divisa in trajectiones diurnas longitudine aequales. Sed missis erraticis hisce sideribus, quae dudum disparuerunt, ad aeterna nostra revertamur. Pro tua enim Eclipseos observatione, gratias tibi referre cogito: transmisso meo Calculo, qui sic habet: †

Pro loco ☉

Currente 1621.	17 Junij H. 10. 5.	☉ in 6°. 5′. 26″ ♋
Dies Eclipsis	10 Maji H. 20. 35.	90
Intervallum	Dies 37. H. 13. 30.	D. 37 – 35. 15. 58.
	☉ diurnus 57. 26.	32. 19.*
Logar.	4390.	☉ in 0. 17. 9 ♊
Logar. L.	57500.	
	61890.*	

Hora illa hic fuit assumpta meridianj Vraniburgicj, qua Hora dudum computavi conjunctionem centralem in loco alio.

Pro loco ☽					Apogaeum	Nodus
Ante fin. a. 1620 –	14D.	13H.	22′.	56″. –	10. 21. 57. 30. –	8. 15. 46. 45.
Dies de 1621 –	129.	20.	35.			
	144.	9.	57.	56.		
Revolutiones V.	137.	18.	32.	55.	0. 15. 20. 59. –	0. 7. 17. 44. s. 100
Tempus Anom.	6.	15.	25.	1.	2. 22. 19. 41. – –	19. 4. s.
Horarius fictus			32.	37.	13. 36.* – –	2. 3. s.
	Log. L. 87467.				L. ☽. 1. 29. 51. 46. – ♌ 8. 8. 7. 54.	
	Log. L. 60900.				☽ 1. 29. 51. 46.	
	148367.*				Reductio 2. 7.	☽ à ♉ 8. 16. 8.
					Locus ☽ Ecl. 29. 53. 53 ♉.	lat. ♉ 45. 40. S.
					☉ 0. 17. 9 ♊	
					Intervallum 23. 16.	

Verus Horarius est 33. 24. Excedit ergo fictum 47″. Quarehinc portio 18″. competens intervallo 23′. 16″. augeat id intervallum, ut sit ☽ vere in 29. 53. 35 ♉ Ecliptica.

Pro Parallaxibus, in Horizonte Dantiscano qui habere dicitur alt: Poli 54°. 23′. distare vero in Ortum Vraniburgo 26′. 30″ unius Horae.

Temp. Med. Vran.	20. 35.	Tempus anomaliae	6.	$15\frac{2}{5}$ dat
Aequatio T. mea	16. 41.	Parallaxin ☽	60.	40.
T. Apparens	20. 51. 41.	Parallaxis ☉	0.	59.
Different. Meridd.	26. 30.	Parallaxis ☽ a ☉	59.	41.
T. App. Dantiscj H.	21. 18. 11.	Diameter ☽	15′.	36″.
AR. ☉	58. 6.	Diameter ☉	15.	4.
T. in. gr. convers.	319. 33.	Summa semidd.	30.	40.
AR. MC.	17. 39.			
Asc. Obl. Hor.	107. 39.			
Latus aequatoris	72. 21.	Log. 4822.		
Altitudo Aequat.	35. 37.	Log. 54067. Antilog. 20711.		
Altitudinis punctj aequinoctij		Log. 58889. Antilog. 18403.**		
Ang. Vert. cum aeq.	77. 44.	in puncto aequin. Log. 2308.		
Aufero Obl. Ecl.	23. 31.			
† Ang. cum Eclipt.	55. 13.	– – – – – – – – – Log. 19685.**		
Altitudinis Nonagesimj		Antilog. 31450.* Log. 38088.		
Lateris Eclipt.	49. 28.	Log. 27439.		
Complem.	40. 32.			
Nonagesimus	10. 32 ♉			
☽ in	29. 53. 35 ♉			
☽ à Nonagesim.	19. 21. 35.	Log. 110400.*		
Parallaxeos ☽ à ☉	– –	Log. 405400.* Log. 405400.		
Parallax. long.	14. 24.	Log. 547250. Log. 443488.		
Visa longitudo ☽	0. 7. 59 ♊	Parall. lat.	40. 45.	Sept.
At ☉ in	0. 17. 9.	Vera latit.	45. 40.	
Intervallum	9. 10.	Visa latit.	4. 55.	Sept.

Ergo sequitur ♂ Centralis.

(Alius fortasse libentius cum Asc: Obl: Horoscopj transibit ad Tabb: Asc: Obliquarum, Angulique Eclipticae cum Horizonte, quas junctim do in Rudolphinis ad omnes Gr: alt: p. integros. Mihi ipsa Tabularum multitudo est onerosa: praesertim cum recurrendum sit cum Altitudine Nonagesimj deprehensâ ad Logarithmos; et cum scrupulosus Computator plerumque se cruciet inutiliter cum partibus Tabularum proportionalibus. Observabis autem in tota operatione nullum apicem esse praeter add: et subbt: qui non sit transcriptus ex Tabb. sine molesta excussione partis proport:) | Habes omnia Δεδομένα. Computa igitur si 95v

vis ad Horam 20. $30\frac{1}{2}$ apparentem, (Additis utriusque lateris antilogarithmis, et summa quaesitâ in Canone.) invenies distantiam Centrorum aequalem summae semidiametrorum quaesita basi triangulj, cujus unum latus est differentia longitudinis ☉ ☽. alterum latitudo ☽ visa, quae tunc erit 5′. 16″ Sept.

Sic ad Horam 23. $2\frac{1}{2}$. invenies finem lat. 5′. 38″ Sept. visa. Et ad Horam 21°. 44′. invenies ☌ centrorum in longitudine, latitudine visa 5′. 30″. Itaque scrupula defectus 25′. 42″. l. l. 84780

Duplum diametrj	62. 24.	l. l. 3940
Ergo digitorum	9°. 53′.	l. l. 88720

Tueor durationem tuam exactissimè, deficio à quantitate tua minus semisse digitj, sed Dantisco videtur addendus unus gradus longitudinis. Observavit hic M. Daniel. Hizlerus (· hujus loci Minister Ecclesiae primarius, sed jam ab officio suspensus imperijs Magistratuum Pontificiorum ob societatem criminis Rebellionis ante 3 ferè annos in ipsum etiam congestum, necdum tamen probatum·) observavit inquam initium, nec ultra potuit, ob nubes et pluviam; sed nec merum initium vidit, sed furtivo aspectu digitus abesse visus in alt: ☉ 36. Hoc quoque tueor egregiae dans Meridiano nostro H. o. 10′ plus in ortum, quam Vraniburgico.

Putzbachij, Landgraviorum Hassiae oppido inter Francofurtum et Giessam, visus est solus finis, et paulò post alt: ☉ 51°.4′ quadrante sescubitalj aeneo H. 9. 56. At Stuccardiae ubi tunc eram, et Tubingae, et quantum fando accepj, per totam Germaniam post diuturnam serenitatem, illo ipso matutino, nubes ortae et pluviae, qui Naturae sublunaris stimulus etiam vobis ventum illum vestrum et pluviam finita eclipsi dedit, quando nobis in Wirtembergia serenitas restituta fuit. Erat illo meridie mihi talis coeli facies:

♄	5. 12 ♋	♀	15. 15 ♉
♃	2. 49 ♊	☿	20. 6 ♉ die $\frac{26}{27}$ in 19 ♉ ℞
♂	9. 8 ♏	☽	1. 46 ♊
☉	0. 25 ♊		

Nullus igitur aspectus praeterquam ☽ defluxus à ♀ ☿ die priorj ad ☌ ☉, ☌ ♃. Quid si igitur statio ☿ hic fuerit? Nam die 26. 27. 28. nulla notabilis fuit commotio; tantummodo nubila. An sufficere dicemus ☉ in vicinia ♃? Fuit die 31. et terrae motus in Burgundia superiorj.

Vides optime Crugere, non statim tibi confugiendum esse ad fallacias opticas, quae Lunae orbem in septentrione minuant plus quam in austro, quod per se absurdum: cogita. Nullus major naevus in Longimontanj Danicâ Astr: Atqui causarum, ad quas confugere posses, magnus est numerus. Inspice librum meum VI. Epitomes, invenies

angulum Latitudinis in Copulis non 4°. 58′½, sed 5°. 18′. Quippe per-
durat hic angulus quoad ☽ a Copulis excurrerit in quadraturas. Sic ad-
dendum loco nodj hodie 25′. Temporis etiam aequatio mutat parallaxes
celeriter: estque adhuc dubia, sed hac vice, ut et anno 1612 et 1614
egregiè respondit observatis. Quin etiam in reductione peccarj potest
facile. Atque ego non rectè fecissem, si maximam obscurationem in ipso
articulo ☌ centrorum secundum longitudinem statuissem; nisi accideret
ob parallaxes, ut lat: visa toto durationis tempore maneat eadem. Alia
verò vice angulus visj itineris ☽ et Eclipticae est oppidò magnus, et
ni fallor anno 1598 gr. 16°: tunc discrepat punctum obscurationis ma-
ximae à puncto ☌ visibilis secundum longitudinem. Plures sunt causae,
sed hae sufficiant. Vides Longimontanum paulo morosiorem esse,
qui non vult ferre novationes in hypothesibus Orbium et motuum ☽
a se constitutis apud Tychonem. Nam si nescis, me petunt, tacito qui-
dem meo nomine, probra illa, quae ipse conjicit in eos, qui aliquid in
† Lunam tentant post ipsum. Actum hac de re inter nos per epistolas ante
multos annos. Acerbè mecum expostulavit. Sed nihil moveor; scio
enim ubi viderit recusas à me Hypotheses ☽ in Epitome, numerosque
Tabb: Rudolphj tentaverit, ipsum tandem mihi manus daturum. Certè
quidem est cur summoperè admiretur, potuisse omnia quae hactenus
credebantur esse menstrua à me fierj annua, et hoc salvis quantitatibus
arcuum Tychonicis intra 4 vel 5 minuta, quod hanc quidem transpositio-
94 nem attinet. Maestlinus etiam ridere solitus est meos labores, | dum
omnia, etiam in Luna, ad causas physicas traduco. At hercle hae sunt meae
deliciae, laborum solatia, et gloriatio praecipua, quod successerit mihi.

Quid non dicent in me, qui proportioni orbium antiquae ☉ et ☽
assueti, viderint à me triplicatum esse intervallum ☉ ⊕, ubi parallaxis
☉ non fit major uno minuto. Nam in nullo censu habeo Nagelium cum
suis 42 Hebdomadibus Lunae transcriptis, quae mihi utique fiunt 59⅓.
Licebit illi per me alium etiam modum applicationis, aliud in ☽ sub-
jectum per 42 mensurabile, quam dist. ☽ ⊕: et si dis placet alium etiam
Orbem ⊕, majorem nostro comminiscj, cujus diameter contineatur 42^{ies}.
Non perpendunt Ptolemaeum cum Hipparcho nihil aliud prae se
ferre, quàm quod intervalla illa antiqua ex Eclipsibus extruxerint,
quanquam ridiculè Ptolemaeus, ex praesupposita latitudine ☽ et aestima-
tione digitorum fallaci (· ob causas multas ·) extruxit diametrum ☽ visi-
bilem, qua deinde reliqua est dimensus. Mihi sufficit hoc, quod haec
omnia intervalla, utcunque enormia visa et a priore (· ut Nageliana ·)
deducta, salvent Eclipses ut quod maximè. Quantum ego Deus bone
laborum hausj? quoties hypotheses ☽ immutavj, ut Eclipses tuerer?
neque tamen unquam successit foelicius, quàm postquam Hypotheses

istas à priorj constituj. Sed nolo transcribere libellum IV Epitomes integrum; lege quaeso, et pondera, aut cum Nagelio mensura et numera. Quin etiam author esto Longimontano, ut ne lectionem ejus respuat. Nam si alius aliquis praeter me, hoc ipsi suggerat, judicium ejus instanter requirens, nullumque mej studium prae se ferens, facilius permovebitur. Illud etiam oscitatione commisit, quod polum Eclipticae in circello quidem circumducit, cum Aequinoctiorum prosthaphaeresin extruit; at cum latitudinem fixarum computat, polus Eclipticae manet ipsi in circellj diametro, rursum prorsumque libratus. Sed hoc veniam meretur, cum res sit incertissima de mutatione Obliquitatis Eclipticae. Quae res effecit, ut Ego ipse quoque praeter librationem simplicem, quinque alios modos volutionis polj Eclipticae in circumferentia circellj, quorum unus est in Epitomes libro VII. congesserim in Rudolphinas: necdum tamen constituj, an omnes in Tabulis junctim publicandj. Ptolemaeus quidem simulat, se observando idem deprehendisse, quod Hipparchum. Quid si extremitates umbrarum consectatus est, mensus scilicet a supremo margine Solis aestivj vel puncto proximo, ad imum marginem Solis hibernj, ut quantitatem diceret, quâ certò non sit major distantia Tropicorum, et ne cogeretur Hipparchum deserere propter dissensum observationum suarum, quae per se subtiles esse solent et lubricae? Jam Hipparchus proprias non allegat observationes, sed allegat Eratosthenis, ut fide dignissimas. Quid verò Eratosthenes? † intervallum umbrarum aestivae et hibernae comprehendit Circino, et cum hoc intervallo perambulavit totum circulum undecies, aitque se cum octuagesima quarta repetitione reversum esse ad initium, ut sic 83 intervalla aequentur circulis 11. Colligitur hic processus manuarius ex numeris 11. 83. Nunquam mihi successit cum semidiametro, ut sex earum per circumferentiam emensus, cum pede circinj uno in primum punctum reverterer: cùm tamen haec commensuratio nitatur demonstratione certissimâ. Sed esto, praecelluerit Eratosthenis manuum dexteritas: ' Quis nobis sponsor existet, non deceptum esse Eratosthenem 260 94v in numerando? An non praesagit tibi animus, illum numerasse à puncto distantiae umbrarum posteriorj, reversum vero esse ad punctum ejus prius, nec adnumerasse distantiam umbrarum ipsam per oscitantiam, tanquam id quod undecim circulos mensuraret, non sit et ipsum pars mensuranda; aut quod non vidit se primam unitatem jam fecisse, priusquàm cum primo pede circinj excederet è vestigio umbrae alterutrius, sed primam illam unitatem reputavit, quae ab umbrarum intervallo tenderetur porro; ultimam, quae ad idem umbrarum intervallum pertingeret in ejus termino priore. Valde confirmat hanc suspicionem quod pars 84 de 11 circulis seu 3960 gradibus, est $47^{\circ}\frac{1}{7}$.

Et sic Obliquitas Eclipticae $23\frac{1}{2}$ et $\frac{1}{14}$, hoc est paulo plus quam 23°. 34′. Jam non opus tibi esse puto hac admonitione, quod testimonium à latitudine fixarum, sit testimonium nullum. Nam prius observando pervenimus ad declinationes fixarum interque eas ipsius Solis in Solstitio. Si ergo limes iste Zodiacj in aliquo globo attollatur ultra modum, resultabunt fixarum latitudines, ad Zodiacum expensae, vitiosae. Quare hoc solum testantur latitudines fixarum Ptolemaicae, in globo quidem Ptolemaej Zodiacum altiorem, seu obliquiorem fuisse, de ipso mundo non validius est testimonium ab omnium fixarum latitudinibus Ptolemaicis, quàm ab unius Solis altitudine Meridiana utrâque. Sed haec eadem, si bene meminj, Longimontanus quoque in Danica sua disputavit abunde. Satis igitur de hoc.

Jam et spicilegium aliquod sequamur ex literis tuis. Falsos illos colores, quibus mea hujus quinquennij fortuna tibi depicta fuit, rogo mihi describas, mihique hanc voluptatem ne invideas. De Numeralibus Prophetis extat libellus Chronologicus vernaculo sermone, sed cum titulo frontali Kanones pueriles, Vlmae impressus; in quo duos Faulhaberj similes, Felgenhauerum et Tilnerum novissimae diej pervestigatores pulso: nomen vero et sub illo titulo et sub alijs transpositionibus (Kleopas Herennius, Helenor Kapuensis, Raspinus Enkeleo) occultavj, ne quis alius ejusmodj me joco serio depecteret, ut ego te, aut ne litis initium fieret, me inter et dictos authores. Exemplum non habeo, et si haberem, metuendum ne si mittam, tu mihi paria referas, quippe non minus merito.

† Cometica censurâ meâ non indigent. Video sudum demonstrationum Mathematicarum Solem sine nebulis, video et hominis et scriptj ingenium mathematicae certitudinis capax. Spicas tamen aliquas passim et inde legerem, si tempus ferret. Hoc unum incidit. De lapide ad αἰγὸς ποταμούς verba sunt Aristotelis ni fallor ista, ὑπὸ πνεύματος ἐξαρθὴς πρότερον: quae verba et ipse olim de vento intellexj et risj. Quis unquam ventus non saxum dico, sed ramum arboris per aerem vel detulit, vel sic in altum extulit, ut è coelo decidere videretur; etsi multi tantj roboris fuerint, ut nemora radicitus eruerent. Sed posterioribus temporibus incidit, Aristoteli πνεύματα dici etiam spiritus conclusos (hinc fit fide dignior ejus doctrina de terrae motibus), quales hodie in Bombardis, itaque et ejus sententiae et ipsi veritatj consonum videtur, in subterraneis incensam aliquam materiam nitrosam explosione lapidis hujus, qui obstabat, exitum sibi fecisse, et lapidem violentia motus impressj elatum in altum, languescente impetu relapsum. Id fierj amat sub ortum Cometarum. Legimus in Cardano exemplum, cùm 1200 lapides ni fallor in Lusitania, coelo delapsi, sed cum terrae motu. Visus est die 17 Novembris Tubingae globus igneus clarissimus, ut lucem diej residuae, vix

occaso Sole, vinceret, a vertice deorsum ferrj in plaga coeli orientalj. Spectator philosophus ἀμφιδέξιος (·nam et ingenio et manu philosophatur Schickardus Orientalium Linguarum Professor·) censuit adeundum sibi locum in quem decidisset globus, quippe vicinissimum. At frustra. Nam idem globus eodem die, sed una hora serius, jam extincta luce diej visus est in Austria in orientem itidem ferri dissilijtque spectantibus hominibus, cum fragore tonitrui. Forsan et hic saxa denique ejaculatus fuerit. De terraemotu ad Rhenum ijsdem diebus inter Francofurtum et Heidelbergam literis huc perscriptum est.

Petis ut benè interpreter sermones tuos liberiores; non potui tibi satisfacere, aut obsequii mei fidem facere abundius, quam contraria jocorum meorum et seria quidem libertate.

Straussium nostrum per opportunum nuncium meo nomine saluta, et si quidem adhuc haeret in opinione probatj criminis, quod meis intentatum novit, secundiori nuncio exhilara ex hujus Epistolae vestibulo.

Non scripsi de Animalj Generis Neutrj vanae gloriae causa, sed † animo commodandj; quare et secretis literis admonui sedentes in Cerebro Animalis. Modos quidem infortunij, quod divinabam, nulla comprobat rerum consecutio conformis: imminere tamen animalj perniciem aliunde, videris et tu augurarj fol. 133 fine. Vicinum Animalis, cujus † domus jam anno 1617 conflagraverat, intellige in Palatinatu Neoburgico; Fideli illi monitorj Eckard nominato, qui non illud tantum Animal de quo ego, sed omnia ejus generis monitum ex Italia advolavit, nomen verum esse censeto M. Antonio de Dominis. Sed quis credit auditui nostro? Non mirum igitur si Jonas profugiat ex itinere imperato. Ego quidem et illam ipsam, quam | tu confirmare videris suffragio, *95v* libidinem factiosos de suggestu verborum et conviciorum spiculis configendj, hunc inquam furorem, citra respectum infirmorum grassantem pertinaciter et authenticè, et illud interpretamentum, ministerij et Ordinationis partem esse summe necessariam, de suggestu, omnis generis haereticos omni tempore refutandj cum vehementia, diſen Ampts fehl vnd Mangel, item quod nemo planè sibi persuaderj patitur axioma hoc certissimum, publicis debacchationibus instigarj et gliscere studia prava, quia Nitimur in Vetitum, curiosis fricantur aures. Item quod illud Importunè sit regula, illud vero Opportunè sit tantum exceptio: inter signa refero imminentis interitus. Nam ex hac temeritate fit progressus in impudentiam, ex hac in impietatem: cum interim pessum it studium vitae Christianae. Sic ego velim retundj Enthusiastas, ut parcatur interim verbis scripturae de mortificatione veteris Adamj de sabbatho, Du ſolt von deim Thuen laſſen ab, das got ſein werckh in dir hab, de novo homine, de perfectione Christiana, de qua Hemmingij pulcher †

locus, ut non instilletur taedium et odium phrasium scripturae, ut non extinguatur scintilla tendendj ad perfectionem, ut ad scopum certum, cum satis nobis constet, frustra quidem quenquam aspirare; diversa sunt ista: et ne vulgus assuescat tuae phrasj Perfectioniſten (·promiscuè omnes·) böſe Chriſten. Sed satis.

Lites quidem sunt mihi cum animalis vitulo, quarum ecce hic adjectum documentum. At scito hanc controversiam privatam nequaquam
360 mihi causam malè ominandj praebuisse, etsi audaciam forte dedit, quae
† alias sentio, palam scribendj.

Ad extremum addo prognosticum et Calendarium hujus annj; rogoque ut legas praefationem, ut de causa dedicationis honestissima tibi constet; scito enim Ordinarios procerum Styriae, advocato meo Mandatario, exemplaria omnia flammis exussisse publicè. Dispeream si tu ex toto libello, vocabulis etiam omnibus in equuleum conjectis, veram causam, ob quam haec in me congesta est ignominia, extorseris; si etiam vel levissima suspiciuncula illam fueris odoratus. Aperiam autem illam proximis literis. Tu interim torquere, et torque libellum. Vale
370 28 Febr. 1624.

Cl: D. T. Amicus

J. Keppler

Clarissimo Viro Domino Petro Krugero,
Reip: Dantiscanae Mathematico etc. Domino
amico meo percharo. Tentzig

975. WILHELM SCHICKARD AN KEPLER IN LINZ

Tübingen, 25. Februar 1624 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 229. Eigenhändig

229 Salutem et officia.

Clarissime Keplere, Domine et Fautor plurimum honorande. Id ante omnia enixè rogo, ne aegrè feras, quod ad tuas prolixas, ad quas ordine respondere decreveram, nunc in hoc extremo agone, vbi me infinita ferè alia circumstant, tàm jejunè respondeo. Lucidam caudae
† diu non observavi; sed accipis rude apographum illius delineationis, quam ante aliquot annos Nirtingae confeceram, exinde vides, quod assertionis meae accuratius fundamentum aliud nullum habuerim, quam crassam collationem ad stellas A. B. cum quibus aequilaterum ferè con-
10 stituebat. Cum igitur in D nulla tunc et deinceps apparuerit, sed in C

clarissima, existimavj in abaco Tychonis p. 270. pro 26)(lapsu proclivj 16 à Typothetis repositum fuisse. Sed tamen aliàs data opportunitate ista diligentius per Radium majusculum examinabo. Nunc ad Habrechtum. Vides ne missis prioribus schedis A.B.C.D.E. quid mihj negotij facessat, nunc quando propter editionem quorundam Hebraicorum minimè his nugis intentum esse vacabat. Vocabo hîc in auxilium tuas quoque quas de isthac re ad Nobilissimum Dominum Hohenfelderum dedistj, et ipse mihj communicavit. Condona id coangustato, et patere vt quacunque ratione elabar. Arithmeticum organum alias delineabo accuratius, nunc et festinate hoc habe. aaa sunt

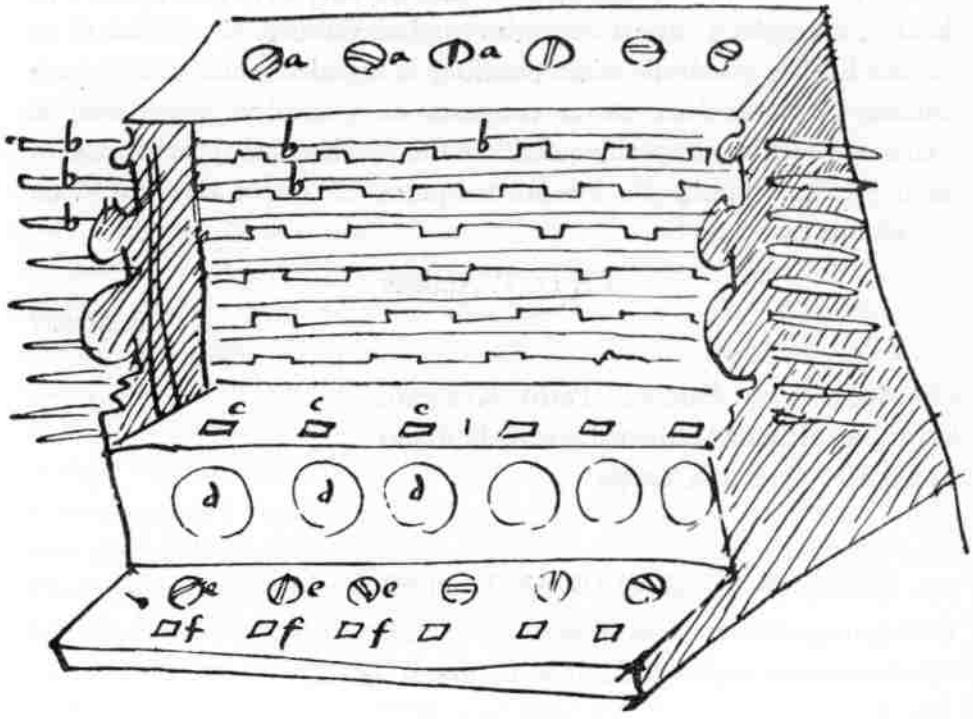

capitella cylindrorum erectorum, quibus multiplicationes digitorum inscriptae, et prominent, quantum ijs opus est, per fenestellas bbb ductiles. ddd intus habent affixas rotulas 10 dentium, sic contextas, vt

motâ qualibet dextra decies, proxima sinistra semel; aut illâ 100 vicibus circumactâ, tertia semel etc. promoveatur. Et quidem in eandem partem; quod vt praestarem, intermediâ consimilj h opus fuit. Quaelibet intermedia omnes sinistras movet, debitâ proportione; nullam verò dextram, quod singularj cautione indiguit. quotus eorum prominet per foramina ccc in

scamno medio. tandem in pavimento inferiorj e vertebras et f similiter foramina pro apparitione numerorum notat, quibus inter operandum vsus est. Sed ista sic tumultuariè scribj nequeunt. facilius ex autopsiâ cognoscentur. Et curaveram tibj jam exemplar confierj apud Joh. Pfisterum nostratem, sed illud semiperfectum, vnâ cum alijs quibusdam meis, praecipuè aliquot tabellis aeneis conflagravit ante triduum, in incendio noctu et ex improviso ibj coorto, quod Mütschlinus referre amplius sciet. Harum jacturam admodum aegrè fero. praesertim nunc quando non vacat alia reficere tàm cito. Lansius noster viduitatem nuper finivit, ductâ virgine majoris dotis quam annorum. Cernis Emblema, quod in eius nuptias tunc lusj. Vale, et quod valdè rogo, ignosce inconditae scripturae, aut lectam statim abole. Gratias magnas pro Calendario, et confessione. Saxonicj theologj fecerunt, vt nostris jam non vacet, tua haec vellicare. Tubingae die Matthiae, secundum tuos fastos, sed postridie nostrj, ex decreto Wirtenbergico, 1624. (In ff. de verborum significationibus posterior VI. Kalendarum Bissextus habendus esse jubetur, is ratione temporis esset ille prior, itaque tum Matthiam inde merito ad 25. transtulisse videris.)

Dominus Rauscherus, collega meus, fratrem habet, Italicae, Gallicae et Hispanicae Linguae peritissimum. si conditionem pro ipso scires apud optimates vestros, faceres hominj gratissimum, et quod omnj ratione alias promererj studeret.

M. Joh. Falco te de quaestione quadam rogat. quaeso ne dedigneris eum responsione. quamvis enim illorum cliens sit, qui tuis exercitationibus Theologicis invident; tamen ipse te dignè aestimat, et è tot operibus tuis, judicij acumen mecum agnoscit.

229v Nobilj et Excellentissimo Viro, S. C. Majestatis et Illustrium Ordd. superioris Austriae Mathematico celeberrimo, Domino Joanni Keplero. Linz

976. JOHANNES FALCO AN KEPLER IN LINZ

[Tübingen, 25. Februar 1624 a. St.]

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 107. Eigenhändig

107 Omnia à Christo, qui omnia ipse.

Vir Clarissime. Si concessa peto, quo par est calamo et pectore peto, vt, quid in conciliatione γενεαλογίας Christj per Matthaeum et Lucam descriptae placeat, mihj communicare non graveris, ad honorem Dej

et utilitatem proximj. Quaeso, Vir Clarissime, hunc laborem inter tot labores subire non dedignare. Omnia à Christo.

Joh. Falco
Th. Stud. in Illustrj Stipend. Tubing.

Viro Clarissimo Johannj Kepplero, Mathem. 107v
Caes. in dextram.

977. KEPLER AN PAUL GULDIN IN WIEN

Linz, 28. März 1624

Graz, Universitätsbibliothek, Cod. 158, Bl. 2–2b. Eigenhändig

S. P. D.

Reverende Vir. In hoc agone computationum laboris continuj et taediosissimj non mediocriter sum recreatus lectione tuarum. Ut igitur tuis etiam occupationibus parcam, parcus ero verborum: nec enim ignorare me sinit circumstantia temporis quae nunc tu construas quae dissolvas problemata.

Harmonicorum et Mysterij exemplar accipe ex mej tabellarij manu: absit ut praeter Ἀγγελεῖον quantulum videbitur, quicquam vel ego à vestratibus vel meus ille abs R. D. Tua pretij accipiat. Quin potius hoc abs te vicissim officij peto, ut primum atque P. Zucco quid literarum transmiseris, ei significes, Te qui donationis ab illo factae mihi fuistj interpres, nunc etiam mej ἀντιδώρου sequestrum à me esse exoratum.

Est verò cujus me peropportunè commonefacit hujus libellj facta mentio. Dedicatum vides Corporj Procerum Styriae: exemplaria, dedicationis factae causâ, Comitijs Annj 1623 cum transmisissem offerenda, jam comitia erant dissipata. Suasit igitur amicorum unus, ut dedicationis hujus memoriam eâ formâ renovarem, quam à me vides attentatam in praefatione prognosticj hujus annj. Consilium hoc male cessit; causa penitus inopinata planèque accidentaria: quam cupio aeterno silentio sepultam. Itaque Mysterij exemplaria nuda sine Calendario praesentata sunt Comitijs nuperis: res ad DD. Ordinarios remissa. Illi, ut à fide dignissimis accepj, decreverunt honorarium luculentissimum, jamque promissio de transmittendo facta est per D. Abbatem in Rein. Ne igitur ὕπουλόν τι lateat fallacj obductum cicatrice, et ut benè cepta suum sortiantur exitum; Illustrissimus D. Comes Trautmanstorffius Epistolâ breviculâ commendatitiâ ad D. Abbatem praedictum facilimè efficeret; si abs R. D. Tua proximo congressu, per ocium à gravioribus sollicitationibus, ad hoc permoverj posset. Exemplar pro Ill. Genero-

sitate Sua expectat ejus adventum Grätium, apud M. Maulium mej negocij gestorem ibidem.[1]

2r De Evangelijs, quod consilium suppeditas, in praecipuae benevolentiae signum accipio. Parebitur. Nec enim hujus temporis consilium fuit, illa varietatis affectatio: sed pertingit ex annis superioribus. Etenim cum me quàm paucissimis expedire studerem, commisi puero transcriptionem omnium quae ex Calendarijs annorum superiorum jam exoletis manere poterant. In jis igitur fuerunt et Evangelia. Quod affectationem Theologiae notas, Rem tenere te puta: non satisfaciebant mej 5 Maji. 16 Junij. 18 Augustj. Illos igitur docendos quasj, aut monendos censuj. Sed tunc ijs solis scribebam, et florentibus; qui tamen ne nunc quidem humiliati jam concoquunt illa, 14 Jan: 10 Mar: 24 Mar: 14 Apr: 4 Aug: 17 Novem: et alibi passim latrant ictj (·uti putant·) 21 Jan. 3 Mar. 7 Apr. 26 Maj. 28 Jul. 4 Aug. 22 Sept. Quantò aequius est me vererj Vos, quos Deus tot victorijs omnium arbitros constituit. Redeatur igitur ad Notationes usitatas, quae si me non extra culpam, quam nullam invenio, certè extra suspicionem culpae constituent.

De Rudolfinis pauca. Si motus medij et Apheliorum valere debent illi, qui observationes Braheanas nostrj temporis ad unguem, Ptolemaicas verò paucas quàm propinquissimè datur, exprimant: jam confectas affirmo Tabulas et paratas ad imprimendum.

Earumque effectus est iste, ut ad certum temporis momentum quod est ante initium Annorum Christj 3992 et quantum de 3993 currit a 24 Julij (·die Lunae Sole oriente in India·) ad finem annj; ad hoc inquam momentum exhibeant Ap: ☉ in o ♈. Motum ☉ medium in o ♋. Ap: ☽ in o ♎. Caput draconis in o ♋. et ♂ ☉ ☽ veram in Africa unde (·si tibi licet hoc passionis tempore ingruente ridere·) datur intelligj unde Chuso Chamitae posterisque sua nigredo. Motum Medium ♄ in primo decano ♎ extimj, intimj ☿ in primo decano ♈ opposito, reliquorum 4 intermediorum in locis intermedijs, ♃ in primo decano ♑, ♂ in primo decano ♋, ⊕ Terrae in principio (·ut oppositum in ☉·) ♑, ♀ in primo decano ♋. Ap: ♄ in fine ♌, ♃ in fine ♋, ♂ in medio ♉, ♀ in ♎, ☿ ♋. Qui potest articulatiorem et simul concinniorem in articulis singulis invenire dispositionem initialem (·dico et historiae magis consentaneam·) faciat. Deest tamen hoc. 1. quod ♄ ♃ ♂ ♀ ☿ quinis, denis, senis, octonis gr: puncta cardinalia superant, 2. quod in locis Apheliorum 5 2b nulla concinnitas. [1] 3. Quod observationes ferè singulae singulorum ex quinque, sed tamen ♀ et ☿ plusculae, habitae 400 annis ante Ptolemaeum, non ad votum attinguntur, et in ♂ differentia est $1\frac{3}{5}$ gr: 4. Quod caput

61) ♄ in medio ♉, ♀ in ♎, ☿ ♌.

est, quaeque hoc ipso tempore mea crux est et flagellatio, ut nullâ arbitrariâ mihi sit opus: Testantur observationes Regiomontanj, Waltherj etc. satis copiosae, nec incertissimae, hanc motuum mediorum aequabilitatem saecularem minimè locum habere ante annos 170. 160. 150 etc. 120. Quod est ἀκρόαμα omnibus Mathematicis quotquot hactenus fuerunt auditu absurdissimum. Hic tentare circulos, quibus infinita volvantur saecula, cum habeamus unius solius Waltherianj testimonium, labor est invisus et paenitendus. Ut nesciam profitenda sit haec anomalia, propter candorem et posteritatem, an occultanda, ad tuendam existimationem artis, contra audaculos imperitiae lenones, et popularis inscitiae palpatores scepticos. Et sum ad imperia accipienda de editione paratus in utrumque. Sed hoc scito, si Caesari exhibendum opus parturient montes, nascetur ridiculus Mus. Ex carro chartis vigintj amplius annorum onusto, paucissimae pagellae rem exhibebunt. Facio enim professionem brevitatis Tabularum et laboris computandj, et ad velandam supellectilem tam curtam cogito publicè provocare omnes, qui rem eandem brevius seu perscribere seu computare possint.

Vale tandem et ignosce promissioni brevis scripturae fallacj. 28 Martij 1624. Lincij.

R. D. T.

Reverendo Viro, D. Paulo Gulden è Soc.
Jesu Sacerdotj etc. Domino observandissimo.
Wien im Jeſuiter Collegio

978. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Linz, 19./29. März 1624

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 51–57

S. P. D.

Clarissime vir: Quas ad me dedisti literas $\frac{4}{14}$. Febr. anni hujus, Mütschelius $\frac{18}{28}$. demum Martii reddidit. Opportunus admodum fuit ejus adventus. Nam eadem hora certior sum redditus, tabellarium Eferdingensem ad vos iturum. Cum igitur Illustris et Generosus D. D. Erasmus senior, L. B. à Starenberg, in Riedeck, Wildperg et Lobenstein Comitatus Schaunburgici, et arcis Eferdingae Dominus, in mandatis mihi dederit, G^{tis}. S^{ae}. nomine ad Te ut scriberem, Mütschelini praesentis de te narratio lucem mihi praetulit, quid abs te spe non irrita peti posset. Sunt illi, quem dixi Baroni, filii duo, Joannes Richardus

et Georgius Henricus, ille 16. iste 15. annorum, florida uterque adolescentia, luxuriantibus incrementis, indole generosa, ingenio miti et tractabili, moribus incorruptis, ut qui domi, in conspectu parentum prudentissimorum, et in praesentibus fortunae saevientis insultibus, pietatem unicè colentium, educantur. Magistrum habent virum sedatum, tuarum artium cultorem et sectatorem non infelicem, qui dudum in Comitatu Tschernemlii Baronis Galliam vidit. Hos pater, profectus ipsorum cupidissimus, diutius equidem quam ipse vellet, spe tamen eluctandi prius ex infortunio jam triennali, domi continuit: sed cum videret aetatem ipsis labi, tandem ad vos emittendos statuit, ut ingenii morumque culturam majorem apud exteros interque frequentiam aliquam nobilitatis Germanicae capiant. Cum autem et ab aliis, et à me, qui quotidianus ipsius sum hospes, tuas virtutes à multo tempore audisset praedicari; tuaeque eruditionis affectusque in patriam, in pietatem, in studia honesta, experimentum ex monumentis tuis literariis percepisset: rogandum te hoc meo stilo censuit, uti filiis suis cum Magistro Fischero et uno ministro probitatis exploratae habitationem in tuis aedibus, à quibus omnem arceri levitatem consentaneum est, victumque frugalem, nobilibus studiosis convenientem (in quo commensales, qui literarum causa praesentes erunt non recusant sed expetunt) suppedites; ab ipso vero Generoso parente pretium justum et usitatum, nec enim in praesenti fortuna jactantius aliquid dicit, tempori tamen et bona fide numerandum expectes. Quanquam verò non dubitat te spectatae virtutis virum facile consensurum, laetaturumque de materia tibi oblatâ benè de patria tua merendi, dum in exornandis ejus praecipuae nobilitatis juvenibus operam rogaris: voluit tamen hanc voluntatis suae significationem hac occasione per me praemitti; et ut filiis suis post unum fortè mensem sequuturis paratum sit hospitium, et ut literis occasione proximâ rescriptis tuum etiam consensum quàm maturrimè testeris, animosque parentum incolumitatis suorum prosperitatisque studiosissimorum primo quoque tempore tranquillo ex hac parte reddas.

Etsi verò magnum hoc ipsi futurum est augurium consilii prospere suscepti; si à tuis aedibus et convictu non excludantur adolescentes: si tamen inopinati quid, quod à Mütschelio non potuerit aperiri, intercesserit; quo minus de tuis aedibus vel convictu consentire possis: petit Generosus Baro, ut alium pro ipsis locum, qui tutus sit à sodalitiis pravis, commodusque frugaliter educatis et modico contentis, dispicias, et si qua ratione commode poteris, praeoccupes; in quem ipsi primo statim adventu suo commigrent. Habere se dicit Argentinae sui studiosissimos, qui si resciscant, obvias hujusmodi conditiones laturi

sint: sibi verò eas ob disciplinam domuum, ob mores dominorum et frequentiam juventutis indomitae non astrictam satis, minimè probari.

Sed adest famulus Starenbergius. De Plutarcho in praesens velim † saltim paragraphos habere exscriptos qui lacunas Xylandri antecedunt et sequuntur proximè; interim apparebit num quod auxilium ex Bibliotheca Gallica. Pro Habrechti libello gratias. Vidi principia responsionis Schickardi: ad quem hunc libellum adjectum, ubi perlegeris, † si ocium est, remitte. petiit enim, eique scribe, nam excludor tempore, rogare me, ut ille Falco, quem mihi commendavit, et cui hunc libellum petiit, libellum in forma disputationis publicè proponat, ipse nomen meum Falconi non prodat, initium impressionis à litera A fiat, ut praefationem aliam ipse praefigere possim, theses non intervallis, sed nudis paragraphis et numeris distinguantur. Dicat se hunc ignoti authoris libellum examini studiosorum in disputatione publica subjicere. Scito aliud exemplar mihi non esse. Exemplaria pluscula faciat, nam ubi denique illusis meis malevolis, nomen meum accesserit, libellus foris venalis erit, exemplaria ad 100. mihi servet. D. Lingelshemio salutem. Vale. propero. Lincii $\frac{19}{29}$. Martii, An. 1624.

979. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

[Ulm], 21. März 1624 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 386. Eigenhändig

S. à Servatore. *386*

Magnifice Excellentissime vir, Domine et fautor plurimum colende: cùm Dominus Hurterus ille, qui tibi has reddet, civis Memminganus, Mathematum singularis cultor, etiam editâ Tabulâ Chorographicâ celebris qua ditionem totam, quam quidem Ilarus, qui supra vrbem nostram Danubio maritatur, perluit, eleganter descripsit, cùm inquam † ille nobiscum esset, et nonnihil nobis de itinere suo Lenzium versus exposuisset, commodum etiam de te, vt par erat, honorifica mentio incidit: vnde excitatus Hurterus, insignem suum πόθον te salutandj appellandique prodidit, meque rogavit, ut ne literas ad te, proxenetae munus sua caussa suscipientes, sibi denegarem. Cùm autem vir ille seipsum facilè sit commendaturus, nolo ego hîc prolixior esse. Surdaster est, quod in congressu observabis, caetera optimus. Sed haec vobis relinquo. Quod me attinet, ut obiter amicum fautorem doceam, licet me improbitas paucorum de θάκῳ meo dejecerit, inclyti tamen Senatus Reipublicae nostrae gratiâ, in hunc usque diem stipendio meo solido fruor: nuper

ad Antiquitatum Collectionem ab eodem incitatus: ita ut jam domi meae χωρὶς τῶν τῆς χολῆς an σχολῆς, liberaliter Musis suavissimis velificari liceat: id quod divinum Numen mihi diuturnum esse sinat. Hortatu Mutschelij
† 20 nuper Mederam viduam de mercibus Catitterographicis compellavj, sed responsi tuli hoc, quod qui nihil agunt. Rogant mecum multj Philastronomi, ut ne tuas Ephemeridas diutius detineas, sed gratis lectoribus in commune conferas: id quod denuo per Astraeam te oratum volumus. Sed naveratem audio festinare. Vale, Excellentissime mi Domine et fautor, et cum caeteris pijs in Austria, nescio quem Boream praesentientibus divinis adjuti suppetijs tuti agite! Salutem modestè adscribi jussit uxorcula. Dabam ipsa Palmarum Dominica. M DC XXIV.

à manu et affectu T. Excell. observantissimi

Hebenstreittj

316r 30 Magnifico Excellentissimo Viro, Domino Joh. Keplero, Mathematico Caesareo et Illustr. Austriacorum SuprAnisanorum Ordinum dignissimo, Domino et fautorj certissimo. Lentios

980. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN LINZ

[Straßburg], 30. März 1624 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 84–86. Konzept

84 S. Vir excellentissime, suspiciende fautor. Qui has literas reddit, Wesnerus Argentinensis est, Medicinae studiosus, isthic nescio quorum Generosorum (Herbersteniorum, puto) studijs moribusque proficiendus. Inductus famae tuae claritate, videre et alloqui Te vehementer expetit, eâque causâ commendatitias à me postulavit. nec id officii negandum ei duxi, tum quia tibi non futurum oneri scio: tum vel maximè, quod laetarer oblatam occasionem, de re quapiam exquirendi consilium tuum. Sex septem abhinc septimanis optima mea mater |
85 obiit: ante quinquennium circiter etiam pater. Ego vocatus à meis in
† 10 patriam, herciscundae familiae causâ rescripsi, jam non esse mihi integrum venire: venturum tamen aestate adultâ circiter: interim ipsi haereditatem adirent, et ei qui vices meas gesturus esset, partem meam traderent, quo dixi tempore per me auferendam. Quid fit? Nuper admodum è vicinâ nobis Academiâ Molsheimensi Jesuiticâ, quaedam exempla mittuntur indicis libri adversus meum Idolum Laur. à Patre
† Roestio scripti, sed indicis tantùm: liber ipse satis amplâ mole sub praelo

tipographico adhuc esse dicitur, propediem absolvendus. In mentem revocavi sapientissimam epistolam tuam, quam olim de isto libro ad me scripseras. Seriò, sed heu serò nimis facti poenitet. Nunc quid facto videtur opus? Ibone in Austriam? et an contrà scribam? Nam de utroque tuum expecto quàm avidissimè consilium, sapiens hauddubiè futurum, et fidele: à quo nec hilum deflectam. Quid in utramque partem in mentem mihi veniat, pro tuâ prudentiâ perspicis ipse: nec ut scribam opus est. Hoc | unum oro, ne in re arduâ, et fortè periculosâ, velis de- 86
stituere desiderium meum. Ego vicissim nullam occasionem officiorum ac referendae gratiae praetermittam. D. Habrechti tractatum metereologicum rectè traditum spero. Dominus Schickhardus nuper misit pagellas priores adversarii scripti, quas ostendi Habrechto. Is ad Te arbitrum provocabit, ut nuper ex D. Lingelshemio cognovi. Sed forsan ipsemet scribet propediem: ego nihil in mandatis accepi. 30. Martii, 1624. st. vet.

981. PETER CRÜGER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Danzig, 4./14. April 1624

Paris, Bibl. de l'Observatoire, 89, 9. K. 32. Eigenhändig

. . .

Quin igitur, inquis, amplectamur Astronomiam Keppleri. Huius viri acumen et subtilitatem meritò miror. Sed non omnia acuta etiam recta, inquit alicubi Lipsius. Kepplerus cum in Comment. ♂ cap. 11. † nullam aut insensibilem inveniret ♂tis acronychii parallaxin, conclusit, etiam Solis parallaxin multò esse minorem, quàm hactenus etiam ab ipso Tychone sit credita, adeoque (si ♂ acronychius terrae propior statuatur ipso Sole, velut exigit hypothesis Copernicaea ac Tychonica) vix esse 1′, veluti id etiam disertè scribit in Praefatione Ephemeridis suae ad Ann. 1619, consequenter Solem à terra abesse semidiametris terrae 3469, ut habet pag. 479. Astron. Copern. Cur non ita conclusit, Parallaxis ♂ est minor Solari, Ergo ♂ acronychius longius à terra distat ipso ☉? Sed scilicet ita non consisteret hypothesis Copernicaea, quam mordicus tueri Keppleri scopus unicus est. Non dico jam incredibile videri, tantam Orbis ☉ amplitudinem, ad distantiam Firmamenti ratio habere insensibilem: Hoc dico, Cum Restitutio motus Solaris Tychonica nitatur Observationibus Aequinoctiorum et ingressuum ☉ in 15° ♉, ista verò derivata sint ex observationibus altitudinum Solis meridianarum, refractionibus ac parallaxibus suis limitatarum, ut in Progymnasmatibus Tycho prolixè testatur, sequeretur si parallaxis Solis horizontalis tantum foret 1′, omnia haec falso niti fundamento. Parallaxis ☉

in altitudine 34° (qualis est Aequatoris Vraniburgi) Tychonica est 2′ 29″, Keppleriana verò vix 49″, differentia 1′ 40″, quâ (cum circa aequinoctia, singula declinationum scrupula respondeant singulis horis) secundum Kepplerum vera altitudo ☉ itemque declinatio borea fuisset minor aut australis major Tychonicâ, adeoque vera tempora aequinoctiorum a Tychonicis annotatis different 1 hora 40′: inde neque aestatis neque hyemis spacium neque id quod aequinoctium inter et medietatem ♉ est, rectè fuisset à Tychone constitutum. Concedis haec? Concedas etiam oportet, neque Obliquitatem Eclipticae rectè definitam esse, neque adeo Tabulam Declinationum et Asc. R. Eclipticae solido niti fundamento. Concedis et ista? Concede porrò, neque longitudines et latitudines Fixarum, Eclipticae obliquitate mediante restitutas, ritè restitutas esse. Et quid tandem in tota Astronomia Tychonica non corruet? Verum pro Tychone pugnant Eclipses Solares. Quantò minor est parallaxis ☉, tantò major fit parallaxis ☽ à Sole, fatente et suis hypothesibus inde gratulante Kepplero pag. 480. Astron. Copern. Applicemus haec Eclipsi ☉ Anni 1621. Quantò namque major est parallaxis ☽ à ☉, tantò major fit etiam parallaxis latit. ☽: quantò haec major, tantò fit minor latitudo ☽ visa, adeoque fit Eclipsis tantò major. Atqui jam antè, cum parallaxis ☉ longè major (quippe è Tychonicis) adhibita esset calculo, Eclipsis tamen tanta non erat quantam praedicebat calculus, teste non tantum experientia mea, sed etiam schemate ipsius Keppleri pag. 888. Astr. Copern. Vides, Excellentissime Vir, non omnia acuta etiam esse recta? Non igitur hypothesibus Domini Keppleri subscribo. Dabit, uti spero, Deus aliam rationem deprehendendae verae theoriae ♂.

. . .

982. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN LINZ

Straßburg, 4./14. Mai 1624

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 88–90. Konzept

88

S. P. D.

Accepi tuas, eximie virorum, à Bairhubero redditas, in quibus Generosorum Starenbergiorum ad nos adventum significas, et ut eos in convictum admittam, Illustris parentis ipsorum nomine contendis. Me verò foelicem futurum, si hac tam praeclarâ occasione benè merendi de
89 charissimâ patriâ meâ, deque | tam illustri Familiâ, quam propè à puero, hoc est, ante annos 28. et 29. cùm in Welsensi Gymnasio, causâ studiorum agerem, observare et venerari coepi, uti mihi licuisset. verùm iniqua sors hanc mihi felicitatem negat, eo quod vidua magni illius IC^ti

Dionysii Gothofredi, quaecunque reliqua habui conclavia sic occupavit, ut ad excipiendum hospitem, nullum mihi vacet. nec vel pietas in optimam foeminarum, vel promissi fides, permittit, ut eam emigrare jubeam. Nam cùm ante sesquiannum circiter obiisset ejus maritus in aedibus meis, habitationem ei gratuitam, quamdiu in urbe manere volet, promisi. Et quamvis à filiorum altero Genevam, altero Parisios avocata saepius: tamen, ut apparet, Genio loci delectata, nunquam hinc migratura videtur. Interim inquisivi sedulò de commodiore alio hospitio. Et quamvis nihildum certi constitui (optio enim inter plura difficilis est) tamen veniant modò Generosi Domini: fallor, aut ipsos rectè curabo: de caetero etiam, quoad hîc erunt, ipsorum favorem ac benevolentiam, quibus potero officiis, mereri conabor. Illud praemoneam oportet, ob incendium annonae, caeterarumque rerum caritatem, majus pro victu pretium quam ante hac exigi, minimumque $2\frac{1}{2}$ taleros in septimanam singulis numerandos fore: nisi fortè cum tenuioris conditionis hominibus vivere malint. Sed speramus meliora: modò nullis bellorum fluctibus involvamur: nec fortè per hanc inauditam siccitatem spes illa decollet. Academia nostra, | licet in hac difficultate temporum, tamen Studiosis, atque etiam Generosis, sic satis est frequens.

Libellum ad Dominum Schickardum rectè curavi, et si fortè non possit in lucem proferre, mihi ut remittat, curaeque meae editionem committat, oravi. Quàm avidissimè consilium tuum expecto, quod de meâ profectione nuper exquisivi. A D. Lingelshemio quàm officiosissimè salve. Caetera occasione proximâ. Tabellarius enim jam in viam praeceps est. Perillustri Domino, Domino Erasmo L. B. à Starenberg, humilem ex me salutem dicito, nisi grave est, Ejusque me gratiae submissè commendato. Argent. $\frac{4}{14}$ Maii, 1624.

983. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Linz, 10./20. Mai 1624

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 62–65

S. P. D.

Clarissime vir, quas 30. Martii scripsisti literas, ante mensem accepi. Jam abierat Eferdingensis cum meis ad te, quas interim redditas esse oportet. Jamque expectamus responsa tua. Etsi nihilominus ituri sunt GG. DD. Starenbergii, quibus has tradere statui. Wesnero puto benè futurum. Etsi symbolam et ego potuissem adjicere ad ejus fortunas; siquidem id quod agit, medicinae studium, gnaviter agat. Potuissem inquam antequam de symbola mea aliud agi coeptum; possem tamen ad-

huc, si quod agitur, irritum sit. Provinciis medico vel est vel erit opus: medicum bonum ex industria in studio, ut fructum serotinum ex flore verno praenoscimus. Medico porro aliis est opus. Sed reprimo me eousque, dum noscam penitius hominem.

† De negotio tuo utinam maturius, aut saltem nunc plenius scripsisses. etc.

D. Habrechtus, quantum ex tuis haurio, perhumaniter de me: caeterum haud equidem tali me dignor honore. Frustra judicis ex me sen-
† tentiam publicam exiget. Nam cui bono? Anne finis litis, gravissimae scilicet, sine me sperandus non est? Scilicet ipsa Geometria pro se loqui nequit, voce definitiva hominis opus habet. Scilicet authoritate res in Geometria geritur. Videtur amicus noster sese venditare velle turbae imperitae, quae libros ipsa non intelligit, à judiciis aliorum suspensa. Adde quod jam habet Schickardus meum de suo scripto judicium; de quo, quantum in ultimas libelli sui paginas transsumpserit, nondum mihi compertum est. Possum me excusare occupationibus meis. Tabulas Rudolphinas ex Patre Tychone Brahe conceptas totis 22. annis utero gessi, formavique ut pedetentim formatur foetus: et nunc ecce me dolores partus opprimunt. Credito me propriè loqui.

Ex hac mentione commodè in aliud caput scriptionis devenio. Quid suades? Absente me nequeunt imprimi ex voto meo tabulae: nec erit impressio operae continuae, sed divulsae pro re nata.

Aut igitur Typographiâ mihi opus est in Austria; aut domo abeundum diutina mora, relinquenda uxor, tres parvuli, filia nubilis; aut si simul adducenda familia (pars ejus certe typi mei numerici excudendis et Ephemeribus) divellimur ab amicis, extinguimus notitiam, obrepit nostri oblivio, nummatiores eximus quam revertamur, situ pereunt aut periclitantur turbis bellicis supellectilia. Quod si eam, quis locus eligendus? vicinus an remotus? vastatus an vastandus? Hac super re statui primo quoque tempore Caesaris exquirere voluntatem. Sed multum in concipienda propositione interest, domi benè deliberasse in utramque partem. Sed abrumpo, ob discessum Baronum. Tu vale, meque ama. D. $\frac{10}{20}$. Maij. 1624. Lincii.

984. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

Ulm, 11. Mai 1624 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 387. Eigenhändig

387 S. à Salvatore. XXIV. Aprilis literae tuae, Excellentissime Vir, Domine et amice plurimùm colende, à Memmingensi cursore mihi redditae sunt, inclusae literis Hurterianis, quarum summa cum ad tuum praecipuè βούλημα spectet, eas itaque revisendas tibi vnà jam mitto.

Caeterum de casu meo, cujus de προηγουμένοις aut προκαταρκτικοῖς potius rectè tu, me et grandior, et usu doctior, disseris, malim coràm aliquando tecum colloqui. Salarium hactenus quietiori mihi (ut pulcrè tu ἐν τελικοῖς numeras) integrum nihilominus annumeratum, laboresque impositi, quibus paenè omnem βίον τὸν μουσικὸν καὶ θεωρητικὸν meum optaram semper dedicari. Βρῶμος ille σαπρὸς posteaquam à Basileensibus (ad quos, cùm causa quaedam coram Ministerio nostro ipsi agenda esset, φυγὰς αὐτόματος excurrerat) honesta quadam missionis specie decessisset, tandem improbis et supplicibus precibus mulcta civili leviter correptus, securum ad suos reditum impetravit. Sed haec relinquo Nemesj. Quod tuum attinet propositum: en typos nostrae Cattiterographiae (ut Scaliger indigetat) nullidum venum exponendos, ut vidua quidem πνέει. Typos inquam, nullum etiam alium in locum asportandos, id quod eadem illa ἐν ἀδυνάτοις Sibylla cecinit. Excidat ne (veretur) Senatus nostri gratiâ, cujus liberalitate paulatim illos redimere potuit, sextulâ vnâ post alteram, de asse et capite debiti numeratâ. Sunt item ijdem ἐν ὑπηρεσίᾳ decretorum curialium, aliorumque à Senatu necopinatò interdum objectorum: cujus rei nomine salariam quoque Magistratus illam suam agnoscit. Si ergo ad nos cum tuis typis, nostris staturâ respondentibus, ad nos ascendere volueris, quam maturrimè certiorem me facito. Sunt aedes, Cattiterographiae vicinae, absque inquilinis. Commodae sanè futurae tuis operis. Sin solus veneris, me quidem in Schola non invenies, habito enim in conductitijs apud mercatorem quendam (ergo Epigraphae Epistolicae illines, **bei Herrn Heinrichen Kolben Handelßman zuerfragen**) sed tamen amiculum an clientem veteri affectu insalutatum haud transibis: nisi quod vereor, διάστημα locj tibi molestum futurum: absum enim à centro vrbis tanquam in extrema areae superficie. Quod si ergo hîc laboratum fuerit, succurret tibi Merkius jam – Conrector (nam prior, Ebelius, me excusso, in meum θᾶκον subvectus est à Jove suo) qui et de Museo et cubiculo, et de mensa, pro eo atque aequum fuerit, tuque postulaveris, tibi commodabit. De pensione incolatus hoc habe, me numerare annuos XL. florenos: verùm aedes satis sunt ablectae. Quod facere voles, ut supra monuj, quàm celerrimè significato. Agam enim tunc statim cum Domino Consule Craftio, (ubi enim aliquandiu cum οἰκείοις nobiscum vivere destinaris, Magistratus appellandus occurret) cum Merkio, aut cum Domino aedium Typis vicinarum. Haec raptim post reditum ex amplexu fraterno (frater autem Medicus Nyrtingae degit) quo etiam factum, ut aliquot dies scriptionem meam suspenderint. Vale. Vlmae XI. Maij, 1624.

T. Ex. et dign. observantissimus

Hebenstreittus

387v Viro Excellentissimo Domino Johanni Keplero Mathematico Caesareo et Austriaco Nobili, Domino et fautorj. Lintz

985. WILHELM SCHICKARD AN KEPLER IN LINZ

[Tübingen], 11. Mai 1624 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 230. Eigenhändig

230 Sal. et Off.

Tractatum tuum Genealogicum, Clarissime et Excellentissime Keplere, hoc ipso momento accepj Argentorato, cum excerptis literarum. Curabo omnia probè, ut jussistj et proxima occasione mittam.

† Nunc accipis residua in meis ad Habrechtum responsionibus, in quibus non indignè feres, quod tua quoque inserui et modestè sententiam meam dixj. retulit quidam fide dignus nuperrimè 3. Maij v. s. manè paulò ante ortum Solis visum fuisse consimile prodigium, propè Eslingam, in eandem plagam volans, sed expers omnis coloris. Quaeso igitur inquire in huius rej causas altius, cur nunc quam olim crebrius contingant, vel an veteres neglexerint. Dominum Meyderlinum nolui directè reprehendere, quòd aliqua mihj cum eo notitia intercedat, sed joco tantùm vt opinor liberalj excipere, ut rem odiosam quadantenus emollirem. Sentit tamen Dominus Maestlinus id esse aculeatum et sarcasticum, et inde Tragoediam mihj apud Collegium suum excitaturus videtur, quae causa est, cur et nunc negligentius scribam. jussus enim sum ad instantem horam XII comparere coram ipsis. At Besoldus pro tempore Rector, ut et Osiander Cancellarius, item Dominus Lansius et alij cordatj, pro mero joco habent innocuo. Quae et mihj mens fuit, ut ex circumstantijs colligere potes, vel ex meipso, si me rectè nostj.

Vale, et si quid in hoc negocio inassuetus ego peccavj, ignosce ac humaniter corrige. Raptim 11. Maij 1624.

Iterùm me vellicat Trigonometria sine Canone Sinuum: et in lateribus rem habeo, in angulis adipiscj spero. Adjecj etiam Commentatio-
† num Hebraeo-Latinarum Exemplar.

T. Excellentiae officiosissimus

W. Schikhardus

230v Nobili et Excellentissimo Mathematico Johanni Keplero etc. Domino Amico et Fau-
30 torj plurimum honorando. Lintz

986. FRIEDRICH RÜTTEL AN KEPLER IN LINZ

Stuttgart, 5. Juni 1624 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XV, Bl. 140. Eigenhändig

S. P. D. 140

Excellentissime Domine Adfinis honorande. Deß Herrn ſchwagers mit verlangen erwartetes ſchreiben sub dato Lintz den $\frac{10}{20}$ Maij Anno 1624. hatt mir Dominus Wilhelmus Schickhart D. ☽. 31. Maij ſampt dem prognostico vnd calender vff heürigs iahr, von Tüwingen alhero geſchickt vnd zu recht vberlifern laßen, thu mich deßen wie auch der communication zweyer temporum Natalitiorum freündt:ſchwegerlich bedanckhen deß erbietens da dem Herrn ſchwager ich allein in einem oder anderm wider gratificieren könte, ſolches keins wegs zu vnderlaßen. Aber zuvor hab ich ſeid dem Dato Lintz den 26 Augusti Anno 1622, wölches mir den $\frac{9}{19}$ Septembris eodem anno gelifert worden, weder Paquet ſchreiben, Calender oder prognosticum wie auch den tractatum de Coniunctione magna, darvon der herr ſchwager das er ihne mir geſchickt meldung thut nicht empfangen: So iſt der Wirtenbergiſch geſandt von wölchem ich in nechſtem ſchreiben meldung gethon, wider mein verhoffen zeitlicher vffgeweſen, alſo daß ich ſolches ihme nicht vffgeben können, ſonder durch andere gelegenheit hinab ſchaffen müeßen. Dieweil nuhn vnſers Durchlauchtigſten Fürſten vnd Herrn Silberbott nach Ypß vnd andere ort deß Kupfer Berckwercks halber abgefertiget worden, hab ich nicht vnderlaßen können, ihme diß grußbriefflin anzuhenckhen beneben daß ich deß Herrn Schwagers ſchreiben empfangen zu notificieren. bey deme der Herr Schwager mir wirt wohl wider antworten können, dan er ſich im herauff ziehen bey demſelben anmelden wirt: jn gleichen wirt bald darauff widerumb Doctor Crausius auch hinabrayſen, daß wir alſo hinc inde einander ſchreiben zuzuſchickhen wol gelegenheit haben werden.

Der nechſtigen Eclipseos Lunaris D. ☿ 24. Martij Principium, wie auch das Principium totalis obscurationis, weil das erſt principium Lunâ nobis nondum exortâ alhie nicht zuſehen ſonder noch vnder vnſerm Horizonte geweſen, Ortus Lunae auch propter densissimas nubes circa Orientem nicht hatt geſehen werden können, allein nachdem der wind die wolckhen zum theil gar abgetriben, hatt man den ☽ gar geraid keßelbraunrott gantz verdunckelt geſehen, vnd dieweil er faſt in † gleicher farb gepliben vnd keine ſondere ſchwerzin wie ettwan in andern Eclipsibus obſerviret, gehabt, hab ich das medium nicht discernieren können, allein alß er anfahen Lumen wider zu recipieren iſt altitudo Arcturi von mir obseruiert worden 20° grad, wölches der vbelgerichteter Stuttgarter Vhr nach, vngefahrlich doch nicht lenger alß 2. Minuten vor ſiben vhren geweſen, alß ☽ eines viertels groß (wie mich durch das Jnstrumentum visorium bedünckt) ſchon wider erfornen, war Altitudo Arcturi 22°. 45′. circiter.

Da ſie aber dimidiato orbe geſchinen war Arcturi altitudo 24°. 18′. circiter. Finem hab ich bloß erſehen, aber wegen der wind mir den ☽ ſampt den Stellis fixis gehlingen bedeckt kein tempus ex altitudine stellarum obseruieren könen. Aber ſovil minuten ☽ lumen ante hor: 7. recipiert, vmb ſovil minuten auch der Stuttgarter
140v vbelgerichteter vhr nach hatt ſie ſich gar eluctiert gehabt | benantlich 2. Minuten vor acht vhren, alß daß deß Herrn Schwagers Calculus mit dem intermedio tempore Luminis receptionis et finis satis praecise vbereingeſtimpt vnd lenger nicht alß ein ſtund gewehret. Sovil von meiner Obseruatione Stutgardiae habita: Ob der Herr Schwager ſolche auch obseruieren können möchte ich wohl bericht haben.

Der vberigen Liberorum Imperatoris Geneses ſo wohl der verſtorbenen alß noch lebenden frewlen möchte ich auch gern haben, damit ich in Genealogia Domus Austriacae alle beyſamen hette: auch wan der Herr Schwager ſonſt ettwas ſelzams von Thematibus der großen Herrn hatt bitte ich mir ſolche auch im vertrawen zu communicieren, da derſelbig dergleichen von mir begehren ſolte, ſollen ſie ihme ohnverſagt ſein. Den tractatum de ♂ Magna bitt ich mir auch vmb gepürende bezahlung (:damit ich deß Herrn Schwagers opera alle beyeinander haben möge:) widerfahren zu laßen vnd waß es coſt mich zuberichten, beneben waiß ich nicht ob das Mysterium Cosmographicum promissum wider vffgelegt worden oder nicht weil kein einig Exemplar alhero kommen, Bitte derowegen mich ſchrifftlich deßwegen zuberichten, vnd daferr eß getruckt mir zuſchreiben wie theür ichs von Gottfrid Tampach erkauffen könne, ſo wolt ichs von Franckfort bringen laßen: Dan ich nicht gern deß geringſten Opusculi ſo der Herr geſchriben ermanglen wolte. Salutat te plurimum frater meus Arminius et Patruelis meus Doct: Philippus Rutilius, wie auch Herr Dr: Bidenbach vnd Sautterus: Benè Vale. Data Stutgardiae celerrimo calamo. D. ♄ 5. Junij A: 1624. Von newem haben wir gantz nichts alhie ob es noch nicht frid oder wie der Status in Vngern vnd Öſterreich ſich halte verlangt mich zuwißen.

T. Ex: Dn: A: Officiosissimus
F: W: Registrator. Historicus vnd Mathematicus
Fridericus Rutilius m. propria

987. WILHELM SCHICKARD AN KEPLER IN LINZ

Tübingen, 6. Juni 1624 (a. St.)

Original unbekannt. Erster Druck: M. G. Hansch, Joannis Keppleri aliorumque Epistolae mutuae, 1718, S. 685 f.

Clarissime et Excellentissime Domine Keplere. Obedio monitis tuis, et occasiones antevenio, ut cum se obtulerint, epistola sit in parato, neque vel tu negligentiam meam increpare, vel ego excusare brevitatem habeamus necesse. Logarithmos tuos superiori autumno recte et diligenter curavi, nec dubito quin acceperit Landgravius, quam-

vis nemo quicquam rescripserit, et, ni fallor, hoc ipsum tibi dudum significavi, modo literae non interciderint. Quas etiam nunc ad sororem dedisti, statim per Pastorem Heymadensem illuc deferri curavi. In alphabetho Hebraico plura non sunt excusa, quam possides: adjecissem enim caetera ultro, ne mihi manca fierent. Qui responsurus erat, abiit, et praeter spem domi promotus est, interea reliqui, et alia tractavi. Ceti stellas examinare nondum opportunitas fuit; habeo tamen ad id et consimiles observationes organon satis accuratum, cui intra duo minuta credi posse spero. Draconem vestrum nos non vidimus; sed apparuit rursus 3. Maji hujus anni, mane circa Solis ortum, talis pila trajectoria, prope Eslingam, qualem ego descripsi, etiam in duo frusta tandem divisa. Quaeso significa, quid tu de hisce judices, aut ubi in meis ad Habrechtum responsionibus hallucinatus fuerim, quas tu pridem una cum Commentatione Rabbinica procul dubio accepisti: miseram enim certe, sed per incertam occasionem. Nunc Chorographiam Wirtenbergicam aggredior, quam post Gadnerum habemus mendosissimam, nec nisi ex αὐτοψίᾳ corrigibilem. Itaque lente absolvetur, sufficit si intra biennium vel triennium expedivero: quod citius factu est impossibile; praesertim mihi, qui per itinerum occasiones tantum hunc, vel illum tractum describo. Plurimum negotii facessunt loca in convallibus sita, inobservabilia ex alto. Pro iis utor tali modo: attendo quos angulos faciant contiguos, cum tribus jam notis locis, A, B, C, eosque ad lineam mediam BG utcunque sumptam, utrinque adjungo; velut F et E, mox per tria semper puncta ABF, vel BEC circulos duco, et ubi se ambo secant, ut in H, locum quaesitum repono: quia angulos per totam circumferentiam omnes, ad eandem chordam aequales esse docet Euclides. Examina hunc modum, et si compendiosiorem nosti, non invide. Scheda tua Arabica olim transmissa, si in literas explicitas et legibiles resolvatur ita sonat. اَلرَّحْمٰنُ صِنْ كُلِّ حَافِبٍ سَالِعَتُكُمْ وَبَرَكَتُكُمْ وَحَيْثُ اَتَجَهْتُمْ hoc est, *quocunque perveneritis, erit felicitas vestra et defendet vos misericors ab omni extraneo.* Significa unde habeas, et an forte pro amuleto venditetur, hoc enim suspicor. Luxuriant mire in hisce ductibus, quos scripturam *Schiulschi*, hoc est concatenatam vocant, nec quisquam Christianorum hactenus legendi modum publice, quod sciam, monstravit, sed ex diligenti inspectione plurium ejusmodi titulorum videor mihi cohaerentiae modum assecutus esse. Talis etiam est haec,

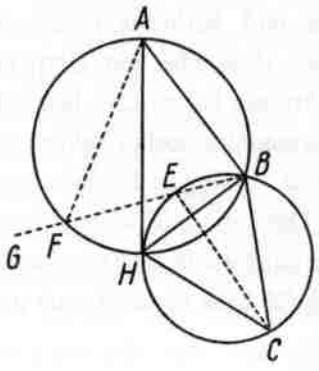

quam aliquando sculpsi, et tute cum hac resoluta conferre potes, si placet, ٱلرَّحِيمِ بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ut diversitas appareat. Vale, Vir Eximie et Rudolphinas nobis vel tandem exhibe, sed motus medios inaequales reddere cave! quid enim amplius rectum superesset, si ipsa mensura curvetur? Tubingae d. VI. Junii 1624.

988. THOMAS LANSIUS AN KEPLER IN LINZ

Tübingen, 6. Juli 1624 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 10. Eigenhändig

Salve nobilissime Domine Kepplere.

Ad amicos soleo desideria mea perscribere breviter. Et propterea omissis circuitionibus commendo tibi meum Stephanum Lansium; qui in patriam abit, quaesiturus occasionem, quâ popularibus operam suam testarj, simulque cum adolescentibus Baronibus Nobilibusque ad alias Academias proficisci, adeôque Italiam Galliamque perlustrare possit. Tu, qui plerisque patriae proceribus uteris familiarissimè, quaeso, gratificare homini vel meâ causâ. Faciam vicissim officium amici, ubi ubi volueris. Caetera, quae forsitan de statu rerum nostrarum scire voles, prolixè narrabit Stephanus meus. Vale Vir Clarissime et me amare perge. Tubingae 6. Julij, Anno 1624.

Tuus omni officio

Thom. Lansius D.

Nobili et excellentissimo viro, Domino Joanni Kepplero etc. Caesareo Mathematico etc. Domino et Amico meo cum primis colendo. Lintz

989. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN LINZ

Straßburg, 12. Juli 1624 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 107–109. Konzept

S. P. D. De sapientissimo fidelissimoque consilio tuo, vir summe, gratias ingentes ago. Quàm omnia ex tripode dicta? illud inprimis, quod de inquisitione Acignianorum dixeras. Nam ex quo de incerto profectionis meae consilio per amicos aliquid emanavit, illi per suos in urbe certiùs illud explorare laborant: nec id mihi fingo, ut sua somnia

solent amantes: sed scio. Quo fit, ut etsi forte tutus, non tamen securus esse possim: praesertim si illis de caetero quoque, ut hactenus, ad votum omnia fluxerint. Caeterum scriptum illud nondum est editum: nec, ut apparet edetur. Incutere terrorem, ut puto, voluerunt, ostentatis ex longinquo in me telis, et missitatis ad nostros aliquot istis exemplaribus frontispicii libri, cujus autorem praetendunt (nam quaesivi per subor|natos) agere nunc Moguntiae, et Typographos morari: quos ad ejus adventum opus suscepturos. Sed de his proximâ occasione plura: nunc enim, ut fere semper, abripior occupatiunculis aliis, quae mihi et vitae suavitatem, et studiorum usum intercipiunt. Ad curas domesticas nuper etiam accessit obitus Lebkücheri, emeriti Generosorum quorundam praefecti, mei convictoris longè charissimi: quem cùm Tibi notum fuisse putem (aliquoties enim de actâ Lynzii vitâ memorans, honorificentissimam tui mentionem injiciebat) programma funebre mittendum duxi. De Tabularum Rudolphinarum partu mirificè laetantur quibus id dixi, et quibus talia curae: utque favente Lucinâ propediem eum edas, unâ mecum votis calidissimis exoptant. De loco partionis quod quaeris, Argentinam meam nominarem, nisi mihi et de typographorum nostratium avaritiâ insigni, et de sordibus eorum, qui publicè haec studia fovere debebant, optimè constaret. Quid enim aut ad faelicitatem meam optatius, aut ad posteritatis memoriam Urbi gloriosius accidere posset?| Verùm de his ex tempore, quod in hoc rerum fluctu subinde mutatur, et pro re natâ consilium capere oportet: nec ago Tibi vates, sed tu mihi: quod si me tamen audis: οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος: praecipuè si Dacus isthic, ut speramus, quiescet. Vale. Argent. 12. Jul. 1624.

990. PETER CRÜGER AN KEPLER IN LINZ

[Danzig], 15. Juli 1624 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 100–102. Eigenhändig

S. P.

Beasti me, Clarissime et praestantissime Vir, deliciis tuarum literarum 28 Februarii datarum. Quibus (4 Junii demum acceptis) ego reddere pares, ut maximè velim, non possum, tenuitatis meae Mathematicae sat mihi conscius. Quod possum, facio: saltem, ut videas animum erga te gratum, cui tua communicasse te non poeniteat. Primò omnium ad Mathematica. Reprehendisti me, quod et alii fecerunt, ob refutatum Nagelium. Sed et erexisti tuo exemplo. Non potui ferre vel vulgi vel etiam literatorum quorundam vellicationes, Nagelium niti principiis

quasi divinis, Astrologiam usitatam, imò Astronomiam Tychonicam nullius esse valoris. His itaque semel discussis, hominem, etsi adhuc hodie multa crepitantem, valere jussi.

Et nunc, quod exigis, acumen (si Dîs placet, quod tibi loqui libet) Mathematicum examinandis Tuis et Severini Scriptis appellerem, si datum esset. Egonè, qui destituor observationibus, ocio, ingenio tantae moli pari, summorum hoc tempore Astronomorum censeam labores? Quos longè sequor, et vestigia semper adoro. Felicem me praedico, quod alter amicitiâ me suâ dignum aestimet. Alterius etiam (nondum enim ulla mihi vel per literas cum Longomontano notitia) amicitiam me insinuare vellem, si modò scirem, non iniquè laturum dubia quaedam, eaque non pauca, ex ipsius Astronomia Danica hinc inde mihi collecta. Qualia si in Tuis, Vir humanissime, scriptis deprehenderem, jam pro coepta inter nos syncera amicitia in sinum tuum effundere non formidarem. Et satis jam audacter tuâ benevolentiâ utor. Et audaciorem ea me facit indies. Itaque et hisce literis quaedam liberè praefari non erubesco, spe veniae, quam tuis abundè mihi spondes.

Eclipsin Solis quod ex hypothesi tua quamproximè conformem observationi meae supputare potueris, equidem initio valdè mirabar, siquidem ego è Supplemento Ephemeridum Magini, quo et bisecta Solis Eccentricitas Tychonica et semidiametrorum tabella ad mentem tuam confectae continentur, eandem longè majorem supputaveram. Sed jam calculum conferenti prodidit se statim latitudo ☽, tam vera quam visa, major meâ. Excessum deinde latitudinis verae vidi oriri partim è promotione nodi, partim è mutata Eccentrici lunaris obliquitate, quae tibi in copulis maxima, Tychoni minima. Habes et alia in lunaribus à Tychone diversa. Proinde facilè cedo: tu modò vide, ut postmodùm hypotheses tuae respondeant observationibus Eclipsium non harum modo, sed quot aut fuerunt (à Tychone, Ptolemaeo, observatae) aut
100v posthac aliis erunt in annis. | Equidem ingenuè fateor, cum primùm Praefationem tuam in Ephemeridem anni 1617 legerem, non placuisse, quod pleraque in hypothesibus luminarium Tychonicis immutaveris. Quo tandem, inquam, nos vertamus? Quando vel Quis finis emendationum et limitationum? In Astronomica etiam Epitome, quam avidè legendam arripui, vidi longè plura hactenus insolita, meque turbantia, quia intellectui meo difficilia: quare librum seposui, donec Tabulae Rudolfinae tot annos jam promissae, quarum etiam desiderio jam contabesco, fortè lucem illi sint allaturae.

Interim tamen non possum, quin unum atque alterum te rogem. Cur prosthaphaereses computare doces ex areis triangulorum, numeris adeò prolixis, cum possint per sufficientia dedomena è lateribus et angulis

compendiosius? fateor, me hoc non assequi: et ignoti mihi nulla cupido. Deinde in Lunaribus improbas Eccentricitatem 5800 à Severino ratione dupla sectam in duos epicyclorum radios, et dicis, formam motuum physicam imperare simpliciter bisectionem, lectorem ablegans ad Commentarios ♂. Atqui tamen Copernicus, cuius Astronomiam unicè tueris, eodem modo epicyclos ordinavit, et bisectionem Eccentricitatis, qua planeta moveatur aequaliter super alieno centro, Geometriae non esse conformem ait. Adeò, ut si omninò Aequans etiam in ☉ admittendus sit, ego praetulerim geminum epicyclum diagrammati Maginiano pag. 256 Suppl. Ephem. Nisi malim AB eccentricitatem juxta terram, et CB radium simplicis epicycli. Quaeso, si haec erronea, rationem erroris aperi.

Vlteriùs te quaeso. Parallaxium Martialium disquisitione et earundem exilitate deprehensâ permotus, etiam Solis parallaxin vix unius minuti statuis, et Solem immani à terra intervallo abesse. Quae si consistunt, non consistit motus Solis medius Tychonicus, quem tamen retinuisti num. 1. Praefationis in Ephem. Anni 1617. Motus ille ☉ medius quibus fundetur principiis, nosti, nimirum observatis à Tychone aequinoctiis. Haec non observata sunt per altitudines ☉ Meridianas (pag. 14. Progymn.) refractionibus et parallaxibus liberatas. Parallaxis ☉ in altitudine 34° (quanta circiter est Aequatoris Vraniburgica) Tychonica est 2′ 29″, tua vix 49″, differentia 1′ 40″: qua certè, si tua stet hypothesis, vera ☉ altitudo itemque declinatio borea minor aut australis major fuisset Tychonicâ: consequenter vera aequinoctiorum tempora differrent à Tychonicis ho. 1. 40′, inde in eccentricitatis et apogaei pervestigatione, neque aestatis neque hyemis spacium, neque id quod aequinoctio et medietati ♉ interjacet etc. rectè à Tychone constitutum esset. Vt consistet igitur motus Tychonicus medius? Praeterea si parallaxis ☉ horizontalis tantum esset 1′, uno etiam integro minuto minor esset obliquitas Eclipticae, adeoque tota Declinationum et Asc. Rr. Tabula Tychonica vacillaret. Denique cum Obliquitate Eclipticae mediante restitutae sint longitudines et latitudines fixarum, etiam illas non sat ritè constitutas esse sequeretur. Et quid tandem certi in toto Tychone haberemus? | Ecce quam arctè sint omnia colligata, quae si discindere velis, 101
vide ut factum adversus Veteres et Novos artifices defendere possis. Ego ab exilitate parallaxium Martialium colligerem, Eccentricum ♂ non secare Eccentricum Solis, sed longè superiorem esse. Sed haec Te colligere non sinit praeconceptum Copernicaei Mundi Systema. Hab ichs errathen? wo nicht, da causam aliam.

Viden' hinc justam meam superiorem de Astronomia querimoniam et animi dolorem. Quo si me liberare dignaris, ostende modum, quo omnia subsistere et observationibus respondere possint. Communica

mihi, amabo diagramma hypotheseos tuae lunaris, unàque radices aequalium motuum utriusque luminaris. Magna petis Phaëton, inquies. Nec ignoro, tale quid jamdudum abs te petiisse Maginum, nec tamen, quantum conjicio, impetrasse. Quo ipso, si nihil impetravero, me consolabor. Diagrammata quidem habes in Epitome Astronomica, sed quia Ellipses abhorreo, omnia mihi sunt obscura. Non intelligo etiam hypothesin, qua angulus in copulis 5° 18′ constat toto ferè mense, ut Luna eodem tramite excurrat in quadras ad hanc usque latitudinem etc. quae habes in Praefat. Ephem. 1617. num 23. Fortè etiam respondebis, Radices Solis me facilè deprehendere posse è Commentariis ♂. Etsi vellem, tamen haereo, veluti mus in pice, in verbis tuis pag. 263. quibus apogaeum ☉^{lis} integro gradu mutari per observata Braheana licere, nihil tamen te definire dicis.

De reliquis Planetis nolo te nunc interpellare. Martis theoriae tuae, tabulisque ex ea Maginianis, acquiescere malim quam Severini, in qua Semidiameter Orbis multis anfractibus, è numeris pag. 225. vitiosis (omnia enim ♂ exempla sub calculum Astronomiae Danicae revocavi, nullum ab autore ritè subductum invenio) conquisita tamen tandem non satisfacit, adeò ut Severinus cogatur semidiametrum 631000 mutuari è tuis Commentariis. Neque ♂^{is} neque ♀^{is} aut ☿^{ii} exempla sat exactè supputata sunt.

Sed obsecro, quo calculo quave observatione nititur illa Praecessio Aequinoctiorum, quae habetur pag. 221. Astron. Dan. aut in tabula pag. 55. tuorum ♂ Commentariorum? neque enim è Tychonicis neque è Prutenicis neque Danicis tantam eruere possum. Taceo innumera Numerorum tabulatorum vitia typographica, imò et alia.

Si mihi quoque monstrares fundamentum Numeri illius Mystici Maginiani in Tabulis Aequationum Orbis, faceres mihi rem gratissimam.

Calculum tuum apparituri mense Febr. Mercurii eludere hîc visus est ipse ☿, qui mihi et aliis conspiciendum sese praebuit, sat elevatus, diebus 20. 21. 22. Febr. st. novo ab occasu ☉ ad horam circiter 6 30′. A 22. Febr. nullam habuimus vesperam serenam ad ultimam usque lunarem quadraturam. Tum verò ☿ nusquam apparuit.

Longitudini Dantiscanae censes addendum integrum gradum sive 4′ horae. Equidem Eclipses lunares tantâ accuratione nunquam observavi (praeterita in Aprili non erat hîc observabilis propter continuas iisdem diebus nives aquosas) ut differentiam ab Vraniburgico calculo constanter eandem praebuerint, quin aliquot minutis huc illuc nutaverint: sed tamen, cum hoc iter maritimum huc illuc navigetur quotidie, chartaeque nauticae constanter tueantur Chartas Geographicas Jansonii, non ausim hanc Vrbem integro gradu in orientem promovere.

De Poloniae, Russiae, Lithuaniae etc. intervallis itinerariis quae petis, exquirere quidem per occasionem potero, sed intervalla tantùm: non enim isti Positionem respectu plagarum | mundi sic observant, ut inde 10 r
vera loci longitudo ac latitudo possit erui. Quaenam illa sint, quae prioribus literis per Olomunciensem tabellarium ad me datis te petiisse significas è Ptolemaeo supputanda, non intelligo, siquidem illas literas aut tabellarium non vidi. Viennensis hic ait, ibi spargi, hominem aut † occisum aut submersum. Igitur quid velis, denuò scribe, et operâ meâ, 140
si quâ inservire possim, audacter utere. Tempore hyberno studiis Astronomicis benè vacare possum: aestivo non item. Non enim ab amplissimo Senatu stipendium habeo principaliter ob Astronomiam, sed ob alia negocia practica et mensurationes, quibus potissima pars aestiva absumitur.

Vidistinè Diclides Coelometricas Nathanaëlis Torporlaei Angli? † Quid videtur? Si nondum videris, scito Autorem magna polliceri in libri frontispicio. In secundo libro, inquit, agitur primò de nova arte prosthaphaeretica Planetarum, quae sine auxilio subdititiorum scrupulorum proportionalium adeò generaliter perficitur ut omnibus omnium 150
Astronomorum hypothesibus cyclicis et phaenomenis utcunque tempore mutabilibus per hasce Tabulas satisfieri possit. In secunda parte postremò agitur de absoluta et facilima Doctrina triangulorum sphaericorum; universo nimirum artificio ad sex verbula redacto, et in ordine tractabili per Mitrae figuram (hinc Mitrosphaericam vocat) disposito. Vnde totius pragmatis facultas comparatur, et sine perplexa praeceptionum (aliorum) inculcatione conservatur, sive quis Autoris Tabulis sive Canone Triangulorum uti maluerit.

Londini liber excusus est Anno 1602. Quod si pollicitationi respondeat veritas (quod nondum probavi: vix enim heri librum accepi) folia 160
in quarto 56 praestant id, quod Tu foliis magnis 540 praestari posse olim significasti Magino, ut est pag. 252 Suppl. Ephem. Magini. Jam † igitur, ubi mihi indicaveris fundamenta Numeri Mystici Maginiani, restabit, ut examinem, utrum in Prosthaphaeresibus Planetarum alteri praestet.

Obliquitatem Eclipticae non mutatam facilè mihi persuades, ut et constantem Solis eccentricitatem. Multa namque ad observationes Veterum accuratas desiderantur. Gratias habeo pro perspicua rei declaratione, etiam pro lapide ad Aegos potamos. Tanto enim certius est, istum lapidem non decidisse è Cometa. 170

Nunc ad Cometam Regiomontani. Frustra me torques, ut credam in consignatione Cometae Spicam pro Arcturo positam. Vides nomen Spicae postea repeti: Considerando itaque (verba observatoris) maxi-

mam diversitatem aspectus Capitis Cometae à Spica, stella sibi vicina etc. Argumenta tua, quibus Cometam initiò borealem fuisse credis, mihi non videntur nodi Gordii. Erat Cometa sub ♎ cum stellis Virginis: hoc tam strictè accipis, ac si necesse sit Cometam planè medium intra illas fuisse. At sufficit, fuisse juxta. Stellas $\eta\rho^{is}$ nominavit ob vicinam
102 v Cometae Spicam.[1] Auvicinarsi alla Spica, ais, et latine exprimis, ad-
180 vicinaret. Non Advicinaret, legitur, sed Vicinaret. Ecce quam facilè declino plagam tuam priorem. Altera est, Cauda dirigebatur ad Capita II. Ergo Cometa fuit borealis. Non legitur, ad Capita II, sed generaliter, ad Stellas II, quarum multae etiam australes. En, ut ictu tuopte vapulas. Non videtur, inquis porrò, omissurus fuisse Observator, quo loco signi ♎ Cometa Zodiacum transiverit, si transiisset. Hîc, ut Te Deus amet, industrium et accuratum praesupponis Observatorem, cum suprà ne quidem Arcturum à Spica discernere potuisse concesseris. Vlterius: Mirum, non meminisse Arcturi, cum tamen crurum Bootis meminerit. Addo ego: miror, in caudae directione meminisse stella-
190 rum II, non etiam ♌ viciniorum et majorum.

Et quoniam caudae directione me conatus es expugnare, tantum effecisti, ut ego omnibus relictis denuò tibi auferam, quòd ante jam concesseram. E caudae enim directione video diversos omninò fuisse Cometas Anni 1472 et 75. Cometa Regiomontani caudam dirigens in stellas II eas circuibat, nunquam ab eis per totum apparitionis tempus deviabat. At Cometa Pontani (Anno 1472) Noribergae 20 Jan. observatus caudam porrigebat ad sextum prope ♌, citraque parùm desiit.
† Lavaterus cum die 3 Febr. caudam direxisse scribit versus Plejades. Vides dissonantiam? quid hîc dicturus sis, expecto. Nullum argumen-
200 tum Trajectoriae patrocinatur, praeterquam motus ab initio tardus, inde velox, iterumque remissus. Sed fors hujus etiam ratio dari possit, aequè ac velocitatis tarditatisve planetarum. Quicquid sit, nolim tibi amplius adversari oppugnando Trajectoriam. Interpretaberis omnia benevolè.

Ad alia. Straussius jam nuncio isto de tuis secundiori exhilaratus est anno praeterito à Fratre tuo germano. Fuit enim is et Regiomonti et Hafniae et Dantisci, ubi et me liberavit ista sollicitudine. Rogas, tibi ne invideam voluptatem videndi falsos illos colores, quibus tua hujus quinquennii fortuna mihi depicta fuit. Quoniam ita vis, facio. Propter
210 Austriaca bella dicebaris emigrasse Tubingam. Interim dedito Bavaris Lincio, quicquid rerum tuarum in typographia inventum, à militibus direptum, laceratum, **von den Schrifften der Druckerey habe man Kugeln, von den gedruckten vnd geſchriebenen bogen, Patronen gemacht,** ablatum etiam et obsignatum Observationum Tychonicarum thesaurum, quem tamen

suscepto ad Bavariae Ducem itinere per supplicationem receperis. In patria porrò tua sive matrem sive sororem (jam enim excidit) insimulatam et publicè accusatam nescio cuius veneficii: quo crimine depellendo tu multis et itineribus et impensis et animi doloribus fueris exagitatus. Haec amico hic meo cuidam literato Tubingâ tunc significata. Tantis itaque curis te feliciter defunctum non immeritò gavisus sum.[1]

Straussium tuo nomine salutavi, ac denuò horum, licet antea certum, *102* feci certiorem. Sperabam ab eo responsum vel ad me vel ad Te. Sed nihil rescripsit. Hunc morem à suscepta Professione Academica suscepit, ad literas complures vix unis respondere. Magna spe, quam primùm de homine Mathematicis abs te erudito jamque in vicinia mihi locato concepi, me dejecit, colloquia Mathematica toties oblata quasi aversatus, ac rei mercatoriae, ut fertur, et braxatoriae unicè intentus.

De Animali generis neutri gratias habeo: quaedam video, sed quasi † per nebulam, et paulò clariùs per istam fidei Confessionem. Suspicatus es, quia Rosecrucianos et Perfectionistas nominavi, me fortassis indigitasse eos qui Joh. Arndo adhaerent. Non eos putavi, sed Nagelianos et tales, quorum pagellae, tot annos subinde novae, sub nomine Irenaei Agnosti et aliorum qui se Rosecrucianos appellitarunt, circumferebantur, quibus edebatur, adesse jam seculum, quo Christiani integri vitae scelerumque puri ac reipsa jam perfecti sint victuri. De caetero planè tecum sum, nec Theologiam in verbis et altercationibus sed in informatione ad Christianè vivendum censeo positam.

Gratias etiam ago pro Calendario. Non equidem causam invenio Vulcano dignam. Fortè offenderunt illa verba pag. penult. Mit dem Zwang zu einem verhaßten Gottesdienſt. Aliam te mihi literis proximis aperturum dicis. Eam igitur expecto. Spero, tabellarium hunc ad nos remeaturum ante hyemem. Si non, tuas ad me literas dirige Lipsiam ad Lic. Philippum Müllerum eius Academiae Mathematicum, qui communis noster amicus eas non invitus huc curabit. Vale, Vir praestantissime et humanissime, meque ama. 15 Julii Anni 1624.

Praest. D. T. observantissimus

Petrus Crügerus manu propria

Clarissimo et praestantissimo Viro, Domino Johanni Kepplero, Caesareo et Ordinum superioris Austriae Mathematico, Domino fautori plurimum honorando. Lintz

991. KEPLER AN PAUL GULDIN IN WIEN

Linz, 30. August 1624

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 9737d, Bl. 23. Eigenhändig

23 S. P. D.

Reverende D. Pater. Spero et audio, incerta quamvis auditione, R. Tuam accepisse libellum meum supplicem. Interim et suffusiones oculorum mitescunt et nundinae abeunt, et liber contra Anti-
† Tychonem absolutus est. Statui deo volente primo quoque tempore Viennam abire: nisi mihi aliud suggerat D. D. de CrembsMünster, qui me allocuturum in suum huc reditum distulit, cujus in hodiernam diem spem fecit. Nactus igitur hunc tabellarium, R. Tuae propositum meum significandum duxj: ut pro sua in me benevolentia, brevj Epistolio mihi
10 suggerat, quibusnam rebus putet iter meum instruendum esse, ne pro viatico paenitudinem oblivionis et negligentiae adducam. Imprimis Illust. D. Comitem per opportunitatem poterit admonere, num praeter
† nuperum exemplum rude Megiserianae consignationis aliud quid mihi quod requirat, ut adducam, imperare velit. Quia nautae operâ in illâ consignatione tradendâ sum usus, omninò fasciculus ipsi D. Comiti propter spem praemiolj fuit transmittendus. Indicavi tamen Dd. fratribus tuis, qui hic sunt, quid egerim, ut id per opportunitatem R. Tuae significarent. Vale. Lincij 30 Aug. 1624.

R. D. T. Officiosus

20 J. Keppler

Mathematicus

23v Reverendo D. P. Paulo Gulden Soc. Jesu Presbytero etc. Domino Fautori meo colendo. Wien.

992. FRIEDRICH RÜTTEL AN KEPLER IN LINZ

Stuttgart, 24. August 1624 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 176. Eigenhändig

176 Edler Hochgelehrter ſonders Lieber vertrawter Herr Schwager, wan es demſelben noch wohl vnd glücklich ergehet iſt es mir ein ſondere herzliche frewd. Ich bin Gott ſeye es gedanckt inn noch zimlichem guttem zuſtandt vnd leibs geſundtheit. Deß Herrn ſchwagers ſchreiben de dato $\frac{10}{20}$ Maij 1624. hab ich zurecht vnd wohl empfangen ſelbiges auch gleich den $\frac{5}{15}$ Junij widerumb beantwortet, vnd das ſchreiben

bey einem Wirtenbergiſcher Cantzley Silberbotten, Yelin genant vberſchickt, der mir zwar nach ſeiner achtwöchiger Außpleibung referiert, daß er zwar dem Herrn mein ſchreiben recht ſelbſten vberlifert, da er aber im herauff ziehen vmb antwort widerumb angeſucht ſeye der Herr Schwager nicht anheimiſch geweſen, wan es anderſt wahr iſt was der Bott ſagt, vnd er das ſchreiben eintweder nicht vberlifert oder ſonſt auß vergeßen vnd nachleßikeit, im wider herauff ziehen ſich nicht angemeldet. Dieweil dan mein freündtlicher lieber Vetter vnd Schwager Herr Doctor Krauß Fürſtl. Wirtenbergiſcher RhentCammer Raht von Ihrer Fürſtl. Gnaden ettlicher ſachen halber zuverrichten in Öſterreich beraits wegfertig hab ich nicht vnderlaßen wöllen E: Excell: alß meinen auch günſtigen lieben Herrn ſchwagern durch ſolliche gewiße ſichere gelegenheit mit gegenwertigem Grußbrieffli heimzuſuchen mitt dienſtfreündt vnd ſchwegerlichen bitten ihme ſovil zeit zunehmen vnd mein hievor vberſchicktes ſchreiben günſtig zubeantworten, Literae enim tuae mihi quouis auro et Argento et Chariores et gratiores sunt quibus mirum in modum animitus reficior et delector.

Continuatio Ephemeridum Tuarum ex nouo Tychonico Calculo, à plurimis Doctis uiris Astrologis et Mathematicis auidissimè desideratur et expectatur, iam ab Anno 1620 nullas hactenus uidi. Vtinam et antecedentium et consequentium propediem continuarentur incipiendo ab Anno Christi 1572 ex rationibus sequentibus. 1. Quia annus hic admodum Notabilis rerum gestarum in Hollandia et Seelandia à Wilhelmo Auraico Principe. 2. Natiuitate plurimorum Excellentium Virorum et Heroum (ut sunt Sigismundus Bathoraus, et sequenti Maximilianus Dux Bauariae) et aliorum plurimorum nostra aetate adhuc uiuentium personarum. 3. Obitu Pij 5. Pontificis et Principio Imperij Gregorij decimi tertij sub quo maxima in toto ferè orbe mutationum Principia et fundamenta iacta sunt. 4. Strage Hugonottarum in Regno Galliae. 5. Noua Electione Schismatica Regum Poloniae. 6. Insigni Stella Noua Cassiopeae tanquam miraculo omnium hominum expectatione atque captu maiore, et inter ea quae à mundi | primaeua origine in tota Rerum Natura 176r extiterunt, literisque prodita sunt admiranda spectacula, si non maximo, saltem illis aequiparando. 7. Quod haec Stella noua (non minus quam olim Stella Hipparcho) Domino Tychoni occasionem et principium dederit immenso huic labori denotandi acuratius omnium Affixarum, Planetarum Cometarum etc. loca vniuersali denique Restitutioni et Reformationi Coelesti et Terrestri partim praeterito partim maxima parte uenturae adhuc. Et Stella illa Duce (non minus atque olim Magi ad Christum eiusque cognitionem) Dominus Tycho ad pleniorem cognitionem et Restitutionem totius Astronomiae peruenerit etc. 8. Quod reuera sit Aera Restauratae Astronomiae procul dubio à Domino ipso constituta et tali insigni Stella insignita. Nono et Vltimo denique, Quod

eodem Anno 1572 Rudolphus 2. Imperator primos suos honores consecutus sit coronatione in Regem Hungariae, quo procul dubio Dominus Tycho respexit, quod Rodolphinas singulari fato nominari uoluit Tabulas ut à Principio Regni Rudolphi inchoatas, et per curriculum vitae ipsius maxima parte absolutas et completas.

Incidit et interim alia Ratio quod Exc: Tuae aetatis prima sit Reuolutio, quae forsan apud te aliquid ponderis habitura est et ab Anno 1570 si mauis incipiendi occasionem datura tanquam Anno Climacterico Seculi septenario, et numero in Sacris Literis Critico et Mystico. Sed deficit me tempus plura scribere.

Eclipsin Lunarem, si eam obseruare Clementia Aeris concedit, mihi communices rogo, idem et ego si mihi uidere et obseruare contigerit haud grauatim facturus sum. Hisce Exc: Tua plurimum et primario à me, et à fratre Arminio, Doctore Rutilio patruele meo, Eßichio alijsque tibi beneuolentibus salutatus sit. Dabam Stutgardiae festinantissimo calamo D: ♂ in festo Bartholomei Anno 1624. Responsum tuum auidissime exspectabo.

Ex: T. ad officia quaeuis promptissimus et paratissimus Affinis

F. Rutilius m. propria

993. KEPLER AN PETER CRÜGER IN DANZIG

Linz, 9. September 1624

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 103–111

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 83-88. Eigenhändiges Konzept

103

S. P. D.

Quas scripsistj 15 Julij, Vir Clarissime juxtaque amicissime, 7 Septembris accepj: ad quas tanto libentius respondeo, quanto tu majorem his literis accessionem fecistj ad spem meam, fore ut haec nostra per literas conversatio non sine fructu Reipub. literariae continuetur.

Nec pluribus ambagibus usus ad res ipsas accedo: quarum prima est de Calculo Eclipsium. Quod igitur mones ut Hypotheses istae meae (nam in minutijs hisce meae sunt in rej summa Tychonis) observationibus Eclipsium respondeant: confirmo ego tibj nihil hâc curâ me prius, nihil antiquius habuisse. Jam enim anno 1622 Novembrj exhibuj † Caesarianis Consiliarijs libellum, in quo Eclipses Lunares quadraginta, partim à me, partim à Tychone, inde ab anno 1572 observatas gemino

calculo examinavj, Tychonico et hoc, si placet, meo, adjunxique comparationes membrorum calculj utriusque in singulis Eclipsibus summam rationis ingredientium. In rej summa propius ad scopum venit meus calculus, exhibetque locis opportunis evidentia argumenta, rectè à me susceptas esse mutationes. Quoad singulas vero Eclipses adhuc passim dissentiunt articulj temporum, interdum usque ad horae quadrantem: quantitates vero partialium Eclipsium interdum adhuc ulterius vellent extensas esse mutationes meas: ita ut suspicari cogar, opticis rationibus fierj, ut umbra Terrae propter interpositionem alicuius diaphanj inter Solem et Terram, non planè diametraliter in illis enormibus Eclipsibus exeat à Sole: nisi tamen observationes in culpa sint, quarum quidem circumstantias examino diligenter, adeoque et taediosè. Illud etiam protritum jam est, ob easdem causas opticas sed generis alterius, scilicet ob variam dispositionem aëris, qui fusus est circa Terram, durationem morae in tenebris non respondere calculo. Jam habes huius rej gustum lib. VI Epitomes. Denique hoc ego quatuor vel quinque Eclipsibus reddidj demonstratissimum, umbram Terrae aliquot scrupulis aliter à fixis distare, quam Tychonicus Solis calculus fert, idque nunc in hanc plagam nunc in illam, perinde ac si motus Telluris per spacium aethereum vacillet ob causas aliquas physicas, germanicè ſchuchet. Quo minus autem hoc in motu annuo Telluris vel Solis mirer, facit contemplatio motuum caeterorum Planetarum, praesertim Saturnj. Nam si ad Ptolemaej tempora constituuntur Epochae ex observationibus Saturnj Ptolemaicis, ad nostra ex observationibus Brahej, emerget motus medius qui observationes Regiomontanj et Waltherj nequaquam repraesentat. Neque hoc fit respectu Apogaej. | Nam observationes Waltherj seorsim tractatae *103r*
dant Apogaeum (Aphelium) non valdè dissentiens ab Analogia temporum praecedentium et consecutorum, nec multo aliam Eccentricitatem. At in motu medio mutant circiter 40 minuta, per totum circuitum Saturnj in plagam eandem. Quae res me consideratiorem reddit circa censuram observationum Ptolemaej in aequinoctijs: ut quamvis ingentj cum applausu legerim in Astronomia Danica, observationes Ptolemaej suspectas haberj circa diem aequinoctij, quamvis etiam Epitomes libro VII. occasiones quaesiverim quibus decipj Ptolemaeus potuerit, quas occasiones etiam una Censorini lectio confirmat mirificè: tamen, ex quo Saturnj Epochas ad diversa saecula contemplor, cautior fiam et in arguendis observationibus Ptolemaicis timidior. Non eo quidem usque procedendum puto, ut motui Solis sub fixis ad Ptolemaej tempora censeam adijciendum unum gradum extra ordinem: Satis benè concordat motus Solis medius et verus in planetis caeteris ad illa tempora: at axem Telluris, qui motu suo praecessionem aequinoctiorum caussatur, jurare

nolim, interdum veluti saltuatim torquerj, etsi praeter hoc Ptolemaej saeculum nullum est, ex cuius memoria possint huius rej argumenta derivarj, ut innui libro VII. Epitomes.

Hactenus igitur de Lunaribus Eclipsibus. De Solaribus ausim ferè
† plura et constantiora pollicerj, ut vides ex descriptione Eclipsium Solis
60 ab annis 80, cuius Exemplar habes: nisi me una Eclipsis anni 1614 sollicitum teneret quae videtur paulò enormius anticipasse tempus calculj. Nullas omnino observationes omitto, quas habere potui ex quibuscunque locis. Quin sunt aliquae in quinque aut sex locis observatae, quas observationes omnes examino. Hunc libellum statueram partem facere Hipparchj ante 20 annos promissi: at quia sunt absolutae Rudolphinae, nunc aliter videtur, scilicet Hipparchum hunc non seorsim edendum, sed partem constituendum libri, qui respondeat τῇ μεγάλῃ συντάξει Ptolemaej; quod opus post Tabulas edetur, si deus vitam et vires produxerit.

70 De futuris Eclipsibus polliceri nihil possum: non est tamen cur suspecta tibj sit fides Hypothesis praesentis, ex eo quod eam nondum
104 habes publicam. Tantum enim jam habes in ¹ Exemplo ut Hypothesis, quae nunc est in chartis, si quando prodierit, ex eo agnosci possit.

2. Ais te contabescere desiderio Rudolphinarum. Scias igitur jam à duobus mensibus me per libellum supplicem id agere, ut quia sunt eo usque absolutae, ut edi possint me praesente, Caesar igitur vel de suo vel de meo debito sumptus suppeditet: vel, quae tertia conditio Consiliarijs in aurem dicitur, dimittat me ad aliquem Principem Germaniae aut ad aliquam Vrbem Imperialem, ad edendas et Tabulas et Obser-
80 vationes Brahej et Ephemerides. Quod verò Epitomen seposuistj, usque dum tabulas habeas, id necesse non erat: Epitomes enim praecepta manent pleraque, possuntque exercerj sine cognitione certissimarum Epocharum. Quod ais in Epitome multa occurrere intellectu difficilia captumque turbantia; id huic Epitome privum non est, partimque per accidens est: quia minus fortè turbarent intellectum nunquam imbutum hypothesibus antiquis.

3. Quaeris cur prosthaphaereses computare doceam ex areis triangulorum? Respexisti proculdubio ad fol. 686 Epitomes? Respondeo, quia institutum meum est, computationem deducere ex Hypothesi causarum
90 naturalium sicut veteres deducunt eam ex Hypothesi circulorum perfectorum, motuumque in ijs aequabilium, vel quasi. Jam verò causa verae tarditatis et velocitatis planetae per auram aetheream, est distantia Planetae à Sole, fonte motus, maior vel minor. Area verò continet distantias omnes, et area trianguli continet excessum distantiarum supra medio-

80) Epitomes *statt* Ephemerides

cres, vel defectum. Illud demonstravj libro IV, hoc parte primâ libri V.

4. Ais Prosthaphaereses posse computarj compendiosius per sufficientia dedomena ex lateribus et angulis. Ego negavj hoc fol. 671. et adhuc nego. Proba ipse, rectè me dices negare. Vt si sit Eccentricitas AB ut in Marte 9265. Primùm in formâ Ptolemaica sit Eccentricitas aequantis AC 18530, et via Planetae perfectus circulus, ut in Ptolemaeo. Datur igitur BE 100000, BC 9265, BA itidem 9265, praetereaque DCE ex tempore. In Triangulo igitur ECB datur angulus ECB, et latera CB, BE. Vt igitur BE ad C, sic BC ad BEC (· intelligo angulorum sinus·). Haec est una multiplicatio BC in ' sinum C. Jam BEC, ECB jungendj, *104v* summa subtrahenda à 2 rectis, restat EBC. Hinc EBA, et dantur EB, BA. Sive ergò jam operer per ED, sive per BF, FA, laboris aliquid nascetur, ut inveniatur totus CEA et EA distantia. In priorj formâ additur BEC ad CED, et per BED excerpitur ex sinibus ED et DB, cui additur BA. Vt igitur ED ad DA, sic totus ad tangentem angulj DEA (· unde subtractus DEC, restat CEA·); haec est secunda operatio, divisio scilicet. Tertiò anguli DEA exscribitur secans; et ut totus ad hunc secantem, sic ED ad EA. Haec est tertia operatio, multiplicatio scilicet: Nec brevior sed longior est via per triangulum ABF. In eo datur ABF, AB, et F rectus. Hinc duabus multiplicationibus habentur AF, FB, cui adde BE. Vt ergò EF ad FA, sic totus ad tangentem FEA, cui additus FEC facit AEC Prosthaphaeresin. Et ut totus ad secantem FEA, sic FE ad EA distantiam.

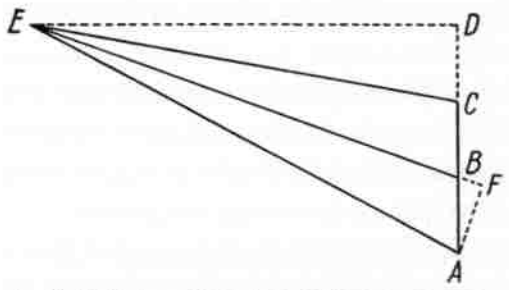

A Sol, B Centrum Eccentricj, C Centrum aequantis, E Planeta, ED Perpendicularis in AC continuatam, AF Perpendicularis in EB continuatam, si opus est.

Secundò in formâ Copernicanâ. Erit BC $13897\frac{1}{2}$, et CE $4632\frac{1}{2}$, datur que FAB ex tempore, eiusque dupli Complementum DCE. Ergò in ABC ut plurimum obliquangulo datur angu-

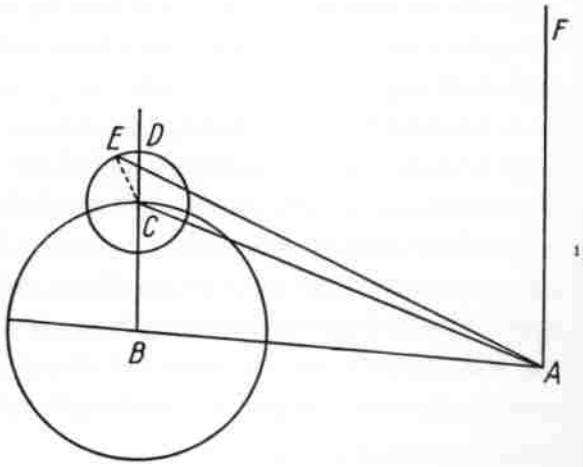

lus B et circa eum latera CB, BA. Rursum igitur ducta perpendicularj AF in CB continuatam per angulum B excerpuntur AF et FB, quae juncta ipsi BC facit CF. Vt igitur AF ad FC, sic totus ad tangentem anguli CAF, unde ablatus BAF relinquit CAB. Vt verò totus ad secantem anguli CAF, sic AF ad AC. Et quia cum CAF habetur et ACF et complementum ACD, additus DCE facit ACE, daturque CE et inventa est CA. Rursum igitur ducta perpendicularj AG in EC continuatam, et per ACG excerptis sinibus C et A erit ut totus ad hos sinus, sic AC ad AG, GC, cui addita CE fit GE. Vt igitur AG ad GE, sic totus ad tangentem EAG, hinc aufer CAG, manet EAC: qui cum CAB facit EAB prosthaphaeresin. Vt verò totus ad secantem EAG, sic AG ad AE distantiam.

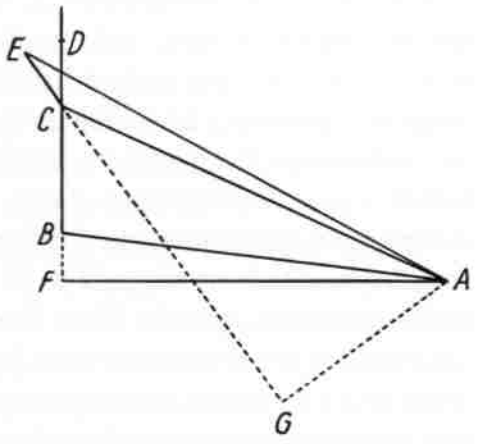

Hic aut tu me doce breviorem viam vel in Copernico vel in Ptolemaeo, aut fatere meam fol. 686 esse multò breviorem utrâque. Esto tamen, ut sit longior, at genuinas dat quantitates Prosthaphaeresis et distantiae; illae verò Hypotheses vitiant utramque. Planeta enim apud Ptolemaeum non recedit à circulo versus centrum, in Copernico etiam exit ultra circulum, quod in Marte intolerabile aliquid efficit.[1] *105* Probavi hoc in Commentarijs Martis per Observationes. Denique tabulis scriptis nihil interest, longa sit an brevis via, per quam sunt scriptae.

At numerj sunt prolixj? Decurta igitur illos. Area quidem circuli scribitur figuris undecim, ut quadratum radij. At unum secundum valet 24240 circiter, proinde una unitas de radio 100000 valet 4″ ferè. Ita quinque possunt resecarj figurae aut certè 4. Et fol. 696 potest valor areae ADB in secunda reductus, omittj, et pro eo usurparj eccentricitas AB, multiplicarique in dimidium GF quippe cum eadem etiam sit multiplicanda in FB. Factus postea reducitur per tabellam in gradus minuta et secunda.

5. De bisectione Eccentricitatis Lunaris disputas seorsim, cùm ego hanc generaliter tuear, in Lunam potissimùm propter analogiam cum caeteris introducam: etsi postea et diametri Lunae et umbrae variatio benè cum hac bisectione convenire deprehensa sit. Ex physicâ pugno pro bisectione; tu mihi objcis authoritatem Copernicj, putasque eam me neces-

145) huic 148) EAC *statt* EAG 167) redactus

sariam mihi fecisse, quod Astronomiae Copernicanae profitear Epitomen. Ad hoc jam dudum respondj fol. 674: ubj juxta causas physicas, de quibus hic, habes necessitatem Astronomicam simplicem in singulis, in Sole verò quintuplicem. Σὺν δὲ δύ' ἐρχομένῳ. Astronomia docet rem praeter propter (· sic tamen ut etiam Ptolemaeus duplicem fecerit Eccentricitatem aequantis·): physica verò bisectionem accuratissimam requirit. Copernicus non usus est ratione duplâ in conformandis semidiametris epicyclorum; aliâs non esset tanta aequipollentia inter ipsum et aequantes Ptolemaicos; sed coactus est ratione tripla uti, ut planeta subtrahens addensque ternario unitatem constitueret 2. vel 4. rationem duplam Ptolemaicarum Eccentricitatum. Habes igitur quod petisti, rationem erroris apertam. Si Severinus maiorj Epicyclo dedisset 6525 minorj 2175 tunc propius expressisset bisectionem, quam à me in Sole adhibitam, ipse in ☽ affectabat. Nam planeta centro maioris Epicycli proximus, abfuisset 4350: remotissimus 8700: qua ratione conforma|tur Lunae *105 v* Eccentricitas causis physicis. Crede mihi te facturum operae pretium, si rem ab ipsis fundamentis ex libro IV fol. 527. 580, repetas. Illae quidem causae physicae, quando libro V. fol. 665 usque 674 inducuntur in Geometriam per demonstrationes legitimas, habent aliquid difficultatis, quam ipse ante omnes sum expertus dum, ut demonstrationes perfectae sint, minimum decies refinxi omnia: at qui non vult fatigarj, ei sufficient lectae quaestiones et primae responsionum lineae, et schema fol. 662, et haec explicatio semel pro semper, quòd Planeta propter causas physicas invehatur quidem per P. H. E. R. sic ut positus in H, angulum Anomaliae coaequatae faciat PAH, nequaquam verò PAG: sed tamen et Anomalia media numeretur in area PGA (· quae sit vice ipsius PHA propter faciliorem computationem·) et distantia Planetae à Sole HA sit aequalis ipsi GC. Hac unica instructione suffultus aliquis facile videt processum brevem simplicem et planum. Dato enim arcu PG verbi causa 60°, facile videt et aream PGB valere itidem 60°, et sinus GF, FB excerpit: Cumque similia sint triangula GBF, et ABC, unicâ igitur multiplicatione FB in BA, praesectis a facto 5 ultimis, constituit BC et GC sive HA distantiam Planetae à Sole: alterâ multiplicatione GF in valorem areae BDA constituit valorem areae BGA, qui est pars aequationis, scilicet excessus hoc loco Anomaliae mediae supra arcum PG 60°, ut sic in composita areâ PGA habeatur tempus seu Anomalia media, respondens arcui PH, eiusque vicario PG. His accedit operatio tertia, divisio scilicet ipsius FA per GC, id est HA ut emergat sinus ipsius AHF, cuius complementum est HAF ipsa Anomalia coaequata, respondens mediae prius inventae.

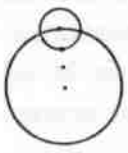

209) areae *fehlt*

Imaginatio est nova et insolens, operatio facilima. In solo hoc quod est fol. 695 est aliqua incommoditas, sed ea non nocet computanti Tabulas aequationum; nec computatas sequitur aliqua difficultas in usu. Et quid multis? omninò necessarius est hic calculus, sive facilis sit, sive
165 220 difficilis, praesertim in Marte, idque non potissimum | ob differentiolam PAH coaequatae verae et PAG Ptolemaicae; cum GAH sit paucissimorum minutorum puta summum 6′ vel 8′, sed multò magis propter prosthaphaereses orbis annuj, quae non ferunt distantias Ptolemaicas AG, AD, sed requirunt AH, AE, ex Ellipsi. Crede mihi non est in hac Hypothesium insolentia studium ullum novationis, sed amor veritatis.

6. Trepidas etiam super motu Solis medio, id est, super Epocha eius ad nostra tempora, si Parallaxin Solis minuam: sed frustra es. Verum quidem est, differentia Parallaxium Tychonis et meae, Sole in aequatore
230 existente, inque meridie, est 1′. 40″. Eoque mihi aestas fit paulò brevior, quia quando Sol in aequinoctiali autumnali apparet, remota parallaxi nondum est in aequinoctiali; remota igitur majori Tychonis, longius adhuc abest. At quia idem fit etiam in ♈, Apogaeum verò est in medio, scilicet in ♋, ubi Sol caret aequatione; manet igitur idem motus medius, minuitur verò Eccentricitas et aequatio maxima. At res circa adeò minuta versatur, ut observandi ratio ad tantam subtilitatem non descendat, eoque non sum veritus pro 3592, uti rotunda Eccentricitate 3600 etiam maiore, praesertim cum per diversas operationes diversa exeat variansque in minimis. Cogita per Armillas observari Solem in aequi-
240 noctium incidentem, aut per Quadrantem, altitudines tantum Meridianas, non maiores quam 34°: cum Tycho Solem non citra refractionis suspicionem reliquerit, usque ad 45°: Quod si nulla esset in 34° refractio, ubi Tycho ponit aliquam, pensaretur igitur, hoc errorculo contrario, ille alter maiusculae parallaxeos. His de causis amplexus sum ego rotundam Eccentricitatem 3600 vel meo physico modo 1800, ut tacitè veluti protestarer, me minima hic nolle asseverare.

7. Nec illud tanti est, ut tantopere doleas, quod obliquitas Eclipticae prodit per meam parallaxin uno minuto minor: quod professus jam sum
† Epitomes libro II. vel III. Vbi sic scripsi, Itemque alio modo 23°. $30\frac{1}{2}'$.
166 250 Et sequitur sanè, latitudines fixarum in ♋ ♑ uno etiam scrupulo | variandas. At quid hoc? Nonne Astronomia Danica omnibus fixarum longitudinibus adimit etiam minutum 1.? De Ascensionibus verò rectis ridiculè laboras, ut quae in gr: 45°, vix quarta parte minuti fiunt maiores. Vt perinde sit sive relinquam ista omnia, ut sunt apud Tycho-

223) prosthaphaeres 231) autumnalis 236) et *statt* ut 236/237) descendit
240) tamen *statt* tantum

nem, sive minimo labore emendata ponam. Illic sustinebo calumniam indiligentiae et contradictionis, hic novationis et obtrectationis.

8. Si Martem supra orbitam Solis circumducis, non meam tantum opinionem convellis, qui Copernico defero, sed etiam Tychonis; redisque ad Ptolemaeum, dans Marti Epicyclum maiorem Orbita Solarj.

9. Diagramma Hypotheseos Lunaris miror te desiderare, cum id habeas fol. 786. 792. 801 et passim. Quod si te movet intricatio, separa ergò inaequalitatem primam à menstruâ.

Hic AB 4362. Dato igitur arcu Dλ, aeque valet ej sector DBλ, daturque eius sinus λZ, in cuius aliquo puncto L est Lunae centrum: datur et sinus complementi BZ, eoque in BA multiplicato, absectis 5, prodit Bβ et sic λβ; cui est aequalis AL, distantia Lunae à Terrâ. In LAZ igitur ex Z recto et LA, AZ datis, invenitur LAD coaequata. Jam multiplicata AB tota in dimidiam λZ (·non LZ·) absectis quinque, prodit area λBA in

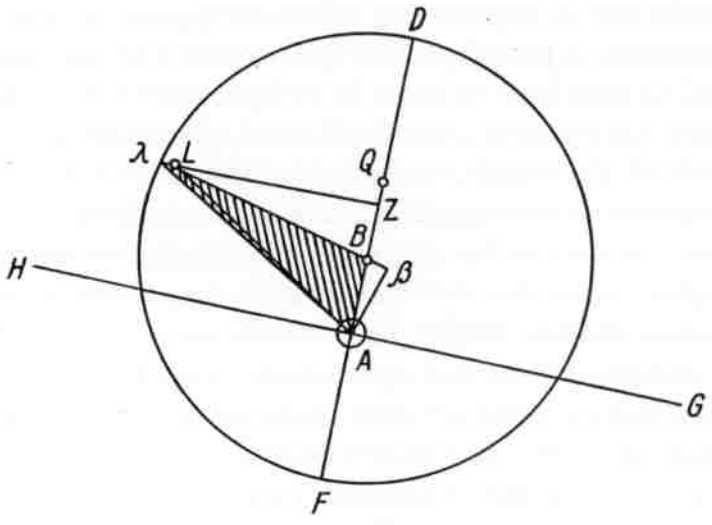

mensura, qualium DλF est dimidium de 3141 59 valens gr: 180. Redacta igitur in gradus, et addita ad DλB, constituit mediam, respondentem ipsi LAD coaequatae. Sic igitur cum aequatio duas partes habeat, Physicam et Opticam, Physica hic est area BλA, Optica angulus BLA, si computaretur ipsa et non potius pro ipsâ, ipsa coaequata LAD: ad analogiam scilicet caeterorum Planetarum.

Hic manente DAL ut prius, et GAH in Solem tendente, cum D sit Apogaeum ☽, datur angulus DAH, DBP, ac proinde computatur etiam BC et BZ, cui aequalis est CA. Menstrua igitur aequatio habet unam tantum partem scilicet physicam, cùm prior aequatio solutae Anomaliae habeat duas, physicam et Opticam. Haec igitur menstrua aequatio est in area CLA. Sed ut haec area legitimè computetur (·eo quod minor est in

semicirculo menstruo habente F perigaeum solutae, quàm in contrario ubi D Apogaeum·) oportet igitur computare aream trianguli LBZ, cuius altitudo LT (· ut LT sit jam sinus perfectus, parum enim ab eo differt·) et ab hac areâ auferre hac vice areolam trianguli CBA, tunc habetur area LCA. Et dico CBA particulam exsortem, quia manente angulo HAD tanto, semper manet in eadem quantitate ubicunque sit L per totam Lunae orbitam.[1]

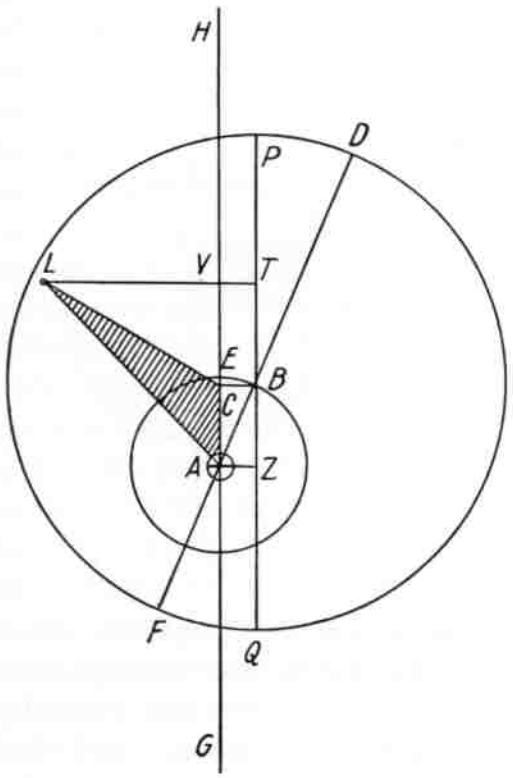

107 Nota igitur usum huius aequationis physicae menstruae. Proposito arcu Eccentricj DL, siquidem tunc linea per ☉ et ⊕, HG secat lineam apsidum DF ad rectos, ut in primo schemate, aequatio menstrua nulla est: sin autem ad obliquos, ut in schemate altero, tunc Luna tardius in L incidit, quantitate temporis, quam mensurat CLA area: quia DL hac vice distat longius à circulo illuminationis terrae qui incedit secundum AZ, sic ut eius Eccentricitas menstrua ab hoc illuminationis circulo sit CA, aequalis ipsi BZ. Hoc alterum schema servit à fol. 793 usque in 810.

Tertia inaequalitas, Variatio dicta, tertiam figuram requirit, servitque ab 811. in fol. 817. in quibus folijs inest aliqua obscuritas ex eo, quod peculiare schema non est factum, quodque usus sum in antiquo schemate, puncto C: itaque lector possit existimare, id punctum sic esse sumendum sicut id à positione centri Eccentrici repraesentatur, per BC perpendicularem. Hoc verò falsum esset. Itaque maneat HAL ut prius in secundo schemate et linea propè veri loci Lunae AL, secet circellum Eccentricitatis (· posset esse quiscunque alius·) in R, ducanturque ex R, ipsi HA parallela RX, et perpendicularis Rx, quae hac vice cadet infra C punctum secundi schematis; si igitur ex A etiam perpendicularis exeat AX, formatum erit parallelogrammum xX; atque hoc initio quidem cum est Luna in copulis, attenuatum est in lineam AE et Lunâ in quadras veniente, rursum attenuatur in lineam AY, maximum est ibi, ubi est

316) cadat

figurâ quadratum, scilicet in dist: 45° a ☉. Posito igitur tunc valore Rectanguli maximi 40′. 30″. ut vult Tycho (· vel 51′. 0″. secundum causam physicam, fol. 565 dubiè affirmatam·) reliqua rectangula quadrantis fiunt mensurae particularum adjiciendarum, seu Variationum. Vbi nota, etsi coloravi rectangulum sicut triangula in prioribus schematibus aequatoria, alium tamen esse huius usum quam illorum. Illa in primo semicirculo addebantur tem- porj, in secundo auferebantur: hoc in primo et tertio quadrante additur: non tempori, sed loco ☽ prope vero, in secundo et quarto aufertur: illa quantitate sua, seu proportione ad aream totius circuli Eccentrici Lunae censebantur; hoc minimè, cum possit esse tam magni quam parvi circuli rectangulum, sed tantum proportione mutua inter se rectangulorum censetur. Hoc non mirabitur qui fontes utriusque areae inter causas physicas adiverit.[1]

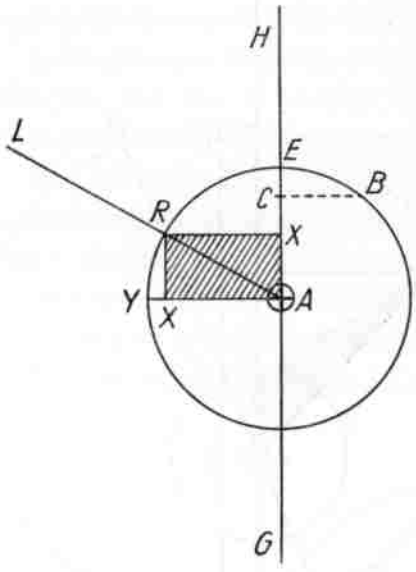

Observabis et hoc, quod cum in Ephemeridum praefatione indulsissem speculationi, quam retuli in fol. 565 Epitomes (· ubi quaestionem fol. 564 Si appendix, refer ad suum locum, scilicet ad fol. 569·) cumque hac ratione et quantitas variationis maximae venisset in dubium, quia pro $40\frac{1}{2}'$ speculatio mihi suppeditavit 51′. et causas etiam physicas nondum possem accommodare Geometriae ut oportuit, ut ita aliter etiam distribuerem hanc variationem quàm Tycho: postmodum tamen, ut primum justum modum erui, physicam hanc causam Geometricè computandj, qui modus penitus cum modo Tychonis in effectu coincidit, quod inquam tunc non distributionem tantum Tychonicam Variationis resumpserim, abjectâ meâ erroneâ, sed etiam quantitatem Tychoni suam restituerim. Ex ea re aestima, num novitatis studio ferar et obtrectandj, an veritatis.

10. Petis radices aequalium motuum utriusque luminaris. Etsi non accipis, nolim tamen existimes, id ab invidiâ proficiscj: nam descriptorem non habeo, et jam à 2 mensibus expecto responsum à Caesare de edendis tabulis, quas si habiturus es integras, causa nulla supererit, cur mus picem causetur; nunc enim nisi omnes mittam semper haerebis. At si Caesar differat, circumspiciam de scriba, tibique vendam exemplar scriptum pro operâ, quam abs te sum requisiturus. Haberes Epochas in calculo Eclipsis si agnosceres.

11. In margine dicis, te ab Ellipsibus abhorrere eoque tibi obscura esse diagrammata Lunae. At nihil admodum nocetur captui ab Ellipticâ formâ, etsi praestet te ei assuescere: aut nunquam in Marte computabis justum, utcunque transformes. In Luna tamen utere si libet, circulo Ptolemaico: parvula erit calculorum differentia, cùm Luna prosthaphaereses annuas non faciat cum sua distantia à Terra. Sit sanè supra
† punctum idem L et λ, sit angulus idem AλB et ALB. Sit denique motus medius DQL et tota Prosth: solutae QLA. Haec utcunque concessero, manet tamen secundum schema et Prosthaphaeresis menstrua
370 suo loco.

12. Hypothesin latitudinis quereris te non intelligere. Tanti est praeve-
108 niri ab alia Hypothesj. Certè si nunquam | esses imaginatus librationem semimenstruam planj Eccentricj in Tychone: non tantum (· minus etiam·) difficultatis obijceret libratio semestralis mea. Quid vis amplius? cum effectus idem sit circa quadras, in Copulis Eclipticis necessario alius, Eclipsibus id exigentibus; in quo argumento primum ego fixi vestigium ad hanc mutationem. Nostj nodum repedare tardissimè, Solem progredj: per illum igitur anni quadrantem, quo Sol à limite digressus ad nodum venit, incipit libratio, crescitque ad modulum sinuum dist. ☉ à
380 limite, ut fiat maxima minutorum 18′, Sole in nodo versante, ut sic tunc latitudo limitis maxima sit 5°. 18′. Haec mihi videntur facillima. Propterea tabula lat: ☽ in Eclipsibus in fundamentis habet angulum inclinationis 5°. 18′. quantam etiam latitudinem acquirit ☽ octiduo post Eclipsin. Et vicissim cum ☉ est in limite Lunae, et Luna in quadra, latitudinis eius tabula deberet habere angulum Incl: 5°. 0′. ut sic Luna octiduo post quadram, id est in copulâ acquirat latitudinem 5°. 0′. Ego certè puto Tychonicam rationem initio tibj plus creasse molestiae, aut forsan non laborasti, ut illam caperes, contentus tabulis et praeceptis: quae sublevamenta suppeditabit etiam opus Tabularum Rudolphi.

† 390 13. Quod locum Martialium pag. 263 attinet: accidit interea, ut computarem loca Martis accuratius; aliqua et Maginus in Supplemento emendatius fortè prodidit; et res circa minima versatur, quae non sunt curâ digna. Itaque non attenta promissione illa factâ, retinui apogaeum Tychonis ad annum 1586 etc. dimisso Marte, in cuius solius gratiam hanc mutationem eram facturus. Nam maiores mihi curas injecerunt observationes Waltherj, ut supra dictum; prae quibus haec minutula facilè obliviscor.

14. Astronomiam Danicam cursim perlegi: ad calculos ut vocem, deest ocium. Gratam tu hac in re ponis operam.|

xlr 400 15. Praecessionem aequinoctiorum pag. 55 Comm. Martis ego cum totâ illâ tabulâ sic transscripsi, ut accepi à Tychone; nec usu venit

hactenus ut ea uterer. Vide ergò num quid ad tuam dubitationem conferam fol. 918 Epitomes.

16. Magini numerum Mysticum deprehendi fortuito, postquam ipse † eodem sub aliâ formâ diu admodum essem usus. Est nihil aliud quàm ex divisione differentiae laterum per summam eorum, quotiens, in singulares et breves numeros translatus. Vt si sit ☉ ♀ 72500. ☉ ⊕ 101500.

differentia	29000	1
summa	174000	
	1160000	
	1044000	6
	1160000	

Hic differentia 5 cyphris continuata si dividatur per summam, quotiens exit $166666\frac{2}{3}$ id est $\frac{5}{3}$ de 100000. Jam 410 Complementum anguli ♀ ☉ ⊕ bisectum dat tangentem, qui si multiplicetur in hunc quotientem, absectis 5. producit tangentem arcus addendi ad semissem Complementi ♀ ☉ ⊕, ut prodeat ☉ ♀ ⊕: subtrahendi, ut prodeat ☉ ⊕ ♀. Si jam hunc quotientem 166667 liberet mysticè appellare 1. tunc ubi quotiens prodit 333333, is esset appellandus 2. Vel si ubi prodit 100000, is appellatur 1. tunc ubi prodit 200000, is appellaretur 2: Et sic noster praesens appellaretur $\frac{5}{3}$.

Hanc ego partem tabularum Rudolphj feceram ante annos 13, sed non 420 mysticos, verum ipsos quotientes in margine tabulae posueram. Postquam prodierunt logarithmi Neperi, abieci hanc partem, et in margine posui horum quotientum logarithmos: At nunc etiam hanc tabulam abieci penitus, et tertiam introduxi, in cuius margine sit simpliciter ipsius ☉ ♀ proportio ad ☉ ⊕, sic tamen ut etiam hac tabula possimus carere, si volumus uti regulâ falsi parabilissimâ, in quâ ponitur ☉ ⊕ ♀, minus scilicet dimidio ipsius Complementi ⊕ ☉ ♀, et per proportionem ☉ ♀ ad ☉ ⊕ limatur sine omni negocio, ut secundâ vel tertiâ correctione positionis, exeat justum sine venatione partis proportionalis.

17. Apparitionem ☿ tardius ponere, quam is apparere potest, nihil 430 est apud me novi, et fit certitudinis causa. Nam si minus esse potest, multò magis erit majus.[1]

18. Etsi de long: Dantiscana nolim ex unica Eclipsi concludere, nihil *109* tamen impedior navigationibus crebris, quo minus ijs vel integra 15 obtrudam milliaria si sit opus, nedum ut in hoc parallelo octo. Totum id excusabitur per longa et brevia milliaria. Nam à Tychone habeo, numerari milliaria 100. At 100 brevicula et 92 longiuscula stant juxta invicem. Solebat ille hoc problema proponere: Dic quibus in terris τὸ νυχθήμερον † sit longum horas 25? Respondetur in navi, quae secundo vento Dantisco in fretum Sonticum advolat intra diem et noctem. Aliâs ego plus fido Sola- 440 rium Eclipsium Observationibus mathematicis pro diff: long: locorum observationis, quam Lunarium, quia in his valdè variant oculi diversorum.

19. Grata est tua promptitudo in suscipiendo calculo. Peto igitur denuo, ut quicquid est observationum in Ptolemaeo, id computes ex tabulis Ptolemaej, praeceptisque eius sed et ex Prutenicis, sicut fecit Buntingus in quibusdam. Ille author saepè fucum facit, commendans consensum observationis cum calculo, etsi tantus non invenitur. In Epistolâ quam † Olomucensi tradidi, multa scripseram de observatis Ptolemaej et alijs, de quibus tuum cupivissem audire judicium: si sunt amissae doleo. Ta- bellarius certè in animo non habuit perire.

20. Torporlaeum non vidj non audivj. Venatura partis proportionalis per scrupula proportionalia sublata, est inter καυχήματα mearum tabularum. Doctrinae triangulorum compendia vidi affectata à Romano, Nepero, Vrsino, Pitisco; omnes scripserunt post 1602, non meminerunt huius authoris. Sunt in compendijs sua dispendia. In Vrsini et Romani contractionibus palpito, quâvis talpâ caecior, plus quam tu in meis El- † lipsibus. Pitisco aliquid tribuo in consummatione, et μετάθεσιν arcuum in angulos et vicissim, ab ipso lubens recipio, quod videtur consummare numerum casuum. Axioma hoc memoriae causa mihi valdè est acceptum, in sinibus quidem sic procedenti:

Vt AE ad ED, sic AC ad CB. Ex A. B. AC. latus BC
Vt AC ad CB, sic AE ad ED. Ex B. AC. CB. Angulus A
Vt DE ad EA, sic BC ad CA. Ex B. A. BC. latus AC.[1]

109v Sed latius est axioma contrapositionis.

Vt B ad AC, sic { A ad BC. / C ad AB.
Vt A ad BC / Vt C ad AB } sic B ad AC.
Vt AC ad B, sic { AB ad C. / BC ad A.

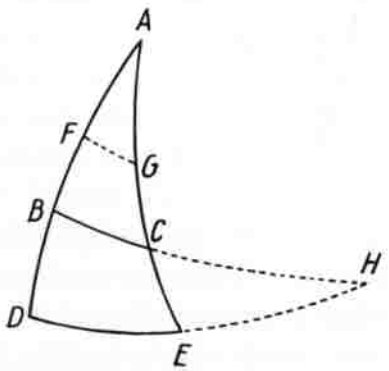

In tangentibus verò et sinibus secundum colo axioma.

Vt s. AD ad t. DE. sic s. AB ad t. BC. Ex BA et AB, latus BC.
Vt s. AB ad t. BC. sic s. AD ad t. DE. Ex B. AB. BC, ang. A.
Vt t. DE ad s. DA. sic t. BC ad s. BA. Ex B. A. BC, latus AB.

In secantibus tertium Axioma, quod ut in planis quadrata AB et BC faciunt quadratum AC, sic hic secantes faciunt secantem AC.

Reliquos casus solvo per hos et metathesin, cuius una forma est fol. 259 Epit: Ex quo emergit problema jucundum trigonometris. Dato

451) Toporlaeum

quovis rectangulo, formare obliquangulum, cuius latera mensurent angulos oppositos aut obtusi complementum ad semicirculum: sed plenaria solutio ex Pitisco et Lansbergio, quo nunc careo.

Obliquangula partim perpendicularibus ductis, partim, et cum fructu quidem, per positionem quaesiti solvo, beneficio logarithmorum.

Nihil autem supra Neperianam rationem esse puto: etsi quidem Scotus quidam literis ad Tychonem anno 1594 scriptis jam spem fecit Canonis † illius Mirifici. Vide ne Torporlaeus aliquid horum tradat.

En exemplum positionis in obliquangulo datorum trium laterum. Nam ductâ perpendiculari ex angulo quocunque, et per positionem erutâ, invenio primum duos angulos ad Basin, in quam (·continuatam si opus·) perpendicularis ducitur; ultimò etiam partes anguli tertij ex partibus basis, aut etiam per novam perpendicularem. Sint latera PV 41°. 44′. et PS 80°. 3′. et VS 75°. 0′. Ex fine lateris 80°. 3′. S duco perpendicularem SR in 41°. 44′. Pono eum esse 75°. 0′. quantus est SV. Si SR 75°. et SP 80°. 3′. et R rectus, ergo basis PR haberet Antilogarithmum 40405, qui dat arcum 48°. 7′. Video hunc PR esse maiorem, quam PV 41°. 44′. Ex eo pronuncio Obtusum esse angulum V. qui opponi[tur] lateri PS 80°. 3′. Pono ergo basin continuatam PR esse 48°. 7′. Erit VR continuatio 6°. 23′. Si tanta continuatio erit in triangulo exteriori rectangulo RVS cuius recto opponitur VS 75°. 0′, erit inquam perpendicularis SR minor quam 75°. 0′ primò assumptus, et basis igitur PR prolongabitur longius tanto, ut Antilogarithmum nanciscatur 41027. Erit scilicet 48°. 26′. Erit igitur correctior continuatio RV 6°. 42′. Correctior antilogarithmus 685, correctior antilogarithmus basis 41090, correctior basis 48°. 28′, correctior RV 6°. 44′, correctior eius Antil: 692, correctior Antil: 41097, qui dat iterum 48°. 28′ ut † prius et cessat correctio. Ecce quam multa verba hic in textu, quam vicissim parum operis ibi in margine: Vt perpendicularis SR habeatur per RV. VS, vel per PR. PS. Vtque positio prima (·quod SR sit aequalis ipsi SV·) seipsam per prodeuntem PR sine omni fatigatione mentis emendet. Nosti autem, hactenus viam directam fuisse nullam, ex tribus lateribus, sine intermediante angulo, perveniendi ad perpendicularem. Ex hoc autem arcu SR, cum SP comparato subtractione logarithmorum invenitur SPR vel VPS 78°. $34\frac{1}{3}'$. Neperi praeceptum videtur mihi difficilius ob fatigationem mentis. Apposui tamen id ad marginem.

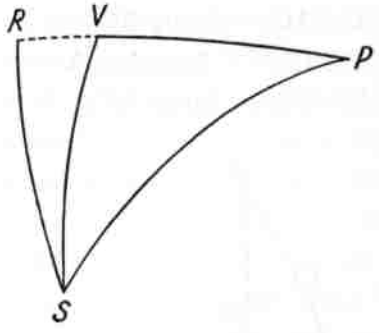

80. 3. Antil: 175568 log: 1515
75. 0. Antil: 135163
48. 7. Antil: 40405
41. 44.
6. 23. Antil: 622
48. 26. Antil: 41027
6. 42. Antil: 685
48. 28. Antil: 41090
6. 44. Antil: 692
41097
74°. 53'. 38". Antil: 134471 log: 3517
78°. 34'. 20". log: 2002

Neperi à me ordinatum melius.
41. 44. . . . . log: 40697
80. 3. . . . . log: 1515
Summa 42212
38. 19.
75. 0.
36. 41. . .18. 20½ log: 115619
113. 19. . .56. 39½ log: 17984
Summa 133603
Diff: Summarum 91391
39°. 17'. 13". log: 45696
78°. 34'. 26".

In rectangulis per solos sinus salvantur omnes 16 casus, si passim prius quaeratur aliquid ante id quod imperatur. Tunc fiunt Operationes duae et in solis 2 casibus prius quaeruntur duo ante imperatum, et fiunt tres operationes.

21. Ad effugia de Cometa anni 1472 non possum respondere, cum res non sit amplius integra. Scripsit anno 1621 Scipio Claramontius Caesennas AntiTychonem, de Cometarum loco sublunarj: liber est, in quo certat audacia cum futilitate; refutandus tamen fuit. Magis ob id tu mihi succensebis, quàm ego tibi ob Nagelium. At necessitas mihi fuit
| 1197 imposita scribendi. Liber jam puto excuditur. In eo tango | et ea quae inter me et te ultro citroque defensa. Lavaterj de cometâ vidi nihil; nec scio cuius notae sit in Astronomiâ, quidve post Regiomontanum de Cometa sibi non viso testari potuerit. Vocem Vicinaret unde tu? Ego in Cardano lego Donec propinquus esset Spicae.

22. De meâ fortunâ per superiores annos certiora omnia et mitiora penes vos, quàm in hac ipsa urbe post meum abitum. De periculo quidem Typographiae, Chartarum, observationum, nihil est. At de Matre nimio quàm verum. Haec cum esset foemina moribus aspera, jamque septuagenaria et inquieta, nacta est anno 1615 per occasionem liticularum ex amica hostem, foeminam olim impudicitiae nota publicè affectam, tunc feris capitis doloribus, propter affectus uteri (· quia sterilis arte facta ·) identidem tortam. Haec cùm à matre esset atrociter lacessita, exprobratione vitae anteactae, coepit ei crimen intentare apud populares, veneficae potionis sibi exhibitae, unde hi dolores. Mater se defendere, illam in jus vocare: et commodum incidit in doctorem juvenculum, qui Tyrocinium artis edidit in hac ipsâ causâ, maximo nostro malo. Disceptatum per annos 5. interimque fama serpsit: mutatus etiam loci

praefectus, et qui successit, à matre laesus fuit, ut quae illi cum minus is ei satisfaceret, paupertatem priorem, nunc subitas divitias obiecit. Tandem conspiratum in caput miserae. Foemina illa ex rea quinquennali, facta accusatrix, allegavit eosdem testes, quibus illa diffamationis ab annis 5. fuerat author et incentrix facta; Cum 24 Julij anno 1620 Bavarus occupasset Lincium, Mater 5. Augusti pòst, ad petitionem adversariae, conspirante praefecto, in custodiam data, et planè ad torturam postulata. Nihil erat potius, quam ut à 70 milliaribus accurrerem: inveni fratrem ipsum, quo de tu, suspicione infectum ex imperitia, ob indicia levissima, arte adversariorum concinnata, nec satis ad extraneos cautum, ob impatientiam mo|rum matris. Laboratum hac in re usque in 4 Nov: anni 1621, cum solenni judicio mater fuit à torturâ petitâ absoluta, eque custodia emissa: à quo ipso vestigio ego Lincium recurrj: jamque et de iniuria et de sumptibus agebatur in adversariam, cum ecce 13 Apr: anni 1622 Deus finem Vitae matris et litis fecit, aetatis anno 75. At hic per meam absentiam spargebatur, me propter temeritatem Nagelianae similem iram meruisse Caesaris, cumque effugerim (·paucissimis enim causam abitus mei credideram·) magnam à Caesare summam constitutam in caput meum: quin etiam flammis tradita exemplaria Calendarij omnia; quod tunc fierj non potuit, cum nullum scripserim, post factum est, superiori Decembri in Styria, nullum ob Prognosticum, sed quia de praecellentia contendunt Provinciae quarum in titulo sit mentio, cum ego superanisanam cui servio, praeposuissem. Hic privati aliqui, antequam res ad corpus ordinum delata, praejudicium hoc, insigni et solenni actu abolendum statuerunt. At corpus Ordinum ipsum trecentos mihi florenos pro dedicatione Mysterij donarunt. Hanc tu causam cladis chartarum, per se paulò post periturarum, olfacere non potuisti. Hactenus igitur vici diversis vijs: Deum precor, ut me porrò quoque tueatur.

De Philippo Millero literarum nostrarum sequestro constituendo rectè mones. Ei ego addo alterum Viennae residentem, Saxonis Electoris Agentem Jo: Zeidlerum, dictum Hofman, ut Lipsia Viennam tuae mittantur. Cogito enim Viennam ire, aut si non eam iste Vienna ad me mittet: tum modo strenuum te praesta congerronem, praesertim de ijs, quae sub manibus sunt. Vale. Linzij 9 Sept: 1624. †

Cl. D. T. Officiosus

Johannes Kepplerus

Post Scripta. Viennam tandem veni Octobri mense, literas has mecum attulj, hactenusque expectavi tabellarium tuum revertentem. Nam Hofmannus tergiversabatur in hoc officio praestando. Quod te scire

volui. Literas dedi Henckelianis Rationarijs, uti eas Vratislaviam commendarent. In procinctu sum, ut Lincium revertar, inde ascensurus
600 Noribergam et ad alias urbes Imperiales, a quibus Caesar petit, ut sumptus faciant in solvendis meis reliquis Rudolphinis, quibus suffultus Tabulas et Observationes Tychonis edam. Vale 9 Decemb: Viennae.

111v Clarissimo Viro Domino Petro Crugero Mathematico Dantiscano etc: Domino amico meo colendissimo. Tantzig Dresden Herrn Secr: Seussio, vnd Leipzig Herrn Lic: Ph: Millern vmb weitterbeſtellung.

994. AMBROSIUS RHODIUS AN KEPLER IN LINZ

Wittenberg, 31. August 1624 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 215. Eigenhändig

215 S. et officia.

Est verò, vir celeberrime, fautor et amice colendissime quod tibi gratuler, mihique gaudeam, cùm jam demùm certò cognoverim ex praesente hoc R. Domino Magistro Greisla meo item amico, te intra istos tumultus bellicos non servatum modò; sed etiamnum optimè valere et vivere. Deus etiam porrò tibi adsit, teque bono literario diu servet incolumem, ac pro tot exanthlatis laboribus largissimè concedat, quae olim senectutem tuam possint sublevare. Gratissimum juxta fuit, quod Tabularum Rudolphaearum perfectionem idem mihi significavit,
10 nec quicquam deesse amplius, quàm ut Imperatoris sumtu videant lumen, publicique juris fiant. Vtinam autem primo fiat tempore, ut ipsarum veritate etiam mearum observationum veritas examinari queat. Si quid opera mea ea in re, si fortè consilium esset mutandum, praestare tibi poterit, lineis vel paucissimis exponito. Faciam ego fideliter, quod vetus illa nostra amicitia, illaque tua singularis erga me benevolentia olim mihi luculenter praestita, fieri à me volunt. Vale iterum atque iterum tota tua cum familia, ac favore tuo fovere me perge. Dab. Vuiteb. prid. Cal. VII Anno 1624.

T. C. observantissimus

20 Ambrosius Rhodius D.

215v Viro Clarissimo, Domino Joanni Keplero Mathematico Caesareo et Procerum Austriae celeberrimo, amico veteri, fautori honorando. Lintz

995. LANDGRAF PHILIPP VON HESSEN AN KEPLER IN LINZ

Butzbach, 7. September 1624 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 263–264. Eigenhändige Unterschrift

Philips von Gottes gnaden Landgrave zu 263
Heßen, Grave zu Catzenelenbogen etc.

Vnſern gnädigen gruß zuvor, wolgelehrter Lieber Beſonderer. Wir haben Euwer antwordt-ſchreiben empfangen, darauß euwer guttachten auch mit mehrerm vernohmen. Mögen darauff in gnaden Euch vnverhalten, daß vns in nechſt verſchiener Faſtenmeß die Logarithmi gleichfalß zugeſchickt worden, welche wir zwar dem bono publico nicht verhalten ſondern gern zu Franckfurtt getruckt ſehen mögen. Weil aber daſelbſten Niemandt ſich deßen vnterfangen wöllen, haben wir das werck einem Buchtrucker zu Gießen Caspar Chemlin genandt zu trucken vntergeben, welcher es auch alſo außgeferttiget, wie Ihr ſelbſten auß beygefügten exemplarien 10
(deren wir Euch hiermit zehen vberſchicken) zuſehen. Sintemahl auch vns die dedication zugeſchrieben, ſo haben wir Euch hinwider Funffzig Reichsthaler loco remunerationis dediciren vnd gnädig verehren wöllen, beneben fernerm gnädigen geſinnen, Ihr den usum gedachter Logarithmorum vns zu communiciren, vnd
da es gelegenheit[1] geben wolte, von den Tychoniſchen Inſtrumenten etwas zu er- 263v
langen, an ſolcher Befürderung nichts vnterlaßen wollet, daran beſchehe vns zu ſonderm gefallen, ſo wir danckbarlich zu verſchulden, auch iederzeit Euch gnädigen willen zuerweißen geneigt. Dat. Butzbach den 7ten Septemb. Anno 1624.

Philips LzH

Dem Wolgelehrten vnſerm lieben beſondern M. 20 264r
Johann Kepplern, Kay. Majeſtät beſteltem Mathematico. Lintz

996. WILHELM SCHICKARD AN KEPLER IN LINZ

[Tübingen], 30. September 1624 (a. St.)

Original unbekannt. Erster Druck: M. G. Hansch, Joannis Keppleri aliorumque Epistolae mutuae, 1718, S. 686 f.

Excellentissime Domine Keplere, Fautor aestimande. Commodum occurrit mihi Mutschelinus, è vinea reverso, indicans cras se abiturum. Quamvis igitur vindemia et aliae occupatiunculae vix admittant, scribo tamen aliquid et eo brevius. Logarithmi tui Marpurgi sunt excusi, et illorum exemplar Illustrissimus Landgravius, mihi misit, procul dubio per aliam occasionem dudum etiam tibi plura: alias hoc meum interim communicarem, ut primae traditionis gratiam mererer.

Gaudeo publici juris factos, et mihi de calculi compendio tam nobili gratulor. Proderunt mihi etiam ad alias supputationes, eo quod ordine omnes chiliadis numeros exhibent, eo nomine praefero Neperianis. Sed ne verum dissimulem, in Trigonometria malo illis uti, qui ad ipsos integrorum scrupulorum sinus computati sunt, quam tuis, ubi reductione opus est, et proportionalis partis inquisitione, quae festinantem nonnihil retardat. Vidi etiam vindicias tuas Tychonicas et laetor ipsum tam fortem hyperaspistem nactum. Sed vidi in Catalogo tantum, è nundinis allato, nondum in bibliopoleo. An totae sunt excusae? quod nondum comparent nobiscum? Caeterum quid censes de sacris imaginibus † Asterismorum, quos magno apparatu jam parturit Jul. Schillerus J. U. D. Augustanus? dura subibit judicia multorum. Memini quam acerbe ego sim acceptus à non nemine, quando, verbi gratia ex Perseo cum Capite Medusae Davidem feci, cum Goliathi capite, ex Hercule Samsonem cum maxilla etc. faciliori transitu, et analogia, ut sperabam non invita. Subit et illud mentem, quaesitum abs te aliquando fuisse, an Arabum AVX è Graeco Apsis fieri potuerit? tunc non inveniebam depravationis modum: at jam videor assecutus esse, si nempe pro ثنسى (APS) ثقسى (AQS) acceptum fuerit, unum punctum crassius, aut divaricante calamo impressum, pro duobus habitum, quo solo numero Q à P in Arabicis differt. Itaque rectissime te divinasse, quod X pro PS lectum: in eo saltem falsum, et tecum me decepisse, quod communis aliqua finalis utrumque praestare quiverit. Desino et felicem noctem precor, si te tam sero Epistola offendit, quam propinqua nocte eam scripsi. Postrid. Michaelis 1624.

997. ERASMUS VON STARHEMBERG AN KEPLER IN WIEN

Linz, 4. November 1624

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 58, 57*. Eigenhändig

58 S. Valde me delectarunt literae tuae doctissime Domine Keplere amice singularis. Redolent enim animum pium ac ingenuum candorem solitum. Expetis, ut in luctu nunc publico animum tuum confirmem, mihique eundem tribuis consolationis plenum eoque abundantem, ut riuulos inde uberes, ad lugentes et moerentes publicam calamitatem deriuare ualeam. Vtinam eo essem animi robore praeditus, ut et meipsum satis semper erigere, et bonos quosque solari possem. Alio et uberiore ex fonte harum consolationum riuuli petendi, ab eo nimirum, qui fons et puteus est inexhaustus omnis bonitatis: fragilitatem meam et imbecillitatem uirium, ingenuè fateor, Dej tamen prouidentia fretus, tempestatem hanc grauissimam dispellendam, à bono et forti Deo non

diffido. In ipso robur et fiducia nostra sit posita, qui solus Solis potest currus inhibere volantes, ille velut scopulos flumina stare iubet. Tu pro pietate tua singulari, ut doctum, pium et Christianum Philosophum decet, satis te contra fortunae quoscunque insultus armare potes, praeceptis et exemplis infinitis imo alios instruere et docere. In ea enim tempora nunc incidimus, ut firmare animum expediat constantibus exemplis. Nam et nunc, olim, et sic, erit. Vicissitudines rerum nullus euadere et aeterna lege ab auctore omnium sancitam cunctis sub lunari globo degentibus sortem potest. Caeterum gaudeo tibique gratulor, à Caesare te clementissime auditum esse, neque de optato successu dubito, si instanter negotium urgeas et fretus Illustrissimi Principis Eckenbergij † fauore et patrocinio uti fruique eo liceat. Domini Praesulis in Crembsmünster quaestionem, quid facturus sis rerum hoc statu, utrum ex Austria animum translaturus sis, non tanti faciendam existimo, ut inde remora metuenda, dum Caesarem clementem et fauentem habeas, magno huic operi ultimam manum imponendi. Perge igitur bonis auibus, et desiderata ad finem perducito quem magni bonique uiri exoptant plurimi. Hisce vale, meque amare perge. Diuinae tutelae et prouidentiae omnia sint commendata. Dabantur Lenzio 4. Nouembr. 1624.

Qui te amore prosequitur

Erasmus Baro Starhembergius

Tuis pijs precibus me commendo, idem tu meis inclusus eris. Hisce pugnare nos expedit nunc aduersus maleuolorum conatus uarios. | Legatis procerum salutem meo nomine, inprimis Domino Hohenfeldero quem ut pium ac patriae amantem amo plurimum. Deus dirigat consilia et actiones ad Nominis diuini gloriam, et patriae iamiam ruiturae et planè collapsae sustentationem. Certè orandum et uigilandum est strenuè, nisi Diuina gratia nobis adsit, uerendum ne omnia corruant. Sed in rebus aduersis animosè agendum, et in prospera fortuna animus contrahendus, uento aduerso nunc eo expedit nauigare, modo supremus Nauarcha uelum remosque dirigat. Si Deus pro nobis quis contra nos. Fortior est Deus ad propugnandum, quam hostis ad oppugnandum. Bono itaque fortique simus animo, fortior est in nobis, quam qui in mundo aduersus nos insurgit. Hisce uale diuinae tutelae commendatus. *58v*

Clarissimo Nobili doctissimoque uiro D. Johanne Keplero S. C. Majestatis et ordinum Austriae superioris Mathematico Excellentissimo amico singulari. Wien *57**

998. GERHARD VON TAXIS AN CHRISTOPH VON HOCHKIRCHER IN WIEN

Wien, 20. November 1624

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XIX, Bl. 36. Eigenhändig

36 Edler vnnd Geſtrenger jnſunders lieber herr Fendrich. Neben wunſchung von Gott dem Allmechtigen alles liebs vnd guedts, hatt er mich jedertzeit ihm zue dienen bereit.

In der bewuſten Materia ſchreibe ich alhie dem herren Keppler. Bitt den herren dienſtlich er woll mir ſouil zu gefallen thun, damit ihm der brieff Sicher, vnd dem herren hinwiderumb eine antwort von ihm zuekumme. Verdiene ſolche freundtſchafft vmb den herren jn andere wege. Mir were lieber (wans ſein kundt) das ihm deſtwegen der herr ſelber zueſchreibe, mit verſchprechung gegen ſeiner muhe, einer ahnſehnligen verehrung, damit er wegen meines Nahmen nit etwa coniecturiren koennet wer derſelbe herr were, der ſolches an ihm begert, dan er vor der geſtelten Natiuitet von ihm ihn persona nit gern bekant were. Derowegen, ſo der herr ſolches ſelber (alß die Stellung derſelben Natiuitet) bey ihm sollicitiren vnnd procuriren wolt, ging es vill ſicherer vnd mit weniger argwohn zu. wer weiß ob derſelb herr dem herren heut oder morgen nitt koennet ſolches durch befurderung genießen laßen. Jm fall der herr ſolches ſelber auff ſich nehmen wolte, die bewilligung derſelben Natiuitet von ihm zu erhalten, durffte der herr meinen brieff ihm nit zue zu ſchicken, nur denſelben bey ſich zu behalten. Jm widrigen kan der herr meinen brieff ihm zueſchicken vnd die antwort von ihm procuriren. aber das andere were mir lieber. Ich reiſe vbermorgen (wilß Gott) zum herren Cardinal, verhoffe jnnerhalb 6. oder 7. tagen widerumb hie zu ſein vnd dem herren auf dem dienſt warten. Vns ſembtligen in Schutz des allerhoegſten Empfehlendt. Datum Wien den 20. Nouemb. 1624.

Des herren dienſtbereitter jedertzeit

Gerard von Taxis

Ob: Leutn.

36v Dem Edlen vnnd Geſtrengen herren Fendrichen
von Hochkirchen, Meinem jnſunders lieben herren
vnd guedten Freundt zue haenden. Wien

999. GERHARD VON TAXIS AN KEPLER IN LINZ

Wien, 20. November 1624

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XIX, Bl. 37. Eigenhändig

37 Edler Ehrenfeſter jnſunders lieber herr Kepler, dem herren ſein neben wunſchung von Gott dem Allmechtigen alles gluckh vnd heils, meine willige dienſt beuor.

Von Einem herren bin ich gebetten worden, jn aller freundtſchafft den herren zu erſuechen vnd zu bitten, Sein Juditium vber ſein horoscopum vnbeſchwertt zu

machen, oder wie man ſagt die inclination ſeines glucks oder vnglucks die ihm die Astra portendiren auß der Stunde ſeiner Natiuitet, nach des herren juditio, zu ſtellen. Soll ihn deßelben herren nahmen in aller freundtſchafft vernehmen ob ihm der herr hierinnen gratificiren will, wan derſelb des herren verwilligung durch mich vernehmen wirtt, alßdan wirt er mir die ſtunde ſeiner geburtt zu wißen thuen, damitt ich es dem herren berichte. hoffe von dem herren keine abſchleglige antwort zu bekummen. Der herr kan verſichert ſein das er fur ſeine Muhe vnd arbeit eine guete vnd mercklige verehrung bekummen wirtt. So der herr mir ſeine antwort ſeiner bewilligung in diſer Muhe, zuekummen zu laßen begert, So wolle er ſeine brieff damit ſie nitt verlohren ſundern recht adressirt werden, dem herren Fendrichen Hehkircher vnder ſeiner coperta zueſchicken, von demſelben werde ich die brieff am ſicherſten vom herren bekummen. verhoffe der herr wirtt gegen einer guedten recompens daßelb nit abſchlagen. hiemit thue ich vns ſembtlige in Schutz des allerhoegſten befehlen. Datum Wien den 20. Nouembris 1624.

Des herren dienſtwilliger

Gerard von Taxis

Dem Edlen vnnd Ehrenfeſten herren Joanni Kepplero, der Landtſchafft Oeſterreich ob der Enß etc. beſtelten Mathematico etc. meinem jnſunders lieben herren zue Handen. Lintz 37 v

1000. GERHARD VON TAXIS AN KEPLER IN WIEN

Wien, 16. Dezember 1624

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XIX, Bl. 38. Eigenhändig

Edler vnnd Ehrentfeſter Hochgeleerter herr, dem herren ſein meine Jedertzeit willige dienſt beuor. Derſelbe Behmiſcher herr, der den herren freundtlich hat erſuechen laßen ihm ſeine Natiuitet zu ſtellen, vnd der herr Fendrich Hoekircher deſtwegen mit dem herren tractirt, der herr auch gunſtichlich bewilliget die Muhe auff ſich zu nehmen, wie dan auch gewiß derſelbe herr, dem herren mit eine ahnſehnlige verehrung hergegen entgegen gehen wirt, Hat mir das thema vnd discurs ſo der herr ſelber vor 17. vngefehrlich Jahren gemacht hat zuegeſchickt, damit ich dem herren denſelben zu handen ſtellen, Er ſich darinnen erſehen koennet widerumb, vnd dieweil die Vhren nit alletzeit recht gehen, darauß dan bißweilen gefehlt wirt in der computation, hatt er ad marginem etzlige accidentia ſo ihm widerfahren, der herr ſie ihm auch predicirt, aber etwan vmb ein Jahr Spaetter oder früher geſchehen, auß denſelben die rechte Zeit der geburt, vnd minuten der ſtundt colligiren, alſo das thema rectificiren, vnd ſeinen discurs darüber deſto bahs machen koennet. Derſelb herr laſt den herren bitten er wolle keine muhe ſchparen, eß ſoll von ihm dem herren woll 38 †

vergolten werden, Seinen discurs vber die Natiuitet latius et particularius si possibile est diffundiren, vnd ja gar nit ſchmeichlen, ſunderen runt auß ſeine meinung ohne ſchew erclaeren. Iſt alſo ſein begeren daß wan der herr daß thema hierauß wirt rectificirt haben, das der herr alßdan etwas weitleuffiger ſein discurs druber mache, doch bitt er der herr wolle nit aduliren, ſundern den geraden wegh durchgehen. Eß ſetzen ihm andere Mathematici, er ſoll ex apoplexia ſterben, auch alß ſolte er extra patriam officia vnd gueter erlangen, dorten extra patriam ſterben. wolt auch gern das der herr ſein judicium ſtellet, ob er noch lang in kriegßweſen continuiren ſoll, wo vnd in was vor landen, vnd ob gluckh oder vngluck darbey ſein ſoll. wegen der feindt hab der herr gar woll geſetzt, aber er wolte gern haben was es fur feindt ſeyen, vnder was fur ein zeichen ſie wohnen, dan andere mathematici ſetzen, das ſeine Lantßleudt die Behmen ſollen ſeine groeſte feindt ſein. Sunſten bittet er auch, der herr wolle deſto vleißiger alle ſachen vnd accidentia annotiren. was andere Mathematici fur ein judicium gemacht will er auch ein mal dem herren nacher zueſchicken. hiemit vns ſembtligen in ſchutz des allerhoegſten empfehlendt. Datum Wien den 16. Decemb: 1624.

Des herren dienſtbereitter

Gerard von Taxis

Ob: Leutnandt

1001. GERHARD VON TAXIS AN CHRISTOPH VON HOCHKIRCHER IN WIEN

[Wien], 22. Dezember 1624

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XIX, Bl. 39. Eigenhändig

39

Edler vnnd Geſtrenger

Jnſunders lieber herr Fendrich, dem herren ſein meine gantz willige dienſt, neben wunſchung von Gott dem Allmechtigen aller gluckſehliger wollfart, beuor.

Heudt hab ich gleich noch einen brieff von jhrer Furſtlichen Gnaden von Waldſtein empfangen darinnen er mir ſchreibt, das er ſeine reiſe hiehin zu kummen auff 14. tagen noch eingeſtelt habe, aber daß ſie jnner 14. tagen vermeinen von Prag auf zu ſein. Jnmittelß ſchreiben ſie mir diſe nachfolgende formalia.

„Vor 8. tagen hab ich euch die Natiuitet ſo mir der Kepler vor 13 Jaren gemacht hat, geſchickt, aber dieweil etlige ſachen theils zu frue, theils zu ſpat geſetzt, ſo hab ich, wan ſie mir begegnet ſeint ad marginem darzue geſchriben, werdet alſo das judicium von ihm mußen sollicitiren, aber etwas weitleuffiger als vorher geſchehen iſt. aber wans muglich iſt ſo wolt ich gern was ich alle Jar vor gluck oder vngluck haben kan, von ihm hoeren, auch ob ich noch fort jm krieg continuiren werde oder nit, auch ob ich mein mansion vnd entlich den thodt im Vatterlandt oder außerhalb haben ſoll.

Dan etzlige matematici concurriren vnd ſagen ich ſolt außerhalb des Vatterlandts wohnen, vnd auch nacher ſterben, vnd die meiſte ſagen ich ſolt von Apoplexia ſterben, daruber nun wolte ich gern ſein discurs hoeren. Ich vermeine innerhalb 14. tagen zu Wien zu ſein. NB. auch was fur nation oder profession ſeyen meine occulti et publici inimici, dan das kan man auß dem themate gar wol wißen."

So bitte ich den herren nun gantz dienſtlich, er wolle mir die große freundtſchafft erzeigen, vnd zum herren Kepler ſich verfuegen, von ihm zu vernehmen ob er jn der ſach zu laboriren angefangen hab, vnd ihm beynebens Jhr furſtligen Gnaden hieuor geſetzten begeren ad verbum zu wißen thun. Doch celato nomine Principis. Wolt auch gern wißen ob er darinen zu laboriren hab ahngefangen damit ich vbermorgen wiße was ich fur antwort Jhrer F: G: ſchreiben kan. hiemit thue ich mich dem herren dienſtlich befehlen, vnd eine guedte nacht wunſchen. Datum den 22. Decemb: 1624.

Des herren dienſtbereitter

Gerard von Taxis
ob: Leutn.

Dem Edlen vnnd Geſtrengen herren Fendrichen von Hohenkirchen etc. Meinem jnſunders Lieben herren vnd guedten freundt zue haenden. Wien

1002. HENRY BRIGGS AN KEPLER IN LINZ

Oxford, 20. Februar 1625 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 269–272. Eigenhändig

Literas tuas Clarissime Keplere quas amico meo summo M^ro^ Edmundo Guntero, Astronomiae in Collegio Greshamensi professori doctissimo dedisti lubentissime aspexi: quod et in ijs occasionem mihi datam videbam ad te scribendi, et spem factam posse vel hisce temporibus turbarum plenissimis meas ad te literas perferri. Et quamvis lites forenses admodum defugiam a quibus animus meus semper maxime abhorruit tuae tamen istae lites literariae quae non victori solum sed et victo ingenuam secum ferunt et voluptatem et vtilitatem longe mihi gratissimae fuerunt. In quibus vt tibi facilius et plenius satisfacerem librum meum de hoc ipso argumento conscriptum ad te vnâ cum his literis mittendum censui. Cuius prima decem capita si ea legere dignatus fueris ostendunt et quem modum secutus sim in horum numerorum inventione et quae me causa coegit hos logarithmos illis praeponere quos Clarissimus Inventor prius vulgaverat: cuius mutationis ipse inprimis autor et suasor extitit. in quibus vix possum aliam culpam ag-

noscere, praeter nimiam diligentiam et quod meis sumptibus totum opus et absolvendum et imprimendum curavi. Quod si forte existimes, vix posse numeros adeo immensos inter se congruere et consentire, praesertim cum a tuis nonnihil recedant: consule quaeso caput 24.um et fac periculum in horum aliquo. vel, si vacet, sume numerum aliquem, qui plures habet divisores, puta Platonicum illum in quinto de Legibus 5040: vel alium quemlibet a pluribus numeris primis continue factum, vt 18480, cuius divisores sunt duo de octoginta: et si ipsius dividui logarithmus, discrepet ab aggregato logarithmorum divisoris cuiuslibet et quoti, antequam ad vltimam notam deventum fuerit, alicubi a me culpam admissam agnoscere non gravabor. Atque haec pro meipso meisque Logarithmis dicenda habui. In tuo autem illo quem nuper edidisti de Logarithmis libro; agnosco acumen tuum, et laudo industriam: sed si meum modum secutus, Inventori Merchistonio auscultasses, melius consuluisses, mea opinione, eorum commodis, qui Logarithmorum vsu delectantur. In meo isto libro quem ad te mitto, quaedam habes quae vt existimo vix alibi reperies.

Inter alia Cap. 26° novam tradidi Dolij nostri metiendi rationem, quam non verebor Archimedeae anteferre. non quod veriorem existimem; sed quod per eam minore negotio eandem accuratam veritatem assequamur. vide quaeso si per alia maiora negotia vacet, finem paginae 74 vsque ad finem capitis. Cum ista a me edebantur librum tuum de Dolio Austriaco avide inspexi, et cupiebam admodum, tuum metiendi Dolij modum cognoscere, et cum meo comparare. sed quae alij, quos videre contigit, vnico fere capitulo concluserunt, tu adeo multis disseruisti, eaque tot novis vocabulis et definitionibus impedita reddidisti | 269v vt coactus fuerim prae festinatione facta aliorum nonnullorum mentione tuum nomen omnino praetermittere. Haec a me dicta sunt non vt tuum consilium reprehenderem quod in hac re tam multus es, sunt enim ea omnia mea quidem opinione scitu iucunda et non indigna quae a Geometris diligentius discantur, sed vt meipsum apud te excusarem, quod tui libri tam diligenter et accurate de eadem re scripti, non voluntate mea adductus sed necessitate coactus nullam fecerim mentionem. Verum vt horum logarithmorum vsum aliquem experiamur: Quaeratur, an Cubus sit Hexahedrorum eidem sphaerae inscriptorum parallelepipedorum † maximus. quod a te eodem in libro demonstratur.

	Esto Diameter sphaerae 20	logarithmi
†	Latus inscripti cubi l. $133\frac{1}{3}$	1,06246,93683
Erunt	Basis cubi . . . . $133\frac{1}{3}$	2,12493,87366
	Cubus 1539,6007179 ἔγγιστα	3,18740,81049

Latus inscripti cubi subtendit 70: 31′: 43″: 36‴ et amplius. vel vt a me solet exprimi 70|529 gradus fere. Si hanc subtensam multiplicemus in semissem quadrati rectae subtendentis compl. ad semicirculum 109|471 gradus, proveniet solidus inscripto Cubo aequalis. sed si basis parallelepipedi, vel tantillum augeatur vel minuatur, solidus vtroque modo minuetur. quod poterit facillime per ipsos logarithmos deprehendi.

Sit altitudo corporis, subtensa 70|54. huius logar. . . .	1,06252,95022
Diagonius basis, subtensa 109|46. logar. $\frac{1}{2}$ quadrati . .	2,12487,85903
Logarithmus facti vel corporis inscripti	3,18740,80925
Logarithmus Cubi antea inventus fuit	3,18740,81049
Verum esto altitudo corporis, subtensa 70|52 eius log. .	1,06242,23090
Diagonius basis, subtensa 109|48. log. $\frac{1}{2}$ Quadrati . .	2,12498,57882
Logarithmus facti vel corporis inscripti	3,18740,80972

Videmus vtrobique Parallelepipedi logarithmum a Cubi logarithmo superari. quod Cubum reliquis maiorem esse ostendit. Hi logarithmi e meo sinuum Canone sumuntur, quem satis diligenter supputavi, vnâ cum Tangentibus Secantibus et Logarithmis, pro singulis Graduum Centesimis. quem me aliquando editurum spero. Licet autem ista veritatem propositionis reddant manifestam, vix tamen satisfaciunt, nisi demonstratione firmentur. Adducam igitur meae demonstrationis praecipua fundamenta, a tuis aliquantulum diversa. Inprimis autem sunt mihi duo Lemmata demonstranda, vt subsequentia facilius concedantur.

1. Si ED sit latus inscripti Cubi, et a puncto D ducantur duae rectae, quarum altera DC sit perpendicularis diametro, reliqua DF contingat peripheriam, intersecans diametrum continuatam in F: erit FC dupla rectae CA.

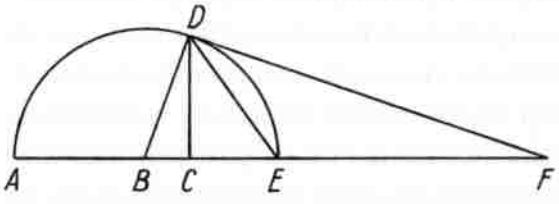

Esto AE, 6. Erit EC, 2. ED, l. 12. Ducatur a B centro recta BD. Erunt CB, 1. BD, 3. BF, 9. continue proportionales, per cor. 8. prop. 6. lib. Eucl. Eruntque AC, 4. CF, 8.[1]

2. Si duae rectae perpendiculares diametro intersecent peripheriam in punctis C D, et ab alterutro termino diametri A ducantur duae rectae AC, AD, intersecantes easdem perpendiculares in punctis B E: erunt AB, AC, AD, AE, continue proportionales.

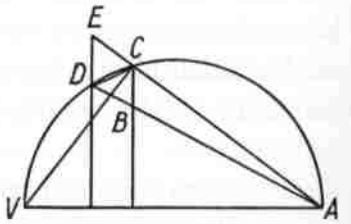

Sunt enim anguli ADC, AED aequales angulo AVC. et angulus ad A communis est. et idcirco triangula ABC, ACD, ADE sunt aequiangula.

Esto iam latus Cubi inscripti CD, et BD diagonius basis quadratae, et sumantur CV altitudo Parallelepipedi et VB diagonius basis: Aio Cubum esse maiorem Parallelepipedo.

Nam BV et AD continuatae concurrant in O, et connectatur OC, et ducatur VF parallela diametro, et BD continuata secet VF in M: Erunt CD, CV: BV, BM proportionales. quia anguli ad B et C sunt aequales, et CVD, BMV aequales angulo MBC. Et si inveniatur media proportionalis inter BV et BM: erunt CD, CV: Quadratum BV, et Quadratum mediae, proportionalia. Et Solidus e Quadrato BV ducto in altitudinem CV, aequabitur Solido e Quadrato Mediae in altitudinem CD. Est autem hic Solidus minor duplo inscripti Cubi: idcirco et alter Solidus vel Parallelepipedum erit minor eodem Cubo duplicato. Ideo autem dico Solidum esse Cubo duplicato minorem, quia Media illa inter BV et BM est minor quam BD. Est enim BD media proportionalis inter BV et BO. per 2 Lemma. et BO est longior quam BM. Cum enim VF et BC sint parallelae, et OA secet vtriusque trianguli basim; erunt segmenta proportionalia, et VN erit dupla rectae NF: vt BA est dupla AC. At NM est minor semisse NV. quia si VDG, cadens extra Tangentem DH, continuaretur donec concurreret cum diametro continuata, intersegmentum inter concursum et punctum A erit maius duplo rectae AB. per 1. Lem. et idcirco VN superat duplum rectae NM. igitur cum punctum M cadat intra rectam OF; et angulus ad O sit acutus, erit necessario BO maior quam BM; et BD media prop. inter BV et BO, maior quam media inter BV et BM. Est igitur Solidus e Quadrato BD in rectam DC, maior Solido e Quadrato BV in rectam VC. id est Cubus duplicatus maior est duplo Parallelepipedi.

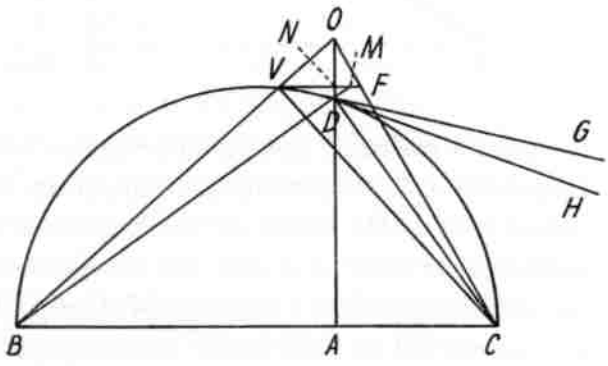

Eodem modo si sumatur diagonius basis Parallelepipedi BV, maior quam recta BD, eius altitudo VC tantum minuetur, vt Cubus Parallelepipedum superabit. Sunt enim vt antea CV, CD: BD, BM. proportionales. Et si sit inventa media prop. inter BD et BM; erunt CV, CD: Quad. BD, Quad. Mediae, proportionalia. Et Cubus duplicatus e Quad. BD in DC; aequabitur Parallelepipedo e Quadrato Mediae et CV. Est autem media haec longior rectâ BV. Sit enim SVO perpendicularis diametro: Erunt | BD, BV, BO continue proportionales: per 2 Lemma. at

270v

BC minor est quam BM et idcirco BV minor est quam media inter BD et BM. fiat enim BOF rectus; erit DN dupla rectae NF, vt BA ad AC. propter similitudinem triangulorum BDC et DOF. at DN non est dupla rectae NM, quia DVG cadit intra Tangentem DH: et idcirco per 1

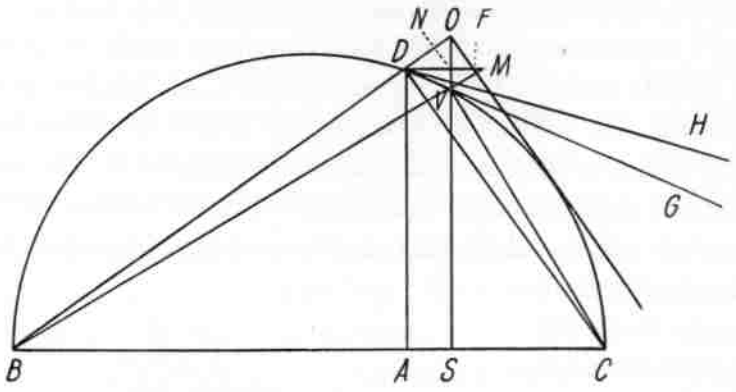

Lemma BS maior est semisse intersegmenti inter punctum S et concursum rectae DG et diametri continuatarum. et in triangulo simili MVD eodem modo MN maior est semisse rectae DN. et cum MN sit maior quam FN, et DOF sit rectus, erit necessario BO minor quam BM. Eritque parallelepipedum e quadrato Mediae et CV (id est Cubus duplicatus e quadrato DB et DC) maius parallelepipedo e Quadrato BV et CV. quod erat demonstrandum.

Sed me ista longius detinuerunt quam cupiebam aut constitueram. Jam liceat mihi te promissi tui Hipparchi admonere, quem ego et alij plures iam per aliquot annos vehementius expetimus et expectamus. Atque vt intelligas quam tuorum studiosus sit ille quicum tibi res est; Ecce Epitomen tabularum Prosthaphaeresium, quas secundum ea quae in ♂ solertissime nobis tradidisti, cum primum nactus eram illum tuum commentarium satis diligenter confeci.

gradus Eccentrici	Prosthaphaereses Solis in Gradibus, minutis, Secundis, et decimis secundorum: secundum									Solis a terra Distantiae	♂ a ☉ Distantiae	Prosthaphaer. ♂		
	Tycho Brahe			Hypoth. Vic.			Keplerum			Secundum Keplerum				
0	0	0	0							10180000	16646500			
15	0	31′	200″	0	31′	290″	0	31′	209″	10174073	16606071	2	28′	102″
30	1	0	381	1	0	554	1	0	415	10156670	16486451	4	49	013
45	1	25	589	1	26	236	1	26	078	10128865	16292368	6	55	163
60	1	45	410	1	46	113	1	45	582	10092396	16032024	8	49	239
75	1	58	223	1	58	564	1	58	498	10049589	15717484	9	54	229

gradus Eccentrici	Prosthaphaereses Solis in Gradibus, minutis, Secundis, et decimis secundorum: secundum Tycho Brahe				Hypoth. Vic.			Keplerum			Solis a terra Distantiae Secundum Keplerum	♂ a ☉ Distantiae Secundum Keplerum	Prosthaphaer. ♂ Secundum Keplerum		
90	2	3	067	2	3	423	2	3	443		10003239	15365010	10	33	210
105	1	59	284	2	0	032	2	0	133		9956456	14995500	10	30	401
120	1	47	355	1	48	070	1	48	229		9912464	14634143	9	32	369
135	1	28	113	1	28	372	1	28	549		9874376	14329033	8	8	451
150	1	2	327	1	2	512	1	3	063		9844951	14049650	5	53	103
165	0	32	263	0	32	358	0	32	445		9826361	13881734	3	5	241
180	0	0	0	0	0	0	0	0	0		9820000	13823500	0	0	0

Habeo has sex integras tabulas pro singulis gradibus. sed quorsum Noctuas Athenas.

Aggressus sum etiam novam tabulam Prosthaphaeresium Lunarium, quae Tychonica reddit magis expedita et non minus certa. sed cum quotannis tuas Rodulpheas sperarem: et quae a Tychone traduntur, nullis vel demonstrationibus vel observationibus firmentur, expectandum censui, donec a te, qui et optime potes et maxime debes toti Astronomiae laboranti succurrere, aliquid certius accipere possem. illud autem quod omnes communibus votis maxime expetimus, abs te summis precibus contendo; vt vnâ cum integra Astronomia a te maximis laboribus restaurata, habeamus totius operis fundamenta integra et illibata; Protocollum nempe observationum Tychonicarum toties a te promissum, observationes inquam Tychonicas vniversas, ab illo tot annorum spatio, tantis sumptibus et vigilijs congestas. Nam cum Mysterium tuum Cosmographicum et novae quaedam in Astrologiam introductae opiniones, te nimium coniecturis tribuere arguant, autoritatem tuam plurimis et integerrimis observationibus suffulciendam cupio et suadeo. Et cum tua illa Physica Hypothesis de Planetarum motibus minus | consentiat Astronomorum antiquorum vel recentiorum placitis, et in ☉ deprehensa sit a me vix per 30″ recedere a Vicaria, istam vt magis familiarem magisque Geometricam si commode fieri possit retineri cupio.

In Paralipomenis tuis ad Vitellionem prae festinatione quaedam tibi exciderunt minus Geometrica, in quibus tamen tua summa elucet et † admiranda industria. Pag. 98. lin. 5. Agamus inquis per Falsi. At non opus fuit Falsi regulam adhibere, cum operatio Geometrica omnia facillime et certissime expediet. Licet enim, in Triangulis vniversis Planis et Sphaericis: Data basi, vnâ cum angulo adiacente, et summa vel differentia laterum; angulos et reliqua | latera invenire. Quod in Hyperbole primum experiemur. Esto Hyperbole EFC, et sint Foci A. B. Diameter transversa DE, vel differentia laterum AC, CB. AF, FB. Sint CB, BA aequa-

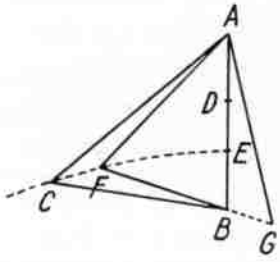

les 1000000. et angulus CBA, 80:0′. Erit CA 1285575. et DE differentia laterum AC, AB, erit 285575. Sit autem angulus ABF 70 grad: et producatur FB in G, vt BG aequetur rectae DE, et FG, FA sint aequales. summa angulorum BAG, BGA erit 70:0′. Datis autem AB, BG lateribus et angulo comprehenso, quaerantur anguli ad A et G.

			$\frac{1}{2}$ sum. ang.	35: 0
Summa laterum AB BG	1285575	pro-	$\frac{1}{2}$ differentiae	21:15′:43″
Differentia laterum	714425	por-	BGA. FAG	56:15 :43
Tang. $\frac{1}{2}$ summae angul. 35:0′	7002075	tio-	BAG	13:44 :17
Tang. $\frac{1}{2}$ diff. 21:15′:43″	3891180	nales	BAF	42:31 :26
			AFB	67:28 :34

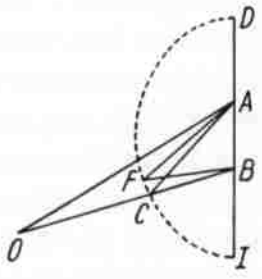

Atque ad hunc modum omnes angulos invenimus. Latera, cum data sit AB, latere non possunt. Eodem fere modo in Ellipsi pag. 99. Sunto A B Foci. IBF 80 gr: AFB 30. BAF 50. et sit AB 1000000. Erunt AF 1969615. BF 1532089. Sit autem angulus IBC 70 gr. et continuato latere BC in O, sit BO aequalis diametro longiori DI, vel summae laterum AF, FB 3501704 et ducta recta AO quaerantur anguli BAO. BOA. quibus IBC 70. aequatur.

prop.	Summa laterum AB, BO	4501704	$\frac{1}{2}$ summae ang.	35: 0′:0″:
	Differentia	2501704	$\frac{1}{2}$ differentiae	21:15 :43
	Tangens 35:0	7002075	BAO	56:15 :43
	Tangens 21:15:43:	3891180	BOA, CAO .	13:44 :17
			BCA	27:28 :34
			CAB	42:31 :26

In Parabola Pag. 99. omnia quae quaeruntur inveniri poterunt, vel per Gebrum, quem tu vt ex vestigijs videtur sequutus es, vel per peripheriae descriptionem, per data tria puncta transeuntis. Huic modo, quaedam praemittenda censui, quae magno vsui esse poterunt. †

1. Si A sit vertex sectionis, et B C Foci, et AB, AD aequales, et centro C, radio CD, describatur peripheria: quodlibet punctum sectionis, eandem servabit distantiam, a foco B, et dictâ peripheriâ. Eruntque in Ellipsi NB, NM. in Hyperbole OX, OB. in Parabola (cui focus alter deest vel distat infinite, et idcirco recta DF vicem obtinet peripheriae) PB, PF aequales.

2. Si ab eodem sectionis puncto ducantur duae rectae, quarum altera est perpendicularis Diametro, reliqua tangit sectionem; segmentum diametri inter centrum et verticem sectionis, est medium proportionale, inter segmenta ab eodem centro, et puncta intersectionum perpendicularis et tangentis.

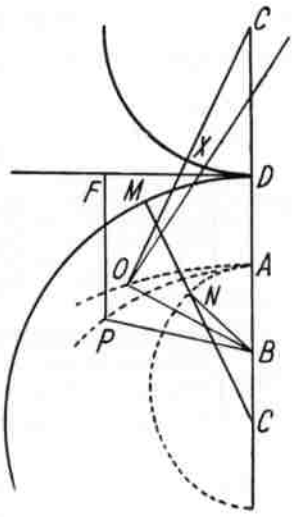

3. Si e tribus ab eodem sectionis puncto, duae ducantur ad focos, reliqua tangat: anguli a tangente et reliquis comprehensi sunt aequales.[1]

271v Esto A vertex Parabolae. B Focus et DA, AB aequales 500000. BC 416855. CA 83145. Angulus ECD 70 gr. Quaerantur EP et angulus EBP.

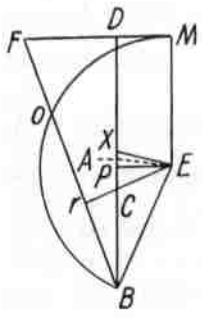

Ducatur FDM perpendicularis diametro DAB. et fiat BCr 70. CBr 20. et producta Br intersecet MD in F, sumaturque rO aequalis rectae rB, et ducatur peripheria per puncta B O, tangens rectam FDM in puncto M: Erit huius peripheriae centrum E in ipsa sectione.

In numeris. Datur BC 416855. erit Br 391715. et BO 783430, BD 1000000, BF secans 20: 0′. 1064178, FO 280747. Eritque FM 546593, tangens peripheriam, media proportionalis inter FO et FB. FD tangens 20: 0′ erit 363970 et MD vel EP 182623. PC vero per proportionem invenietur.

prop.

BD radius . . .	1000000	BC	416855
DF Tangens 20: 0	363970	CP	66469
EP	182623	BP	483324
PC	66469	PD	516676 cui aequantur EM et EB.

Inventa igitur EB 516676 in partibus quarum Br 391715 erit angulus BEr 49: 18′: 3″. EBr 40: 41′: 57″. EBP 20: 41′: 57″. BEP 69: 18′: 3″. BEM 159: 18′: 3″. BEX 79: 39′: 1″. PEX 10: 20′: 58″.

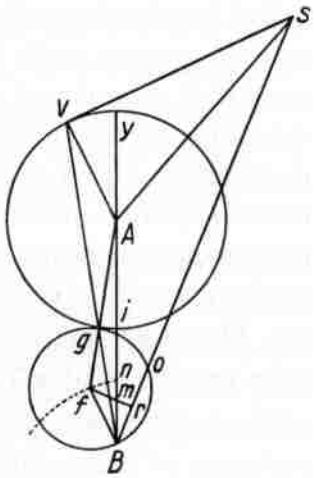

In Hyperbole. Si data sint BA distantia focorum 4. Bi duplicata distantia foci B, a vertice sectionis, 2. Bm 71103 segmentum axis inter focum B, et fmr rectam, Amf vel Bmr 70: gr. poterimus Geometrice et Arithmetice, in numeris absolutis vel Algebraicis omnia invenire. Geometrice fiant Bmr, 70: 0.

mBr 20: 0 et sint Br, ro aequales. deinde Bo, Bi: By, BS proportionales. 3° ducatur SV contingens peripheriam Vyg, et ducatur VB intersecans peripheriam Vyg, in puncto g: centrum peripheriae transeuntis per puncta B o g erit in sectione. Haec Geometrica si numeris exprimantur omnia patefacient. Bm 71103. Br sin 70. 66815. Bo 133630.

prop.	Bo 133630	cum inventa sit BS, et data BA, vnâ cum angulo ABS;
	Bi 200000	quaerantur anguli BAS. BSA. BA400000. BS 898002.
	By 600000	Summa laterum 1298002. differentia laterum 498002.
	BS 898002	Summa angulorum ad A et S 160: 0′.

prop.			Inventis angulis B, A, S, quaerendum est latus AS		
	Summa laterum AB BS	1 298 002	Sinus BSA 14: 40′: 58″	253 465	prop.
	differentia laterum	498 002	BA	400 000	
	Tang. 80. ½ summae ang.	5 671 282	Sinus ABS 20: 0: 0:	342 020	
	Tang. ½ diff. 65: 19′: 2″	2 175 890	AS	539 751	
	80 0 0				

BAS . . . 145: 19: 2

BSA . . . 14: 40: 58

Et cum AS inventa sit 539751 quarum AV 200000 quaeritur angulus VSA.

prop.				
	SA	539751	Angulus BAS ante inventus est	145: 19′: 2″
	AV	200000	Angulus SAV	68: 15: 4
	Sin Totus	1000000	Summa	213: 34: 6
	Sinus 21: 44′: 56″	370541	angulus VAy et fBA	33: 34: 6

SAV 68: 15′: 4″.

Inventa est summa angulorum AVB, ABV, 33: 34′: 6″. et latera sunt AB 4 AV 2.

prop.						
	Summa laterum . .	6	AVB 22: 31′: 31″		Bfn 67: 28′: 29″	
	Differentia	2	ABV 11: 2: 35		fnB 78: 57: 25	
	Tang. 16: 47′: 3″	301616	VAg. gfB 134: 56′: 58″		fn tangit sectionem.	
	Tang. diff. 5: 44′: 28″	100539	ABf 33: 34: 6			
			fBr 53: 34: 6			

Sed longius provectus sum quam constitueram. Tu quaeso ista boni consule, quae tu paulo aliter. Ego vero, vt consensum operationum, et studiorum ostenderem, quae coram disserere non potui, quod maxime cupiebam, ea per literas tibi proponenda censui. vltimo in loco. Cum doctissimus vir et Geometra Thomas Hariottus longe peritissimus † invenit modum metiendi Angulum quemlibet solidum, ab angulis planis comprehensum; quantitatem anguli solidi Tetrahedri hic adiungendam censui. vt constaret quam longe recedant a vero, qui arbitrantur, Duodecim angulos Tetrahedri, complere locum solidum. valet enim angulus solidus Tetrahedri $\frac{350958}{1000000}$ anguli solidi Recti. ita vt locus solidus capiat 22 huiusmodi angulos et amplius. cum propediem expectemus et exoptemus, ipsius autoris librum posthumum, qui istud

Problema inter alia multa eius acutissima scripta nobis patefaciet, modum mensurandi illi integrum relinquam: ne illi quicquam praeripuisse, aut ipsam rem non pro dignitate tractasse videar. Doctissimus vir Joh. Bainbridgius Med. Doctor et Collega meus Astronomiae professor, dixit
† 330 se velle vnâ cum his meis ad te literas dare, et suis verbis tibi salutem dicere. is Ptolemej Μαθηματικὴν σύνταξιν integram impressam, diligenter contulit cum libro MS. Dignus sane est qui iterum imprimatur, et si per molem tuorum scriptorum vacaret, gratissimam in eo edendo operam locares. Tu vero Doctissime vir, Spartam quam nactus es exorna, et quam potes mature Rudolphearum editionem accelera.

Faxit Deus O. M. qui nobis haec otia fecit, et multa in his humanioribus, non minus quam in divinis, antiquis minus nota, nobis patefecit: vt aliquid ex hisce studijs eius gloriae accedat. et concedat, vt nos, dum humaniora haec diligentius scrutamur, non inveniamur divinorum in-
340 curiosi. Vale Doctissime Vir. Dat. Oxonij in Collegio Mertonensi 10 Cal. Martias 1625.

Dignitatis tuae studiosissimus

Henricus Briggius
Geometriae professor Savilianus

1003. FRIEDRICH RÜTTEL AN KEPLER IN LINZ

[Stuttgart], 13./23. März 1625

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 177–178. Eigenhändig

177 S P. D. Clarissime et Charissime Domine Adfinis, **Demnach dem Herrn S. Schwagern Ich lengſten gern widerumb vff ſein mir von Herrn** Doctor **Krauſen den** ♀ 24 Septembris **vberlifert ſchreiben geantwort, auch für vberſchicktes Exemplar** Discursus de ♂ Magna **mich bedanckt hette, ſo iſt mir aber kein ſondere gelegenheit zugeſtanden, vnnd ob ichs wohl durch Herrn** Doctorem Wilhelmum **Bidenbach thun können iſt er mir iedoch zu bald entwiſcht, dan ich nicht vermeint das er ſein** jter **alſo geſchwind** maturieren **werde: Thue mich alſo vff dißmahl zum fleißigſten bedanckhen, warinnen nuhn dem Herrn Schwager ich wider dienſtlich ſein**
10 **kan wölle er mich nicht ſparen, darzu ich mich dan ſo ſchuldig ſo guttwillig vnnd erbiettig erkhenne.**

Ich vernehme auch vß deß Herrn Schwagers ſchreiben, das die Tabulae Rudolphinae **vnd** Refutatio Anti-Tychonis id est Scipionis Claramontij Caesennatis sub praelo **ſeyen: Nuhn hab ich ſolchen** Anti-Tychonem **noch nicht geſehen noch von ihme ettwas geleſen, waferr nuhn ſelbige** Refutatio absoluiert, **bitt ich gantz vnderdinſt: Schwegerlich mir auch ein Exemplar vmb die gebürende bezahlung zukommen zu laßen.**

Cum etiam in literis tuis proximis promiseris, vbi à te fuerint absolutae Anni 1625 Ephemerides, missurum te ad me Chartas pro Exemplo quod imiter. Quas etiam auidissimè exspecto, ut et Obseruationes uel Lincij uel Viennae habitas in ultima Anni praeteriti Lunaris Ecclipsi Die $\frac{16}{26}$ Septembris: **Ich hab gar vbele gelegenheit ſolche zu** obseruieren **gehabt: Allein der ſchloß vhr nach wölche ich hab der Sonnen nach zuvor richten laßen, war das** Principium Hor: 6. Min: 28. Ingressus Hor: 7. Min: 30. Egressio Hor: 9. 15′. Finis Hora 10. Min: 14′. uel 15′ postmeridiem.

Tempore Ingressus erat altitudo ☽ae 15°. 55′. Quo putaui Medium esse, Altitudo Cornu ♈ 22°. 50′. Tempore Receptionis luminis eiusdem Cornu ♈ altitudo 32°. 50′. Hora 10. **fehlt es vngefehr noch** 2. Digitos **vnd war** altitudo ☽ 35°. 20′. In fine per perspicillum erat ☽ alta 35°. in fine absque perspicillo ☽ altitudo 36°. **vnd das nicht mitt einem großen ſondern kleinen** Quadranten Welperi nimirum.

Addo adhuc rationem cur Ephemerides tuas Tychonicas ab Anno 1572 incipere debeas, proximè omissam, nimirum quod et ipse Tycho in Progymnasmatis Primam Ephemeriden Solis ad 1572 et 1573 calculauerit: Ego tibi ab hoc anno conscribere et communicare possem Obseruationes Metheorologicas à parente et patruo meo alijsque hominibus annotatas, ut deinde posteriorum constellationum Euentus possint conferre cum priorum.[1]

Eß hatt der Herr Schwager gutte glegenheit mir zuſchreiben eintweder durch herrn Dr: Bidenbach oder deß von Buwinckhauſen Secretario, **wan ſie wider im herauff rayſen ſein, oder ſonſt brieff alhero ſchickhen, ſo kan er ſicherlich mir vnd gewiß vberantwortet werden:** Hisce perpetuum Vale et Salue et prosperam. Salutem etiam adscribere jubet me Dr: Philippus Rüttelius, et frater meus Arminius. Nouarum nihil est hic nisi quod Marchio Anspacensis 25. Februarij Apoplexia ☉. **vnd will man für gewiß ſagen** te attigisse scopum in describenda Eclipsi Prognostici A: 1624. Dominumque illum qui 3°. ♈ Horoscopum cum Marte habeat apud Hesperios obijsse aut ad minimum laetaliter decubuisse. plura non habeo. Iterum Vale. Dabam Celerrimo calamo cum me accingerem ad Obseruationem Eclipsis Lunaris hac nocte futura. Anno 1625 D. ☉ $\frac{13}{23}$ Martij.

Ex: T. Adfinis Studiosissimus et Deditissimus
Frid: Rutilius
F. W. Registrator et Historicus m. propria

P. S. **Diſer tagen hatt mich einer beſtreitten wöllen wan ein großer hoher Berg voller beüm ſtend ſo können eben dieſelbige Beüm auch in ſeiner** area **oder** Basi **ſtehen, deme ichs aber mit eim Knollen wachs voller Klufen** mechanicè **widerlegt. er aber beſteht vff ſeiner red** nisus authoritate Cuiusdam libri uel Authoris (**es iſt ein teütſcher** author ni fallor **in Sachſen**) impressi Geometrici **den ich nicht kan laßen**

paßieren, wir haben mitt einander vmb 10 fl. gewettet, Ego prouocaui ad tuum Judicium sic igitur inter nos Arbiter breuissimis Verbis, Rogo.

178v Dem Edlen vnnd Hochgelehrten Herrn Johann
60 Kepplern, der Röm: Kay: May: Herrn Ferdi-
nandi des andern, auch einer Löblichen Landt-
schafft in Österreich ob der Enß bestellten Mathe-
matico, Meinem sonders günstigen Lieben Herrn
Schwagern. Zu Lintz oder Wien

1004. JAKOB BARTSCH AN KEPLER IN LINZ

Straßburg, Ende April 1625

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 273–274. Eigenhändig

273 Salutem et Incolumitatem à Deo, officiaque paratissima.

Ne mireris aut aegrè feras quaeso, Vir Excellentissime, Fautor honoratissime, quòd ignotus ego et indoctior, ad Te Virum undiquaque celebratissimum, omnique literaturâ vel ad miraculum usque longè eminentissimum, scribere iam et inscriptum aliquid tramittere simul audeo: praesertim hoc exulcerato, Musisque Astronomicis, imò omnibus infensissimo seculo. Caussas utriusque istius mei facti plures adducere pos-
t sem: verùm quia nonnullas in adiuncto tractatulo exposui, unde haut gravatim eas cognoscet, unicam duntaxat inscriptionis, coram Excell.
10 Tua deponere non dubitavi: submissè petens, ut si Musarum tuarum aliàs occupatissimarum fores pulsans, eas interturbem fortasse, benignè ignoscat. Cùm enim praeterito anno Globum magnum novumque, Quadripedalem scilicet Concavum, ego et frater construxerimus, constituimus etiam certas ob causas, quas in adiunctâ ipsius descriptione attigi, nec propterea brevitatis ergò repetam, publici iuris eum facere, simulque praecipuas eius commoditates et praerogativas publico scripto indicaturus, primum istius ichnographicum exemplar, praeclarissimis Astronomorum dictatoribus, rerumque astronomicarum Censoribus acutissimis inscriptum offerre. Tibi igitur, Vir Excellentissime, cuius
20 stupendum ingenij iudicijque acumen ità meo aliorumque insedit animo, ut verbis sat exprimere non valeam; Tibi (inquam) Patrone honoratissime, ex trigâ, quam vides, praeclarissimâ praeclarissimo, Globi istius mei magni novique exemplar ichnographicum primùm inscribo, inscriptum submissè offero, oblatum cum studijs de meliore notâ commendo: non tam, ut morem aliàs usitatum observem ego, quàm ut descriptionem istam, cum Globo Excell. Tuae iudicandam examinandamque

subijciam, deque corrigendis erudiar. Quamobrem Excell. T. Spectatiss. submissè obnixèque rogo, et obtestor, ut | non tantùm illud 273v
ipsum, quod locorum intercapedo unicum iam mittere permisit, sed et litterulas hasce incomtas, tenuique calamo deproperatas benignè accipere, boni consulere, ac contra malevolos pro authoritate suâ, quâ pollet eximiâ, defendere dignetur. Praetereà cùm brevi (adjuvante astrorum Domino) ad nundinas nostrates Junio futuras, hinc in Italiam, inque hac maximè Patavium abire constituerim, non tam ut peregrinando urbes visam, quàm ut studij mei primarij medici continuationem magis urgeam, utpote quod plurimùm ibi florere norunt omnes: Excell. T. iterum atque iterum officiosè rogatam volo, ut tantum otij sibi sumens, epistolio me ante abitum istum beare non dedignetur; partim ut gratam hanc compellationem meam, et literas hasce rectè traditas fuisse certò sciam; partim ut de hoc labore et opere nostro, deque nonnullis alijs in ipsa Globi descriptione positis et proptereà consultò nunc omissis, iudicium tuum magnum cognoscam, utpote quod instar aliorum sexcentorum meritò mecum habent omnes periti: nec aliud quicquam magis iam optarem, quam illud ipsum coràm ex Te audire; id quod etiam data occasione fieri poterit. Quod superest, Excell. Tuam divinae protectioni, me verò meaque studia favori et benevolentiae tuae sedulò commendo. Dabam Argentinae 1625. Cùm infortuna maior Regulo proximè intra dimidium ferè gradum adiens stationemque celebrans, ab eodem s. s. s. directè abire inciperet, ac Fortuna utraque quadrato iungeretur aspectu. †

Excell. T. Clariss. studiosissimus

Jac. Bartsch Philiater.

Nob. Clarissimo, Excellentissimoque Domino Joanni Kepplero, Sacr. Caes. Majestatis etc. Mathematico, Astronomo summo, Domino et Fautori meo semper honorando colendoque. Lintz 274v

1005. HANS WOLF HÖRITZER VON STEINBACH AN KEPLER IN LINZ

Wien, 1. Mai 1625

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XIX, Bl. 49. Eigenhändig

Edler hoch gelerhter herr Kepler dem herrn Sein mein jetter zeit peflißne willige dienſt pereiht zuuor. 49

Nach dem mich Ein fier neme Perſchon jngehaumb angeſprochen dem herrn zu ſchreiben, ob der herr diſſe mie jber ſich nemen wolte, vnd mit allem fleiß dero Selben

Natiuitet Ställen wolte, wie dan der herr verpätzierhter vnd Ein geſchloſſner die zeit verzauchneter zu Empfangen hat, darinen Sie geporn Sein Solle der herr fier Seine Pemieung 100 Reichstaller Neben noch einer antern vereherung. Darumb ich dem herrn gueht Sprächen wolte Piht allein der herr wolle Es aufs migligſte Pefirhtern vnd ſolliche Natiuitet ſo viel miglich außfierlichen machen vnd durch dißen auegnen Pohten perichten wie palt ſolche abzuhollen wiertiſten vnd verförtigen kan werden. Die Perſon Bitt auch da der herr ſolliche Natiuitet herab ſchicken wiert, ſolliche gleich meſig wie Peyligendes zu verpätſchieren vnd mehr allein in mein ſchreiben einſchlißen. Die ſelbige Perſchon Piht der herr wolle Es in groſſer gehaumb halten. hiemit Sey der herr fon mier freindlichſt grieſt. vnß alle den ſchutz Gottes Peuolhen. Wien den 1. may Anno 1625.

D. H. jetter zeit dienſt williger

Hannß Wolff Höritzer
von ſtaunpach Jägermeiſter mpp.

1006. LANDGRAF PHILIPP VON HESSEN AN KEPLER IN LINZ

Butzbach, 23. April 1625 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. IX, Bl. 259

259 Philips von Gottes gnaden Landgrave zu Heßen,
Grave zu Catzenelenbogen, Dietz Ziegenhain vnd Nidda etc.

Vnſern gnädigen gruß zuvor, Hochgelehrter Lieber beſonderer.

Wir haben Euwer ſchreiben beneben dem geſchriebenen tractat de usu logorithmorum zu recht eingelieffert empfangen, darauß auch Euwere intention mit mehrerm vernohmen, inſonderheit daß vnſere in verſchiener Franckfurtter Herbſtmeß an Euch außgeferttigte ſchreiben darbey zehen Exemplaria Chiliadis logorithmorum
† beneben Funffzig Reichsthalern eingepacket Euch noch nicht zukommen, welches zwar Gottfridt Tampachs bericht nach allein auß mangel ſicherer gelegenheit geſchehen, weil aber derſelbige ſich vernehmen laßen, ſolches itziger Faſtmeß Euch zuzuſchicken, zweiffeln wir nicht daran, er ſolches ſeiner erklarung nach alſo verrichten werde.

Sonſten möchten wir wundſchen, daß die Truckferttigung Chiliadis logorithmorum nach Euwrem Begehren effectuiret worden, haben des endts ſelbige auch ermeldtem Tampachen zumuthen laßen, weil er aber ſich ſehr difficultiret, iſts hernacher an einen andern kommen, welcher in der gleichen typis vielleicht nicht ſehr
259v wol versirt geweßen, vnd dannenher formam com|pendiosiorem nicht in acht genohmen, weil auch damahls die Meß herbey gerucket, hat die Eylfärigkeit ettliche errata darinn erſitzen laßen, welche doch kunfftig noch wol zu corrigiren. Eben derſelbige Buchtrucker, welcher nunmehr zu Marpurg ſein Haußliche wohnung helt, der will auch itzige vberſchickte praecepta zutrucken ſich vnterfangen, vnd vff kunfftige

Herbſtmeß außferttigen, auch die typos numericos apicatos ſonderlich darzu gießen laßen, wofern er nur in zeitten den Titulum, dedicationem, appendicem vnd jndicem welche zweiffels ohne Kulsnerus der Buchtrucker zu Nurnburg noch vnter † handen hat, bekommen kan, vnd wenn dieſer ſolche auch gelieffert vnd alles ſammentlich vns zugeſchickt, hette es vielleicht in Catalogum noch können gebracht werden, wiewol hieran noch zur Zeitt nichts verweillet, ſondern was itzundt verplieben in promittendo, kan kunfftig resarciret vnd erſetzt werden in exhibendo. Schließlichen achten wir ohne noth voriges vnſers ſchreibens ſo (zweiffels ohn) Euch nunmehr zukommen contenta anher zuerholen, ſondern erwartten darauff Euwere erklärung vnd verpleiben Euch in gnaden wolgewogen. Dat: Butzbach den 23ten Aprilis 30 Anno 1625.

Philips Lgh

Dem Hochgelerten vnßerm lieben beſondern Johann Kepplero Der Römiſchen Kayſ. Mayeſtät vornehmen Mathematico, anjzo zue Lintz. Lintz *259a*

1007. FRIEDRICH RÜTTEL AN KEPLER IN ROSSWÄLDEN

Stuttgart, 5. Mai 1625 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 179–180. Eigenhändig

Mein freündtſchwegerlich dienſt vnd gruß zuvor Freündtlicher lieber herr ſchwa- *179* ger, es wirt mir allererſt angezeigt das iemanden nach Roßwelden ziehen † werde, ſo hab ich zu allem vnglück des herrn Schwagers ſchreiben nicht bey mir in der Fürſtl. Cantzley, ſondern daheim in meinem Musaeo. ſovil mir aber in gedechtnuß zu respondieren, hab ich deßelben Brudern mundtlich angezeigt, Weil vnſer Durchl. Fürſt vnd herr noch nicht von der Anſpachiſchen leicht kommen, das ich vff ſein begehren, ohne Ihrer Fürſtl. Durchl. gnedige erlaubnuß vnd bewilligung nicht mich absolutè resoluieren könne, ob es gleichwohl mein will gar gutt darbey wehre, ſo gedunckt mich es wehre am fürtreglichſten wan der Herr Schwager durch ein kurtz berichtlin meiner bey Ihrer Fürſtl. Durchl. ſelbſten begehrten. Trage aber die fürſorg 10 ihre Fürſtl. Durchl. wurden mir vil lieber vnnd eher, da ſolche Tabulae im landt getruckt werden erlauben, damitt ich vff erfordern iederzeit nicht deſtoweniger bey der Handt ſein könte, möchte auch von Ihrer Fürſtl. Durchl. deſto eher hierzu ettwas ſpendiert werden, So iſt es auch wegen deß imminentis periculi vom Türckiſchen weſen minus tutum ſich nach Öſterreich zubegeben, vnd dörfft man wohl eh vnd dan das werck recht angegriffen worden widerumb darvon fliehen müeßen, könte derowegen nicht ſchaden wan ſo vil bey Kay: Mayt: vßgebracht würde, das ſolch werck in loco ab annorum periculis tutiori möchte getruckt werden, wolt ich mich concedente Principe von herzen gern hierzu pro Viribus gebrauchen laßen.

Hyperaspisten Tychonianum habe ich noch nie geſehen bey den buchfiehrern darnach gefragt aber nicht erfahren. Deß herrn Chiliadem Logarithmorum habe ich, aber weder Neperum noch Vrsinum. Doctor Bidembach hatt ſie, er iſt aber nicht alhie, Die Ephemerides cum Prolegomenis habe ich ab A: 1617. biß 1620. alſo alle vier vnd ſeidhero keine mehr. Ich hette lieber ſelber mögen bey dem herrn Schwager ſein vnd muntlich mit ihme, diſer vnnd anderer ſach mehr zu conferieren. Eß könte nicht ſchaden wan der herr Schwager ſich bey vnſerm gnädigen Fürſten vnd herrn durch diſe glegenheit, anmelden ließe, das er zugegen, dörffte wohl der ſachen gar gutte befürderung geben. Sed deficit me tempus. Ich will ehiſt mehr ſchreiben, Ihre Fürſtl. Durchl. ſollen erſt morgen Freytags oder Sambstags alhero kommen. Von Nouis iſt nichts alß das Spinola durch Manßfelder vnd Halberſtatter vor Breda ein große Niderlag erlitten vnd hinweg geſchlagen worden, mehrere particularia erwarten wir täglichs. Hiemit Gotts protection bevohlen. Actum St: in eill den 5. Maij A: 1625.

Deß Herrn Schwagers allzeit dienſtgeflißner

Frid: Rüttl m. propria

180v Dem Edlen vnnd Hochgelehrten Herrn Johann Kepplern, Der Römiſchen Kayſerlichen Mayt: vnnd löblicher Ständt ob der Ennß wohlbeſtelten Mathematico, Meinem ſonders vilgeliebten Herrn Schwagern. Roßwelden

1008. FRIEDRICH RÜTTEL AN KEPLER IN ROSSWÄLDEN

Stuttgart, 24. Mai 1625 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 181–182. Eigenhändig

181 S. P. D. Clarissime et Charissime Domine Adfinis, ad proximas per fratrem tuum mihi die 30 Aprilis S. V. traditas literas statim rescripsi, nec interea quicquam responsi recepi, non autem intermittere uolui Domino Adfini notificare, Dominum à Buwinckhusen hûc Viennâ ante triduum redijsse, et adhuc indies exspectari Bidenbachium Doctorem: Puto non abs re futurum si Dominus Adfinis Dominum Buwinckhusen per literas quamprimum admonuisset eorum quae cum illo Lincij locutus esset, ut Domino nostro Principi Serenissimo haut grauatim et sine mora proponeret, opusque hoc Celsitudini ipsius non parum honorificum fore commendaret, Non dubito pro bona affectione ad Mathematices Studium, Principem facile consensurum, praesertim si Tabulae illae Tubingae excudantur. Vereor enim cito imminentia bella in Austria Operis perfectioni et absolutioni magna impedimenta causatura, uel allatura. Vt ipse apud Principem me offeram per supplices

literas, uti non consultum mihi disuasum est ab amicis quibus clàm concredidi, autumantes maiori cum authoritate et utriusque nostri et Principis, faciliorique assensu fieri posse si aut à te ipso per literas à Principe ipso, uel Buwinckhusij promotione et commendatione peteretur: Tuam iam ego mentem auidus exspecto:

Hiperaspistes Tychonianus, et Supplementum tuorum Logarithmorum Stutgardiam adhuc non peruenerunt, aliâs dudum coemissem. Logarithmos autem et 4. Annorum Ephemerides si adhuc expetis proxima occasione (: quae sese nunc indies magis magisque offeret, quia Serenissima nostra acidulis uti Göppingam quam primum proficisci statuit et proposuit:) tibi mittam, modo locum quorsum mittere debeam proximis literis mihi significes, Göppingam, Jebenhusam, uel Roswel-dam, nondum enim mihi ubi degas constat. Principi nostro tuam praesentiam in hoc Ducatu si dedicatione tractatuli alicuius notificares haut ipsi ingratum fore et non absque honorario ad Acidulos dimissurum arbitror. Interim tibi omnem prosperitatem et pristinum vigorem ac ὑγιείην ex animo precor. Vale Dabam Stutgardiae celeri calamo. D. ♂. 24 Maij Anno 1625. Arminius frater meus te plurimum saluere iubet.

Ex: T. deditissimus et Fidelissimus Affinis

F. Rutilius m. propria

182v

Dem Edlen vnnd Hochgelehrten Herrn Johann Kepplern, Der Römiſchen Kayſerlichen Mayt: vnnd der Löblichen Stände in Öſterreich Ob der Ennß wohlbeſtelltem Mathematico, **Mein ſonders Günſtigen vnnd vilgeliebten Herrn Schwagern. Gehn Eberspach Johann Dietſchen Mezgern oder nach Roßwelden in das pfarrhauß zulifern.**

1009. WILHELM SCHICKARD AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

[Tübingen], 8. Juni 1625 (a. St.)

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae W. Schickarti et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1673, S. 41–42

...

Ne Osiander iste sine meis ad vos rediret, hoc unum festinanter volui, versari Kepplerum jam ad Mensem in Wirtembergiâ, et me literis interim, sed corpore nondum visitasse. Si quid igitur ejus velis, jube ut ego exequar. Parat nunc vel tandem, diu promissas tabulas Rudolphi, ad quarum editionem ipsi calculatorem hîc inter studiosos nancisci debeo. Ait etiam inter caetera, perstrinxisse me in suo hyperaspiste, quem

nondum vidi. Item editurum quoque Logarithmorum usus. Nescio an Religionis causa hactenus sit à Caesare appellatus? Hoc subodoror, renovaturum jus civitatis nobiscum in Patriâ Leonbergâ. Quorsum id spectet, facilè divinamus. . . .

1010. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Tübingen, 20./30. Juni 1625

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 68–75

S. P. D.

Clarissime, amicissimeque vir. Cum heri ad D. Grünthal invitatus lateri vestri D. D. Gluthenii adsedissem, is qua est humanitate, ultrò me admonuit, ut aliquid ad te literarum sibi traderem perferendas. Accipe igitur quid petitum in Sueviam venerim, quid et Tubingam afferam. Jam ab anno apud aulam Caesaris institi, uti ad sumptus mihi Tabularum, quas absolverim, observationumque Tychonis, quarum ab ejus morte custos fui unicus idoneus, aut sua liberalitate Caesar succurreret, aut reliqua mea Rudolphina assignaret. Et in ista consensum impetravi Caesaris, quia id malui: Aliquid igitur pendent Memmingenses et Campidunenses: At Noribergenses duplum ejus, id est, quatuor millia pendere jussi, recusarunt. Jussus tamen sum Augustae Quitantias permutare, in defalcatione ejus, quod proximè decernetur ab universis, quod equidem brevi fieri necesse est. Augustani Aerarii praefecti ut literas Caesaris resignarunt, copias in iis ad Noribergenses desiderarunt, incuria curialium Viennensium omissas. Ita mihi haerendum est hic, donec Vienna suppleatur defectus. Et tandem ubi Quitantiam dederint Augustani, nondum persuasum erit Noribergensibus, solum id beneficii, quod in futurum erit mihi cautum.

Interim ego Tubingam in Musaeum Maestlini convocavi concilium Mathematicorum omnium, qui à 2000. annis claruerunt, quique post futuri sunt: facilius iis est comparere, adde et consentire, quam praesentibus nobiscumque viventibus. Deliberationis capita maximi momenti sunt ferè ista. 1. Formam mearum Tabularum exhibeo. 2. Motus medii non sunt amplius medii: postquam ex observationibus Regiomontani et Waltheri didici, Saturni praecipuè, quin et Jovis et Martis loca omnia per totos Eccentricos aut promotiora aut remotiora tunc fuisse, quam fert modulus à Ptolemaeo ad Tychonem decurrens aequabiliter.

Itaque aequatione seculari fuerit opus, quae ante plurima secula deprehendi non potest, qualis omninò sit. 3. Interim innixus mediis jam

cognitis, tanquam certis, et aequatione seculari carentibus, invenio retro ad initium mundi, die quodam idoneo, Epochas omnes planetarum omnium, quasi in una cruce seu locis quadratis ex centro Solis disposita; ita ut spes sit introducta aequatione seculari minima, omnia illa loca in 4. puncta cardinalia competitura. Eam Epocham temporis Mundani concilio cum Historia Sacra. 4. Eclipticae obliquitatem olim eandem quae hodie est, evinco ex conjunctionibus Lunae et planetarum cum fixis, à veteribus consignatis adque nos conservatis. Itaque Eratosthenis observationem hujus obliquitatis interpretandam, Ptolomaei verò in dubio collocandam existimo. 5. In Luna post omnem apparatum Tychonis et meum transigi de Eclipsibus non posse puto, nisi introducta insuper aequatione annua sive in motus Lunae, sive in temporis aequationem usitatam. Haec verò sunt quae per hos dies pauculos Tubingae agere cepi. Jam tu dispice, cum honestis et necessariis de causis tergiversentur Noribergenses, quamvis admoniti avitae suae gloriae: possit ne per vestros Argentinenses mihi subveniri, si nimirum vel ipsi in Noribergensium locum succedere consentiant, à Caesare requisiti, aut Noribergensibus persuadeant per intercessorias: aut si Argentinenses nomen quidem sustineant apud Caesarem, Noribergenses verò, qui nolunt opinionem Caesari petaci praebere pecuniariae copiae, clam mihi dent, aut Argentinensibus vicissim caveant, aut si quid comminisci potes.

Peto et amplius aliquid. Literas ad Tampachium postae tradidi, petens exemplar Hyperaspistis; nihil respondet. Rogo hujus rei eum admoneas per literas, si fortè meae non pervenerint. Chemlino misi supplementum Chiliadis, seu de usu. Excusa enim est Chilias me inconsulto et inscio. Si fortè excudit ille, et si Argentinam allata fuerint exemplaria, mitte unum Tubingam ad Schickardum, qui te cum Lansio salutat, jamque mihi operam impendet examinandis meis de genealogia Christi rationibus, et cum Rabbinicis suis traditionibus conferendis. Vale. Datae Tubingae $\frac{20}{30}$. Junii. Ann. 1625.

P. S. Bitte bey den Uhrmachern zu Straßburg nach Matthaeus Löſchen / geweſenem Burgern vnd Uhrmacher zu Tübingen zu fragen / wo er hinkommen / dann er ſich vor ungefährlich 5. oder 6. Jahren nacher Straßburg gemacht. Und wann Er zuerfragen / ſich bey Jhme oder ſeinen Bekandten zuerkundigen / ob die Waſſerſchrauffen (hinter die er allhie zu Tübingen kommen iſt / und ſie nachgemacht) irgend an einem Orth in ein groſſes Werck gebracht / und zu einem Nutzen oder Arbeit gerichtet worden ſey / oder Er noch damit umbgehe. Dann die Kunſt iſt Ann. 1600 in Steyrmarck von Mir erfunden worden / wird derhalben bey Mir nachgefragt † umb Erweiterung derſelben zu gewiſſem Nutzen; deßhalben Jch eines Werckmeiſters / der darinnen erfahren und practicirt ſey / bedürfftig wäre: Wird ihme nicht ſchaden / ſondern ſehr befürderlich ſeyn.

1011. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN TÜBINGEN

Straßburg, 4. Juli 1625 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 187–189. Konzept

187 S. P. D. Reddidit mihi tuas, vir summe, Clutenius noster. Etsi sum jam aliorum studiorum: tamen pro veteri meo in divinam mathesin amore, mirificè sum gavisus, cùm de tabularum Rudolphinarum editione tantoperè expetitâ seriò tandem te cogitare viderem. Ignosce, quaeso, si hominem homo mortalitatis admoneam. Te serò admodum rebus humanis eximi, publicum, meum quidem certè, votum est. Sed si tamen humanitus aliquid tibi contingat, quaeso quis absolvendis illis tuis, quae
188 Aeternitati destinasti, par erit? | Itaque matura quantum potes; et labentis aevi velocitatem, velocitate laboris anteverte. Quanquam equo
10 alacriter adeo currenti non tam calcaribus, ut video, quàm pabulo quodam pecuniario fuerit opus. Id qui suppeditent, ferè deesse, ingratissimi saeculi scelus et opprobrium est. De iis quos in fine tuarum scripsisti, nil omninò sperandum. Mercatores isthic rerum potiuntur, quod unum dictum, tibi tam sapienti viro sat est. D. Habrechtus cum te Tubingae agere ex me cognovisset, invisendi et appellandi tui cepit impetum. utinam una ire liceret! imò utinam ad nos ipse venires! Beatas futuras tanto hospiti meas aedes! Sed Habrechtus tamen veniet exactis nundinis nostris, qui cum sit in aliquot Principum aulis gratiosus, et nominis tui cultor maximus non ab re fuerit, opinor, ejus, de impensis illis consilium,
20 si non et auxilium intercessionemque petere. Venire paratus est et Mattheus Lösch, de quo scripsisti: modò sumptus itineri suppeditentur. Virum bonum ac ingeniosum, post aliquot edita specimina suae artis,
189 tamen improbitas aemulorum | emergere non sinit. Ad Rectorem Gym-
t nasij Francof. veterem amicum, nuper scripsi de iis, quae à Tampachio, à Chemlino, curari voluisti. Responsum in singulos dies exspecto. Vale, vir maxime: et à D. Lingelshemio, tui valdè studioso, salve plurimum. Argentorati, 4. Julii Juliani, 1625.

1012. MARTIN SCHÖRKL AN KEPLER IN LINZ

Prag, 20. August 1625

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. II, Bl. 428. Eigenhändig

428 Edler Ehrnueſter inſonders günſtiger Vielgeliebter herr Geuatter, demſelben ſein mein dienſt ſambt winſchung alles guetten zuuor; Daß ich dem herrn mit dieſem briefel behelligen thue, Bitt mir ſolches nicht vorübel zuhaben; Vnndt iſt an denſelben mein freundtliches bitten, der herr Geuatter wolle mir die freundtſchafft

erzaigen, vnndt beiligendes Pakhet Brief, ſo von meiner Frau Schweſtern ſindt, mit ehiſter gelegenheit nacher Enß, oder dafern kheine verhanden, mit eigenen Potten dahin vberſchicken. Solches vmb den herrn Geuattern in vorfallenden Occasiones widerumb zuuerſchulden ſoll er mich willig erfinden, Vnndt bin deßelben antwortt ehiſtes, ob der herr Geuatter die ſchreiben bekommen, gewerttig; Hiemit den herrn Geuattern vnd Vnß ſammentlich in ſchutz des allerhöchſten empfehlendt, Datum Prag den 20. Augustj Anno 1625.

P. S. Pitt auch dem herrn Geuattern dafern einige antwortt, ebe zaiger diß, der die Brief dem herrn einhendigen wirdt, verraiſete, Jhme die antwortt zuzuſtellen; Auch damit nichts verabſaumet würde, wolle der herr Geuatter dieſe Prieff alßbalden durch einen aigenen Potten, der zue Enß bezahlet werden ſoll, zuſchicken.

Des Herrn Geuattern Dienſtwilliger

Martinus Schörckhl
Hoff Apotekher

1013. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN REGENSBURG

[Ulm], 13. August 1625 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 388. Eigenhändig

S P. Excellentissime Domine Keplere, fautor et amice plurimùm 388
. colende et desideratissime: binas tuas accepi, alteras ex Vrbe Norica, alteras à tabellario vestrate. Noricam actionem non successisse tibi, doleo. sed dies forsitan meliora dabit. sarcinulam tuam maturius quidem asportandam curassem, nisi ferrarius faber spem fecisset adjungendi alterius operis: quod tamen, ut modò filius refert, ante octiduum non perficietur. Hîc ergo caetera tua accipies, et inter ea cùm thecam escariam, tum literas, et exemplar libri Ant-Italici, à Tampachio. Si quid † desideraveris, quod nec spero, mone nos, tua curaturos qua par est fide. Metator Pappenhaemius etiam nostris in aedibus caenaculum et conclave, parque lectorum designavit. si vel ipse tu, vel te interprete, Vir à literis non alienus nostrarum aedium usum capere vellet. gratissimum nobis accideret, welcher nemblich alßbald nach vnſerem hauß fragte, vereor enim ne de gigantum gente aliquis tectum nostrum subeat. Filij tuj laborem gratulabundus accipio, quodque rogas, efficere studebo, † proximè fortè aliquid hujus te docturus. Caninam amicitiam vestram fusè risimus. Sed abierit nequam servus, quò dignus est. Dominus Raemus interea mihi scripsit, multaque prolixè de suo erga te tuamque Causam affectu, addidit. Sed tu jam me doces, μάτην illa fuisse. Caeterum et hoc tibi significandum duxi, Antonium illum, qui te Nori-

bergâ duxit, posteaquam à me duos Vnciales accepisset, fratri, à quo acceperat equum meritorium, precium veredi constanter denegasse. frater itaque, nec minus ego, diligenter à te contendimus, der Herr wöll doch in einer peculiari scheda aufzeichnen, waß ſein will ſei geweſt, mit den 2. bei mir hinderlaſnen Dalern außzurichten. Ich halt summam contractus vestri fuisse, er Antonius ſoll von dem Herrn deß Mühtlohnß halber für die raiß hinein Noribergae entrichtet werden. Pro equo autem domum reducendo, ſoll er von mir 2 Thaler empfangen. Nun aber ſagt er waiß nit waß, modò de pecunia quam ab ipso mutuatus sis, modò de praemio nescio quorum laborum tuâ caussâ susceptorum etc. Tua manus litem istam dirimet, et praesertim Cadmaeam illam fratrum, quorum alter hasce cum sarcina tibi magna religione reddi curabit. Sed haec hactenus. Vale, meque ama, qui cupio et opto perpetuam nostri conjunctionem. modò commodo istuc tuo fieret. Dabam raptim 13. Augusti. 1625. Salutem etiam ascribo filio tuo, cujus crescentes spes feliciter numen, à quo Bonum omne.

T. Exc. et amori addictissimus

Hebenstreittus

Vxor et tota domus mea te reverentia, qua par est, salutant. Deß herrn gar zu teur bezalte koſt betaurt mich noch. ſoll aber etwan ein mal erſtattet werden.

De Vino à te coëmto proximè scribes. D. Hanß Rath, ſo den bündtel wol verwahrlich eingepact, ſalutirt den Herrn dienſtfreundlich.

Diß tractätlin iſt hinder der bettſtatt hoc ipso momento gefunden worden, wird villeicht dem Herrn auch gehörig ſein, dann pro me ich mich deſſen nit zuerinnern.

388v Dem Edlen Ehrenveſten Hochgelehrten Herrn Johann: Keplern, Kayſerlichem, vnd der löbl. Ober Enzeriſchen Landſchafft Mathematico, Meinem jnſonderß gunſtigen Herrn vnd Hochgeehrten freund. Regenspurg, jn Herrn Balthaß Guralten behauſung, von dannen nach Lintz zubefürdern.

1014. KEPLER AN PAUL GULDIN IN WIEN

[Linz, August 1625]

Graz, Universitätsbibliothek, Cod. 158, Bl. 3–3b. Eigenhändig

S. P. D. 3

Reverende Pater, fautor observande. Domum reversus 22 Augustj ex itinere suevico, quod eram ingressus 15 Aprilis, literas abs D. T. monitorias invenj, scriptas 24 Junij: quibus mentio fit prioris alicujus Epistolae, quae neque ad me neque ad meos perlata fuit. Petis exemplaria mej Hyperaspistis. Mira mea infoelicitas, qui suasorem libri scribendi, ne petentem quidem, post quatuor jam ab editione menses, juvare non possum. Hanc ego mutuorum officiorum perturbationem tantj facio, ut prolixè censeam excusandam, expositione historiae itineris mej, ne quid ex ea neglecta, existat offensionis.

Nostj quibus mandatis ad urbes Imperiales instructus post Cal: Jan: Viennâ discesserim. Caeterum cùm vererer id quod res erat, ne Noriberga tergiversaretur: interventu actionis Principis Eggenpergij cum Legato Noribergico sic conventum fuit, ut Ego Lincij responsum Noribergensium expectarem. Id erat recusatorium, potitusque eo sum mense Februario. E vestigio retulj ad Praesidem Camerae, adque D. Rechpergerum. Sed ille nihil, iste primò quidem hoc rescripsit; mirari Principem Eggepergium, quod secus quam sperasset, eveniat: itaque dispiciendum esse, ut aliunde mihi de summâ Noribergensj satisfiat. Dum igitur novam ego assignationem expecto, Martius abijt: cognitoque, D. Praesulem de Crembsmünster Praesidem brevj affuturum Lincij, ejus adventum ratus sum expectandum; interimque pluribus rem meam egj apud D. Rechpergerum. Simul itaque et Praeses affuit, et literae D. Rechpergerj secundae mihi sunt redditae, quibus certiorem me fecit, et Caesarem et Principem Eggepergium respondisse, curaturos se, ut Noribergenses petitionj Caesaris, de summâ mihi commodandâ, diutius non refragentur. Igitur collocutus ea super re cum D. Praeside, et negocij curâ uni curialium cameralium relicta; iter sum ingressus, Augustam versus. Primam ibi moram injecerunt Officiales Quaesturae imperialis, qui recusarunt Quitantias ad Campidunos, Memminganos et Noribergenses, uti erat ipsis imperatum, mihi tra|dere. Itaque recurrendum mihi 3v fuit ad Cameram transmisso libello supplicj per eos ipsos Officiales, qui spem responsi fecerunt, intra mensem Augustam transmittendj. Ego interim profectionem ad Campidunenses et Memminganos suscepj: cumque mandatis Caesaris redditis, promptos invenirem ad parendum, fretus ejus pecuniae fiducia, cepi cum Papyrarijs ejus locj agere, deque

papyro prospicere. Neque tamen confici poterat negocium pecuniarium, nisi Quitantia Augustana expedita. Ut igitur quod reliquum erat temporis, bene collocarem et sine magno sumptu: contuli me ad curam corporis et scabiej molestissimae quam Viennâ adduxeram, usus acidulis Göppingensibus apud sororem quae in illa habitat vicinia. Ex illo loco Francofurtum scripsj petens exemplaria Hyperaspistis et Logarithmorum, et responsum, quisnam Supplementum Chiliadis, de usu columnarum singularum et junctarum, quod Viennae et Lincij adornaveram, tuos in eo secutus hortatus, quis id inquam sumpserit excudendum. Scripsi 11 Junij, quippe cum nec Tubingae, nec Stuccardiae exemplaria venalia interim comperissem. Caeterum magno meo dolore factum, ut nullum mihi responsum afferrent celeres: quorum statio vicinissima erat loco commorationis meae. Postquam vidi spem meam responsj Viennensis propediem Augusta recipiendj, eludj: abrupto acidularum usu Erbachium supra Vlmam accurrj ad Vicecancellarium Imperij D. ab Vlm; eum narratis impedimentis meis permovj ut ad D. Praesidem Camerae scriberet, remoras istas intercessione sua amoliretur. Id ita factum; scriptum ad ejus intercessionem, alterum mandatum ad Officiales Augustanos die 12 Julij, transmissumque ad ipsum Erbachium, qui id mihi tradi curavit Vlmae 28 Julij. Eo recepto, negocium pecuniarium Campidunj et Memmingae confectum fuit, quamvis absente in thermis altero Officialium Augustanorum, nec praesente illa Quitantia. Viderunt enim urbes, se illa potituras ad primum absentis reditum. Vlmae nullum exemplar Hyperaspistis; | Augustam igitur scripsj ad Sebastianum Miller, qui unum mihi transmisit Vlmam; nec plura petij, ratus inventurum me exemplaria Noribergae, quorsum me jam statim accinxi, quamvis ne ad illum quidem Senatum instructus Quitantia, quippe adhuc absente Officialj Augustano. Primum id exemplum vidi Hyperaspistis, mediocri diligentia excusum, nec adeo multa errata, quantum properanti lustratione consequi potuj. Relictum id Vlmae † hospiti et amico, viro doctissimo in omnj philologia. Noribergam veni 7 Augustj. Ibi reperi alterum mandatum seu potius petitionem Caesaris ad Noribergenses, scriptum 13 Maji; quod meum adventum expectabat apud amicum, uti constitueram. Caeterum infoelix et inauspicatus fuit meus adventus, et Epistolae Caesaris exhibitio; quippe eodem ipso tempore Princeps à Waltstein seu Fridland, ad 100 millia, ut ajebant extorserat, pecuniae partim praesentis partim promissae, uti se suosque subditos tutos et immunes de caetero praestarent ab exercitibus Caesarianis transeuntibus. Itaque perstant illi in se Caesarj excusando. Literas, quas scripserunt ad Caesarem, transmittam, ubi primum comperero ubi Caesar commoretur, et Camera. Noribergae literas Francofurto nul-

las, fasciculum exemplarium nullum, venale Hyperaspistis unicum 40 cruciferis redemi mecumque Lincium attulj; quod ipsum tamen ad Te transmitterem, si te nullum penitus Viennae conspexisse autumarem. Ibi venalem Typographiam; Venalem et operam Typographj mariti non maritj deprehendj, parati ad me Lincium descendere, Typographiam sarcire, literas colligere, impressorem alere, si noster Lincianus, ut constituit, discessurus est. Ita voluntatj Caesaris etiam de loco impressionis plenè satisfieret, ut jam porro nihil nisj pecunia desit. Nam suevica in papyrum impenditur: nec transferrj jam alio, dividive potest, re semel constitutâ, spe alterius Noribergensis in caeteros sumptus accessurae. Lincium reversus die supra scripta, tandem Francofurto accepi literas responsorias ad eas quas $\frac{1}{11}$ Junij eò miseram. Sunt autem datae $\frac{12}{22}$ Julij. Ait se primis illis nundinis, quod dolendum, non 100 exemplaria distraxisse, nec ab eo quemquam quicquam eorum petijsse sibi trans|mittj: fasciculum exemplarium Logarithmorum Chiliadis, quod *3 b v* ad me mitti velit Landgravius, sese retinere ob pecunias adjunctas, ne eae periclitentur: habere se et libros ex Anglia ad me spectantes, Briggij Arithmeticam Logarithmicam fol. et Jo: Bainbridge, Sphaeram Proclj graecolat: in 4ta. Ejus literas ad me praemisit. Scriptae sunt 24 Febr: St: † V. Oxonij, ubi Medicinae doctorem et Astronomiae Professorem SAVILIANVM se scribit. Ait novisse se, illam Sphaeram Proclj, mihi non notam, has vero (·Hypotheses Ptolemaej, librum accessorium·) nondum mihi visas putare Ptolemaei scilicet δευτέρας φροντίδας. Visurum me hic meae Hypotheseos Latitudinum πρωτότυπον, et explicat particulatim ex meis Commentarijs de Marte. Itaque gratulatur mihi de consensu cum Ptolemaeo jam seniore. Magna res, nisi recentior aliquis praestigias mihi offundit, sub nomine Ptolemaej jam senioris latitans. Sed ad Francofurtenses literas revertor. Pollicetur, cum primum resciverit, me Lincium esse reversum, se omnia ista una cum 30 Exemplis Hyperaspistis convasata ad praesentes jam nundinas Bartholomaeanas transmissurum. Ad eum vero et Vlma et Noriberga scripsj, me in reditu esse. Scit itaque, necdum tamen comparet promissa merces. Adjunxit autem et literas Langravij Philippj, qui promittit Chemlinum Marpurgensem etiam Supplementum de usu per hanc aestatem impressurum et venale habiturum nundinis autumnalibus, etiam typos numericos apicatos fusurum sed conditionem addit, si tempori submittatur Titulus, dedicatio, appendix, index, infoelici errore, sunt enim istae partes Hyperaspistis, et scripseram ego Vienna ad utrumque typographum de ijsdem, eo consilio, ut uter literas meas prior nancisceretur, is alterum admoneret. Ecce fatum. Admonebo illum primo quoque tempore, si forte processerit interim typus. Titulum enim habet

Supplementum Chiliadis, dedicatio nulla erit, nisi ad Philippum Langravium Hassiae, ut Chiliadis ipsius. Appendix nulla sequitur, sed haec ipsa est appendix ad Chiliada. Index est ipsa Chilias, stupide. Sed ita est, si cui res est cum idiota. Habes, quantum habeo ipse; necdum tamen habes quicquam. Toleremus. Interim hoc moneo, si R. P. Nigronus (·cui salutem officiosam adscribo·) exemplaria in Italiam mittet, non incommodè illum ea, quae Augustae puto reperiri, Mediolanum directurum, ut sumptibus vectorijs et temporj parcatur. Saluto etiam R. P. Zuccum. Sed obsecro omnes ex vestra societate, miserrimum Erasmum Starembergium, benefactorum meorum Coryphaeum, qui nunc jacturâ[1] .....

1015. WILHELM SCHICKARD AN KEPLER IN LINZ

[Tübingen], 7. September 1625 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 232. Eigenhändig

232 S. P. Excellentissime Domine Keplere, Fautor plurimum honorande. Salvum te ad tuos redijsse gaudeo: Tabulam verò quam atramento perfuderas, nondum succedere, invitus audivj. Vereor enim ut magnitudine sua ad usum sit incommodior, ut solent omnes chartae grandiores quando complicantur. Caeterum mox post discessum tuum divertit mecum Bartschius, spe et animo tuj mecum adhuc offendendj; quo casu suas † hasce de globo pagellas ipse obtulisset. Nunc quia elapsus eras, recipis paulò serius. Accepj quoque has à Berneggero, quas vnà mitto. decumbit jam ad bimestre, gravj arthritide correptus, ut scribere aut manus officio amplius uti non possit, nisi convalescat, quod sperant Medicj et ego vehementer opto. Dominus Besoldus, cum haec ei narrarem, † famae mendacia risit. facilè colligis unde calumnia occasionem arripuerit, nempe quia in judicio liberior est, et multa in nostris (an rectè?) culpat, vicissim aliqua in adversarijs quoque laudat: apud quos ex officio jam saepiusculè versatus est. meministinè adhuc eius sermonum convivalium? qui eò tendere viderj possint, si quis praejudicio de integerrimi virj voluntate occupatus esset. Quod Bekium non retinuistj, miror. atqui putabam Illustrissimum consessisse in petita vestra! interea hominem nunquam vidi, tecum agere putans. Chirographum tuum † Tampachio mittam, qui exemplaria spero curabit. ago pro ijs ingentes gratias, utinam aliquando referre possem! accipis vicissim viles hasce pagellas de Paradiso, quibus jam nil melius habeo: donec Exempla † juris regij Argentorato accipiam. Verum quid sibi volunt quatuor illi florenj? non scripsisti cuinam eos tuo nomine tradere debeam: an

fortè Mangoni? cum quo hactenus verbum non feci ullum. Veritus enim sum literas tuas asperiores ipsi exhibere, distuli semper ad Bekij reditum, et ipso interprete utj volebam, das jch nit den Sewmantel alzeit anhenkhen dörff. nunc exorabo Tabellarium, ut ipsemet adeat hominem † et audiat. fortè tempus interim indignationem concoxit. Vale, Vir Clarissime et salutationem accipe à meis omnibus officiosam.

Festinanter cum offa jam mensae inferretur. 7. Sept. 1625. resalutat quoque Flayderus qui hactenus aliam Comoediam exhibuit, tuam avide † expectans, et de Proclo aliàs cum vacaverit quae petijsti exscripturus.

Ex. T. paratissimus

W. Schikart

Cl. et Excellentissimo Viro, Domino Johanni Keplero, Mathematico Caesareo, Fautorj meo suspiciendo. Lintz 2329

1016. GERHARD VON TAXIS AN KEPLER IN LINZ

Gitschin, 25. September 1625

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XIX, Bl. 40–41. Eigenhändig

Edler Ehrenfeſter vnnd hochgelehrter herr Keppler, dem herren ſein meine jederzeit gantz willige dienſt, neben wunſchung von Gott dem Allmechtigen alles gluckh vnd heils, beuor.

Vnd thue dem herren zu wißen, das Jhre Furſtliche Gnaden Hertzog zu Fridlandt mein Gnedigiſter herr, alß dieſelben Mitt dem Kayſerlichen Jhnen vndergebenen folckh von Pragh auffgebrochen, Mir diſe Eingeſchloßene, des herren labores vnd Judicium, zuegeſtelt, vnd befohlen, dem herren von Jhrentwegen Jhre Furſtlichen grueß, neigung, vnd Gnad zu vermelden, diſes dem herren mit Erſter gewißer gelegenheit zue zuſchicken, vnd freundtlich bitten, Er wolle der ſelben die große freundtſchafft ertzeigen, vnd diſes ſein Judicium vnd Arbeitt beßer limiren, particularius (wo muglich) ſein beduncken vnd Judicium zue erclaeren, vnd außfurliger, auch weittlauffiger, vnd auff die zuekunfftigen Jaren diffusius vnd particularius ſich erſtrecken, vnd ſeine meinung derſelben andeutten, vermeinendt der herr koenne ſolches woll thun, wan er nur Jhrer Furſtlichen Gnaden dieſelbe freundtſchafft erzeigen wolte, weilen Er jn diſem beygelegten etzliche ſachen gar woll vnd particulariter angedeutet, vnd getroffen. Jhre Furſtliche Gnaden erbietten ſich mit einem Ehrlichen, vnnd beßerem honorario alß vor diſem geſchehen zu recompensiren. Erbietten ſich auch dem herren jn furfallenden occasionen, annehmbliche freundtſchafften zu ertzeigen, wo der herr vermeinen wirtt das Jhre Furſtliche Gnaden dem herren zu gefallen ſein koennen.

Wan etwan der herr Jhre Furſtliche Gnaden wirt gewillfaret haben, So wolle der herr nacher ſeine scripta oder Judicium durch gewiße vnd ſichere mittel damit es nit verloren werde auff Wien ſchicken, vnd dorten dem herren Johan Battista Merazzo, auff dem Graben gegen dem Elefanten vber wonendt vberantworten laßen: derſelb wirt es mir nacher weiter durch ſichere gelegenheit hiehin zueſchicken. hiemit
40v thue ich vns | Sembtliche jn ſchutz des Allerhoegſten befehlen. Datum Gitſchyn den 25 Septemb: 1625.

Des herren Alletzeit willigiſter diener

Gerard von Taxis,
Freyherr von Huls
Obriſter Leutnandt vnd Landtshaubtman
des hertzogthumb Fridlandt

41v Dem Edlen, Ehrenfeſten vnd Hochgeleerten Herren Johanni Kepplero, Jhrer Röm. Kay. May. wie auch der Landtſchafft Ob der Enß beſtelten Mathematico etc. meinem jnſunders lieben Herren zu handen. Lintz

1017. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

[Ulm], 17. September [1625] (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 396. Eigenhändig

396 S. P. Sonderß gunſtiger lieber Herr, ob jch zwar verhofft, daß bötlin mit dem falben bart ſolt deß Herrn ſachen verwahrlich lifern, hab jch doch nichtß erhalten mögen. alſo entlich mit diſem ſchifman pactirt. Der difficultirt auch ſo lang, biß er ein herten paren Reichstaler mir außgepreſt. Der ſoll nun pro hac pensione dem herrn ſeine ſachen recht vnd fertig einhändigen. Jn höchſter eil. 17. Septembr.

T. D. officiosissimus
Notus amicus

396v Herrn Joh. Käplern Caesareo Mathematico, jn Lintz. ſampt einem kiſtlin, ſo betzalt.

1018. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

[Ulm], 17. September 1625 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 389. Eigenhändig

389 S. à Servatore. Jam nihil possum, quando repentè homulus iste mihi occursat. hoc tantùm: finisse opus suum ferrarium, quem cotidianis flagitijs urgere non destiti, quid praestiterit, aut non potius, equidem,

qui non habeo τεχνικὰ ὄμματα, ignoro. Spero, Viri boni officio functum: modò etiam boni fabri: nam nescio quae sermocinabatur, si hoc, si illud, si istud antè scisset, aliter, aliâ Compendiariâ, fuisse usurum. XLVIII. Tacitos accepi. bibliopolae nostri Francofurti sunt: ubi redierint, aliquid tentabo. bibliopego meo VI. dedi exemplaria. ubi Hermes † faverit, fortè erit, vnde fabro solvam. Sed te prius audiam. Burkardus junior, qui rem papyriam gessit, acerbissimo fato rebus humanis exem- 10 tus, patri et affini gestorum gerendorumque pondera transcripsit. Chartarum fasces aliquot advolarunt: ubi debitus numerus venerit, quod † jussisti, expediam: nec sine typographo nostro, qui me in rebus hujusmodi doctior. de Tacito, si quid mandaris, ascribito modò nomina, quos Campiduni, Memmingae, alibive velis honoratos: mittam tum. Caeterum primo quoque tempore plura. Subvereor, ne hirundo ista avolet: cùm, quod familiares mei dixere, tantopere festinet. Vale Excellentissime virorum, et fautorum meorum princeps! sed quid de vino, quod apud nos coëmisti? non ingratus item foret libellus, quo de mentionem fecisti, nescio quas Carinthiae aut Stiriae antiquitates complexo. 20 Spero etiam priorem illam sarcinam tuam cum theca mensaria tibi redditam. Reddo etiam tibi salutes tuas ab omnibus salutatis cumulatissimè pensatas. Dabam raptim XVII. Septembr. 1625.

T. dig. et excell. obnoxius

Hebenstreittus

Dem Edlen vnd Hochgelehrten Herrn Joh. Käp- 389v
lern, Kaiſerlicher Majeſtät vnd löbl. Ober Enſeri-
ſchen Ständ Mathematico, Meinem gunſtigen,
Hochgeehrten vilgeliebten Herren. Lintz. ſampt
einem eingemachten beſondern werk. 30

1019. JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT AN KEPLER IN LINZ

[Ulm], 1. Oktober [1625] (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 397. Eigenhändig

S. à Servatore. Nobilis Excellentissime Vir, Domine et fautor omni 397
religioso studio colende. Spero, non tantùm priorem sarcinam, verum etiam Antliam vel Ἀντλίον tuum te adventu suo laetum affecisse, inprimis desideratam tantopere μαχαιριοθήκην. Interea etiam papyrij fasces ad nos devenêre, chartae cùm purioris, tum de massa (ut vocas) P: vtriusque generis βολαὶ (vulgò Ballae) binae. Cados in Libripendis Apotheca aperuimus: singula non incurioso oculo inspeximus: scilicet,

quod mea timiditas ὄμματα τεχνικὰ sibi deesse sensisset, etiam Typographum nostrum mihi adjunxi, scitum nimirum ἐξεταστήν. Laudabat is sanè vtranque formam, praesertim alteram de P. quanquam nec in altera desiderarit quicquam praeter laevitatem. Quod itaque numos attinet apud Burkardum depositos, etiamsi adesset, qui chartopoei nomine pecuniam sibi annumerari oppidò flagitaret, rem tamen distuli, donec Formula tuâ manu IV. angulis insignita et definita, et quod glabriciem attinet, solida offerretur apologia. Vtrunque factum est, ut disces ex Epistola inserta. Neque tamen etiam sic περὶ πάντων Memmingensi satisfeci: quod tum demum fiet, ubj post inspecta δείγματα utriusque factûs, tu me, quod aequum fuerit, facere jusseris, in negotijs amiculorum sanè quàm religiosè meticulosum. Etiam tamen atque etiam te rogo, ut quàm maturrimè mihi rescribas; quò laro hianti occursare possim, vbi omnia rectè habuerint. Secus; pecunia adhuc tibi salva est, et iste ex pacto conveniri poterit: quod tamen vestrûm utriusque caussâ nolim. Haec per Dominum Andream Mullerum, de nostratibus civem, scire te putabam referre. Hac hebdomade redibunt Bibliopolae nostri, quibuscum agam de Tacito Filij tuj. Etiam Mylio tum IV. Exemplaria mittam. Nova nulla habemus, quae vos quidem fugiant: adeoque etiam de conventu illo decantato apud nos silentium. Digmata, de quibus suprà, nullo delectu habito, binis voluminibus detraximus. inspice, et aestima, et vale quàm optimè, à pestilitate, quam ajunt apud vos tumultuari, securus. Salutem humanissimam cupiunt adscribi Rothius, Herrensmidus, et qua par est εὐσχημοσύνη familiares mei omnes. Moneo iterum de libello quodam, quem ajebas rudiori aevo conceptum ἀρχαιολογίαν continere rerum Teutonicarum, vel εἰδικῶς Carinthiarum. ubi miseris, gratum facies, et debitorem me tibi. Interea accipito nugas istas Paedeuticas: filius item tuus virtutis famaeque paternae heres. Fasciculum hunc per Fidium rogo, diligenter cures dari, qui τοῖς ἐπιγραφθεῖσι reddant (jn daß Hohenfeldiſch hauß apud vos, aut aliâ εὐκαιροδοσίᾳ). moneo autem istos, si quid velint, tibi deferri curent, tuis accepta adjuncturo. Iterum vale. Dabam raptim Kal. Octobr.

T. Ex. et Dignit. observantissimus

Hebenstreittus

397v Dem Edlen Hochgelehrten Herren Joh. Käplern, Kaiſ. vnd der löbl. Ober Enſeriſchen Ständ Mathematico, meinem jnſonders gunſtigen hochgeehrten lieben herren. Lintz

1020. KEPLER AN GERHARD VON TAXIS IN GITSCHIN

Linz, 4. November 1625

Prag, Archiv des Ministeriums des Innern, Wallensteiniana, F 67/32/II, S. 26–29. Eigenhändig

Wolgeporner Freyherr, Gnädiger Herr. E. Gn: ſeind mein gehorſame dienſte 26
bevor. E. Gn: ſchreiben de dato Gitſchin den 25 Septembris, iſt mir ſampt dem einſchluß 3 Novembris alhie in Lintz durch den Bottenmaiſter gegen bezahlung 30 kr. bottenlohn geantwortet worden; auß wölchem Ich entlichen vernommen, das die von Mir elaborirte ſachen gewißlichen Irer Fürſtl: Gnaden, Hörtzogen von Friedland zugehörig, wölches Ich mir zwar wol eingebildet, aber wegen Herrn Chriſtoffen Höh Kirchers Fenderichs zweivelhaffter reden nit gentzlichen hab trauen dürffen, in erwegung diſe simulation von Jme villeicht zu erhaltung ſeines mehrern privatſuchens bey Mir gemaint ſein möchte. Weil dan E. Gn: vnter andern ſich diſer wort gebrauchen, Ire Fürſtl: Gnaden erbietten ſich mit einem Ehr- 10
lichen vnd beſſern Honorario als vor diſem geſchehen zu recompensirn: alß berichte E. Gn: Ich gehorſamlich, das Mir diß Orts vnd wegen der verfertigten, dort im winter vberſchickten ſachen, biß auff diſe ſtund weder weniges noch vil nit zugeſtelt worden. Wol hatt Herr Fenderich Höhe Kircher mich avisirt, E. Gn: haben Jme ein zimlich ſchwären ſackh mit alten zwainzigſchillinger, wölche damahl auff 20 kr. abgeſetzt geweſt, verpetſchierter zugeſtelt, die hab Er dem botten thails wegen der ſchwäre, thails wegen vnſicherer ſtraaſſen zuezuſtellen bedenckhen gehabt, Mich derowegen vermahnet, einem zu Wien im Befehl zugeben, das derſelb an meiner ſtatt diß gelt abfordern wölle. Als Ich aber hierzu Jme Herrn Pistorium Agenten ernennet, auch einen Advocaten Jacob Miller zu außwexlung des gelts was es nu 20
ſein werde, ernennet, hatt Herr Fenderich dem Lintzer botten, wölchen Ich an Herrn | 27
Pistorium abgefertigt gehabt, zue antwort geben, Er müeß das gelt erſt wider zuſamen bringen, Er hoffe auch wöll mirs in Lintz von ſeinen praetendirten vätterlichen, vetterlichen, ſchweſterlichen vnd Brüederlichen Erbſchafften erſtatten, wölcher halben aber Ich Jne ſchon lengſt zuvor berichtet gehabt, das Jme alhie nichts beſtanden werde, vnd die Erſte laut eingenomnen berichts von Jme ſchon alberaitt verzehret, die andere ein noch vnerledigtes fideicommiss ſey, die dritte durch Testament in Legata verwendet, die vierte aber noch nit gefallen, vnd man des Bruders der auch ein vneröffnet Testament im Land gelaſſen, lebens oder Tods halben kaine nachrichtung habe. Vnd diß hab Ich Jne berichtet, gar nit auß diſem 30
fundament, als ſolte Ich mich diß orts in einen Contract eingelaſſen haben, vmb das jenige Honorarium, wölches noch nit deputirt geweſt, ſondern allererſt hernach Mir von Jme iſt angekündet worden: ſo gar, das Ich auch ein summa gelts, ſo Ich alhie für Jne eingefordert, Jme in Wien, durch obvermelten Advocaten Hans Jacob Millern hab erlegen laſſen (darumben Ich ſein quittung bey Handen vnd auffzuzaigen hab) vnd Jne diß Orts der raißvncoſten enthebet: diß alles nur allain auß freündſchafft, weil Er mich darumben gebetten gehabt. Vnd melde Ichs darumb,

auff das, wan Er etwa E. Gn: berichtet haben möchte, Er hab mir diß Honorarium, was es nu geweſt, in Lintz vberſchaffet, E. Gn: den grund wiſſen, das nämlich diß Orts zwiſchen vns gar nichts veranlaſſet, oder von Mir acceptirt, Ich auch von diſem Honorario weder Heller noch Pfenning empfangen, ſondern nur etliche vergebliche bottenlohn bezahlen müeſſen. Ich bin drauff nach Oſtern ins Reich verraiſet, etliche Druckervncoſten, ſo Ire Kay: Majeſtät mir im Reich cedirt, einzubringen, vnd hatt mich H. Pistorius nacher Nürnberg berichtet, das Er Ine etlich mahl ſuchen laſſen, aber Ine eintweder nit anſprechen laſſen khönden, oder da er ſich nit verlaugnen
28 könden, nur allerley außreden zur antwort bekommen.[1] Nach meiner widerkunfft im Monat Augusto, hab Ich khaine Nachrichtung gehabt, wa E. Gn: anzutreffen, hab vermaint, Sie ſich bey Irer Fürſtl. Gnaden vnd bey dero Armada finden werden, hette ſonſt dieſelbige diſer von H. Fendrich gebrauchter elusion halben lengſt be-
50 richtet. Nichts weniger thue gegen Irer Fürſtl: Gnaden Ich mich dero Fürſtl: liberalitet, vnd des Mir gutt vermainten Honorarij halben, vnderthänig be-danckhen, nit zweivelend, Ire Fürſtl: Gn: werden das Irige bey dero Befelchshabern Höhkirchern ſelber zufinden, vnd mir es nach Dero Gnädigem wolgefallen zu ſeiner Zeitt durch richtige leütte zuvberſchaffen wiſſen.

Anlangend Irer Fürſtl: Gnaden ferners an Mich gelangendes begehren, Meine Arbaitt vnd Judicium außführlicher vnd weittlauffiger, auch auff Künfftige mehrere Jahr zu elaborirn vnd zuerſtreckhen: Hab Ich, den erſten poſten betreffend, alberaitt mein eüſſeriſtes gethan, ſovil Ich ſelber drauff halte, müeſte nur durch Irer Für: Gnaden special vnd particular fragen, dero zu mehrer satisfaction gleichſam ge-
60 laittet vnd manuducirt werden, vnd müeſte alsdan fide non mea, sed Astrologorum veterum superstitiosorum antworten, deß Ich mich auff geſetzten fahl nit waigern wolte, doch mit hie eingeführter protestation. Anlangend aber die mehrere Jahr; iſt es an dem, das die Ephemerides Originj zuvor von Mir ex Tabulis Rudolphj, die Ich jetzo in druckh bringen ſoll, müeſten corrigirt werden. Dan wie ſoll man ſich einiger gewißhaitt in Eventibus verſehen, ſo doch in motibus ein ſo groſſer vnderſchaid, das in diſem jetz lauffenden Jahr der Planet Mars durch vnd durch weitter außwärtz geſtanden, vnd im Augusto Septembri Octobrj ſo weitt verfählet iſt, das es zehen an einander geſtoſſene Sonnen oder Monde kaum erraichen. Wolte Gott Irer Fürſtl: Gn: Expedition prosperirte zu dem Edelen friden, vnd
70 die lieſſen dero diſe Fridenspflantzen ſo fürſtlich angelegen vnd befohlen ſein, das Sie dero Fürſtentumb, durch befürderung meiner von allen Glehrten ſtättigs begehrter
29 werckhen einzuweihen vnd in einen Rueff zubringen Luſt gewunnen, bätten Mich bey Irer Kay: Mt. auff ein Jahr auß, das Ich mit mein hausgeſind, neben deren Religions freyhaitt, bey deren Ire Kay: Mt. mich laſſen, auff dero Herſchafft vnd gepiett, vnd vermittelſt dero darlehen, entlich die Tabulas Rudolphj, Observationes Tychonis Brahe, vnd Ephemerides ans Tagliecht bringen könte. Damit wurden Ire Fürſtl: Gn: nit allain die Hinterungen, wölche dero Armada im Augusto Mir bey Nürnberg verurſacht (die ſich bey Irer Kay: Mt. des für Mich an ſie begehrten

darlehens 4000 fl. halben auff ein Künfftige Fränckiſchen Kraiß oder general Reichscontribution mit dem Accordo entſchuldigt, den ſie mit Irer F: Gnaden eingehen müeſſen·) ſtattlich vnd fürſtlich compensirn, ſondern auch das jetzige, durch E: Gn: Mir angekündete, gantz gnadige vnd großmütige Erbietten, Höchſtrühmlich repraesentirn vnd erfüllen. Dero zu beharlichen Fürſtl: Gnaden, auch E. Gn: Ich Mich vnderthänig- vnd gehorſamlich empfehle. Datum Lintz 4 Novemb. 1625.

E. Gn: Gehorſamer

Johan Keppler
Mathematicus

Dem wolgepornen Herrn, Herrn Gerardo von Taxis, Freyherrn von Huls, Obriſtem Lieutenant vnd Lands-Hauptman des Hörtzogthumbs Fridland etc. Meinem Gnädigen Herrn. Gitſchin

Herrn Johan Baptista Merazzo zu Wien auff dem Graben einzulifern vmb fernere befürderung der würt den botten lohnen.

1021. KEPLER AN PAUL GULDIN IN WIEN

Linz, 10. Dezember 1625

Graz, Universitätsbibliothek, Cod. 158, Bl. 4. Eigenhändige Unterschrift

S. P. D.

Reverende et Clarissime Vir. Tandem quarto Decembris accepi Exemplaria Hyperaspistis 23, Logarithmorum 10, Supplementi duo sola. Etsi igitur R. D. T. scripsit, se iam emisse, mitto tamen Hyperaspistis quinque, de quibus rogo unum transmittat ad D. D. de Stralendorf, duo D. D. Commissarijs meis, S. C. Majestatis Personae Medicis D. Gisberto et D. Rechpergero. Logarithmorum Chiliada habet Stralendorfius, mitto ergò duo pro dictis medicis, unum pro R. D. T. Supplementum rogo ne è manibus dimittat, quoad plura fuero nactus exemplaria. Vnum Hyperaspistis in plicas confractum quod dudum Vlmâ ad me transmissum erat, accepisse te puto operâ Societatis. Et solverunt quidem pro eo Lincenses, cerevisiâ mihi sine pretio data.

D. D. Rechpergerus liberalissimè pollicetur de 8 Novembris. Rogo R. D. T. currentem incitet. Ad hanc usque diem durant impedimenta Typi, quae molior perrumpere, etiam cum impendio bonorum tute-

larium liberorum meorum ex priori matrimonio. Papyrum tamen rebus ita stantibus, Vlmae reliqui, si fortè Caesar conditionem impressionis huius, Austriam, mihi remittat. Sperare me iubent aliqui, si Noriberga locus esset impressionis, habiturum me Senatum illum aequiorem, circa 4000 florenos. Etsi ille se quidem excusavit inopiâ fisci et pactionibus cum Exercitu Caesaris.

Praeter impedimenta caetera, quidam et hoc mihi minitantur, fore ut primo quoque tempore eijciar rursus è domo Provinciali, quam omnes Proceres etiam Ecclesiastici communi suffragio mihi concesserunt habitandam. Dici vix potest, quantâ hoc coniunctum esset cum iacturâ temporis, propter confusionem Bibliothecae chartaceae. Rogo R. D. T. sicubi huius rei mentio incidat, uti me adiuvet: quod spero facile fieri posse, si vel parum aequis habitatoribus, pars ista domus transscribatur, propter ipsas conclavium conditiones.

Advenerunt unâ Logarithmi Briggij Angli, liber in folio. Is proportionem decuplam metitur numero rotundo, quam ego metior numero 230258.51. Itaque translatio omnium Logarithmorum facilis [1] est. Nam si mihi 230258.51 fit illi 100000.00, quid mihi 69314.72, sequitur 30103.00. et ille, cum ad suam unitatem ponat 0.00000.00000.0000, ad proximum binarium ponit 0.30102.99956.6398. ita crescunt illi logarithmi cum numeris absolutis, sicut et mihi in Chiliade crescunt privativi cum ipsis absolutis semidiametrum excedentibus. Gaudent Neperiani penes me iure praeventionis: nec ullam video commoditatem Briggianorum prae his, praeterquàm in capite Supplementi mei octavo: in quo tamen tractantur aliena à Tabulis Rudolphinis. Itaque non est operae novare aliquid in Heptacosiade meâ.

Etiam Ptolemaicum graecum libellum, cum caeteris acceptum, pervolvi. Fide dignus est. Materia est, quae in Purbachij Theorijs, credideris hunc libellum illi lectum. Instructionem et continet et profitetur, pro Mechanicis Theoriarum fabricatoribus. Profitetur etiam emendationem nonnullorum quae sunt in Opere Magno constituta: quae inter licet agnoscere illam Epicyclorum inclinationem fixam, etsi Ptolemaeus de eâ in specie nihil moneat lectorem. Inter caetera est etiam hoc, quod Inclinationem Martis maximam facit 1°.50′. cum in Opere Magno ponatur 1°. 0′, quasi illic unum ν graecum σημαντικὸν excidisset. De hac re vide Epitomes Astronomicae librum septimum fol. 930. Cum autem ego prodam Inclinationem illam solo semisse scrupuli maiorem hodiè: hinc ingens momentum accedit argumentis meis, contra obliquitatem Eclipticae olim maiorem. Jamque paulatim fit aliqua manus suffragantium. Lege Christianum Severini Longimontanum in Astronomiâ Danicâ: Philippum Landspergium in prima parte Astronomiae restau-

ratae, Willebrordum Snellium in Observationibus Landgravianis et Tychonicis nonnullis: cuius, ut et operis eius Cometici, Exemplaria bina hic sunt. Sed desino. Valeat R. D. T. Dabam Lincij, 10 Decemb: 60
1625.

R. D. T. Officiosus

Jo: Keplerus

1022. PHILIPP ECKEBRECHT AN KEPLER IN LINZ

Nürnberg, 10./20. Dezember 1625

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. II, Bl. 451. Eigenhändig

Edler Hochgelerter großer Herr Keppler mein gruß vnd dinſt geneigt Beuor. heut 451
8. Tag war mein jungſts, ſo iſt mir Inligenders heut doch vom Calendrin t
worden hab ſolches alſo Bald hiemit ſpedirt, In Eul mehr nicht. Gottliger Allmachtt befohlen. Datum Nurmberg den $\frac{10}{20}$ Decembr. Anno 1625.

Ihr Ex: Dienſtwilliger Allzeitt

Philip Eckebrecht mpp.

Dem Edeln vnd Hochgelerthen Herrn Johaan 451v
Kepplern Römiſcher Kayſerlicher Majeſtät Wol-
beſtelter Mathematico zu Großgunſtigen handen.
Lintz. Der Bott iſt Bezalt. 10

1023. KEPLER AN GEORG BRAHE IN PRAG

Linz, 25. Januar 1626

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 9737d, Bl. 31–32. Eigenhändig

Edler veſter jnſonders günſtiger lieber Herr vnd freünd. Dem Herrn ſeind hin- 31
wider mein befliſne Dienſte mit Wünſchung eines freüdenreichen Neüen Jahrs bevor. Deß Herrn ſchreiben dato 9 Jan: iſt mir den 25 dito zurecht geantwortet, thue mich der fr: Communication halben ſeines jetzigen zueſtands vleiſſig be-danckhen.

Weilen auch der Herr Bericht begehrt, wie es an jetzo mit den von ſeinem Hoch-geehrten H. Vattern ſel: angefangnen vnd Nuncupirten, von mir aber ſeidher ver-fertigten Tabulis Rudolphj vnd deroſelben in Druckh verfertigung beſchaffen: alß bericht Ich demſelben, das nach vnſer vor den Kay: in ſachen deputirten H. Com-missarijs gepflogner ſchrifftwexlung, vnd Hinterlegung der zimlich weittlauffigen 10
Acten, Ich zu Wien ferners nichts fürgenommen, ſondern mich 3 Januarij des

1625ten Jahrs von dorten erhebt, vnd wider nacher Lintz anhaims geraiſet, alda deren Herren von Nürnberg Antwort erwartend, wölche zwar von Irer Kay: Mt. zu anticipirung vnd parer repraesentirung meiner Kay: Rudolphiſcher Gnad vnd auffgelauffner pensionen, die von Irer Mt. mir von einer Künfftigen Fränckiſchen Craiß Hülff cedirt worden, gnädigſt erſucht vnd der künfftigen erſtattung halben verſichert worden, mit der beweglichen Motiven, das ſie ſonſten das lob haben als promotores mathematum: ſie haben ſich aber gegen Irer Mt. vnd mir noch vor ausgang vorgeſetzten Monats Januarij ſchrifftlich entſchuldigt, als ſey es Inen vnmüglich. Darauff Ich alſo fernerer Ordinantz oder anderweiter anſchaffung biß Oſtern erwarten wöllen, vnd dem nach ſelbigs mahl H. Hoffcamerpraeſident nacher Lintz kommen, auch mit mir veranlaſſet, das Kay: erſuchungſchreiben an Nürnberg zu iteriren, vnd nacher Nürnberg zu ſchickhen, bin Ich drauff in Schwaben verraiſet, alda den vberigen Rudolffiſchen Auſſtand, ſo Lidlohn geweſt, mit meinen zu Wien empfangnen Anweiſungsſchreiben beim Reichspfenningampt Augspurg in richtigkhaitt, vnd bey zwoen Reichsſtetten einzubringen. Mitt wölcher expedition aber, weil mir allerhand intrigas gemacht wurden, Ich vber die vier Monat zu thuen gehabt. Bin inzwiſchen zu Tübingen geweſt, hab mit H. M. Maestlino die Notdurfft conferirt, hab auch nacher Franckfort geſchriben, auff den fall wan mir kaine Mittel richtig wurden, ob alsdan aldorten jemand ſich vmb den Verlag Tabularum annemen, vnd was er den Braeſchen vnd Mir ſamptlich vmbs Exemplar vnd privilegia zur compensa geben wolte. Da iſt aber die entſchuldigung mit der Verderbung Teütſchen Landes fürgewendet worden, vnd hatt Tampach ſich verluſts an meinem Buch, genandt Tychonis Brahej Hyperaspistes, beclagt. Item ſagt Er, zu Mailand vnd in Niderland werde mans gewiß nachtruckhen. Der Her erſehe ſich im privilegio Ordinum, obs nit expirirt habe. Hievon hab Ich allererſt 20 Novembris etlich wenig Exemplaria bekommen, die ſeind neben meiner gantzen Bibliothec an jetzo in der ſperr, weil man die Lutheriſche Bücher außrottet. Kan alſo dem Herrn von hier kains ſchickhen: verhoffe Ich habe dem wälliſchen Doctor gut tuch gemacht. Der Herr bewerbe ſich vmb ein Exemplar bey den Buchhendlern. Demnach aber mit ausgang Julij die Schwäbiſche Anweiſung richtig worden, hab Ich mich von Vlm nacher Nürnberg gemacht, alda das vorberührte anderte Kay: ſchreiben an Nürnberg auff mich wartend gefunden, aber zu groſſer vnzeitt vbergeben, als der Rath gleich mit Jr F. G: Hörtzogen von Fridlanden, damahls zu Eger ligend in tractation geſtanden vnd zu abwendung des durchzugs bey 100000 fl. bewilligt, deſthalben ſie ſich abermahlen entſchuldigt vnd mich alſo vnverrichter ſachen wider nacher Lintz ziehen laſſen. Von hierauß hab Ich mein verrichtung allerorten nacher der Neuſtatt ſchrifftlich berichtet vnd vmb andere Mittel sollicitirt, ſo alles wegen ſterbensläuffe vnd des Ödenburgiſchen Landtags vergeblich abgelauffen. Weillen aber doch ein Thail der Kay: Anweiſung in Schwaben richtig, vnd von mir dahin gerichtet worden, daß Ich davon jährlich mein zum Truckh notdurfftig papir haben ſolle: damit nun Ire Mt. danach mein Vleiß zu verſpüren haben, bin Ich ſinnes worden, baide

werckhe Tabulas vnd Observationes, gleichwol zu groſſem verluſt vnd verlierung des vorthails, zu separiren, die Observationes biß die vbrige Anweiſung eingehen, beyſeitz zu ſetzen vnd zu verfertigung der Tabularum mein eigentumliches, bey hieſiger Landſchafft ligendes anzugreiffen. Es wollen aber bey diſem ſchwären Kriegsweſen vnd außmergelung des Landes faſt alle geltmittel manquiren. Sobald aber Ich die Notdurfft auff den Druckh zur Hand bringe, will Ich in gottes Namen mit dem Druckh, empfangnem Kay: gemeſnem | befelch vnd meinem beſten wiſſen nach 32
fortfahren. Nach verfertigung des werckhs, will Ich dem Herrn ein Exemplar 60
ſchickhen, zum erſehen, damit Er ſampt ſeinigen ſich des Tituls vnd dedication halben, wölche von baiderſeitz in gemain an Jre Mt. dirigirt werden muß, mit mir berathen vnd vergleichen könde. Vnd glaub mir der Herr, daß Ich mir diſe Edition anglegen ſein laſſe, nit allain weil Ich auch ſterblich vnd nit gern vergeblich wolte gearbaittet haben, ſondern auch darumb, weil diß werckh bey mir, ſo lang es nit gedruckt iſt, in perpetuo motu et alteratione ſtehet, verendere täglich etwas, in mainung es zu verbeſſern, wäre offt wäger, das alte behalten. Bin alſo begürig der Marter einsmahls abzukommen.

Wan der Herr, als erſt gemeldt, das werckh auß meiner Hand verfertigt, zu ſehen bekhompt, alsdan würt erſt zeitt ſein, der ſachen mit rechtem ernſt nachzutrachten, ob 70
Tychonis Brahe restitutiones Solis et Lunae ex Progymnasmatis ad particularia tempora annorum 400 beyzutruckhen, oder auszulaſſen, ob Ers wölle vorher oder hinden nach gehen laſſen, dan baides geſchehen kan, vnd mag Er ſich dieweil auch des verlags halben ſelbiger ſtuckhe, gefaſſt machen.

Was meiner Arbait Verlag anlaufft, der kan nit klain, vnd nit nach eines Buchdrukhers gmainem anſchlag gerechnet werden; auß vrſachen, weil Ich notwendig bey dem Truckh ſein muß, da muß eintweder Ich dem Druckher, oder Er mir beywohnen vnd einer zum andern raiſen, baides mit vncoſten, ſonderlich wan es bey der Ordinantz pleibt, daß der Druckh zu Lintz verrichtet werden ſolle. Zu gſchweigen daß Wien, vnd main raiſe ins reich mir alberaitt vber 400 fl. gefreſſen. 80

Sonſten iſt H. Tycho Brahe in praefatione mea propria ad lectorem (·dan khain dedicatio iſt noch von mir nit verfaſſet·) ex veris suis et proprijs meritis gerühmet, in puncto aber, was Ich am werckh gearbaittet auch eintweder auff mein eigne weiſe oder auff einem ſollichen weg, wie Tycho jm vorſchlag gehabt, verendert habe, würt der leſer ad Christianj Severinj Longimontanj astronomiam Danicam gewiſen, et ad alia scripta jam publica, auß wölchen vnderſchaids genug herzunemen iſt, daß khain vnrecht geſchehen mag. Ich dürffte | mich auch nit vnderſtehen, meine 32v
aigne inventiones vnd verenderungen in melius, die Ich ins gmain zu communiciren ſchuldig bin, vnder H. Tychonis Namen einzuſteckhen, Mancher möchte mirs verweiſen, vil weniger rathſam wär es, allererſt nach publicirtem werckh meine ver- 90
beſſerungen abſonderlich, zu vernichtung des werckhs, ausgehen zulaſſen: ſondern fein auffrichtig Teütſch redelich vnd gerad zue, das kan niemand ſchaden, vnd alſo pleibt man, wie in alweg ſein ſolle, bey den actis vnd arbitrio Caesaris et commis-

sariorum, wahin Ich mich ſchlieſlich in diſem vnd allen andern puncten referirt haben will, hiermit den Herrn Göttlichem ſchutz empfehlend. Datum Lintz 25 Januarij 1626.

D. H. Dienſtbefliſſner

J. Keppler
Mathematicus

Dem Edlen vnd veſſten Herrn Georgio Brahe etc.
Meinem jnſonders günſtigen lieben hern vnd
Freündt. Praag auf der Klein ſeitten bei der ſtiegen.

1024. KEPLER AN PAUL GULDIN IN WIEN

Linz, 7. Februar 1626

Graz, Universitätsbibliothek, Cod. 158, Bl. 5–5b. Eigenhändig

S. P. D.

Reverende D. P. Binas abs R. T. literas accepi per Archigrammateum nostrum, unas 14, alteras 19 Januarij scriptas. Ruborem mihi excitavit mentio operae mihi praestitae in tradendis exemplaribus, dum ea me commonefecit, ausum me id petere abs R. T. Ordinis dignioris, quam ut ad ista descendat. Sed recollegj me, nihil hic abs te tributum personae sed arti. Gratias tamen ago et artis et meo nomine. Spero quos polliceris stimulos apud D. D. Rechpergerum, non fore hac occasione irritos: praesertim si consensu inter vos inito, Praeses Camerae, Reverendissimus Praesul admoneatur promissionum expressarum, quas hinc discedens, testibus praesentibus mihi fecit, de numerandis D. D. Rechpergero 300 florenis de meo salario aulico, pro redimenda mea Quitantia apud illum deposita; ut ijs receptis initium typj fierj possit. Utinam Viennae praesens ipse esse possim sine sumptuum et temporis impendio. Praevideo namque pericula, ne D. Praesul, scripto Decreto Cameralj ad Pensionarium aulicum, defunctus sibi videatur opera, fidemque liberasse; dum interim illud, Pensionarij excusationibus patiatur eludj; omnesque, quorum opera mihi absentj utendum est, defatigatj, curam extorquendae pecuniae dimittant. Sed insero mentionem hanc, ut praevisa tela minus noceant. Existimo enim, vel tuis ipsius vel D. Rechpergerj suggestionibus, posse D. Praesidem Camerae permoverj, ut aliquid de superfluo faciat ad redimendum tempus, quod caeteris ad Cameram concurrentibus non fit: si nimirum ille D. Pensionario imperet, ut praesente D. Rechpergero, summam hanc deferri curet ad Cameram ipsam aulicam.

Quod duos Snellij libros non mitto, causa est, quia Reformationis Commissarij, per D. Decanum et Secretarium, ad libros haereticos avo-

candos subdelegatos, in genere omnium in domo provinciali habitantium libros obsignarunt. Itaque tota mea Bibliotheca, exceptis paucissimis libris ad exercitium artis pertinentibus, inde à Prid: Cal: Jan: est obsignata. Defertur quidem mihi conditio aperiendj, si ipse velim seligere tradendos, hoc est si canicula ju|beatur unum è catulis prodere. Nam et urit nota servitutis tantae, ut malim astare spectator et interlocutor seligentibus ipsis; et cùm paucos habeam libros, nullus fere est, cum quo non aliquid perdam de studijs meis, propter Obeliscos, ungues, manus, flexuras, notas scriptas. Ex calvinianis vix tres habeo, sed contra quos ipse scripsj, aut justis libellis, aut ad marginem. Quos inter est Graeca editio Novj Testamentj in folio, quo nolim pro maximo pretio † carere, propter Varias lectiones. Nam notas et Versionem pro paleis habeo, et lituris ut dixi, Calvinismos expunxi. Sic est de Biblijs Germanicis, Versione Lutherj, verè meae memoriae promptuario, saltem ob Chronologica. Vnam habeo Postillam Brentij antiquissimam, quam amo ob typos ligneos optimos. Nuper hac de re sum locutus D. Patrj Kellero, sperabam ipsum R. Tuae nomine pro me intercessurum: sed praeter spem inveni ipsum asperum et difficilem, et conversationis nostrae navalis in pejorem partem memorem; etsi pacatiorem reliqui, quàm adivj. Ajebat, audire se, me docere in occulto. Sentio ergò ipsum suspicionibus, forsan et susurronibus vanis indulgere. Ego si conditionem docendj ultrò offerrem, nemo tamen auderet me audire: nemo vellet: cùm Tubingenses me publicis typis excommunicaverint, quia Vbiquitista esse recuso, et quia clamoribus ipsorum tribunitijs semper intercessi, odique calumnias etiam in hostem. Doceo et examino meos liberos, etiam cum Vestra templa frequentant, et doceo ea quae ad pacem, quae scilicet sunt utrobique communia. Hoc facio ut Pater familias, et facerem etiam sine libris.

Quàm primùm resignabitur Bibliothecula mea, faxo ut videas duos Snellij libellos, forsan et habeas. Nam petit eos à me Procerum unus † Viennae, ad quem et ipsos, et tuum postulatum perscribam. Briggij verò et Longimontanj exemplaria alia non habeo. Etsi Briggij opus ad inspiciendum tibi commodare sine damno studiorum facile possum, si idoneum nanciscar latorem et relatorem. Sunt ij Logarithmj accommodatissimj multiplicandis in se mutuo numeris absolutis exactè; praestantque vicariam operam Chiliadis meae Supplemento circa finem. Sed nihil in ijs tamen invenio, quod commodius inferatur in Tabulas, quam sunt ea, quae ego in ijs ordinavj.

Utinam brevi nanciscerer Observationes Eclipsium Indicas, aut si quae uspiam extant. Nam Fixarum Catalogus ultimo imprimetur, fertque moram longiorem supplementis conquirendis. At locorum Catalogus praecedit, eaque in parte adhuc mancae sunt Tabulae. Sed nihil

me morabuntur promissa Eclipsium, si caetera requisita ad typum adsint. Cogito enim, nisi et Tibj et cultoribus Artis aliter videatur, praeter urbes mediterraneas singulares (· quas inter vellem referre omnes Academias et omnia et singula Societatis Vestrae collegia ·) addere ex aliqua Mappa universalj, Periplum Partium orbis, aut si consultius et compendiosius videbitur; esto Mappula chartacea in angustum contracta, | quae sit distincta in meridianos Horarios, primum per Huennam, Astronomiae Tychonicae sedem, et per Romam, coincidunt enim caeteros bipartitos, numerationis versus Orientem adjectoriae, usque ad Japonas et in meridie ultra Novam Guineam, versus Occidentem subtractoriae, usque ad fretum Anian, etsi Horae ultra 12 excrescunt, et hiatum inter Japonas et Anian; interque Novam Guineam et Paxaros Insulam; ut sciat Computista, sibi non licere transcendere illum hiatum cogitatione itineris continuatj, nisi simul mutet numerationem dierum unitate. Quin imò poterit loco talis hiatus servire ipsa ratio explicandi globi in plano, marginesque ejus, sinister quidem versus occidentem complexus jam antea totam Americam usque ad fretum Anian; dehiscens verò, ubi Guineam novam et Salomonias antiquitus erat complexus; dexter verò versus Orientem, in superiori quidem parte Japonas complexus, versus meridiem verò, procurrens longius ad orientem, ut complectatur etiam Manilhas, Salomonias, et Novam Guineam. Hoc ideo, ne ulla ex notis Continentibus dividatur inter Orientem et Occidentem, sed ut hoc discrimen potius oceano fluxili permittatur, ut discrimina dierum tenebris noctis interjectae. Jam expecto judicium R. T. et super hac ordinatione, superque delectu modorum, et quamnam ex chartis Geographicis sciat esse omnium optimam.

Si Noribergenses numerassent mihi summam a S. C. Majestate mihi cessam, jam forte Typus talis esset in manibus. Conduxeram enim Tubingae hominem caelandj peritum, et Astronomiae cupidissimum. Et is quidem audito Reformationis fervore, imò quod suspicor, audito, me spe esse frustratum, me, quod promiserat, Lincium non est secutus: at D. Praesidis nostri, D. Comitis ab Herberstorff aequanimitate factum, ut D. D. Reformationis Commissarij mihi licentiam impertirentur, alendi homines idoneos, citra religionis respectum, usque ad finem Operis. Ita nihil nisj sumptus desunt. Sed de vestro, hoc est de promotorum Artis in me benevolentia omnia spero; et cum hoc verbo desino, me commendans. Vale. 7. Febr: 1626. Lincij.

R.^{m} D.^{m} T.^{m} Colens

Joannes Keplerus
Mathematicus

P. S. Etsi Tabularum praecepta non videntur indecorè farcienda disputationibus Chronologicis; Propter epocham tamen Creationis, quae consentanea occurrit anno ante aeram nostram 3993. 24 Julij H. o. 33.24. Vraniburgj, identidem allubescit mihi addere conciliationem numerorum sacrae Scripturae. Nam illi 1903 quos anno Nabonassarj 424. Callisthenes invenit apud Babylonios, inceptj ab 104 post diluvium, et 4 post terrae divisionem et initia Turris, conciliantur optimè. Est autem prioris illius Conciliationis pars ista, in chartis adjectis, quae cum Scripturae literam attingat, ut si esset alia aliqua historia, habet tamen aliquid invidiae ex eo, conciliator non Theologus. Rogo autem R. V. legat, censeat accuratè singula, sive infarcienda censeat, sive ut opinor et opto, omittenda. Quin etiam suppresso authoris nomine tradat D. Patri Philippo censenda, tantum ut chartae ad me remittantur.

Reverendo Patri Domino Paulo Gulden,
Societatis Jesu Theologo Presbytero, etc:
Domino Fautori Honorandissimo. Wien

1025. KEPLER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Linz, 15./25. April 1626

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. fol. 563, Fasz. Kepler, Bl. 9. Eigenhändig

S. P. D.

Quae hic gerantur, velim vobis omnibus spectatoribus gerj, ut animos ad eadem sufferenda praeparetis, si quando et Vestrae visitationis tempus accesserit. Si melancholicus vester has tristes rerum imagines animo concepit, abunde illi fuit incitamentorum ad mortem capessendam. Magnum lenitatis argumentum, quod non ustulamur; sed vivere nobis licet, siquidem vivere licet illi, cuj vitae tolerandae subsidia denegantur. Nam pupillis, agricolis, et ut audio, in posterum etiam opificibus exire provincia non licebit, nisi cum jactura et bonorum omnium et honestatis intra quidem provincias: nam fama foris premj non poterit. Haec de me meisque dicta nolo; nam adhuc mihi frui licet privilegio conditionis aulicae. Curiosus aliquis, Famae filius, immaturam sparsit famam de libris meis circumscriptis: quae res etsi me in sollicitudine constituit; sciebam tamen, in umbratilem plagam desituram. Scilicet etiamnum obsignata est Bibliotheca mea interdiu. Sed haec missa faciamus.

Discessus Mercatorum me de collectaneis nonnullis admonuit, quae dudum ad te perscribere meditatus sum: ea hac vice perscribo rogoque ut respondeas. 1. In illa circuitione Veneris circa gibbam Lunae spe-

ciem, quaero cum occiderent planetae conjunctj, quantulo spacio Venus praecesserit Lunae proximum marginem, comparatione ad diametrum corporis Lunae inter cornua ductam? Et anne spectaveris, usque dum occumberent? 2. An acceperis Hyperaspisten et pecuniam Francofurto. (Scribit contra me Claramontius Romae.) 3. Vbi Beckius? anne recipiat in se sculpere globum Terrae, cum 2 planis circularibus. Nam cedo discerptione illa circulorum circa Novam Guineam et Salomonias, quam illi proposueram literis ultimis, maneant integra plana circularia. Tantummodò id observetur, ut per quindenos gradus ducantur Meridianj, non per denos; et principium numerationis geminae fiat ab eo qui per Huennam, hanc ipsam ob rem, transit, numerenturque 14 aut 15 Horae in occasum, 9 vel 10 in ortum. 4. Quid RAMBAM tuus de combustione et contritione vitulj aurej? An igne absumi potest aurum? Quaerunt enim de hoc Chymistae. 5. Apud D. Besoldum ut et apud Lansium, quibus à me salutem, rogo inquiras de scriptore historico Lusitano, Joanne de Barros; is anno 1506. 13 Januarij annotat Eclipsin Solis Cochinj visam (ut scribit Kirwizer Jesuita in descriptione Cometae 1618 in India visi), quam invenio anno 1507 dicto die: An igitur etiam Hispani annum in 25 Martij innovent? Item circumstantias omnes Eclipsis videre velim. Quod si aliae vobis suppetunt visae Eclipses Solis, etiam illius Lunaris descriptionem, cujus praedictione Hispanus sibi portas aperuit oppidi Indici, ex locis remotis, cupio ijs juvarj. 6. An Flaidero (ei salutem) transmissa comedia Imma, prosa vernacula? 7. Invenio in scheda mea vocem Connivere. Quid ea me velit monitum, ex te discam, ipse enim sum oblitus.

Vale, saluta notos, et nostrates ad vos advenientes votis ope consilio juva. Lincij 1626. $\frac{15}{25}$ Aprilis. Vxorem tuam seorsim privato et secreto officij genere saluta, efficeque ut mihi de mea procuratione gratias agat.

T. A.

Jo: Keplerus
Mathematicus

In summa non Germaniae tantum sed plerarumque Europae provinciarum perturbatione mirarj noli si etiam mea consilia editionis Tabularum perturbentur, et huc usque dilata sint. Ego tam sum cupidus editionis, quam Germania pacis, nec minus operae pono in re hac; sed ultra initium nondum processj.

Cl: V. D. Wilhelmo Schickardo, Linguae Sanctae Professorj in Academia Tubingensj, D. Amico et Hospitj meo charissimo. **Tübingen**

1026. KEPLER AN PETER CRÜGER IN DANZIG

Linz, 1. Mai 1626

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 112–113. Eigenhändig

S. P. D. 112

Clarissime Vir, quas scripsistj ad me literas 3 Aprilis annj 1625, domum reversus ex Suevia mense Augusto accepj, à meâ familia asservatas. Eram profectus eodem, quo tu scripsistj, mense, postquàm uxoris partum periculosum (cùm et ipsa quadam gangrenae specie in carpo manus, et foetus à multo tempore varijs accidentibus infestarentur) exitu foelici terminatum, spectassem, filioque nato, et à Parochialibus Pontificijs baptisato, nomen Hildeberto dedissem; quem authorem egregiè de Caeremonia Eucharistiae sartâ tectâ conservandâ scribentem, † tunc in memoria habebam. Itineris mei causam et successum, cum ad te Matheseos professorem pertinere censeam, tibi commemorabo. Literas ad Campidunenses, Memmingenses et Noribergenses habebam, quibus Caesar mihi Reliqua mea Rudolphina repraesentarj petebat; ut ijs sumptibus adjutus, Tabulas et Observationes edere possem. Suevicae urbes, quae promissa Caesarj nondum solverant, solverunt mihi; Noribergenses, à quibus mutuum petebatur, quod de Contributionibus circulj Francicj, proximè futuris refunderetur, recusarunt. Varijs tamen in utroque itinere remoris aestas abijt. Vsus sum et Acidulis Göppingensibus, et mensem Tubingae transegj, creber cum Maestlino, Schickhardj hospes. Verum ille jam aetate fessus, iste promptus, acer, sed laboriosissima professione distentus, nihil admodum in praesens ad artem contulerunt. Miratus solùm est Maestlinus nova paradoxa, et cum observatis non obloqui posset, concedendum arbitratus est, discendumque etiam in posterum aliquid ex illo magno Coelestium Cursuum volumine. Erant absurda ista. 1. Obliquitatem Eclipticae olim majorem observatis Ptolemaicis et Timocharis etc. Copularum Lunae cum fixis et planetis, ad calculum Tychonis examinatis, convellj. 2. In planetarum motibus medijs non omnimodam aequabilitatem inesse, nec transigi posse citra aequationem saecularem in motibus praesertim Saturnj. 3. Epocham repertam, in quâ plerique motus in puncta cardinalia incidant exactissimè, caeterj non multis gradibus ea superent. Ea est anno ante nostram aeram 3993. 24 Julij, Vraniburgj H. $0°34'.26''$. 4. Nullam dierum aequationem Eclipsibus huius temporis, quarum in Luna inde ab anno 1572, quadraginta sex observatas a varijs computavj, satisfacere, quin potius viderj emergere novam menstruam, secundum transitus non Solis sed ipsius Lunae per Zodiacum: cum pleraeque Eclip-

sium tam ☉ quam ☽ in ♐ ♈ tardius, in ♍ ♎ maturius incidant. Interim recudi Tabulam Aequationis Luminis, ex hypothesi physica
† Epitomes; in qua immanem laborem hausj, propter varietatem insidiosis-
40 simam. Decies ad minimum ea intra decennium reformata semper aliquid occultavit, ob quod duplicanda tandem fuit, vicissimque secundum aliam dimensionem dimidianda fuit. Cum autem omnibus modis forma Hypotheseos a Tychonica differat, effectus tamen est quàm proximè idem, qui in prolixissima illa Tabula Maginj, in supplemento Ephemeridum. Sed finiam cum pagina historiam itineris mej. |

112v Ex quo verò sum reversus, nullum non moveo lapidem, ut ad editionem Tabularum veniam. Nam triente recepto assignatorum sumptuum, eoque Campidunj collocato, jam de bonis et reditibus in hac provincia sumptus expedio. Sed difficilimam hoc tempore rem tento; quippe Reforma-
50 tionis acerbitate summa imis vertuntur. Et audivisti forsan (· divulgarunt enim Ephemeriorum scriptores·) circumscriptam et mihi Bibliothecam, quamvis mihi aulicâ functione subnixo immunitas esset promissa. Verum illam molestiam levatam existimo; nunc de pecunia agitur quam debent proceres; eaque non incertissimâ fretus papyrum et operas conduxi. Paginas excudam numericas, usus typis meis proprijs quibus excudj 4 Annorum Ephemeridas. Sed tenet me sollicitum Typographi fortuna, qui etsi et ipse obtentu mei operis licentiam habet commorandj, premitur tamen militum alimentis et importunitatibus, onere civico, ob domum quam possidet. Quod si procedant operae,
60 est quo de gratias agamus Numinj; sin impediantur diutius; tu in aerumnas huius provinciae, totiusque adeò Germaniae intentis oculis, veniam mihi dabis. Jam nunc excurrere cogito ad fusorem Passavium, à quo alloquendo in descensu prohibitus sum ob pestis suspicionem urbe exclusus cum comitibus omnibus. Nunc ad tuas.

Quod ad computandas Observationes Ptolemaicas justo te comparas apparatu, facis rem tua et professione et existimatione dignam, Artique utilem; speroque librum publici juris futurum. Sed nolim eo tantisper carere, saltem exitum Calculj mihi descriptum transmitte.

De observationibus quidem Tychonis edendis hoc tempore despe-
70 ravj, quia bessem assignatorum sumptuum non recipio: si tamen spes edendj in procinctu esset, posset tuus iste vetustarum Observationum calculus adjungj. Si commodo tuo fierj potest, ede folio mediocrj, sic ut ad Mechanicam Tychonis quadret, cogito enim eadem forma observationes edere, si quando suam Vraniam respiciat Jupiter.

De Hipparchj Aequinoctijs sic habe, ordinatas a me esse Epochas Solis sic, ut Eccentricitate hodiernâ manente (· nam quis credat olim fuisse majorem, cum tota haec diversitas minorj observatarum altitu-

dinum quantitate nitatur, quàm quae à Ptolemaeo ipso fuit in incerto posita·), ut inquam tanto posterius computem Hipparchj vernum, quanto maturius computo autumnale. Ut id obtinerem, non potui verum Solis locum in Epocha Creationis in o ♋ ponere, sed contentus fui medio. Frustra circa Refractiones hic scrupulosi sumus, majora ambiguntur.

Quae ex Opticorum meorum fol. 146 adducis, sic, uti Tu hactenus conciliare identidem sum aggressus, ut Hipparchus minutissimis particulis diffisus, Mane, Vespere, Meridiem, Medinoctium allegare contentus fuerit, Mane illi sit, quicquid fit ab ortu versus meridiem, cum quae illi est horâ 5, sit nobis 11 antemeridiana.

Loci ex Censorino admonuit me Jos. Scaliger, agnoscitque pro sphalmate, ut tu: ego si potero excusare Ptolemaeum, ne cogar eum insimulare fraudis, mihi gratulabor. Sin illa sphalmatis in Censorino verisimilitudo colliquabit mihi hoc fulcrum butyraceum: confugiam ad aequationes saeculares, ad experimenta in omnibus Planetis similia, in ipso Sole, qui per Eclipses Lunae deprehenditur in minutis arcubus inaequaliter ad fixas accedere, quod 4 vel 5 Eclipsibus ☽ comprobo.

Pro Cometa Regiomontanj gratias tibi et ipse ago, et aget Typographus, qui queritur, ob impedimenta Commerciorum a bellis Germaniae, se pauca distraxisse exemplaria: distrahet ergo plura, tuo hoc subsidio adjutus. Scribit ad me Jesuita Viennensis Paulus Guldin, Claramontium Romae extrudere refutationem mej Hyperaspistis: sed censuisse socios suos, qui sunt Romae, me confirmandum, ne animo defathiscam, causam enim Germanj pro Germano bonam esse. Nisi fallor, Sarsius ille in appendice, Jesuita et ipse est, mihique hoc nescio quis retulit. Ille si non Davus est, sentiet punctus. Doceat suam Perillus (· ille Phalaridis·) mugire bovem (· aheneam scilicet·) ipse suo cruciatu eam vocalem reddat, cur enim eam struxit, in perniciem hominum; ut illi Pontificis adulatores, eo efferunt ejus authoritatem, ut tandem ne ipsis quidem hiscere de rebus etiam naturalibus liceat. Etsi formidat Silenj frontem Aegle etc. ineptus eo extendit censuras illas Romanas Coperniceorum, quorsum fortasse non extendit illas ipse Pontifex, quas posset Jesuita commoda interpretatione sic lenire, ut vel ipsum Pontificem haberet secundum.

De fato tuo domestico tibi et condoleo et gratulor, Veneremque Vraniae nostrae propitiam precor, ut non prius tu ex illa pater esse velis, quàm Ptolemaicum calculum absolvas.

Differentias Meridianorum proximorum Daniae Sueciae Germaniae Poloniae Russiae, a meridiano Dantiscano, quas habes exploratas, vel saltem bonum et fidum itinerarium Dantiscanum abs te prima occasione

desidero: si tamen non serus erit tabellarij adventus, sed rejici fortasse poterit Catalogus locorum in calcem tabularum.

Sic ego soleo.			Antilog.
Pragae A. P.	50. 6		44402
Viennae A. P.	48.22		40893
	1.44		85295*
Miliaria 36	Gr. 2.24		Log.
	0.40	0.20	514684
	4. 8	2. 4	332251
			846935*
			761640
	Gr. 2°.33′	$1.16\frac{1}{2}$	380820
†	Minuta 10′		

Eclipsium Solis diversis locis observatarum magna est oportunitas, mediantibus enim parallaxibus satis fidè elicitur diff: Meridd: nec tantum prosunt Lunares, ob tot varietates ex causis Physicis et Opticis.

Claudam Epistolam calculo loci ☽, quem tabellarij adventus abrupit, ut eum tu ex Tychone deducas, nescio enim an rectè sim operatus ex Rudolphinis. Tentavi autem eum ad explorandas latitudines Quadratorum, Nodo in Octantibus. Hactenus enim non animadverti, meas latitudines in Eclipsibus, ex angulo magno 5°.18′ depromptas, quae salvant egregiè Eclipses ☉ et ☽, per generale mearum Rudolphinarum praeceptum computari alias, Tychonicis aequales. Itaque ante mensem † fuit emendandum id praeceptum, atque id demonstratur dissidere pauculis scrupulis a Tychonica in talibus circumstantijs. Sed videbis, etiam suffragium in exitu pro Aequatione dierum menstrua ignotae causae, et proculdubio physicâ.

† Anno 1582. 28 Februarij H. 3.59 Tycho posito loco Solis in 19°. 45′ ♓ vidit limbum ☽ occidentalem in 9.26 ♊, Hora 4.8 in 9°.30′ ♊, Hora 4.36 ☽ in Nonagesimo, alt: superioris Cuspidis 58°. $15\frac{1}{2}'$, Horâ 4.43 erat 58°.30′, Horâ 5.9 occ: limbus in Meridiano, alt: cus. 58°.$52\frac{1}{2}'$.

Pro Sole

1500. Jun.	15. 23. 46. 14	4. 0. 51 69	AR ☉350. 40
82	1. 7. 5. 30	1. 24. 15	59. 45
Jun.	17. 6. 51. 44	5. 25. 6 69	90.
Feb.	28. 3. 59		AO Hor. 140. 25
	109. 2. 52. 44	105. 27. 17	
	59. 45	7. 10	
	7. 10	☉19. 50. 39 ♓	

Cum igitur ☉ sit promotior per $5\frac{2}{3}$, adde id ad 9. 26♊, et pro semidiametro 16. Erit visus locus centrj in 9. $47\frac{2}{3}$♊.[1]

A. Ob. Horos.	140. 25			160 *1139*
Latus aequat:	39. 35	45078		
Altit: aequat:	34. $5\frac{1}{4}$	57900	18852	
		102978	6820	
	62. 27		12032	
	23. $31\frac{1}{2}$			
	38. $55\frac{1}{2}$		46473	
		21110	53293	
	26. 10	81868	3540	Parall. 62′. 10. Verus horarius 35′.44″.
			49753	Parall. lat. 36′. 29″. 170
Occasus		3. 50 ♈		Sed ad Horam apparentem
Nonag.		3. 50 ♊		4. 36 haec parallaxis fit 34′.
Hora 3. 59 Observatus ☽		9. $47\frac{2}{3}$♊		29″, tunc est Altitudo Nonagesimj 55°. 31′. 0″.
Distantia ☽ a Nonagesimo		5. $57\frac{2}{3}$	226400	
Tycho putabat eam			247510	
distare solis 0.38			3540	
Parall: long:		5′. 14″	243970	
		in Ortum		
Verus ☽ observatus		9. 42. 25 ♊		in Ecliptica
Reductio		6. 16		pro lat. simpl: 180
Verus ☽ in Orbita ex Observatione		9. 36. 9 ♊		
Ex vero Horario pro Minutis 37 adde		22		
Ergò ex Observatione prodit		9. 58. 9 ♊		
ad Horam 4. 36 apparentem				
At computo ad aequalem 4. 36		9. 48. 0 ♊		

Ergo ad apparens tempus tantum est hoc loco addendum, quod efficiat 10′ scrupula 179176 / 51800 — 190

scilicet 127376. Minuta 16′. 48″.

Pro ☽ ad Horam 4.36 aequalem.

1500	23. 20. 59. 42	3. 27. 48. 59	1. 27. 17. 22
Finiens 81	18. 22. 47. 29	1. 23. 56. 36	4. 5. 40. 24
Janu. et F. 27	58. 4. 36		9. 21. 36. 58
	101. 0. 23. 11		
Revol. IV	110. 5. 14. 18	0. 12. 16. 46	0. 5. 50. 12
	9. 4. 51. 7	6. 4. 2. 21	9. 15. 46. 46
	34. 17	3. 26. 19. 42	29. 15 Ad
		29. 12	♋ 16. 16. 1 ♐ 200

56000 ☽ 2. 7. 13. 27 ♊
16000 ☉ 19. 52
72000 ☽a ☉ 77. 21 — 257°. 21′
Aph. ☽ 3. 1. 0 ≃ — dat
☉ ab Aph. ☽ 196. 51 — 16°. 51′

163) 6220 *statt* 6820

	Aeq. Lumin.		2. 34. 30	Ad	
	☽ absolutus		9. 48. 0	♊	
			♉ 16. 16	♋	
			36. 28	in lat. simpl.	2°. 58′. 10″ S.
		☉	19. 52	♈	
Per Rudolph. praeceptum ante correctionem, Tychoni in effectu concors	☽ a ☉		79. 56	lat. menstr.	7′. 48″ S.
	☉ a ☊		63. 36	lat. compos.	3 . 6 . 0 S.
				Parallaxis lat.	34 . 29
				Visa centrj lat.	2 . 31 . 31
					16
				Supremi cornu	2 . 47 . 31
				Nonagesimj alt.	55 . 31 . 0
				H. 4. 36 aeq. computata Altitudo cornu	58 . 18 . 31
				Observata H. 4 . 36 appar.	58 . 15 . 30

Decem scrupulis observata est Luna promotior, et nodo vicinior, quae detrahunt non nihil de latitudine, et altitudine computata, ut illa restet 58°. 17′. 49″.

Latitudinem aliter per novam Tabulam Maginianae quodammodo similem sed commodiorem et usu diverso, sine reciprocatione Nodi angulo per totum mensem constantj elicio 3°.3′, non 3°.6′. Et tunc assequor altitudinem observatam. Sed si non insuper etiam cum Tychone librem nodum motu menstruo, vitio latitudines ☽ cum ☊ in Octantibus. Sed Tabellarius ad horam condictam adest: Diutius immorarj non possum. Vale. Lincij 1 Maji 1626.

Cl: D. T. Amicus

Jo. Kepler

Clarissimo Viro, D. Petro Crügero, Reip: Dantiscanae Mathematico, D. Amico meo charissimo. Dantzig

1027. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN LINZ

[Straßburg], 4./14. Juli 1626

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 247–248. Konzept

247 S. P. D. Vir summe. Diu nesciveram, ubi locorum ageres: et si vel maximè scissem, parum tutum tamen, ut in hisce turbis, existimavi literarum commercium. Haec silentii diuturni causa: quod nunc abrupit Mütschelius noster, pollicitus, hoc epistolium se tibi redditurum, atque etiam responsum, si eo me dignaberis, relaturum. Obnixè rogo fac sciamus ego et D. Lingelshemius (nam hic praecipuè cum paucis aliis de te valde solicitè inquirit) ut vivas, ut valeas: ecquid rerum trac-

tes: quid de tabulis Rudolphinis, de Ephemeridibus, caeterisque tuis studiis sperare debeamus. Non ab re enim | metuimus, ne hac temporum 248
hominumque peste, divini ingenii tui foetus intercipiantur, cum aeterna
infamia pessimi saeculi, et studiorum non solùm incuriosi, sed et in
eorum perniciem quasi conjurati. Quod mittam, ad manum iam nihil
est praeter ignatianae propaginis arborem, tibi fortè non ingratam futuram. Adversarius meus quem nosti, tandem peperit partum, quem diu
adeò parturiit. Ridiculus quidem, non mus tamen, sed bos potiùs est,
ad portentum usque magnus, ut, cùm veritate nequeat, saltem clamore
me et boatu vincat. Palmarium argumentum à miraculis est: de quo
vehementer expeto cognoscere sententiam tuam. In caeteris sequar,
quod mihi pridem communicasti, sapientissimum consilium tuum. nam
et superiores jubent, et amici monent ut respondeam, hoc est, bonas
horas malè perdam. Vale saeculi nostri Phoenix. $\frac{4}{14}$ Jul: 1626.

1028. KEPLER AN DIE STÄNDE VON OBERÖSTERREICH

[Linz, Sommer 1626]

Linz, Landesarchiv, Landschaftliches Archiv, Akten D XIII 16. Eigenhändig

Ehrwürdige Wolgeporne Edle vnd Geſtrenge Herren, Ehrnveſte Fürſichtige vnd Weiſe etc. Gnädige vnd gepiettende Herren.

E. Gn: haben mir gnädig anbefehlen laſſen, mein gutachten zugeben, was maſſen die Megiſeriſche Bibliothec zuverwahren.

Hierauff iſt diß mein Kurtze Erclärung, wan man ſich bey diſer ſchwürigkhaitt eines feindlichen Brands zubefahren hette, dafür vns Gott behüetten wölle, ſo wäre der nechſte weg, man ſchlüege nit allain die Megiſeriſche ſondern auch einer Landt: Bibliothec in groſſe Fäſſer, vnd lieſſe die auff dem Boden ſtehen, ſo möchte man Sie zur Noth waltzen oder führen, wahin man wolte.

Wan aber nit auff diſe Gefahr, ſondern allain auff der Soldaten, ſo auff dem
ſelbigen Gang ſchiltwachten halten, vnd ſampt jrem Anhang von Weibern Kindern vnd Pueben in die Nechſte Zimmer einloſiret, gewohnlichen Mutwillen zugedenckhen, ſo wolt jch der Hoffnung geleben, weil die im Landhauß ligende Rotten nit verendert werden, auch ſtetigs eine ſchiltwacht im eingang des Gangs ſtehet, vnd die Thür zu diſer Bibliothec im geſicht hatt, jtem weil die Knechte bey tag vnd nacht vnauffhörlich bey derſelben Thür fürüber gehen, alſo das biß dato die Signatur vom Reformations Secretario Neben einer Löbl. Landt: Secretarij Petſchafft auffgedruckt noch nit abgeriſſen worden, ſolte ſich auch füro khaines frevels zubefahren ſein, wan allain der Herr Hauptman erinnert wurde, das in diſem zimmer ein ſolliche Bibliothec ſey, mit deren ſtuckhen einem gemainen Man wenig gedienet, vnd an wölcher hingegen nit
allain einer Er: Landſchafft, ſondern auch vilen Adelichen Geſchlechtern im Röm:

Reich vil dran gelegen, vnd in einem vnd anderm fall jren recurs hieher haben, das auch die disposition vnter den schrifften vnd Büchern also beschaffen, das sie ausser einer sonderbaren grossen Noth nit ohne grosse vnd schädliche Confusion anderswohin zu transferiren seye.

Dabey dan auch E. Gn: diß in Bedenckhen ziehen wöllen, das sobald man sollich Zimmer raumet, die Soldaten strackhs darein ziehen, ob schon sie losirung vberig genug haben, auch die fürgepeu oder genge zun Secreten, wölche sie innen haben, jnen zur wehr vnd wacht vil Handsamer.

Item wan sie sehen außtragen, man bringe die Bücher wahin man wölle, werffen sie die Augen drauff, dörften hernach wol die Ort, dahin man sie verwahret, vnsicher machen, wie Doctorj Schiffmannen mit seinen supellectilibus dahin er seine Bücher in angesicht der Soldaten vbertragen lassen, widerfahren.

Sonderlich wurde es eine grosse Confusion geben, wan man dise Bibliothec in einer Löbl: Landt: Bibliothec vbertrüege, vnd vnder einander mengete. Dan in diser ist grosser abgang vnd khain Correspondenz mit dem Catalogo, villeicht auch in der Megiserischen.

Gleichwol aber khönt es nit schaden, wan zway oder drey gutte weitte fässer in der beraitschafft gehalten, vnd von der nähe wegen, in den Predigsahl neben den Altar gestelt wurden, dahin man sie, wan ein noth außkähme, oder die defension es erfordern wolte, durch gewisse hierzu avisirte personen zuckhen vnd so gutt es in der eil müglich, zusamen packhen köndte.

Nit weniger jch es auch für eine Notdurfft hielte, wan mans im jetzigen zimmer lassen wolte, das ein Narb eingeschrauffet vnd ein gutt Hangschloß angelegt wurde, entlich auch die Kuchel (·wölche sonst den soldaten nichts nutz ist, vnd seind sie hingegen mit meiner kuchel versehen·) besser verrigelt oder darinnen das Ofenloch vermaurt wurde, mit fürwendung, das nit etwa von Pulver schaden geschehe.

Sovil hab jch auß schuldigem Gehorsam zuerinnern nit vnderlassen sollen E. Gn: hiermit im geringisten nit vorgreiffend. E. Gn: mich g. befehlend.

E. Gn: vnderthäniger vnd gehorsamer Mathematicus

Johan Kepler

1029. WILHELM SCHICKARD AN LUKAS SCHICKARD IN GENF

Tübingen, 29. Juli 1626 (a. St.)

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. 4° 201 b, Nr. 8. Abschrift

. . .

De Kepleri statu pro tempore turbulento scribit, quod editio Tabularum nonnihil impediatur intestinis motibus rusticorum. Omnia quidem publicationi necessaria jam ad manum habet, et cum anno superiori mecum esset, mensa mea per mensem usus, significavit sibi à Caesare

sumtus affatim suppeditatos esse, quibus papyrum emeret, ac typothetas remuneretur (nam propriis impensis edere consultius putavit). hat auch einen ganzen Wagen voll Papier droben zu Kempten beſtellt, und auf der Donau hinabführen laſſen. Item neue Schrifften und beſondere Aſtronomiſche Characktere gieſſen laſſen. Illud ex universali fama pridem haud dubie novisti, quod Jesuitarum instinctu Caesar ejus bibliothecam (in qua multi etiam libri controversae religionis) circumscripserit et obsignarit, mathematicos tamen libros, ni fallor, libere potest usurpare. Significavit nuperis literis, quod nunc Claramontius Romae aliquid contra se scribat aliud, indigne scilicet ferens Tychonis vindicias. Nempe plus ipsi dolet Hyperaspistes, ante annum editus Francofurti, quam mihi, licet etiam tacto p. 170 et 200. Vidistine librum? quaere et invenies, quomodo me tractet.

1030. CHRISTOPH BESOLD AN KEPLER IN LINZ

[Tübingen], 17./27. September 1626

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 259–260. Eigenhändig

S. 259

Nobilis et undecunque Clarissime Vir, Fautor et adfinis jugiter colende. Remitto quae accepi fragmenta scripti Theologici tui, quod contra Catholico-Romanos paras. Placet id (licet fine ac principio carens) nam et ex ungue cognoscere Leonem licet. Placet, inquam, eam praecipuè ob caussam, quòd inibi, solito candore, remotis controversiarum tricis nostra defendis, et captui te accommodas eorum, qui in subtilitatibus novissimorum Theologorum haut sunt exercitati. Velim id edi, sed nomen tuum praefigi nolim. Haud quidem tui, sed ipsius scripti caussa: quod minus gratum nostratibus, ridiculum adversarijs erit. cùm pro ijs propugnes, qui te sacris suis arcent, et tantùm non haereticum proclamant. Verum pro prudentiâ tua Vir Clarissime, judicabis, ego liberè perscribo animi sensa. Rumor de meâ conversione, inopinatus planè fuit. At securos esse jubeo vestrates, quos exindè cognosce salutis meae esse studiosos. Ex animi sensu ijs semper soleo respondere, qui me nescio cuius novitatis suspectum habent: antiqua, imò antiquissima me sequi, malleque cum primitivae Ecclesiae Doctoribus errare, quam novatorum obscuram diligentiam imitarj. Sed puto et firmiter persuasum mihi est, errores | quorum reos agunt Catholico Romanos 259v
nostrates, novos esse, nec ex Ecclesiâ primitivâ.

Theologi nostri, strenuè haereticos novos aequè ac veteres oppugnant: et inter alios, Arndium (quem orco, scripto publico addixit Dominus Cancellarius Osiander) Menzerum, qui tamen Giessae cum Wegelianis

litteris et armis decertat, Photinianos, quorum horrendas blasphemias malim non nominari, quàm refutari. Frater meus, cum submissa officiorum suorum oblatione, ignarum se planè ait, negotij divisionem bonorum tuorum maternorum concernentis: sibi nil commendatum inquit, sed dedi Bidembachio nostro: qui ut puto ad Assessoratum Spiram vocatus est.

Monetariae rei depravatio mores, et omnem politiae ac oeconomiae rationem pervertit. Res quidem in eum statum restituta est, ut Talerus pro 1 fl. 30 crucig. expendatur: sed nec dum corruptelae cessant, quas corruptio illa introduxit.

Sic Vale, Clarissime Vir, et me semper favore tuo fove, litterisque si non grave est recrea. Sicque nos salvet meus Salvator Jesus. $\frac{17}{27}$. Septembr. 1626.

T. Exc. T.

C. Besold D.

260v **Dem Edlen vnnd Hochgelehrten Herrn, Johann Kepplern, Röm. Kayſ. Maieſtät, auch Hochlöblicher Ständ in Ober Öſterreich wohlverordnetem Mathematico, Meinem jnſonders großgünſtigen Herrn Schwagern vnnd ſehr wehrten Freündt.**

1031. KEPLER AN PAUL GULDIN IN WIEN

Linz, 1. Oktober 1626

Graz, Universitätsbibliothek, Cod. 158, Bl. 6–6b. Eigenhändig

6 S. P. D.

Reverende D. P. Vltimas tuas, quibus monuistj viderem, quibus libros missos crediderim, accepi paulo ante conclusionem istam diuturnam urbis nostrae. Ego verò jam tum responsum habui ejus ad quem libros miseram, quo significat, omnes libros in salvo esse. Sic autem disposueram, ut qui ad R. Tuam spectabant, eos ad manus D. D. Rechpergerj transmitteret, cuj R. Tuam familiariter notam sciebam. Non est igitur cur dubitem, quin acceperis. Atque ex ijs tres sunt, quibus inscripsj, remittendos esse. Sunt autem hi, Logarithmj in folio, Proclj de Sphaera et Ptolemaej de Theorijs faciendis, graecolatinus, in † 4ta vel 8va, Landsbergij de Aequinoctijs et cursu Solis. Eos igitur expecto. Si R. T^a eos famulo D. D. Rechpergeri tradiderit, eadem viâ, qua sunt missj, et per easdem personas redibunt ad me.

Ante dies circiter 40 misj libellum supplicem ad Caes: Maiestatem, ac cùm non liceret citra suspicionem praesidij urbanj alias scribere literas, libello inscripsj, ut daretur etiam R. T^{ae} inspiciendus. Ex ea voluntatis

meae significatione intellecturum Te speravj, tibi quoque patrocinium operis et promotionem postulatorum meorum commendarj. Miro fato impedior, alijs super alios casibus ingruentibus, nulla mea propriâ culpâ. Sed caput et origo omnium impedimentorum est hoc, quod cum S.ae C.ae M.ti electionem locj proposuissem, Maiestas S.a pro Imperio Austriam, pro Vlma Lincium elegit. Jam enim opus absolutum haberem, si ante 16 menses, cum esset mihi proficiscendum aliâs Vlmam, assignatae pecuniae causâ, statim ibi, vel Francofurtj vel Augustae typum inchoassem. Hoc cum eventus testetur; ne igitur simile quid denuo patiar, et denique vel ut infoelix, vel ut negligens, vel ut impostor Caesaris offensam incurram; non est mihi idem faciendum, quod feci ante annum, ut scilicet Germaniam pervager operarum Lincij instaurandarum causa, ubi omnia vergunt in interitum; sed simul et semel cum omni apparatu locus is est adeundus, in quo omnia typo necessaria suppetunt, Vlmam dico, ubi jam me expectat papyrus, ubi Typographus ingeniosus promptus et aequum postulans, ubi denique pax. Etsi verò metus me cruciat inopiae, si à Sua Maiestate deserar (· nam nervi pecuniarij salarij mej SuprAnisanj, et reditus de proprijs, huic Corporj Provincialium collocatis, ut et societatj ferrariae Stirensj, sunt hoc tempore intercisj ·) tamen in hunc eventum cogito vel emendicare potius sumptus a summis, infimis medioxumis, quam diutius Typum differre.

Quaeris quid egerim per hanc diuturnam obsidionem? Quaere primum quid potuerim inter medios milites. Beneficium videbatur procerum, quod ante annum in aedes Provinciales commigravj. At infoelicitate temporum factum est, ut mali genij maleficium hoc fuisse ferè persuadear. Domus caeterae raros excipiebant milites, domus procerum in muro est, milites omnes toto tempore in propugnaculis erant dispositj; plena cohors vexillaria domum insedit istam, qui aures sclopetorum ejaculationibus, nasum foetoribus, oculos incendijs oppugnarunt indesinenter, quibus patere jussae sunt omnes januae, qui transcursionibus noctu somnum, interdiu studia turbarunt. Et tamen magni beneficij loco fuit, quod D. Praeses provinciae mihi copiam habitandj fecit in conclavibus, unde in fossam et suburbia prospectus est, unde pugnandum erat, si qua vis ingrueret. |

Inter haec tamen incommoda hoc egj: ut quod Praesidiarij nostrj in Rusticos, Ego in Scaligerum susciperem. Disputationem instituj luculentam de Epochis, praeclarissimas ubique notas lectio Scaligerj suppeditabat, et excerpta ex plurimis authoribus laboriosissima: rarissimè tamen inveni Scaligerum ijs bene utentem. Perpetuus pene Elenchus est Scaligerj disputatio ista; excrevitque in tantum, ut verear partem operis facere; plus enim paginarum occuparet, quàm omnia reliqua prae-

cepta. Sed commodè titulum habere poterit accessionis vel appendicis. Nam si nullo vinculo Tabulis eum tractatum annecterem planè seorsim editum; imperfectum opus videri posset. Ad tabulas verò appendicem facere de Epochis et Aeris et Annorum formis usualibus apud Nationes varias, speciem habet necessitatis; quia nisi cognitis temporibus, computarj motus coelestes non possunt. Itaque facile veniam merebor, etsi non tota Scaligerj opera interpolem. Nam ejus invectivas in Clavium planè tango nuspiam, id non studio devitans, sed quia materia est jejuna et sterilis et aliena à scopo Tabularum. Vno enim verbo protestor, secundum festa mobilia nullas institui computationes siderum, quippe cum suppetat nobis fixus annus. Itaque reductio Gregorianorum temporum ad Juliana facili praecepto absolvitur. Secus est cum Anno Arabico et Graeco Hipparchj, qui seipsos regunt, non reguntur a fixo Juliano, ut nostra festa mobilia.

Hoc pugnax scribendi genus multum mihi taedij detersit ab obsidionis incommodis et impedimentis operis. In hoc si non incidissem, erat quod agerem aliud, tabulis perficiendis utilius. In Epitome Astronomiae modum tradidi latitudinum Lunae, ex quo nulla sequitur permutatio latitudinum, cùm Luna et Nodi in Octavis partibus Zodiacj a Sole versantur. Itaque hoc mutandum est, Tychonis asseveratio exprimenda, ut Luna in gr: 45° à ☉ et simul in ♌ vel circa, cum aequabili ratione computatur circiter 4′ sc: Sept: possit esse circ: 5′ sc: Australis. Id non obtineo, nisi Nodo indulgeam librationem semimenstruam ut Tycho. Atqui omnia alia, quae ipse facit semimenstrua, ego facio semestralia eodem effectu. Mordet itaque me haec in latitudine singularitas: incipio dubitare, num duae illae observationes ☽ in ♌ vel ♉ in 45° vel 135° ante vel post Solem, quibus Tycho illustravit praeceptum computandj latitudines, num inquam tam sint fide dignae, ut nulla contra eas valeat exceptio: num nam alijs etiam vicibus ☽ in hoc situ observata consentiat illis positis à Tychone. Hoc si per hanc diuturnam obsidionem inquisivissem per omnes Observationum libros, adhibito calculo Rudolphino, et tractatis parallaxibus et refractionibus: fuisset equidem, quod agerem. At nunc in Epochas et Scaligerum incidi, nectens aliud ex alio, nec prospiciens animo diuturnitatem temporis, quod eram insumpturus: quippe et obsidio semper tempus prorogabat. Sed de his alias plura. Finiam in presens consueto. Vale. Lincij 1 Oct: 1626.

R. D. T^{ae} Observantissimus

6bv Admodum Reverendo D. P. Paulo Guldin,
Societatis Jesu Theologo Presbytero, D.
fautorj meo colendissimo. Wien

1032. KEPLER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Ulm, 16./26. Dezember 1626

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. fol. 563, Fasz. Kepler, Bl. 10. Eigenhändig

S.

A salutato per Mütschelium vicissim salve, amicorum apex. Ex hoc cum didicissem, filiam meam Ludovicam apud vos honesta functione in Culinâ Ficklerianâ victum tolerare, et gavisus sum impensè, et risi effusissimè. O fortunam minimè caecam, si fortuitum hoc est, multoque quam ego fui, oculatiorem; qui toties cum forpice capillitio ejus dormientis imminebam, praecisurus illud: cum ignorarem capillitium inservire extergendis, olim pedibus, nunc etiam vasis coquinarijs et mensarijs. O verò argutos vos paternj animj conjectores, si hoc non à fortuna est sed à vestra providentia. Epistolam ad me primam filius misit, latinam quidem; gaudeo; at sensu tam puerilj, ut de potestate judicij ejus sollicitus sim. Veniam denique uno verbo petit, benè hoc sic satis: at expectabam, ut ad me perscriberet rationes minutas et temporis et pecuniae expensae, et debitorum passim contractorum. Nam hic enumeratione peccatorum minutissima opus est, si cupit sanarj. Rogo urgeas illum ut prima occasione id praestet.

Quod me per Mitschelium hortaris, ut ad vos excurram; metus me arrestj à creditoribus filij mej, impedit (Non vacat ob ea, quorum causa venj): pecunias ut illi subministretis petentj, nullatenus consentio: judicio puer, temeritate plus quam vir est. Vt verò tecum ille rationes ineat sumptuum necessariorum, id neque tuae occupationes ferre videntur, neque mihi consultum est, qui metuo ne intercessiones apud te sanctae Mariae nimium valeant, seque contra tua imperia muniant, lacrumis pro filio meo fusis: et praeterea longius absunt aedes. D. M. Flaiderus et verbis et maximè physiognomica proprietate vultus amicum se meum ingenuum et sincerum professus, aedes Ficklero contiguas habitat, et aut minus quam tu, aut certè suavius occupatur, poeta cum sit. Primae tamen sint tuae partes deliberationis, num sit is mihi adeundus hic, anne aliqua subsit suspicio corruptelae a commeantibus aut cohabitantibus, si filio meo quotidianum accessum ad illum impetrem, consilij capiendj causa et authoramentj, in omnibus sumptibus faciendis. Si nihil invenis ὕπουλον, vel jam statim meas ad Flayderum partes age: jam enim excludor tempore à scribendo: sin aliter, interim ergo tu partes illas sustineto apud lotrices, sartores, sutores, à praesentj tempore, dum rationum ejus catalogum tuasque literas recipiam.

Scribe etiam de Beckio et de Mappa universali bivultia, quam ante
† semestre petij; nam tuarum hactenus nihil accepj ex quo obsidionem Lincij toleravj. Vale tuamque uxorem et notos omnes saluta. Vlmae
40 $\frac{16}{26}$ Decemb: 1626.

E. T. Amicus et hospes

Jo: Kepler

10v Cl: Viro D. Wilhelmo Schickhardo, Sanctae Linguae Professorj in Academia Tubingensj D: amico et hospitj meo charissimo.
Tübingen

1033. KEPLER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Ulm, 13./23. Januar 1627

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. fol. 563, Fasz. Kepler, Bl. 8. Eigenhändig

8 S. P. D. Cl: V: Amice et Hospes chare.

Etsi jam dudum expecto abs te, Lansio et filio meo responsorias: tamen quia heri demum mihi sunt redditae quas scripsistj Dn. VII Trinitatis: et quia compertum mihi, quis quid agat ad te Tubingâ abstrahendum, cogit me materia tuarum literarum respondere, et percontari, quid in te spej sit. Obtulisti enim tuam operam in sculpturam Mappae universalis. Et ego quidem addo Tabulis indicem copiosum locorum ad 600: Mappam verò destinavj solius navigationis usibus, eoque non putavj aptiorem posse esse figuram quam illa est bisectio in duos
† 10 discos circulares, ut quae minimum distorquet figuras. At tu vincis caeteris omnibus rationibus. Non tamen persuades de unico solo Hemisphaerio. Accipe igitur quid hac nocte inciderit; qua figurâ puto praestari usus, quos tu quaeris. Schema quamvis rudissimum, loquetur ipsum. Habes una et mensuram papyrj meae, liber erit in folio. Rescribe quid videatur et quantus sumptus tam cuprj quam sculpturae. De libris Francofurtensibus rectè omnia. Pecuniam si habes, habeto. Filium meum urge ad crebro mihi scribendum. Paupertatis opinionem ipsi saluberrimam dedi pro viatico revertentj. Calcaria mea abstulit, nec remittit, nec rescribit de commissis negociolis. Vale brevitati ignosce. Vexat hanc
20 manum ulcus subalare, non id ex officina vestra periculosum; absit, sed tamen ulcus, quod tamen jam depuratur. $\frac{13}{23}$ Jan: 1627. Vlmae im Khol-

gäßlin beym Buchtrucker oder D. Horstio. Schaeffero, Flaydero amicis caeteris salutem.

Cl: D: T. Amicus

J. Kepler

Clarissimo Viro D. M. Wilhelmo Schikhardo, Sanctae Linguae in Academia Tubingensj Professorj, D: amico et hospiti meo percharo. Tübingen 8v

1034. DANIEL MÖGLING AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

o. O. 14. Januar 1627 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 9737v, Bl. 6. Eigenhändig

. . .

Keplerum nostrum Tibi tam vicinum gaudeo. Utinam feliciter pro- 6
cedat Rudolphinis Typis! In aurem. Animadverti Dominum Keplerum post absolutum opus Professionem Academicam ab Imperatore appetere, extraordinariam. Quaero quid tibi de eo conatu videatur. Annon verearis Proceres id Academicos, tanquam privilegijs à Caesare M. clementissime datis adversum, recusaturos? Quamvis omnino hâc professione multis esset perquam optimè consultum. Haec, ut dixi, Harpocrati sacra sint.

1035. LANDGRAF PHILIPP VON HESSEN AN KEPLER IN ULM

Butzbach, 15. Januar 1627 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 265–266

Philips von Gottes gnaden Landgraue zu Heſſen Graue zu Catzenelnbogen etc. 265

Vnſern gnedigen gruß zuuor Hochgelahrter Lieber Beſonder.

Wir haben euwer ſchreiben empfangen, vnd Inhalts welcher geſtalt auch Ihr bißher die laſt der Kriegiſchen Vnruhe empfunden, nuhnmehr aber naher Vlm zu edirung tabularum Rudolphinarum glucklich gelanget beneben andern mit mehrem vernommen.

Gleich wie nuhn euwer trubſeeliger Zuſtand vnß mitleidlich vorkommen, alſo viel mehr iſt vnß erfreuwlich geweßen, daß ihr dermahleins in ſolcher port eingeleindet,

da verhoffentlich die lengſt desiderirte ſachen mögen publicirt vnd rej literariae publicae zum beſten an tag gegeben werden. Darzu wir dann von Gott dem Almachtigen glückliche verrichtung wunſchen, haben auch beedes ahn Vnſers fr. lieben Vettern vnd Sohns herrn Georgen Landgrafen zu Heſſen etc. Agenten zu Wien D. Liebenthaln vndt dann auch D. Dieterichen vnd D. Horſten euwert wegen geſchrieben, in zuverſichtlicher Hoffnung, Sie ihres orts ahn forderlichem vleiß nichts werden erwinden laßen. Wolten wir euch in gnaden, damit wie euch gewogen vnverhalten. Datum Butzbach den 15ten Januarij Anno 1627.

Philips LzH

266v Dem Hochgelerten vnßerm Lieben Beſondern,
Johanni Kepplero, der Römiſchen Kayſ: Majeſtät beſteltem Mathematico anjzo zue Vlm.

1036. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Ulm, 8. Februar 1627

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 79–82

S. P. D.

Clarissime vir. Quas ad me $\frac{4}{14}$. Julii anni 1626. misisti, tandem Ulmae his diebus accepi, postquam Mütschelius, Ulma abiens, Ratisponam venisset ad uxorem meam: ni fallor, deposuerat illas Ratisponae, cum me Lincii conclusum audisset. Quia igitur tuum et D. D. Lingelshemii desiderium de meo statu significas; hoc vicissim à me habitote; me Dei praesidio et tutela Angelorum, obsidionem in 24. Septimanas incolumem tolerasse; nec fame afflictum fuisse, etsi de equina nihil gustavi. Ea mihi foelicitas contigit inter raros. Cum jam languesceret obsidio, Caesaris exercitibus adventantibus misi libellum supplicem in aulam, veniam itineris Ulmam et transferendi eo typi petens, qua impetrata, cum uxore, liberis, libris, supellectilibus omnibus Novembri discessi Lincio, et relicta uxore cum 3. liberis in glacie Ratisponae, ipse curru conducto cum typis numericis et opere Rudolphinarum veni Ulmam, hic jam imprimitur meis sumptibus, sed duplo majoribus, quam Lincii eram opinatus; faxit Deus ne in medio conatu succumbam. Ita quidem sum profectus, ac qui sit reversurus. Ingens tamen vulnus inflictum est Austriae nostrae, ex quo animam agere videtur. Itaque ad omnes casus oportet esse attemperata consilia, deliberationesque meas. Tu itaque cum fautoribus aliis, subjicite consilia vestra, quonam, si ita ferat usus, me cum grege 6. liberorum recipiam. Editis Rudolphinis,

opto mihi locum eas docendi in aliqua frequentia: si potest, in Germania; sin minus, etiam in Italia, Gallia, Belgio, vel Anglia, dummodo salarium sit idoneum peregrino. Ephemeridum computatorem spero me Tubingae inventurum. Valete. Saluta Dn. Martrenckerum meum patrimum spiritualem, et D. Waisium, cujus mater, ut moerens audii, nunc iterum est vidua, amisso intra sex septimanas marito, homine optimo, D. Buchero, medico. D. D. Lingelshemio mea officia. Dabam Ulmae in aedibus Horstianis, D. $\frac{29. \text{Jan.}}{8. \text{Febr.}}$ Anno 1627.

1037. KEPLER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Ulm, 10. Februar 1627

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. fol. 563, Fasz. Kepler, Bl. 7. Eigenhändig

S. P. D. 7

Acceptis tuis literis, Schickarde amicissime, cùm vexarer ulceribus, ut sedendi mihi facultas esset impedita vel in equo vel etiam in curru: statueram pedes ad te venire, praesertim ut corpus ad auram frigidam ventilarem. At frustrà fui. Vix Blaubyram attigi, cùm experientia capta et itineris et virium, cùm etiam resolutio nivium metueretur, vidi mihi revertendum. Per literas igitur agam, quae possum. Sculptura, ut video, ad M. Beckium recidit. Is forte jam promovebitur. Quaero num ille nihilominus sit praestaturus, quod in se recepturus est? Deinde quaero, num ille ea profunditate et evidentia suos ducat sulcos in lamina, ut ad 10
600. 800. 1000, vel 1200 Exemplaria, prout typorum repetitione opus erit, suffecturi sperentur? Quaero tertiò, si tua vel mea opera ordinentur insculpenda, quodnam sit futurum ejus βραβεῖον, quae merces. Non quaero, ut amicus; hic enim liberalitate opus esset; non ut peregrinus et penè exul; sic enim justiùs emendicarem ejus operam, sed quaero ut aliquis Bibliopola. Nam huic hominum generj tradenda erunt exemplaria. Caetera quaesita sunt in adjecta papyro. Sed et de papyro quaerendum; ubi ea praeparanda. Singularis nempe crassities requiritur, quae non nisi ab ijs expectanda, qui dudum his usibus suppeditare sunt solitj. Item exsculptâ laminâ quis Exempla exprimet? quâ mercede? 20

Rogo etiam perconteris ex ipso, num ipsi sit animus, confectis tabulis, computandj Ephemeridas? et quibus conditionibus?

In locis Mediterraneis non ero curiosus in Sculptura. Iis enim deputatus est catalogus prolixus 600 locorum, quem magno labore concinnavj ex obs: Eclipsium, authoritate idoneorum, distantia itineraria, et Tabulis recentissimis locorum particularium, etiamque Mappa Vniver-

† salj Janssonij. Sculpentur potissimum littora ostia et nomina fluviorum, portuum, Insularum, sinuum; ut mappa serviat Nautis.

Ego mi Schickharde, versor in maximis curis; quòd inciderim ac penè vi pertractus fuerim in hominem asperum, superbum, prodigum et vio-
† lentum: qui cùm difficultate pecuniaria laboret, quòd deest à me exigit, non precibus, sed minis et callidâ interpretatione contractus nostrj; ut sit mihi metuendum, ne primo quoque tempore lites nostrae ad Magistratus sint mihi deferendae, quod invidiam peregrino conflat apud ipsos Magistratus. Ex qua re sequetur tandem interruptio operis. Utinam vel ipse coram loqui possem Werlino vestro, vel tibi vacaret multiplicia super hoc negocio cum ipso serere colloquia, mihique primo quoque
7r tempore | consilium ejus rescribere. Opus inchoatum, nec mea culpa vel levitate, sed necessarijs de causis, magistratuum testimonio confirmandis, interruptum, an ille vellet meis numericis Typis (quos similitudine rerum geometricarum ῥητούς dicere possum, ut numeratione non contrectatione et exploratione digitorum sciat collector, quid arripiendum ad complendos loculos) continuare; qua mercede paginam numerorum (in folio ob numerum sexagenarium), in 1000 Exemplaria meae papyrj, nullo, praeter duo, exemplari promisso ipsi Typographo; quantum in septimanam absolvere possit me praesente et haesitationem omnem circa titulos et formas Tabularum institutione mea tollente: quae res hic nullam litem parit, nec tempus perit mutationibus. Tum autem, an moram censura sit injectura; et quod caput est, quo pretio mensa in ejus vicinià redimatur hoc tempore, quae mihi vetulo sit commoda; an ipse mihi habitationem possit commodare. Si abundat typis Numerorum, an consultius meos Typos relinquam ad Danubium? Haec essent mihi hoc tempore percontanda in subsidium adversi casus minitantis eminus. Werlinum hominem aequum puto: eramque eodem curru ad ipsum advolaturus Decembrj, quo huc veni, nisi me tela in ipsa Lincensi obsidione coepta, et respectus Caesaris Vlmae adstrinxisset, et Typographus hujus locj, ipseque D. Theodoricus, ille promissis, iste benevolentia, ut hic contraherem, permovissent. O utinam nobis essent creberrimae et maturrimae scribendj occasiones.

Haec verò memineris à me scribi animo curis incenso, et metu futurorum saucio: quem vel unum commodum verbum, et aequa mentis declaratio mitigat, inque spes novas inducit. Itaque praeterquàm quod in futurum necessaria mihi est cautio; de caetero famae hominis, etiam apud Werlinum parcitum velim. Sit qui est, per me licet: tantummodò Deus me ejus conversatione, quàm minimo cum damno liberet, oro.

59) maturimae

Filio meo rogo dicas, calcaria me accepisse cum literis D. Lansij, cuj plurimam salutem. Ratisbonam hoc tempore non sunt expedita itinera, certum tamen inde subsidium illi in Baccalaureatum, at non in vestem, qualem ipse amat. Ratio sumptuum quae sit futura, velim eam mihi consignatam mittat, sine morâ, et cum tua revisione schedae. Salutem a M. Saxone cum munusculo ex Apianj reliquiis, mea intercessione procurato. Vale cum uxore et omnibus fautoribus. Vlmae 10 Feb: 1627.

Cl. D. T. Off: amicus

J. Keplerus

Bene observata ☌ ☽ ♀. Mitte eam, mittam et meam proximè. Observavj tempus per 2 fixas in uno verticalj, vicino meridiano septentrionalj.

1038. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN ULM

[Straßburg], 23. Februar 1627 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 299–301. Konzept

Quod diu optata pluvia siccis arvis, idem mihi fuêre literae tuae post tantum silentii pertinacis intervallum allatae, cùm absterserint omnes diuturnae solicitudinis molestias. Haud parum enim verebar, ne tibi communibus Austriae calamitatibus involuto, sequius aliquid accideret, praesertim cum fama, in maius ut solet omnia extollens, de teipso quaedam tristia nunciaret. Verùm uti evâsisse periculum gratulor, ita bono publico diutissime superstitem agere voveo, et unâ mecum omnes, qui te tuaque unicè aestimant: è quibus D. Lingelshemius plurimâ te salute impertit, operamque promptissimam offert, si qua re juvari à se velis. Et verò juvare, si quis alius, potest per illam amicitiam, quae ipsi cum summis in Anglia, Gallia, Belgio viris intercedit arctissima. Quorum ad locorum aliquem, si, quod significas, aspiras, ipso commendante, quod voles, non difficulter obtinebis. Praesens ipse vidi, quanta apud Galliarum Regis Legatos in Germaniam antehac missos, autoritate valeat et gratiâ. Sed et Hugonem Grotium, cùm Belgio suo excessisset, in Galliâ scio, per summum otium studiis jam vacare, luculento Regis stipendio conductum, non obstante diversitate religionis: cujus συμφωνίαν dum multi, iique ferè hypocritae, rigidè nimis exigunt, optimos saepè magnosque viros indignè premunt. Quomodo nuper, cùm hîc vacaret eloquentiae professio, [1] Gruterus, quo magis idoneum huic spartae vix Europa dederit, eâ solùm causâ spretus est, quod non purus

299 300

68) Ratisbononam

Lutheranus, ut ipsi aiunt, audiret. Ne quid te celem, cùm ex tuis haud obscurè coniicerem, Academicam aliquam cathedram, docendis Rudolphinis tuis, te non aspernaturum, non omisi secretò cum primario Scholarcharum nostrorum agere, num qua ratione palladium hoc Academia nostra sibi vindicare queat; (quale quid etiam ante plusculos annos apud D. Storckium Consulem et Scholarcham nunc emeritum, molitus eram) at illico responsum hoc tamen sparsam de ἑτεροδοξίᾳ tuâ famam, † spem omnem praecidere. Cumque postea tradito tuae confessionis, quod adhuc mihi supererat exemplo, conarer aliud ei persuadere, vidi ipsum terribilem illam tuam generis neutri belluam graviùs metuere, quàm ut offensam ejus vel levi suspiciunculâ contrahere ausit. Quod si tamen incolatu placeat urbem honorare, non dubitare se, gratissimum omnibus hospitem futurum. id quod etsi vix spero, vehementer tamen opto ut obtineamus. Est mihi domus ampla satis, cùm aëre permeante, tum etiam horto amoenissima: ex qua hypocausta duo, cubiculum unum, cellam culinamque separatam, et quod caput est, animum ad omnia hospitalitatis officia promptissimum offero, si veneris, pactus mercedem, qua nulla mihi preciosior, alloquium conversationemque tuam quotidianam.

† De Roestio quae paternè mones, grata sunt: et hactenus obsequar, ut mihi temperem à conviciis et verborum acerbitate: sed ut responsum prorsus omittam, id mihi per meos non amplius est integrum. Hucusque variis distractus occupationibus nil meditari potui. A festo paschatis, intermissis ad tempus academicis laboribus, huic uni rei vacabo. Forsan 301 interea mutatio temporum et conversio | fortunae continget, ut esse parrhesiastae liceat. D. Doct. Martrenkero tuas ostendi, et ecce ab ipso † literas. Imaginem tuam, quondam à Gringalleto nostro mihi donatam, in publica Academiae nostrae Bibliotheca dedicavi. Vident illam quotidiè qui istam: utinam te potiùs ipsum liceret. Vitae curriculum, ut oravi saepiùs, iterum oro communices. E scriptis tuis id quidem aliquatenus est colligere: verùm da hoc quaeso curiositati meae, imò da posteritati, ut abs te de te plenius aliquid habeamus. Vale, virorum ἐξοχώτατε, et eruditissimum Hebenstreittum, nisi grave est, ex me peroffi-ciosè saluta. 23. Febr. 1627.

1039. KEPLER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Ulm, 10./20. März 1627

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. fol. 563, Fasz. Kepler, Bl. 6–6b. Eigenhändig

S. P. D. Cl: Vir, Amice charissime. 6

Quas filio meo dedistj, opera sororij mei accepj. Quas ante octiduum misi cum fasciculo, rectè tibi traditas existimo vel ex Hospitio ad Ovem, vel curante D. Abbate Bebenhusano. Quibus acceptis, spero te amici officio functurum in regendo filio meo, erogandisque quos misi sumptibus, et rationibus ab ipso repetendis antè erogatorum, quas ad me mittas.

De fortuna tua inaudivj obscurum nescio quid; competitores tibi fuisse in petendo Collegij jure: quod cujusmodi fuerit, ego rerum Academicarum imperitus intelligere non potui: num locum in Collegio principis petieris, an in Collegio Facultatis philosophicae. Addebant duos comparuisse Competitores, utrumque cum ejusdem Principis Wirt: commendatitijs: tibique praelatum Rauscherum. Tantum alij: tu addis, ab Academicis te repulsum. Haesito an eâdem de petitione sit hoc accipiendum; anne, cùm esses postpositus alijs, augmentum salarij petieris. Quicquid id est leniter ferendum existimo, nec praecipitanda consilia, tres potissimum ob causas. Primùm enim haud reor, tribuendum hoc esse contemptuj tuae vel personae vel dotium; sed necessitatibus alijs ex quibus coalescit inter plures, aliquod senatus consultum. Nam professio aut Linguarum aut Matheseos tibi convenit; Theologicam non puto te ambire, ut ejus interventu adopteris in id Collegium: nam si te bene novi, non arrident tibi negocia ej facultati obvenientia in collegio. Jam Linguarum professio habetur accessoria, nec puto unquam cuiquam ejus respectu majus, quàm tibi, datum salarium. Plerumque ej professioni incubuerunt aut pecuniosi aut ad alia aspirantes, quibus morarum aliâs necessariarum haec salarij accessio erat solatio. Senatus igitur difficili hoc tempore, raris Academiae civibus, accisis proventibus, exemplum in te, quod in legem abeat, non censuit statuendum. Quod verò Matheseos attinet Professionem, non tibi hîc, si ab ejus petitione depulsus es, contumelia, sed senis, qui unicus hoc tempore pater habetur totius ordinis Academicj, ejus inquam votis non longj ut rentur temporis gratia est facta: qui si penitus animi sensa promat, non de suo vel commodo vel honore, sed de successione satagit. Haec tibi cogitatio poterit esse solatio. Altera causa, quae in te omnem super accepto ludibrio ortam animi perturbationem penitus opprimat, est ista; quòd, siquidem avaritia publici fiscj, et contemptus tuarum artium apud quos

minime oportebat, tibi incommodavit, ut ne temporario quidem subsidio te sublevandum ob merita censerent; aut si bene meritis apud vos non alia refertur gratia, quàm quae materiam excludit alijs, bene de ijsdem studijs merendj: jam hoc mali ominis loco est habendum, quod lamentabilis aliqua ruina quae cum Rep: privatos etiam feriat, consequatur. Metus itaque doloris maximj sensum tibi adimat punctionis levicu-
6v lae. Sed declaret id quod innuo, Ratio ter'tia, quam eò potissimum dirigo, uti te dehorter a rebus tuis hoc tempore novandis temerè. Nimirùm quo magis mirae sunt rerum tuarum vicissitudines, concursusque et impedimenta mutua momentorum diversorum in utramque partem; hoc tu attentius in opera divinae providentiae velim respicias: et si qua ejus manifesta in rebus tuis vestigia deprehenderis, ijs adoratis, de divino favore magis magisque confirmeris. Meministj quid cùm primùm huc appellerem, primis ad te literis obscure innuerim: non me latere, quis quid tentet, ut te Tubinga abstrahat, nimirum ad ministerium Ecclesiasticum conjunctum cum exercitio gloriosissimo Matheseos. Quicunque sibi potuit imaginarj, à te non magni fieri locum Tubingae; dicere aliter non potuit, quàm conditionem offerrj tibi convenientissimam. Verum aut tute ipse, quod hariolor rerum ignarus, spe promotionis Academicae ductus, occasionem praetermisistj, aut alij hoc de te persuasj, destiterunt ab urgendis caeptis. Nunc postquàm de ministerio Ecclesiastico te seriò cogitare significas; occasio illa est elapsa, nec revocarj rebus sic stantibus potest, locus enim jam occupatur ab alio. Quid hoc rej? Nimirum certò certius mihi persuasum habeo, aut consecuturum illam functionem fuisse grave aliquod incommodum, quod divina providentia sit à te amolita, aut quod verisimilius, eandem in vicinia cum alia aliqua commodiore permutatum brevj irj. Tu nunc applica exemplum ad locum illum, quem ambisti, academicum. Quid si namque expediat tibi, ut in nullo sis collegio; quid si quid impendeat gravius collegis omnibus, aut tibi saltem, tuisque studijs onerj futurum? Imò verò vel maximè in oppositam partem respicias. Quaenam est functio, quam jam porrò quaeris, Tubingâ abituriens? Nihilne ibi malorum? nihil periculj? nullus metus repulsae si opima? nullane egestas ejus, si incognita? Quid si divinae gratiae tribuendum hoc est, quod artes profiteris omnibus partibus charas, nullj exosas? Quid si hoc turbulentissimo tempore subita totius patriae ministerio calamitas ingruat, cui te deus subducere cogitaverit, cum Tubingae te collocaret? Non est inquis recusanda afflictio ministro Ecclesiae? At, inquam ego, non etiam est ej quaerenda, qui non est eidem obstrictus officij ratione. Nam hoc statu rerum tuarum videre te velim etiam atque etiam; ne te curae potius domesticae, quàm studium sanctitatis ad munus Ecclesiasticum captandum impellat. Sed

non diducam hoc latius. Amicus amico hoc uno verbo suggero consilium, ut hoc exulcerato rerum statu, tuae adhaereas professioni, ut Halcyon littoralj nido, ventis furentibus: nec sponte tua ab ea resilias, quin potius exspectes, si quid vocationes ultroneae afferant novj. Interim si tuo ego loco essem, omni benevolentiae significatione primùm victorem petitionis mihi devincirem; deinde ejus intercessione exorata per libellum supplicem significarem Senatuj; acquiescere me ejus judicio in hac electione: at cum | petierim locum illum non honoris studio, sed 6b urgente penuria et arcta re domestica, rogare me, ut si sic ut hactenus, perrexero, in adjuvandis et studijs et disciplina juventutis, ipsi mej rationem habeant ad futura (· Natalia forte ·) meque pensione aliqua propter hujus annj caritatem annonae, adjuvent etc. Eo modo si blandè omnes amplexareris, à quibus tibi existimas incommodatum; et diminueres in ijs opinionem conceptj ex repulsa doloris, et duritiem omnem emollires, ut ijs in proximâ occasione secundioribus uti possis. Ita sentio. Tu judica. Circumstantias me ignorare vides: et Vale. $\frac{10}{20}$ Martij 1627. Vlma.

T. A.

J: Keplerus Mathematicus

P. S.

Jam finita Epistolâ tuae mihi sunt redditae de 6 Feb: Simul sororij † literae hoc significant, filium meum 3 Martij Rosweldam venisse, 4 Ejusdem, abrupto quod Vlmam instituerat itinere, recessisse, quasi Tubingam versus. Quare cum tu 6to vesperj scripseris, illum jam Tubingae in suo Martiniano fuisse puto. Legit Epistolam de se scriptam ad sororem ejusdem argumentj cum literis ad D. Thummium. Non sanè author illi sum deserendj stipendij, sed deterreo a sumptibus, quos impossibile est ut ego ipsi ad satietatem suppeditem. Quare tu, velim si quod incommodum ex hac duritie videris oriturum, illum demulceas blande, et meliora sperare jubeas, simul invites, ut quoties vel minimum vult impendere, te consulat: videre te quod non voluntas illi frugalitatis desit sed judicium in occasionibus.

Quod de Brunnio nihil, causam vides ex ijs quae ad te super hoc consilio scripsj. Gravissimum esset mihi mutare locum, omnia ergò tolero dummodo toleranda. Sed claudendae sunt literae. Est etiam ultimò perpendenda causa, quod alterum noveram, hunc propius non inspexi quo sit ingenio.

Cl: Viro D. M. Wilhelmo Schickardo, SS. 6bv
Linguae in Academiâ Tubingensi Professorj, D. amico meo singularj. Tübingen

1040. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Ulm, 6. April 1627

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 86–91

S. P. D.

Clarissime vir, amicorum ocelle. Literas tuas 23. Febr. scriptas accepi legique summa cum voluptate. Tanta enim sunt humanitate refertae, ut profecto verear necubi et mellis sit nimium. De loco apud exteros, ecce quantis subsidiis oblatis mentionem condis: quid ego non amplissimo viro D. Lingelshemio, quid non tibi debeo; qui hunc mihi concilias, et tantum non das epulis accumbere Divum. Est omninò causae plurimum, cur hujus ego tanti viri benevolentiam inter thesauros in futuras necessitates reponam. Cui rogo etiam atque etiam, officia mea per quam tenuia, scio, cum salute renuncies. Caeterum si benè memini, non ego scripsi me jam nunc discessum ex aula meditari: in futuras solummodo necessitates, proposito Caesaris tàm minaci, quod ex omnibus ejus dictis factisque elucet, cum non possim diuturnam spondere moram hoc loco, prudentiae partem existimavi, eminus circumspicere, quis mihi locus patere possit. Habeo rationes domesticas, quae me etiam contra spem melioris status, arctius alligant Austriae. etc.

Discessum inquam ex aula ultrò attentare vereor, secessus verò praetextu tentare procerum in me animos, petita biennii absentia, ut Tabulas meas viva voce profiteri possim; id in meditatis habeo. Ei verò qui cum hac conditione se confert in Academiam aliquam, locus professionis ordinariae sperandus non est; an verò locus ei docendi concedatur extra ordinem; id tu me noveris melius. Si esset aliqua frequentia studiosorum: existimo confugiendum ad altricem astronomiae astrologiam, petitisque temporibus singulorum genethliacis, polliceri non tantum rationem computandi positus siderum, sed etiam explicationem significationum naturalium. Sic enim ex auditoribus privatis quilibet secum ipse solus sciret ea, quae à me publicè dictarentur ad se pertinentia. Sed tamen opus esset aliquo adjumento certo, et liberalitate vel principis vel Reip. De habitatione quidem et hospite sic mihi esset Argentinae prospectum, tuâ benevolentiâ; ut ea sola commoditas me Argentinam allicere debeat; si caeteri sumptus non supra vires meas essent.

Quod tetigi, τοῦ μέλιτος ἄγαν: id meam vitae descriptionem attinet. Ludibrium meum à me ne petieris. Quid? tu omnes ex tuo aestimabis ingenio, tuaque in me benevolentia et amore? velim equidem et imaginem meam ab illo loco publico abesse, praesertim cùm parum admodum mei habeat. Obsecro illud plagium ad me remittas.

Aliud aliquid est, in quo tuo velim uti consilio; vereor tamen ut rem à te facias alienam. Tabulas excudo meis sumptibus: emptores erunt, ut solent, mathematicorum operum, pauci; praesertim his bellicis tumultibus; semper tamen erunt aliqui etiam inposterum. Exemplaria, quin ἐν τοῖς ἀποῤῥήτοις forte meliùs habiturus fuero, facio 1000.

Hactenus Tampachii fidei credidi talia opera, quae non potui aliter, nisi propriis extrudere sumptibus. An verò consultius existimas, ut ea curem adservari alibi, in proprio conclavi conducto; an verò in alia urbe. Ut quia nunc in Germania pauca distrahentur Exemplaria, an ergo vel Ulmae relinquam ad 600. tantum 400. Francofurtum mittens; anne potius Argentinam mittam, ut sint Galliae et Italiae viciniora? Aut si Francofurti adservanda, quem ergo suades eligere custodem? Rursum quo pretio vendam, si sint paginae 60. in folio, boni et majoris papyri seu Medianae ut appellant? Si caro aestimem, minantur aut ominantur aliqui imitationes Italorum vel Belgarum damnosas. Si vili, nihilo plura sum extrusurus primis nundinis. An ergò Francofurti considebo cum familia ut ea ipse distraham; ut alia opera edam vel meis si possum, vel patronorum, vel denique Typographorum sumptibus, qui gratiam sibi deberi ajunt, si librum Mathematicum suscipiant edendum, 30. Exemplaria dant pro labore. Sic hactenus sedi Lincii salario suffultus Procerum, aulicum in augmenti honorati parte reputavi, nec ursi sollicite: Typographiam aliquam introduxi, adjuvique pro viribus, opuscula non nulla excudi. At nunc periit Austria: si revertar, in aulam concedendum erit. Habes fasciculum perplexitatum mearum, ex quibus si tuis me consiliis extricaveris: multum nostrae amicitiae debebo. Vale, et quod nunc te agere puto, ex significatione tuarum, strenuè rem gere. Ulmae $\frac{27 \text{ Mart.}}{6 \text{ Apr.}}$ 1627.

1041. GEORG BRAHE AN KEPLER IN ULM

Prag, 14. April 1627

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 9737[d], Bl. 34–35. Eigenhändiges Konzept

Meine ganz freundtwillige Dienſte neben wunſchung von Gott dem Allmechtigen aller Zeitlichen vndt Ewigen Wolfart bevor. 34

Edler vndt hochgelarter inſonders freundlicher vielgeliebter herr Kepler. Ich will nicht zweifelen der herr werde meine beide antwort ſchreiben vor wenig wochen alß ich gleich auf dem Lande zu meinem Brudern zoge dan auch eines nechſt vor den Feiertagen datirt Schießliz vnter meines Brudern vndt meine handſchrifft zu recht empfhangen haben, derentwegen deſſen einhalt wider zu repetiren **nicht nöttig halte. Sider welche zeit alß ich von gedachtem Schießliz bey Sotz ligend (·wo mein Bruder aniezo wonhafftig iſt·) anhero gelanget bin ich alſobaldt an denen örtern wo wir**

geſchwieſter theilß vnſere ſachen ſtehend gehabt fleiſſig der angedeuten formen oder Stöcke halber (· welche ich ſambt theilß vnſere andere ſachen leider nicht mer daſelbſt gefunden ·) Nachforſchung gehalten, aber leider dahin gerathen, daß in nechſt vorübergangenen tumulten vndt Kriegsjmpedimenten, dan auch das der wirtt weilen wir auf dem Lande alle geweſen vnd gewohnet mit todte abgangen auch auß mangel gelt zur bezahlung der Haußzinſſe auch hirinne jn groſen ſchaden kommen ſindt, Alſo daß ich mich in meinem gemuth hiruber nicht wenig bedrübe. Gleichwohl noch gutte gönner ſich befunden, ſo theils notwendige ſachen alß gedachte Stöckhe in Verwahrung genommen, alß nemblichen herr D. Basilius damalß Profess: Mathem: in Collegio Carolino bey welchen herrn Basilium ſein eigen freundtliches andeuten nach beynahendt die helffte bemelte Stöcke zu truckung der jnstrumenten welche formen jn der zahl 10 ſtücke verhanden ſindt in verwahrung gehabt vnverlezt vnd noch wolzugebrauchen ſeindt auch mich ſolche zu handen gelifert hat, worneben der Stock Vraniburg ſambt auch Stelleburgum wie nicht weniger ein bildt an einer Geometriſchen Kugel ſich lehenend welches der herr Vatter S. vorn auf theils ſeine vorhin in truck ausgangene bucher hat ſezen laſſen, ſich befindet, vnd ob woll bemelter herr Basilius ſo aniezo Keyſerlicher Secretarius iſt woll vermeint vnd vertröſt gehabt eß würden ſich die andere Stöcke alle in ſein damahliges loſſement in Collegio Carol. (· ſo aniezo die herrn Jeſuiter welche keine wiſſenſchafft hirumb haben wollen innehaben ·) ſich befinden. Jnmaſſen Er auch mitt mir ſich dahin dißhalber verfügt aber leider nichtes mehres gefunden worden, darüber ich die verloffene zeitten mit wehemuth considerirt vnd mit ſeuffzen betrachtett in welche ich vnd die meinigen vmb vnſere gleichwoll anſehenliche mobilien die wir noth halber haben verzehren müſſen, vndt dan theils andere ſachen ſo elendiglichen kommen ſindt weilen wir vnſere contentirung in ſo langer zeitt nicht haben habhafft werden vnd daß vnſerige zu
341 rechter zeit erretten können, alſo daß vor dieſem theils vnter vns | (· weilen wir von jugent auf ein beſſers gewohnt geweſen ·) nicht in ſlechte melancholia hidurch gerathen biß Gott der Allmechtige eß gnediglichen dahin disponirt gehabt daß durch groſe muhe vndt vnkoſten wir in vnſer habenden pretension eine beſſere richtigkeit erlangt vnd ſo daß Kriegsweſen nicht eingefallen wehre ob Gott will damit zu einem guten Ende hetten gelangen wollen, aniezo aber daß wir vnſere zinſſen zur rechter zeit nicht genieſen können, ſimblich in einen Sauren apfel wider beiſen müſſen, biß Gott durch ſeiner Allmacht allen vbeln zuſtandt abwenden vnd wir daß vnſerige beſſer genieſſen vndt verhoffentlich gar habhafft werden können. Darzu Er ſeine Göttliche gnade verleihen wolle. Jnterim aber waß hin iſt daß iſt leider hin, vndt weiß derowegen geliebter herr Kepler nicht wie eß mit den vbrigen abgehenden Stöckhen oder formen zu thun ſey (·Eß will mich zwar bedünckhen, alß wan der herr Vatter S. vor dieſem lengſt herrn Leuinum Hulsium deſſen auch gleicher formbs theils zu continuirung der Mechanich: gegen gewiße verſicherung vertraut, kan eß aber nicht vor gewiß wiſſen weilen vnter des herrn Vattern S. brife ich nichts ſchrifftlichs hirüber finden kan·). Ob etwan der örter zu Vlm oder Ausburg einer ſein möchte ſo ſolche nach den

Mechanich: ſo weit ſolche zu Tabul. Rudolph: bedürfftig nachſnizelten vnd verfertigten könte vndt die erſtattung oder contentirung deſſen ex Exemplaribus in anſehung vnſer itzigen vnuermügenheit, eruolge; Ich vermeine eß werde des herrn Vattern Seligen contrafeth in kupfer geſtecht in einer truhen an einem orth auf dem Lande ſtehend ſich befinden, wo aber nicht wolle ich mich befleiſſigen damit ich einen alhier antreffen könne welcher ſolches ſteckhen vndt verfertigen könte ſonderlich ſo ferne der herr vermeineth daß ſolches durch Kupfer gedruckt werden ſoll welches ich vermeine am beſten zu ſein wan gleich die andere ſtuckh mit holz gedruckt werden vndt welchergeſtalt die ſo verhanden dem herrn am beſten zu handen gebracht werden können vnd wie baldt wolle derſelbe vnbeſchwerth verſtendigen. Der form des papirs 60
worauf der herr ſein nechſtes ſchreiben an mir verfertiget vndt begert ich ſolle nachſehen ob ſolcher in der gröſe ſey wie die Mechanich: hab ich gethan vndt befindet ſich ſolcher vberſchichter form des papirs | in die lengde vmb ſo viel lenger alß das papir 31
litt. A ——— in den Mechan: wie hierbey jn margine litt. A verzeichnet, vndt in der breite iſt daß papir in den Mechan: vmb ſo viel breiter alß
litt. B —— des herrn vberſchichter form wie litt: B. hierbey auch verzeichnet iſt. So haben wir geſchwieſter des herrn andeuten nach auch beyligendt einen kurzen tittel vnd dedication durch vberſehung vndt consultirung theils alhier anweſenden gelerten leuthen in die feder gebracht, welche der herr nicht alleine vberſehen vndt vns ſeine meinung hirüber wiſſen laſſen wolle, Sondern auch waß der 70
herr ſchrifftlich zu verfaſſen willens vnß föderlichſt auch zu vnſer erſehung communiciren nicht zweifelend wir wollen vns verhoffentlich mit einander in einem vndt anderem waß billich vndt recht iſt wohl vergleichen. Eß hatt bemelter herr D. Basilius welcher bey Ihre Fürſtl. Gnaden zu Friedlandt einen guten zutrit hat nicht vnlengſt angedeutet Eß möchte verhoffentlich Ihre Fürſtl. Gnaden alß ein liebhaber diß Studium bey dieſem wergk damit eß deſto ſcheuniger ſein vnd vielen wunſch nach am tage kommen möchte mit gelde etwas thun vnd befoderlich ſein, weilen aber Ihre Fürſtl. Gnaden bereits vor den Feiertagen von hinnen verreiſt vnd in Kriegsweſen viel außgaben haben weiß ich nicht ob etwas fruchtbarliches gerichtett werden könte. Im vbrigen wirt der herr hirinne in allem waß billich vnd recht iſt die ſache wohl zu disponiren 80
wiſſen vnd vnß vor die publicirung ein völliges Exemplar zu vnſer erſehung vberſenden. Wir pitten Gott dem Allmechtigen Er wolle hierzu ſeine gnad verleyhen vndt dem herrn ſambt vnß allerſeits hirneben in ſeinen Göttlichen Schuz empfholen. Herr D. Schato vndt herr Biler wie dan auch andere gute freunde alhier laſſen dem hern dienſtfreundlichen salutiren. Datum Prag den 14 April Anno Dominj 1627.

Deß herrn dienſt vndt freundtwilliger

Georgk Brahe
m. propria

Dem Edlen vndt Hochgelärten Herrn Johan Keplero, Röm. Keyſ. Maieſtät Mathematic: Meinem jnſonders freundtlichen geliebten Herrn vndt freundt zu handen. Vlm oder wo derſelbe anzutreffen. 31v 90

1042. KEPLER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Ulm, 9./19. April 1627

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. fol. 563, Fasz, Kepler. Bl. 5. Eigenhändig

S. P. D.

Literis tuis, Postr: Paschatis scriptis, quas post decimum accepj diem, causam filij mej summa in ipsum fide egistj. Agnosco et argumenta ab ipso suppeditata. Verùm si res ita habet, ut schedae ejus referunt, tuque tuum etiam addis testimonium; nihil fuit opus tantis molitionibus, potuit ille scripta Epistola sibi et mihi parcere. Verùm nota est mihi hominis contumacia et subdola tergiversatio; cujus quàm primùm vel levissima me afflat aura, bilis mihi accenditur. Sequor en tuum amici consilium: habes filium, habeto et patrem tuae hic potestatis: atque utinam haberes tam facilem et illum. Etsi non sum adeò hebes, quin intelligam, quam inter vos versuram instituatis, utinam non tuo damno. Malim, postquàm hoc virus è stomacho dudum ejeci, rem omnem sine fuco detexisses. Nam cur ille scripsit ad sororem, se postquam à me reversus est, octo florenos à Doctore mutuatum? Cur cistae non meminit? Imo cur ad me rationes suas expensarum non scripsit? Cur nunquam ille characterem assumit filialis in patrem fiduciae literis demonstrandae? Cur illo contumacj silentio locum facit meis suspicionibus, cum sciat, rumoribus ad me perferrj singula, quae ille seu Tubingae sive alibi factitet? Cur nihil de Doctoris ad meas literas responso renunciavit? literarum suppressarum, expilatae inclusae pecuniae reum se hoc silentio fecit? Cur non occurrit his cogitationibus meis, si innocens est? cur non parcit parentj? Quicquid subsit; hoc scias, nulla te re magis amicitiam, quae nos inter tenuit hactenus, laedere posse; quàm si de tuo aliquid dederis, quod me diutius celes. Cum autem dico, de tuo, ex meo non ex tuo sensu loquor. Nam vagatur animus per memoriam aliarum literarum. Ad argumenta transeo: nam animus à bile superiori aeger, ut tenerrimus est, ita facile movetur. Filij mej argumentum est; in multos fuistj liberalis, quibus ego potiorj nitor jure. Pungit hominem, quod novercae ejus nepotem, pecuniâ nonnullâ, sponsor factus, promovj. Velim cogitationes ille suas hic non ad muliebres querelas, ad Novercae mores, ad sororis meae insusurrationes, sed ad meam ingenuitatem conformet. Sunt aliquot florenj, etsi nondum expensj, non meae tamen potestatis. Spopondj, praestandum est, etiamsi et mihi et meis omnibus sit esuriendum. Spopondi autem, cùm secundiori flatu navigarem. Reddam tamen etiam rationes factj mej (· hui quàm turpiter

filio ·) non dedi scilicet hoc uxori meae, cuj ut matris suae locum tenenti obtrectat animus ejus, foeminâ vitiosior: nam scit apprimè eam à me minimè delicatè haberj: sed misertus sum familiae omni ope destitutae. Haec Eleemosyna est, abstineat ille, cohibeatque sacrilegas querelas. Aliud tuum argumentum est bonae notae; haec necessaria sunt, sordidè avarus habeberis nisi suppedites. Si possim, inquam. At nunc quidem mihi in breve tempus et ad typos Operis quod sub manibus surgit, prospectum est quadamtenus: ut vel tantillum hinc decerpam in usus filij mei, quod remoram pariat Operi, penè alterum id reputo sacrilegium. Fiat quod justum est; etiam si filius, cuj jam de victu prospectum, caetera propriâ industriâ cogatur acquirere. Ob opus conduxit me Caesar non ob filium alendum: jamque in eo res est, ut aut hac vice ad finem perducendum videatur opus aut porrò nunquam. Quod igitur attinet posteriora tempora: sic agam: Quicquid locationis nomine à fratre meo Christophoro quotannis solvetur sororj meae de praedijs meis maternis, id ex dictae sororis meae manibus accipiet filius meus Ludovicus; sic tamen ut a fratre meo ipse nihil anticipato petat. Mihi verò caeterisque meis liberis | Deus, uti spero, prospiciet: etiamsi de 15000 debitorum nihil vel sortis vel usurae nomine, ut nunc sunt perdita tempora, accipiam. Rogo igitur admoneas illum, nihil à patruo suo petat. Scio quàm promptus ille sit futurus ad dandum, ut me quàm minimo suo impendio à possessione praediolorum detrudat. | v

Quod sartorem et sutorem attinet, vim ipse mihi facio, ut de commeatu meo, quem hic habeo, tantum decerpam, quo tu libereris molestia. Nova mihi excandescendj causa nascitur: quod jam filius meus creditores suos ad te ablegat. Obsecro sartori sedulò injungas, ne ille efferat in vulgus, te mihi hic operam locare. Habes Imperiales 4, eos ut necesse erit distribue, ut maximè importunis de parte aliqua satisfiat. Reliquum mittam, ubi Ratisponâ subsidij quid accepero. (*Randbemerkung:* Miror quibus apicibus literarum mearum existimaveris ipsum irj laesum. An tenerum Theologj animum, et ictu fortunae saucium innuis; ut non à punctu tantum, sed etiam ab imaginatione punctus doleat? Aboleo tamen literas et differo ad ipsum scribere donec solvam debitum.) Etsi optarim D. Thummium aegritudine animi vacare, ut compellari possit de opera locanda in debitis Hemmingerianis, quae Stuccardiae colliguntur, delibandis. Mitto D. M. Hemmingerj schedam autographon. Tubinga Stuccardiam crebrj commeant nuncij: potest interpellarj Doctor ille Stuccardianus. | t | t

Habes hic 4 Paginas Tabularum, jungendas illis, quas habet D. Abbas Bebenhusanus D. M. Hitzlerus. Obsecro acrem te gere censorem, prae-

37) foemiâ

sertim in praeceptis, ut clarius loqui et docere discam: sed et in locis,
† quaecunque tibi occurrunt opponenda. Tabulas Piscatorij recentissimas
sum secutus, quae spacium inter Belgium et Daniam contrahunt. Ejus
Scotia lineam ducit notabilem in Lusitaniae littora. Dum igitur admoveo
80 Scotiam nobis, sequi jussi Lusitaniam, praesertim de Snellij sententia.
Dedi operam, ut constrictiones istae in Apennino Alpibus Pyrenaeo
potissimum occultarentur; quod itinera impedita et flexuosa sint. Mos-
cuam extendo secutus rationes itinerarias; ut et in Hispania adducenda.
Ubique vel authoritates vel rationes secutus mihi videor; fieri tamen
potest ut aberraverim a proposito. Habes autem typos 4 semicirculares
colore viridi ex lignea forma quondam Apianj, quam hic mutuo sumpsi.
Tu insere, prius tamen benè glutinatis et complanatis, et scribe prae-
stetne radere et rodere cuprum, an sculpere, et utrum minoris sumptus.
Noribergae Rasor est egregius, Gradirer. Insere directè, cura evertendi
90 Rasori relinquatur. Etsi Jansonius in locis à me signatis in Catalogo
teneri non potest, in mappa sua universalj, etsi etiam littora Hispaniae,
etc. sequi debent urbes à me signatas pro suae propinquitatis ratione:
tamen jam in Novo orbe velim strictè teneri Jansonium, in Canarijs et
Asoribus intervallum quod futurum est inter Hispaniam Affricamque
meam et Peruanam Jansonianam, proportione ea accenserj, quae nunc
visitur apud Jansonium, ut quia ille dat Huennae 36°. 45′, ego 90°, vel
H. o. o: omnibus ergo Jansonianis a me non signatis in Catalogo nec
propinquis, addantur Gr. 53°. 15′. Id hoc argumento, quia fluxus oceanj
perpetuus est in occidentem, et plerunque experiuntur Nautae se fluxu
100 delatos in occidentem ultra leges suae Bussulae. Eo nomine etiam ausim
Prom: bonae spej subordinare Meridiano Huennae, etsi Jansonius id
facit orientalius: id (· caeteris incertis et dubijs ·) praecipuè ob id, ut
Huennae Meridianus quasi naturalis videatur, per latissimas Continen-
tium Europae et Africae oras excurrens. Nam et Nordcap se praebebit.
Sed plura monebit successus operae. Quod Moscua tanto excurrit in
Orientem ne movearis: Nautis nostris circa littora Oceanj plus fidej,
Strabonj circa Mediterranea. Ille verò Caspias portas cum promontorio
Caramaniae, quod fretum stringit sinus persicj, sub eundem quasi Meri-
dianum referre videtur. In Oceano Indico hoc adjicio audaciae, ut
110 Africae littora sequantur caput Bonae spej, quantum hujus patientur
loca Indiae jam in Catalogum inserta. Sed et Sinarum ille nimius pro-
cursus in orientem restringi posset, etiamsi sic illius extrema et Japonia
longius divellatur ab occidentali littore Perruanae, ob causas easdem,
quas prius tetigj. Eae non valent, aut non tantum valent in Oceano In-
dico orientalissimo ob crebritatem insularum. Eoque in arbitrio retineo,
si occidentalius facturi sumus caput B. spej, idque multò; ejus trans-

positionis potissimam partem impendere littoribus Africae exinde in Orientem extendendis, ut dixi. Gangis etiam fontes respectu ostiorum nimis orientales facere videtur Jansonius, si Straboni fides; et quis illo dilucidius de India scripsit? Itaque Persiam versus septentriones coarctari nonnihil haud nocuerit, ut Ganges à fonte magis in Orientem fundatur.

Mitto has per filiam D. Blossij p. m. quam intempestivè excivit fama apud vos (· ut ad ipsam perscribitur ·) sparsa de ipsius puerperio. Decreverat patrui comitatum expectare. Quid illa dudum apud vos meruerit, miror ob quod ita facilis Tubinga in proscindendo illius honore. Proximas habitabat aedes, quotidianae fere intercessere visitationes, dum filia mea Virginem, ego patruum ejus invisimus, ut de templo nihil dicam. Sed vale et saluta tuam uxorem. Vlmae $\frac{9}{19}$ Apr: 1627.

T. J. Keplerus

1043. KEPLER AN TYCHO UND GEORG BRAHE IN PRAG

Ulm, 10./20. April 1627

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 9737[d], Bl. 36–37. Eigenhändig

Edle veste, jnsonders günstige Herren vnd werthe freünde, denen Herren seind 36
hinwider meine beflissene Dienste bevor. Deren schreiben vom 3 Martij hab Ich 3 wochen hernach zu recht empfangen. Wiewol nun Ich lieber gesehen, die Herrn sich so weitt hetten angreiffen khönden, das nit allain der vncosten an jetzo, sondern auch die wagnuß bey disen erschröcklichen laüfften auff Gewin vnd verlust, bey verfertigung diß werckhs Tabularum Rudolphj zu baiden seitten gleich gewest wäre, desthalben Ich hertzlich mitleiden mit den Hern habe, das sie gleich mir mit Iren angehörigen in so vnüberwindlichen labyrinth der Hoffzalungen gerathen: jedoch demnach Ich einmahl angefangen, vnd mir fürgenommen mit der Hülff gottes durchzudringen, will Ich mich khaine forcht künfftiger vnterhaltung halben mit meinem weib vnd sechs kindern, von müglicher verfertigung des werckhs abhalten lassen; zu dem end Ich mein einiges ausser des hochangegriffnen vnd eüsserst ausgesognen Lands in Steir gehabtes Capital 500 fl. abfordern lassen, vnd dessen schierist alhero gewärtig bin, dan von hoff auß werd Ich wider verhoffen allerdings verlassen. Ob es mir woll allererst im Januario zu Grätz erlegt worden, muß Ich doch des Interesse von Bartlmaej an, weil Ichs zwischen der zeitt abgefordert, verlustiget stehen.

Belangend die alte Kupfer vnd formen von den Brahischen Instrumenten vnd Mechanica, die gehören nit zu dem werckh, sondern Ich hab allain anregung gethan, ob villeicht die Herren, wan sie die noch beyhanden hetten, einen Nutzen auß denselben haben khönten, wan sie dieselbige nocheinmahl auff des werckhs papir grösse abtruckhen liessen; das stehet nu zu Jnen. Kan Ich Jnen aber ohne mein vncosten rathlich sein, will Ichs mit der zeitt gern thun. Rudolphj Bildnuß stünde wol Ist

aber nit nöthig; ſo ſchreibt mir Tampach, wan Ich ſie von Neüem ſtechen laſſe komme Ich vnter 30 Taler nit darzue. Irer Dedication erwarte Ich mit verlangen, kan die meine darnach richten, vnd müſſen wir zeitt haben hin vnd wider zuſchreiben vnd einander zuberichten: auch das Exemplar hinein zuſchickhen. Ich richte mich mit macht dahin, das Ich das werckh auff die Franckforter Herbſtmeß bringe, an mir iſt der Mangel nit aber für mein Drucker kan Ich nit gut ſein.

Bitt ſonderlich mit allerehiſtem mich zuberichten was für privilegia fürhanden, ob
36v 30 das Niderländiſche, | (·ſo wir zwar gepürenden respects halben nit dörfften offentlich truckhen laſſen, es wäre dan auff einen beſonderen pogen·) ob ſolches ſprech Ich, auch auff die Erben gehe, Ob ein Spanniſches fürhanden vnd ein Venetianiſches, dan mit Niderland vnd Italia drauet man vns, des nachtruckhs halben, wiewol Ich waiß, was für arbaitt drinnen, vnd deſthalben mir nit grauen laſſe, auch mit den demonstrationibus zu dem end an mich halte, vnd jetzo nur die praecepta truckhe.

Mit des Tituls kupffer ſtehe Ich an, ob es ſoll auff kupffer kommen oder nur auff Holtz, dan es hatt zu Nürnberg gar gutte formſchneider, vnd möchten die Herrn meinem patronen vnd gutten freünd zu Nürnberg H. Philipp Eckheprecht Handelsman darunter zuſchreiben vmb gewinnung willen der zeitt: Er ſchickt mirs ſchon alhero,
40 wan ers zuvor zur notdurfft durchſehen.

† Sonſt iſt mein wohnung alhie im Kholgäßlin, in H. D. Horstij Nebenbehauſung. Auff Jr begehren berichte Ich, das Ich geſinnet geliebts gott, alhie biß zu vollendung des werckhs zuverharren, vnd wan Ich ſobald fertig, mit demſelben auff Künfftige Meß damit nacher Franckfort zu begeben. Die freündgünſtigen grüeſſe will Ich meiner Hausfraw nacher Regenspurg in nechſtem ſchreiben ausrichten: Thue mich derſelben halben gegen meniglich, vnd gegen der Jungfraw Sophia (·bin Ich recht daran·) denſtfr: bedanckhen, vnd meinen denſtl. gruß hinwider anmelden. Damit Gott befohlen. Datum Vlm den $\frac{10}{20}$ Aprilis anno 1627.

Deren Herren vnderdenſtbefliſſener Johan Keppler
50 Mathematicus

Diß ſchreiben ſampt eingeſchloſnem beylaüffigem Concept des Tituls hab Ich von obangeregter vrſach wegen offen nacher Nürnberg geſchickt, wöllen ſich derhalben des frembden petſchaffts halben nicht verwundern.

Weillen ſie näher nach Hoff haben, als wäre gutt, das ſie eins privilegij halben für baide partheyen ſamptlich vnd vnzerthailt cum remissione taxae supplicando eingelangeten.

37v Denen Edlen vnd veſten Herren Tycho vnd Georgen,
Baiden Brahen Gebrüdern, Meinen jnſonders Günſtigen Herren vnd Freünden.
60 Praag an der Schloßſtiegen, in H. Kalckhards behauſung einzulifern.

1044. KEPLER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Ulm, 25. April/5. Mai 1627

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. fol. 563, Fasz. Kepler, Bl. 1. Eigenhändig

S. P. D. 1

Cl: vir jam ante 3 septimanas per virginem D. Blossij p. m. filiam ad te misi 4 Imperiales cum volumine Papyraceo ad exemplar Tabularum D. Abbati Hizlero integrandum pertinente: adque mappam, de qua ultro monuistj, si velles, et ociosus esses, concinnandam, necdum vel à te vel à filio meo quicquàm habeo responsj: quare rogo hac occasione quid receperis responde. De mappa non importunus ero. Chartas virides, si visum fuerit, per occasionem poteris remittere, scio occupationes tuas. Praesertim de Cap: bonae spej remitto audaciam, de Nordcap simpliciter renuncio: cùm scriberem, non inspexeram Jansonium. Vale et filio meo persuade, tantum ipsum proficere, quanto saepius ad parentem scribet. Quod si vires recollegero, quae nunc ob Austriae statum sunt afflictae; subsidia illi pecuniaria ad Epistolarum quas ad me scribet numerum admetiar. Semper erit quod à meis emendationibus remissis discat. Materia sit ex lectionibus, quas audit.

Typographus meus cantum famosum de incendio Kirchemiano, quod exuli pastorj petentj excudit, nunc luit corpore: pergimus tamen in typo. Vale. Vlmae $\frac{5\text{ Maij}}{25\text{ Ap.}}$ Anno 1627.

Cl: D. T. Off: et gr: hospes

J. Keplerus

Cl: viro D. M. Wilhelmo Schickardo S. Linguae Professorj in Academia Tubingensj, D. amico meo charissimo. Tübingen

1045. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Ulm, 26. April/6. Mai 1627

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 92 f.

S. P. D.

Clarissime vir. Scripsi nuper, latore Forstero. Urget nunc Mütschelinus, ut scribam. Ego vero hunc monitorem tibi sisto, λάλον αὐτόπτω: sane quia parum amoena sunt, quae recenset. Etc.

Erunt forsitan Argentinae nobiles Dani; nisi tamen hodiè omnes militant Regi suo. Si quorum tibi copia est, rogo perconteris de Braheanis, dedicavi ipsis Hyperaspisten; nondum repraesentavi exemplaria; cuperem esse civilis, et civilitatem sollicitare mutuam: sed occasionibus destituor.

In eo libro acer fui et acerbus in Claramontium, nolim tibi exemplo esse. Sumpsi mihi authoritatem doctoris in artis cavillatorem imperitum. Jam ille apologiâ editâ, pro juvene temerario, famam affectante, qualem credideram, prodit mihi Senator Caesennas, senectâ venerandus, Legatus Reipublicae suae ad summos Pontifices, Legum emendator. Talem ex stylo et studio praepostero odorari non potui. Ergo infelix hoc certamen fuit. Ego si quid contra, solum hoc agam, dimissa quaestione, in qua senex delirat, moralia tractabo, me excusans, expostulans cum illo, protestans. Sed desino cum papyro, quae est ejus paginae quâ Tabulae meae imprimuntur, quarta pars. Vale. Ulmae $\frac{6 \text{ Mai.}}{26 \text{ Apr.}}$ 1627.

1046. ALBERT KURZ AN KEPLER IN ULM

Dillingen, 13. Mai 1627

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 275. Eigenhändig

275

Clarissime Vir.

Volui et uero etiam decuit maturius atque cum primum tuas acceperam hasce meas reponere, sed eius de quo mihi indicatum erat Tabellarij inopinata mors occasionem et uoluntatem meam destituit, et qui istas auferet nuntius adfuit sane intempestiuus; nec exspectare tam otiose poterit ut ad capita singula Epistolae prolixius responderem. Facio tamen id breuiter; et in primis gratas gratias habeo ob auctarium illud primumque gustum nobilis operae quam tuo munere mihi licuit ex chartis illis initialibus delibare. Non morabor isthic ambitiosius nec indiges tu peregrinis laudibus priuato iudice et eruditionis tuae conscientia securus. In reductione ueteris Calendarij ad annos et numeros nostrates desideraret curiosior quispiam Patriarchatum illum deleri, quod ea appellatio uideatur infra summi praesulis dignitatem. Astronomiam Danicam et praesertim tuam libenter legi et remittam occasione proxima. interim anteire, nunc quidem uolui Chiliadis Suplementum quod conijcerem ex notationibus marginum eo libro te difficilius carere. Caetera quae in Epistola continebantur tantum perstringo. De libris illis tuis emansoribus P. Guldin cognoscet; uoculam etiam illam in quam offendere auli-

cos posse credideras induxi. De opere quod Serenissimo Bauariae Electori adornas negotiosus fui, sed certi quid nunc rescribam nil habeo, faciam proxime et una te certiorem quo pacto ea successerint quae apud Serenissimum molior; Interim uale, et hisce qualibuscunque officijs meis id impetrare sine, ut te et salutem tuam curiosius ames. Dilingae 13. Maij 1627.

Alb. Curz SJ mpp.

Nobili et clarissimo Viro D. Joanni Keplero, S. C. M. Mathematico. Vlmae

1047. KEPLER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Ulm, 28. Mai/7. Juni 1627

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. fol. 563, Fasz. Kepler, Bl. 4. Eigenhändig

S. P. D.

Clarissime Vir. Si per diversos importunius te admonuj, nulla id alia causa factum, quàm ut resciscerem, reddideritne Virgo Blossia pecuniam commissam; anne forsan oblita fuerit. Nunc ego sat habeo, utinam et tu. Spem mutui praebuimus D. M. Hemmingerus et Ego: praestolanda paulisper est illa solutio. Quod vero schedas scribis expensorum, id de superfluo est. Suspendisses schedam cera de pariete, quotiesque filius te interpellasset, assignasset ipse acceptum, te levans operâ. De Geographico schemate dudum tibi significavi, vacares magis necessarijs. Idem repeto, totiusque rej penes te relinquo arbitrium.

DD. Collegis tuis de facultate Philosophica gratias ago magnas de salute mihi impertita, deque ijs, quae me scire de filio meo voluerunt. Author ego filio non fui, ut lauream peteret, miratus potius sum facilitatem: deinde existimavi, eos qui stipendijs fruuntur incitarj beneficio ipso ad contendendum per gradus; et tolerabiliori forte loco futurum filium laureâ obtentâ. Caeterùm ut sumptus in praeceptorem privatum faciam, deliberationis id eget. Hoc habeo pro certo, filium nullâ machinâ posse adigj ad praecepta memoriae mandanda; eoque desperavj de stipendij usufructu. Jam privati id agunt, ut qui suae curae sunt creditj, praecepta discant. Ergo filius pluribus utetur tergiversationibus ad se subducendum ex horâ privatâ, quàm ex lectione ordinariâ. Haec perpende, cumque DD. fautoribus meis communica; ut ijs perpensis dispiciant, an hos sumptus ego, qui certis gradibus ad inopiam proficiscor,

consultius aliter sim collocaturus. Petit filius Scapulae Lexicon; haberem, si essem Lincij. Interim amicum desidero, qui aditum illi concedat ad † suum exemplar. Petit et Magirj physicam. Velim audire physicj vestrj judicium. (· Si probat Magiri lectionem, venditur hic 48 cruciferis non ligatus; opinor Tubingae tritum Exemplar vili comparari·) Nam haec ej regula fixa esto, libros legendj, vago aliâs ingenio: legat ex quibus re- 30 spondere olim possit ea, quae ex ipso quaerentur. Et tu mihi scribe, quodnam legitimum completionis philosophicae tempus habeatur: deque fraenis cogita, quos injiciamus stolidae ejus cupiditati honorum, 41 qui fortasse jam de uxore post | honores, cogitat. Rescivi aliqua ex ejus arcanis.

Mitto paginas absolutas, quibus integretur exemplar D. Abbatis Bebenhusanj; tu lege prius de Epochis calces ad Titulos singulorum planetarum, eosque inter se compara, cumque D. M. Maestlino commu- † nica. Pulchra est alternatio in ♄ ♃ supremis, pulchra et perfecta in ♀ ☿ intimis. Pulchra et perfecta in ☉ ☽, uterque in long: media ille priore 40 haec posteriore, ille quidem motu medio perfectè, haec motu medio imperfectè, scilicet ut motu vero sub Solis loco vero sit; faciens Eclipsin † Solis totalem cum morulâ in Aethiopiâ. Et ecce cur nigra Chusj progenies. Haec ad Genealogiam tuam Arabicam adscribe. (*Randbemerkung:* ♄ Aphelius o ♎, ♌ o ♈. ♃ Perihelius o ♐, ♌ o ♋. ♂ o ♋. ☉ o ♋. Apog: o ♈. ♀ o ♋. Aph: o ♎, ♌ o ♈. ☿ o ♈. Aph: o ♋, ♌ o ♐. ☽ in ♂ cum ☉ Ecliptica, ejus Apogaeum o ♎, ♌ o ♋. Extremi ♄ extimus et ☿ intimus, in oppositis. Inde alternantes locis intermedijs ♃ ♐, ♂ ♋, ⊕ ♐, ♀ ♋ bini binis oppositi vicinis, bini uno omisso conjunctj. Imprimis nota stellam Novam, in Aequinoctio creationis Autumnalj.) Scripsit filius, accepisse 50 te a Principe librum orientalem, scriptum a summo desuper. Cogitavi num Sinensis scriptura esset, teque ex ea sine duce quicquam consecuturum desperavi. Sed fallitur procul dubio filius, non à Principe, sed † à Martallero nostro, accepistj librum, non Sinensis, sed Arabicae scripturae. Sed desino. Vale, tuasque saluta. Dabam Vlmae $\frac{28 \text{ Maj.}}{7 \text{ Jun.}}$ 1627.

Cl: D. T. A.

J. Kepler

Cl: Viro D. M. Wilhelmo Schickhardo,
Sanctae linguae professorj in Academia Tu-
bingensj, D. amico et hospiti meo charis-
60 simo. Tübingen

24) Sapulae

1048. ALBERT KURZ AN KEPLER IN ULM

Dillingen, 10. Juni 1627

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 276. Eigenhändig

Nobilis et clarissime D. 276

Constitui differre hactenus litteras quousque auctarium aliquod de mea opera redhiberem, et simul certi aliquid optatique Viennâ nunciarem, nunc ita usuuenit ut possem neutrum. nam chartas meas Typographus moratur et Viennâ mature aliquid certi (?) de meo consilio exspectari uix potest postquam subditi caussam Dux Wirtenbergicus † receperit. itaque alio destinandae sunt rationes et forte ad uicinam Lindauiam aut proxima Comitia quae aiunt inclinare Ratisponam occasionemque forte aliquam suggerent e uicinia cum Serenissimo Electore Bauariae transigendi; praesertim si editio interea eius commentarij de quo scripseras maturetur; quamque uti omnes uehementer approbant, ita non dispicio quemadmodum operae apud nos Typographicae uel in tanta numerorum penuria uel in tanta operum aliorum frequentia curare ex tuo uoto et libri dignitate possint.

Mitto una Astronomiam Danicam cuius usus mihi gratus et opportunus accidit; puto me uestigia subinde aliquammulta deprehendere, Styli et scriptionis Braheanae: sane margines interdum facundius loquuntur quam quod interstat. alterius libelli usum prorogatum mihi gaudeo et rogaturus id ultro fueram quod illic breuiario quodam concepta cernerem quae multi uerbose circumscriberent. Itaque postquam Augusta desperare eum libellum debui iam comparaueram me ut priuatim nonnulla ipse mihi excerperem sed abstinuit me facta Bibliopolae mentio et laborabo ut Ratispona huc adferatur, quod idem de Astr. Dan. cuperem si sperari posset. De mea ratione extrahendi Radicem ita est uti frontispicium tui illius theorematis exhibuit. Sagitta arcus dupli (· aucta Ziphris ·) est quadratum de subtensa arcus simpli. sed diametrum circuli necesse est in p. 100000. esse diuisam aut sagittam duplicari. Interim † idem theorema paulo variatum expedit per ipsos sinus omnem multiplicationem: cupio et laboro ut idem in diuisione reperiam, quod si fiat, nunc adeo triste quod obpressis (?) meis logarithmis, quos magno hactenus labore concinnaui. Alia quaedam astronomica supersunt quae differo una cum mea disputatione ad proximum abitum tabellarij. Quod nuper litteris meis addidi nolim te eo accipere, uelut si laqueos conscientiae tuae dispositos uelim et secundum amici gratiam atque sententiam etiam

11) aprobant 22) exceperem

de Sacris et salute tua decerni; neque nos uero tam infeliciter eruditi sumus quin uni cuipiam subinde laetus sit Deus ὁ καρδιογνώστης quem Nemo utique fallit quisquis affectatas excusatiunculas priuatim domi suae comminiscitur quibus quiritantem interdum conscientiam aut oblectet aut fallat. sed ego te scilicet mi Keplere cum uiderem ita comparatum, ut haud paulo plures naeuos in illa tua, seu priuata seu alia, quam in nostra et Catholica Ecclesia agnoscas, facere aliter non debui quam ut ad hoc ipsum tribunal conscientiae tuae te reducerem; cui si obsequeris non erras quamdiu illa non errat. credere autem peculiariter potes non errare si cum pluribus sentias: inter quos ego si suspectus sum, age ita et utroque silente, loquatur scriptura, loquatur Antiquitas, loquantur S. P. loquatur Deus. ego interim tacitus inter preces operiar quousque Bono Deo placuerit, tibi eam mentem inijcere, cuius te per aeternitatem non poeniteat. Dilingae 10. Jun. 1627.

Alb. Curz SJ.

Nobili et clarissimo Viro D. Joanni
Keplero, S.C.M. Mathematico. Vlmae

1049. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN ULM

Straßburg, 5. Juni 1627 (a.St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 315–317. Konzept

S. P. D. Vir summe. Binas tuas, à Forstero unas, ab hoc Mütschelio alteras rectè accepi. Gratias ingentes ago (nam quod in posterioribus erat, primo loco dicendum est) de ' suggesto exemplo Thummiano, quod sanè, nisi jam longiùs processissem, quàm ut regredi sit integrum, injecto terrore scripti mei cursum omninò sisteret. Sed quid faciam? Excusa jam sunt, idolum Hallense Denaisii JC. et idolum Aspricolle seu Sichemiense Thomsoni, utrumque adversus Lipsium. Utriusque enim exempla jam diu cùm desiderentur, visum est ea recudere; iisdemque meum Lauretanum idolum continuatis paginarum numeris, annectere jam coepi, sic ut ea loca quae Roestius impugnat, adjectis notis apologeticis propugnentur. Id eò facere placuit, tum quia mei quoque idoli vix ampliùs exempla supererant: tum etiam quia in multis criminationibus adversarii, ipsa mea verba inspecta possunt ad responsionem sufficere. Quod si semiperfecto opere desisto, damnum sibi typographus à me sarciri volet. Pergam igitur? at multa sunt inclementer in Gephyrium, inclementiùs in Acignios (hoc est, quantulo minus quam in ipsum Aquilium?), haud pauca etiam juveniliter et calidè nimis dicta, ut tunc aetas mea erat; quae tamen in recudendo libro, si bonam fidem prae-

stare velim, omitti vix possunt, neque verò tam potentibus, imò tam impotentibus hostibus ulla mitior verborum interpretatio satisfaciet. Itaque prorsus inter sacrum et saxum haereo. Quaeso pro caetera tuâ in me benevolentiâ, fluctuantem aliquo sapiente consilio juva. Ego interea tergiversando et moras nectendo, typographum traham. nec jam deficit idoneus praetextus. Est enim amplissimo Consuli Storckio p. m. (cuius hoc edictum funebre, Clarissimo Hebenstreitto nostro cum plurima salute velim offerri) parentalis oratio scribenda: et alia subinde auocamenta vel nolenti sese obtrudent. Quid si etiam interea fortunae rota flexu aliquo, rerum hanc scenam immutet? quanquam ista nostrorum hominum πολυψηφία quae Graeciam olim perdidit, animorumque distractio miserabilis vix boni quicquam augurari sinit. Omnia ἐν θεοῦ γούνασι κεῖται, quem ultrò sequi, et obsequi velle, pium: si nolis, necesse est.

Jam qui ipse mihi consulere non possum, quî possim tibi viro sapientissimo? Non omisi tamen adire bibliopolas, ut imperasti, praescius, hanc nationem Mercurio sacram, Honesti respectu nihil, omnia lucri causâ facere. Nec me fefellit eorum responsum: causantur, se nec suos divendere libros posse: cur ergo susciperent curandos alienos? Non Italos jam, non Gallos, non Belgas | Germaniam in his turbis adire: et 317
ut veniant, non repraesentatâ pecuniâ, sed librorum permutatione negotiari solere. Unus tamen eorum repertus est, Wilhelmus Christianus Glaserus, Academiae Typographus, ille quidem adhuc novitius (credo biennii trienniive) bibliopola, sed bonae fidei ac integritatis mihi perspectissimae vir. Is recepit, et ego praestare non vereor, si quid committere aut hîc aut Francofurti velis, omnia fideliter executurum. Hominem in mea potestate teneo, beneficio non uno mihi devinctum. Itaque quid et quomodo fieri velis, ostende. Sat scio, vel in mei gratiam, officio viri boni et procuratoris gnavi functurum. Solent aliâs isti homines, quod Salviani Rittershusii, et lectionum memorabilium Wolfii, et multis aliis exemplis didici, si quis autor sua suis ipse sumptibus edat, eum omnibus modis, ex composito conspiratoque premere, quod metuunt, ne suae artis compendiique quaestus hac ratione intervertantur. De Danis quod quaeris, tres Ranzovii hîc agunt, non studiorum, id enim isti jam obsoletum et paenè probrosum ducunt, sed artis equestris et gladiatoriae causâ. Per hos si quid in Daniam curatum velis, rectè curabitur. Doct. Clutenius JC^tus Academiae nostrae, quem innotuisse tibi Tubingae puto, eâdem in re suam ultrò pollicetur operam occasione nundinarum instantium praestandam: ad quas per mercatores Ulmenses Hyperaspisten tuam transmittas suadeo, teque, Vir excellentissime, valere jubeo. Argentorati, 5. Junii. 1627.

1050. ALBERT KURZ AN KEPLER IN ULM

Dillingen, 25. Juni 1627

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 277–278. Eigenhändig

277 Nobilis et clarissime Domine.

S. properabo ad te breues hasce litteras ipso isto die quo ad postridianam disputationem adornandam sum negotiosus. Eius disputationis † exemplum unum atque alterum adiunxi. Errores aliquammulti Typographo debentur nonnulli forte etiam mihi, de quibus sincere et libere moneri rogo. Argumentum summam et consilium scriptionis studenti (?) iam tum exposui. Accessit confirmatio ex ijs quae magni principis legatus Roma rediens nunciauit. et proderit saltem reor publice si recepta hac methodo repositisque ueterum epicyclis in unum Solis orbem annuum cuncta secundarum inaequalitatum phaenomena conferentur. qui primus utique aditus est ad persuadenda penitioris astronomiae Fundamenta. De parallaxi Martis suspicor exsculpi aliquid e differentia latitudinum posse: saltem eiusmodi non erit ut demonstrationi officiat. Triangulum Isoperimetrum, ad cuius circumductum expendo planeticas Ellypses, neque incommodum est neque iniucundum in ista praesertim solidi orbis manuaria demonstratione. Nuper ita usuuenit ut apud hominem experientem et qui proximè Vienna reuenerat mentionem facerem de subsidijs pecuniarijs. Ait facilius longe hic in uicinia quam Viennae. Rem transigi posse si primum illigatur ex quaestore Augustano (bei dem Reichspfenningampt zue Augspurg) quinam e Sueuicis statibus quotam suam proximae Imperiali contributioni non exhibuerint, nam talem quenpiam statum et numeraturum in lucris eiusmodi creditorem cum quo e uicino et amico transigi possit et exorari facillime Vienna posse. eam rem te cognoscere necesse fuit, priusquam aliud Vienna nunciatur. P. Ziglerus Mog. Elect. confessarius impense optat Rudolphearum exemplum. collocabitur bene et per eum destinari alterum etiam poterit ad Illustrissimum Electorem. de pretio ego curator ero. Epitomen necdum ad te et raro etiam e manibus remitto. Sane multum tribuo illi libello et puto sufficere | 277v si inde praecepta pro Tabulis Rudolpheis exscribantur. Ad appendicem Epistolae tuae mi Keplere nec respondere uacat nec tacere sustineo. Cuperem Magistrum illum tuum (cuius nomen mihi ignorare necessum est) attentius audisse ad quos loquentes uterque prouocauimus, SS. Patres, Orig. in Thessalonicenses (?) ac Nectarij et Greg. Nyss. orationes de S. Mart. Theodoro, tum alterum Gregorium in Cyprianum, et Ambr. lib. de uiduis, et Hier. in Epitaph.

Paulae, Chrys. Homil. 16. in Ep. 2 ad Cor. et alios, quibus judicibus non causa deciditur; tu quidem causa cades, nos hic Dilingae in libellis edendis sequimur quod sancta olim antiquitas praeiuit. Populus Christianus ait S. Aug. l. 20. contra Faust. c. 21 memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, et ad excitandam imitationem et ut Meritis eorum consocietur atque orationibus adiuvetur. precibus uero SS. et amicorum Dei ait S. Chrys. hom. 62. (sic!) ad pop. Ant. quorum libertas multo plus ualet quam sermones nostri, fiat ut omnes nos ac quicunque ad plenitudinem Ecclesiae pertinent, his liberati malis pro tribunali Christi cum libera securitate stemus. in quo noto Epistolam finio. Dil. 25. Jun. 1627.

Alb. Curz SJ mpp.

Nobili et clarissimo Viro D. Joanni Kepplero S. C. M. mathematico. Vlmae 278v

1051. DANIEL MÖGLING AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Butzbach, 20. Juni 1627 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 9737v, Bl. 7. Eigenhändig

. . . .

Ais porrò te non latere, quod D. Keplerus vobiscum ambiat Professionem Academicam. Ipse se ita declarat. Petere nimius Professionem, non ordinariam et perpet: sed extraordinariam, et ad tempus, neque enim ipsi Caesari resignare animus est, solum Calculi sui novi rationem loco publico explicare. Non dubito quin ingenuè agat, et certè dolendum, ut ais, tantum virum non melius haberi. Verùm, sic tempora ferunt. Patientia! 7

1052. ALBERT KURZ AN KEPLER IN ULM

Wiesensteig, 19. Juli 1627

Original unbekannt. Erster Druck: Chr. Frisch, Kepleri Opera omnia Bd. VI, 1866, S. 583; Bd. VIII, 1870, S. 907

Exclusus sum nuper improviso itinere ad Ill. Comitem Helffensteinium, quo minus literis tuis maturius responderem; quam equidem jacturam eo libentius tuli, quod sperarem, posse me ex vicinia et occasione illuc ad vos usque Ulmam excurrere. Sed laborante etiamnum valetudine Comitis, cujus obsequio destinati sumus, missio hactenus impetrari non potuit. . . . Postremum epistolae tuae desiit in controver-

siam familiarem, in qua tu scilicet ingenio tuo gratas gratias debes, quod tibi in eo commentario tam luculenter patrocinatum est. Ais, verba Augustini passive accipienda pro ipsa mercede, cui associari olim in coelo cupiamus. Mihi enim de ea commentatione militari aliter non visum, quam ut Augustino ipsum Augustinum interpretem arcessam. Ita igitur ille, quaest. 149 in Exodum: admoneremur, inquit, cum merita nostra nos gravant, ne diligamur a Deo, relevari nos apud eum illorum meritis posse, quos diligit. . . .

Problema ita proponerem: Ex data anomalia media investigare anomaliam eccentri et coaequatam, quod in Epitome absolvitur per regulam falsi. Esto via planetae ED elliptica ejusque focus alter A, alter B, ipse autem planeta in E. Junctis EA et EB, EB insuper producta in F, ita ut EA, EF sint aequales, describatur centro B intervallo FB circulus FH, demissaque ex F perpendiculari compleatur figura. Oporteat jam ex data anomalia media, sive arcu FH invenire ceteras. Quoniam ergo in triangulo FBG est ut radius ad FB, ita sinus anguli FBG ad FG et sinus anguli GFB ad GB, est autem FB dupla radii (in tua dimensione), erunt et sinus sinuum dupli. Datis igitur per duplicare rectis GF et GB, et ipsi GB addita focorum distantia BA, habebitur in triangulo FGA angulus FAG et latus FA. Iterum in isosceli FEA ex angulis ad F et A et latere comprehenso FA habebitur EA, distantia ab uno foco, quae subtracta ex 200000 relinquit EB distantiam a foco altero. Quodsi ad extremum fiat ut EB ad radium, ita sinus IEB ad IB, et reperta IB addatur ad semissem intervalli focorum, habebitur IC, sinus secundus anomaliae eccentri. Alia quaedam compendia operae praetermitto, quae ultro cogitanti accidunt.

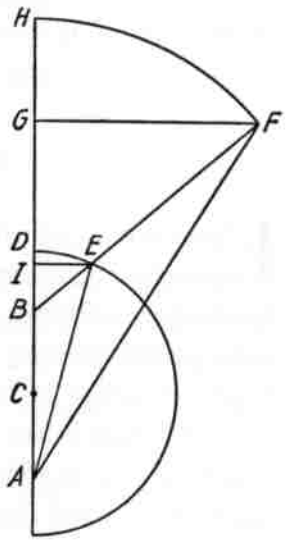

Randbemerkung Keplers zu Z. 28ff.: quare et GFA; dabatur vero FBA, ergo et GFB et BFA. *Zu Z. 31f.*: et EAF ab FAG ablata relinquet EAD; ceteris non est opus.

Zusatz Keplers: FBH 48° 45′ 15″, 65929.85, GB 131859.70, BA 18460, GA 150320, FG 150320.28. Hic attende, FG et GB sunt aequales, quia anomalia eccentri est 45°. Si esset ut BE ad EF vel EA, sic BA ad AF, anguli DAE, EAF aequarentur, esset ergo et BD ad DA ut BA ad AH, minor ad totam, ut major ad totius duplum: minor ergo dimidia majoris, quarta diametri, eccentricitas tamen unica. Nuspiam igitur

aequales anguli ad A, nisi tantum uno hoc loco. Sed pergo: FAG cum FG fit exiguo major quam GFA cum FA; quodsi sinus essent, conjuncta darent scrupulum. Nunc lineae duplae sunt eoque amplius, ergo 40 eoque amplius dant scrupulum. Est ergo FAG 45° 1′, ergo quia FBG 48° 45′ 15″, erit BFA 3° 44′ 15″, tanta et EAF. Aufer ab FAG, restat EAD 41° 16′ 45″; ut habet tabula aeq. 41° 21′ 37″. Pro AE: datur EAB 41° 16′ 47″, EBD 48° 45′ 15″, ergo BEA 7° 28′ 28″. Ut vero (sin.) BEA ad BA, sic (sin.) ABE ad AE.

1053. ALBERT KURZ AN KEPLER IN ULM

Dillingen, 26. August 1627

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 279–280. Eigenhändig

Nobilis et clarissime Domine. 279

Ego uero et priuatim mihi, et publice posteritati de tabulis Rudolphaeis uehementer gratulor, et foret hic sane locus excurrendi in laudes Exspectati operis, nisi mihi tute ipse inijceres manum, iterumque ac serio iuberes edicere, si quae in ea scriptione bono publico obseruassem. Equidem neque is sum a quo exspectare aliquid huiuscemodi debeas, et iuuat tamen etiam ista obsequi, postquam in alijs, non perinde opera mea succedit, ut adeo accusari me subinde malim, quod nihil scribam, quam quod nihil faciam (*Randbemerkung:* laboraui non frustrà, nec remittam quanquam e re tua eueniat quod cogito). Inseram igitur hisce litteris duo quae adnotaui; opus enim hic contrahere spatia, ut locus alteri controuersiae relinquatur quam bene longam nuper separatim ad Epistolam contexuisti.

Iam igitur est: quod saepiuscule tibi placet sequi uiam ut tu uocas inartificialem, pag. 21. 24. 26. (pag. 21 dicitur in rectangulo rectilineo etc. puto uero typographi errorem sed qui lectorem turbet) causa est ut supersedeatur mesologarithmis et calculo eorum ancipiti, cum sunt diuersae speciei, aut alia mihi non nota; quanquam uideo abundantes et defectiuos etiam alibi reperiri in interuallis planetarijs qui forte calculum turbent; itaque non est cur uulgarem illam rationem non amplectaris, Vt summa crurum; ad diff. ita Tang. semisummae angull. ad T. diff. etc. praesertim cum illud ipsum problema per totos sinus absolui potuerit.

Alterum et hac uice praecipuum est, quod in tabulis aequationum non exhibentur accuratè anguli ad Solem, si ex adnotatis distantijs computentur nec uicissim ipsae distantiae si ex anomalia coaequata. non re-

curro hic ad punctum aequatorium sed ex uulgata propositione (quod sinus laterum sinibus angulorum oppositorum sint proportionales). Scio esse ut interuallum planetarium ad anomaliam eccentri
30 ita semi eccentricitatem ad angulum prostaphaereticum seu diff. inter coaequatam et Eccentri etc. Ex ipso Theoremate prodeuntes anguli ad Solem uerbi gratia in Theoria
t Martis longe differunt ab ijs qui in tabulis colliguntur. Subijt quidem si centrum figurae seu orbitae sit mobile et in augis linea per quaedam quasi κινήματα libretur constare sibi tabulas posse, sed quid de eiusmodi libratione sentias malo ex tuo uir clarissime iudicio cognoscere quam porro aliquid in doctam illam operam audere.

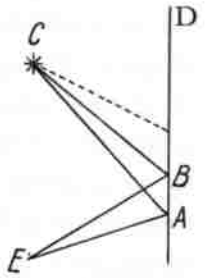

Vt AC. ad ABC.
ita BA. ad BCA.

Anomaliae Eccentri ♂

	CL	XXX		LX	CXX
	33738	49818	Vt AC	46630	37357
	69315.150°	69315.30°	ad ABC	60° 14384	120° 14384
	195796	195796	ita BA	195796	195796
	298849	314929	ad BCA	256810	247537
Respond.	2.53. 0	2.27.28		4.24.9	4.49.32
Ex tabb. a. debebant	2.46.16	2.33.23		4.30.0	4.42.49

In Anomalia a. XC. Gr. calculus et tabb. prorsus aequipollent.

Pergo deinceps ad familiarem controuersiam quae partem Epistolae
50 bene magnam uerbose et puto meditatè conceptam occupauit. Initio decurris originem disputationis et uero iniecisse me ultro tibi curam salutis. Sanè; ad eam hortationem reposuisse te anceps dilemma, nec censuisse transitionem ob amici gratiam reluctante conscientia faciendam. cum insisterem ego eam excusationem patrocinari conscientiae tuae non posse, qui haud paulo plures in tua illa Lutherana quam in nostra et Catholica Ecclesia errores agnoscas. Dissimulasti tu scilicet comparatio-
279v nem quam institueram | et in alteram partem operosus respondisti, etsi aliquammulta e nostris placitis et approbes ipse etiam et sequaris, ferri tamen omnia, ac tolerari non posse, additum exemplum de SS. meritis quae
60 libelli nostri in Satisfactionem pro peccatis offerri posse doceant. facile fuit ut condonarem istud amico de statu quaestionis absilienti: Itaque in eum deinceps laborem incubui ut conscientiam tuam super eo argumento quod proposueras pacarem. Et commode ita euenerat, ut in litteris proximis

44) 256710 *statt* 256810 50) concepta

prioribus ad SS. PP.es conceptis uterque uerbis prouocaremus, quorum iudicio si standum, facile uidebam de causa tua et Ecclesia esse conclamatum. Scripsi igitur Aug. de ea quaestione mentem atque sententiam, in cuius deinde expositione cum uiderem te ingenio tuo plusculum indulgere; feci quod in huiusmodi dissertationibus optimum factu est, et Augustini mentem ex ipso Augustino luculentius expressi. quo sane posteriori testimonio id impetrasse me uideo, ut propemodum fatearis te in ea quidem particulari controuersiola triumphari. Ego uero illud mihi mi Keplere non arrogo; uelitemur nos pro copia et sapientia quam satis est, interim pro causa meliore pugnet Antiquitas, uincat Deus, ueritas triumphet. Caeterum in ipso illo Aug. testimonio aliqua etiamnum desiderare te uideo. Jubeor probare eam esse mentem Aug. ex circumstantia textus, quem uero locum ego ex toto Aug. seligere etiam data opera potui, aut optare meliorem quam quaest. illam 149. in Exod. ubi ex composito S. Vir probat Mosis apud Deum tanquam fidelissimi famuli tantum fuisse meritum per illius gratiam ut ei diceret Deus sine me et iratus conteram eos. Ex. 32. Jubeor probare merita haec amplius aliquid esse quam SS. suffragia quae apud Deum interponantur. Quid ergo? Credendum est inquit Aug. et pietas fidei expostulat credere quod omnes eleemosynae totius Ecclesiae et orationes et opera justitiae et misericordiae succurrant recognoscenti mortem suam ad suam conuersionem. de uera et fals. paen. c. 12. Jubeor probare de illis solis loqui Augustinum quos iam coronatos Deus diligit. Hic tu uero causam tuam ultro prodidisti, ecquid enim obieceras tanquam piaculum nobis, qui non SS. tantum caelitum merita, sed ordinis etiam et sociorum minorum satisfactiones offerre Deo doceamus. Jubeor probare illum non loqui de necessitate temporum, sed de tota peccatorum summa. Iterum necesse est aut falli te uehementer, aut fallere, nec licuit mihi ante idhac (?) impune suspicari te in Catholicorum placitis, quibuscum in arenam descendis, adeo hospitem esse et peregrinum. Ecce: Offerimus sanctorum merita siue eorum qui cum Christo regnant, siue eorum qui nobiscum militant, in satisfactionem pro peccatis nostris, neque sola aut absque Christi meritis pretium et effectum habitura, neque etiam ita comparata, quasi ipsae Christi passiones absque ijs non sufficiant, sed quia et aequum est et uero Sanctis honorificum | ut passiones illae coram Deo non sint inanes, et ipsi etiam Christo gloriosum, a quo SS. omne bonum manat, et merita ista meritum trahunt. aduersum hanc propositionem uel ex scripturâ uel ex SS. PP. quid audes? nisi ips priuatim tibi hostem unum quempiam imaginarium aedifices, in quem deinde facundiam tuam ingeniumque uelut ad palum exerceas. Sed ego ista scilicet ex Aug. nequicquam ingero cum tibi tam uilis sit ipse de quo loquimur Augusti-

nus, ut nisi se uidelicet approbet tibi, nisi ad mentem et sensum tuum loquatur exspectare debeat uir sanctus, quam mox ab eius reuerentia et autoritate discedas. Vide mihi quorsum res uestrae et consilia euadant, postquam conculcata Ecclesiae autoritas, postquam profligata summi praesulis reuerentia, quantillum audaciae (?) spatium superest, ut caetera quoque quibus Ecclesia hactenus stetit columina subducantur: Itis nimirum in partes quisque suas, quocunque animus aliquem et lubentia trahit, et quidquid defendi torta aliqua scripturae sententia, aut extemporali ratiuncula potest, id autem impune creditur. Stat pro ubiquitate sua Thummius argumentis ut putat e scriptura inuictis, aliter ex aduerso Menzerus scripturam intelligit. quid si ex eadem Pharetra Arius? quid si Eutiches et Nestorius pro erroribus suis argumenta arcessant? Quid exspectamus? Male tecum agitur mi Keplere quamdiu fidei, et conscientiae tuae regulam aliam non habes, quam illi habuere, quos falli et fallere nec tu ipse diffiteris. Videtis inquit ad hoc genus hominis August. (lib. 32. contra Faust.) id uos agere, ut omnis de medio scripturarum auferatur autoritas, et suus cuique animus autor sit, quid in quaque scriptura probet quid improbet, id est ut non autoritati scripturarum subijciatur ad fidem, sed sibi scripturas ipse subijciat: non uti ideo illi placeat, quia hoc in sublimi autoritate scriptum legitur, sed ideo recte scriptum uideatur quia hoc illi placuit. Ventum (?) ad μορμολύκεια quae tuae ad marginem Epistolae calamo ut opinor et opere tumultuario excitasti, siue ea appellatione Sacerdotes nostri petuntur, non uideo an illud huiusmodi a te exspectari debeat, qui inter catholicos tot annos uersatus, intelligere potuisti, inter centones illos et cucullos, inter informes eas tegetes non raro uiros eiusmodi latere, quibuscum nec fortunam nec doctrinam suam praedicantes uestri audeant componere atque comparare; siue de doctrina nostrorum agitur quibus errores uestri non raro uiuis coloribus depinguntur, puto id omne a nostris haud paulo temperantius fieri, quam uestri praecones soleant, qui tum demum sese tritum ferre, et sensum in republica credunt, cum ex Papa Antichristum ex Imperatore Draconem Apocalypticum, ex Episcopis carnes bestiae, ex principibus ossa, ex caeteris nescio quae monstra alia seditiosis clamoribus
280 v efformarunt. De reformatione super anisana non est | quod conqueraris, nisi Deus meliori causae praeceptor adfuisset, truculentiores alios magistros nacti fuissemus, Turcas, Tartaros, quos tribules uestri in societatem suam et imperium euocarunt, ut Catholicae genti fidem uestram, et litteras praeirent.

Haec mihi tu mi Keplere cordate et libere ad te scribenti scio non inuitus ignosces: Amo te, et salutem tuam: non possum tibi blandiri, in ea causa, quam uideo ad interitum tuum spectare; in caeteris admirabor te,

in caeteris laudabo in isto autem Salutis tuae negotio, per illum ego te stillantem Jesu Christi sanguinem rogo, ne ingenio tuo tantum tribuas, ut solum te sine duce sine comite uerum tangere posse speres; uel in ista luce et societate tot tantorumque siderum errare metuas; ad ista digitum tibi, ad ista calamum intendo (Aug. l. 1. contra Julian. Pelag.), quod credunt, credo, quod tenent, teneo, quod praedicant, praedico, istis cede, et mihi cedes, acquiesce istis, et quiesces a me: postremo si mihi per eos fieri amicus non uis, saltem rogo ne per me illorum efficiaris inimicus. Sed quomodo non efficieris? si in isto errore permanseris. Quo ergo melius, ut his accedas, ab illo recedas. Tantumne apud te possunt Pel. et Coelestius, Lutherus atque alij, ut a Solis ortu, usque ad occasum tot et tantos Catholicae fidei doctores, et defensores antiquos, et nostrae aetati contiguos, dormientes et marcentes, non solum deserere uerum etiam Manicheos Lutheranos audeas appellare. Finem Epistolae scribo, et utinam tibi in ea mi Keplere salutem. Dilingae 26. Aug. 1627.

Alb. Curz SJ mpp.

1054. GALILEO GALILEI AN KEPLER IN ULM

[Bellosguardo], 28. August 1627

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 80

Vir eruditissime 80

Plerunque homines longinqua itinera suscipiunt ut suarum mercium dinundinatione augeant patrimonium, et domum redeant pecuniosiores: sed Joannes Stephanus Bossius Mediolanensis qui has tibi reddet in remotissimas istas regiones proficiscitur non diuitias perquirens sed Doctrinas, nec studet patrimonium, sed uirtutes quae nulla nobis hereditate contingunt, augere; immo libens patrimonium impendet, ut scientiam comparet, et parui pendit si domum redeat pauperior factus dummodo virtutibus auctior reuertatur. Praecipuè uerò Matheseos scientia peruellet erudiri: ideo ad te properans, me summopere obsecrauit, ut se tibi de meliore nota commendarem. Quod ego longioribus uerbis non sum facturus: sat enim fuerit qua de causa se tibi commendari uoluerit indicasse. Si urgerem acrius iniuriam tibi facerem perinde quasi uererer, ne tam rarae mentis, tam praeclari spiritus tuique reuerentissimum uirum non tuopte ingenio fores perhumaniter amplexurus. Hoc tamen non tam illius, quam mea causa adijciam; Bossium ita officiosè et

7) impendat

prolixiore beneficentia uelim prosequaris, ut ad ea quae tua sponte fac-
80r turus, | non parum mea commendatione uideatur accessisse. Vale V Kal. Septembris 1627.

Tibi addictissimus

Galileus Galilaeus

† Mitto cum his complicatam litteris Orationem Nicolai Adiunctij adolescentis in omni humaniore et seueriore litteratura excultissimi: eam sat scio te magna cum uoluptate lecturum, et mirificè futuram ad tuum palatum et gustum. Vale iterum.

1055. ALBERT KURZ AN KEPLER IN ULM

o. O. 3. September 1627

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 281. Eigenhändig

281 Nobilis et clarissime Domine.

Exspecto in horas Audientiam a principe Teutonico-Magistro qui heri ad antistitem nostrum diuertit, itaque hic te paucis notabor. In calculo meo nihil eorum quae suspicaris adhibui sed primus proportionis terminus est distantia planetae tabulata. Secundus Angulus ei oppositus seu compl. anom. Eccentri. Tertius semieccentricitas. Quartus proueniens esset diff. inter Anomall. Eccentri et coaequatam. In Marte uariatio magna est ut in Mercurio, in caeteris quibus Eccentricitas non aeque larga est; minutior tamen etiam non uariat. non moror si tu quoque calculum abeas, faciasque rei periculum. Addidi litteras P. Terrentij ea forma qua scriptae sunt. in quibus tui mentionem et hominum illorum obseruationes leges. Eclipsin computare nondum uacat. et laboremus † quaeso ut petentibus breue aliquid et accuratum respondeatur. Nuper quoque iussus sum ex te cognoscere in quot paginas aut quaterniones † scriptio illa anti Scaligeriana excurrat. Id spero me proxime illecturum et una quid ad controuersiam nostram reponas in qua tibi illud mi Keplere persuasum uehementer cupio non me de uictoria magis quam de salute tua dimicare. Vale. 3. Septembris Anno 1627.

Alb. Curz SJ mpp.

281v Nobili et clarissimo Viro, D. Jo. Kepplero
S. C. M. Mathematico etc. Vlmae

Nr. 1054 Z. 17/18) facturus fueras,

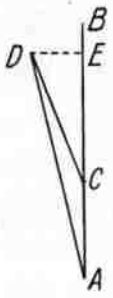

Randbemerkung Keplers zu Z. 5ff.: Si diceret, ut AD ad ACD, sic AC ad ADC, tunc ADC ablatus à BCD, relinqueret CAD; sed tunc CD non erit aequalis radio; eritque operatio duplex et sine compendio. Suspicor igitur sic illum dixisse: ut AD ad ACD, sic DC radius (· quod falsum ·) ad DAC. Aut duxit fortasse perpendicularem DE. Tunc si DC radius, facile invenit DE ex DCE: tunc ex DE et DA, [...] AE.

1056. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Frankfurt, 22. September/2. Oktober 1627

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 93–97

S. P. D.

Clarissime amicissimeque vir, Tabulis Rudolphinis absolutis, idque meis sumptibus, cum mercatoribus Ulmensibus profectus sum Francofurtum. Hic cum difficultas oriretur de taxa exemplaris, quia sum in societate cum Braheanis, rem detuli ad Commissarium librorum Caesareum. Hic consultis idoneis, diversas reperit sententias.

Docti, et quidem Jesuitae, omnibus perpensis statuerunt exemplaris taxam 5. fl. cum sint paginae 65. ut sic pagina veniat pro 4½. cruc. Mercatores vero librorum solam mercem intueri jussi, taxam dixerunt 2. florenos. D. Commissarius medium dixit 3. fl. pecuniae praesentis, ita ut studiosi ipsi, per aliquem delegatum, cum quo de operâ et vectura conveniant separatim, missis 2. imperialibus habere possint unum exemplar. Taxa dicta est hodiè, finientibus jam nundinis. Mitto igitur exemplar, ut id studiosis idoneis possis monstrare, et si me, imò si literas amas, eos instigare (missis etiam literis in Gallias ad idoneos) ut sibi ipsi comparent exemplaria, missis ad Tampachium pecuniis. Sed is non dabit exemplar, nisi pecuniâ jam numeratâ. Cum Professore Matheseos agi posset, ut id pro lectione significaret, et studiosos adhortaretur ad emendum. Possunt per eas tabulas, sine opere Ephemeridum Tabularumque directionum erigi etiam Themata et Directiones computari compendiosissimè, per Tab. Anguli Orientis et Logarithmos. Observationum Tychonis excudendarum causa, circumspicio occasiones manendi in Germania superiori, praesertim cum omnes Evangelici ex Austria relegentur: metus itaque me habet, ne et ego exulibus accensear, loco gratiae, qua fruebar hactenus. Eundum tamen est Lincium, elocatae pecuniae causa. Interim uxor et liberi haerent Ratisponae; interim fit hyems. Ita omnes spes in futuras nundinas recidunt.

Munda papyro exemplar Francofurto nondum mittere possum, mittam Ulmâ. De Gallia imitatura typum confidenter minantur. Itaque consultum est, expectare sequentes nundinas, interimque curare ut tunc justus aliquis numerus simul extrudatur. Si tamen interim petentur exemplaria in loca non suspecta, modò de eo constet Tampachio, pecuniis repraesentatis, mittere jussus est. Quod si aliquis numerus à vestris peteretur studiosis, possent illi breviori viâ accipere Ulmâ. Primae pecuniae omnes meae sunt, pro sumptibus impensis; quibus refusis, si quid residuum erit, in semisses distribueretur, me inter et Braheanos. Haec breviter: Tu me, ut qua potes adjuves, etiam atque etiam rogo. Vale. Francofurti $\frac{22.\text{ Sept.}}{2.\text{ Oct.}}$ 1627.

1057. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN ULM

[Straßburg], 7./17. Oktober 1627

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 363–365. Konzept

363 Accepi nuper, eximie vir, à Bockenhofero bibliopola literas tuas: tabulas verò Rudolphinas nondum accepi, praeventus à D. Habrechto, qui eas videndi cupiditate stimulatus obtinuit ab eodem Bockenhofero, affine suo, sed brevi mihi reddendas. Ago gratias ingentes pro tam pretioso munere, tam expectato tot annis à doctis omnibus, etiam
364 ἀντίδωρον aliquod, vel pretium | certè libri remissurus eram, nisi qui tuus Genius est id aegrè te laturum opinatus fuissem. D. Habrechtus hauddubie librum empturit, quanquam ejus appellandi copia mihi semel iterumque quaerenti data nondum fuit, ut hoc ex ipsomet audirem. Suaserim aliquot exempla libri primâ quavis occasione huc mittas non nisi inter bonos, à quibus metuendae non sint imitationis insidiae, distribuenda: et unum quidem, ut dixi pro D. Habrechto: aliud pro Doct. Nicolao Agerio; aliud item pro Doct. Valentino Espichio, medicis. Sed et Mathematicus Academiae nostrae M. Isaacus Malleolus exemplum chartâ mundâ petiit, ut aere suo procurarem, auditoribus suis librum se commendaturum pollicitus. Plures nunc Ulmenses causâ studiorum hîc agunt: quorum parentes à Rectore indicati, à famulo moniti, si pretium istorum exemplarium solverint, eorum filii statim hîc à me recipient: nam pecunias in hoc rerum statu transmittere non est consilium. Academiae nostrae Bibliotheca jam aliquot ab annis nec libro reddita fuit auctior, publicâ circa bonas literas socordiâ, an ob temporum difficultatem, incertum, consultus Bibliothecarius D. Clutenius negavit Scholarchas librum tuum empturos. Autor nihilominus fuerim, ut ultrò mittas exemplum, eique tuâ manu inscribas, te id Academiae eiusque Bibliothecae dedicare. Faxo ego, nec dubita, ut fiat, quod fieri par est. Idem

Doct. Clutenius petit etiam exemplar chartâ meliore, pro Illustrissimo et litteratissimo Principe suo, cui à consiliis est, Augusto Duce Luneburgensi, pretium ad primum libri conspectum per me remissurus. Quid si hoc ipsum etiam exemplar tuâ manu Principi dedicares? Doct. Lingelshemius (à quo plurimum salve) tuo nomine scribit in Galliam: ego hodiè Basileam, nihil intermissuri quod | ad te, quem ob immortalia in Remp. literariam promerita summopere colimus, adjuvandum pertineat. V. $\frac{7}{17}$. Oct. 1627. 365

1058. STÄNDE VON OBERÖSTERREICH AN KEPLER

Linz, 20. Oktober 1627

Linz, Oberösterreichisches Landesarchiv, Annalen Bd. 73, Bl. 482. Abschrift

Demnach der Röm: Khay: Mt: vnſers allergnedigſten Herrn, in dis Landt wollabgeordnete hochanſechenliche Herrn Commissarij in Reformatione Religionis, vnß zway vnderſchiedliche Decret, wegen der Löbl: Stendt Augspurg: Confession zuegethannen officiern, zueſtellen laſſen, welche Ihr Abſchrifftlich hiemit zuuernemmen habt, auch ſelbige denen alhie wohnhafften officiern vnd diennern, balt nach Empfachung derſelben, vmb iedes aigentliche endliche Resolution, der accommodation halber, abgeleſen worden; Weiln aber Ihr auſſer Landt, vnd diſe ſach gleichwoll Euch Concernirt, Alß haben wür Euch vorer|melte Reformations: Decreta, vmb Eür auch Endliche resolution nit verhalten wollen: vnd damit der Röm: Khay: Mt: vnſerm allergnedigſten herrn, ſowoll denen Reformations: Decreten, hierinnen ſchuldigiſt: allervnderthenigiſter Gehorſamb gelaiſtet werde, Alß iſt an Euch vnſer Begehrn, daß Ihr, waß Ihr der accommodation halber, zuthuen gedenckht, vnß ſchrifftlich aufs eheiſt erindert; dann da ex morâ Euch ein vngelegenheit darauß entſtehn wurde, wollen wür deſſen genzlich vnentgolten ſein: Darnach Ihr Euch zurichten. Gott mit vnß. Linz den 20. Octob: Anno 1627. 482 482v

N: Einer Löbl: Landtſch: in Öſterr: ob der Enß verordnete.

Die Herrn verordneten ſchreiben an Johann Kheppler, Landtſchafft: Mathematicum, vnd ſchlieſſen Ihme bey, zu ſeiner Erclerung, die von denen Herrn Reformations Commissarien, den 4. vnd 28. Junij erfolgte zway Decreta. 20. Octob.

1059. KEPLER AN DEN RAT VON ESSLINGEN

Ulm, 2. November 1627

Ehedem Stuttgart, Archiv der Stadt, Nachlaß Chr. Frisch III, 4. Eigenhändig

Edle Ehrnveſte Fürſichtige vnd Weiſe, Großgünſtige Herren, E. E. W. vnd Gunſten ſeind mein befliſſene dienſte beſtes vermügens bevor. Dieweil Ich in jetz-

verſchinener Franckforter Meß mein Aſtronomiſches hauptwerckh Tabulae Rudolphj genennet, an wöllichem weilland der weitberühmpte Astronomus Tycho Brahe, vnd nach deſſen Tod Ich, als darzu beſtelter, vil Jahr lang gearbaittet, dermahlen eineſt nacher Franckfort gebracht, daſſelbige auß der Röm: K. Majeſtät Allergnedigſtem Befehlich, vnter die Kunſterfahrne außzuthailen, wölches zu verhüettung der Buchführer alzuhoher ſtaigerung zwar wol in Catalogum geſetzt, vnd von dem Kay: Commissario aldorten, den Tycho Brahiſchen Erben vnd Mir zu guttem taxirt worden, aber den anweſenden Buchführern dißmahlen, ehe vnd dan es den Kunſtliebenden ſelber bekant würt, noch nit vberlaſſen oder verkaufft worden: In meiner zuruckhraiſe aber, als Ich den weg durch Eßlingen genommen, von E. E. W. vnd G. mir eine ſonderliche hohe vnverdiente Ehr mit köſtlichem wein in das Hohefelderiſche wohnhaus, vnd ferners eine mir hochnotwendige auſſtaffirung auff die vbrige raiſe, mit der leihung eines Spital gauls vnd Jungens, großgünſtig widerfahren, dadurch Ich verurſachet worden nach einer danckbarlichen erzaigung zutrachten: Allda mir dan zu gemüeth gegangen, das auch E. E. W. vnd Gunſten gutte Künſten, durch wölche die Erkantnuß göttlicher weisheitt vnd Gütte erweittert würt, liebhaben vnd befürderen, auch ſich einer gutten Bibliothec befleiſſen, dahero Ich leichtlich zuerachten gehabt, das ein par Exemplarien diſes werckhs diß orts wol angelegt, nit vnangenem ſein, ſondern dero Bibliothec zieren, auch vermittelſt deroſelben deſto beſſer auff die Posteritet zubringen ſein werde. Als hab Ich zu meiner widerkunfft nacher Vlm ein ſollich Exemplar auff gutt papir zur Bibliothec, vnd eins von gmainem papir, wie es künfftig verkaufft werden ſoll, für E. E. W. vnd Gunſten Statt Kinder wölche philosophiam ſtudiren, (·vnder wölchen mir diſer zeitt ein junger Mauchart bekant·) zu täglichem gebrauch außgeſöndert, vnd thue ſelbige E. E. W. vnd Gunſten in danckbarlicher, auch ſonſten vnderdenſtlicher gutter Affection praesentirn, Hochvleiſſig bittend, Die wollen ſelbige zu groſſen Gunſten an vnd auffnemen: auch mich vnd andere meine mehrere editiones, ſo noch künfftig zu ausführung der fundamenten zu jetzigem werckh gehörig ſein werden, mit vnd neben anderen Hochlöblichen Ständen vnd Stetten des H. Reichs, auff begebende fälle, zu dero Schutz, Befürderung, vnd Groſſen Gunſten befohlen ſein laſſen.

Damit E. E. F. W. vnd Gunſten Ich allen glücklichen wolſtand in gaiſtlichen vnd weltlichen ſachen von Gott dem Almechtigen Hertzlich wünſchen thue. Datum Vlm den 2 Novembris Anno 1627.

E. E. F. W. vnd Gunſten
zu angenemen müglichen Dienſten befliſſener

Johan Keppler
Der R. K. Mt. Mathematicus

Denen Edlen Ehrveſten Hochachtparn, Fürſichtigen vnd Weiſen, Herren Burgermaiſtern vnd Rath

des H. Röm: Reichs Statt Eßlingen, Meinen
Großgünſtigen Herren.
praes: 12. Novembr. Anno 1627

1060. KEPLER AN DEN RAT VON ULM

[Ulm, Anfang November 1627]

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 363. Eigenhändiges Konzept

Edle veſte Hochachtbare, Ehrſame Fürſichtige vnd Weiſe Großgünſtige Herren. 363
E. V. F. W. vnd G. ſeind meine ringfüegige doch befliſſene Dienſte jeder Zeitt bevor: vnd füege denſelben vnderdenſtlich zuwiſſen, demnach Ich die Exemplaria meines alhie gedruckten Aſtronomiſchen Hauptwerckhs zwar im verſchinen Monat Septembrj nacher Franckfort gebracht, ſelbige auß Irer Kay: Mt. allergnädigſtem befehlich vnder die Kunſtliebende vnd Bibliotheken vmb der posteritet willen außzuthailen, auch in Catalogum ſetzen vnd von dem Kay: Herrn Commissario taxiren laſſen (·wölcher auff anhörung einsthails Glehrter Kunſtverſtändiger leütte, die das gmaine exemplar auff 5 fl. andernthails der deputirten Buchführer vnd Truckher, wölche es auff 2 fl. allain nach dem papir vnd Truckerarbaitt geſchätzt; für ſein perſon den Tax, Friden zwiſchen mir vnd den Interessirten Brahiſchen Erben zuſtifften, vnd ſonderlich den vnvermüglichen studiosen zum beſten, auff 3 fl. lautter vnd Pares gelts gemäſſiget·): Jedoch aber dißmahls die Exemplaria den anweſenden frembden Buchführern, zuvor vnd ehe die edition vnd Tax allerorten genugſam insinuirt vnd bekant gemacht werden kan, noch nit vberlaſſen noch verkauffen ſollen; hierdurch die gefahr des Nachtruckhens auſſerhalb des Reichs, vnd der alzuhohen ſtaigerung in den weitter entlegnen provincien zuverhüetten:

Dabenebens aber Ich von dem hieſigen Drucker verſtanden, das ſein Instruction vermöge, von jedem werckh ſo Er alhie druckht, eine anzahl Exemplarien E. E. F. W. vnd Gunſten auff die Hütten, gegen erſtattung des taxes zulifern; das Ich hierauff in erwegung gezogen wie nit allain Er der Druckher von dem was alhie gedruckt, khaine weder völlige noch ſaubere Exemplaria auff gutt Papir, ſondern allain die auſgeſchoſſene pögen von dem zueſchußbuch zu diſer praesentation gehaben möge: ſondern auch Mir als dem Authorj vnd Verleger gezimen wölle, E. E. F. W. vnd Gunſten, von wölchen Ich diß Jahr vber neben dem beyſitz allerlay günſtige befürderung vnd guett Thatten zuverſpüern vnd zugenüeſſen gehabt, mit ſaubern completen Exemplarien für dero Bibliothec vnd diſer Hochlöblichen Reichs Statt, als dem Ort des Druckh zu ſondern Ehren, zuverſehen: Derohalben Ich mich hierüber mit dem Druckher dahin verglichen habe, das Ich an ſeiner ſtatt lifern, ſeine Exemplarien, ſo vil deren von E. E. F. W. vnd Gunſten eingenommen worden, Ime in gewohnlichem Taxs des gmainen Exemplaris bezahlen, dieſelbe gegen ſein papir auſwexeln,

vnd mit denen ſtuckhen, ſo anderer Orten darzue verfertigt worden, Compliren wölle.[1]

† 363v Diſem nach praesentir E. E. F. W. vnd Gunſten Ich hiermit vnderdenſtlich ſechs völlige Exemplaria auff guttem papir, Hochvleiſſig bittend, E. E. F. W. vnd Gunſten wöllen ſolliche erſtlich als vom Druckher, ſeins Thails vnd gepür, annemen, vnd Ime dem gewohnlichem brauch nach den benanten Tax des gmainen Exemplaris dafür erfolgen laſſen: (*Randbemerkung Keplers:* NB an sic, an omittam) Nachmahls bey der von Mir beſchehenen verpeſſerlichen auſwexlung vnd Complirung diſer Exemplarien, mein vnderdenſtliche danckparliche Affection gegen diſer Anſehlichen † Republica, zu hohen gunſten an vnd auffnemen. Etc.

1061. KEPLER AN SIGMUND SCHLEICHER IN ULM

Ulm, 14. November 1627

Original unbekannt. Erster Druck: Litterarische Blätter, Nürnberg, II. Bd. 1803, Sp. 345–349

Edler Vöſſter Junkher, Groſſgunſtiger Herr.

Ewer Vöſſt, Sein meine befliſſne dienſt anvor. Dieweil Ein Hochlöbl. Magiſtrat Allhie mihr zu meinem abraiſen nacher Frankfurt ein anſehnlich praesent zueſtellen laſſen, mit begehren mich wiederumb allhero zu begeben, vnd den angegebnen Maas † vnd Eich Keſſel zur vollſtändigen perfection zu bringen, Alſo hab ich diſem Groſſg. begehren vnd meiner gethanen Zuſag ein benügen thun ſollen. Ob ich nun wohl vertröſtet worden, zu meiner wiederkunfft werd ich den Keſſel gegoſſen vnd meiſt ausgedrehet finden, ich auch etlich wochen länger auſſen geweſt, alß ich Selber vermeint hette, ſo hab ich doch vor 14. tagen zu meiner zuruggkunfft denſelben gar newlicher tagen goſſen, vnd inwendig noch ganz raw befunden, zumahl hat ſich auch diſer Fehler gefunden, daß Er an der inwendigen Ründe nit gleich der geräde nach vom boden biß oben an geformiert, ſondern der obere Rand auſſwerths geſchweifft worden, welches der fürgeſchriebnen vnd gemachten formb vnd fürgeſetzen Eich arth zuwiderlauffet, die vrſach, hat der Roth Schmid diſe angegeben weil es ſonſten nit ſo gantz im gus hette fallen können, hat auch ihme fürgenommen diſen Fehler mit gieſſung eines neuen Rands leichtlich zu verbeſſern deſſen mann nun erwarten mus, underdeſſen hab ich diſe 14. Tag vber täglich angehalten, daß die innere Runde geſäubert, der brandletten herausgeſchrottet, das rundt ekh am boden ſcharff auſſgehawen werde, nach welchem ich die innere weite, nach der Hieſigen Elen durch taugliche Stäb gemeſſen, vnd befunden, daß der Keſſel an etlichen Orthen vnden am boden wie auch oben vnder dem auſſgeſchwaifften Raiff gleich jezo ohne auſſdrehung gerad die rechte weite habe, dahero Ihme an andern orthen des Umkraiſes leichtlich durch taugliche feilen ohne den Drehſtokh noch ein Meſſerrukhen genommen werden mag.

Wann aber hierzu eine Zeit erfordert wirt, dem gieſſer auch andere arbeit vnder handen kompt, vnd ich betrachtet, daß ichs bey ſo ſchwehrer Zöhrung vnd wegen meines langen auſſenſeins von weib vnd Kindern nit werde zu erwarthen haben, alſo hab ich diß mahlen zum Beſchlus noch einmahl geeichet, hab den obern Rand mit letten auſſfüllen laſſen, wie Er lezlich werden ſolle, nachmahls ein Tonaw waſſer wie es diſer Tagen zimlich clar iſt zur Greth führen laſſen, den halben Centnerſtein welchen mann nicht zu den wahren ſondern allein zu eichung anderer gewicht brauchet, in einer gar gerechten waag tragen laſſen, auff welcher wann auff beeden Schaalen auff jeder ein Centner ligt, mehr nicht alß ein Vierling eines Pfunds einen ausſchlag gibet, allda haben wir eine gölten gar genau tariert, den halben Centner Stein gegen der Gölten vber zu der tara gelegt, waſſer in die gölten gegoſſen biß die waag gantz ſcharff inne geſtanden, da dann mehr nit dann eine Ventauſſen voller waſſer einen augenſcheinlichen ausſchlag gegeben, dergeſtalt haben wihr Siben halbe Centner waſſer in ein leeres Faß geſchittet, ohne ſonderliche vertröpflung das Faß wohl verwahrt ins Gieſſers werkh Statt geführt, auff den Keſſel gehebt, vnd das waſſer alles rein hinein lauffen laſſen, weil dann der Keſſel wie obgemeldt, noch maiſten thails am innern Vmbkraiß vmb ein Meſſerrukhen zu eng iſt, alſo hat diß waſſer wenn es anderſt ein gerechter Ulmer eimer geweſſt billich ſollen vmb etwas höher auff ſteigen, dann zwey Schuch hoch, vnd diß hatt ſich alſo in beyſein herrn Faulhabers augenſcheinlich befunden, dahero dann gewiß iſt, wann der Keſſel von innen nach der maas welche ich auf einem rund abgeſetzten Brett exprimirt, vnd dem Rothſchmid zugeſtellt habe, nemlich nach der gerechten Ulmer Elen wirt auſſgefeylt vnd auſſgenommen ſein, auch der vndere Boden innen rings hervmb eine gleiche höche oder ebne bekompt, daß alſſdann daß hinein gegoſſen waſſer tieffer nider ſitzen, vnd gerad zwayer Schuch hoch gewinnen werde. Wie vil aber diſes waſſer geweſt, daß hat ſich im auſſmeſſen befunden, wir haben es mit der Statt Eich Kanten zu zehen maſſen in Kübell auſſgeſchöpft, nachdem wir zwölff Kübelen, daß ſein 120 Maas ausgeſchittet, haben wir mit dem lumpen nicht gar ein gläſſlen voll vom Boden auffgeſupffet, wir haben aber im auſſchöpffen nit gewartet biß die Kanten, allerdings vertropfft gehabt, Sondern geſchwind auſſgeſchittet, in bedenkhen, obſchon von auſſen etwas ohngemeſſen abtropfft, daß doch gleich ſo vil inwendig an der Kanten, ſo offt ſie auſſgeleert hangen geblieben ſeye, vnd alſo eins das andere erſetzet, vnd dennoch die ausſchweiffung alſo geſtaltet dem Rottſchmid aber genugſam angezaigt worden daß es alſo ſein ſolle, nämmlich gerad auffwärts vnd die Schärffe innen am höchſten, alſo iſt gar der wenigſte Zweifel nicht fürhanden, dann daß diſer Keſſell auff alle Meß Sorten gantz just vnd perfect werden werde, So bald er ſeinen hieoben geriſſnen rand vnd durch mehrere auſſfeilung die innere rechte Elen weite bekommen wirt, Mann mag oben mit abfeilung der rechten höhe von zwey Schuchen

innen halten, vnd ihme an der höche etwas zum beſten laſſen, ſo lang biß Er nach empfangner inwendigen rechten Elen weite vmb vnd vmb dem Maß brett nach ſo ich dem Gieſſer zugeſtellt noch einmahl mit Siben halben Centnern waſſers gefüllt, vnd geſehen wirt, wie hoch das waſſer alſſdann ſteigen werde, allda mann ſich mehrer ſchärffe, als diſſmahl vonnöthen geweſſt, oder ſein können befleiſſigen kan.

Wann ich dann hiemit mein beſtes gethan, vnd mehr diſſmahl nit vermag, alß bitt Ew. Veſſt gehorſamlich, ſie wollen mir zu hohen Gunſten bey Einem Erſſ. Hochlöbl. Magiſtrat erlaubnus nacher Regensburg abzureiſen, ſampt einer Kundſchafft, daß ich mich vom December des 1626. jahrs, biß dato ſtettigs (auſſer der Rais in die Frankforter Herbſtmeß) allhie auffgehalten, vnd den Drukh meines Buchs abgewartet habe, auſſbringen, dargegen ſo ich bey ihrer May. (inmaſſen ich Vorhabens bin) allhie gnädigſte erlaubnus noch ein Paar Jahr im Reich hüroben zu bleiben, ſampt nottürfftigem vnderhalt vnd Raichung meiner Hoffbeſoldung, erhalten werde, bin ich erpietig zu meiner widerherauffkunfft, dieſen Keſſel ſo Ers vonnöthen hette noch einmahl zu beſehen vnd zu eichen, recht abfeilen vnd perfectionieren zu laſſen, auch ſonſten, was ich mit meinen ringfügigen armen Dienſten Einem löbl. Magiſtrat vnd Ew. Vöſſt inſonderheit liebs vnd angenehmes vermag es ſeye allhie oder an andern orthen, darzu mich jederzeit äuſſerſt begierig vnd gefliſſen zu erweiſen. Ew. Veſſt mich vnderdienſtlich empfehlend.

Ew. Vöſſt etc. vnderdienſtbefliſſener

Joh. Kepler
Mathematicus

1062. SIGMUND SCHLEICHER AN KEPLER IN ULM

[Ulm], 5. November 1627 (a. St.)

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XIX, Bl. 50. Eigenhändig

50 Edler vnd Ernueſter hochgelerter jnſonders günſtiger herr nechſt erpiettung meiner
† gantz willigen dienſt, hatt der herr hiemit die coſten zuoempfahen, die vberige fl. 40 will Ich zuo Nuremberg angedeitter maſſen erſtatten laſſen. Wille allein mein gnädiger herr ſich ſouil bemiehen, vnd mir ein kleines briefflen ſchickhen, damit neben dem gelt Ich ſolches vberliuern laſſen könde. Am andern weiſt mein gnädiger herr noch ſich zuo entſinnen, waß Ich Jne göſtern jn der Kirchen gepetten, weil er ſich dan gegen mir ſo guotthertzig erklert, alſo hatt er hiebey beder meiner Soon geburtstag Stundt vnd Jar, Bitte denſelben nochmallen dienſt freundtlich er die Muehwaltung wolle vber ſich nemben, vnd mir Jere Natiuitet breuissimis ſtellen, die auch jemandt andern alß mir zuokomben laſſen vnd weil mein gnädiger herr allewei mit villen geſchefften okupirt, kan diß zuo ſeiner gelegenheit beſchehen, mir alß

dan bey gewißer bootſchafft wol verſchloſſen vberſant werden. Die miehwaltung will ich mit danckh beſchulden, vnd zuo vergelten vnuergeſſen ſein, verpleibe dabey

Meines gnädigen herrn gantz Dienſt beflißner williger
Sigmund Schleicher

den 5 Nouemb. 1627.

Anno 1603. iſt geboren Sigmund Schleicher den 14 tag Dezembriß ain virtel Stundt vor 10 vhren morgenß.

Anno 1606. iſt geboren Criſtoff Schleicher den tritten tag Julij vmb 11 vhren morgenß alß man hier eben die gewonliche Bettglockhen gelitten, ſo man vff 11 vhr zuo leutten pflegt.

1063. KEPLER AN CHRISTOPH BESOLD IN TÜBINGEN

Ulm, 9./19. November 1627

Wolfenbüttel, Herzog-August-Bibliothek, Cod. Aug. fol. 15, 3 Bl. 302–303. Eigenhändig

S. P. D. 302

Clarissime Excellentissimeque D. Doctor, affinis colendissime. Cum proximis diebus Francofurto redux filium Ludovicum offendissem Eslingae: dixit is mihi, opinarj D. M. Schickardum me, quod editis Commentarijs Martis feci, in praesens editis Tabulis Rudolphinis, opere primario, quod summam complectitur muneris mej aulicj, non omissurum: Exemplaria scilicet Academiae dono missurum. Civilis haec est amici optimi admonitio, ut ne praeteream indonatos amicos, eorundem studiorum socios, in me hospitales, in moribus filij mei formandis occupatos. Velim equidem Caesarj persuadere possim, ut is sumptus refunderet impensas in opus de meo peculio, et fidem tibi do, me de eo, quod mihi ex clade universae gentis Austriacae multiplici superfuit liquidum et fidum, certò aut Trientem aut certè Quadrantem hoc anno in usus hujus editionis convertisse. Id inquam si a Caesare possem impetrare, certò liberalitatem meam de semisse Exemplarium, qui ad me redit, (· nam reliquum debetur haeredibus Braheanis ·) amicis optimè de me deque astronomia meritis approbarem, et munuscula, quae ab ijs accepi similia, munere hoc rependerem. Caeterum quia de eo quod Caesar, Provincia Austria, urbs Styra, alijque communi calamitate oppressj, omnibus divinis humanisque juribus debent, vix quintam partem in substantia retineo: quia nomine aulicus sum, re exul, interque sacrum et saxum haereo, sex liberis onustus, ut neque fidere muneri aulico possim, omnibus Augustanae Confessionis incolis migratione indictae, ne-

que vivere de eo possim, etsi salvum sit, impeditis pensionibus: neque denique injussu Caesaris, et gratiam semper prolixam eminus ostentantj, functionem aliam ambire: denique quia societas me inter et Braheanos haeredes est ad semisses; et cùm sumptus ipse fecerim solus, mihi in rationes venit, quicquid initio distrahitur Exemplarium, quoad sumptus omnes mihi refundantur: tot nominibus urgeor, hoc apud amicos officium deprecarj, gratiamque morae petere; si forte futurum sit posterius, ut de editionibus alijs, ubi sumptus ipse non faciam, par parj ipsis referam.[1]

302v Ne tamen Academiam, studiorum meorum matrem, ne ducatum Wirtebergicum, patriam meam, ne denique praeceptorem meum, venerandum senem contemptuj habere videar, ejusve censuram operis editi recusare: mitto en Exemplaria tria, operis certis de causis nondum publicè venalis, et mitto tradenda Senatui amplissimo Academico nomine vel donantis vel venum exhibentis ex arbitrio tuo: Memor sum equidem, cùm olim commentaria Martis transmitterem dono, relatum in rationes Academicas munus sex ducatorum; verum id ego munus literis quidem D. D. Haferefferj ad me transmissum esse legj, oculis ipse non vidi, nec digitis attrectavj. Literas Pragae obsignatas accepj: dubium igitur mansit incuriane obsignatoris perierit, an fraude cursus publicj officialium. In praesens liberalitatem afflictissimo Reip: statu non exigo: pretium itaque, statutum non à me, sed à Commissario Caesario librorum Francofurtj, (· ut hujus intercessione officij pax sit inter socios ·) tibj indico, ex fide instrumentj sigillo majori muniti, quod viderunt hic D. D. Stromarius et Horstius. Exemplarj scilicet vilioris papyrj, cujusmodi duo mitto, dictum est pretium tres florenj, mundioris ergo papyrj exemplari, cujusmodi unum addidj, ex majori et omninò duplo pretio, accedunt insuper cruciferj quadraginta. Ita fit summa trium horum, florenj decem, triente minus. Hanc summam si accepero tuis manibus, à te custodiendam in meos usus futuros omninò ero contentus, et sive donationis sive emptionis nomen praetendatur, gratias agam. Illud tamen ulterius contendam, ut reposito Exemplarj meliorj in Bibliotheca, reliqua duo M. Maestlino et M. Schickardo permittantur sive strenae † loco sive utenda. Titulj ex aere desunt: eos Noribergâ submittam, si Deo duce Ratisponam venero. Tui esto arbitrij, tempus traditionis. Si maturandum censes, filio meo dicas ut Titulum a D. Abbate Bebenhusano, † 60 quem per filium Eslinga misi, mutuo sumatur. Quin etiam si censueris, Principi puero, quem nuper Tubingam transisse audio cum † pompa, cultus ingenij causâ, gratulandum oblatione unius Exemplaris: tuum itidem esto arbitrium. Nam Vlmâ tunc aliud exemplar pro Bibliotheca Academica transmittj curabo. In praesens ut in re nullius spej,

omittendum censuj: renunciavit enim mihi tale quid meditantj, D. Weinmannus per literas.[1]

Quod superest, Cl: D. Doctorj, foelicia omnia precor, eique filij mei ἀνοήτου mores commendo. Vale. Dabam Vlmae $\frac{9}{19}$ Nov: 1627.

N. Ex: T. Officiosissimus

Jo. Keppler
Mathematicus

Nob. Clarissimo et Consultissimo Viro D. Christophoro Besoldo, I. V. Doctori et Antecessorj in Academia Tubingensj, D. Affini meo colendissimo. Tübingen

1064. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Ulm, 9./19. November 1627

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 99–102

S. P. D.

Clarissime vir, amicorum Coryphaee. Ulmam tardè admodum reversus, die sc. 30 St.V. tuas inveni literas: quibus lectis, ut brevis sim, tradendum affini meo Comerellio mercatori censui fasciculum 10. Exemplarium, inter quae sunt 7. viliora, trinis à Commissario Caesareo florenis aestimata, tria mundioris, quibus singulis accedunt 40. cruciferi. Figuras ex aere non habeo ad manus, Noribergâ submittam, cum inscriptionibus manu meâ, quas tute mihi literis praescripseris.

Pro vectura solve, quod legitimum erit, puto ad 30. cruciferos petitum iri; idque detrahe de pretiis: residua aut adserva in meos usus aut per cambium Noribergae repraesenta Philippo Eckeprecht Mercatori Noribergensi, amico meo. Nam familiam hac hyeme Ratisponae relinquo, dum me in aulâ expediam: cui alendae nummis opus erit: Statui biennii absentiam ab aula petere, ut Francofurto sim vicinus, ad edendas observationes Brahei. Obsecro ne quis Typographorum, Bibliopolarumve resciscat, esse penes te exemplaria venalia. Nam in spe sum contractus cum Tampachio, si is paulò quid aequius obtulerit: eaque quae sunt inter nos consultata, per hoc tuum silentium integra manere velim, donec prius cum Braheanis haeredibus conveniam. Turbant enim Braheani, agitantque suam dedicationem, quae sero advenit etiam praefigere; quibus cum, Deum precor, ut commodè transigam, ne ineptiae

ipsorum propalentur, egoque ab ipsis infortunii, quod ipsi sibi per eas sunt attracturi, conciliati insimuler.

In tradendo Bibliothecae vestrae exemplari considera, num opera D. D. Schmidii uti velis, quem Francofurti sum allocutus, admodumque benevolum sum expertus. Ausus quin etiam est certò mihi promittere: si, quod Noribergenses requisiti à Caesare recusarunt, commodare illi ad meas manus 4000. fl. quod de futuris contributionibus recipiant, id ego in plures dividere possim: repraesentata Argentinensibus Quitantiâ praefecti aerarii Imp. pro 200. vel 300. Thaleris, ipsos mihi non defore.

Ignosce quaeso brevitati meae, omnes quos mihi nominasti, à me quàm officiosissimè saluta, et Vale. Scripsi Ulmae $\frac{9}{19}$. Nov. 1627. proximâ occasione discessurus Ratisponam.

1065. KEPLER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Ulm, 9./19. November 1627

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. fol. 563, Fasz. Kepler, Bl. 3. Eigenhändig

S. P. D.

Clarissime Vir, hospes et amice charissime. Cum exacto Septembrj Francofurtum abirem, filio meo, quem in transitu jusseram me expectare, tredecim florenorum summam in schedis, quam deberet diversis, ostendentj, permisi Stuccardiae florenos vigintj, obtestatus eum, ut totam summam tibi traderet, ut cuj debeam amplius etiam aliquid. Jam ut eum Eslingae reditum meum expectantem offendi, negavit te domi tunc fuisse, seque dixit omnibus, etiam D. Thummio, etiam tibi satisfecisse, documenta omnia literaria in scrinijs habere Tubingae. Postquam ad sororem meam venj Rosweldam, didici illum insuper tres alios florenos ab ea extorsisse. De his igitur 23 florenis expecto rationes à filio, abs te verò rescriptum, verène tibi sit satisfactum, quod pervelim etiam per idoneum aliquem à D. D. Thummio expisceris. Figuram ex aere et carmen cum Indice tibi à filio meo, aque te D. Abbatj Hizlero traditam esse credo. De exemplaribus Academicae Bibliothecae, Maestlino, Tibi, prospectum esse vel irj confido. Vale primoque Tabellario, qui Ratisponam adit, literas, quibus filij sint inclusae et literae et rationes tradas rogo. Dabam Vlmae $\frac{9}{19}$ Nov: 1627.

Cl: D. T. amicus

Jo. Kepler
Mathematicus

3/4) expectarj, 11) eo

Error in loco ☉ 11 minutorum in genesi Rudolphj dilatat se per omnes planetas, nullo tamen in ijs effectu. Causa oscitantiae, quod inter † operas typographicas jam imminentes subitum consilium incidit, Rudolphj geneseos computandae; nec justum tempus erat revidendi calculj, cum in septimanas singulas 4 paginae essent repraesentandae, me solo correctiones omnes sustinente. Est et alius error in ♂ opinor, falsum residuum seu Elongatio ablata Prosth: ab ang: Comm: sed is statim altera facie correctus nec propagatus. Quicquid tute deprehenderis, ad me perscribito.

Italus quidam Bossius, vir doctissimus, diligenter mecum egit ut Theses D. Maestlinj anno 1605, respondente ni fallor D. Hafenreffero disputatas, itemque alias sub Hoefelderis, ubi de luce Terrae deque pluvijs in Luna agit, quocunque pretio ipsi comparem: Scribe Ratisponam, num supersint, et mitte, si nancisci potes. Vtere opera filij mej. †

D. M. Bachmair qui scribenti affuit, tibi salutem adscribere jussit. †

Cl: Viro, D. M. Wilhelmo Schickardo, Sacrae Linguae in Academia Tubingensi Professorj, D. amico meo charissimo. **Tübingen** *31*

1066. KEPLER AN LANDGRAF GEORG II. VON HESSEN-DARMSTADT

[Ulm, November 1627]

Stuttgart, Staatsarchiv, Bestand A 274, Universität Tübingen, Büschel 22, Bl. 12–14. Eigenhändig

Durchleüchtiger Hochgeporner, Gnädiger Fürſt vnd Herr. E. F. Gn: ſeind mein *12* vnderthänigkhaitt, vnd Gebett zu Gott vmb Glückh vnd Segen zu allem was E. F. Gn: diſer zeitt für handen haben, bevor.

Dieweil der auch Durchleüchtige etc. H. H. Philips Landgrave Etc. von Mir gehorſamlich erſuchet worden, das Jre F. G. bey E. F. Gn: mich vnd mein jetzige Notdurfft, vmb deren willen bey Jrer F. Gn: Ich gehorſamlich rath geſucht, im † beſten recommendirn wolten; auff das zum fall, wan das jenige, wölches H. H. Landgravens F. Gn: im Vorſchlag haben, nit angehen wolte, alſo dan E. F. Gn: ferners bey Würtemberg als meinem Natürlichen Herrn vnd Landsfürſten, meine Sach auff gutte wege mitteln wolten

Alß haben Jre, H. Landgravens, F. Gn: mir gnädig anbefohlen, die beſchaffenheitt meines anligens dergeſtalt auffs papir zubringen, auff das ſolches E. F. G. an ſtatt eines Memorials zugeſtelt vnd einbefohlen werden möge: wölches Ich hiermitt auffs kürtzeſt, ſo müglich verrichten ſollen.

Vor nahend 3 Jahren haben Jre Kay: Majeſtät allergnedigſt eingewilligt, das mein fürnemiſtes werckh Tabulae Rudolphj, zu wölchem Ich von dreyen Kayſern,

ſo auch von der ObderEnſeriſchen Landſchafft beſtelt geweſt, zuſampt noch einem
121v andern werckh, Observationes Tycho|nis Brahe, an wöllichen der posteritet, diſer
Kunſt halben, vil gelegen, vnd wölche Ich diſe Zeitt hero, von Tychonis Brahe Tod,
20 hab in meiner verwahrung gehabt, von Mir zu Lintz in Öſterreich in Öffentlichen
Druckh ſollen gebracht werden. Zu baiden werckhen haben Jre Kay: Majeſtät mir
meinen alt Rudolffiſchen auffſtand vnd Gnad, auch verfallene pensiones, hie oben
im Reich anſchaffen laſſen. Vnd hab Ich deſſen dritten thail vor 2 Jahren bey Mem-
mingen vnd Kempten eingebracht, das vberige hatt Nürnberg anticipationsweis
entrichten ſollen, aber ſich entſchuldiget. Drauff hab Ich zu dem erſten werckh, Tabulis
Rudolphj gegriffen, bin aber durch die ervolgte Baurnauffruhr vnd einſperrung
in Lintz verhindert, vnd diſes orts halben in desperation gebracht worden: Hab alſo
vmb Paſbrieve angehalten, den Truckh ins Reich nacher Vlm zu transferirn, alda
Ich das papir ſchon in die 2 Jahr ſtehen gehabt. Bin auff erthailten Paſbrieff im
30 nechſt verſchinen Novembri dahin khommen, doch mein Weib vnd 3 jüngſte Kinder
vnderwegs zu Regenspurg, weil mein ſchiff vor eis nit fort gemacht, hinterlaſſen
müſſen alda ſie noch ſeind.

13 Nach dem Ich zu Vlm gott lob mit glückh zu end kommen, vnd gleich die |Franck-
forter Meß mit den Exemplaribus erraicht, hab Ich mich eigner perſon herunter ge-
macht, zuſehen, wie Ich die Exemplaria den gelehrten, mit verhüettung der Buch-
führer geitzes, ſo gering als müglich, in die Hende bringen, vnd hingegen, das
meinige, ſo ich in das werckh geſteckt, wider zur Hand bringen möge: fürnemlich aber
mich vmbzuſehen, durch waß mittel Ich das andere werckh Observationes Tychonis
füeglich in druckh bringen möge, ſonderlich wan es an Jrer Majeſtät miltraicher
40 darſchieſſung des vncoſtens auch künfftig, wie diß Jahr vber, als Ich hieoben im
Reich geweſt, ermangelen ſolte.

Das nu Ich vber diſer werbung zu Jrer, H. Landgravens, F. Gn. mein gehor-
ſame zuflucht genommen, das hatt Jrer F. Gn: fürſtliche naigung zu diſer Kunſt, auch
völlige erfahrenhaitt in derſelben, vnd das Ich von 6 Jahren hero von deroſelben
vnderſchidliche Fürſtliche gutthaten empfangen, mit gebracht.

Mein vorſchlag iſt geweſt, vnd noch, wan Ich nur einige Mittel ſähe, ein Jahr oder
zway bey einer druckherey ſampt weib vnd Kinder außzudauren, ſo, das Ich gegen
einer nebenverrichtung Profession oder institution mein vnd der meinigen Auskunfft
131v zuerwerben hette, ſo wolte Ich, ſo bald Ich nacher dem Kay: |Hoff komme, mein
50 dedicirt buch zu praesentirn, Jrer Kay: Majeſtät die Notdurfft diſes ferners vor-
habenden vnd alberait anbefohlenen druckhs fürtragen, vnd vmb allergnedigſte Er-
laubnuß der absentz anhalten, den verlag weitter sollicitiren, zum fall aber, das
diſer wegen jetzigen Kriegsweſens nit zuerhalten, wolte Ich mein recurs zu den
Buchführern nemen.

Das nun diſe Absentz erlaubnuß leichtlich auszubringen, das gibt der jetzige augen-
ſchein vnd Jrer Majeſtät neülichſt erſchollene gäntzliche Resolution, ſich der widerigen
Religions verwanten allerdings zuentſchlagen, vnd achte Ich mich alberaitt ſovil

als abgedanckt, ſo wol zu Hoff, als auch bey der ObderEnſiſchen Landſchafft, Darff mich aber doch noch nitt offentlich diſes annemen, noch vermerckhen laſſen.

Anlangend Würtemberg, hab Ich mich von Vlm auß beyn Räthen durch ſchreiben angemeldet, die haben thails geſchwigen, thails mich abgewiſen das Ich mir diß orts nit ſolle eine vergebliche Hoffnung machen: waiß mich doch bey Irer F. Gn: Hörtzogen von Würtemberg khainer vngnad ſondern vilmehr deſſen zubeſinnen das Ire Fürſt: Gn: vor 6 Jahren in mundlicher erthailter audientz ſich vernemen laſſen, das ſie wiſſenſchafft vmb mein werckh haben, vnd ¹gnädig begehrt, ſolches in dero Land zu volführen, ſo aber damahlen noch nit ſein khönden, weil Ich die Bücher von baiden vorgeweſten Kay: Majeſtäten gehabt vnd jetziger Kay: Majeſtät zu ſampt meinen dienſten an⸗ vnd vbertragen müeſſen. Bin alſo in diſer vermuthung, das eintweder khain vacirende ſtelle für mich, oder die Theologj, mit wölchen Ich vil Jahr hero zuthuen, in ſachen Ire aigne vnd der gantzen Evang: Religion wolfarth betreffend, Iren rath nit darzu geben werden wöllen, das Ich mich in Würtemberg begebe.

Mehrere außführung wurde für E. F. Gn: zu vil ſein, deſthalben Ich hiermit Irer Fürſtl: G: H. Landgravens gnädigen rath vnd willen erfüllet, vnd mit vber⸗gebung diß nachrichtlichen Memorials mich vnderthänig empfohlen haben will.

E. F. Gn: vnderthaniger gehorſamer

Johan Kepler
Mathematicus

1067. KEPLER AN ANONYMUS

[1627?]

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XIX, Bl. 109 v. Eigenhändig

S. P. 109 v

Quaeso V. D. M. fave puello exercitando, mihique ejus ineptias condona. Hoc jussus est significare, esse hic apud me par conjugum exulum ex Austria, qui cum duas cistas et unum dolium attulerint, centenarios ad 14 ponderantia, iter verò D. Magistro commune habeant ad milliaria tredecim, usque Binnikam (· nam Mulpronnense infestant cohortes militares ·) Carrum vellent conducere, si sumptibus aequales essent. Incidit igitur pediti forte non ingratam fore sessionem si vel parum adjiciatur pecuniae, quo tolerabilior ipsis fieret sumptus reliquus.

Praeterea chartas meas jussus est repetere, Genealogiam Christj, Chronologiam, Quaestiones Theologicas.

1068. WOLF AURACHER AN KEPLER IN PRAG

Regensburg, 8. Januar 1628

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XVIII, Bl. 156. Eigenhändig

156 Edler vnd Veſſter

Jnſonders grosgünſtiger vnd Hochgelehrter, freundtlich vnd vielgeliebter Herr Kepler, dem Herren ſein meine ganz befliſſen willigſte dienſt iederzeit Beuor. Diß beſchiecht mit dieſem Klainen brieflein den Herren ganz freundtlich zuerindern vnd zubitten, wie ich alhie den Herren in ſeinem Verraiſen mündtlich gebetten, der Herr wolle ihme ſouil zeit belieben laſſen vnd mir ein Kleines thema meiner natiuitet machen, wie ich dem Herren aufs zetlein geſchriben, bin ich Anno 1599. den 24. tag Decembris alß ain Tag vor dem Heiligen Chriſtag des Neuen Calenders gleich vmb halbe zwelff vhr zu mittag geboren worden, doch wie gemelt nach dem Öſſterreichiſchen Neuen Calender zu Steir in oberöſſterreich. Bitt alſo den Herren gar dienſtlich wan der Herr ſouil zeit hat, der Herr wolle darauf bedacht ſein, will mich gegen dem Herren gar danckhbarlich einſtellen, das der Herr wirt zufriden ſein. Wann auch der Herr daſelbſt was Neues hört, bitt ich gar freundtlich der Herr wolle michs in antwort mit wenigem berichten. Damit auf dismal ein mehrers nit, allain Bitt ich den Herren der Herr wolle aufs ehiſt ſo ſein kan mir ſolches ſchickhen den ich hernach willens bin, wils gott auf ein etlich wochen in Öſſterreich zu verraiſen. Doch gib ich dem Herren nit maß den ich wol wais das der Herr ſtetigs vil zuthuen hatt, zu des Herren glegenheit, Vnd wolle hiemit mein gnädiger vielgeliebter Herr neben gar dienſtfreundtlichem grues Gottes ſchuz ſambt vnnß allen in gnaden Befohlen ſein. Datum Regenspurg den 8. Jenner Neu Cale: Anno 1628.

D. Herrn dienſtwilligſter

Wolff Auracher mpp.

156v Dem Edlen vnd Veſſten, auch Hochgelehrten Herren Johanni Kepler, Jhr Röm: Kay: Majeſtät etc. wolbeſtellten vnd hochberühmten Mathematico, Meinem ſonders großgünſtigen vertraut vnd gar vielgeliebten Herren zuhanden in Praag.

1069. KEPLER AN DIE STÄNDE VON OBERÖSTERREICH

Prag, 11. Februar 1628

Linz, Oberösterreichisches Landesarchiv, Annalen Bd. 73, Bl. 482v–486. Abschrift

482v Hochwürdige, auch Wolgeborne Herrn Herrn, Edle vnd Geſtrenge Herrn, Ehrnueſſte, Fürſichtig vnd Weiſe etc.[1]

483 Genedig vnd Gebiettende Herrn, E: Gn: ſeind mein vnderthenig: gehorſambe Dienſt ieder zeit beuor. E: Gn: an mich nacher Vlm außgeferttigtes Missiv, vnderm

dato, Linz den 19. Octob. Anno 1627. iſt allererſt den 10. Febr. ieztlauffenden 1628. Jahrs, durch einen Linzer: Pothen nacher Prag vberbracht, vnd alda von dem Edlen vnd Geſtr: Herrn, Carl Chriſtoph von Schallenberg, mir eingehendigt worden, in welchem E: Gn: gnediges begehrn an mich iſt, das E: G: Ich ſchrifftlich auffs eheiſt erindern ſolle, waß auff vernembung zwayer der Röm: Khay: Mt. herrn 48
Commissariorum Reformationis, abſchrifftlich beygeſchloſſnen Decreten (:anlangent einer Löbl. Landtſchafft officierer (:da Sie ſich der publicirten Khay: Religions: Reformation nit accommodiren wolten:) abdanckh: vnd Stelle erſezung:) Ich der accommodation halben zuthuen gedenckhe: mit anhang, | weiln die ſach 48v
mich gleichwoll Concernire, daß E: Gn: da mir ex morâ ein vngelegenheit daraus entſtehen wurde, deſſen genzlich vnentgolten ſein wollen.

Hierauff thue gegen E: Gn: Ich mich der Gnedigen ganz vatterlichen fürſorg, warn: vnd erinderung wegen, gehorſamblich bedanckhen, nachmahls dero Gnedigem Begehrn zu Gehorſamber volg, zuſchreitten; Ob Ich zwahr woll mich ſchuldig erkhenne, meines durch die Gnad Gottes, des hl. Geiſt, biß dahero ergriffenen, vnd beſtrittenen Chriſtenthumbs, zum nothfahl ein püntliche bekhantnus zuthuen, mit
verwahrlicher abſchneidung allerhand miſſverſtandts, welchen diß zumuethen eines khurzen verzuckhten Ja: oder Nainwortts, auff ſo vill vnd differente puncta Reformationis, mir aufferweckhen mechte: gewiſſer hoffnung, daß die herrn Reformations Commissarij an derſelben mir nichts außzuſtellen haben wurden: iedoch, weill in den angezognen zwayen Decreten | ſodan auch in denen lengſt publicirten 48v
Reformationspuncten, fürnemblich auff pflanzung des offentlichen ſichtiglichen Cultus im Land gegangen, vnd diß orths die herrn Commissarij, deren Perſohnen halber, ſo zur Stelle, vnd in publicis officijs gebraucht werden mieſſen, auch dahero ein mehrers auffſehen haben, verſichert zu ſein begehren.

Alſo erclär ich mich diß orths zu erwehntem intento, vnd zu menigelichs genueg-
ſammer nachrichtung dahin, das nit allein anfenglichen, noch Anno 1611: 1612: Ich mit zwayer Röm: Khayſern, Rudolphen, vnd Matthiae hochlöblichiſten angedenckhens, vorwiſſen vnd allergnedigſter einwilligung, vnd bey continuirender Khay: Hoffbeſoldung, mich in einer Löbl: Landtſchafft Dienſte, vnd von beſſerer Rhue wegen, nacher Linz, zu volfüehrung meiner anbefolchner Studien begeben, von dannen auff iedes der Khay: Mt. erfordern, nacher dero Khay: Hoff erſchinen: ſondern auch hernach, der ieztregierenten Khay: Mt. ſchon vor langem, vnd von dem Tag an meiner Hoffbeſtallungs | Continuations einhendigung, Nemblich noch in Anno 1621. mich 49
allervnderthenigiſt accommodirt, vnd auff empfangnen damahligen Khay: befelch (:im Mauttambt Linz zufinden:) nacher dem Khay: Hoff zuziechen, im werckh geweſt, Baldt aber Ihrer Khay: Mt. anderwerter durch Herrn Reichs vice Canzlern mir insinuirten ordinanz, mich abermahlen Gehorſambiſt accommodirt, vnd zu Linz gebliben, in meinen studijs fortfahrent, bis auf fernere ordinanz, alß endlichen diſe einer Löbl: Landtſchafft an mir erwiſene hochrüembliche liberalitet ſo weith gefruchtet, daß ich vermitelſt deroſelben, in Anno 1624. mit meinem werckh Tabu-

larum Rudolphj fertig worden, vnd es nun zum Truckh khommen, hab mich abermahln, meiner wohnung halben, Ihrer Khay: Mt. mich zu accommodirn beflissen; Bin derowegen nacher dem Khay. Hoff geraiset, allergnedigste resolution super loco gesuecht, vnd als selbige abermahlen nacher Linz ergangen, hab ich mich dero würckh-
48 50 lich accommodirt, vnd in Anno 1625. die praeparatoria | zum Truckh dahin dirigirt, auch in Anno 1626. einen anfang gemacht, Es haben auch diser Khay: particular Resolution, die Herrn Reformations Commissarij Gehorsambiste statt geben, vnd mir auff mein anmelden taugliche Leüth zum Truckh, bis auff vollendung desselben, ohne vnderschaidt der Religion zuhalten, erlaubt; Alß darauff die Paurn auffruehr entstanden, vnd durch belegerung Linz mein Truckh zerstört worden, hat es fürter meiner Wohnung halben in Linz, kheiner accommodation mehr bedürfft: Alweiln Ihr Khay: Mt. mir auff mein Gehorsambistes suechen, mit Weib vnd Khindern, auch allem so mir zuestendig, mich nacher Vlm zubegeben, Khay: Passbrieff erthailt, alda ich meinen einen von Ihr Khay: Mt. mir anbefolhenen Truckh, mit
60 beyhilff einer Löbl: Landtschafft Continuirender Besoldung, Gottlob, glickhlich verrichtet, vnd zu praesentirung der Exemplarien, von dorten mich strackhs wegs nacher dem Khay: Hoff begeben.|

48 50 Anlangent den andern, mir auch anbefolchenen Truckh, obseruationum Tychonis Brahe, bin ich alberaith im werckh, fernere Khay: Resolution des vncostens vnd orths halben, außzubringen:

Da nun Ihr Khay: Mt. aintweder den orth Linz, nunmehr in so gueter rhue, vnd zu verferttigung dises werckhs, für tauglich erkhennen wurden: oder aber einen andern orth, etwa im Reich, dero belieben lassen wolten, Bin ich abermahligen Gehorsambisten fürhabens, Ihrer Khay: Mt. auff einen oder andern weeg mich allervnder-
70 thenigist zu accommodiren; alda dan mir, meine von einer Löbl. Landtschafft noch habende bestallung, vngeacht ich wohne inner oder ausser des Landts, nitweniger dan bißhero, zu sonderm trost, vnd fortsezung der Mathematischen Studiorum, gedeyen wurdt.

Ich will auch nit darfür halten, daß die villerwehnte Reformations Decreta mich, der ich zu kheinem publico officio im Landt gebraucht werde, auch mein Stell zu-
48 56 ersezen vnnoth ist, | dergestalt Concerniren, das auff ersten fahl die Herrn Reformations Commissarij mir die Wohnung zu Linz (:in denen Terminis, wie Ihr Khay. Mt. mir dieselbige aniezo priuatim vergunnen mechten:) wegen Ihrer General Commission, allererst hernach zu difficultiern vrsach haben werden: oder daß im
80 anderten posten, einer Löbl: Landtschafft durch die praetendirte Reformations decreta eingestelt worden sey, Ihre hochruehmliche liberalitet gegen meiner Persohn, auch ausser Landts, zu Continuirn: Allweiln es offen am Tag ist, das solche auch dises wegs, zu befürderung gueter khünsten, zu welchem die |Röm: Khay: Mt: mich bestelt, auch ein besondere Khay: Beliebnus tragen, vnd also dero zu allervnderthenigisten Ehrn gemaint, auch in alle weeg, sowoll als bißhero ob Gott will, dahin gedeyen würdt.

Sovill hab E: Gn: ich zu Gnedig begehrter Antwortt, in vnderthenigem Gehorſamb zuezuſchreiben, nit vnderlaſſen ſollen, angehengten | vnderthenigen bittens, 486v
weill mein abferttigung alhie ſich in etwas verweilet, derowegen Ich noch nit Perſöhnlich erſcheinen khan, mir aber vnder deſſen an gelt gebricht. E: Gn: wollen mir, 90
mit einer ergäbigen pension, von meiner vbers Jahr auſſtendigen Beſoldung, auß dero Einnemmerambt Gnedig zuhilff khommen, vnd dero Diennern Wezlmayr einhendigen laſſen, der mirs zuezubefürdern gelegenheit finden würdt. E: Gn: mich Gehorſamblich empfelchent. Prag den 11. Febr: Anno 1628.

E: Gn: Vndertheniger vnd Gehorſammer Mathematicus

Johan Kheppler

1070. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN PRAG

Straßburg, 3./13. Februar 1628

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 392–394. Konzept

SP. D. Summe Vir. Nolim putes factum negligentiâ meâ, ut tar- 392
dius ad tuas responsum accipias. Causa sontica fuit, morbus sane quàm periculosus, ac mihi propè fatalis, qui me sub finem nundinarum nostrarum, dum ad tuas aliorumque responsa meditor à mercatoribus quaquaversum ferenda, corripuit. Nunc dum praeter spem, ac ferè praeter votum (· quis enim in hoc tali aevo magnoperè vitam expetat? ·) e morbo, lentè satis ut fit, erepto; prima mihi cura fuit, scires quid tuis tabulis Rudolphinis agatur. Ipsis Januarii calendis mercator quidam (· Ulmensis, ut puto ·) mihi transmisit | fasciculum 10. exemplarium, 393
petiitque pro vecturâ 12. bacios, tulit 10. Non fuerunt, ut scribere te 10
memini, diversi, sed ejusdem generis: omnia scilicet ex viliore chartâ: quod quomodo peccatum, nescio: nisi quod suspicor, Noribergenses, qui typos ex aere rectè addiderunt exempla mundiora sibi servasse, alia per fraudem substituisse. Alioqui sane maluissem ista duo exemplaria, quorum alterum Academicae Bibliothecae per Magnificum Rectorem, alterum Duci Lunaeburgensi per D. Clutenium obtuli, meliori chartâ constare. Quanquam vel sic grata futura non dubito. Nuper audivi à Rectore et Decanis, qui quasi privatum Academiae consilium constituunt, decretum tibi ἀντίδωρον Imperiales taleros sex. D. Clutenius, an
suo arbitrio quid daturus, an Principis sui voluntatem et judicium ex- 20
pectaturus sit, ut primùm eum conveniam, (· quod spero brevi futurum ·) cognoscam. Caeterum exemplaria binis imperialibus redemerunt D. Habrechtus unum. M. Malleolus Mathematicus Acad. unum: Academia Basileensis unum. M. Welperus unum: itemque unum D. Agerius Medicus, cujus precium ait patrem convictoris sui M. Petri Huberi, Ulmae

soluturum esse. D. Remus Mathematicus Archiducalis etiam aliquod expetere dicitur: quanquam id nondum à me poposcit. Restant adhuc exemplaria duo, quibus emptores facilè reperiam. Quid porrò de pecunia cùm accepta, tùm Academica quam singulis momentis habere potero, statuendum sit, tuam sententiam expecto. Putem Ulmensium studiosorum (· qui plures jam hîc ·) alicui reddendam: cujus parentes Ulmae Tibi eandem repraesentent. Literae tuae non sunt ad manum, ut ad singula capita respondeam, nec etiam per invalitudinem ultrà pergere possum. Eruditissimum Virum, D. Hebenstreittum, cui proximâ occasione scribam, officiosè saluto. Vale Argentorati $\frac{3}{13}$. Febr. 1628.

Has literas eodem exemplo misi Pragam, ubi nunc agere Te suspicor: ut alterae saltem te inveniant, si non et alterae.[1]

194 Ex D. Joanne Schmidio JC. Mathematum amantissimo, et aliquantum perito, non obscurè animadverti magnam Te gratiam apud ipsum initurum fuisse, praemium etiam haud aspernandum laturum, si tabularum exemplar ei obtulisses, cum Francofurti una essetis. Quaeso facias adhuc, et typum illum chalcographicum, tua manu ei inscriptum huc mittas. Conjungam ego cum libro (· cujus duo adhuc exemplaria, ut dixi, supersunt ·) ipseque offeram. Titulum praefert, nî fallor. Reip. Argent. Advocati, et Consiliarii, Comitis Palatini etc. Operi tam nobili, et Genium aeternitatis habenti, debuisses, credo, tuam imaginem aere expressam praefigere, ut te non solum intus, sed etiam in cute nosceret posteritas. Quaeso, si quid apud te possum, facito.

1071. MATTHIAS BERNEGGER AN JOACHIM CLUTENIUS IN STRASSBURG

[Straßburg], 10. Februar 1628 (a.St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 395–396. Konzept

195 Vir Amplissime, venerande patrone. Nactus sum occasionem Ulmam scribendi ad Dominum Keplerum, cui debeo de distributis exemplaribus tabularum Rudolphinarum rationem reddere, et pecuniam indè redactam per cambium, quod vocant transcribere. Rogo itaque T. A.nem obnixè, non ut pecuniam de oblato exemplari pro illustrissimo suo statim solvat: eâ enim non opus est mihi, donec Keplerus rescripserit: sed tantummodo definiat, quid dare decreverit, ut possim in rationes 196 meas referre. Ac ordinarium quidem libri pretium duorum Imperiali[1]um est. Facit autem illa fiducia quam ex tot argumentis benevolentiae in me Tuae concepi, ut audeam petere, digneris Illustrissimi Tui nomine aliquid insuper addere, quod honorarij vicem obtineat, idque cùm in ho-

norem ipsius Kepleri, Viri profectò incomparabilis, tùm etiam in subsidium Artis alioqui pauperculae, quae ut olim in Regum ac Principum contubernio splendidè fuit habita: sic hodiè periculum est, ne ad mendicitatem redigatur, nisi Mecaenatum ope (·qui sane paucissimi supersunt: inter quos tamen Princeps Tuus facilè princeps·) qualitercunque sustentetur.

Academiae nostrae Consilium privatum Keplero decrevit ἀντίδωρον, mihique per pedellum misit, Imperiales sex. Habes exemplum: quod etsi sequi Tibi fortè non licet, cùm mandatum Principis absit: excusabile tamen putaverim apud Illustrissimum, si ab eodem (· exemplo, inquam ·) non nimium longè discedas. Omnia prudentiae Tuae committo, Kepleri responsorijs demonstraturus, bonâ fide à me curatum, quicquid datum fuerit. 10. Febr. 1628.

1072. KEPLER AN PAUL GULDIN IN WIEN

Prag, 24. Februar 1628

Graz, Universitätsbibliothek, Cod. 158, Bl. 7–7b. Eigenhändig

S. P. D. 7

Gratissimae mihi fuerunt R. D. T^ae^ literae; cùm propter authorem, tum quia intellexj, et Bossium ad R. D. T. venisse, cui exemplar Tabb: pro Bibliotheca Caesarea dederam; et libros meos ante biennium missos salvos mihi esse penes te. Cuperem eos primo quoque tempore recipere, at quam tibj viam monstrem mittendj, anceps haereo. Quod attinet illos, quos concessi in proprietatem: equidem est quod mihi petam ignoscj: Memoriam amitto, reminiscentia viget. Dono missos esse, id planè excidit: at cùm post reditum è Sueviâ me inopia Ratisponae exciperet, recordatus sum Te pretium pro illis libris et percontatum et pollicitum esse. Quod si de donatione testantur meae literae; donum revocare non potero. Tabb: Rudolphj exemplaria in commune possidemus Ego et Braheanj haeredes: si quid donarem, semissem haeredibus deberem. In praesens sanè neque ad donandum neque ad vendendum ulla ad manus habeo. Interim utamini exemplaribus Viennam missis. Admonet me mentio Bossianj exemplaris; correctionem in capite de Obliq: Eclipticae exscriptam à Bossio ex meo: sed illam supervacuam: tenendus est textus impressus, repudiatâ correctione per calamum factâ: Minutâ Parallaxj ☉, omninò minuitur et Obl: Eclipticae: si scilicet Alt: Polj sit explorata per circumpolares; exque eâ deducatur Alt: aequatoris, et comparetur cum eâ alt. ☉ in ♌ 69.

Fasciculos exemplarium ad 16. vel 15. vel 14. Vlmae deposuj; si mihi constiterit de tanto numero emptorum, dabo negocium Nautis Vlmanis, ut unum Viennam asportent. Interim vos conferte symbolos, quibus redimatis illum Exemplar vilioris papyrj, ut rescisse te puto ex Bossio, venit 3 florenis, pretium hoc dictum est Francofurtj a Commissario libb: Caesareo, mundioris papyrj exemplar insuper 40 cruciferos addit.

† Claramontio non puto respondendum, nisi fortè moraliter. Nescivi nimirum, Senatorem, legatum, legislatorem esse, putavi juvenculum esse hominem, qui de schola prodeat.

Priusquàm edam commentarium de aeris in Tabb: Rud: totus mihi † Petavius legendus erit: adeò frequenter eandem pulsamus chordam. Mireris, idem ab utroque responderj Scaligero, nisi perpenderis, unum solum esse quod responderj possit. Sed tamen nimium alicubi detrahit ille Scaligero. Etiamque mihi formam Atticj annj Popilianae similem nullo jure adimit. Jam est illa à me defensa et illustrata amplius. Id auctarium erit mei commentarij, quanquam extra metas Tabularum excurrens. Spero me in ditionibus Majestatis S^{ae} haereditarijs mansurum.

Malè verò cum pietate mea in Deum hactenus fuerit actum: si nunc de- 7v mum incipere debeam fierj Catholicus [1] qui primo statim in vitae limine a parentibus in Ecclesiam catholicam illatus, sacro lavacro aspersus, et in eo spiritu adoptionis filiorum Dej donatus sum: nec ab eo tempore unquam ex Ecclesia exivj, nec aliter nisi in doctrina Ecclesiae propriâ institutus fui: quam Augustanj conventus gloriationem nemo est qui refutaverit unquam. Si verò tu hoc dicis Ecclesiam, coetum hominum sub uno capite congregatorum ad propagandos imperandosque conscientijs abusus, ab Augustanis recusatos: nae tu Ecclesiam mihi à notâ talj describis, à quâ Ecclesiam ego, si solam eam haberet, nequaquam agnoscerem. Itaque miseret me tuj studij praeposterj, qui sanctam putas esse obedientiam, recipere, imitari, probare talia, quae et Instructio, Ecclesiae seu Apostolorum successoribus ad homines ablegatis, est data à Christo, et communis sensus Dej beneficio mihi concessus, et maximè omnium τὸ χρίσμα, quod accepi ab eo, quodque in me manet, testantur esse zizania, per somnum saeculorum, à Christo praedictum, interspersa tritico verbi Dej. Ecclesia si quid mihi praecipit, quod non pugnet cum Instructione sua, quam ipsa ostentat, obediam illi lubens, honorabo legantem in legato. Absurdum est ut Legato, naevos suorum majorum palliantj, soli credam interpretationem Instructionis suae. Spiritus idem est, qui et hanc illi conscripsit Instructionem, et jam mihi datus est in Baptismo, ut non necesse habeam, ut quisquam me doceat aliquid ultra ea quae in hac Instructione et Credentialibus lego: sed sicut ipsa unctio docet me, sic verum est, et non est mendacium. Haec enim

est fiducia, quam habemus apud Deum, quòd si petierimus secundum voluntatem ejus (· dirigi in discretione zizaniae à tritico, fermentj à massâ sanâ ·) audit nos. Quod si nos oppugnamur splendoribus eorum, qui defendunt inveteratos abusus: equidem videmus in ijs, sensu communi judice, concupiscentiam carnis seu abundantiam deliciarum omnium, videmus concupiscentiam oculorum seu opes amplissimas, videmus superbiam vitae seu pompas, axioma[tes], dignitates, praesumptiones: videmus inquam illos a[busus] in his mundanis inhaerescere. Scimus verò, quod mu[ndus] in quantum mundus, spiritum Dej non habeat. Scimus, quod nos ex Deo sumus, et mundus totus in malo constitutus est. Scimus autem, quod filius Dej venit, et dedit nobis mentem, ut cognoscamus verum. Proinde diligenter attendimus ad adhortationem illius, cujus se successores esse dicunt hodiernj, obedientiam à nobis requirentes absolutam sic dicentis, sicque concludentis, Filiolj (· ecce vocem matris Ecclesiae ·) cavete vobis ab Idolis: cavemus igitur etiam ab occasione, à cultu scilicet latriae exhibendo imagini crucifixj, qui redundet in prototypum. Scimus enim, quod cautio optima à malo, sit vitatio occasionis ad malum. Cave|mus inquam et ab hoc, et ab adoratione ejus, quod saecula posteriora Christum esse docent sub specie nudae panis existentem. Nos citra respectum comestionis sacrae panem esse tenemus: cavemus ne in cultu Dej visibili Litaniarum, juxta Deum invocemus et Sanctos: cavemus ne gloriam redemptionis nostrae à sacrificio in arâ crucis oblato extendamus in oblationem ejus, quod citra respectum comestionis secundum mandatum Christj, panem esse tenemus: denique studemus in celebratione Eucharistiae nos accommodare primae institutioni, quae facta est in utraque specie: quam institutionem nos ex repetitione D. Paulj et usu Ecclesiae Corinthiorum pro praecepto Christj veneramur: malumusque in talibus stare cum Ecclesia 1200 annorum, quo toto tempore nunquam fuit intermissa à laicis altera species in publicis conventibus, quàm cum Ecclesia, quae à 400 annis et disputare incipit, praeceptum non esse, et causas commenta est, ob quas altera species prohibenda sit laicis; et denique miserrimos laicos, Christi praeceptis hic se obedire perpendentes, exclusione ab Ecclesia, et per consequens privatione omnium quae sunt in vitâ charissima (· ut sunt patria, amicj, victusque in ea ·) ulciscitur. Haec paucula sunt, quae mihi remoram injiciunt, quo minus Ecclesiae nostri Occidentis Metropolitanae et Patriarchali, plenariè possim obedire; quod recuso non ex superbia, sed quia Christo ejus Capiti plus obediendum esse censeo: et quia Christj admonitiones summae severitatis in metu me constituunt, ne forte illa in nonnullis talibus additionibus posteriorum saeculorum labatur, erret, ne olim dormierit, ne insidijs hostis circumventa sit, zizania

clam spargentis, ut praedixit Christus. Itaque hoc de me habeto amicorum optime, me sic manere in Ecclesia Catholica, ut pro recusatione talium, quae non agnosco pro apostolicis, eoque non pro Catholicis, paratus sim non tantum praemia, quae mihi nunc ostentantur, et in quibus S. C. M^tas^ magnificentissimè et liberalissimè consensit, sed etiam ditiones Austriacas, totum imperium, et quod omnibus gravius est, astronomiam ipsam dimittere. Adderem et vitam: sed non potest homo sibi quicquam sumere, quod non fuerit illi datum desuper. Animus mihi est optimus, si Deus me voluerit esse testem in diem novissimam, contra eos, qui obedientiam, Ecclesiae debitam, ad haec puncta extendunt: age fiat voluntas ejus per virtutem spiritus ejus. Interim ego Ecclesiam Catholicam teneo firmiter, ejusque communionj pleno charitatis affectu, etiam cum saevit et ferit, quantum humana patitur infirmitas, consocior: et si quidem toleror, illa paucula recusans, paratus sum in silentio et patientia artem meam inter medios factionis praedominantis homines excolere et absolvere, abstinens ab omnibus contumelijs, subsannationibus, sinistris interpretationibus, hyperbolicis exaggerationibus, calumnijs, depravationibus bonum sensum habentium; ex sacris concionibus tantum
7br quovis tempore decerpturus | quantum affulserit gratiae divinae: processiones verò et similes actus vitabo ne cui sim scandalo: non quod damnem eos, qui intersunt, sed quia duo cum faciunt idem, non est idem. Quin imò, est aliqua conditio, sub qua et interesse Missae et preces meas precibus Ecclesiae reliquae (· licet erranti circa praetensum sacrificium ·) jungere possum: si nimirum recipiatur mea meorumque omnium protestatio, quod non consentiamus in id quod errorem esse persuasi sumus, sed in illud tantum generale et ultimum intentum missae sanctum et catholicum, offerendi Deo preces nostras et sacrificium laudis et bonorum operum in nomine sacrificij illius unici in arâ crucis peractj, illudque verâ fide nobis applicandj, et Ecclesiam per actus illos visibiles instruendj de hac applicatione deque commemoratione Mortis Dominj. Equidem decere te puto, siquidem me amas, favere meae ingenuitati, cùm scias regulam. Qui dijudicat, si ederit, condemnatus est, quoniam non ex fide: etiamsi per se nihil sit commune, nisi ej qui id commune existimat. Sed haec fusius justo, pro duabus lineis totidem paginas. Intelliges ex ijs quo nunc hîc aestu animj coquar. Nec opus est responsione ad ista, Astronomiam repetamus. Vale. Pragae 24 Feb: 1628.

R. D. T. Officiosissimus

J. Kepler

Reverendo Patrj D. Paulo Guldin S. J. Presbytero: Domino colendissimo. Viennam

1073. KEPLER AN KURFÜRST JOHANN GEORG I. VON SACHSEN

Prag, 19./29. Februar 1628

Dresden, Sächsisches Hauptstaatsarchiv, Loc. 10331, Bd. 2, Einnehmung etc. 1627–1628, Bl. 85–86. Eigenhändig

Durchleuchtigiſter Hochgeporner Churfürſt, Gnädigſter Herr. Eure Churfürſt- 85
liche Durchlaucht ſeind mein vnderthänigiſte arme Dienſte bevor.

Gnädigiſter Herr. Die Römiſche Kayſerliche Majeſtät, mein allergnädigſter Herr, haben Mir vor 3 Jahren allergnädigſt anbefehlen laſſen, zway damahlen von Mir proponirte Aſtronomiſche Werckhe in offentlichen Druck zu bringen, vnd zu außrichtung der Druckhernotdurfften Mir bey 6000 fl. meines alt Rudolffiſchen ausſtands auß den ämptern par zu raichen verordnet. Weil aber Ich allain den dritten Theil der angeſchafften Summen bekhommen, vnd ſollicher ohne das mein ainiges Hauptgut geweſt, alſo hab Ich auch nur das aine Werckh, Nämlich tabulas Rudolphi, daran Ich ſelber in die 26 Jahr gearbeitet, verfertigen khönden: vnd 10
deſſen etliche wenige Exemplaria zu verſchienen Neuen Jahr mit Mir nacher dem Kayſerlichen Hoff gebracht: Davon eins für Churfürſtliche Durchlaucht als ainem Mächtigen Hochberühmpten Befürderer gutter Künſten, Ich hiermit in vnderthänigſter Demuth praesentire; gehorſamiſten Bittens, Eure Churfürſtliche Durchlaucht †
geruhen diß ringfüegig Praesent vnd erzeigung meiner vnderthänigiſten affection, zu Churfürſtlichen Gnaden an vnd auff zunemen, auch dero Glehrte drüber zuvernemen vnd dieſelbige zu durchleſung desſelben vnd anmerckhung der Errata gnädigſt anzuhalten: damit ſolche verpeſſerung, zu befürderung der Kunſt, dem werckh nachmahlen beygefügt werden mögen.

Anlangend das anderte Werckh, Observationum Tychonis Brahe, daran Ich an- 20
derſt nichts gearbeitet, dan das Ich desſelben diſe Zeitt über ein getreuer Hüetter geweſt, bericht Euer Churfürſtliche Durchlaucht Ich ferners das, weil ſelbiges auch ſolle gedruckht, vnd hierdurch auff die Nachkhommen erhalten werden: Vnd aber der Römiſchen Kayſerlichen Majeſtät General über dero Kriegsarmada, Herrn Hörtzog zu Fridlanden zu Gemüth geführet, das die Statt Nürnberg anno 1625 durch ſein vntergebenes Volckh, ſo damahlen ſich Iren vnderthanen genehert, verhindert worden, das Sy Irer Kayſerlichen Majeſtät mit Darleihung der allergnädigſt an Sy begehrten $3966\frac{2}{3}$ fl. zu meinen Handen nit wilfahren | khönden, ſondern gegen Irer 85v
Kayſerlichen Majeſtät Sich entſchuldigen müſſen, dadurch das beſagte Werckh diſe Zeit vber vngedruckht verligen pliben: als hatt ſein Fürſtlich Gnaden Sich erbotten, 30
Mir zu nachmahliger außfertigung diſes werckhs eine geraume Zeitt in dero neulich angetrettenem Fürſtentumb vnd Statt Sagan gnädig zu vergunnen, auch auff Druckhernottdurfften etwas ergäbiges zu spendirn, wölche Fürſtliche Gnad Ich nit allein darumb nit ausſchlagen ſolle, dieweil anderwärtz, vnd ſonderlich die Landſchafften Heſſen vnd Wetterau, dahin Ich Mich, vermittelſt Irer Kayſerlichen Majeſtät Erlaubnuß, eine Zeitlang zubegeben, vnd deren ſelbiger Orten fürhandenen

Druckhereyen auch bayder Herren Landgraven, Herrn Georgen, vnd Herrn Philipp zugesagten Fürstlichen Schutzes vnd Hülffe Mich zu behelffen fürhabens gewest, jetziger Zeitt mit Kriegsvolckh belegt; sondern auch darumb, weil Ich durch die angebottene Glegenhaitt zu Sagan in Irer Kayserlichen Majestät Erblanden verpleiben, vnd die besagte Observationes in den selben, zu Irer Kayserlichen Majestät mehrerm Rhuem ans Liecht bringen kan: Zu wölchem Respect Ich nit allain wegen mainer in so vil Jahr continuirter Kayserlichen Diensten, sondern auch wegen Irer Kayserlichen Majestät Mir aller neulichst deputierten vnd erneuter Kayserlichen miltreichester Compensa vnd Gnad auffs starckhist verpunden bin.

Demnach aber die jetzige schwäre Läuffe, auch an besagtem Ort allerhand Unglegenhaitten per consequentiam verursachen, vnd Ich sampt meinen Angehörigen in disen Mir noch zur Zeitt ohne das gantz vnbekante refier vber nacht auffgetriben, vnd meinen Fuß noch weitter zu setzen genötigt werden möchte: also gelangt ferners an Eure Churfürstliche Durchlaucht mein vnderthänigistes Bitten, die geruhen Mir bey diser meiner noch jmmer fort continuirender Wanderschafft, vnd darbey habenden sorgfalligkhaitt, sovil Trosts zu vergunnen, vnd dero belieben zulassen, das Ich alsdan, vnd wan es nit anderst sein wolte, mein sicheres refugium vnd vnverwehrte Vnterkunfft mit weib vnd Kindern in dero benachbarten Landen haben, vnd darmit zumahl auch dasjenige | was Ich an jetzo durch offentlichen Druckh an Tag bringe, bey dero Löblichen Vniversiteten Witteberg oder Leipzig, dermahlen einest auch mundtlich, zu befürderung der Kunst docirn möge.

Eure Churfürstliche Durchlaucht Mich hierüber zu gnädigster Geweerung vnderthänigst empfehlend. Praag den $\frac{19}{29}$. Februarij Anno 1628.

Euer Churfürstlichen Durchlaucht
vnderthänigister vnd gehorsamister

Der Röm. Kay. Majestät auch Landt in
Österreich ob der Ens Mathematicus

Johan Keppler

1074. KEPLER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Prag, 4. März 1628

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. fol. 563, Fasz. Kepler, Bl. 2. Eigenhändig

S. P. D.

Clarissime Vir, hospes et amice charissime. Scripsi Vlmâ, Filium meum accepisse à me 20 florenos mense Septembrj, et alios 3. a sorore mense Octobrj: Illos jussus erat tibi tradere erogandos, si prius tibi

ipsi de reliquo, quod tibi debebam, satisfecisset. Cum ex tuo silentio appareat, id ipsum non fecisse: etsj expectare possem, donec ipse ad me scribat: ne tibi tamen fiat injuria; dedi viginti florenos legato Argentinensium Joannj Vlrico Fridio, quos per cambium tibi repraesentaret Tubingae, ubi primum domum fuerit reversus. Nam ad vos iter non habet. Rogo itaque filium meum eo adigas, ut rationes expensorum illorum 23 florenorum manu sua scriptas tibi exhibeat; quas asservato, mihi non est opus eas transmitti tam in longinquum; acquiesco tuo judicio. Caeterùm de his 20 florenis, quod erit residuum, id filio meo non aliter permitti velim, nisi quoties schedas attulerit sumptuum notorias vel sua manu signatas, cum subscripto die, vel ab ijs, quibus debet. Ita fiet, ut tu sis tutus à flagitationibus ipsius Creditorum. Est aliqua, fateor, molestia in hoc genere officij: at est illa mutua inter homines. Nihil dicam de ijs quae olim hic Pragae in me suscepj negocijs, conterraneorum meorum causâ: unum jam tibj propono exemplum. Filius Tampachij, prodigus ut quisquam alius et praeterea fraudulentus, decepit me Vlmae versutijs suis, ut illi ultra 100 florenos commodarem, ut scilicet illum patri suo tandem domum reducerem. Eo ubi venimus, subitò currum deseruit ille eques; et pater ipsius in me omnem bilem evomuit, comminatus se nihil mihi restituturum; restituit tamen, sed oneravit me Vlmam revertentem, ut magna cum invidia cum creditoribus ejus agendum fuerit, ut novendecim Thaleris, quinquaginta florenorum aes diluerem. Exemplaria per D. Besoldum Academiae, perque illam Maestlino et Tibi tradita spero. Si quid erratorum occurrit, velim mihi Pragam significes. Vale. 4 Martij 1628.

Cl: D: T. Off:

Jo: Keplerus

Clarissimo Viro D. M. Wilhelmo Schickard,
SS. Linguae in Academia Tubingensj Professorj D. amico meo colendo. Tübingen

1075. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Prag, 4. März 1628

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 106–108

S. P. D.

Clarissime vir. Cum ad vos revertatur legatus vester Fridius, quo cum oretenus tibi vacabit loqui de rebus nostris, brevis ero verbis. Exemplaria 10. te per Comerellium Ulmensem accepisse spero. Cum

5) satisfecisses. 14) notoriorum

Braheanis conveni, recuderunt hic primum duernionem cum praefa-
t tione seu dedicatione sua à me correcta; exempla mittam ex nundinis. Si quid pecuniarum ad te congeritur, id filius meus, qui Tubingae studiosum agit in stipendio Fickleriano, jam dudum totum quantumquantum est, aviditate hausit inexplebili. Itaque curâ velim vaces, quorsum
10 id sit transmittendum: saltem per D. Fridium epistolium ad me mittas, ut sciam quantum id sit: atque ego faciles tibi rationes explicabo, quibus hoc onere custodiendae pecuniae leveris. Errata nonnulla in praeceptis, ultra ea quae sunt inserta indici, hactenus mihi detecta sunt ab
t utentibus; quae cogito subjungere appendici unius paginae, de praxi Astrologica. In Genesi Rudolphi error 11 minutorum in loco ☉ properante typo relinquendus fuit in omnibus Planetis, nullo tamen effectu in illis: neque nocetur exemplo operandi. Sit hoc emptorum exercitium primum, ut correcto loco ☉ retractent calculum planetarum quisque suo marte.

t 20 Calamitas et Πανωλεθρία Sueviae dubium me tenent, Ulmamne mittam imprimendam appendicem, an aliò. Vale. Pragae 4. Martii 1628.

1076. MATTHIAS BERNEGGER AN JOHANN BAPTIST HEBENSTREIT IN ULM

[Straßburg], 24. Februar 1628 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 406–408. Konzept

. . . .

407 Gruterum ante plusculos annos, ipsumque Keplerum, occulta et quasi Nicodemica apud Scholarchas commendatione moliebar in hanc Academiam traducere. Sed et apud Scholarchas frustrà fui: et ab aliis, cùm postea res emanâsset, odium tuli. . . .

1077. FRIEDRICH LEBZELTER AN KURFÜRST JOHANN GEORG I. VON SACHSEN

Prag, 1./11. März 1628

Dresden, Sächsisches Hauptstaatsarchiv, Loc. 10331, Bd. 2, Einnehmung etc. 1627–1628, Bl. 84

84 **Durchlauchtigſter Hochgeborner Churfürſt.**

Ewer Churf. Durchl. ſeind meine vnterthenigſte gehorſambſte vnd Pflichtſchuldigſte Dienſte, euſerſtes Vermögens allzeit zuvor, Gnedigſter Churfürſt vnd Herr, Es hatt der vortreffliche weitberühmte Kayßerliche Mathematicus **Johann** Keplerus, **mir vor etlichen Tagen hiebey verwahrte ann E. Churf. Durchl. lautende**

vnterthenigſte Supplication, neben den darzuegehörigen von ihm vnlengſt außgegangnem Buch, zugeſtellt, vnd mich erſucht, E. Churf. Durchl. ſolches zuüberſenden, vnd dabey für ihn vntertenigiſt zubitten, damit er darauf gewiehrige gnedigſte resolution erlangen möge, Wann er dann nicht allein ſeiner vortrefflichen Kunſt vnd geſchicklicheit halben vber alle maßen berühmt, Sondern auch, wie er bey menniglich das Zeugnüs ein gar Erbarer aufrichtiger, vnd der rechten Evangeliſchen religion eyferig zugethaner Mann, als habe ich ſeinem Begehrenn nach ſolches hiemit verrichten vnd E. Churf. Durchl. gehorſambiſt bitten wollen, Ihme, ſo viel ſeyn kan, mit gewiehriger gnedigſter resolution verſehen zulaßen, Vnd thue deroſelben mich dabey vnterthenigiſt befehlen, Datum Prag den 1. 11. Martii Anno 1628.

Ewer Churf. Durchl.

Vnderthenigſter gehorſambiſter Diener

F. Lebzelter

1078. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN PRAG

[Straßburg], 9./19. März 1628

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 409–410. Konzept

Vir summe. Tuas heri rectè mihi reddidit Fridius noster; quem si 409
scissem tam diu Pragae haesurum, literae ad te meae, quas $\frac{3}{13}$ Febr.
et Pragam et Ulmam eodem exemplo miseram, citiùs simul ac certius
ad te pervenissent. Dicebant enim ipsius domestici, quibus mittendas
meas committere volebam, eum jam tum à Reipub. proceribus domum
esse revocatum. Itaque veredario dedi inclusas epistolae ad Dominum
Agricolam Comitem Palat. Legatum Principis, si rectè memini, Culmbacensis, isthic agentem: à quo te nunc accepisse spero indeque cognovisse de pecunia ex libro tuo redacta. Scilicet Academia nostra pro suo
exemplari dedit Imperiales sex, Academia Basileensis duos, Dominus
Malleolus mathematicus noster duos, M. Welperus itidem duos. Addidi
rationibus et ... quem nunc tamen expungo. Nam postquam diu librum, 1
promissâ pretii solutione retinuisset, ac usurpâsset etiam (nam eum in
planiglobio suo, nunc edendo citat) denique nonnihil maculatum remittit, nunciatque, se nunc tam non empturire libros, ut paratus sit totam
bibliothecam suam vendere, modò emptorem inveniat. Valde | sum 410
offensus hominis inconstantia, quem cum non poeniteat quotidianis
prope comessationibus tantum absumere pecuniae, tantillum in hunc talem librum impendere piget. Sed non sum ausus expostulare cum ipso,
totus quippe sulphureus est: id quod ex ejus scriptis, si legere dignatus
es, coniicere potuisti, magisque coniicies ex planiglobii, quod proximo
mercatu Francof. prostabit, praefatione virulentissima. Itaque tanquam

à contactu venenatae bestiolae retraho manum, ac Petronianum illud mihi dictum puto, Cave, cave canem. Operam autem dabo, ut cum hoc, tum caetera, quae restant exemplaria, primo quovis tempore divendam, aut, si id minus fieri potest (omnia enim de publica privataque egestate querelis undique circumsonant, indeque studia praecipuè mathematica pessum eunt) faxo ut commodâ occasione Ulmam aut quocunque voles alio referantur. Expecto ex nundinis et praefationem Braheanam et quam initio promisisti figuram aeneo typo expressam. Quod penè oblitus eram, accepit et D. Agerius Medicus exemplar, cujus convictor M. Petrus Huberus Ulmensis, domi per patrem suum taleros duos tuo nomine poscenti dabit. D. Clutenius responsum à principe suo expectat. Caeterum 12. Imperiales illos, quos suprà numeravi, Tubingam intra biduum triduumve filio tuo, non transmittam quidem (id enim periculosè fecero, milite has oras undique premente) sed per cambium transcribam, occasionem quam commodissimam Kürnerus Calwensis, perendie domum abiturus monstravit. $\frac{9}{19}$ Martii 1628.

Cum literas hasce meas jam obsignatas traderem Domino Fridio, praeter alia retulit etiam de te à Fridlandio in tutelam recepto, et luculento stipendio conducto. Vehementer et miratus, et simul gavisus sum, ab his quos minimè oportuit desertum, ab iis quos minimè speraveris esse receptum. O si mihi talis aliquando fortuna contingeret! Nam ne quid te celem, ut nunc rerum status est, ab exilii metu parum absum. Academia enim nostra tota vivit ex Ecclesiasticis reditibus, quibus subtractis (id enim nunc agitur) ipsam necesse est emori et concidere. Quò tunc ibo?

1079. GREGOR HORST AN KEPLER IN PRAG

Ulm, 12./22. März 1628

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 93. Eigenhändig

93 S. Gratissimae mihi tuae fuerant literae, Vir Nobilis Clarissime, Fautor et amice plurimùm colende, tùm quod amicitiae continuatae testes essent abundantes, tum etiam, quod res tuas hactenus ex voto tibi procedere significarent. Faxit Deus ut in posterum quoque corporis, animi, fortunaeque bonis abundes, quò laboribus tujs desideratissimis posteritati servias. Quod rem publicam nostram attinet, ab onere bellico, Dei gratia, non parum sublevati sumus: sed valde vereor, ne brevi reducem habeamus exercitum, ob summam indigentiam et paupertatem eorum locorum, in quibus ad Helvetiorum fines congregatim colligitur.

37) occasione

Eventus Deo notus est, cui sortes nostras commendabimus. Caeterùm rumor iste, de amissa filiâ tua nobiscum etiam percrebujt: laeto animo à te ipso intelligo, quod per literas à D. Möglingo exquirere voluj. An autem Butzbachij adhuc lateat, vel Durlachium abierit, incertus sum: nec enim quicquam literarum ab eadem hactenus habuj. Quod negotium Thummianum concernit, literas Clarissimi Domini Varnbulerj, cum Magnifico Domino Cancellario Stutgardiano, D. D. Loflero communicavi. Quamprimum responsum habuero, idipsum transmittam. Thema transmissum Nobilissimo Domino Rehlingero tradam, quam primum occasio dabitur: is agit jam vice-Commissarium Caesareum, in locum abeuntis Nobilissimi de Ossa substitutus. Generalis Dominus Praefectus Mansfeldicus hîc transiens per biduum honorificè et clementer me excepit, cui ante multos annos consilio Medico non semel succurrj. Quantum ex ore ipsius habeo, vix ante festum Paschatos sedem movebit, utpote qui meam praesentiam, usurpandae Medicinae gratia circa vernum tempus ibidem Memmingae expectabit. Hisce benè Vale cum tota familia, meque, quod facis, amare perge. Ocyus Ulmae $\frac{22}{12}$. Martij 1628.

T. Cl. addictissimus

Gregor. Horstius D. mpp.

Nobili, Clarissimo et Excellentissimo Viro, 93v
Domino Johan Keplero, Sacrae Caes. Ma-
jestatis Mathematico ordinario meritissimo,
Domino et amico. Pragae

1080. [PAUL GULDIN AN KEPLER IN PRAG]

[Wien, 29. März 1628]

Graz, Universitätsbibliothek, Cod. 158, S. 11, 1–11, 7

Foecunda est rerum ad Conscientiae salutem pertinentium tractatio. 11,1
Dum enim meis duabus lineis reponis duas benefusas pagellas, factum est ut responsum inueniam, cuius argumentum quaternarum paginarum requirat spacium. Age ergo quoniam inter nos certamus certamine quà honestissimo qua saluberrimo et a pernicie aeterna auertenda maxime necessario, ad primam tuam considerationem sic tibi occurri posse existimo.

Quod enim inquis, male hactenus de tua in Deum pietate fuisse actum, si nunc demum incipere deberes fieri Catholicus: Quid audio uir eru-

ditissime? Itane cum tot annis haeseris in Acatholicorum aestuarijs uel pigebit aut pudebit te ex illis labyrinthaeis ambagibus expedire et ad plana atque expedita Romano Catholicae fidei uiridaria tanquam certae salutis sacrosancta adyta te penetrare. Nonne praestat hunc tuum animi perplexi aestum quo te in ultima tuarum clausula coqui ingenue fateris commutare in placidam altissimamque tutae conscientiae serenitatem? Est quod gratuler felicibus initijs Bonae tuae mentis ad Romano Catholicam Orthodoxiam interuallis utcunque dissitis aspirantis. Vereor tamen ne si hunc aestum Euripaeis reciprocationibus sinas in longum crescere, tibi eueniat quod nonnulli scribunt contigisse magno Aristoteli. Vide ne semen bonum ceciderit in petram, quin potius opinionum † Acatholicarum quasdam quasi paruulos allide ad petram Christum, qui non aliam quàm Romano Catholicam agnoscit Ecclesiam.

Quod uerò inquis te a primo statim vitae limine a parentibus in Ecclesiam Catholicam illatum, sacro lauacro aspersum et spiritu adoptionis filiorum Dei donatum, tecum sentio; sed statim a te dissentire cogor, dum affirmas ab eo tempore nunquam te exiuisse ex Ecclesia. Quasi uerò Acatholicae opiniones necessariam habeant connexionem cum Baptismo Christiano. Consule tuam prudentiam et animaduerte, an dici possit nunquam exiuisse ab Ecclesia, qui nunquam Romano Catholicum coetum sit ingressus. Non enim sufficiens est ingressus ei, qui postquam in infantili aetate salutaribus undis est regeneratus, cum ad usus rationis uenerit aliquos heterodoxiam apprehendisse, et usque ad senectutem continuasse errores inter tot benemonentium salutares beneuolentias malle inter errorum scopulos uersari quam ad Sacrosanctae Veritatis Religiosissimam aram uenerabundum aduolui et Venerandae antiquitatis per † tot annorum centurias uestigia uelle agnoscere nedum osculari.

Quid uero audio? Augustani conuentus gloriationem neminem esse qui unquam refutauerit. Augustanam nimirum intelligis confessionem, ante damnatam quam probe natam, tot antilogijs intricatam, tot male fundatis lemmatis impeditam, decies a suis mystis coctam et recoctam, † instar Deiphobi Virgiliani laceram crudeliter. Angustiae sunt nimiopere contractae huius Augustani infoelicis partus. Sed benè habet quando uerbosi Grammatici Theologica tractare moliuntur; quid enim aliud eius architectus quam atratae telluris alumnus. Statim enim quamprimum ortum est illud instar septimestris aut octomestris parturitionis ἔκτρωμα, habuit grauissimos Theologos tempore Caroli quinti, ut nihil dicam de Illustrissimo Bellarmino qui hujus ἐκτρώματος laruam ualide et solide detraxit. Etiam te latere minime potest, esse proximè editam Theologi doctissimi Augustinianam confessionem oppositam

45) orta

Augustanae illi nouellae, uixdum centenariae periodi terminos egressae. Et quomodo tibi uiro erudito in mentem uenire potuit, illam angustam Augustam nunquam esse refutatam.

Quod uero de abusibus recusatis ab illa Augustana Heterodoxia uestra obijcis, illud breuiter et amice tibi repono, | Non posse legitime 11,2 dici abusus conscientiae, eos saluberrimos usus in Ecclesia Romano Catholica, non in progressu Ecclesiae sed statim a primordijs nascentis una cum Apostolis introductos, continuatos et nunquam serie interrupta intermissos, et per 16. saecula ad nostram usque aetatem perdurantes. Qua uero fronte pauculi homines nouandarum rerum studio abrepti priuatis offensionibus irritati, pauculorum annorum spatijs tanquam angustis ergastulis inclusi audent uenerandam antiquitatem accusare de abusibus, cum sit contra communem omnium prope gentium sensum et consensum, pauculos istos nouellos errorum magistros plus sapere, quam sanctissimos doctores, sapientissimos magistros, fortissimos Martyres, rerum diuinarum peritissimos praesules, religiosissimos Coenobitas et Coenobiarchas, concilia omnium nationum frequentissima, Academias orbis christiani uniuersas. Haec inquam uniuersa damnare, reijcere, erroris et abusuum accusare, non sunt quae spiritum diuinum redoleant, sed malignam et pestilentem Cacocleriam.

Vt de solo Missae articulo obiter attingam quam tu inter abusus numeras, sic habeto, illam ipsam Augustanam confutationem rectius quam confessionem in eo seipsam confundere dum inter primos articulos queruntur se falso accusari quod Missam reijciant. Nos uero inquiunt Missam non reijcimus sed in nostris Ecclesijs summa reuerentia retinemus. Quaenam haec est constantia, ea inter abusus tractu temporis numerare, quae inter usus summa reuerentia retinendos agnouerunt. Recurre ad prima exemplaria illius confessionis et liquido deprehendes me noluisse pictas in pariete nebulas obijcere.

Quî uero intelligam te miserescere ob meum tui iuuandi studij affectum. Itane uerò meam synceram erga salutem tuam philostorgiam appellitas uir amice et Beneuole! Quin potius iustioribus rationibus possim mihi de te polliceri, me non exigua miseratione tui erroris commotum; sed haec beneuolentiae parerga in aliud tempus omittamus.

Scopulum uerò maximum et opinione tua periculosiorem non animaduertis, in quo si haesitare perrexeris, uehementer metuo ne de tua salute aeternum sit conclamatum. Quis ille, priuata illa spiritus unctio. Haec est petra scandali hic lapis offensionis. Nam dum ista priuata κριτήρια quiuis arripit et illa totius antiquitatis omnium gentium χριστήρια negligit, pessimè meritus est de basi inuestigandae ueritatis. Quid enim haec pri-

51) potuisse 61) inclusos 71) confutionem 75) est *fehlt*

uata opinio, haec noxia philautia aliud parturit quam ingentem confusaneorum errorum σύγχυσιν. Quod si ita pergatur in Christiana communitate et cuilibet uideatur esse Samij Lucumonis acumen, et tanta licentia comminiscendarum opinionum, quot iam sunt capita tot erunt centicipitis hydrae pullulantes chimaerae. Et quid aliud eueniet, quam ut quae nunc tot fidibus luditur fides eidem iustissimis sannionum sarcasmis illudatur. Taceo quod haec unctio non de christiano chrismate sed de exotico et peregrino spiritu trahat originem, et quas D. Paulus condemnat profanas uocum nouitates. Odiosa illa philautia et suis priuatis opinionibus assentatrix blandiendi uoluptas damnata est in sacris literis, quae meminit nouissimis temporibus orituros homines seipsos amantes. nec te latere potest Diuini Platonis grauissima censura quae de hoc mortalium genere damnosa philautia meritissimo iure perstringit.[1]

Haec est illa priuata Vnctio quae nouercali parturitione peperit in omni genere erroris multiplices foeturas et quasi ex semiputri trunco degeneres stolonum caudices. Haec est quae in Caluinianis genuit Monstrantes et Remonstrantes, Arminianos et Gomorristas, ne dicam Gomorrhaeos. Haec est quae in Anabaptistis 30. genera peperit haeresiarcharum. Haec eadem quae in Lutherana schola enutrijt Rigidos, Molles, Maioristas, Melanthonicos, Vbiquitarios et nescio quasnam dissectas sectas. Quid enim dicas praefracto alicui sui spiritus et suae unctionis dictatori perpetuo? Ecclesiam aut scripturam ipse suum lydium lapidem unctionis suae primum mobile constituet ad cuius nutum omnia astra omnes coeli moueantur. Et qua fronte isti male cordati autodidacti se uolent solos habere magistros. Recusant esse magistrorum discipuli, cum certum sit Diuini spiritus apud Sapientiam oraculum. Ne innitaris prudentiae tuae, et de eodem fonte ueritatis promanet, sapiendum esse ad sobrietatem. Paradoxum sane fuerit monstrosum, priuatos homines ex illa tua unctione abrogare omnibus alijs ueritatem et interpretandi lucem, sibi soli Pythagoricum illud praefidenter nimis arrogare. Vides opinor quam lubrico fundamento nitatur male intellecta unctio.

Certiorem basin habemus ex petra D. Petri qui in sua epistola ita loquitur 2. cap. 1. Non enim Voluntate Humana allata est aliquando scriptura, sed spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines prophetias. Iam si nemo audeat sibi promittere sanctitatem, cum nesciat homo Vtrum amore uel odio dignus sit, quomodo sciat se a spiritu sancto inspiratum loqui credere sentire secundum dictamen Vnctionis nec fallentis nec falsae. Adde quod sapiens doceat. Est uia quae homini uidetur recta et nouissima eius ducunt ad mortem. Est ergo haec priuata unctio ualde contumaci αὐταδίae obnoxia, nisi subijciatur ueteri orthodoxae Ecclesiae tanquam puriori et Apostolis

Apostolorumque successoribus proximae. Hic enim est fons limpidus purus illimus, saliens in uitam aeternam, illa uero priuata nonnullorum phantasioplastarum imaginatio est turbida et lutulenta lacuna scaturit.

Nec obstat tuum illud quod opponis quod pro fiducia quam habemus apud Deum ut si petierimus secundum uoluntatem eius dirigi in discretione Zizaniorum a tritico, fermenti a massa sana futurum ut audiamur. Non inquam hoc obstaculum quidquam euincit. Nam quae Vnctio ulterius me certum reddet, orasse me quantum oportuit, fiduciam concepisse parem Dei uoluntati, attulisse humanam meam industriam in inuestiganda Veritate, in discernendis sacrorum oraculorum ambiguis. Nec est unde nobis blandiamur in Baptismo una cum Chrismate hanc esse nobis impertitam Vnctionem. Certior est basis communis omnium doctorum aetatum Ecclesiarum sensus et consensus. Haec fiducia sine nota praesumptionis nos securos reddit: Illa priuatae unctionis plus temeritatis habet quam securitatis.

Jam uero illud de ijs qui inueteratos abusus defendunt quod scribis eos mundanis inhaerescere concupiscentia carnis oculorum et superbia uitae in transuersum agi, fateor in omni aetate fuisse complures qui non sicuti cognouerunt ita glorificauerunt Deum: sed tamen morum illa indigna peruersitas non obscurauit fidei orthodoxae integritatem. Nec est ut quaestionem de moribus et uita misceamus cum fidei uerae quaestione. Illi ipsi qui priuata sua unctione gloriantur se habere spiritum adoptionis, saepenumero dissentaneam fidei suae uitam agunt. Opum abundantiam damnare non possumus, quamuis abusum earum improbemus. Quid enim D. Petrus Apostolorum princeps cum in primitiua Ecclesia credentium unum esset cor una anima, nonne ditissimus erat cum ad pedes eius facultates fidelium proijcerent, dominium directum a se transferentes in potestatem Apostolicam, parte exigua frui sibi retinentes. Quid si hac aetate Christianorum tanta esset opum despicientia quanta fuit olim in illa aurea Ecclesiae aetate, quot essent Ecclesiarum praesules tot forent opulentissimi Reges. Vides ergo nec opum abundantiam sine abusu esse repudiandam, et maiestatem Ecclesiasticorum carere nota pompae et uanitatis. Quid enim si princeps aliquis aut loco nobili natus censeatur in ordine Ecclesiasticorum, deterioris erit conditionis quam quiuis de triuio plebeio ad clericatum assumptus. Inter quos et mechanicos discrimen aliquod in exteriore cultu admittes.

Mirum uerò mihi accidit, te sentire cultum duliae sanctis debitum et semper in omni antiquitate Catholicae coelitibus diuis exhibitum, repugnare latriae cultui Deo debito: Cum certissimo constet, sicuti

cultus politicus magistratui alijsque in dignitate constitutis iuxta praescriptum uirtutis quae a nostris Theologis obseruantia appellatur, non derogat latriae Divinae, ita pariter duliae et hyperduliae nihil obscurare latriae maiestatem.

De sacramento Eucharistiae quod affirmas eius nullum esse extra sumptionem uel Vsum uel ueritatem, rectius mihi crede sentit D. Augustinus 22. de ciuitate 5. una cum torrente Theologorum et ueterum patrum, esse sacrificium oblatum extra sumptionem. Vno uerbo Eucharistiam non tantum esse sacramentum sed etiam sacrificium. Quocirca illa confusio recentiorum Heterodoxorum nouitia plane est et inter profanas uocum nouitates reijcienda.

Illud uerò satis mirari non possum te tam audacter affirmare toto tempore 1200. annorum in Ecclesia laicos Vtraque specie dignatos, et nunquam intermissam alteram speciem. Clarissima uero documenta sunt nostrorum Theologorum, qui probant maximam aetatum partem laicis alteram duntaxat speciem concessisse. Certe inuictus est Achillas, argumentum illud depromptum ab aetate Leonis Magni summi Pontificis, quod ut est in historijs Ecclesiasticis ante mille annos cum Manichaei fraudulentis suis insidijs Romae grassarentur et non a caeteris Christianis dignoscerentur, uini specie imperata agniti sunt. Ii enim cum uinum a daemone creatum, fel draconum appellarent, et tanquam aspidum uirus execrarentur; quandiu unica panis specie cum caeteris communicauerant tamdiu delitescebant, post praeceptam autem alteram speciem latitare non potuerunt. Quod certissimum documentum ante illa tempora unicae speciei fuisse usum.

Recedis insuper a ueritate historiae ueteris, dum existimas ante 400. annos fuisse coeptum disputari de necessitate Vtriusque speciei, et tunc primum commentos esse quosdam causas, cur altera species laicis negaretur, procul inquam abis in labyrintheos recessus. Non enim tunc primum noua argumenta sunt inuenta, sed Vetustissimus mos Ecclesiae est obseruatus et tandem 200. abhinc annis ab Ansere Boemico sibilatum est nouum commentum de necessitate Vtriusque speciei in concilio Constantiensi.[1]

11,f Quae cum ita sint, non uideo quomodo membrum sis Catholicae Ecclesiae quantumuis praefidenti quadam securitate te in ea uersari existimes. Σφάλματα tua quibus implicatus teneris, iam a me ostensa sunt non tantum uides sed et manibus contrectas; quomodo ergo in Ecclesia Catholica tibi securitatem polliceri potes. Certe Ecclesia uera quae firmamentum est et columna ueritatis, tam parum potest esse erroribus obnoxia, quam coelum empyreum obscurari nubibus et nebulis. Age uero uir clarissime amicorum optime; non offusas patiare

claritudini nominis tui errorum fidei tenebras. Segrega te a pauculis hominibus, qui catholico splendore gloriari possunt, frui minime possunt. Quomodo enim sint Catholici ij qui aetatem ferme centum annorum docere possunt: quomodo Catholicum toto orbe diffusum demonstrent, qui in paucis Europae angulis ita se aegre sustentant ut paulo post dolituri sunt se non esse eos qui fuerint. Inauditum est eos qui se Catholicos agnoscunt, tam atroci conspiratione perduelles extitisse et funesta feralique rebellione totam Europam turbasse. Certe filij Ecclesiae filij pacis sunt, non rebellionis. Horum certe exitus meritissimam tibi inijcere debet falsitatis suspicionem.

Age inquam et noli negligere gratiam quae tibi desuper offertur manu plenissima; agnosce S. C. Maiestatis magnificentissimam et liberalissimam uoluntatem erga te, imò uero etiam ipsius Dei summi in summam hanc Caesaris potestatem tot uictoriarum felicissimarum partis trophaeis indultam felicitatem, noli putare uel esse de nihilo, uel casu fortuito comparatam. Quomodo enim is potest non esse in Ecclesia uera, quem Dei benignitas post tot grauissima pericula, in tanta rerum omnium desperatione non modo in tutum collocauit, sed etiam in uictoriosa felicitate uoluit terrori et admirationi esse suis hostibus et perduellibus. Quos tamen ipse mauult clementia facere addictos, quam iustis supplicijs euictos. Huius clementiam notam esse ueri Ecclesiae uerae filij si necdum expendis hactenus, expendas licebit posthac, et deprehendes non tibi esse aut erubescendum aut tergiuersandum in eam Ecclesiam aggregari membrum, cuius pars nobilissima est S. Caes. Maiestas, una cum caeteris Austriacae domus principibus felicissimis, qui iam a trecentis et amplius annis contra uarios hostes perstiterunt florentes et felices. Ecquae unquam in orbe Christiano extitit familia tam gloriosa tam Caesarum foecunda atque haec ipsa. Et dubitare potes Deum uelle tot et tantos principes tam continua et diuturna successione habere moderatores imperiorum qui non sint uerae Ecclesiae membra?

Abis uero longius ad errorum aestuaria cum solaris te silentio et patientia in his turbulentis rerum catastrophis. Non potest crede mihi esse ullum silentij et patientiae solatium ei qui alienus ab orthodoxia uerae Ecclesiae Catholicae. Nisi uero existimas eos qui in diluuio Noetico in cymbulis et ratibus fluctuum ludibria agitati sunt, eadem securitate qua 8. animae in arca fruebantur fuisse gauisos. Imperfecta etiam est religio quam existimas sufficere in offerendo sacrificio laudis, siquidem negligis uere et proprie dictum SS^{ae}. Missae sacrificium, quod ut dixi supra Augustanae Confessionis architecti non ausi fuerunt reijcere.[1]

Ignosce Vir Clarissime prolixae meae tecum agendi uoluntati, ea enim ex animo salutis tuae cupidissimo syncerissimè proficiscitur. Noli

arbitrari nostra Catholica dogmata quae inter inueteratos abusus reijcis, esse posthac secundum praeconceptas tuas notiones tam humili et erroneo titulo insignienda. Maximè cum statuas eos per somnum Ecclesiasticorum irrepsisse. Nec animaduertis dum haec ἀτόπων ἀνακολουθητὰ admittis, te excludere divinam illam prouidentissimi Numinis cum in Humanis tum maxime in Ecclesiae gubernatione nunquam interruptam πρόνοιαν. Quo quid magis est ab animo christiano alienum, aut quid propius ad negligentis Numinis reprehensionem accedit. Quorsum iam inde ab Apostolorum temporibus dati doctores, pastores, animarum Curatores, haeresium propulsatores, ueritatis Catholicae propugnatores, si uitae integritatem sanctissimae, si ingenium, sapientiam, spiritus et unctionis internae spectes abundantissima charismata, prope singulos infallibiles; si denique uitae sanctissimae testimonium stupescas miraculorum gloria spectatissimos.

Hunc uero montem quomodo transcendat pusilla illa et nimium tibi blandiens praeconceptae opinionis propriae praefidentia. Mihi uero uix radices aut imam montis partem sibi audebit calcandam promittere, nedum praecelsam illam sublimitatem hoc praefidentiae quasi cothurno calcare.

Ignosce iterum libertati meae, inter Beneuolos amicos enim conuenit syncera honesta et moderata agere libertate. Abstineo consulto omnibus ijs quae existimo offendere posse Amici optimi animum minime malum nec nisi praeter intentionem excidere patior inconsultum aliquid uel dictum acrius uel morsiunculam uehementiorem uel denique iota unum contra leges amicitiae aculeatius.

Nunc quia nil aliud restat, quam ut ad finem properem: Vnum illud tuum fundamentum quo tuam causam tueris, quam parum sit ualidum breuiter ostendam eò magis, quod tam prima quam ultima tuarum clausula penitus tibi persuades, te esse Catholicum, te nunquam ex † Catholica egressum Ecclesia. Hoc inconueniens quamdiu errabundo tuo insederit animo, frustra de mutatione aestuarij tui cogitabis. Habeto ergo sic breuiter. Si Ecclesia Romano Catholica eo quod iuxta opinionem tuam inueteratos abusus somno negligentiae dissimulando aut negligendo permisit, non sunt ut nos credimus dogmata certa sancta necessaria ad integritatem fidei Catholicae; sed ut dixi praui abusus obscurantes ut putas christianam synceritatem, tum illud consequens est absurdissimum asystaton, nempe plures annorum centurias, id est a Leone Magno usque ad tempora Hussi, permisisse Deum in erroribus suis grauissimis caecutientem et hallucinantem Ecclesiam, id quod praeter absurdissimam paradoxiam impium quoque et blasphemum est de Deo cogitare et proloqui. Quid enim prouidentiae diuinae quid

paternae curae in Suam Ecclesiam gessit Deus, si idem benignissimus et in Ecclesia sua tuenda conseruanda propugnanda et amplissime propaganda pater tutor et doctor prouidentissimus prorsus ad tot annorum spacia deseruerit, et eam non ut amicus Humano generi sed ut malignus Tyrannus per tot annorum centurias Ecclesiae nauiculam in tanta caligine grauissimorum errorum caecam scandalosam impiam et inter scopulos quasi conuulsam permiserit fluitare. Mirum est singulis annorum centurijs haereses quasdam paucorum errorum habuisse doctores a quibus illa errorum zizania illud infelix lolium prauitatis Haereticae euelleretur per 6. uero annorum centurias, ne unum quidem concilium aut doctorem aut uirum uestrae Ecclesiae intra caliginosam nubem inuisibilem tanto zelo plenum, qui tot abusus tot scandalosa ut putatis paradoxa et pestilentissima dogmata labefactaret conuinceret, excommunicationis fulmine pessumdaret.

Exere uires ingenij tui Vir doctissime et ingenij laude spectatissime et me tuo iudicio errantem reuoca, caliganti fidei ut putas lumen et facem profer, uel si non potes ut reuera te non posse omnino confido et certissime credo, tum quod salutis tuae prima et ultima est anchora ad nostras Romano Catholicae Ecclesiae partes libens et lubens transi, quo citiùs eo felicius. Nocet differre paratis. | Quis scit an hodiernae adijciant crastina uitae tempora dij superi. Si te ut praeclare facis tantopere Astronomia delectat, delectet et altior quaedam Veritatis indagandae ὑπερκόσμιος Astronomia. Praeclarum factum et posteritatis laude et admiratione dignissimum opus tuum de Marte arguit inquietam ingenji tui praeclari uim et quandam quasi diuinitatem. Atqui uideas etiam an altius te possis erigere et quae supra captum Humanum sunt considerranda ea uoluas et reuoluas. Haec illa tua quam tot annis feliciter tractas Astronomia laudem pariet Humanam. Illa uero quam impendes in altioribus ad tuam salutem procurandam diuina felicitate afficiet. Noli deesse tuis partibus. cooperare diuinae gratiae quae dat omnibus affluenter et nemini improperat. Tantum noli nimium de celsitudine tuarum opinionum praesumere, et illam suauiter quidem sed periculose blandientem priuatae Vnctionis praefidentiam noli tanti aestimare. Lubricis mihi crede innititur principijs. Memineris quod Psaltes Regius de oleo peccatorum timet ne eo suum caput impinguetur, et metue tu quoque ne hoc oleum priuatae Vnctionis non de charismatibus diuinis promanans sed de peccatrice caligine plus aequo copiosius redundans animum tuum quodam ceromate periculoso aggrauet, et tanquam auiculam Veste illinat, ne se ad altiora librare possit. Expedi te a uinculis nescio quarum praeconceptarum opinionum, quarum fortasse nunquam infirmitatem ne dicam inanitatem solide et fructuose perspexeris. Extrica te

a pedicis. Aquila es enim inter Astronomiae nubes atque adeo ipsa inter astra sublimi foelicitate uolitas; cum inquam es Aquila, minime passerculus uel humilior auis alia, non decet te stuppae et tricarum implicamentis a sublimiore Romano Catholicae Orthodoxiae uolatu praepediri. Multum etiam haec nota cum pauculis non orthodoxae ueritatis hominibus sensisse nocebit aeternae nominis tui futurae claritati, et cum posteritas omnia summa in tuo Astronomico maximè ingenio suspexerit, hoc solum quod non etiam cum Clauijs et alijs orthodoxis in causa uerae fidei senseris desiderabit, et tam grandem caliginem lucis tuae obscurasse amplitudinem uehementer dolebit.

Omnia tecum tento Humana et diuina argumenta tanto ualidiùs quantò tu tibi inhaeres tenaciùs, tantò insto urgentius, quanto ex amicitiae legibus syncerius, in Domino complector ardentius. Da locum expectationi meae, imple gaudio spem meam et quod aliquando facturus es, fac quantocyus. Tecum etiam atque etiam reputa, quantae sit felicitatis esse membrum uerae auitae et orthodoxae id est Romano Catholicae Ecclesiae membrum. Dicam clarius: expende quot orationum, quot meritorum quot gratiarum quot praesidiorum coelestium possis esse particeps, si tandem aliquando ingrediaris hanc quam tibi opto Ecclesiam. Quantorum gaudiorum segetem, quantarum gratulationum plausum et applausum sis excitaturus apud eos qui te amant, qui tua aestimant, qui te hoc honore cumulatum cupiunt.

Quaeso pondera et expende, nec obiter tanti momenti negocium percurre. Per haec omnia te oro, per omnia iura amicitiae te obsecro et obtestor, per quicquid tibi charum et iucundum obtingere potest te sollicito; Vt animae tuae salutem quam Vnicam habes attendas, aeternitatis durationem sempiternam consideres. Illum magnum magni iudicij diem serio et accurate considera in quo unà simul ante tribunal iustissimi iudicis astabimus, ubi si te obsequentem Ecclesiae inter oues ad dexteram contuebor, sane tibi aeternum gratulabor, sin minus me dolenter at frustra hanc meam monitionem peramicam uacuam fuisse poenitebit.

Sed meliora spero, et tuae uiciniora saluti. Deus spem meam confirmet et tuos conatus solidet, illudque efficaciter in te operetur quod est ad sui Numinis gloriam.

1081. WOLFGANG BACHMEIER AN KEPLER IN PRAG

Mähringen, 4./14. April 1628

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 282–283. Eigenhändig

S. P. cum officijs paratissimis. 282

Clarissime Domine Keplere. Jam dudum ad te scripsissem, et in quibus Ephemeridum computandarum negotium concernentibus, opem et consilium tuum implorassem, modo mihi constitisset, ubinam locorum te operirj possem: Opportunè ergo tuae literae mihi obvenerunt, ex quibus de habitatione tua erudirj potuj. Primò autem omnium, ob bellicos tumultus, et militem agrum nostrum undiquaque occupantem, consuetos labores me abrumpisse, et ad tabularum lectionem temporis terendj causa, confugisse ratiocinatus, propterea errata, si quae forsan in evolvendo opere, deprehendissem, consignarj et transmittj petis. Non planè frustrà conijcis. Post enim ordinarias officij mej operas Tabulae istae solae fuerunt, in quibus me exercebam, temporisque turbulentissimj molestias delinire tentabam. Praecipuum autem laborem meum confecj continuum pro erratis indagandis Tabularum, vel potiùs praeceptorum lectionem, sed alijs exercitijs incubuj. Modò enim pro una et altera Genesj constituenda, Planetarum loca inquisivj: modò periculum fecj Ephemeridum non quidem illius Annj, quem mihj destinabas, sed hujus currentis, et illorum Planetarum, qui hoc tempore maximè serena nocte conspicuj, cujus specimen in ♂ hîc in adiecta schedula habeto. Modò etiam dum in privatos usus Heptacosiden Logarithmorum describere cogitabam, quintuplo majorem fecj, adque singula scrupula secunda sexagesimariae extendj. Omisj interim arcum quadrantis, Logarithmorum duas ultimas interpunctas, et ad dextram positas figuras, differentias interlineares, quasj jam non valdè necessarias; cujus quoque laboris typum singularj pagella tibi conspiciendum confero, an forsitan chartas illas dignas censeas, quae instar manuale publicè imprimantur, cum aliâs olim Heptacosiden istam minutiore forma peculiaribus typis evulgare tibj proposueris; modò etiam proximum ☽ deliquium antehac ex Tychonicis. nunc quoque ex Rudolphinis Tabulis computavj, cujus Epilogismum Tibj inter alia communicare, et tuo examinj subijcere libet. His et similibus dum vacabam exercitijs, (ut ad primum tuum petitum revertar) in nonnulla sphalmata incidj, quae in adjuncta schedula designata transmitto. sicubj verò me errasse, et praecocj correctione in Tabulas peccasse (quod non planè negaverim) contigerit, illud à te mihi condonarj, et amicè admonerj peto. Deinde verò in Ephemeridibus con-

25) conspiciendam

ficiendis consilium te mutasse, certosque computatores singulis, non annis, sed Planetis destinasse, atque inter alia pro hâc vice fictum ☽ locum ab Anno 1625 usque 1660 continuandum, mihi detulisse, abundè cognovj. Accipio quidem provinciam hanc; et eam pro virilj curaturum promitto. Quanquam si per me stetisset ob varietatem, quae delectat, gratior fuisset omnium planetarum in unum, atque alterum annum computatio; sed quia aliter Tibj visum, instituto tuo non repugnabo, solummodo apud Te insto, ne forsitan aut operum multitudine, aut nimia celeritate, qua negotium confectum cupias, obruar, sed officij mej publicj, aliâs satis laboriosj (in utroque enim pago quinquies hebdomadim mihi concionandum) ratio habeatur, tantumque temporis concedatur, quantum ad hanc operam mihi suffecerit. Motum namque ☽ Planetae difficilimj, per annos triginta quinque calculo subijcere, laborem et tempus postulabit non exiguum, cum teste Magino, dimidium factj in Ephemeride habeat, qui ☽ computatam habeat. Contra vero expeditum et extemporaneum calculatorem me non profiteor, sed tardè mihi procedendum, saepiusque labor reiterandus si non frustraneum, sed exactum
† 282v esse cupio, cuj tutò confidendum. Interim, credas | mihj, negotium nullomodo voluntariè in longum tempus protraham, sed met mihj stimulos addam, omneque otium, quod ab alijs meis muneribus suffurarj potero, in hoc unicè impendam. Modo Deus valetudinem conservet, et pacem, his actibus summè necessariam, sed nunc admodum fluctuantem, reducat, et confirmet. De laboris pretio, quod petiturus sim, Te securum esse jubeo; prius operam confectam exhibiturus, tuumque judicium super hanc experturus sum, quàm ut temerariè et superbè de pretio contendam, et disceptem. Honoris praemium non inter minima repono, quem inde mihi carpo; atque jure quasj vendico, quod me tenuemque meam opellam non despicatuj habueris, sed Tibj, tanto Viro in tam gravj negotio de ea aliquid conferre, manumque Tibj admovere permiseris, imò ultro efflagitaveris. Addo quoque Tabularum exemplar, quod ex liberalitate Tua possideo, cujus Titulum honorifica inscriptione exornatum non absque singularj animj laetitia, accepj, tanquam obsidem, et indicem, quàm prompto, et benevolo in me animo munus illud ad me
† redundet.

Tandem ad ea delabor, in quibus aqua mihi haeret, et proinde tuo ductu et consilio mihi opus est. Meminj enim Lentiensem tibi Meridianum esse propositum ad quem Ephemerides aptandae; cum autem hic Meridianus 10′ minutis sit Uranoburgico orientalior, quaero ex Te, an non jam Epochae Mediorum motuum in singulis Planetis juxta hanc Meridianorum differentiam sint mutandae, eo scilicet modo, quem in

74) motum

peculiarj schedula descripsj, an verò scrupulositas illa, ut supervacua, omittenda, Epochaeque ita crudè excerpendae, sicutj in Tabulis offeruntur. Deinde cum in Tabulis pag: 32 tres distincti Aequandj temporis canones habeantur, scire desidero, quinam ex his eligendus praesertim pro ☽ in copulis existente. Postea simul à te erudirj cupio, de Diaphraxj (puto me rectè terminum tenere) in Luna, quid ea sit, et quomodo circino ejus capacitas describenda. In Zodiaco enim per oblongam Chartam delineato, et paulo ante discessum tuum à Te mihi monstrato animadvertj seorsim duos circellos descriptos, uno et quidem angustiorj pro corpore Lunarj, alterum ampliorem pro diaphraxj; quaesivj quidem in Epitome Astronomica Cop. hujus terminj explicationem, sed nullibj mihi † occurrebat. Scrupulus quoque me urget in constituenda parallaxj Solarj Horizontali. In Epilogismo Eclipsium Annorum. 1618 et 1619 à Te statuitur ea ☉^{le} in Apogaeo 1′. 57″. in Perig: 1′. 59″. secus vero docetur in Epitome pag: 860. ibj maxima parallaxis ponitur 61″, minima vero 59″. Et talis quoque in Exemplis Tabularum ferè usurpatur. Peto igitur, litem vel controversiam hanc ut ipse dirimas. Cyclus 248 dierum pro indagando loco ☽ ficto, à Te mihi communicatus mihi non usque adeo satisfacit, semper enim post exactam unam ☽ ad Apogaeum revolutionem, 30″, 60″, interdum plus vel minus abundant, vel deficiunt, si cum consueto et repetito calculo conferatur. Idcirco alium, licet paulò operosiorem sed ut mihi videtur tutiorem viam elegj. Ex Tabula enim ficti motus ☽ p: 96 confecj mihi aliam tabellam ex diurnis (juxta mentem praeceptj 144) et differentijs horariorum per singulos dies constantem. Mentionem quoque facis de Ephemeride ☉^{is} à Te computanda, et mittenda, ut ex hac, et loco ☽ ficto constituatur distantia, tum ☉ ab Apogaeo ☽, tum ☽ à ☉. siquid compendij noveris pro istis subiunctionibus, et distantijs, facias et me hujus gnarum; praesertim quomodo procedendum in Motu Apogaej ☽. qui non per omnes dies ex calculo fictj motus explicitè in ¹ promptu est, sed nonnisj in eo momento, quo ☽ ad illud *283* delabitur, et Apogaea fit. Quid sj diurnj Solis verj diurnis motibus Apogaej Lunaris diminutj distantiae in principio cujusvis mensis constitutae, per singulos dies sibj invicem addantur? an non via pro distantia ☉ ab Apogaeo ☽ foret facilis, et compendiosa.

Sed manum tandem de tabulâ. satis nugarum, quibus Te, multò gravioribus occupatum, forsitan taediosè detineo; proinde de novis, quae ut plurimum amicj sibj invicem perscribunt, malo tacere, quam multum temporis inaniter prodigere. Hoc unicum habeto. De milite Caesareano, qui agrum nostrum hactenus occupaverat, pars quaedam aliò delata, pars quaedam adhuc nos, et regionem nostram premit, et infestat. In

78) distinctae 90/91) 61′, minima vero 59′.

hoc solo pago ad ducentos pedites per novem septimanas aluimus, inter quos tamen tutò, per Dej gratiam, versarj, et officio meo publico defungj mihj licebat, à nullo unquam ne verbulo laesus, sed in aedibus ab omnj milite vacuis, solus, et liber cum meis relictus, securè vivebam, et laboribus meis vacabam; Jam ante octiduum ab his militibus in Algoiam profectis, liberatj sumus quidem non exiguo onere, sed cum his non ab omnj metu, qui potiùs indies ingravescit, dum ex literis partim interceptis, partim ad amicos ut sibj, à futura pernicie caveant, datis, vehementer conterremur, quasj omnia hujus expeditionis consilia, ac machinae nonnisi in praesentissimam Urbis ac regionis nostrae panolaetriam, horrendam religionis, ac politiae mutationem post paucos dies certò secuturam suscipiantur, et dirigantur. Deus clementissimus nobis, ab omnj humana ope destitutis, praestò sit, solatium, consilium, auxilium et praesidium ferat, et ex alto mittat. Vale Clarissime Vir, meque tuo favore, et amore dignum judicare perge. Moringae d: $\frac{4}{14}$ April: Anno 1628.

Petijstj quidem responsionem maturarj, ut schedae ad instantes nundinas deferrj possint. Sed literas tuas tam maturè non accepj, neque etiam ob varias occupationes tam cito respondere potuj, quapropter hujus morae veniam mihj benignam à Te expecto.

T. C. Devotissimus

M. Wolff. Bachmejer
Pastor Möring. m. propria

283r Clarissimo, et excellentissimo Domino Johannj Keplero; S. Caesareae Majestatis Mathematico eminentissimo, Domino et Patrono meo colendissimo. Pragae

1082. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Prag, 5./15. April 1628

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 111–114

S. P. D.

Clarissime vir. Accepi et chartam à tuo Praeceptore domestico, te decumbente, scriptam, Ulmamque missam, et binas tuas epistolas, ex quo convaluisti. Deo gratias ago pro amico mihi conservato. Miror te exemplaria invenisse ex papyro omnia viliori. Ego disertè invenio annotata in meo memoriali, melioris notae tria. Non divino, quis permutaverit; nisi forte cum mercatore Ulmano Comerellio, affine meo,

123) amicis

Typographus conspiraverit, qui quatuor vilioris papyri ex pacto adeptus est. Ulmâ nisi in iter Argentoratense non excesserunt exemplaria. Vide verò ne in hoc sit deceptio, quod, etsi duplo majus pretium solvi pro papyro meliori, differentia tamen non est magna bonitatis. Si filio meo ipsi transmisisti nummos, et non amico meo Schickardo, quem ejus inspectorem esse volui; id tu quidem benevolè; at ego doleo, eoque rogavi D. Fridium, ut quos illi dedi 20. florenos, et ipse mitteret non filio, sed Schickardo. Sin adhuc dum retines, retineto etiamnum, et filiae meae Susannae, virgini, quae in Gynaeceo Durlacensi futura est, petenti concedas, aut per Cambium transmittas.

De Saganensi mea commoratione, ad edendas observationes Tychonis Brahe nihil habebam solidi, nihil tutum aut admodum expetibile, quo te exhilararem. Si fortuna ista patroni hujus duraverit, perfacile tu poteris recipi Rostochium, affectat enim gloriam ex promotione literarum, sine discrimine Religionis: sin versa fuerit, facilius ego Argentinam ad te potero pervenire. Mira tua ars eloquentiae, mirus Orationis tropus, qui, quod in consilio meo tecum, ut opinor, culpas, in fortuna mea laudas: Verum scito me circumagi fatorum machinis, nec mei esse arbitrii aut consilii: Tu si meo loco esses, timidior fortè in obsecundando, nihil tamen felicior in reluctando esses. Praemia mihi decreta à Caesare impediunt me, quo minus Marpurgum, ut Landgravios inter et me convenit, concedere possim. Lincio ejiciuntur patroni mei, Aula Imperatoris ambulat, inquieta est. Bohemia, absente Caesare, me non fert; lex lata de non-Romanis exercebitur. Superest ex ditionibus Caesaris unica Silesia, nec illa sine metu, nec tuta. Quod autem Fridlandius haec alimenta mihi decrevit, causa est, quia ante triennium me impedivit, ut ad observationes Tychonis imprimendas, Noribergenses à Caesare compellati, quatuor millia mihi non solverent. Multa hoc die scribenda sunt, ignosce brevitati et Vale, utque valeas cura, modum lectioni statue, satis superque habes in Thesauris, et plus quam non tantum eloquaris, sed etiam cogitando percenseas. Pragae $\frac{5}{15}$ Aprilis. Anno 1628.

1083. KEPLER AN PAUL GULDIN IN WIEN

[Prag, 1628]

Graz, Universitätsbibliothek, Cod. 158, Bl. 8. Eigenhändiges Fragment

S. P. D.

Reverende D. P. Accepj literas vestras 29 Martij scriptas. Praeveram Ego, importunum a me misceri negocium collationibus suavissimis: eoque contestatus sum in fine, non opus esse responso ad

illud. Vicit ut video, Ordinis respectus, et existimationis cura, ut ex diligentia responsionis, conjecturam caperem magnitudinis mei in te amoris. Sed quia ingrata erat materia nec similis caeteris, quas inter nos tractamus, quia molesta conversationis nostrae interturbatio: succenturiatum aliquem placuit tuo loco adhibere: cujus scriptum et vidisse te et approbasse asseris: et medullam quadamtenus ipsam ex tota oratione in tuas literas transsumpsistj. Quid ego vicissim agerem? Responderem? Funem contentionis traherem? At non erat ocij tuj, prolixum meum examen legere, novo suscepto labore id prolixius adhuc refutare, non mej pudoris, amicum in hanc necessitatem conjicere, cui quid imponat Ordinis cogitatio in tali casu, ignorare non poteram. Mitteremne responsionem meam, tanquam scriptorj illo succenturiato tradendam? At ignorabam, an amicus meus meam illam priorum literarum importunitatem ulcisceretur, objecto mihi larvato adversario, homine fortasse ejusmodj, quem minimè mihi imaginer; et quid si homine non ex collegio Viennensj, sed hic Pragae mihi proximo? Negligerem igitur scriptum duas plenas paginas longum? contemnerem sumptum mej causa laborem? At hoc et superbum erat in amicum, et impium in deum: cujus quicunque se legatum profitetur, quicunque jussum illius prae se fert, hortandj me, hunc vel propter ipsius dei honorem audire hactenus consuevj. Hoc igitur fecj, Hortationem, cujuscunque illa sit, de verbo ad verbum examinavj, Paginas implevi quinque totas, scripturâ, qualis ista est, etiamque minutiore: ponderavi omnia momenta diligentissimè. Hoc tamen quantum quantum est, non putavi mittendum. Scio enim, quantacunque tu mole negociorum obruaris, non tamen fuisse tui temperaturum saltem à lectione. Ergò et ego, quod in te supra suspectavj, faciam contrà, miscebo ludos serijs. Et primò si mihi ludos exhibuistj in personâ respondentis, ludo en contra, sed cum honoris praefatione, ignosce, quod solent provocatores timidj, pollicem tibi è medijs digitis prominentem ostendo sed sub mensâ, ne videas, ulciscarisque. Profiteor inquam me refutasse, professionis testem sisto D. Curatorem harum; refutationem tamen non mitto. Veruntamen ne existimato me cum periculo Animae meae ludere: ad seria transeo, sanctè tibi affirmo, me longissimè a ludendj animo abfuisse, cùm scriberem; et omninò proposuisse, transmittere quae scripsj. Quod autem non mitto, causae sunt istae: parco tuis occupationibus, praesertim hoc tempore: cupio litem non ampliare sed contrahere. Quid enim? Duabus à lineis tuis initio facto, reposuj ego plenum folium; duplica tua quatuor dedit, quadruplica mea jam daret decem. Egone hoc abs te petam, ut tot verba impunè profuderim? neque patiar, ut tuus ille quinquaginta alijs me confodiat? Et quis tandem finis erit? Itaque sufficit exitum scriptionis

Rev: T^ae insinuare, quo cognito et testimonium habeas in conscientia tua, te officio tuo functum in amico admonendo, et offensione vaces à me, quasi vel vestrum hoc officium vel meipsum negligam. Est aliqua, fateor, instantior causa, | mos ingeniosorum hujus temporis pessimus, 81r dicta juris sui tuendi causa, rapere in crimen laesj juris alienj. Vestigia nonnulla jam apparent in scripto vestro, quantumvis et rebus et professione sua lenissimo: dum quae ego dixi explicandi causa mej animj penetralia, arripiuntur quasi crimen intentatum publicè Religionj Romanae; quod in hoc mundo publicè à me fiet nunquam, in altero sanè publicè ventilabitur, reseratis omnium hominum conscientijs. Sed major metus mihi impendet non à te sed à vobis, si nimirum inter vos communicetis scripta: ne, quoties argumentationis vestrae majorem propositionem ego enervo per instantiam, haec quanto evidentior, tanto magis rapiatur in invidiam, ex comparatione ejus cum subsumpto. Verbi causa. Tot victoriae tanta foelicitas non permittitur à deo ej, qui errat in fide. Si ego instem (· etsi aliter in scripto ·) primos Imperatores fuisse planè infideles et possedisse omnia regna terrarum. Ergò inferet disputator infensus et infestus, Caesarem tu cum infidelibus comparas? Promptum mihi esset respondere, non sequi: at invidia obturatis auribus abit, clamans, et diffamans omninò sequi. Est igitur haec summa Responsionis meae: Confutatorem aberrasse a scopo meo. Nullo animi aestu torqueor ex dubitatione vel minima, torqueor verò a violentis flagitationibus Consiliariorum Caesaris, seu potius ipsius Votj Caesaris mihi ob oculos adductj. Gravissimum enim est Caesari aliquid a me petentj non posse obsecundare. Aberratum secundò in hoc, quod mihi tribuitur, pudore me cohiberj, si nunc demum incipiam fierj catholicus. Ego vero non loquebar de metu pudoris ex futuro, sed de admiratione erroris ex praeterito. Aberratum tertiò in eo, quod mea promissio patientiae et silentij, (· quae scriptionis meae primae summa, et praecipuus scopus fuit, longissimè ultra et literas et personas meam et tuam sese efferre gestiens ·) trahitur in professionem consolationis alicujus, aut pollicitationis de securitate. Aberratum quarto à scopo literarum mearum, dum ut disputator et pugnator convellor et repellor, qui ut excusator et confessor ingenuus adveneram: Aberratum quinto, quod erat mihi dicendum, quod Augustanam confessionem vobis hac vice pro Achille objecerim, quasi vobis exprobrans: Ego enim hanc ejus gloriationem pro meo affirmato allegavj; quod ea sit protestatio, confessores manere in omnibus primarijs articulis doctrinae catholicae, qui sunt fundamentum Ecclesiae, certamen de abusibus accessorium. Praetereâ multa in me sunt directa, quae in alios competunt. Ego Ecclesiam unam et eandem omnibus temporibus agnosco, ejus membra mortalia. Erat Ecclesia cum

Roma ejus pars non esset, nedum Witeberga. Quomodo inter ejusdem Reip: cives vel factiones, existunt lites, sic inter ejusdem Ecclesiae membra, locis vel temporibus differentia, existunt ex humana infirmitate errores. Si illi leges, nos spiritum suadentem optima sequimur, sanantur haec vulnera. Disputate cum illo, qui Romam planè rescindit ab Ecclesia, qui nescit distinguere inter templum dej et sedentem in illo. Disputate cum illo, qui Ecclesiam omnem Augustam concludit. De reliquis, quae disputationem de recipiendis à Romanâ Ecclesia ijs, quos pro abusibus habeo, attinent, haec summa est: quam ipsis verbis exscribo.

Ego verò, nec visu assequor, nec manibus contrecto, ullam à te in tribus primis folijs (· usque ad haec verba signata ·) prolatam deceptionem, in qua haeream. Non hoc dico contentionis causâ, ut in disputando: sed, tanquàm hactenus tibi nihil è mentis meae penetralibus foràs enunciaverim, ex quo tute ipse potueris conjecturam facere, quod rectè et candidè hoc à me negetur; aliâ te viâ certiorem de hoc faciam; quippe cùm dederis tantum amicitiae nostrae, ut laborem subires scribendj; fidem etiam habebis meis, amicj, verbis, fidem asseverationibus. Juro igitur tibj per Deum judicem venturum, qui corda scrutatur: me, lectâ tuâ hucusque Epistola, ne minimum quidem deprehendere potuisse σφάλμα, in quo haeream, ut ais, implicatus; excepto unico, quod parum ad rem, an numerus ille 1200 annorum sit planè exactissimus. Juro rursum, te omnibus tuis machinis in propositum meum explosis, quantum quidem ad respectum Dej et futurj saeculj, confirmasse me potius, tantum abest, ut quassaveris vel minimum. Quantum verò ad temporalia attinet, horrorem mihi incussistj non minimum, refricatione eorum, quae dudum ego mecum ipse saepe cogitavj: quid me sit futurum, si Monarcha domj forisque victor, non totam tantum Germaniam sub jugum mittat abusuum, quos dudum illius pars magna rejecerat: sed etiam meipsum tandem, aut B. Virginis auxilium implorare, species adorare, deo pro peccatorum expiatione panem in Missa offerre, sub una communicare . . .

1084. STEPHAN BOSSIUS AN KEPLER IN PRAG

Wien, 6. Mai 1628

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 284. Eigenhändig

284

Clarissime Vir.

Qui factum sit, ut tua mei oblita sit dextera, ego quidem nescio, at ut id nec mea culpâ acciderit certissimè scio; tres uel quattuor ad D. V. litteras dedi, quarum tamen nullum mihi unquàm contigit ui-

dere responsum, quod tum auidissimè à me expectabatur, tùm (quia cum in meis dubitationes nonnullas proposuissem, quas uel Epitome, uel Tabulae suppeditarant) ut scrupulos eximeres, tùm ut de statu D. Vestrae aliquando mihi constaret. Cum igitur haereret aqua mihi cogitanti ubinam terrarum delitesceres (si tamen fax in monte posita latere potest) opportunè superuenit communis amicus tibi, mihique, mathematicisque, cui litteras hasce deferendas tradidi, qui de praesentia tua in Vrbe Pragensi mihi testatus est, receptamque à Caesare pecuniam, et caetera, quae cum Duce Volestainio transegisti ex animi tui sententia, nunciauit. Gaudeo, quod peregrinationibus tuis fortuna tandem aliquando finem dederit, uel proxime datura sit, gaudeo iterum tùm utilitatis tuae, quàm totius reip. mathematicae caussa, quae breui, uti coniicio, Tychonicarum Obseruationum, ephemeridum, etc. editione locupletata, tibi palmam supra omnes (uel inuitis Jesuitis) qui unquàm uel erunt, uel fuerunt mathematicos lubens, nolens deferet. Antequàm Saganum tu te conferas, rogo, ut qua ratione litterae ad D. Vestram tutò deferantur, me admoneas. quod te facturum esse spero, nec te, qui plura scripsisti, quàm legisti pigebit calamo manum admouere, quae nec torpore correpta, nec sydere tacta est, ut sciam te aliquando mei meminisse, quem scias ad obsequia tua usquequaque promptissimum lubentissime fore. Cum Jeremias Pistorius adueniet, exemplar Tabularum ut ad illius manus perueniat, efficiam. Vale. Viennae. die 6. Maij. 1628.

Clarissimae D. V. Addictissimus Seruus

Jo. Stephanus Bossius

1085. KEPLER AN ALBRECHT VON WALLENSTEIN

[Prag, 13. Mai 1628]

Prag, Archiv des Ministeriums des Innern, Wallensteiniana, F 67/32/II, S. 5–6. Eigenhändig

Durchleüchtiger Hochgeporner, Gnädiger Fürſt vnd Herr. E. F. Gn: ſeind mein / vnderthänige ſchuldigiſte arme dienſte bevor. E. F. Gn: werden ſich gnädig zuerinnern haben, das die Mir durch Pierronium gnädig andeütten laſſen, einen Kay: Befehl an E. F. Gn: durch Hülff Herrn Gravens Michna, zu ſollicitirn, das E. F. Gn: von Irer Kay: Majeſtät wegen, mir meine Hoff praetensiones, ſo ſich vber ailfftauſent fl. belauffen, auß den ReichsMitteln zuentrichten gnädig bedacht ſein wöllen. Wölchem E. F. Gn: gantz gnädigem vnd vätterlichem Rath Ich diſe gantze Zeitt vber beſtes vleiſſes nachgeſetzt; aber ehunder nit, dan geſterigen Mittags, den 12. Maji zu demſelben ſo gut er gerathen, gelangen mügen. t

Wan Ich dan in billiche erwegung ziehe, das E. F. Gn: in dero Auffbruch mit dergleichen privatſachen nit zu molestiren ſeyen, als hab Ich den ermelten Kay: Befehlich hierbey ſchrifftlich einſchlieſſen, vnd zu dero Fürſtl: Cantzley nach Gitſchin mit ſchickhen ſollen, angehengter vnterthänigen gantz ſehnlichen bitt, E. F. Gn: geruhen den Inhalt, vnd mein gantzes in die 30 Jahr erworbenes vermügen, gegebner Fürſtl: vertröſtung nach, ad notam zunemen, dasſelbe auch, vnd in genere Mich ſampt weib vnd Kindern wölchen hieran vnſer Hail vnd wolfarth gelegen, dero zu begebender erwünſchter occasion gnädig befohlen ſein laſſen. Damit E. F. Gn: Ich glückh zu dero raiſe vnd bevorſtehender Expedition, das die allen willen Gottes zu erhaltung der Kay: Majeſtät gepürender reputation vnd zu widerbringung des edlen Fridens, vnd drinnen fortpflantzung gutter Künſten, mit ſigreicher Hand, zu dero aignem vnſterblichem lob verpringen mögen, von Gott dem Herrn der Heerſchaaren wünſchen thue, E. F. Gn: mich in allem gehorſam empfehlend.

E. F. Gn:

vnderthäniger vnd gehorſamer Cliens

Johan Keppler

An den Durchleüchtigen Hochgepornen Fürſten vnd Herren, Herrn Albrechten Hörtzogen zu Fridlanden vnd Sagan Etc. Röm: Kay: Majeſtät Obriſten Feld Hauptman vnd Generaln des Oceaniſchen vnd Balthiſchen Meers etc. Johan Keplers Mathematicj vnderthänig- vnd gehorſames anpringen.

1086. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN PRAG

Straßburg, 15./25. Juni 1628

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 443–444. Konzept

443 SP. D. Vir summe. Non statueram ad proximas tuas, Pragae mense Aprili datas, prius respondere, quam de Luneburgensi honorario certi quid significare possem. Sed nimis longum id fuerit silentium, res lente procedit. Nuper ostendit mihi D. Clutenius à suo principe literas, quibus nondum sibi redditum librum, cum desiderio tamen expectatum significat. spero dignum dante, dignum accipiente praemium: et monitorem se D. Clutenius offert. De reliquis exemplaribus, D. Remo unum dedi: itemque unum Joanni Ludovico Stradae, Quaestori Reip. nostrae, mathematum bene gnaro, tuorumque praecipuè scriptorum admiratori. Vidit apud me tuam Harmonicen: cujus exempla non extant in bibliopoliis nostris. Fac quaeso sciamus, unde is librum tantoperè expe-

titum sibi comparare possit. Franckofurti scio apud Tampachium prostare tua pleraque: sed de Harmonice, quippe Linzii excusa, dubitamus. Sed et D. Habrechtus Medicus, remissum pridem exemplar tabularum, praeter opinionem, (credo quod Franckofurti non minoris emi didicisset) nuper repetiit. Ita superest adhuc unum exemplar, quod D. Espichium medicum expectat. Dedicationis Braheanorum undecim exemplaria ab Hebenstreitto nostro rectè accepi, et dedi quibus oportuit. De trium illorum exem|plarium quae dixi precio, sex scilicet imperialibus, 444
scripsi non ita pridem ad filiam in Durlacensi Gynaeceo monuique, 20
per quem eos mitti vellet, ostenderet: sed nihildum accepi responsi. Filius 12. Imperiales accepit ipse. Nam de Schickardo prius significatum oportuit. D. Lingelshemius (à quo salve plurimùm) et ego scire cupimus, an adhuc animus sit, Merganiae Phaëthontis illius te currui vehendum committere. Si facis, utut intuitu primo minùs probabile factum videatur, nec fortunam tamen accusabimus, nec prudentiam tuam: ut qui sciamus, et coelum tibi, filio suo, tuo merito favere: et verè te nihil inconsultè, nil temerè suscepturum esse, quippe cùm saeculi atque magnatum omnium Genios possidentem, tum rerum praesentium maximè gnarum: futurarum, si quis alius, providentem. Est in hac urbe celebris, 30
nec tibi forsan ignotus antiquarius, Joan. Jacob. Luckius, is antiquorum numismatum, inde usque ab aevo Alexandri Magni, thesaurum ingentem ac prorsus incomparabilem, à pluribus annis operosè sumptuoseque collectum possidet: quem nunc vendere parat. Fieri posse, venit in mentem, ut Illustrissimus Princeps Fridlandius talia haec aestimet. Quem si tu nobis emptorem conciliare possis, ejus operae pretium non poenitendum à possessore spondeo. V. Argent. $\frac{15}{25}$. Junii. 1628.

1087. ALBRECHT VON WALLENSTEIN AN KEPLER IN SAGAN

[12. August 1628]

Prag, Archiv des Ministeriums des Innern, Wallensteiniana, F 67/32/II, S. 12. Konzept

Edler Ehrnueſter jnſonders Lieber Herr vnd Freundt. 12

Sein ſchreiben hab Ich empfangen, darauß ſeine aldort ankonfft gern vernohmen, vnd were mir nichts liebers dann daß zue ſeiner beſſeren vnterhaltung Ich mit begehrter Anticipation vf ſeine beſtallung Ihme von hierauß wilfahren können; wann aber vberheuffter außgaben halb die Ampter alhie ſehr erſchöpfft, auch, do es gleich were, bei diſen leüfften ſchwerlich ſicher vor zu bringen ſein wurde, Alß habe Ich damit nichts deſto münder dem Herrn geholffen werde, Herrn Landtshaubtman zum Sagan geſchriben, vnd gebeten, bei dem Rath daſelbſt, wel| 1

cher der alhie Studierenten Knaben halben gelt herauf verſchaffen ſolle, anzuordnen, daß von ſolchem gelt dem Herrn 250 fl. zuegeſtelt werde, Derwegen bei gedachtem Herrn Landeshaubtman der ſich anmelden, vnd bei beſagtem Rath daſſelbe einzufordern wiſſen wirt. So Ich Ihme in wider Antwortt vermelden vnß ſambtlich aber Gottlicher Obwarth empfehlen wollen.

1088. KEPLER AN GEORG BRAHE IN PRAG

Sagan, 17. August 1628

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10686[25–27], Bl. 2–3. Eigenhändig

Edler Geſtrenger, Großgünſtiger Herr vnd freünd. Dem Hern ſeind mein befliſſene Dienſte bevor. Vnd füeg Ime zuvernemen, das Ich den 26 jüngſt abgelauffenen Monats Julij Gottlob glückhlich vnd wol nacher Sagan angelanget, vnterwegs zu Görlitz die notdurfft mit deſſen orts Buchtruckhern Ramba geredt, Ine auch zu künfftigen fällen mir vnter die arme zugreiffen willig befunden. Demnach Ich nu diſe 3 wochen vber mich etwas in den allhero gebrachten typis erſehen vnd befinde das Ich zimlich wol beſtehe, auch von Gitſchin einer anticipation halben wilfährige antwort bekhommen; nit weniger mein hievor zu Lintz vnd Praag geweſter Mitgehülff Benjamin Vrsinus, jetzo Professor zu Franckfort an der Oder mir ſchrifftliche zuſag gethan, mich ehiſter Tagen zubeſuchen, vnd gutten Rath mit zubringen: alſo verſehe Ich mich in kurzer zeitt zu einem Anfang des druckhs Observationum zugelangen; bin willens deſthalben ehiſte auch nacher groſſen Glogow zu spacirn, mich deſſen Orts Druckhereyglegenhaitten zuerkundigen, dan es ein weg von hier nacher Görlitz, oder Glogow.

In vleiſſiger ableſung des Büchlins Willebrordj Snellij, titulirt Observationes Hassiacae et Spicilegium biennale ex Observationibus Bohemicis Tychonis Brahe, gedruckt Lugduni Batavorum apud Justum Colsterum Anno 1618. befind Ich, das diſer Snellius müeſſe den gantzen ſibenden Tomum in folio des Protocolls gehabt haben, nämlich alles was anno 1600 vnd 1601 zu Praag observirt worden. Da hatt der Herr nachzudenckhen, ob nit diſer tomus in turbis illis annj 1618 von jemanden denen Erben entnommen vnd mit jrgend einer legation nacher Holland verführt worden. Hatt der herr Correspondentz, er laſſe mit des Snellij Witib handlen vmb restituirung. Gleichwol hatt Er nit alles gedruckt, ſondern nur einen auszug gemacht: dahero dem Herrn obligen will, weil er ja das Protocoll nit mehr hatt, deſto vleiſſiger auff die zwen letzte Tomos oder abſchrifften de annis 1600. 1601. ſein auffſehen zuhaben, vnd hab Ich vergeſſen ſolche zu Praag von dem Herrn zubegehren, damit Ich das gantze exemplar bey einander hette gehabt: möchte auch nochmahlen ſie gar wol zeitlich haben, vnd mit des Snellij edition collationirn. Der Herr trachte nach ſicherer glegenhaitt, die ſelbige zuſchickhen, oder spacir einmahl ſelber herunter. Herr Cantzler Steffen Jlgen würt ſein weib vnd Kind von Praag nacher

Gitſchin abholen, dem wären diſe Bücher zuvertrauen. Mir gehet diſer verluſt im Hiren vmb, das die Erben nit mehr dan diſen einigen Tomum Protocollj vnter Iren Handen gehabt, vnd haben Jne verlohren, möchte ſie das vnglückh ferner treffen, das ſie auch die zwen descriptos Tomos verlieren möchten: das wär eine ſchand das wir vns alſodan der blöſſigen Excerptorum Snellij betragen vnd ſeiner Edition trauen müeſten.

Vnter andern zimlich glücklichen dingen, meine einrichtung zu Sagan betreffend, felt mir doch diß beſchwärlich für, das Ich ſo lang von Vlm, Franckfort, Nürnberg, khain antwort bekhomme, dahero nur der Herr das beſte thun muß, als wölcher diſen Orten nehener vnd die poſt an der Hand hatt. Ich waiß im wenigiſten nit, ob der Titul gedruckt, zu Franckfort oder zu Vlm, Ich waiß nit, ob mein Sportula mit den Erratis zu Franckfort oder zu Vlm, Ich waiß nit, wie es mit der Mappa zu Nürnberg ſtehet. Das mein freünd, Herr Philipp Eckheprecht, Burger vnd Handlsman in Nürnberg, von meinetwegen 87 fl. empfangen habe auff Raittung, das waiß Ich, waiß auch, das Er davon 16 fl. bey den Spengleriſchen zu Vlm habe dem H. D. Sebaſtian Stromaier vber- vnd angeſchafft zu verlag des Tituls. Ob aber Jme Eckheprechten noch andere 51 fl., das iſt 34 Reichstaler in specie zuegeſtelt worden ſeien, das hette Ich ſollen nacher Praag (·zu handen Herrn Francesco Cortese gegen den Jeſuitern vber·) berichtet werden, habs aber nit erwarten khönden. Ich habs bey Cortese nidergelegt, noch im Aprilen, Cortese hatt mir darumben eine zeddel mit ſeiner hand geſchriben. Ich hab diſe zeddel dem H. Eckheprechten eingeſchloſſen, den Tag meiner verraiſung nacher Sagan, das ſchreiben an Eckeprecht hab Ich in angeſicht H. Hoffmans Säxiſchen Factors in der alten ſtatt, in der Eiſengaſſen (·beim gulden greiffen main Ich·) vermacht, vnd Jme Hoffmannen zugeſtelt, der hatt zugeſagt, ſolches gewiß zubeſtellen: Ich hab auch zum vberfluß des Hoffmans Dienern ein Memorial hinterlaſſen, das H. Hoffman das ſchreiben durch jemand bekanten vnd vertrauten zu Nürnberg | vnd nit durch den gmainen botten, der die brieve austregt, dem Eckeprecht einantworten laſſen ſolle, diß zu dem end, ob etwa Eckeprecht nit einhaimiſch wäre.

Weil mir dan an diſer zettel gelegen, alſo bitt Ich vleiſſig, der Herr wöll bey Hoffman, ſeinem Diener, vnd bey H. Cortese ſelber nachfragen, ob Eckeprecht an mich nichts geſchriben, ob Er die 34 Reichstaler noch nit abgefordert habe. Eckheprecht möchte auch einen abdruckh der Mappa vnd ſchreiben darbey jrgend einem Nürnberger Landgutſchj zugeſtelt haben, derowegen in der alten ſtatt bey den drey Cronen oder auff der klainen ſeitten bey den vier glockhen, oder auff dem Borſolitz beim Fridl oder weiſſen Rösle nachzufragen, ob nit ein ſchreiben an mich den Kellern hinterlaſſen worden. Felt eine vnrichtigkait in diſer ſach für, ſo bit Ich ſolches H. Cantzlern Ilgen zuberichten, der würt einrathen. Ich bin zimlich vnbekant bey Cortese, würt mir derhalben ſehr angenem ſein, wan er diſer 34 Taler auch gegen dem Herrn geſtendig iſt, wan je Eckeprecht nichts geſchriben hette, oder gar geſtorben, vnd des H. Cortese zeddel verlohren wäre. Weil diſe 34 Reichstaler noch vnſer gemain werckh

angehen, hoffe Ich es werde dem Herrn nit zuwider ſein, ſich etwas weniges drinnen zubemühen, ob wol Ichs in ſein aignen ſachen, da es ſeine glegenhait ſein wurde, zubeſchulden erbiettig. Thue hiermit vns baiderſeitz dem ſchutz des Almechtigen empfehlen: Jne auch von meiner Hausfr. vnd mir, ſo wol auch die fr. Kalckherin vnd die Jrige dienſtfreundlich grüeſſen. Datum Sagan den 17 Augustj anno 1628.

D. H. Dienſtbefliſſener

J. Kepler
Mathematicus

80 Beygeſchloſne ſchreiben hab Ich vor 14 Tagen nacher Praag geſchickt, es hatt aber der befelchte die perſonen nit zu finden gewuſt, Sie wohnen gaſtsweiſe in der Neüen ſtatt in H. Hegners Reformations Secretarij gaſthauß hinten im hoff zur rechten. Wären ſie nit zur ſtelle, ſo iſt doch ein Diener von Jnen fürhanden, oder man kans von dort auß durch die fuhrleütte Jnen nach Regenspurg ſchickhen. Bitt vmb ein pueben oder ſpacirweg.

81 Dem Edlen vnd Geſtrengen Herrn Georg Brahe,
Meinem ſonders günſtigen Herrn vnd freünd.
Praag an der Stiegen in der fr: Kalckherin Behauſung einzulifern.

1089. JAKOB BARTSCH AN KEPLER

Lauban, 1. September 1628

Offener Brief, abgedruckt in: Jakob Bartsch, Ephemeris nova Tychonico-Kepleriana ad annum 1629, Leipzig 1629, Bl. A4v–B2r.

1090. MATTHIAS BERNEGGER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Straßburg, 30. August 1628 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 469. Konzept

. . . .

469 Scripsit ad me Keplerus junior de viginti florenis et patris ad te literis, Fridio, Reipub. nostrae ad Caesarem legato, commissis, ut ad te curaret. Is monitus à me per Esslingerum, statim repraesentavit pecuniam: Sed de literis nec gry. Ex ista pecunia florenos octo tabellarius numerabit: caeteros reverend. Dominus Neobulus dabit monitus, mul-

tumque monendus atque etiam urgendus per Kepplerum. Tibi enim id oneris imponere, hoc est, bonum publicum morari scelus fuerit. Non debebat amici pauperis, dives ipse, patientiâ tam diu abuti. ...

1091. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN SAGAN

Straßburg, 4. September 1628 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 471. Konzept

S. P. D. Vir Excellentissime. Habes hic à filia literas: cui nuper im- 471
periales octo misi Durlacum, redactos è libri tui distractis exemplaribus omnibus reliquis. nam priorum pretium filio, quod scis numeratum est. Eidem filio vel potius ipsius nomine Domino Schickardo misi nuper 20. florenos, quos monitu filiae tuae à Domino Fridio repetii, qui dicit se pridem eam pecuniam redditurum fuisse, nisi putasset expectandum chirographum suum, quo traditae sibi pecuniae fidem tibi fecit. Sed acquievit in apocha mea manu scripta. Avide responsum expecto ad illas quas $\frac{15}{25}$ Junii Domino Fridio Pragam curandas dedi: praesertim ad eam partem quae de antiquis Luckii numismatibus est. Muta- 10
tio fortunae Patroni tui mirificè mutavit hîc animos hominum, et aliquanto meliora sperare, certè exilia nostra non metuere suadet. Sed desino talium: nunquam te, summe Vir, amare, et venerari. Vale. Argent. d. 4. Sept. Juliani, 1628.

1092. WILHELM SCHICKARD AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Tübingen, 8. September 1628 (a. St.)

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae W. Schickarti et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1673, S. 102–103

. . . .

Caeterum Keppleri nomine à Tabellario accepi 8 fl. reliquos 12. à Neobulo expectans, qui ne obulum quidem prompte aut libenter solvit. Utut sit, gaudeo repertam esse tam bellam occasionem, qua Tu, qui longius ab eo abes, libereris ab homine: nos qui propiores sumus et hominem quotidie possumus urgere, non diffidimus solutioni. ...

1093. MATTHIAS BERNEGGER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

[Straßburg], 20. September 1628 (a. St.)

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. fol. 563, Fasz. Bernegger. Eigenhändig

. . . .

D. Flaydero pro transmissis ingeniosissimis epigrammatis funebri-
t bus, gratias ago: praecipue verò tibi, cùm de conciliato mihi tali fautore: tum etiam de suscepta molestia mali nominis appellandi. Quod nisi breui expungetur, constitui Domino Keplero pecuniam mittere suam. nec enim aequum est, ut mea damna in alios derivem. . . .

1094. KEPLER AN JAKOB BARTSCH

Sagan, 6. November 1628

Offener Brief, gedruckt als: Joannis Keppleri ad Epistolam D. Jacobi Bartschii Responsio, Sagan 1629.

1095. JOHANNES REMUS QUIETANUS AN KEPLER IN SAGAN

Rufach, 1./11. Dezember 1628

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 140–142. Eigenhändig

140 Clarissime et Eccellentissime Domine.

Aliquoties scripsi ad Tuam Dominationem, misi quoque ante biennium
t Prognosticon meum anni 1627. per postam et Cancellariam Oenipontanam. Sed hucusque responsum nullum subsecutum. Puto te majoribus negotijs maximè editione tabularum tunc occupatum, vel alias literas meas in hisce turbis interijsse. Per certam igitur occasionem D. Perneggeri qua et ipse aliquando usus fuisti ad me in Eclipsi quadam Lunari te de nouo propter communia studia appellandum duxi, maximè cum oneribus meis aulicis subleuatus sim, et retento nihilominus titulo Me-
10 dici Serenissimi et Episcopatus Argentinensis, pensione quoque aliqua annua gratuita indies respirem, et vel claudicando hoc jucundissimum studium insequar non aliter ac pedo suo innixa anus. Quae igitur et ego prae manibus habeo suo tempore et bono otio post editas tuas observationes Braheanas demum in publicum proditura (ne tibi obsim) tecum prius libenter (prout aliquoties publicè petis in operibus tuis) communicabo.

Eclipsis illa ☽ae 1619. 20. Decembris Lisibonae Ingolstadij Oeniponti et à te Lintzij obseruata est. Hinc et ex alijs exordiendo ab Hesperidibus † non à Canarijs Vulgaribus sed ab Insula S. Jacobi apud C. Viride, quae vera est Canaria Ptolomaei, in sequentes colligo longitudines. Lisibona 13°. 15′. Roma 36°. 40′. Carthago 34°. 40′. Barthol: Romanus obseruauit ibi (à Capo Cartagine) altitudinem stellae polaris 38°. 5′. dicens: Il † guardiano più lucente era sopra il greco scilicet 41°. à Septentrione versus ortum, unde dabitur polus. Sanè Maltam diligenter aliquoties obseruaui P. 35°. 40′. et long. Alexandriae 53°. 45′ vel 54°. 0′. ad summum, licet Almagestum 20°. habeat inter Romam et Alex. Babylon Vetus 66°. 15′. Venetiae 36°. 55′. Parisium 25°. 15′. Messina 40°. 30′. (polus obseruatus 38°. 24′. et 30′.) Aracta P. 64°. 0′. Antiochia 60°. 15′. Antuerpa 27°. 45′. Augusta P. 35°. 30′. Tubinga 33°. 40′. Argentina 32°. 0′. Vranob. 36°. 30′. Colonia 31°. 15′. Ingolstad 36°. 15′. Lintz 38°. 45′. Rubeaquum locus meus 31°. 45′. polus 48°. 0′. ferè. Praga 37°. 45′. Vienna 41°. 15′. Grat. Styr. 40°. 30′. Gran Canaria vulgata falsa P. 5°. 0′. Capo Verde P. 6°. 0′. Goa Indiae ex Eclipsi ☽ 109°. 45′. Ergo Calecuth 110°. 15′. Macao ex Solari Eclipsi 1610. 144°. 45′. Ternate in Moluccis 151°. 45′. Qui autem principium cupit deducere ab Azoribus is addat P. 10°. 0′. ferè. Nam Azores et falsa Canaria distant 15°. promixè.

Ambitum terrae inuenio 195840 stadior. vel 19584 mill: Ital. magnor. ubi 10. stadia (ex Strabone) faciunt milliare unum, Stadium habet 600 pedes **werckſchuh**, vel 100 orgyas **klafter oder manshöhe vnd mansleng**, $54\frac{2}{5}$ milliaria aurea faciunt 1°. et 544. stadia pro 1°. coelesti. Vide Columnam auream inter Pragam et Romam. Vel ambitus Terrae est 24480. stad. ubi 1. milliare habet 8. stadia et tunc 68. milliaria Italica pro 1°. veniunt, vel $56\frac{2}{3}$. arabica etiam pro 1°. 17. communia germanica pro 1°. **wie zwiſchen Augspurg vnd Nurnberg** item **in Hiſpanien, faſt zu $1\frac{1}{2}$ ſtund ein meil**; $12\frac{3}{4}$. mill. germ. vel 13. potius à 2. horae **wie in Turingen Algere** etc. licet quaeuis prouincia habeat sua propria milliaria. Polus Romanus reuera est P. 41°. 53′. ex Sole et fixis. Patauinus P. 45°. 22′. quem mutuauit à me Maginus in sua tabula magna Italiae, (communicaui ipsi Bononiae) Venetijs 45°. 30′. semel etiam 29′. Oenipontanus 47°. 18′. ex obseruationibus.

Hoc fundamento jacto transeo ad refractiones: ibi dudum vidi excessum Solarium nimiam quantitatem Parallaxis Solis 3′. arguere, | nam 140v idem est angulus utrobique incidentiae (in ⊙ et fixis) ergo et idem refractionis, licet suspicer Refractiones diuersas etiam Vranoburgi obseruatas uti Ingolstadij Ellipsis à 5′. ad 8′. ordinariè teste Scheinero. Fortè etiam Tychoni à 30′. ad 45′ excurrit, quaeso in suis obseruationibus super hoc diligenter inquiras, et mihi communices, non leuem enim sus-

picionem mihi mouet refractio Cap. Algol in alt. $5\frac{1}{3}°$. scilicet $9\frac{1}{4}'$. Cum tamen ex inclinatione maxima aeris 88°. 45′ et refractione simplici 40″. omnia reliqua ferè consentiant, scilicet in alt. 1°. 30′. 30″. in 2°. 15′. 45″ in alt. 17°. 45′ scilicet Persei 1′. 45″. Sed in altitudine dicta $5\frac{1}{3}°$ saltem $6\frac{3}{4}'$ ex calculo proueniunt non $9\frac{1}{4}'$. Summam altitudinem montium statuo cum Plutarcho et Xenagora 1270. Pass. Geom. et tantam ordinariam aeris, licet refractionem maximam excurrere posse usque ad $7\frac{1}{2}°$ non negem, ut apud Nigritas ex Cadamusto et Diodoro Siculo apud Sabas colligere licet. Vide meam praefationem Prognostici 1628. (ibi error, debet esse $12\frac{1}{2}$ Strasburger thurn hohe non zwey.) Vtinam 24. libri obseruationum Tychonis prodirent, quod planè spero cum tabulae Rudolphinae jam editae sint, tum facilè remedium huic morbo applicarem. Quaeso mihi tempus editionis futurae indices. Praesumo tamen non majorem refractionem in aequinoctijs Tychonicis (ad summum) 45″. uti et meus calculus demonstratiuus innuit. Quomodo autem Tycho inuenerit 1′. 30″. in altitud. 30°. adhibitâ etiam Parallaxeos differentiâ (epistol. astron. pag. 108.) non capio, cum Parallaxis altitudinis ipsa tunc longè major sit scilicet 2′. 36″. quam tamen semper ipse addere solitus est. Quaeso me edoceas in hoc puncto ex autographis Tychonis. Hisce enim constitutis, ut supra Parallaxin scilicet insensibilem ferè praesumendo, reliquum vero scrupulum cum dimidio (nam $4\frac{1}{2}'$ est differentia inter ☉ et ✳) in declinationem ☉ maximam ut mox patebit minoratam conijciendo et interim dissimulando, ad pulcherrimum ordinem et Symmetriam Corporum Coelestium deuenio. Scilicet anno 1623. 4 Junij ♂^{is} diameter à Cysato obseruabatur N. 5. octies aut septies in apertura tubi sui contineri, tubus autem 7′. capiebat, scilicet $\frac{1}{5}$. diametri Lunaris, ergò mihi diameter ♂ $54\frac{1}{2}''$ (et addit: videbatur mihi planè Jouis discum aequare vel paululum excedere nuper. Ergò diameter ♂ 1′. circiter) fuit autem ♂ in P. 12°. $58\frac{2}{3}'$ ♎ et distantia ejus à ⊕ 93960. qualium semidiameter Eccentrici ☉ 100000. Quod si statuamus diametrum ♂^{is} $1\frac{1}{2}°$ Terrae continere ut vult analogia et commensuratio orbium et ut subtendat $52\frac{1}{2}''$: distare debuit 11557. semidiametros Terrae, et ☉ à ⊕ consequenter 12300. semidiametros. Parallaxis igitur ☉ saltem 17″. erit, et diametri omnium Planetarum subtendent aequales angulos in longitudinibus medijs scilicet 34″ vel (ex alia correctione) 36″, quod mirum et Harmonicis apprimè consentaneum, sed ♃ perigaeus et Acronychus $46\frac{1}{2}''$. vel 48″. etiam. Ego olim Romae habui 50″. saepies, et tu quoque in Epitome tua: Puto enim constanter radios vibrantes et lucidum orbem Jouialium circumfusum Jouem valdè ampliare aestimatiuè (Marius de die obseruauit 1′.). Hinc ex superioribus ♂ Perigaeus et ☌ ☉ quod tamen rarò fit et Terra etiam in perihelio

existente $2\frac{1}{3}'$. ferè appareret. Sanè ego aliquoties Martem non totaliter perigaeum obseruaui decies, duodecies in tubo quodam qui capit exactè 100
24′. Continua Tu etiam tuam censuram et obseruata adde: ♀is minima diameter ♂ ☉ in apogaeo 10″. vel. 11″. maxima verò 1′. 30″. Quod cum Galilaeo consentit contra Apellem leuando scilicet la Capellatura de † i raggi di Venere. Et Cysatus Anno 1620. 11. et 12. Octobr. inuenit ♀ et ♂ ut 2. ad 3. quod cum hac mea proportione ad unguem consentit. Sic et ☿ et ♄ ex obseruatione Cysati. Modo de ♃ certò constet, illum reuera in longitudine media non majorem esse 36″. Oportet Galilaeum appellare per literas: Res enim est subtilissima, et visus meus etiam debilis. Saturnus in longitudinis diametro aequalis est Joui, in latitudinis dimidius. Esset igitur ♄ ferè decuplus, ♃ quintuplus ad diametrum ⊕. 110
planè prout distantiae. et ♃ et ♄ cubicè expansi et simul sumpti praecisè millies hoc modo sunt majores Terrâ quod mirum. | Sed et aliud 141
mysterium hic reuelatur, scilicet diameter Solis (quem ego in apogaeo 31′. 30″ cum Ptolemaeo proximè per decursum tubi nuper determinaui) planè aequat diametrum totius curriculi Lunaris scilicet 57. diametros et nos ex Terra sub eodem angulo spectamus Solem Lunam et Mundum Jouialem, quae omnia Harmonica sunt pulcherrima, et Parallaxes Martis tam exiles testimonium etiam praebent. Sic ☉ spatio unius mensis in se reuoluitur, hinc et Lunae motus consurgit menstruus. Distantias planetarum omnium per proportionem sesquialteram uti tu exemplo verè 120
aureo in Marte praeiuisti in Chiliad. Supplemento sic inuenio per accu- †
ratos Logarithmos Neperianos, (nam per Vrsinos nondum tentaui qui sunt accuratiores) ♄ 952158, 23. ♃ 520100, 15. ♂ 152366, 00. ⊕ 100000, 00. ♀ 72343, 00 ferè. ☿38710, 00 ferè. Luna ut exlex non ingreditur hanc proportionem.

Jam datâ Parallaxi et refractione dabitur etiam Declinatio ☉ maximâ non major 23°. 30′. 0″. et Polus Vranoburgicus correctè P. 55°. 55′. 0″. Idem Cassellis ex altitudine ☉ in ♋ P. 62°. 11′. (nam Parallaxis et refractio hic se praecisè elidunt) et aequatoris altitudine P. 38°. 41′. elicitur. Sed in bruma refractio ibi sensibilis emergit scilicet $4\frac{1}{4}'$ quando- 130
que, etiam $3\frac{1}{4}'$, nec mirum uti ♀ etiam testata est. Vnum occurrit non contemnendum dubium, an scilicet uno et eodem die cum altitudine Solis majori non minoretur refractio simplex qualitativè per rarefactionem. Tentaui ego aliquando per Calculum Sinuum Versorum et res non malè successit: Expecto tamen tuam Censuram.

Minor quoque hinc necessariò elicitur Eccentricitas ☉ scilicet Part. 1716. (dimidiatè licet ego et ut verum fatear) Eccentricitatem Solis et Lunae realem majorem per tubum inuenerim quam dimidiatam, scilicet

104) raggij

Solis 2400. circiter et Lunae 6000. reliquum aequanti cedit, de hisce exactius suo loco: hoc etiam verum est per tubum quod ☽ in □ non sit altior quam in ♂ et ♀. In Marte ex latitudinibus adhuc minorem Eccentricitatem elicio quam dimidiatam scilicet saltem 8270. Puto magnam inaequalitatem in omnibus Eccentricitatibus planetarum latere, nec per omnia dimidiatam ut tu praesumis ex Marte. Et superiores planetas Tertiam Mollem exquisitè decantare; imò Terra ferè ad Semitonium integrum ascendit ex obseruatis. Esset igitur composita aequatio ☉ P. 1°. 58′. proximè saltem, ut Albategnius Arzael et quidam Anno Christi † 1312 (puto Prophatius Judaeus) inuenit attestante hoc Roberto Hues de globis pag. 58. scilicet P. 2°. 2′. 18″. qualium semidiameter Eccentrici P. 60. Hinc Alphonsinorum positio (quae saltem est crassa dimidiatio inter Ptolomaeum et Albategnium) in solidum in Sole corruit, ut qui vix 60 annis anteriores fuerunt. Ex Hipparcho suo tamen modo etiam planè eandem Eccentricitatem eruo, et Apogaeum in P. 25 ♉. Eclipses Babylonicae manum porrigent in hoc casu (obiter etiam hoc moneo, Eclipsis illa Lunae Arbelis conspecta intra $1\frac{1}{2}$ horas non consentit cum tuo nouo calculo, unde Meridiano Babylonico, Alexandrino emendato emendabuntur etiam medij motus ☉ et ☽). Aliâs de tua aequatione physica dierum naturalium composita planè non dubito, et comprobaui per varias Eclipses ☽^{ae} accuratas eam esse absolutissimam nec aliam quaerendam. Vltima enim tua aequatio pag. 111. Tabularum Rudolphinarum planè est superflua. De apogaeis planetarum habeo etiam specialem speculationem, ut sit ♄ annuus ab aequinoctio 50″. 25‴. ♃ 52″. 15‴. ♂ 1′. 7″. ⊕ 1′. 23″. 49‴. ♀ 1′. 44″. ☿ 3′. 8″. Sed prius enodare debeo obseruationes Ptolomaicas et insidiari ipsi quas per Lunam quas per fixas habuerit obseruationes. Nam et inde (hisce datis) Harmonia motuum pulcherrima resultaret. Nam tua speculatio Apogaeorum adhuc mihi non satisfacit, nec principium Mundi tam vicinum autumo. Et quaeso quid mirabile contigit Anno Christi 1260. ubi ☉ apogaeum erat in 0 ♋. Vel quid peculiare contigit apogaeis circa natiuitatem Domini? Vtinam apud Rabinos inuenire posses tractatum Rabi † 1417 Leui quintum defensionum Dei. | Aequabilis et regularis mihi est annuus fixarum $49\frac{1}{4}''$ praecisè à Timocharide maximè, per vetustissimas etiam alias obseruationes in Vaticano conquisitas, nam Ptolomaeo acutum applicaui collyrium, et suo ipsius gladio eum jugulo.

Declinationem ☉ maximam hactenus immutabilem credidi, sed coactus sum ex tanto artificum consensu et obseruationibus et nostris ut supra correctis aliquam, vel axis Telluris in coluro tamen saltem Solstitiorum librationem concedere ut scilicet aequabiliter singulis $110\frac{1}{2}$ annis Jul: decrescat unico minuto, et tandem si mundus tamdiu duraturus sit uterque polus

coincidat et perpetuum aequinoctium efficiat. Et ecce postquam recurri ad meas speculationes ante 20 annos Romae habitas inuenio me tum temporis eandem habuisse speculationem his verbis: Quid si axis Terrae quae non circuli annui polum sed proprium respicit paulatim quotannis ad polos circuli annui (ipsius Solis) vel inuita detorqueretur librareturue vel crescente ibi mole et grauitate terrae (ut in Hollandia, Zembla noua videmus) deprimeretur, scilicet 100 annis plus minus uno regulariter minuto, ita ut aliquando (si tamdiu duraret machina mundi) poli sint coituri, manum ad hoc mihi porrigente Fracastorio in Homocentricis et in Syphilide: Forsitan et tempus veniet etc. Res feliciter successit uti apparet ex insequenti calculo ($110\frac{1}{2}$ anni pro 1′).

Anno Mundi 3200. scilicet 770. ante Christum temporibus Achaz et ubi primae obseruationes Babylonicae Eclipsium incipiunt, Romaque condita est et Horologium Achaz descriptum ego statuo primam obseruationem factam ut 11. ad 83. scilicet 23°. 51′. 20″. (Temporibus Atlantis, Josephi, Indorum Anno Mundi 2200. potuit esse P. 24°. 0′. praecisè.)

Anaximander, Anaximenes, Thales Milesius 550. annis ante Christum P. 23°. 49′. 24″. Timochares, Aristarchus Samius noster 275. annis ante Christum P. 23°. 47′. 0″.

Hipparchus 150. annis ante Christum	$23°.45\frac{1}{2}'$	Observatio correcta per meam Parallaxin et demonstratiuam Refractionem.
Ptolomaeus 130. annis post Christum	$23.\ 43\frac{1}{5}$	
Albategnius 880. post Christum	23. 36. 25″.	——— 23°. 35′. 30″
Arzael 1073. post Christum	23. 34. 39.	——— 23. 34. 33
Almeon 1143. post Christum	23. 34. 0.	——— 23. 34. 0
Prophatius Judaeus 1303. post Christ.	23. 32. 39.	——— 23. 32. 30
Regiom. Peurbach. 1460. post Christ.	23. 31. 9.	——— 23. 31. 5
Waltherus 1485. post Christum	23. 30. 55.	——— 23. 30. 55
Tycho Brahe 1585. post Christum	23. 30. 0.	——— 23. 30. 0
Nostro tempore 1630. post Christum	23. 29. 35.	

In Ellipsibus Planetarum tecum consentio, aequantes tamen majores et minores pro accessu ad ☉ et recessu constituo. Hypothesin terrae mobilis Mathematicè assumo et demonstro, nam physicè nec licet nec opus est mihi. Satis superque tu tractasti super hac materia, nec tibi palma eripienda physica.

Quaeso adhuc 2. Exemplaria Tabularum Rudolphinarum ad Dominum Perneggerum mittas et mihi significes pretium per Epistolam, item Astronomiam Danicam Longomontani, quam nullibi conquirere potui; exemplar unicum, soluam statim pecunias Domino Perneggero. In Rudolphinis per incuriam erratum est in loco Solis Rudolphi temporibus natalitijs, unde multa postea immutata sunt. [1]

Parallaxin orbis planetarum per Secantium vel Tangentium Logarithmos dicto citius expedio, nec tot positionibus opus est; Diametros Luminarium tibi breui exactissimas communicabo per tubum obseruatas. Vnicum obnixè peto, ut quia vides onus calculi mihi mittas Ephemerides tuas post 1620. annum incipientes si quas perfecisti, et maximè illam pro anno 1630. Debeo enim Serenissimo Leopoldo singulis annis magnam Ephemerin 46. foliorum conscribere, unde me subleuabis ab onere calculi tuarum Rudolphinarum, libenter soluam una cum reliquis. Specimen mei calculi ex tuis Tabulis videbis in fine hujus prognostici, cujus exemplaria duo tibi mitto, unum pro te, alterum pro Illustrissimo Duce Fridlandiae, qui Saltzungiae instar Caesaris à meis amicis humanissimè tractatus est, et vicissim ciues perhumaniter ab eodem Illustrissimo ac Eccellentissimo Duce. (Mein Vetter Jeremias Volckhart, mit mir Geſchwiſterkind, vndt Statſendrich iſt des Hertzogen Commiſſarius geweſen.) Scio enim illum delectari Mathesi et quod tu saepies cum eo commoreris; cuperem illum fore aliquando Dominum nostrarum terrarum, quod facilè fieri poterit, nostri enim Duces non habent haeredes (Coburgum et Isnacum autumo) ex liberalitate Imperatoris. Hisce benè vale et tua inuenta etiam mihi communica. Hyperaspisten tuam nondum mihi videre licuit; quem etiam expecto. Deficit etiam mihi liber 4. Epitomes Copernicanae solitarius: Bibliopolae separatim vendere nolunt (contra tua verba in praefatione), et ego tamen priores et posteriores libros solos comparaui; quaeso et illum mittas. Dabantur Rubeaqui $\frac{1}{11}$. Decembr. Anno Christi 1628.

Tuus ad omnia paratissimus

Joan. R. Q.
Serenissimi Leopoldi Consiliarius,
Medicus ac Mathematicus mpp.

Ruptum est mihi folium tuae Epistolae ubi posuisti obseruationes diuersarum Eclipsium Anno 1567. et 60. hinc inde nactarum, ut Gorlitij Coloniae etc. quas etiam resarcias quaeso tribus verbis.

Ephemerides tuas ab anno 1616 ad 1620. Domino Perneggero missas ego possideo ex dono et liberalitate ipsius Perneggeri p. m. saltem sequentes anni desunt quos expecto. Audio T. D. jam Sagae commorari et saepè inuisere Illustrissimum Fridlandiae Ducem.

Clarissimo ac Eccellentissimo D. M. Joanni Kepplero S. Caes. Maj. nec non Ord: Incl: supra Anasum Mathematico, Domino ac amico suo peramando. Sagam. Silesiae

1096. ALBRECHT VON WALLENSTEIN AN KEPLER IN SAGAN

Güstrow, 3. Januar 1629

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XVIII, Bl. 172. Eigenhändig

Ich zweifl nicht das ſich der herr wirdt erinnern können das ich zuvnterſchiedlichen 172
mahlen mitt ihm geredt hab wegen der direccion MC ad □ ♂ nun weis ich mich
auch zu erinnern das mir der herr in ſeinem discurs gemeldt hatt das zwiſchen
vnſers Künigs aus Vngern auch meiner nativitet ſich nicht gar gutte configuracio-
nes ſehen laſſen nun hab ich ſie gegen einander calculiren laſſen vndt befündt ſich
das gleich vmb dieſelbige zeitt wenn mein direccion MC ad □ ♂ wirdt kommen das
zugleich wirdt auch mein MC ad ☌ ♄ in radice des Künigs nativitet kommen bitt
derowegen den herren ganz fleiſſig er wolle dies aus beyden nativiteten zuſammen
calculiren vndt ſein judicium drüber ſagen. Vorm jahr iſt des Künigs aus Denemarck
Ascen: ad ☌ meines ♂ in radice meiner nativitet kommen wies ihm iſt kangen weis 10
der herr gar wol bitt auch der herr wolle deſſelbigen jahrs revolucion consideriren
vndt mir ſein meinung drüber zukommen laſſen ich aber verbleibe

Des herrn guttwilliger

Küſtrau den 3. Jan: A. Hz. F.
Anno 1629

1097. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN SAGAN

Straßburg, 13. Januar 1629 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 505–506. Konzept

S. P. D. Vir summe. Non dubito, pridem è meis ac tuorum literis 505
cognovisse te de pecunia è tabulis Rud. redacta, recteque partim ad
filium, partim ad filiam curata: nisi quod à D. Clutenio, nomine prin-
cipis Luneburgici, nihildum accepi: nihil etiam à Doct. Agerio Medico,
qui nos primò rejecit ad convictoris sui patrem Ulmensem nescio quem:
cujus frustrationem ac tergiversationem cum ei significassem, orassem-
que, mihi committeret illam pecuniam, filiae tuae mittendam, respondit,
prius inquirendum sibi, num quid Ulmensis ille suo nomine exposuerit:
se enim denuo eum de solutione appellâsse. Videor mihi subodorari
causam tergiversationis, non fraudem: est enim vir bonus: sed inopiam, 10
quae plures, qui divites habebantur, occultè, plurimos apertè premit, in
hac propemodum ineluctabili difficultate temporum: cujus necdum fi-
nem prospicio. Nam etsi post superatam superioris anni pacem quovis
bello saeviorem, dum à praedonibus publicis, qui se milites appellant,
tantum non obsessi fuimus, mensibus pauculis interquievimus: tamen

ad nos brevi reversuri illi dicuntur, et quid nisi medullitus nos exhausturi? forsan etiam admoturi metum, quo simus obsequentiores in tradendis templis, quae commissarii Caesarei (cras huc venturi) à nobis repetere velle dicuntur. Sed à talium commemoratione libentius calamum abstineo: utinam oculos etiam ac mentem possem! Ut ut sit, non est quod de solutione dubites. Etiam D. Clutenius spem honorarii fecit 6. Imperialibus non minoris, proximis principis sui literis significandi: nam expectare se mandatum certum. Octo hos imperiales, interea dum rescribis cui dare debeam, accipiam uti spero. Vehementer expeto consilii tui copiam de compendio Mathematico pro Gymnasii nostri classibus, aut conficiendo, aut è tot confectis jam ac editis eligendo. Nam Dasypodianum quo hactenus usi sunt nostri, nullum amplius invenitur
506 apud bibliopolas: nec recudere operae pre|tium est, ob imperfectionem, ipsi tibi forte non ignotam, si unquam inspicere dignatus fuisti. Divinum quendam instinctum interpretor, quod obsecutus fui consilio tuo, de non amplius irritanda potentissima impotentissimorum hominum fac-
† tione. Nam tempora vides: nec potes non audivisse, quid nuper D. Z. acciderit. Excusa pridem sunt aliquot scripti mei folia, quae ne typographo pereant, nondum deposui animum operis absolvendi, si coelo Germanico sua serenitas et veritati libertas redierit. An tamen unquam reditura sit, tu, qui te syderum conscium, ipsarum praesentium calamitatum Προῤῥήσει demonstrasti, unus omnium optime nosse potes: et ut animi tui sententiam paucis ad me super hac re perscribere digneris, hoc audacius abs te contendo, quia videor mihi pro necessitudine illa, quae tot annos inter nos intercessit, hoc facere bona cum pace tua posse. Non multos enim habes, opinor, antiquiores me clientes certè nullum tui amantiorem observantioremque. V. Arg. 13. Jan. Jul. 1629.

1098. ALBRECHT VON WALLENSTEIN AN KEPLER IN SAGAN

Güstrow, 1. Februar 1629

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XVIII, Bl. 173. Eigenhändig

173 Ich habe den herrn Forteguerra angeſprochen Ihr Matt: vndt dero ſöhn themata zu erigiren wie auch des Künigs aus hieſpanien, neben dieſen auch derſelbigen Potentaten, ſo nicht Ihre confidenten ſein vndt meins, auf das wenn ich in führfallenden ocasionen den einen, wie mein pflicht vndt ſchuldickeitt mitt bringt, werde dienen wieder die andern oder wens die noth erfordern ſolte müſte kriegen, weſſen ich mich gegen einem vndt dem andern, Astrologicamente, zu verſehen hette, nun bitte ich den herrn ganz fleiſſig dieweil er der zeitt das pre vnter den mathematicis hatt, er wolle dies alles obs alſo die aspecti zu trefen calculiren, auch obs vmb dieſelbige

zeitt vor oder nacher fallen vndt mir das judicium drüber ſchicken, inſonderheitt aber in denen den Künig aus Hungern betrefendt, denn mitt derſelbigen nativitet fünde ich die meiſte vngelegenheitt das meine loca helegialia zu ſeinen maleficis kommen zu vnterſchiedlichen mahlen bitt der herr wolle mir ſein discurs, aber nicht obscure, drüber ſchicken er wirdt mich höchlich obligiren ich aber verbleibe hiemitt

Des herrn guttwilliger

Küſtrau den 1. Feb: A. Hz. F.
Anno 1629

1099. KEPLER AN WILHELM AVIANUS IN LEIPZIG

Sagan, 3. Februar 1629

Jena, Universitätsbibliothek, Bos q 21 N, Nr. 13, S. 1–12. Abschrift

S. P. D. Accepi literas tuas, Cl. Vir, amice exoptatissime, ex nundinis per civem Saganensem missas: Ex quibus didici fructificare mihi hanc amicitiam nostram in rebus meis Lipsiae administrandis; multoque maximè in consilio fideli suppeditando. Superest ut me hoc mactes beneficio, viam scilicet invenias, quâ tibi gratiam operae impensae referre possim. Sed de reculis meis aliàs: de consilio suppeditato etiam parùm: scilicet uti eo non possum ob circumstantias aliàs explicandas. Imò vel jam dicam. Tampachium, qui omnes libros meos venales habet, rogavi, ut operas et sumtus Saganum mittat. Hîc quod ille recusationis argumentum affert, alius etiam afferet. Ego itaque si possum, ipse alam operas, ut opus excudatur: id excusum quicunque redemerit, habebit. Sed interdum necessariò fio Bibliopola. Exemplaria mittere non possum, nec si possem, benè exprimuntur me absente: domi vero meae quos facio sumptus, nemo refundit; caussantur tempora. Malo igitur retinere; et ipse (vel dono) distrahere exemplaria, quàm donare Bibliopolis, unde emungant studiosos. Malo, situ pereant domi meae, quàm in Tabernis Avarorum, injusto pretio pressa. Frustra sunt Typographi, si rentur, non coemptis Tabularum exemplaribus se caeterorum librorum emptores tantò promptiores et instructiores habituros: Nam satis multi sunt, qui suas pecunias ijs etiam non internuntijs ad me mittunt nihilominus: de quibus illi nihilo magis vel guttam exsugunt. Aboleant librum necesse est, si voti sui captatores industrij volunt haberi. Nisi Ulmam essem profectus ad Typographium; ibique annum consumsissem, exemplar non dans spectandum, sed veluti dictans ad digitos collectoris, impensis in meam solùm personam 400. florenis; nunquam prodijsset opus Tabularum. Et tamen vide | quot errata, in exemplis praecipuè praecepto- 2

rum. Quisquamne mihi refundet 100. Imperiales, quos in solum adjutorem calculi pro tomo in 20. annos impendo. Percontare quaeso ex Schurero, sed quasi tuopte instinctu. Nam si respuit conditionem Tampachius, habebit fortassis ejus arbitrium Schurerus. Si solvat mihi hos † 100. Thaleros, si et solvat pro exemplaribus de 1617. 18. 19. 20. quae supersunt: reliquos 16. annos poterit ipse imprimere Lipsiae, sed formâ non suâ turpi, sed qua sunt impressi anni dicti. Si vult, redimat et typos meos, habeo illos Sagani. Non tamen à me sunt haec illi proponenda, qui adhuc ago cum Tampachio, sed quasi tu ipse mihi, ut verum est, hoc consilium subijcere velles.

Sed his missis ad priores tuas, tuaque quaesita me converto. Primùm, quod persuasi tibi, Solem moderatorem omnium directionum, non acquiesco, non placet enim argumentum persuasionis à te dictum, Analogia Mundorum. Haec analogia lusus est ingenij jucundus; flexilis et cereus est, ex quo fingas quidlibet; nec argumentum ad modum directionis pertinet, eoque commune est. Ego, si non assequor, saltem quaero argumenta propria et necessaria, quae κατ' αὐτὸ et πρώτως modum etiam demonstrent. Non ☉ ut ☉, nec dies ut dies, mihi inter causas est; sed sic incedo. Terrâ navi vehimur: quid mirum igitur, si natura nostra motuum ejus proportione characterizatur. Duos illa motus habet, δίνησιν diurnam et φορὰν annuam; estque illius ad hanc proportio, quae 1. ad $365\frac{1}{4}$. Nam δίνησις tunc censetur absoluta, cum idem terrae punctum ad pristinam lineam revertitur, per centra ductam orbis et corporis. Et quam viam emetitur aliquod superficiei punctum in una die, eandem absolvit et centrum in anno (respiciendo scilicet ad fixas). Hîc jam aqua mihi haeret; nec me expedio, nexum affectans necessarium inter proportiones, alteram motuum Terrae, alteram signi et significati in genesibus. Ipsae directiones mihi suspectae sunt, ne fortè minùs confirmen- ſ tur ab Experientiâ, quam ſ jactant astronomi. Etsi in mea genesi respondent egregiè, Asc. $24\frac{2}{3}$ ♊ in alt. P. 49. ad ☽ ☿, □ ♂ circa aet: 16. pro febri periculosa et diuturna: ad △ ♄, ☽ ☉, ☽ ♀, △ ♃ circa 22. 23. 24. 25. cum simul M. C. iret ad △ ♄, ☌ ☉, ☌ ♀, ♂ ♃. Nam et febri Ungaricâ laboravi, et florui gratiâ omniumque votis et auxilijs promotus sum variè, ducta etiam uxore celebris virtutis et formae et famae de opulentia, quae tamen non respondit. Socer tamen opes habuit non contemnendas, addiditque pondus existimationi publicae hujus conditionis. Incubui etiam in Naturae indaginem, adeptusque sum inventum praestantissimum Mysterio Cosmographico explicatum, quod veluti radix est omnium meorum operum. Deinde directio ☉ ad □ ♄ quartanâ nonimestri fuit insignis, anno 30. aetatis. Haec sic sunt in mea genesi; at una

49) ductum

hirundo non facit ver. Habeo vicissim themata, ubi ☉ ad ♄ ♂ junctos directus innocuus fuit. Sed ad rem. Directionum efficacia in genere res est magis authoritate Astrologorum nixa, quam experientiâ constanti. Ego itaque ut astrologos juvem, condono mihi ipsi, quod causam naturalem non ex toto demonstro, contentus, quod ex bono fonte illam aliquousque educo. Dico igitur proportionem hanc per eum modum inolescere in facultatem formatricem recens natorum, per quem florum quibuslibet inolescit tempestas anni certa maturationis suae, et quomodo dicuntur arbores tertio die post novilunium insitae, tertio etiam anno fructum ferre, fides sit penes olitores. Jam hoc constituto fundamento, sequuntur omnia, quae sunt in modo directionis à me tradito. Nam quod tu quaeris de Circulo, in quo administretur directio; ea quaestio longè diversa est à meo modo: et sumit inconcessa, sumit ἀναιτιολόγητα. Circuli, de quibus quaeris, omnes pertinent ad motum primum. Siquid omnes significatores, positis ponendis, in eodem circulo vis dirigere. Si tantummodò motum primum consideramus: non ergo consideramus proportionem ejus ad motum secundum: Ergo unus gradus aequatoris, in cujuscunque significatoris directione significat annum. | At quid simile est in motibus ipsis? Annus enim habet revolutiones aequatoris $366\frac{1}{4}$, hoc est spatium temporis significatum; significans vero est de una revolutione aequatoris, pars $\frac{1}{360}$. Multiplica 360. in $366\frac{1}{4}$, consurgit numerus 131850. Quod ergo accidit coelo seu characteri coeli impresso in recens natum, in minutis primis vitae quatuor, ut revolutio coeli promissorem invehat in illum situm, qui erat in charactere impresso Ascendens, id inquam operatur demum, aut significat demum, post 131850. tempora aequalia sumpta: Si esset aliqua similis proportio in ullis motibus coelorum, posset dici, naturae nati eam inolescere, multoque verisimilius dici id posset, si talis proportio reperiretur inter motus binos, qui nos nascentes domiciliumque nostrum propiùs attinent. Nunc autem proportio ista nuspiam in mundo realis est. Caussâ itaque caret suâ, quod asseritur, unum gradum in motu primo significare annum. Non inquam concedo, quod unus gradus annum significet per se ipse, ut est gradus de motu primo unius. Ego itaque hac repudiatâ proportione sequor aliam, dicens, quod una revolutio integra globi terrae, quae continet gradus aequatoris coelestis 361. circiter, significet unam revolutionem centri Terrae integram, hoc est revolutiones tales globi terrae $365\frac{1}{4}$. Haec jam proportio motuum significantium ad significatos (quia motus tempus est) jam anteà inest in natura; prius enim quam homo esset, coelum fuit, et haec proportio diei ad annum. Haec etiam proportio non est motuum ♄ⁱ, ♃ⁱˢ aut alicujus planetae, qui nobis non praebet domicilium, sed ipsius terrae, adeoque et nostrûm

ipsorum est, qui vehimur hisce duobus motibus in mundo. Minus itaque mirum est, hanc proportionem in naturam nascentium inolescere, ut character quidem coeli in ipso nascentis momento inolescat in facultatem animi formatricem immobiliter et perenniter; at motus coeli ex eo momento, comparatus cum illo immobili charactere, inolescit temporaneè, sic ut natura nascentis, post revolutiones hujus proportionis seipsam incitet | similiter seu analogè illis primorum vitae dierum cum radice comparationibus. Hîc astrologia usitata caeca et mortua est; nihil pensi habet disceptare, quidnam sit illud, quod operetur illos effectus directionibus attributos. Nam ☿ et quadratum ♂^{is} quomodo in me febrim excitarunt ipsi, anno 15. 16. aetatis, qui paulò plus unâ horâ post meum ortum, illi loco sunt orti, in quo sum ego natus. Ego certè ob quadratos ♂ et ☿^{i} crebros omnibus annis, ortusque ☿^{i} quotidianos, nunquam aliàs febri conflictatus sum. Quomodo igitur id signum operatum est in annum 17. postquam extitit; ubi interim id adservabatur? In coelo ne? an in memoria nescio quorum spirituum? An potius, ut ego moneo (primus scilicet palpans in Astrologia, oculosque talpae habens, quibus saltem lucis per rimas terrae sensum percipio) in ipsa naturâ facultatis formatricis: ut quae et conservare apta est haec entia rationalia (ut apparet in numeris foliorum in floribus inque tempore anni, quo maturescant) et exsequi etiam ipsa potest, tanquam vera agens causa. Nam coelum hic causae vicem non subit; id enim quod de coelo allegatur pro causa, fuit, non est: qua temporis applicatione deficiente, nulla est propria et immediata caussatio.

Sed hoc excursu terminato, revertamur ad quaestionem de circulo directionis. Non inquam unus et idem omnibus significatoribus impositus est circulus: adeoque ne possunt quidem omnes planetae esse significatores, non certè illi, quos hi duo motus terrae nihil attinent. Promissores esse possunt, quippe positis significatoribus tanquam correlato. Nam quorsum invehantur motu primo, nihil ipsorum interest, at interest significatorum, quos meus dirigendi modus suppeditat, quis in eos impingat motu primo et secundo compositis. Significatores igitur mihi fiunt Sol, quia ejus motum apparentem praestat centrum terrae; Ascendens et MC. quia haec sunt motus primi puncta propria et evidentia, significantia vitam et statum nati; quia linea horizontis habet ana|logiam cum homine jacente, linea MC. cum stante; et Asc. quidem cum vultu supino sursum verso, et cum omnibus rebus, quae quacunque relatione sunt hominis ipsius correlata. Astrologi enim et hostium, et uxoris, et Medici, et mortis significationes ab occasu petunt. Si qua alia loca sectionesque mundi ratione motus diurni essent ejusdem evidentiae cum Asc. et MC. dicerem et illa loca dirigenda, significatoresque fieri. At

ut ☉ mihi non est significator propter aliquem situm in primo motu, sed quia secundus motus, quam ☉[i] tribuit apparentia, terrae centro inest; sic etiam planetae caeteri planè excidunt titulo significatoris, quia non communicant cum motu secundo terrae, domicilij nostri. De Luna ambiguus sum in rationibus. Sed quia in toto hoc discursu laboro pro Astrologis, eorumque antesignani ☽[m] etiam recipiunt inter significatores, sufficiat igitur pro illa qualiscunque haec ratio, quod etiam Luna qualitercunque de motu terrae annuo participat, quippe toto suo orbe cum terra, ut suo centro, circa Solem circumlata. Pars Fortunae sequitur ☽[m] et Asc. quam totam relinquo Astrologis tuendam, illud tantummodò monens, quid sequatur in eam quoque dirigendam, ex meo modo, si quis et illam contendat dirigendam. Sic igitur ostensis significatoribus in ipso momento nativitatis, eoque et in charactere ejus perenni, quam excipit facultas formatrix; dilucidiùs jam transimus ad ostensionem circulorum, super quibus quilibet dirigendi. Nimirum ipsi se dirigunt. In charactere est certa pars Eclipticae, in qua ☉ videbatur, est certa pars, quae capitibus imminebat, certa quae oriebatur, certa in qua ☽ visa. Interest nunc quid in has lineas visorias immobiles manentes (character enim haeret animo immobiliter) diebus primis vitae, succedat de Ecliptica. At successio in lineam Solis visi, fit per accumulationem additamentorum: quae sunt partes Eclipticae. Si enim dies integra naturalis significat annum; | dies certè, hoc est revolutio puncti superficiei terrae ad eandem lineam centra annectentem ☉[lis] et terrae integra, non est ab ortu Solis ad alium. Sic enim nunc longior erit, nunc brevior integrâ, et in diversis quidem terrae punctis diversa. Manet igitur ut ☉ dirigatur ad loca ipsa Solis dierum sequentium, quasi super circulo latitudinis, si latitudinem ipse haberet. Hic fit per accidens, ut gradus unus, seu potius unus diurnus Solis verus significet annum, quia scilicet hic diurnus, est additamentum ad 360. gradus Eclipticae ad constituendam motu primo unam diem, sed Revolutionem Terrae integram. At in circulos, MC. et Horizontis, qui sunt characteris in animo proprij, ille dir: MC; hic dir: Horoscopi, fit successio partium Eclipticae super polis non Eclipticae, sed motus primi, puta terrae: Et fit rursum per accidens, ut unus circiter gradus aequatoris significet annum, quia nimirum verè integra revolutio Terrae significet $365\frac{1}{4}$ revolutiones Terrae: integra vero Revolutio Terrae praeter 360. aequatoris adsciscit etiam quantum respondet additamento ex diurno ☉ vel centri Terrae. Dixeris, hoc pacto omnes omnino promissores obvenire suis significatoribus pro quolibet anno vitae, cum in qualibet revolutione terrae omnes revolvantur: Nam si tota dies ut tota significat in suum annum totum: pars etiam significabit in partem analogam? Fateor. At

manet interim praerogativa sua terminis. Nec id novum in Astrologia. Ecce similem difficultatem in transitibus et Revolutionibus. Omnis transitus operatur de praesenti; at transitus ille, qui fit die natali, constituit Revolutionem, maximi rem ponderis, et experientiae dilucidissimae. De ☽ rursum oritur difficultas. Nam si ☉ dirigitur per diurnos suos proprios, cur non et ☽, per suos diurnos? Sed non potest latere solutio prementem vestigia hujusmodi. Sicut enim diurnus Solis non per se significat annum, sed quia una revolutio terrae decerpit, sibique vindicat hunc diurnum pro suo additamento: sic etiam diurnus ☽^{ae} per se non significet annum: sed
ſ neque tanquam concurrens ad constitutionem ' totius revolutionis terrae:
nihil enim ad eam pertinet. Relinquitur igitur ut ☽ vel planè exulet è significatoribus vel sic saltem sit inter eos, sicut Asc. et MC. tanquam loca in charactere, in qua fiat successio partium Eclipticae. Jam vero locum, quem tenuit ☽ in radice, consideremus, quid sit. Non est enim situs ratione motus primi, hujus enim situs respectu caeteri planetae non sunt significatores, sed tantum promissores. Sed significat ☽ ejusque situs, propter participationem motus secundi centri terrae. Haec vero participatio conciliat ☽^{ae} suam à Sole distantiam. Quare in charactere radicali referendus est inter significatores non situs ☽^{ae} per se, sed relatus ad ☉^{m}; ipsa inquam distantia ☽ à ☉, tanquam immobilis in charactere, significat. Si hoc, ergo translato loco Solis in revolutione significatrice, transferendus est
7 etiam locus ☽^{ae}. Quippe ☽ etiamsi nihil interim addidisset de motu suo proprio, sed merè quievisset, tamen videretur tanto arcu posteriùs,
† quam pridie, quanto et Sol, quia orbis ipsius cum Terrae centro tantum spatium est translatus. Ita conficitur ut etiam ☽ sit dirigenda per arcus diurnos Solis; et haec quidem super circulo latitudinis, quia latitudinem habet: et sic non per arcus suae orbitae, respondentes diurnis Solis: quia precariam obtinet hanc directionem et translationem, non propriam. Loca vero directionis ☉. ☽. Asc. dant locum directionis Sortis, sicut in radice loca ipsa ☉. ☽. Asc. dabant locum ipsum Sortis.

Restat de Promissoribus magna difficultas; quam dum explico, tu observa viarum diverticula, ne quà me proripiam, miseros astrologos in arena solos relinquens. Nam si character in momento influit in animum, revolutiones verò significatrices cum tempore tam longo; quippe dies in sexagesimum annum significans, post 2. demum menses ab ortu provenit: quî fit ergò, quod planetarum loca radicalia significant, et non ea, quae illi de praesenti tempore, suo cujusque, occupant? Et indulsi
9 ego huic respe'ctui plurimùm ante 30. annos, instituique novas direc-
† tiones significatorum ad illa loca: sed comprobationis ab experientia nullius memini. Sed dicendum esse videtur, animorum naturam esse tantae praestantiae, ut sicut characterem excipiant in momento ortus

sui, et proportionem duorum dictorum motuum etiam penitiùs et citra respectum initij in nativitate, sic etiam recipiant characterem suum bifariàm, et fixum quasi in eo quod est in animo magis materiale in imaginatione, et mobilem in memoria, motu illo, qui proportionis itidem receptae parens est, intra ipsius animae limina; ut sicut coelum volvitur foris, planetis loca Zodiaci mutantibus; sic character impressus coelestium situum natalitijs volvatur intùs, intra animae limina, locis planetarum non amplius mutatis, quia post momentum ortus, nulla amplius fiat influxio vel impressio characteristica. (Video, quomodo instare possis, sed reticeo). Tale quid cogentur etiam astrologi ipsi ad Tribunalia Philosophiae respondere de quadrihorio, quod, cum ☽ promissor est, penes ipsos succedit in locum meorum 2. mensium pro anno 60. Nullus enim est qui moneat, ad locum ☽ radicalem addendum motum 4. horarum, pro loco promittente in annum 60. Nimirum dato uno inconvenienti, dices, sequuntur infinita. Inconveniens scilicet Astrologos rationes rogare naturales suorum oraculorum; credendum ijs simpliciter. Imò dicet alius, abijciendae simpliciter. Ego aequus sum, rationes ijs suppedito: quid tum, si inopinatae et incredibiles? Sumant audaciam eandem in ijs asserendis, quam sumserunt in dogmatibus sine ratione propalandis.

Quae igitur tu particulatim quaeris de singulis circulis, ad ea mihi hanc thesin custodienti facile est respondere. Primum non sequitur à circulo directionis Solis ad circulos directionis aliorum. Quia ☉, ut significator, non dirigitur super ullo alio circulo, quem motus primus causatur, | cum ille non respectu primi motus dirigatur per se ipsum, sed quia ipsius motus proprius et secundus pertinet ad integritatem revolutionis motus Terrae, quae est directionum fundamentum. Ad Solem hic et ☽ pertinet, ob distantiam ejus à ☉^{c}. De Circulo declinationis respondeo, quod super eo non dirigatur ☉. ☽. ob causas dictas, non Asc: ut per se patet, sed bene MC. Circulos positionis nego, in ☉. ☽. ob causas dictas, in Asc. et MC. per se patet, in planetis caeteris, ideò, quia significatores non sunt. Si vero quis velit dirigere caeteros, quemque super suo circulo dirigat: non impedio. Quod rationem attinet, cur super circulos latitudinis non debeat fieri directio, siquidem ☉ ratione situs sui in motu primo dirigeretur, valeret illa. At quia dirigitur respectu motus secundi in revolutionem integram compositi, et sic respectu transpositi initij revolutionis diurnae integrae, locum non habet illa mobilitas poli Eclipticae: ut quae tantum est ex motu primo illique accidit. Scilicet dirigitur super lat: circulum ☉ respectu quietis Poli Eclipticae. Quod vero revolutionum diurnarum initia parvulam aliquam inflexionem poli Eclipticae involvere videntur, eâ ipsa potiùs afficiuntur, quam polus Eclipticae.

Quod attinet officium circulorum declinationis in domibus caeteris et constituendis et dirigendis, et competentiam cum Circ. positionis: eam litem tibi relinquo, siquidem domos caeteras aestimas et dirigere lubet. Ptolemaeus sanè illis utetur, Regiomontanus hisce: mea nihil interest, qui nec adeò naturalem quadrantis trisectionem agnosco, nec domos caeteras dirigo. Sufficit planetas alios significatores non esse. Meridianorum encomia pleraque nihil ad rem. Non enim agitur de jure et meritis et decoribus, ob quae Pompejus Mithridati opponatur, sed de dex-
11 280 teritate et aptitudine. Habet tamen apud me locum | in domo X. dirigendâ: Est enim meta insignis characteris coelestis seu mundani in animo, transsumpta ex ipso situ loci nativitatis in superficie Terrae. De horizonte dico eadem.

Quid tu nunc absurditatis objicis directioni ☉ orientis? Mihi planè nihil est absurdi; ☉ dirigitur ob principium Revolutionis ☉ transpositum, Asc. ob totam revolutionem gr. 360. et additamentum ad 360: ☉ non habet latitudinem majorem suo corpore, Asc. in circulum funditur, omnibus sui partibus ut ita dicam, sentit impactus promissorum. Cur non et diversa utriusque sit directio? Requiris situm ☉ similem ratione
290 primi motus, nec quid requiras perpendis. Aequator primi motus est regula, in aequatore quemcunque gradum assignaveris, seu culminantem, seu orientem, semper ab eo eodem intervallo distare debet ☉ in principio revertente die natalitiae diurnae revolutionis. Quod situs ☉ respectu Horizontis mutatur, nihil ad rem. Horizon ad motum primum pertinet; initium die, seu revolutionis absolutae articulus naturaliter constituitur citra respectum Horizontis: acciditque huic revolutioni, sectio ab Horizonte. Soli nihil est opus ad Asc. respicere: videat ipsum asc. quomodo se ad ☉ applicet. De ☽ nihil est absurdi, distantiam ejus à ☉, quae in ipso charactere computatur in Ecliptica, manere etiam inter
300 dirigendum in Ecliptica; quia non quaeritur, cum significatores quaeruntur, quomodo sita sit ☽ respectu primi motus in Ecliptica, sed quantum respectu secundi motus ☉ distet à ☉^{e}. Hoc enim respectu dirigitur ut significatrix, non illo, ut sequitur ex fundamentis.

De directione conversâ authoritatem Astrologorum objicis, quae non tantum contra sortem pugnat, sed etiam contra alios significatores. At frustra me urges: Non omnia placita Astrologorum simul sumsi defen-
12 denda; et vel jam | nimium eorum sum amplexus. Quid si figmentum merum directio conversa? Subsidium discordantis experientiae directionum directarum? Quid si ipsa utriusque mixtio tantam parit varietatem, ut
310 porrò non sit locus experientiae fidae? Satis in praesens de Philosophicis.

Tu vale, et papyri meae formae, aut si nequit, paulo majoris, ne unquam obliviscaris. Si fortè quies nobis permittatur excudendi opera uti-

lia. Etsi maxima vobis et vestrae pupillae oculi video impendere pericula Dominatus ecce absolutus arreptus est, et exercetur, et vos dissimulatis dolorem, infanda patientes: dissimulatis; aut fortè etiam ignoratis, pro stupiditate hominum, cum malo vestro immenso: expectatis nimirum, ut dominator in vobis statuat exemplum ejus quod potest, et quia potest, licet. De Zeaemanno audivisti puto: qui $\frac{13}{23}$ Dec. Campiduno raptus est Oenipontum versum. Deus meliora. Sagani 3. Febr. 1629.

Cl. D. T. officiosus

J. Kepler

Clarissimo Viro Domino M. Guillielmo
Aviano Professori Matheseos in Academia
Lipsensi, amico meo charissimo. Leipzig

1100. KEPLER AN ALBRECHT VON WALLENSTEIN

Sagan, 10. Februar 1629

Marburg, Westdeutsche Bibliothek (Sammlungen der ehemaligen Preuß. Staatsbibliothek Berlin), Sammlung Darmstaedter F 2 c* 1630. Eigenhändig

Illustrissime Celsissimeque Princeps
Domine Clementissime.

Vix dum libellum supplicem ad Ill^{am} Cel^{m} V^{ram} dimiseram: cùm literae mihi redditae sunt à Pieronio, significantes C^{is} V^{ae} mandata, computandj tempus conjunctionis Magnae proximè instantis. Id ego in adjecta scheda videor accuratè computasse ex Tabulis Rudolphj. At fidem earum circa momenta tam minuta nolim praestare. Sunt illae fundatae super Observationes. At si ponatur contingere conjunctio tardissimorum horum Planetarum planè corporalis visibilis, oculi per totum triduum dubitabunt, an ea sit plena et exacta, an verò jam transiverit. Sed haec Ill^{mae} Cel^{i} V^{rae} relinquo pensitanda: mihi sufficit mandatum esse exsecutum.

Intellexi etiam, mihi esse inquirendum Mandatum illud Imperatorium, quod Cel^{is} V^{rae} jussu, et operâ G. D. Comitis Michna interpositâ, à Cameralibus impetravj, M^{tis} S^{ae} manu subscriptum: quo praetensiones meae aulicae omnes, ad Ill^{m} Cel^{m} V^{ram} devolutae sunt: atque significo humilimâ cum reverentiâ: id Mandatum Cel^{i} V^{rae} a suo Cancellario Ilgenio exhibitum esse Gitschinj; id verò à Cel^{e} V^{ra} datum esse Ejus ministro Zalmaister custodiendum, deque eo jussum esse monere, ubi

Gustroviam perventum fuerit. Atque id eundem in manibus adhucdum tenere intellexj.

Ill^{ae} Cel^{i} V^{rae} me humilima cum subjectione commendo. Saganj 10 Febru: Anno 1629.

Ill^{mae} Cel^{is} V^{rae} Servulus

Joannes Keplerus
Mathematicus

1101. KEPLER AN ALBRECHT VON WALLENSTEIN

Sagan, 24. Februar 1629

Wien, Kriegsarchiv, FA. 1629-13-I/2. Eigenhändig

Durchleüchtiger Hochgeporner etc.
Gnädiger Fürſt vnd Herr etc.

Demnach ich nun in die vier oder fünff tag mit ausfertigung meines hiebey vberſchickten vnd auff E. F. Gn: ſchrifftlichen, auch durch H. Boccatio ankün-
† deten mundtlichen befehlich außgefertigten Discurs vmbgangen, auch darinnen Jrer Fürſtl: Durchl: Ertzhörtzogen Leopoldj mit vilem meldung gethan, khompt mir an heütt, gleich bey außfertigung des packets, von Hochermelter Fürſtl: Durchl: Mathematico, D. Joanne Remo Medicinae Doctore zu Rufach hiemit eingeſchloſſenes Prognosticum, cum inscriptione ad Ill^{am} Cel^{em} V^{ram} wölches mir durch Straaß-
burg, Nürnberg, Leipzig, Görlitz zubefürdert worden, vnd werden zwar zway Exemplaria angemeldet, mir iſt aber nur diß worden, ſo für E. F. Gn: gehörig. Vnd meldet der author Remus Quietanus (·teütſch Nuederauff·) als E. F. Gn: kurtzverwichner zeitt in ſeinem Vatterland in Türingen, in der Statt Saltzung geweſt, ſey ſein Vetter vnd patruelis Jeremias Volckhard, Stattfenderich alda, E. F. Gn: Commissarius geweſt, rhüemet das E. F. Gn: cives suos perhumaniter tractaverit: wölches E. F. Gn: Ich nit vnangemeldet laſſen ſollen. Weil aber Ich vermuthe, E. F. Gn: werden mein Judicium begehren vber ſeine Aenigmata; erkläre Ich mich voran, das Ich Jne nit allerdings penetrire in anſtellung ſeiner Comedj vnd außthailung der perſonen. Er ſagt wol von 7 Kriegenden Königen,
das möchten ſein, Spania vnd Franckreich, Öſterreich vnd Denemarckh, Schweden vnd Polen, vnd der ſibend Engelland. Es will auch ſchier ſein Saturnus ſich auff Denemarckh, Luna auff Schweden, Jupiter auff den Kaiſer ziehen, Mars auff Franckreich, Sol auff Spania, aber doch lauttet es hin vnd wider, als ob es nit lautter[1]
r Könige wären, ſondern Sol villeicht Ecclesia Romana, Venus Confessio Augustana

9) insscriptione

(·wiewol der author zu Rom in der Inquisition catholiſch worden vnd noch iſt, auch E. F. Gn: ſeinem vatterland zum Herrn wünſchet·), Mercurius die Staden, oder Venedig, oder Engelland.

Mehrers darff Ich mich nit vnterwinden, dan Er ſelber lebt vnd suorum verborum interpres iſt.

Sonſten iſt er wol deren einer, für wölche Ich meine speculationes coelestes geſchriben habe, dan er iſt deren fähig, vnd tritt mir ſtarckh nach den Schuchen, hatts gar gutt im Sin, er woll es beſſer machen. Zum exempel, Hipparchus hatt die Sonne 1200 Erdboden hoch in himmel hinauff geſetzt. Ich hab 3400 Erdboden höch darauß gemacht, Er aber ſetzet noch zehentauſent Erdböden darzue, das Irer 14000 werden. Das muß Ich nu leiden, vnd den Nachkommen das vrthail vberlaſſen, wölcher es beſſer gemacht, wie weitt ein jeder jme erhebliche vrſachen fürgeſetzt, vnd was er darneben ohne gnugſame vrſachen, auffs gerathwol gewaget, dieweil man jne in der weitte nit leichtlich ertappen khönden.

Hiermit thue E. F. Gn: Ich mich nochmahlen gantz vnderthänig vnd gehorſamlich empfehlen. Datum Sagan den 24 Febr: 1629.

E. F. Gn:

vnderthäniger vnd gehorſamiſter Diener

Johan Keppler

P. S. Der Inhalt meiner an E. F. Gn: geſtelten vnd zu des Pieronij handen geſchickten supplication iſt diſer.

Wan Ich diß Jahr Tomum primum Ephemeridum ab anno 1621 biß 1637 zum druckh befürdern ſolle, warauff Ire Kay: Majeſtät dringen, ſo kan es anderſt nit ſein, Ich habe den einen Druckherherrn noch vor Oſtern nacher dem Sagan, der E. F. Gn: auff mein werckh verglübdet ſeye: oder aber es vergunnen E. F. Gn: mir meine vnderhaltung auff ein halb Jahr an ein ort da druckereyen alberaitt fürhanden, ſampt dem Geſind vnd Truckerherren, das khan ſein Franckfort an der Oder, Görlitz, Praag, oder Leipzig.

Dem Durchlauchtigen Hochgebornen Fürſten vndt
Herren Herrn Albrechten Hertzogen zu Friedlandt
vnd Sagan. Röm. Kayß: Maytt: General Obriſten Feldhauptman, Wie auch des Oceaniſchen vnd
Balthiſchen Meers Generaln. Meinnem Gnedigen
Fürſten vndt Herrenn.

1102. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Sagan, 2. März 1629

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 122–128

S. P. D.

Et prodesse volunt, et delectare Poetae. Tu quoque Clarissime Vir, amice charissime, impenso tuo studio, mihi commodandi, dici non potest, quantum me in hac turbulenta mea solitudine recrees. Nimirum et solitudo est, quae me sepositum ab urbibus Imperii angit, cum lentè et cum sumptu magno commeant literae, et turbae Reformationis, me quidem intacto, at non aequè neglecto in occulto, exempla tamen et imagines tristes statuunt ob oculos, dum noti, amici, proximi subvertuntur, dum sermonis commercium cum perterrefactis metu intercipitur etc.

Revertor tecum ad pecunias, ut ais, meas. Puto jam Bartschium scripsisse, quo Fridius quieti componatur. Rescripsere mei, eos 20. fl. esse devolutos in Pastorem quendam Tubingae vicinum, qui soluturus sit residuum nescio quando. Intelligo hinc meos acceptasse procul dubio solutionem hanc, eoque Fridium esse liberum. De reliquo, cujus spem facis, non est, cur ante disponam, quam in tua potestate sit. Quicquid tamen erit, filio meo ad actum Magisterii commodum obveniet; hac solùm cautione, quam te rogo; ut non sine consensu filiae meae, quae Durlaci est, Tubingam mittas, si forte commodius Tubingam transferre possis rectâ, quam per Durlachium. Literas ad filiam (à qua diu est cum accepi) adjunxi his Noribergam deportandas, dedique negotium Eckeprechto meo ibi, ut vel ipse mittat Durlacum, vel in hasce ad te spectantes inserat.

De Compendio Mathematico, quod quaeris, minus mihi quam tibi displicet consilium Dasypodii, qui ex omnibus disciplinis Mathematicis antiquitati cognitis, propositiones lingua propria artis, Graeca nimirum, censuit proponendas. Nam demonstrationes addere, non est compendii; transferre verò propositiones ad usum, exercitii, non memoriae verborum conceptorum. Est nunc Odera Francofurti in manibus Ursini diatyposis mea Systematis Mathematices, in minutissima membra sectae, ut materiam exercitio Logices suppeditare possit Tabulis X. continuisque ab uno titulo bisectionibus vel trisectionibus per omnes disciplinarum illarum omnium partes explicatur: ut fila per latitudinem folii arborei, ramusculis suis diffunduntur. Hae tabulae additae Dasypodiano Systemati Mathematices, connexionem et cognationem ostenderent eorum, quae sunt in illo quasi dissoluta, aut cognationis graduum non manifesta. Sed repit haec mea textura per omnes subtilitates har-

monices et epitomae meae; eoque supra captum puerorum suppeditat multa. Velim tamen ad manus haberem, tuo id arbitrio permitterem excudendum etiam ad alios, quam vestros classicos usus: nam Ursinus tergiversatur, aut tempora ipsum morantur. Habeo et in manibus Ursini versionem Hypotyposeon Procli Astronomicarum. Id et antiquitatis honorem habet, et compendium est in Ptolemaeum, eoque pro Classe solidioris judicii fortè non malum. Sed libellus ipse Hypothesium Ptolemaei quas post Almagestum scripsit, editus in Anglia à Bainbridgio deberet adjungi: si cum licentia typographi illius fieri posset. Quid verò si tibi, ut jocer, Astronomiam meam Lunarem seu Apparentiarum Coelestium in Luna, subjiciam? Sanè qui pellimur terris, viaticum hoc conducet peregrinantibus aut migrantibus in Lunam. Ei libello adjungo Plutarchum de facie Lunae versum à me de novo, et plerisque lacunis ex sensu integratum, quod Xylandro, qui professione Astronomus non erat, impossibile fuit. Eclipsis Solis fuit die $\frac{15}{25}$. Decemb. cujus finis Argentinae spectari potuit, et usque Augustam, Oenipontem, Neapolin, Rhegium, et usque ad Rheni ripam orientalissimam in Cliviis, Hollandiam, Scotiam, Orcadas. Conditur à mense Octobri Sol atra fuligine, videtur occubiturus in Ortu: videtur alter oriturus à meridie, cui necessario lis erit cum illius Phaetonte, hujusque amicis; praesertim si eum spes ex hortis Hesperidum, quod Eclipsis portendere videtur, destituerint? Et vos quidem amicos fore puto Solis alterius, et nunc altum sapere super ea societate. Prophetissa puella undecennis nos inter et Odera-Francofurtum Cotbusii extrema omnia minatur: fidem illi facit aetas, imperitia puerilis, numerus ingens auditorum. Specta festivum scribendi genus; Epistola non, ut veteres, cerata, sed planè plumbea, quam meis manibus collectam, Görlicium misi ad proelum. Eam lectam rogo literis Remi jungas, non omissa intima pagina. Et vale, Deo commendatus. Dabam Sagani postr. Cal. Mart. Greg. Anni 1629.

1103. KEPLER AN JOHANNES REMUS QUIETANUS IN RUFACH

Sagan, 2. März 1629

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 143–145. Abschrift

S. P. D. *143*

Clarissime Excellentissimeque D. Doctor. Quas scripsisti Rubeaqui $\frac{1}{11}$ Dec: accepi 23 Feb: anni labentis. Quicquid vero à 4 vel 5 annis scripsisti, id totum perijt. Ego enim ab anno 1620 ad finem anni 1621

49) ex *statt* et

Lincio abfui: per 22. 23. 24. puto me abs te accepisse aliquas: memini enim me Epitomen Astr. Cop. misisse. Anni vero 1624 Octobri Viennam ivi, anno 1625 Januario Lincium, Aprili in Sueviam, Septembri reversus sum Lincium, turbulentis temporibus ob reformationem, quam anno 1626 seditio rusticana fuit insecuta, et obsessio Lincij, qua vix soluta Novembri anni ejus discessi inde, et relicta Ratisbonae familiâ, veni Ulmam, ibique per 1627 incubui typo Tabb. reliqua petes ex adjecta † Epistola.

Ut autem respondeam aliquid ad ea quae petis, sequar tuum ordinem. Gratias ago pro communicatione longg. locorum. Scire velim, num me sis secutus in meridiano Uranib. per Romam ducendo, an id dudum etiam ita statueris, et quibus ex Ecclipsibus. De dimensione ⊕ methodum tuam scire velim: Et ego unam tentavi, cujus in Opticis mentio et † in Epit. Sed eam mihi Snellius suspectam facit per refractiones: vide quae in Eratosthene Belgico de navigatione maris Ligustici mira refert. Jubes videre Columnam auream inter Pragam et Romam. Aenigma non intelligo. Parvi ego facio aestimationem popularem cuius unitas incomperta, flexus per Alpes et Apenninum suspecti. Etiam pro poli altitudine gratias. De Romano idem fere me docuit Pierronius Florentinus † ex Tagliacezzio. De refractionibus magnae est operae, quod petis, differendum in recognitionem ipsam observationum inter imprimendum. Portentosis refractionibus adde si libet ex Plinio alt. montis Casij in Syria, eiusque illuminationem. Prognosticon in 1628 non vidi. Ego quidem editionis observationum causa Saganum concessi, et haberem jam praelum, si sine his turbis Reformationum, metuque externo fuisset. Nam hoc statu nemo typographorum huc se conferet. De Pragmatia Tychonica † in refr. gr. 30 praeter ea quae sunt in Progymnasmatis, haud facile quicquam cuiquam constat. Non supersunt enim eius adversaria. De Diametris Planetarum allegas Cysatum ni fallor folium N 5 (nisi enim † sit nota folijs non intelligo quid sit) velim itaque scire quid libri. Ego quoque anno 1625 observavi ♂ in ☌ ☉ cum tantum elevaretur super ortum, quantum ♀ super occasum. Visus mihi sum differentiam diametrorum ♂ ♀ pene nullam deprehendere. Itaque etiam anteà in Hyperaspiste coepi dubitare de hoc, quod diametri verae successivè minuantur. Nam diameter ♂, stante mea Parallaxi ☉, etiamnum fit minor diametro ⊕. Itaque invenies in libro dicto provocatum ad Galilaeum; sub cuius nomine tuto te et Cysatum intelligo. Profecto non valde puto inhaerendum analogiae diametrorum altitudinibus cum in ♑ gemina fuit, et in
143v prop. dupla. Id et tibi et mihi incommodat; | tuae diametri aequalitati, meae analogiae cum intervallis. Lib. IV Ep. fol. 480 Num: 2 nimis est rigi-

34) fit nota

da assertio, utinam pro est posuissem: videtur. Parce itaque, hic dogmatisandum. Quicquid statueris, examina ad id etiam causas, cur fit revolutionum proportio sesquialtera proportionis orbium, ut ego lib: IV Epit. feci. De obliquitate Eclipticae, aequinoctijs, Eccentricitate ☉ omnia redacta studia nostra sunt intra terminos subtilitatis possibilis observandi.

Quaestionem moves de refractione, an ea intra unum diem varietur per easdem stellarum altitudines ob asc: Solis. Interminabilis et haec est quaestio. Doce tu me prius, omnium altitudinum refractiones, manente medio, deducere ex una. Tentavi in Opticis, in Epitome lib. I, at fassus sum omnibus, qui mecum familiariter versantur: me adhucdum genuinas causas, quantitatem refractionum formantes ignorare.

Si diametri luminarium tam propinque attestantur dimidiationi Eccentricitatum, habes quod tibi gratuler. At huic subtilissimae observationi non in minutissimis fido. Cur enim hoc? cum ne Martis quidem observationibus creberrimis, in Comment. Martis tantum fidere potuerim, contentus illas eminus attestari. Praesumptio mea bisectionis exactae nititur demonstratione ex speculatione vectis et librae deducta. In Epitome repetij illam summatim. Ecclipsin Arbelis prius concilia cum Ecclipsibus quas refert Ptolemaeus. Nam illas satis propinque tueor. Male agetur, si Meridiani constituantur per unam Anomalae observationis; dimissis plurimis regulariter observatis. De Aequatione dierum physica. Ego sponsor esse nolim. Quinquaginta tracto Ecclipses rursum prorsum versus, nulla aequatio satisfacit, cum tamen minimum Tychonica discordat. Sane physica Anno 1628 Januario plane repudiata fuit, non minus quam monstrosa illa pag. 111 Rudolph.

Speculationem tuam de Apogaeis velim videre. Mea de carceribus motuum in Apogaeis quidem (seu Aphelijs) ne mihi quidem satisfacit: eoque non quod speculatio dedit, sed quod observationes requirere visae, in Epochis posui. Nihil igitur nisi admonitio est. Tu tamen, rogitans quid miri anno 1260 contigerit, multum à sensu meo aberras, si hoc mihi tribuis, Creatorem sitibus Periheliorum et Apheliorum admonitum, ad creandum esse progressum illa, quae admonitionem ponuntur suppeditare: an forte putas me Caelo aeternitatem tribuere, terrestribus creationis initium? aut quid causae fuerit, cur Deus alligetur ad observandos positus similes, illi quem volunt, mihi aliam atque opera providentiae suae secundum illos disponenda?[1]

Quod per tubum confirmas simplicem Lunae Eccentricitatem etiam in quadraturis, valde gratulor meae hypothesi menstruae, si observationes tuae parabiles et fidae essent. At de hoc ego dubito. Nam si tubus 144

48) Epist. 61) contus 62) deductae.

tam magna repraesentat, ut propter magnitudinem subtilia ista discerni possint: tunc sane nullus tubus immoto oculo Lunam repraesentat integram. Sin Luna repraesentatur integra, minime magna erit, nisi forte non de visu sed de pictura loqueris, per simplex convexum. Et bene admones. Ego cum Anno 1603. 1604 tentaverim hanc rem per tubum simplicem longissimum immissum aestate in cellam profundam: ex quo dioptrae istae ceperunt usurpari, non amplius per illos tentavi. Rursum tamen cohibeor diffidentiâ ne tentem. Nam minimae quantitatis fit Diameter ☉, per simplicem lentem convexam in usitatis tubis. Longissimi difficillime parantur, et vel minimum vitium convexitatis in tanta distantia tabellae jam sentitur, jam duplicat margines Solis. Quae igitur hinc speranda certitudo. Sin autem velles adhibere etiam concavum jam certior est distantia, adeo ut Anno 1612 Ecclipsin ☉ sic observaverim ubi ☽ evidenter apparuit minor ☉^{c}, cum esset verè majoris apparentiae: nimirum quia circa centrum concavi ampliatio est parva ob parvam deflexionem incidentium radiorum ab angg. rectis: in lateribus magna ob angulos multo obliquiores. Si margo ☽ tangit centrum lucidi typi, minimum est damnum, si non tangit, contrahi videntur ejus (☽) cornua, quippe prolongata terminis in recta ex centro, promotis exterius, hoc mihi tunc accidit. Contrarium si margo ☽ superat centrum. In universum, nescio quantum debeam tribuere comparationi diametrorum et distantiae Jovialium, ob hanc causam. Nam tubus omnis, ad lustrandum aptus, admittit motum oculi, ut partes ☽, partesque dist. Jovialium successive conspici et comparari possint, simul enim non possunt. Et vero eadem quantitas jam in medio visa amplitudinis tubi, jam ad latera, ob dictam causam, vel minuitur vel augetur. Itaque subtilitati tantae non puto locum esse posse.

† Quid mihi tu de R. Levi Tractatu V. defensionum Dei? hoccine dicis, te habere et optare ut ego habeam, anne petis à me ut tibi eum comparem? Si non habes: non ego inquirendi aliam viam inivi quam per tuos vicinos Buxdorffium Basileae, Schikardum Tubingae, aut per Judaeos Burgavij.

Quia te moveri video concentu speculationum Harmonicarum, velim etiam atque etiam examines illa ex lib. IV Epitomes, de dispositione, numero et motibus Jovialium, loco quidem non suo, inciderunt in typo † progredienti fol. 554, concinnitatem pluribus demonstrabo. In geometria capitale negocium est 5 corpora regularia, secundarium tria Rhom- † *144r* bica, rursum enim unum ex illis 5, fit hic[1] unum ex tribus [cubum] inquam. Sic in mundo capitalis structura est 6 Planetarum, secundaria quatuor Jovialium, etiam illi 4 ad normam trium Rhombicorum non amplectuntur terram, non alium Planetam? Non terram debuerunt, quia terra est

92) sit 93) tentem 114) nam ego

inter Dodecaedrum et Icosiedrum. Ergo aut circa unum inferiorem aut circa unum superiorem. Verum inferiorum sunt tantum duo, etsi Octoedrum est Rhombis cognatius, ☿ est intimus, nulla mediatio. Melius circa unum superiorum: quia hi numero tres habentes medium. Circa ♃ igitur ut medium: et quia ♃ est inter Cubum et Tetrahedrum Rhombis cognatiora. Sunt igitur hi 4 non per se circa ☉, quia non sunt Rhombica suae propriae originis excepto cubo, uno de quinque: sed sunt circa unum de sex, sicut cubus Rhombicorum principium est, unus de quinque. Haec de numero quaternario et locatione. De proportionibus vides fol. 554, propinquitatem ad orbes Rhombicorum geometrice adscriptos. De revolutionum periodis non potes non delectari, etiam in illis regnare proportionum (intervallorum et temporum) proportionem sesquialteram: quippe qui hanc sesquialteram in 6 Planetis appellas mecum, Exemplum vere aureum. Hanc speculationem si et ipse probas, attolle vocem in Jubilum, quod Rubeaquo Saganum usque exaudiam, per literas scilicet. Non vero hoc tantum sed adde aliquid. Haec enim si sic sunt ob archetypos Geometricos in mente creatoris aeternos: ergo et ☽ circa terram locata fuerit ex eodem Archetypo. Tu ergo hanc Archetypi particulam quaere. Nam ego fathisco sub pondere; qui Lunam ex necessitate creaturae contemplatricis erudiendae extruxi, in Prognostico sup. 1617 et Ep. L.IV f.480. †

Ubi sunt illae tuae observationes in Vaticano conquisitae? cur non prodeunt subsidio nostris speculationibus?

De aequali praecessione Aequinoctiorum gratulor nostro consensui, de obliquitate Ecclipticae videbis quid agas. Probo ego peculiari libello (quem tamen cogito partem com: in Tabb: facere) ex omnibus veteribus observationibus Planetarum et fixarum cum ☽ congressarum, eandem olim fuisse. †

Ellipses meae iunctam habent minutulam variationem Eccentricitatis aequantium ut in Com. ♂ et in Epit. Geometricis probavi demonstrationibus, nam si fixo puncto aequantis uterer more Ptolemaico, vitiarem Prosthaphaereses Eccentrici. Quod vero fixum retineo focum alterum Ellipsis, id non est ad usum quasi circuli aequantis, quem ego missum facio, ut alienum à . . . sed est ad formandum super hac basi triangulum aequatorium justum lege geometrica, quod mihi metiatur moras, ut veteribus suus aequans. †

Dum negas, licere tibi terram physice facere mobilem, risum elicuisti, dum recordor pediculorum tot, quot in radio unitates meministi, puto joci tui, in Epistola anni 1620.[1] †

127) Rhombus cognatius ☿ et 131) et *statt* de 149) vide sis quid 153) Ecclipses 155) utererer 157) Ecclipsis 158) hoc

De pretio Tabb. ut et de Ephem. de Epitomes lib. IV, De Hyperaspiste vide hanc impressam responsionem. De exemplaribus nescitis quid petatis, dum ea Sagano mitti postulas; quae si haberem abundantia coloribus, tamen alterum pretium esset solvendum. Tenetur Tampachius omni studioso artis nomen suum et schedam cum 2 Imp. mittenti, dare exemplar de vilioribus, ratione bonae Papyri accedunt 40 cruciferi. Videbo tamen quomodo Argentinae consulam per ea quae custodiuntur mihi Ulmae, quamvis nondum integrata, deficiente Emblemate praeliminari. Longomontani Exemplar habeo unicum.

De errore quod mones: id candide, sed sero et parcè, videbis catalogum bene longum ad Sportulam.

Novum etiam commemoras modum Prosthaphaereses Orbis inquirendi per secantes. Nam per tangentes unum scio, communem in hoc genere trianguli, et monui in praeceptis per Mesologarithmos tractari posse et per Logarithmos. Is vero celeritate nequaquam est comparandus cum positionibus, quas ego verissimo verbo dicto citius expedio. Quid enim? duae distantiae à ☉ excerpendae, earum facienda summa et differentia, harum utraque immittenda in canonem sinuum, excerpendi è regione Logarithmi, illius ab hujus subtrahendus, anguli commutationis sumendus semissis, immittendus hic in canonem Mesologarithmorum, excerptus illi logarithmorum residuo addendus, summa ut Mesologarithmus immittenda in Canonem, excerpendus arcus, is duplicandus: ut sic tandem habeatur quaesitum. tu ergo me doce methodum tuam brevissimam per secantem logarithmos.

De Ephe. vide Epistolam et fave lingua, ne perturbemur vix erecti incedentes per motus publicos, neve Patronus nos destituat.

Beabis me si methodum docueris, quae sit immunis ab erroribus. Nam quod tuam per secantes attinet; aut tu errasti in specimine saepius, aut Bartschius meus. Prognostici exemplar recepi unicum principi inscriptum, quod eadem hora misi Gustroviam additis, quae de eo scripsisti. Continuus in castris est, nec ante hyemem alteram adfuturus dicitur.

Ecclipsis ☉ 1560 Lovanij Cor. Gemma initium statuit post 11. finis H. 1. 23. digiti 7½ ferè. Viennae Paullo Fabricio et Tilemanno Stellae initium H. 0. 52 (pro Paullo in impressis legas Parillo) finis h. 2. 15, in maxima obtenebratione h. 1. 34 dig. 5½ in Nonag. H. 2 dig. fere 3 puto hinc illos prodidisse finem non ex observatione. Conymbriae totalis.

Ecclipsis ☉ 1567 referente Rüttelio Stuccardiensi Wilhelmus Rieger, Medicus et Math. Wirzburgi H. 1. 0. 51″, Gemma, puto Lovanij princ. H. 10. 12. vigorem H. 11. 40. finem paulo post 12. 30 puncta fere 9.

168/169) mittentis 196) statui 200) Conymbrici

Tycho in averso folio quod sequebantur obs. anni 1569. verbis brevissimis, cum nullas alias Anno 1567 reliquerit observationes, scripsit quod Mercator prodiderit Duisburgi scilicet initium H. 10. 25, finem H. 1. Medium H. 11. 43, totam durationem H. 2. 35. et addit Rostochij fuisse parum | post H. 11. Tubingae vel Eslingae dig. 10. Romae centralis. In opticis alias secutus sum schedas, quae continebant computationes ex calculo Tychonis, manu et calculo eius studiosi Seiffarti Med. H. 12. 10, dig. 6. 29, alibi inveni 9. 145r

Gorlicensis observatio pomposa est, si tantam habet certitudinem omnino bona. At fucatam esse patet inde, quod aequales digiti tam exacte habeant aequalia tempora: si duos corrigas minores scilicet pro 10°. 53 scribendo 11. 3 et pro 1. 10 scribendo 1. 18. In meis computationibus usus sum alt. p. 51. 12.

H. 10. 53	Initium.		H. 12. 27	dig. 8	
11. 14	dig.	1	12. 30	7	
11. 32		2	12. 35	6	
11. 47		3	12. 42	5	
11. 59		4	12. 51	4	
12. 8		5	1. 3	3	
12. 15		6	1. 10	2	
12. 20		7	1. 36	1	
12. 23		8	1. 47	finis	
12. 25		8.25			

Respondi ad capita tuae Epistolae. Addo unum ex me. Cum Ratisbona discederem reliqui Exemplar Tabb. bonae papyri pro serenissimo Leopoldo, Patrono tuo. Brevis mea mora in illa urbe non tulit, ut Oenipontem mitterem. Nunc absens consilij sum inops. Si placet Ex: T. per eandem viam suppeditet mihi consilium praesentandi. Etiam Dilingae reliqui duo Exemplaria munda petente Curtio, unum pro Episcopo Principe, alterum ut ajebat pro Academia Ingolstadiensi, de ijs mihi non est satisfactum, cum dimidium debeam Braheanis heredibus, forsitan adhuc sunt apud illum, ut non necessaria. Aut juva me per Jesuitas ut mihi satisfaciat, aut illa duo ex meo concessu ad tuos usus inde repete. Et ne erret ille P. Curtius tertium longe antea per partes misi ipse P. Curtio et dono dedi, quartum ibi idque pro Dilingana Academia, pro hoc quarto P. Rector Sigersdorf. mihi satisfecit solus. Vale Clar. vir, meque et artem, quod facis, ama. Dabam Sagani 2 Martij 1629.

208) Elsingae 214) habent 239) solo.

1104. MATTHIAS BERNEGGER AN JAKOB BARTSCH IN LAUBAN

[Straßburg], 22. März 1629 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 525 ff. Konzept

. . . .

527 Ante pauculos annos quendam è Scholarchis atque Proceribus nostris oravi, perficeret, ut Domino Keplero, Rudolphinarum editionem tum meditanti, liceret in hac urbe, et in domo mea, ab aliorum incolarum oneribus immuni agere. Nolim scire summum illum virum, quam indignè fuerit excepta illa petitio mea. Possit enim nos pro semibarbaris habere. . . .

1105. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Görlitz, 10. April 1629

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 128–130

S. P. D.

Clarissime amicissimeque vir. Görlicium veni, 7. milliaribus Sagano, Epistolae meae causa, quam Rhambanus Typographus et custos, ne-
† glexit mittere Lipsiam et Francofurtum: et Sportulae causa, quam manibus meis collectam Sagani, renuit imprimere ante 3. septimanas. Dum hic sum, literas accipio meorum, quibus tua in filiam meam munificentia commendatur, omninò cum querela inopinati et poenitentia petitionis. Ego, ut Tibi gratias agam, onus aliud impono, sis filiae maritandae pater. Scribit ad me soror, de Medico Kirchemensi Renzio viduo. Vellet
10 hunc legere affinem. At inepta est Pronuba, et propinat filiae meae deridiculum, cum suis praeconiis. Ego conditionem laudo, filiae meae faveo, vellemque adjutam: at quid possum absens, ignorata voluntate personae? Et tempus jam elapsum puto. Id si est: aliam ecce conditionem, si
† tu eam laudaveris. Ille meus vicinus, collega calculi caelebs adhuc est, suspensisque consiliis connubialibus, contemplatur eventum reformationis in Lusatia. Periculosissimus est status provinciolae, Saxone defensionem eminus minitante potius, quam parante, siquidem ille viribus, ut metui par est, succumbat. Rogo quem tu illum expertus Argentorati, quibus moribus, sumptibus vixit; quae spes de spe ejus, de Argenti-
20 nensi Professione in eventum sinistrum Lusatiae? Male me habet unum, quod anchoram studiorum in Astrologia figit, Medicinam insuper habet. Si talia scribere potes ad me, qualia ipse satisfactura mihi putas: rogo

scribe ad ipsum: primum negato consultum abjecta Medicina, in solam Mathesin recumbere. Deinde spem illi facito, fore ut meo suffragio adjutus, Argentinae in eventum commodè degere possit. Tum adde, quin ille potius, quod caput est, apertè aggrediatur, dudum ex publica Epistola suspectus, filiam meam petat vel teipso pronubo, qui sis illi vicinus et per literas familiaris. Sapienti sat. Propero domum. Vale. Gorlicii D. 10. Apr. Nostr. Anni. 1629.

1106. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Sagan, 19./29. April 1629

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 130–132

S. P. D.

Clarissime Vir. Malum aliquod videor subodorari, Eckebrechtus meus, civis Noribergensis, ad quem omnia mea negotia remisi, à 2. mensibus nihil scribit. Ad illum misi literas ad Te et filiam meam ante 2. menses, misi et ante 3. septimanas Görlicio alteras cum inclusa epistola impressa ad Bartschium: de quo multa quaesivi ex te. Ergo jam anxius sum de omnibus rebus meis, de Lincensibus debitis, de exemplaribus Tabularum, de mappa Nautica, quo nomine habet à me 120. fl., de filiâ, de te, de amicis Ulmensibus; rogo literas responsorias includas ad Joan. Siberum magistrum postarum Lipsiensem. In praesens ad Tampachium misi Tabulas 7. ad systema Mathematicum conducentes, et misi ea conditione, ut si velit imprimat, monens tamen ut consilia tecum communicet, quia systema Dasypodianum rursum imprimendum sit, ut possint conjungi et allegationibus coaptari. Pluribus scribendis non vaco. Vale. Sagani d. $\frac{19}{29}$. April. anni 1629.

1107. JAKOB BARTSCH AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Lauban, 30. April 1629

Paris, Bibl. de l'Observatoire, 89, 10. B. 2. Eigenhändig

. . . .

Me igitur quod attinet, quoniam superioribus mensibus cum Domino Keplero coràm et per litteras de edendis Ephemeridibus nostris multum egi, tandem conclusi, ad 10 ipsi annos primùm supputatas eas tradere, ut primo tempore primus Ephemeridum Tomus edi possit.

Ipse autem dum varias varijs in locis occasiones imprimendi quaesivit, tandem etiam conclusit, per Tampachium sumtus refundentem Francofurti eas in lucem dare. Unde, ut opinarunt ambo, ad futuras nundinas Autumnales prodibit Ephemeridum nostrarum Tomus ab Anno 1617 cum impressis 3 reliquis usque in Annum 1636 vel certe 33 inclusivè. Et haec est potissima caussa, quod calculum noctes diesque urgere cogor unà cum Fratre, sicque alijs rebus vacare nequeo. Responsorium sanè Dominus Keplerus propterea edidit, quam etiam hac occasione mittere alias proposueram. . . .

Exemplar Tabularum Rudolfinarum nuper petitum et promissum vix etiam hac occasione, quae difficilis apparebat, tramitto: Domino Keplero solvendi 2 Joachimici integri sive 3 flor. imperiales: Ego 4 argenteos expendi, dum Sagano mihi allatum. . . .

† Schurerus quid faciat, dicatve audire gestio. Mortuum nuper dicebat aut scribebat nescio quis, ni fallor Dominus Keplerus. Si aliquid dicatur, meo nomine respondeas, quòd cùm ita difficiles fuerint in dando aliquo digno praemio, noluerim operam meam sociam denegare Domino Keplero, qui praeter alias promissiones non contemnendas, praemium laboris non exiguum ipse erogat. Plura quidem meditamur, sed adhuc incerta sunt omnia. Quamprimum in reliquis certi aliquid conclusum fuerit, non celabo. . . .

1108. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN SAGAN

Straßburg, 14. Mai 1629 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 539–540. Konzept

539 Salve, vir summe. Vix absolvi Bartschianam epistolam, et oppressit me tabellarius Noribergensis, in viam praeceps. Itaque neque illam relegere potui: nec binis tuis proximis respondere. Hoc tantùm, D. Clutenium dedisse mihi superiori septimana, nomine sui principis, pro oblato libro tuo Rudolphinarum, ἀντίδωρον spe mea majus, scilicet aureos Rhenanos octo, qui constituunt Imperiales thaleros decem. Scripsi filiae de hac pecunia, nunciavi quoque filio: sed ista sibi mitti petit: quòd hic † non opus habeat, magisterio, in quod ei pecuniolam hanc destinaveras, pridem obtento. Si quando ad me scribere placebit, oro disertis verbis hujus honorarii memineris, ut bonae fidei meae fidem Doctori Clutenio facere ostensis literis tuis queam. Inclusas lege quaeso. nam apertae sunt, 540 ut | vides. Si quid praeterea monendum videbitur, suaserim, ignotâ, sed fidâ aliquâ manu suppleas, ac in schedulâ perscripta meis includas, tan-

quam si meus amanuensis dictante me scripsisset. Ita verò meas occludes, ita mittes, ut ne ex composito rem gestam animadvertere ille possit. Mihi profecto res haec magnae curae est et erit. V. sc. ὡς τάχιστα. Arg. 14. Maij, 1629.

1109. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN SAGAN

[Straßburg], 5. Juli 1629 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 557–558. Konzept

S. P. D. Quod in Calendario meo notavi, die 14. Maii Juliani, literas 557
ad Te, vir maxime, simulque Bartschium nostrum dedi, quas Eckebrechto tuo Norimbergae traditas in manus, certò novi: nec ab eo rectè porrò curatas esse dubito. Quare jam nunc liberatus es, credo, solicitudine illâ, quam postremae tuae prae se tulerunt. In quibus quod de missis ad Tampachium tabulis mathematicis scribis, injecisti mihi desiderium illas videndi, et in usum nostrae quoque juventutis Academicae conferendi. Nec omittam, ut primum erit occasio, Tampachium, ut excusas huc mittat, orare. Literas hîc habes à filia, quas nuper curandas ad me Durlaco misit. Eò namque familiaritatis, bona cum pace tua, processimus, ut, quod amantes solent, subinde literis invicem appellemus. Et profectò valde illam amo, tum quia tua est, tum etiam quod in ejus epistolis mirifica quaedam suavitas et supra sexum prudentia elucet. Ego jam denuo Dominum Bartschium de ambienda illa submoneo. Faciet, si sapit: nec vos negabitis, si virtutem hominis, suo pretio, quod facitis, aestimare potestis. Certè si res ad votum procedit, jam nunc spem firmam concipio, fore, ut olim in hac ipsa urbe, in tuorum (quibus et me velim annumeres) amplexu conspectuque | quietum et optatum senectutis ni- 558
dum invenias. Deus id faxit, Teque vir summe, publico bono diutissime florentem valentemque servet. 5. Jul. 1629.

1110. KEPLER AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Görlitz, 12./22. Juli 1629

Tübingen, Universitätsbibliothek, B. d. 14ª fol. (Rara). Abschrift

En tibj rudimentum Tabulae extendendae, quae te liberat positionibus †
in inquirenda Prostaphaeresj Orbis.

Omnis proportio est inter duos terminos; si terminorum uterque est effabilis, id est, numero expressus, proportio etiam effabilis abusivè dici-

tur, etsj ipsa numero absoluto exprimj non potest, respectu proportionum multiplicium continuarum, sed Logarithmus quamvis is non sit exactus, sumitur pro talj proportione effabilj.

Si termini effabiles, summa etiam terminorum effabilis erit, erit et differentia utriusque. Sin incommensurabiles terminj inter se, summa etiam illis incommensurabilis, et differentia, ac proinde summa et differentia inter se incommensurabiles, eoque harum proportio ineffabilis est. Hoc dicitur declarationis causa: quomodo quamcunque proportionem unam et eandem inter cujuscunque dimensionis terminos sequatur etiam una certa et propria proportio summae terminorum ad differentiam. Potest autem quivis continuare tabulam ubj quaelibet proportio terminorum habeat ad latus etiam proportionem summae ad differentiam. Sed quia ego aliquot dies insumsj in continuatione, exscribam ejus aliquos articulos, ex quibus facilj negotio totam contexas pro 5. Planetis. Primùm vide modum. Sit proportio inter 100000 et 75000, ea est 28768. 21. Adde terminos, et subtrahe, erunt novi terminj 175000, et 25000 vel 7. et 1. Itaque si 7 dat 60. quid 1. seq: $8'. 34\frac{2}{7}''$. Ejus Logarith: 194458 circiter. Ergo proportio 28768 sociam habet 194458.

Hoc pacto igitur possunt ponj Myriades proportionis intervallorum in fronte, centenarij centum (quot sunt in una Myriade) in marginibus, et singularum proportiones summae ad differentiam in areis cum differentijs, quae sunt non magnae.

† Jam exscribo articulis.

	Pro ♂♀	♂♀	♂	pro ☿	☿	☿	☿	☿
Proport:	30000	40000	50000	70000	80000	90000	100000	110000
0000	190405	162264	140682	123326	96773	86295	77193	69210
1000	187239	159860	138784		95653	85330	76350	68464
2000	184117	157517	136123		94552	84378	75516	67727
3000	181092	155232	135103		93467	83439	74691	66998
4000	178161	153001	133319		92398	82513	73877	66279
5000	175318	105826	131572	102628	91340	81600	73074	65570
6000	172558	148204	129859	101417	90305	80698	72282	64872
7000	169876	146630	128878	100108	89179	79718	71422	64112
8000	167269	144603	126528	99055	88270	78926	70728	63500
9000	164735	142622	124911	97904	87275	78055	69965	62825
10000	162264	140682	123326	96773	86295	77193	69210	62159

	Pro ♃	♃	♃	Pro ♄	♄	♄
Proport:	150000	160000	170000	210000	220000	230000
0000		40943	36944		22252	20118
1000		40523	36567		22029	
2000		40108			21808	
3000		39697			21588	
4000		39291			21371	
5000		38889			21158	
6000		38492			20946	
7000		38099			20736	
8000		37710			20528	
9000	41367	37325		22478	20321	
10000	40943	36944	33353	22252	20118	

Jam tu diduc si vis millenarios hos marginis in centenarios, ut ego fecj, aut si non abhorres foliorum numerum, etiam in denarios, servans gradus incrementorum perpetuos. Nunc usum docebo exemplo.

Anno 1626 $\frac{12}{22}$ August: Angulus commutationis in ♂ est: 169. 18. 41.

Proportio intervallorum formata secundum praecepta est 31421. Quaero 30000 in fronte, 1400 in margine, exhibetur in area logarithmus proportionis summae ad differentiam, seu ut in Epitome appello Indicis 185982. et est hoc loco Decrementum in 10 marginis 31. quod dudum in 21. dat 7. limatus igitur indicis est 185975. Hunc addo cossicè ad Mesologarithmum semissis anguli commutationis.

Semis: 84. 39. 21.

in superioribus hic fit additio, in inferioribus subtractio

59. 0. 13.

Elongat: à ☉ 143. 39. 34.

☉ 29. 14. 27. ♌.

♂ in 5. 34. 53. ♈.

Mesol. ∴ 236928.

adde + 185975

Mesol: ∴ 50953

Mesol: 59. 0. 13. Differentia inter semissem ang. com. et Elongationem.

Ita liberamur molestia positionum.

63) adde *statt* ad 68) ang. com. *fehlt*

1111. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Görlitz, 12./22. Juli 1629

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 135–147

S. P. D.

Non equidem fortuna est, quae bonos juvat: non enim coeci hoc est. Bonus et ipse genius est oculatus, ut qui maximè, et videns. Hic nimirum Tibi, Clarissime amicissimeque Vir, in mentem dedit, ut literas Bartschio inscriptas mihi mitteres apertas. Condonabis hoc (si etiam fortunam agnoscis) ejus et meo numini: quod hac quidem vice frustrà scripsisti. Quod Vir ille ex multis indiciis velle videbatur, sic tamen, ut verecundiâ aut praeposterae actionis aspernatione cohibitus, significare quam apertè petere mallet: id jam à tribus mensibus, omnibus ferè epistolis inculcat: homo philosophici moris, sat habens, si à verbis expressis abstineat, eamque solennem loquendi formam caeremoniis politicis solam reservet, interim circumlocutionibus, quibus nullo opus Oedipo, omnem consiliorum suorum seriem edisserens. Itaque incentivis tuis opus non est. Scripsisti tu ita, ut facile quis alium tuis verbis loquentem animadvertat. Litera, Papyrus, encomium ad elegantiam composita, supra familiares vobis mores assurgunt. Praeterea, cum hospes adventum suum mihi significet; meum erit, illum expectare, ridiculum enim, jam invitare. Causa mihi eadem, nunc tenendi silentii, quoad expressè roger, quae prius, eliciendi ejus animi sensa; longinqua scilicet filiae meae absentia. Ibi metuebam, ne opinione vana delusus, meae filiae commoda negligerem, conditionesque alias praeterirem: hic cavendum jam mihi, ne bono viro quid promittam (aut quod promissi esset loco, tuam epistolam ad eum mittam) quod fortasse meae potestatis non sit: si nimirum interea prospiciatur meae à cognatis, resque sit non amplius integra. In causa nunc versantur ista. Ut non visam à me petat, ipse nunquam visus, impertinens existimat: et tamen morae est impatiens, quoad in conspectum venire possit. Destinat nundinas Francofurtenses. Ex tua † verò ad illum epistola multa disco etc.

Me tamen horum nihil terret, dum reputo hominem industrium et laboriosum esse, qui aequè fortè facilè victum quaerere possit, atque locupletior aliquis sed negligens, hac tempestate bonis suis excidere.

Tu igitur si quid habes quod ei seriò significes de professione Argentinensi, alteris literis scribito: argumentis persuasionis ejus rei, quam ipse ultrò dudum agit, cùm non sit opus, vide igitur an verè ad spem

professionis faciat haec nostra agitata affinitas: et sic tandem non veto, quin scribas; cum subolfaceas ejus de hac affinitate consilia, videri hoc non parum ad rem, etc.

Verum plus est, quod Tibi significem, ut omnem consiliorum nostrorum seriem perspicias. Miser ille nuper ad me venit, consilia sua de vitae instituto supra dicto mecum communicaturus: puto ut spe factâ propinquae habitationis viam strueret ad vota sua proximè patefacienda. Atqui ego illi, quod candor jubebat, ostendi literas D. Thomae Lindemanni Rectoris Rostochiensis, quibus ex mandato quidem Ducis Fridlandiae (ut qui Ducatum Megalburgicum, et cum eo jus patronatus Academiae jam in propriis reputat) ex jussu tamen etiam omnium collegarum, vocor ad Professionem illam, sub iisdem conditionibus, quibus hic sustentor, à Duce praestandis. Ecce inopinatum illi. Hoc enim si praescisset, credo hoc mihi fuisse dicturum, constituisse se patriam periclitantem deserere, studiorum sedem in maritimis quaerere. Jam hoc audito, discessit ille à me, ne verbum quidem proferens de filia. Literis tamen subsecutis ostendit, se perstare in proposito. Expecto novam machinam. Ego omnia liberalissimè et scribo et facio etiam, quae ad illum adjuvandum pertinent, sed in generalibus maneo; speciales ejus circumlocutiones dissimulo, aut silentio praetereo. Sic enim est moris in Austriâ, ut pater expressis verbis, per idoneos homines rogetur, quibus velut sponsoribus petitor teneatur obligatus, ut nequeat actione sua ante responsum acceptum desistere. Haec hactenus de Bartschio.

Rostochium quod attinet, etsi omni exceptione major est nuncius voluntatis Ducis Fridlandiae; ego tamen primae huic significationi temerè non innitor, propter alia mandata paucissimis ante diebus data, quibus mora Sagani contineri videtur. Interim tamen promptitudinem meam ostendi cum his conditionibus. I. Si Princeps ipse à Caesare mihi veniam impetret. II. Si, quod ante annum mihi ex Ducatu Mechelburgensi promisit se repraesentaturum, id nunc Rostochii repraesentet, solutionem scilicet omnium praetensionum mearum aulicarum ad 12. millia florenorum: ut Ei mandatum est à Caesare. In hunc eventum misi literas plenipotentiarias Academiae Rostochiensi, ut si fortè praedium sit futurum, id Academia per procuratorem administret, donec veniam. Scio admirabuntur audaciam hanc meam, et cachinnos effundent: Sed ut conditio est, ita mea consensio respondere debuit. Illi quidem me vocant, pollicentur ea ex continuatione gratiae Principis, quae nunc habeo Sagani. At ubi ego Rostochium transivero, Germania migravero: Princeps suae gratiae potestatem habebit, fortuna Principis. Quicquid praeterquam nunc est, evenerit; redigar ego ad angustias salarii Mathematici, procul

ero ab aulâ. Si pax erit ad littus Balthicum; necesse est Ducem cum exercitibus abire inde longius, si non erit, ut ferè abnuunt omnes, hostem ibi Suecum habebit, et Danum, et Classem Hollandicam. Sed satis. Ad mea propria revertor.

Obsecro quam viam inibo conficiendi has nuptias? Qui ubique est, nuspiam est, certè domi non est. An ullum ego locum deligere potero, quem adire velint amici tàm latè dispersi? Nihil equidem video quod potius faciam, quam ut in Te patris vices transferam. Tu filiae meae, imò tuae, scribes, ut significet Tibi, sitnè verè libera, velitne nubere, si patris voluntas non desit; censeatne se tibi tuto fidere posse, tuisque oculis, si tu illi sponsum delegeris, quem propter longinquam absentiam coram sistere non possis: nam à me patre vices meas in te esse translatas. Ad te igitur, tanquam ad conscium rerum necessariarum, ego remittam petitorem, si quid, nondum visâ illâ, petierit apertius. Tu illi addices, tu locum nuptiis deliges, tu meo loco praesens aderis: sive Durlaci consultum, Principibusque non adversum inveneris, sive Leobergae, cujus oppidi civis sum, et quod circumhabitant cognati mei magno numero, plerique inopes, sive denique Argentinae, siquidem huic loco lux aliqua affulgeat à Professionis spe. Tu uxorem tuam Durlacum mittes, comitante patrimâ meâ Doctoris Martrenckeri uxore, avocatum et conductum filiam meam: Tu sumptus facies, quas ego Tibi Francofurto, Lipsiâ, Campiduno (his enim locis habeo depositas pecunias) submittam, aut restituam. Nuptiis peractis, videat novus maritus, qua itinerum securitate, quibus compendiis mercem suam transportet Laubanum, si Argentinae jam statim commorari aut nequeat, aut nolit. Haec una ratio esto. Quid si verò onus detrectet amicus meus? quid si multa in hac viâ dispendia? Tunc secundum esto caput deliberationis, si sponsalia quidem Durlaci te praesente peragantur, filia verò conductu sororis meae et affinis, patruelis mei uxoris, quae fratrem habet concionatorem aulicum, Durlaco per Wirtembergiam et Ulmam, transeat Ratisponam, curatura mea et sua ibi deposita supellectilia: Interea et ego fortè rebus meis Lincii curatis, Ratisponam veniam. Anceps locus inter absurdum et commodum nuptiis. Nam noti nostri ex Austria ibi sunt magno numero: at neque meum uxorisve neque sponsorum ibi domicilium, ac ne hospes quidem. Ergo Ratisponam quidem usque honestè deducta sponsa est: at inde Saganum per milliaria 53. soror mea illam non comitabitur: vix enim Ratisponam usque persuasero: restat solus cum illa sponsus ἀνεχόμενος, nisi ego solius hujus conductus causâ tantum itineris obvius proficiscar. Saganum ubi Sponsam perduxero, nihil magnoperè est quod locum com-

96) Martrenexeri 110) spes *statt* hospes

mendet pro nuptiis. Hospes, peregrinus, penè ignotus, et tantum non surdus sum ad idioma vicissimque barbarus habeor. Mos hic est, in aedibus parentum sponsae nuptias instituere triduanas: mihi propria domus nulla; in templo sedes nulla, ex quo ab ejus ostio aberro. Res igitur in sponsum, et Laubam recidit, contra morem provinciae.

Hucusque scripsi Sagani ante dies plusculos. Ex eo Görlicium ivi curaturus typum Sportulae, quam manibus et typis propriis Sagani collectam ante 2. menses huc miseram: typographus verò mihi die 13. Julii dixerat. Hac ipsa hora absolvi ultimae formae correctionem. Epistolae ad Bartschium exemplaria, cum Tabb. meis Synopticis Systematis Mathematici, accepit Tampachius, scribit, se tuo usum consilio, ad quem jam scribat, velle illas imprimere. Hoc ipso die legi epistolam filiae, quae se accepisse octo Rhenanos aureos abs te, nomine honorarii ab Illustrissimo Principe Lunaeburgensi per D. D. Clutenium mihi pro oblato exemplari obtenti. Obsecro num haec bona fide geruntur? An tu de tuo addidisti, quod pro tua in me summa benevolentia, deesse putasti. Quis enim non pudore confundatur? pro exemplari tantum munus tanta difficultate temporum accipiens? Et quodnam tempus occupabo, quo Illustrissimo Principi, D. Clutenio, Tibi, Propolis meis dignas agam gratias? Sportulam video me debere: modo ne ea vacua potius et indiga et mendicans mitti putetur. Mittam per Francofurtum. Interim me D. D. Clutenio et per illum Illustrissimo commenda. Vale. Scripsi Görlicii d. $\frac{12}{22}$. Julii anni 1629.

1112. KEPLER AN GERHARD VON TAXIS IN GITSCHIN

Görlitz, 24. Juli 1629

Prag, Archiv des Ministeriums des Innern, Wallensteiniana, F 67/32/II, S. 32–34. Eigenhändig

Röm: Kay: Majeſtät Camerer, Beſtalter Obriſter, auch
Fürſtl: Fridländiſcher Landshauptman diſes Hörtzogtums. 32

Wolgeporner Freyherr, Gnädiger Herr. E. Gn: ſeind mein gehorſame dienſte bevor.

E. Gn: werden berichtet ſein, das Ich verſchinen 10 ditz nacher Fridlanden kommen mit dem Papirer alda, wa müglich, zu accordiren. Wiewol Ich nun jme angedeüttet, das die spesa auff papir zwar ja auß der Gitſchiniſchen Camer geraicht, aber mir an meiner praetendirten Hauptſumma abgerechnet werden ſolle: ſo hatt er doch von ſeiner vberhöchten Tax (vmb ein Riß auß Druckherzeüg halber Lei-

mung, des Formats wie Num. II. hiebeygelegt·) weitter nicht herunter weichen wollen, als auff drey Reichs Gulden weniger ein Oct, oder ſo das format etwas klainer, wie Num. I. als dan vmb drithalben Reichs Gulden zu 60 kr.

Wan aber Herr Pieronj vnlangſt zu Praag für mich ein Riß, wie Num: I. zuſehen vmb zwen gulden erkaufft: vnd Ich nit vermuthen kan, das Er mir den rechten Tax verhalten, vnd haimlich mehrers darumben gegeben habe.

Diß aber vnangeſehen, Ich doch zu erhaltung Glümpffs, gern auch mit ſchaden mit jrer Fürſtl. Gn: vnderthanen contrahirn, vnd das Gelt in dero Land laſſen wolte.

Damit Ich nun, ſovil müglich, den Mitleren weeg treffe, als hab Ich für gutt angeſehen, Herrn Pieronium zuerbitten, das Er hierinnen nach guttachten handlen,
33 vnd | auff einer ſeit ſich erkundigen wolle, ob auch die anzahl von 20 Ballen, oder 200 Riſen zu Praag, an Zeüg vnd Format, wie bey No. I. doch nur halb ſo ſtarckh geleimet, vmb den ernenten Tax der zwen Gulden, jnnerhalb eins Jahrs nach vnd nach zuerhandlen vnd zu bekhommen ſein werde: auff der andern ſeitten aber auch ſeinen auffſchlag geben, ob Ich lieber zu Fridlanden einen halben Gulden mehr, (·wölches mir auff 20 ballen diß Jahrs 100 fl. ſchaden brächte·) spendirn ſolle; auff wölchen fall ſeines Guetachtens Ich mich ad partem vel totum hiermit verwillige, vnd ercläre hiermit bey E. Gn: mich dahin, das Ich die verfertigte Ballen an ſtatt des von H. Pieronio accordirten werths, als paren Gelts annemen, vnd E. G: oder die Gitſchiniſche Camer darüber quitiren wölle.

Gelangt hierauff mein gehorſam bitten an E. Gn: die wöllen Jme Herrn Pieronio, weil Er nachpaur vnd offters nacher Gitſchin khompt, neben zueſtellung beygelegten Druks diß mein ſchreiben an E. Gn: communicirn, auch ſo er an einem oder anderm Ort an meiner Statt contrahirn wurde, mit würcklicher repraesentation des pris, darumben Ich zu quitirn ſchuldig ſein werde, gnädige hülff vnd assistentz laiſten. Vnd thue hiermit E. Gn: mich zu beharlichem Patrocinio vnd Gnaden gehorſamlich empfehlen. Datum Görlitz, alda Ich diſe Tag vber dem Truckh abgewartet, vnd nu geliebts Got wider nacher Sagan wegfertig bin. Den 24 Julij Anno 1629.

E. E. Gehorſamer Diener

Johan Keppler
Mathematicus

34 Dem Wolgepornen Herren, Herrn Gerharden von Taxis, Freyherrn auff Huls vnd Woletſchatz, Röm: Kay: Majeſtät Camerern beſteltem Obriſten; auch Fürſtl: Fridländiſchen Landshauptman des Hörtzogtumbs Fridlanden, Meinem Gnädigen Hern. Gitſchin

1113. JAKOB BARTSCH AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Lauban, 29. Juli/8. August 1629

Paris, Bibl. de l'Observatoire, 89, 10. C. 3. Eigenhändig

Ante biduum, Vir Excellentissime Fautor colende, datâ occasione improvisâ, mittebam exemplar Sportulae Keplerianae, ante paucos etiam dies typis Autoris excusae: iam litteras ibi ob temporis angustiam omissas subiungo, et nihil nisi hoc unicum significo, quod proximis Nundinis, Deo sic iuvante, musas tuas revisere, et quae fortassis scitu grata scribere iam deberem, coràm melius exponere proposuerim. Cùm enim primus Ephemeridum nostrarum Tomus, 20 annos à 17 ad 37 ann. continens, Francofurti edi quamprimùm debeat, consilio Domini Kepleri, nuper mecum hîc viventis, isthuc multas ob causas coràm exponendas excurrere, indeque Argentinam etiam propter negotia mea repetere animus est: ubi in transitu (ut dixi) plura tecum coràm. ...

1114. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Sagan, 4. September 1629

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 147 f.

S. P. D.

Clarissime amicissimeque Vir. Quod Deus Opt. Maximus meo meorumque commodo vertat, ad Cal. Sept. filiam meam Susannam, siquidem et ipsa pacta mea rata habeat, Jacobo Bartschio nostro, tuis commendationibus roganti mihi condecorato et promoto, futuram uxorem addixi, actumque de amico Berneggero, ut sive Argentinae, si tempora tulerint, lauream medicam cum solennibus nuptialibus conjunxerit, sive alibi in Suevia festum nuptiale instituerit, Berneggerus patris vices subeat, sed si Argentinae, etiam sumptus, de meo quidem eroget, et filiae accedenti in comitatu et sororis et patruelis meae, hospitium honestum apud uxorem suam praebeat. Haec paucissimis, propter epistolarum et multitudinem et prolixitatem. Benè et feliciter agite, et valete. Sagani d. 4. Sept. Anni 1629.

1115. KEPLER AN GERHARD VON TAXIS IN GITSCHIN

Sagan, 10. Oktober 1629

Prag, Archiv des Ministeriums des Innern, Wallensteiniana, F 67/32/II, S. 35–39. Eigenhändig

Wolgeporner Freyherr, Gnädiger Herr, E. Gn: ſeind mein gehorſame dienſte beſtes vermügens bevor. Demnach E. Gn: geſagt werden, von Praag alberait wider nacher Gitſchin anhaims khommen ſein; als bin Ich deren Mainung,

E. Gn: werden die vor 10 Tagen von mir nacher Fridlanden geſchickte Copiae vnd Extract eines ſchreibens vom Buchtruckher zu Franckfort, ſo dan auch meiner gegenantwort, meinem erſuechen nach, alberait nacher Gitſchin eingelifert worden ſein, auß wölchen E. Gſt: vnter andern auch diß zuvernemen gehabt, das Paul Seſſe Buchtrucker zu Praag, an Stat, das er vertröſtung gethon, noch die wochen nach Trinitatis ſelber alhie zu ſein, entlichen doch mir zween Geſellen, einen Druckher vnd einen Setzer, ſo baide neülich zu Wien gearbeittet, vnd drauff bey jme zu Praag arbaitt geſucht, nacher Sagan zugeſchickht. Berichte hierauff E. Gn: ferrers ſovil, das Ich baide beſagte Geſellen in mittels bey mir alhie auffgehalten, in Hoffnung, der Franckforter Buchtruckher Aichhorn ſolte vnter des mich zu meiner Nachrichtung ferners beantwortet haben, wölches biß dato verpliben.

Wan diſer Franckfortiſche ſich ſelber alhero begeben hette, iſt ſchon zwiſchen dem jetzo abziehenden Landshauptman von Nechern vnd mir, mittels jrer Fürſtl: Gnaden, durch dero Handbriefflin de dato 15 Martij gegebner vollmacht, dahin veranlaſſet geweſt, das der Druckher mit einer zimlichen Bſtallung für jrer Fr. Gn: Hoffbuchtruckher zum Sagan auffgenommen werden ſollen.

Demnach aber diſer Druckher auſſenpleibt, Seſſius von Praag auch nit verruckhen will, alſo die beſtellung diſer zeitt mir allain obliget, Ich auch ſelber der Geſellen Printz (·wie ſie den Druckher Herren nennen·) ſein ſolle, vnd doch mit diſen ledigen Geſellen khain Hoffbeſtallung nit auffgerichtet werden mag, ſintemahl ſie khaine teütſche Schrifften zur Cantzley notdurfft bey mir nit finden: als will zwar Ich mich nach müglichaitt drunter bemühen, vermag aber doch ohne diſes Fürſtenthumbs Sagan hülffliche Hand khainen Anfang zumachen. Vnd weil an jetzo der Neüe Landshauptman ſampt andern auß der Regierung zu Preslaw abweſend, vnd damnum in mora, ſchreib Ich meine Notdurfften billich E. Gn: zu | wiſſen zue, getroſter Hoffnung Sie werden bey den alhie anweſenden durch Schreiben den ſachen zurathen wiſſen.

Anfenglich bin ich zwar ſchon vor einem Jahr im werckh geweſt, von dem jenigen, was Jre Fürſtl: Gn: mir zu jährlicher vnterhaltung auß dero Gitſchiniſchen Röntcamer folgen laſſen, eine Preſſe zu Franckfort an der Oder, ſo vmb 80 Reichstaler angeſchlagen geweſt, zuerkauffen, getroſter Hoffnung, Jre Fürſtl: Gnaden werden ſolche preſſe, zuſampt den ſchrifften, ſo Ich alhero gebracht, entlichen gegen entrichtung des werths von Mir vbernemen und zur LandCantzley ziehen. Demnach aber das Reformation weſen fürgangen, bey wölchem, wegen der leütte, die man zur Druckerey brauchen muß, allerhand ſorglicher zueſtende zubedenckhen geweſt, hab Ich an Jre Fürſtl: Gn: der Preſſe vnd eines Druckerherren halben supplicando vnderthänig gelanget, vnd drauff das obberürte Fürſtl: Handbriefſl erlangt, in wölchem diſe formalia, **Mein will, das ein** etc. **Trucker zum Sagan ſein ſolle, will kain vncoſten anſehen.**

Auff diß fundament ſetze Ich folgenden meinen Fürſchlag vnd begehren, ſoll Ich an ſtatt eins Druckerherren, die Geſellen beſtellen, ſo ſoll das Fürſtenthumb Sagan

die zu Franckfort failgebottene Preſſe mit allerehiſtem par auſzahlen, vnd von dorten alhero verſchaffen, für eins.

Andertens, war vnder den anfangs berürten beſtallungspuncten auch diſer, das dem Drucker, der in der Hoffbeſtallung ſein wurde, ein tauglich hauß eingeraumet werde. Weil jetzo aber noch khein beſtallung auffzurichten, ſo pleibt die Preß in meinem loſament. Nu befindet ſichs, das wir mit dem papirweſen nit vorm feür verwahret, es werde dan vnten in meinem ſelbsgemietteten hauß, noch vorm winter, mit ein par tauſent Ziegeln, hültzenen boden, fenſter, thürgericht, vnd ein par balckhen, zu ſperrung der Preß, ein offen gewölb zu einer Stuben, eingefaſſet vnd zugericht, das kan nach anſchlag Herrn Cap: Boccacio Baumaiſters mit 1 par Maurer, 1 Par arbaitter, 1 par zimmerleütten inner 8 tagen fertig ſein.

Auff das aber der Herr des hauſes des gepeües zufriden, vnd mir nit zur vnzeitt aufbiette, muß von obrigkhait wegen diſe servitus aulica auff das hauß gelegt werden. Sonſten hoffe Ich ſoll erkant werden das diß | gepeü dem hauß in khainerlay wege verhinderlich, ſondern vil mehr eine beſſerung ſein werde, vnd Ire Fürſtl: Gn: haben künfftig einen Hoffbuchtrucker drinnen vnterzubringen, ja das hauß ſelber, wie des Possessoris wunſch, gar zu khauffen.

Wan diſe zwo Notdurfften expedirt, will Ich da es nachmahlen alhie zu diſer zeitt rathſam erkennet würt, vorm winter einen Anfang machen, vnd das Prager Papir nacher Sagan abfordern.

Ich will aber der continuation halben protestirt haben, das es nit in meiner macht ſtehe, die vnverglübte freye Geſellen wider jren willen auffzuhalten, oder jedesmahls an deren Statt andere alhero zubringen, ſonderlich wan mit ſolcherlay actibus continuirt würt, wie geſteriges Tages alhie einer fürgangen, wölcher ob er wol mich ſelber nichts jrret, dannoch von des ledigen geſindes wegen notwendig beſchriben werden muß, darzu Ich gehorſamlich veniam bitte.

Ein betagter Evangeliſcher Prediger, der ſchon von 4 vnd 5 Jahren hero, als vom † Schlaag berühret, faſt allerdings red- vnd hörloß gelegen, ſo gar, das er mit andern Kirchen vnd Schueldienern nit hatt khönden außziehen, iſt diſer Tage Tods verfahren, hatt geſterigen Tags ſollen zu Grab getragen werden. Als ein groſſe Anzahl weiber vnd junger burſch, auch Burger, ſo ſich vnter den Gehorſam der Röm: Kirchen begeben, für ſeinem wonhauß, gegen den Jeſuitern vber, zuſamen kommen, vnd die Leiche gleich gehebt worden, iſt ein Rathsdiener erſchinen, der mit anzug Befelchs allen vnd jeden bey ſtraaff verbotten der leiche zufolgen, iſt alſo die leiche biß auff die nacht im Hauſe ſtehen pliben.

Dergleichen abſtrickhung vnd verjagung des letzten glaits iſt allen vnd jeden halsſtarrigen Ketzeriſchen weibsperſonen (·vnzweivel auß der Burgerſchafft, aber nit mit beygeſetzter exemption der frembden·) kurtz hievor von der Cantzel durch ein Jeſuiter angekündet worden. Diſes leſſet mancher junger Menſch jme ſo wehe thuen gleich jetzo vorher, als wan ers auch Tod empfinden wurde, dahin es auch angeſehen. Operirt es ſovil, das meine Drucker vnd Setzer, ſo auß dem Ketzerland bürtig (·einer

ein Meichsner, der ander ein Coburger·) ſich bey zeitten darvon machen, ſo will Ich vnſchuldig ſein.

An jetzo aber, vnd vnter deß E. Gn: die obbegehrte Notdurfft alhie verfüegen
38 helffen, gedenckh Ich ſie nacher Franckfort an der Oder zuſchickhen, die fail'ſtehende
90 Preſſe zubeſichtigen vnd ſo geringen kauff als müglich ſein würt zuveranlaſſen, damit die zeitt gewunnen werde. Wie nit weniger Ich vnder deſſen bey den Bauverwaltern anhalten will, das ſie mir Ziegel, Bretter, vnd arbaitter auff mein credit vnd gut-machung folgen laſſen wöllen: mit beruffung auff diß mein ſchreiben an E. Gn: auch fürweiſung des Fürſtlichen Handbriefflins.

Diſer obligender verhinderungen halben muß Ich auch nothalben mein raiſe nacher Lintz noch lenger einſtellen. Damit aber doch meine hohe notdurfften aldorten nit allerdings verabſaumet werden, gelangt abermahlen an E. Gn: mein gehorſam bitten, die geruhen dem Herrn Cantzlern Herrn Steffan Ilgen einen aufrichtigen Camerbotten zuerlauben, wölchen Er auff meinen vncoſten (·von dem in diſem
100 Monat verfallenen Quartal zu Gitſchin zuentrichten·) nacher Lintz ſchicke aldorten aller ſachen bericht abzuholen. Wan diſer wider nacher Gitſchin gelangt, würt Herr Cantzler ſchon die Antworten bey nechſt fürfallenden glegenhaitten nacher Fridlanden vnd Görlitz zubefürdern wiſſen.

So auch E. Gn: befünden wurden, das es fürträglich, das E. Gn: meine supplication an die Herrn verordnete zu Lintz, wölche Ich H. Steffan Ilgen Cantzlern zueſchickhe, in ein Commendation ſchreiben einſchlieſſen laſſen, will Ich gleichsfals gantz gehorſamlich drumben gebetten haben; ſo hab Ich mich gewiſſer antwort zugetröſten.

Vnd thue E. Gn: hiebenebens Mich vnd meine Angehörige zu beharlichen Gnaden
110 gehorſamlich empfehlen. Datum Sagan, 10 Octobris 1629.

E. Gn: Gehorſamer

Johan Keppler
Mathematicus

39 Dem Wolgepornen Herrn, Herrn Geerharden von Taxis, Freyherrn zu Huls, auff Wolletſchaff, Röm: Kay: Majeſtät Truchſäß, Obriſten Leütenant, Irer Fürſtl: Gnaden Hörtzogens von Fridlanden Rath vnd Landshauptman des Hörtzogtumbs Fridlanden, Meinem Gnädigen Herren.
120 Gitſchin

1116. KEPLER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Sagan, 17./27. Oktober 1629

Paris, Bibl. de l'Observatoire, B, 1. 9 (89, 8. K). Abschrift

S. P. D. 1

Clarissime amicissimeque Vir. Inter ruinas opidorum provinciarum Rerump: domuum antiquarum, novarum, inter metus irruptionum barbaricarum, oppressionum domesticarum, cogor tamen ego, Martis quippe alumnus et tantum non pullus, typographos conducere, editionem Observationum Braheanarum vel simulare, vel inchoare etiam, dissimulato strenuè omni metu. Id quidem et faciam cum bono Deo, more militari, hodie imperiis exultans saeviens furens, curam meae sepulturae crastino transmittens.

Mitto duos adolescentes collectorem et impressorem, qui praelum emant Lipsiae, indicante M. Aviano, quodnam ibi venale, typos etiam fundendos locent, et papyrum conficiendam. Scripsit verò noster M. Bartschius die $\frac{10}{20}$ Octobris ista verba: D. Lic. Mollero, cum tuâ proximè indicata pecuniâ triginta sex Joachimicorum, custodiendos dedi jam centum Joachimicos; poteris igitur â Dn. Lic. etiam meos repetere, quando volueris, et ego ipsius Chirographum reddam. Petit quidem, si fieri possit, ut prius ipsi significem, quid mihi placuerit. Ego verò in praesens opus habeo pecuniis, nec ipsum Francofurtum avolantem possum consequi. Rogo itaque si fidis necessitudini inter nos contractae | tantum et de meâ et de Bartschianâ pecuniâ exponas, quantùm erit opus secundum quod habet instructio data operariis dictis: sin autem mavis res tuas habere securas: consumptis igitur 36. Joachimicis, qui mei sunt, de reliquo sponsionem interponas interim, dum tempus habeamus ego et Bartschius, per literas conveniendi. 2

Imprimis autem, veluti si major inter Dn. L. et me hactenus intercessisset necessitudo et familiaritas, totus in hanc spem recumbo, fore ut consilio et authoritate tua adolescentibus praesis, meo nomine contrahentibus, ut cautè, et quam poterit fieri, parcè contrahant. De aptitudine instrumenti judicium ipsis permitto. Quicquid factum fuerit, ratum habebo sine omni querela. Ad typos, si Lipsiae non poterunt, Witebergae ergo fundendos, Lipsiâ sumptus erunt transferendi. Hic aliter non possum, quam Ex: T. rogare, ut Cambianas alteri eò concessuro Literas det ad aliquem necessariorum, quorum de promptitudine ad hoc genus officii certus sis. Aut si minus inter Literatos vigent hujusmodi commercia, non deerit Lipsiae è notis mercator, qui ad tuam petitionem cum mercatore Witebergensi agat, aut melius typographus

Lipsensis cum Fusore Witebergensi. Fidem et sponsionem tuam interpones sine periculo, dum in deposito habebis pecunias Bartschii, vel etiam mihi fidens. Etiam de viatico adolescentibus dato, rationes ad te remitto; nam si videris aliquid deesse, alteri Saganum, alteri Witebergam, addes iis aliquid, mihique imputabis, quicquid manu sua testabuntur: non plus enim | quatuor Joachimicis à me acceperunt. Quodque ei, qui Witebergam abit, non consulto in medium iter credetur, id saltem Witebergae tuo rogatu et sponsione is qui caeteros sumptus erogabit adjicere poterit.

De Danico calculo quod scripsit Bartschius, nihil miror. Principia sunt hinc et inde talia, ut haud sciam, an plus duobus totius Epicycli ♀. ☿. locis Longitudo Eccentrica ab aequinoctio circa Solem, possit esse eadem. Non habet Danica Astr: puto, Epicyclum hunc eccentricum, non motus inaequalis circa punctum aequatorium, et fortè neque variabili distantiâ ejus puncti affixionis à terrâ, ut penes me: incompertum etiam mihi, an Epocha long: Epicycli utrobique eadem: quam ego quidem circumspectissimè ad nostra tempora, probabilissimè ad Ptolemaica, nec sine testimonio ejus observationum constitui: indulsi tamen Epochae creationis, supponens aequabilem motum vero aequabilem, sine scilicet aequatione saeculari, quae in ♄. ♃. omnino est aliqua, in ☉ probabiliter: de quo aliàs.

Unum addo de praelo. Rebus Patroni mei salvis, utcunque periculosis, omninò mihi pergendum est in contractu. Si tamen, ut fortuna belli fert, talis aliquis casus interea existeret, quô fons ejus liberalitatis certò obturatus appareret, quod bono Christianitatis, longe absit, opto: cunctandum sanè censuerim: Eoque Cl. D. Tuae, ut intimo, in arcanis concredo mandatum hoc, uti tunc non ultra arrham aliquam modicam illos progredi patiaris, ratificationem mihi usque ad eorum reditum reservatam praestes; dispositis tamen ante abitum illorum omnibus, quae ad sequentem meam postulationem erunt transportationi necessaria, ut etiam | sine custode comite praelum salvum transferri possit. Quanquam hyems adest, et hiberna, nec tale quid facile expectandum porrò: neque rumoribus incertis fides leviter habenda. Denique scias, omninò me ratum et gratum habiturum, etiamsi sine tali cautela, quae ferè impossibilis, concluseris, aut contractum pecuniâ expensâ consummaveris. Nec enim haesitandi tibi hic materiam objectam velim, rebus incertis, sed saltem consistendi, rebus ex inopinato certissimis. Vale Deo commendatus. $\frac{17}{27}$ Oct. 1629 Sagani.

Cl. D. Tuae officiosissimus

Joannes Keplerus
Mathematicus

Clarissimo Excellentissimoque Viro Domino Philippo Millero Medicinae Licent. Mathematices in Academia Lipsiensi Professori celeberrimo Domino amico meo veteri fide colendo. Lips.

1117. KEPLER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Sagan, 13./23. November 1629

Schloß Warthausen, Sammlung Frhr. v. Koenig. Eigenhändig

S. P. D.

Clarissime Excellentissimeque Vir, D. amice pretiose. Reversi sunt ad me Operarij mej $\frac{8}{18}$ Novembris relicto praelo Dresdae ob penuriam aurigarum, quam tamen à monetario nostro intra paucos dies pensatum iri spero. Cùm igitur hac ipsa vespera se mihi obtulerit tabellarius Saganensis, Halberstadium cursurus, cui iter Torgâ traducitur; ego tempori consulturus, breviculas hasce ei tradidi, ut eas Torga Lipsiam mitteret. Gratias ago vobis pro operâ impensâ; mihi planè satisfactum est, eaque de causâ mitto Quittantiam pro summâ expensâ; quam ego vel Bartschius loco praesentis pecuniae acceptare teneamur. Caeterum, quia Fusor habet instructionem fundendj Typos, Papyrarius etiam habet formam papyri: expectat verò uterque, ut priùs rata pronunciem, quae Operarij meo nomine constituerunt: insuper Cl: Ex: T. mihi exoranda est, ut utrumque sine mora pergere jubeat; ut et Scripturam Cicero dictam,(*Randbemerkung:* Die Cicero ſchrifft an Jr ſelber $\frac{3}{4}$ Centners, die Ziffer aber auff gleiche kegel heuffig ſampt puncten, accenten ' / ` ^ langen vnd kurtzen divisen —— — – – – vnd quadraten, zuſamen auch $\frac{3}{4}$ Centners.) etsi usque ad 150 libras excurrerit, et tres ballas papyri, cum primis Aurigis Vratislaviam euntibus, Saganumque transeuntibus mittere possint. Ego interim non desistam percontarj, si Saganensium aurigarum quispiam Lipsiam iturus est, ut cum eo coram contraham: eumque vobis offeram, ut vos sollicitudine hac, si fierj poterit, et nisi praeveneritis, liberem. Pecunia mea quia non sufficiet, Bartschiana erit delibanda; idque ubi fuerit factum, continuò Bartschium velim resciscere. Si alteruter vestrum scripserit: rogo addite hoc ex me, quod ternis jam ad ipsum quoque scripsj, vijs longinquioribus et segnioribus curatoribus; discruciarj me ejus fortuna et filiae meae curis; cui alter procus imminet, qui jam Marchionis Badensis, herj suj intercessorias ad me misit; qui Perneggerum conduxit, ut Bartschium dehortaretur: quod is, mirum, et praestare acceptat. (*Randbe-*

merkung: missis ad manus filiae meae dehortatorijs ad Bartschium, quibus filia mea uteretur si vellet, et ut vellet, secundis ad illam scriptis institit: Significavit etiam, se Bartschio authorem futurum, ut Durlachio praeterito, Argentinam potius nisi Putzbachij subsistat, primum adire velit.) At interim literis filiae ultimis de $\frac{7}{17}$ Octobris certus sum, illam in mea unius potestate esse velle: Ego verò fidem pactis nostris praestare et teneor et volo, dum astrorum aspectu fruor.

Summa quidem haec et calliditas et vis est. Obsidetur filia mea, cùm procus Secretarium agat Principis, ut literae ad illam nullae nisi per manus hujus Secretarij pervenire possint; neque illius ad Perneggerum, quibus de sua testaretur constantiâ, ad me quoque fortasse non pervenissent, nisi dedisset jungendas suas intercessorijs Marchionis, quas illa tamen impeditas cupiebat. Vicissim Perneggero sollicitudo injecta est, arte procj, quasi filia mea inclinaret magis ad visum et praesentem, qui floret gratiâ aulica. Summa igitur meae sollicitudinis haec est, ne Bartschius à Perneggero se patiatur retineri. Longinqui sunt et hic et ille. Vobis fortasse compertius est, ubi sit Bartschius, aut certiores et parabiliores occasiones scribendi rectâ vel ad | hunc vel ad illum, vel ad utrumque. Angitur mea filia super ludibrio, quod necesse est alterutrj obvenire. (*Randbemerkung:* Et cogita quale tormentum puellae, differri inter praesens placitum, et incognitum necessarium. Utinam nunquam Bartschius Halberstadium excurrisset: literas meas quibus filiae communico pacta nostra, sine morâ tradidisset, quas etsi in itinere esse filia mea a Perneggero est edocta, nondum tamen legit: solas copias invitationis meae ad paciscendum coram, legit.) Exquisitissima haec est vexatio animj et de fide sua et de utraque persona sollicitissimj: in qua tamen me sublevat haec cogitatio, quòd providentiam bonj angelj excubare puto, ut cujus monitu factum, ut nollem Bartschium, ut agitabat animo, suo mero periculo iter hoc ad pertentandum animum filiae meae suscipere; nisi prius inter nos irrevocabiliter convenisset. Nam profectò si vel ego vel Bartschius hoc nexu jam essemus solutj: intercessoriae istae Principis cunej loco jam essent ad diffindendos nostros animos, meum quidem, metu offensae Principis, illius verò, desperatione conditionis expetitae. Quin etiam filia mea, animum patris ex authoritate intercessoris praesumens, et religione exsoluta pacti paternj antiquioris rati habendj, dudum ad praesentem inclinasset.

Ego receptis Intercessorijs principis, nec dum resignatis, rem omnem ad consanguineos Bartschij perscripsj, offerens me ad omne genus conditionum, quibus periclitanti subveniri posse, sibique ipsis satisfierj existiment. Quorum responsum dum expecto, has interim primas ex manibus meis emitto, de hoc negocio. Reor illos, quia non respondent

per proprium tabellarium, literas meas ad se, transmissuros Perneggero, sic enim per intrusam schedam leviter monui.

Haec ad te, Virorum optime, quod te Bartschio parentis loco et habeam, et ab ipso haberj credam iis inductus documentis, quae nupera vestra dedit conversatio. Tu bonj consule imo laborantj benè consule, et Vale. Dabam Saganj $\frac{13}{23}$ Novemb: 1629.

Cl: Ex: T. devinctissimus

Jo: Keplerus
Mathematicus

Obsecro me doceas, nullas ne meas Bartschius ante abitum ultimum Lipsia receperit? et si quas, quo argumento? Primis enim exprobravi ipsi moras, edocui de rivalj: alteris sedatius scripsi, cum Perneggerus me cura levasset, qui filiae meae adventum Bartschij significaverat.

Cl: V. D. Aviano me excusa, quod majoribus curis nunc occupatus ad ipsius literas non respondeo.

Significarunt Operarij, habere te in animo, Materiam typis fundendis redimere pretio viliorj à quodam Oeconomo. Id equidem, et quicquid infra 33 Imperiales pactus fueris, aut si etiam irritò laboraveris, beneficij mihi loco erit, si curandum susceperis. Et quia immixta est scriptura Graeca quae seorsim venalis est: scire cupio num illa plena sit; num decurtarj ad Saganensium altitudinem possit. Scribat pretium et mittat exemplum. Forte enim et illud residuum redempturus sum aliâ occasione.

Der güeſſer wölle nit vergeſſen, die zwen Characteres ✻ und ✳ zuſchneiden vnd jedes bey 60 oder 100; auff den nideren Garemond kegel vnd zu der Ephemerides ſchrifft zugüeſſen, nit auff die Saganiſche Höhe: wie Ime dan des kegels form gelaſſen worden.

Clarissimo Excellentissimoque Viro D. Philippo Millero, Medicinae Licentiato, Matheseos in Academia Lipsiana Professorj, Stipendiariorumque Electoralium Inspectorj, D. amico meo colendissimo.

Leipzig, alda dem Torgiſchen Botten noch ein Drinkgelt zuezuſtellen.

Zu Torga bey einem gewiſſen nach Leipzig lauffenden botten neben einem Drinckgeld abzuelegen.

1118. JOHANNES PIERONIUS AN GALILEO GALILEI IN FLORENZ

Wien, 29. Dezember 1629

Original unbekannt. Veröffentlicht nach: A. Favaro, Le Opere di Galilei, Bd. XIV S. 61 f.

L'...
anno è già passato che io inviai a V. S. le Tavole Rodolfine, che penso le abbia ricevute. Ora gli include questa carta a cautela, se ella non la avesse ancora veduta, perchè io, mediante la mutazione continova di luogo, la ho ricevuta solo ora, se bene il Sig. Keplero me la mandò subito stampata; ed ancora li manderò la sportula aggiunta alle Tavole Rodolfine, ove sono corretti molti errori di quelle, se lei mi farà sapere di non l'aver avuta, chè in dubbio ho stimato bene per ora di non far più grosso il piego. ...

1119. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN SAGAN

[Straßburg], 20./30. Dezember 1629

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 606–609. Konzept

606 S. P. D. Summe Virorum.

607 Multa scripturio: nec deforet argumentum. | Sed oculorum incommoda valetudo vix haec pauca scribere sinit. In nundinis, uti spero, plura. Cupio tibi cumprimis hoc esse persuasissimum, veterem illum Berneggerum à novo non esse diversum: sed unum eundemque. Deceptus tamen relatione falsa fictaque Studiosi cujusdam Theologiae à Durlacensibus subornati, feci quae tu miraris: quorum rationem si cognoveris, dices, incautè quidem, et nihil alienum ab officio boni viri (quales sunt εὐαπάτητοι) fecisse. Affirmaverat ille studiosus, filiam amores suos in Reinhardum transtulisse, seseque ei propriam dicasse; idque seipsum Durlaci è nescio quibus cognovisse: quorum nomine rogavit me, scriberem ad Bartschium, eumque ab itinere Durlacensi dehortarer: quippe futuro frustraneo, et forte cum ipsius ignominia conjuncto. Scripsi; sed literas illas filiae prius transmisi, ut ipsius arbitrio aut porrò mitterentur, aut perirent. Quin et gratulatus ei sum de novis amoribus: non quod hi mihi probarentur: sed weil man zu geſchehenen dingen das beſſte reden ſoll. Et certè valde tum de constantia,
608 fide, prudentia | filiae tuae dubitare caepi: quam mihi nunc ex istis tot tentationibus eluctata, mirificè probavit. Caetera referre nimis longum fuerit; nec tanti est. De promotione Generi tui (de quo et tibi, et tuis, et mihi ipsi plurimum gratulor) retuli nuper ad privatum consilium

Academicum: res porrò ad Scholarchas rejecta: nec ulli dubitamus, de responso votis nostris satisfacturo. De caeteris Bartschius ipse, et ego paulo post. Interim vale vir maxime; et a me de caetero quoque officia omnia tibi pollicere, quae à tenuitate mea in te tuosque proficisci poterunt. $\frac{20}{30}$ Decemb. 1629.

P.S. M. Isaacus Malleolus, Mathematum professor apud nos, in Bartschium nostrum, praeter omnem spem et expectationem nostram, valde inclinat, eumque sibi tum collegam vicarium, tum etiam successorem exoptat. Eum si tu vel tribus verbis appellare dignareris (facilè literarum argumentum aliquod studia communia dabunt, nam de Bartschio puto nihil scribendum) in coelo se esse putaret. Scio enim, quanti te faciat: quanti etiam Doct. Joh.[1] Schmidt JC. Com. Pal. et Reip. nostrae *609* Consiliarius primarius: ad quem si itidem salutatiunculam exarares (facile est addere generalia quaedam de praesenti rerum statu, vel etiam de studiis mathematicis, quorum ille non solum amantissimus, sed etiam nonnihil gnarus est) magnum ea res momentum ad institutum nostrum attulerit. Quanquam etiam absque hoc si sit, illum Tuum, Nostrum esse futurum nihil dubito.

1120. KEPLER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Sagan, 4. Januar 1630

Paris, Bibl. de l'Observatoire, B, 1. 9 (89, 8. M). Abschrift

S. P. Et foelicissima ineuntis anni omina. *1*

Clarissime Excellentissimeque Vir, D. amice veteri fide. Etsi ad duas meas Epistolas nihil Ego ad hanc usque diem abs Ex: T. accepi responsi (: haeret enim fasciculus ad me spectans Görlicii jam per 14. dies, absente quippe, qui eas curaturus cista sua conclusit:) spe tamen plenus sum, et perlatas meas (*Randbemerkung:* Cum inclusa quitantia pro 53 Thaleris Imper: ut petiisti.) ad te, (: praesertim priores, Torgae à nostro Saganensi latore Halberstadium eunte traditas Tabellario Lipsensi noto, cum angeliô:) et Te, qua es aequanimitate, sic tecum statuere, unum quodlibet genus et animantum et hominum à sui generis aliis, quâ re et me Astronomiae cultorem abs te ejusdem professore publico, opem, in excudendis praesertim Observationibus Brahej expectare debere. Si me non fallit spes mea, nec in uno nec in altero: sequitur ut credam, Typos Ciceroniano antiquo charactere jam fusos et perfectos esse; papyri etiam tres moles à papyrario vestro vicino

jam confectas Lipsiamque advectas esse. Egi igitur cum nostratibus Mercatoribus et aurigis Saganensibus; ut quicquid erit sarcinarum ad me spectantium, id tuo indicio à Fusore et Papyrario in currus et plaustra sua recipiant. Si Fusori jam satisfecisti de meis Bartschianisve pecuniis, sperabo typos ad praescriptum perfectos futuros. Sin autem aequo animo patitur fusor neque tibi molestia nascetur: velim sane prius recognoscere mercem, quam pretium condictum ipse universum recipiat. Poterit enim te sponsore mercem facile et sine periculo è sua potestate emittere; praesertim si diligentiae adhibitae et observatae praescriptionis sibi erit conscius. Tu verò in damno nequaquam esse debes: quicquid enim vel erogasti vel promittes: de meis et Bartschianis pecuniis, sine nostra contradictione defalcabis.

De Bartschio hoc unum habemus ex relatu Studiosi ' Laubanensis, Argentorato domum reversi: illum $\frac{7}{17}$ Novembris Argentoratum pervenisse, die verò $\frac{13}{23}$ quo nuncius hujus rei Argentorato discessit, ab urbe abfuisse, Durlacum profectum. Quid ille tibi dederit in mandatis de suis pecuniis, mihi est incompertum. Non puto, per Lipsiam esse reversurum. Itaque si nulla habes contraria mandata, decerpe etiam de eo, quod ille meis pecuniis superaddidit, quantum opus erit. Sin aliter est: Mercator Hofcunz paratus est exsolvere, quantum mihi insuper erit necesse. Summa meae pecuniae erat, ni fallor, 36 Joachimici; de quâ retines nunc non totos 23: quibus pro typis addendi 10 vel quod † minus poteris; tum jam tribus ballis papyri conductae, et pro duabus aliis vulgaris impressoriae, quas rogavi Avianum ut coëmeret. Alea jacta est: quicquid fiat in publicis, pergendum mihi est in perficiendis inceptis: omnino typi conducti requiruntur ad perfectionem: ut, si etiam discedendum Sagano fuerit, integra potius relinquam, quam mu- † tila et disjecta. Caetera scripsi ad D. M. Avianum, rogo D. Tua cum illo communicet. Et jam vale. Sagani 4. Januarij anno 1630.

Cl. Ex. T. officiis devotus

J. Keppler
Mathematicus

Clarissimo Excellentissimoque viro D. Philippo Millero, Medicinae Licentiato, Astronomiae Professori in Academia Lipsiaca, D. amico benevolentissimo. Leipzig
In abweßen Herrn M. Wilhelm Aviano zuerbrechen.

36) 76 *statt* 36

1121. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN SAGAN

Straßburg, 8./18. Januar 1630

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 609–610. Konzept

S. P. D. Vir summe. Quae foelicitas est mea, filiam tuam, hoc est, 609
quantulo minus quàm te ipsum, tuam certe, tali viro dignam Imaginem, in domo mea praesentem habeo. Utinam tam ei bene mecum sit, quam me conspectus ejus alloquiumque delectat, ex quo modestia, pietas, et supra sexum prudentia elucet. De nuptiis consilia nostra, et ipsa et sponsus perscribent, quem ego, ut infula Doctorali foelix adeò matrimonium honestet, etiam atque etiam adhortor, etsi levicula, ut puto, causantem quo minus obsequatur: Sed tamen, ut spes est, obsecuturum. Spem cathedrae mathematicae in Academia nostra obtinendae, Scholarchae nostri fecerunt: cujus promissi fidem | scripto quoque ei 10 611
tradito sancient. Oro summopere, ut undecunque arrepta occasione, omissa tamen illius promissi mentione, ad Mathematicum nostrum, M. Isaacum Malleolum epistolium aliquod exarare digneris; et, si vacaverit, etiam ad D. Joan. Schmidium JC. Doct. Habrechtus dissertationem tuam de fundamentis astrologiae nimiopere desiderat. Si quod superest exemplum, aere nostro, beneficio tuo, fac, quaeso, habeamus; et t
vale. Argent $\frac{8}{18}$ Januar. 1630.

1122. KEPLER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Sagan, 16./26. Januar 1630

Paris, Bibl. Nat. Nouv. acq. lat. 1635, Bl. 96. Abschrift

S. P. D. 96

Clarissime, amicissimeque vir. Accepi tres epistolas 20. 26. Dec. 4. Jan. Omnes gratissimam habent officiorum operaeque à te susceptae significationem. Ad eas satis habes responsionis, quod scis esse redditas. De reliquo tanquam super communi, ut est, negocio, ad te refero; ut ex sufficienti notitiâ lux tibi affulgeat in procuranda papyro. Die $\frac{7}{17}$ Jan. tandem mihi redditae sunt octo moles Papyri majoris Pragensis, forma paulò angustiori, quam vestra Lipsensis erat, quae mihi ad Sportulam missa; si verò habes exemplar Sportulae, papyro aliâ Pragensi, ea ipsa nunc quoque est forma. Addita promissio adhuc duo- 10
decim molium; jam locatarum à Camera Gitschinensi. Tu igitur, primò omnium curam habe indemnitatis tuae, addo et existimationis, fide ea quam de te habent Grossiani, satagis. Praeter hanc, si adhuc res

est integra, in praesens quidem, facturam eam, quantum restiterit, inhibe. Nam etsi petii à Gitschinensi Camera, ut 50. florenos Lipsiam mittant, pro ea papyro, quam ut subsidiariam ibi procuraverim: nihil ii tamen respondent. Itaque pro ea quam jam vel redimisti, vel locasti conficiendam, de meo proprio erit mihi satisfaciendum. Ante diem dic-
† tam sumpsimus Epistolam Chinensem cum commentatiuncula mea
† 20 exprimendam in papyro parva. In dedicatione substitimus; retuli enim ad Generalem, et joci usurpati et tituli causa. Statim ut recepta papyrus, Ephemeridas sumus adorti, jamque duas habemus paginas, ¹
96v unam ex 1630, unam ex 1631. Nam ex 1630 Bartschius semissem tantum Argentorato remisit; pollicitus se alterum semissem, ut Postae parceretur, postmissurum. Et retulit Hofcuntius fasciculum allatum ad vestrum cursorem Magistrum, quem ipse discedens cum vellet suscipere, jam Tabellarium Görlicensem cum eo digressum fuisse. Eum fasciculum spero me abhinc octiduo recepturum. Aut si minus is habet Ephemeridis semissem, Tabellarius tamen noster Laubanensis afferret:
30 jam enim alter illi currenti mensis ad finem venit.

Papyrum Lipsiacam, si qua jam parata est, reservabo ad Observationes, distributa ea in tot partes, quot paginas putabo insumpturum exemplar unum.

Satis pro Ephemeridibus lata est Pragensis. Requiretur tamen diligentia à compactoribus, si quatuor impressas in forma majori conjunctum sunt. Properat Auriga. Da veniam brevitati! D. Aviano diligenter et officiosè gratias ago pro 2. Molibus. Aurigas Vratislavienses hic transeuntes rogabo, ut tempori se offerant fusori. Vale. Sagani $\frac{16}{26}$ Jan. 1630.

Cl. Ex. T. officiosè colens

40 J. Kepler
Mathematicus

Clarissimo Excellentissimoque Viro Philippo Millero, Medicinae Licentiato, Professori Philosophiae in Academia Lipsensi, D. amico benevolentissimo. Leipzig

1123. HEINRICH VON GRIESSEL AN KEPLER IN SAGAN

Friedland, 11. Februar 1630

Friedland, Schloßarchiv, K IV–6, Briefbuch 16, S. 14–15. Konzept

14 Edler Ehrenveſter Hochgelahrter inſonders groſgünſtiger geliebter Herr vnd Freundt, demſelben ſind hinwider meine gefliſſene willige denſte, Vnd iſt mir

29) afferet:

des Herrn ſchreiben von dem Poten gar wol eingeantwortet worden, daraus ich den deſſen meinung wegen des Lehnguetes Görlichsheimb mit mehrem verſtanden.

Weiln mir den von Jugendt auf ſolches gutt vnd alſo faſt alle beethe, darauf bekandt, als weis ich nit wie einem ehrlichen Manne der ſolches zu kau'fen geſonnen, der Kauf zu dissuadiren vnd wiet hoc in passu gar nit das ſelbiger nit vom Adel iſt, ſintemahln auch hiebevohr vnter Ihr Fürſtl. Gnaden Lehen gutter haben, ſo nur Burgerſtandes ſindt. Wie aber ſolches bei Ihr Fürſtl. Gnaden anzubringen, achtete ich vor das beſte mittel, daß es entweder durch den herrn oder ſonſten einen andern gutten freundt ſelbſten der höchſt gedachten F. G. geſucht würde. Waß es aber mit der Religion vor eine beſchaffenheit habe, vnd wie es mit derſelben verbleiben möchte, wird der Herr als ein hochverſtendiger hierin wol rath zu treffen wiſſen. Vnd wie ich mir nichtes Liebers wunſchen wolte, als das ich dermahl eins gelegene vrſach vnd occasion vberkommen könte, der bisſhero angefangenen freundt vnd Kundſchaft Zeugnus, vnd beſtetigung zu geben alſo wil ich nit vnterlaſſen, was mir in kunftig bei dieſer ſachen vor meine Perſon zuthun möglich, dem herren mit affectionirtem gemüt alle angenehme freundſchaft zuerzeigen: vt re ipsa intelligas, T. E. nihil frustra scripsisse.

1124. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Sagan, 6./16. Februar 1630

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 150–153

S. P. D.

Clarissime, amicissimeque Vir. Jam dudum desieram ad meos scribere, quod eos in itinere esse existimarem. Sed quia tabellarius, quem 3. Decembris Laubâ dimisimus, hoc demum 15. Febr. ad me venit; narrans inter privata etiam de motibus apud vos publicis, deque milite Caesareo numeroso in hibernis per Wirtembergiam: ex eo dubitare coepi, utrum Bartschius noster cum sua seu sponsa seu uxore credere se possit infestis Ulmam versum itineribus: Scribo igitur tanquam ad praesentes vobiscum, sed pauca. Tu verò quod geminis jam monuisti schedulis; id aliâ effectum do, missis duobus exemplaribus Epistolae Sinensis. Etsi fasciculo valdè metuo, ob ὄγκον; solatur me tamen fortuna ejus, quem praedicat epistola. Alterum legat Bartschius, et cum mea salute det D. Malleolo, dicatque quod res est, me Consulem quasi quendam in Senatu Mathematico, de quaestione Sinensi referre, ut vota colligam, inter caetera et ipsius ut veterani; seque ipsi meis verbis de meliori notâ commendet, alterum ubi Tu legeris D. D. Schmidt cum multo honore praesentato, eique Bartschium meum commendato. Si

gravitatem in me desiderat majorem, excuset me ipsi paupertas, excusent exempla principum virorum, necessitate fatali expressa: denique adde
† 20 senarium hunc, eo qua licet; non sanctior, qui qua libet. Nec enim debet esse fortior mea lingua quàm Bellatorum Teutonici alti sanguinis manus. Si liberet temporibus hisce jocari: adderem, me Eclipsin Argen-
† tinensibus mittere subsidio, ut solent arma usibus bellicis, etc. Haec et similia ad D. D. Schmid scriberem ipsum, nisi parcendum esset fasciculo. Te rogo, referas. Quae in meae victum ususque impendis, diligenter consigna: dabo operam, ut sis indemnis. Cupio ipsos juvare omnibus copiis, omni fide. Scripsi Tampachio, daret quod coëgit ex meis libris, detracto tamen suo salario. Saepè eadem ad ipsum scribere periculosum est, ob metum interceptionis. Tibi verò haec de me testanti
30 credet facilè. Diatyposis ut placet? an censes usui futuram studio Philosophico vestro? Ego non velim aliter imprimi, nisi cum Dasypodianis, è Graecis adjectis, literis respondentibus utrobique. Et tunc mitterem dedicationem Hoefeldero Eslingae faciendam. Chasmata 3. 4. 5. Febr. visa longè lateque hic Uratislaviae, in Marchia, Voitlandia, Laubani, Dresdae. Distineor multarum scriptione; ignosce et Vale. Sagani d. $\frac{6}{16}$. Febr. Anni 1630.

1125. KEPLER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Sagan, 27. Februar 1630

Paris, Bibl. Nat. Nouv. acq. lat. 1635, Bl. 98. Eigenhändig

98

S. P. D.

Clarissime Excellentissimeque Vir. Scripsi ante 10 dies Laubam misique fasciculum ad D. Tuam, rogans affinem meum Christophorum Hofman, ut per transeuntes aurigas fasciculum ad Te mitteret, et typos meos asportarj Görlicium curaret. Ante quatriduum etiam sarcinam 500 Exemplarium, eodem itinere misj, tradendam Voigtio vestro. Vtriusque consilij jam paenitet, postquam ex improviso in civem Saganensem incidi, qui merces rectâ Lipsiam mittit, cujus vehes e vestigio Saganum revertetur cum aliquot vinj dolijs. Itaque si nondum prae-
10 vertit jamque asportavit alius auriga, Laubâ commendatus, rogo huic jam tradi cures et typos, et quicquid de tribus molibus papyri necessariò retinendum est, nec renunciarj sine offensa potest: pecuniae quantum supererogaveris, significa: curabo ut nundinis Paschalibus tibi satisfiat per Saganenses.

Cum Ephemeridis 1630 semissis paucos ante dies ad me sit reversa: nondum tota potuit absolvi. Aegrè adducor ut paginas excusas mittam, ne vel oblivione mea vel casu alio pereat unum exemplar. Pulchrius exisset vestibulum, si potuissemus expectare typos Lipsenses. Nam cursorij mei, quibus sum usus, mancj sunt, ut facile apparet.

Puto me priori fasciculo inclusisse Epistolam Sinensem: dedi tamen D. Voigtio in mandatis, ut reserato fasciculo 500 Exemplarium, Tibi et Aviano det singula exemplaria. Nunc etiam unum mitto, certitudinis causâ. De singulis expecto responsa, et tuum judicium liberum, non astronomicum tantum, id scio, facies ultro; sed ethicum etiam, uti puto te, nisi urgearis, tergiversaturum. Eo qua licet; foelicior, non sanctior, qui quâ libet. Gratulor dolens de dolentibus, Germanus de alto Regum, nunc quidem etiam Germano, sanguine. Sic fertur ille ipse meus gratulatus esse Henrico Friderico de victoria de Dumeto. † Ac cùm τέρατα mera nobis per hoc decennium tulerit fatum Germaniae, mirumne si et in oratione mea insint τέρατα? Si non fortiora mea verba, quàm patria facta?

Expecto magna generositatis exempla ex vestra Misnia; quae ego tum demum etiam stilo imiter. Vale. Saganj 27 Feb. anno 1630.

Ex: D. T. officiosissimus

Jo. Keplerus

Clarissimo Excellentissimoque Viro D. Philippo Millero, Medicinae Licentiato, Mathematicarum artium Professorj in Academiâ Lipsensj, D. amico meo veterj fide. Leipzig 98v

1126. KEPLER AN ALBRECHT VON WALLENSTEIN

Sagan, 6. März 1630

Prag, Archiv des Ministeriums des Innern, Wallensteiniana, F 67/32/II, S. 40–41. Eigenhändig

Post Scripta 40 †

Gnädiger Fürſt vnd Herr. E. F. Gn: clag Ich in Demuth, das weil von der zeitt an, als Ich von Lintz abgeraiſet, die Regentenſtellen im Land Ob der Ens ſich verendert, vnd die jtzige Mich vnd meinen anſtand beim Kay: hove vnd E. F. Gn: nit wiſſen, Ich dahero groſſe Hochſchädliche Hinterung an meinem bey einer L. Landſchafft aldorten ausgelihenen aigentumb verſpüre, Laſſen mich vergebliche vncoſten auff Botten auffwenden, ſcheinet als werd Ich nichts richten, Ich komme dan ſelber: Das kan aber jetzo wegen fortgehenden Truckhs Ephemeridum,

vnd hiermit contentirung Jrer Kay: Majeſtät, vnd ſalvirung meiner zuſag, gar nit ſein.

E: F: Gn: bit Ich gehorſamlich, die laſſen dero belieben, etwa Herrn von Taxis, oder H. HoffCantzlern Steffan Ilgen im Befehl zugeben, mir bewegliche Promotoriales, jn E. F. Gn: Namen, cum attestatione de meis impedimentis et occupationibus Caesarj gratis, auszufertigen, die zeittungen geben, Herr Kueffſtainer ſey jetzo Landshauptman aldorten. So will Ich mit ſelben Promotorialibus ehiſt wider ein eignen botten hinauß ſchickhen. Thätt Ichs nit, möcht Ich algemach in gäntzlichen verluſt des meinigen einrinnen.

E. F. Gn: zu Gnädigem beharlichem Schutz mich gehorſamiſt empfehlend. Datum 6 Martij Sagan Anno 1630.

E. F. Gn: vnderthäniger gehorſamiſter Diener

Johan Kepler
Mathematicus

Dem Durchleüchtigen Hochgepornen Fürſten vnd Herren, Herrn Albrechten, Hörtzogen zu Mechelburg Fridlanden vnd Sagan, Fürſten der Wenden, Graven zu Swerin, Herrn der Landen Roſtockh vnd Stargarden, Röm: Kay: Majeſtät Obriſtem Feldhauptman, auch des Oceaniſchen vnd Balthiſchen Meers Generaln, Meinem Gnädigen Fürſten vnd Herren.

1127. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER IN SAGAN

Straßburg, 12./22. März 1630

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 626–630. Konzept

626 S. P. D.

Quod foelix, faustum, fortunatumque Deus esse jubeat, aliquando tandem ad te, vir summe, viam adfectant, hodie sese itineri commissuri, neonymphi nostri, gener cum filia: qui licet epistolae vice fungi queant: pro mea tamen in te veteri observantia et studio, nolui eos absque literis ad te meis dimittere, si nihil aliud significaturis, saltem de peractis felicissime nuptiarum solennibus ampliorem facturis fidem.[1]
627 Nam post aegrè submotum rivalem, virum quidem illum optimum et optabilem omnino filiae, nisi optabilior alius supervenisset, vel potius antevenisset; itemque post dispulsa impedimenta alia, quae fati, munus

suum objecta aliqua difficultate commendaturi, morosa benignitas interposuit; nudius decimus (is fuit secundus Martii) ex voto nostro, in primario urbis templo, Christiano ritu, felicibus auspiciis firmatum fuit inter tuos illos matrimonium. Sponso, parentis loco, Magnificus Academiae Rector D. Casparus Bitschius JC. adfuit: et praeterea D. Melchior Sebizius, quo brabeuta, in magna lectissimorum hominum frequentia, Medici Doctoratus infulâ, eodem illo manè fuerat ornatus: et D. Isaacus Malleolus, cui in Professione Mathematica, seu vicarius, seu pro re nata successor, Academici Consilii decreto, superiori mense designatus erat: et denique frater ejus Fridericus. Ego, prout imperasti vices tuas qualitercunque sustinui, adjutus ab optimo et fratre tuo Christophoro, et filio Ludovico. Sponsae cùm ornamento, tum praesidio fuerunt ornatissimae matronae, Margareta soror, et patrima tua, D. Marchtrenkeri uxor. Mea enim, quam pronubam itidem adesse voluisti, hoc non | potuit, secundo partu filiolam nuper enixa, cujus initiationi 628
Christianae solenni testes et quasi sponsores, sponsum sponsamque propridie nuptiarum ut adhiberem, et nostrae necessitudinis arctiùs hoc sacro vinculo adstringendae, et verò bene de novi matrimonii fructibus ominandi causâ faciendum putavi. Reliquus quoque deducentis pompae comitatus, ex omnium ordinum lectissimis hominibus, adeoque flore totius Reipub. constitit, unde tantâ frequentiâ, quantam non temerè vidimus, undique viae qua incesseramus oppletae, ut effusorum ad spectandum hominum numerus grandiusculam aliquam urbem implere posse videretur. Hunc honorem cave putes habitum uni sponso sponsaeque: verum imprimis et tibi, cujus praesentis exoptatissimo conspectu cum frui nobis haud licuerit, saltem in tuis necessitudinibus imaginibusque, filiâ inquam sponsâ, quae in comitatu foemineo velut inter ignes Luna minores effulserat; itemque fratre, sorore, filio, quos aliis alii nutu, digito monstrabant alii, te jucundissime contemplati sumus. A sacra solennitate digressos convivium excepit, opiparè satis, ut temporum conditio ferebat, instructum: ad haec duabus | vini nobilioris amphoris 629
ab ampliss. Reipub. Magist. muneri datis honoratum: et quod caput est, frequentia convivarum ornatissimorum illustre. Nec quicquam ad hilaritatem, nisi musica defuit, cui jam pridem est cum publicè silentium imperavimus: ne scilicet Hannibalem imitati, dum publicis cladibus illacrymantur alii, soli ridere videamur.

Caeterùm hoc nobile neonymphorum invicem amantissimorum par in viam nunc pronum, quando non licet aliis officiis, saltem plenis omine bono votis prosequor, Deum ex animo comprecatus, ut eos per haec infesta itinera, sanctorum angelorum suorum praesidio non tutos modo sed et securos praestet: salvos incolumesque et nunc domum

perducat, et olim Academiae nostrae restituat: et se et magno illo Kepplero digna sobole beatos, omnique maximarum felicitatum genere quàm largissimè cumulatos efficiat. Tibi vero, Vir Summe, de tali Genero, talique Filia, quales ne conceptis quidem votis optare meliores
630 queas,| animitus, ut verbo dicam omnia, GRATVLOR. Exempla Sportulae distribui inter eos qui et Rudolphinas acceperunt. Sed et Sinensem epistolam dedi quibus destinasti: qui quidem actis gratiis, officiosè te resalutant. Salve et à me iterum iterumque, et Reipubl.
60 literariae bono, diutissime prosperrimeque vale. Scrib. Argentor. die $\frac{12}{22}$ Martii, anno Chr. 1630.

Sinensis epistolae, quaeso fac habeam adhuc unum et alterum exemplum: nisi tamen è mercatu Francofurtensi ejus copia fiet. Omnia mirifice placuerunt: praefatio vero supra modum, adeo circumspectè sapienterque perscripta, ut, cum Verum alioqui mordax nequaquam dissimules, neminem tamen in hisce diversarum partium studiis offendas.

1128. MATTHIAS BERNEGGER AN AUGUST VON BRAUNSCHWEIG-LÜNEBURG

[Straßburg], 12. März 1630 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 630–632. Konzept

630 Illustrissime Celsissimeque Princeps ac
Domine, Domine Clementissime.

631 Novimestre est, et eo amplius, ex quo Amplissimus| D. D. Clutenius, Celsitudinis Tuae nomine munus mihi dedit, Joanni Kepplero, Mathematico Caesareo, pro humiliter oblatis Tabulis suis Rudolphinis reddendum. Ea de vere Principali munificentia quid iudicet Kepplerus, ipsius quam meis verbis explicare malo. Sic autem ille in
† literis ad me datis Görlicii die $\frac{12}{22}$ Julii 1629. Hoc ipso die etc. Porro de sportula quod scribit, eius exemplum accepi nuper a Keppleri Genero,
10 Jacobo Bartschio, Medico et Mathematico praestanti, qui nudius decimus eodem quo doctor creatus est tempore nuptias hîc celebravit. Accidit autem bonâ quapiam fortunâ ut hoc ipso tempore nobiscum esset V. Dominus Joach. Morsius, Celsitudinis Tuae virtutum, tanto Principe dignissimarum praeco et admirator ex infinitis egregius. Is non modo Sportulam illam, sive Tabularum Rudolphinarum appendiculam, qua est in me benevolentia, curandam suscepit: verum etiam autor
632 suasorque mihi fuit, ut ad Celsitudinem| Tuam aliquid literarum auderem. ...

1129. ALBRECHT VON WALLENSTEIN AN DIE STÄNDE VON OBERÖSTERREICH

Gitschin, 28. März 1630

Prag, Archiv des Ministeriums des Innern, Wallensteiniana, F 67/32/II, S. 17–19. Konzept

Albrecht von Gottes gnaden Hertzog zu Mechelburg, Friedland vnd Sagan, Fürſt zu Wenden, Graf zu Schwerin, der Lande Roſtockh vnd Stargard Herr, Röm: Kay: May: General Obriſter Velthaubtman, wie auch deß Oceaniſchen vndt Balthiſchen Meers General. 17

Ehrwürdige, Wolgeborne, Edle vnd Geſtrenge, Ehrſambe beſonders Liebe Hern. Vnß hat Johann Kepler Mathematicus, vnterthenig zuuernehmen geben, was geſtalt Er bey dem Einnember Ambt des Ertzhertzogthumbs Öſterreich ob der Enß, dreyhundert funfzehen gulden interesse zuerheben, daran Er, vngeachtet die bezahlung demſelbigen anbefohlen worden, biß dato nicht habhafft werden khönnen, Dannenhero gebeten zu erlangung ſeines außſtandts ihm vnſer promotorial zuertheilen, Wie ſolches ſein eingereichtes suppliciren hiebey mit mehrern beſaget.

So wir dann gerne ſehen, das Er nicht in fernere vncoſten, durch abſchickhung der Bothen geführt, zumahl Er auß gewißen ehehafften ſelbſt nicht abkhommen khann, ſondern fürderlichſt zu ſeiner praetension gelangen möchte. Alß iſt an Sie vnſer freundlich geſinnen, die verordnung zu machen, das ihme Keplern obangeregter | Außſtand, deßen er benötigt, bezahlt werden, vnd alſo dieſe vnſere Intercession 18 †
ihm würckhlich zuſtatten khommen möge.

Hieran erweiſen Sie vnß einen ſondern gefallen, vnd ſeind es vmb dieſelben in fürfallenheiten hinwieder zuerkhennen geneigt. Geben in vnſer Stadt Gütſchin den 28. Martij Anno 1630.

Denen Ehrwürdigen, Wolgebornen, Edlen vnd Geſtrengen Erſamben, vnſern beſonders Lieben Herrn, der Landſchafft des Ertzhertzogthumbs Öſterreich ob der Enß, geſambten jetzo zu Lintz anweſenden Ständen. 19

1130. LANDGRAF PHILIPP VON HESSEN AN KEPLER IN SAGAN

Butzbach, [März 1630]

Darmstadt, Staatsarchiv, Hausarchiv IV, Konv. 74, Abt. 3, Bl. 42. Konzept

42 Philippus Dei gratia Landgrauius Hassiae, Comes
in Catzenelenbogen etc.

Gratia et Fauore nostro, cum clementi salutatione praemissis. Clarissime et singulariter dilecte. Literas tuas die 4. Sept: anni noviter elapsi 1629. Sagani exaratas, mense demum Februario hujus currentis accepimus, et ex ijs perlectis Filiae tuae, quae olim in aulâ nostrâ aliquantisper vixit, cum viro praestantissimo Domino Jacobo Bartschio, Medico Doctorando et, quantum ex publicatis scriptis nobis innotuit, Mathematico haud vulgari, felicem (: ut ominamur :) desponsationem lubenter cognovimus, eoque nomine huic conjugali thoro à coelesti omnium bonorum largitore Deo fausta, felicia et benedicta cuncta, perclementer precamur; solitum nostrum fauorem et gratiosam affectionem ex instantibus Francofurtensium Nundinis (: cum literae nimis serò allatae sint, et alia commodior occasio jam non suppeditetur :) munusculo aliquo ad Dominum Sponsum perferendo, uberius declaraturj.

Ignorare te autem nolumus verba tua, quibus scribis ita à te institutam esse Filiam, ut haud facilè authoritatem et consensum dilectissimae (: heu quondam! :) nostrae conjugis [...]uper habitura sit etc. pectoris nostri nondum consolidatum vulnus grauiter et acerbè recrudescere fecisse. Nam clementissimus pater coelestis modo dictam conjugem nostram desideratissimam (: nunc beatissimam iam ante semestre et quod excurrit :) ex hâc miseriarum valle ad aeterna gaudia † euocauit, unde etiamnum in extremo moerore ac luctu constituti, plura nunc scribere supersedemus, te verò in casu tam luctuoso christianâ nobiscum Sympathia non parùm affectum iri confidimus.

Unicum hoc insuper tibi clementer significamus si quando iter et occasio, Dominum Bartschium huc perduxerint, ipsum nobis gratissimum hospitem futurum; idque eò magis quod jam pridem de proprijs suis laudatissimis in arte Astronomicâ molitionibus rumor et gustus
42v aliquis | ad nos peruenit, unde socero non absimilem fore generum judicamus, ac ea propter utrumque perpetuo nostro fauore et clementiâ lubenter complectimur. His benè vale, si quidem aliquando lubet de Ephemeridum et obseruationum Tychonicarum publicatione certiores nos redde. Ex Arce nostra Butzbach.

1131. ALBRECHT VON WALLENSTEIN AN DAVID BECKER IN HALBERSTADT

Gitschin, 7. April 1630

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 211

Albrecht etc. 211

Edler Geſtrenger etc. Auß der Copeylichen beylag vernembt Ihr mit mehrerm, welcher geſtalt Ihr Kay: May: Mathematicus Johann Kepler, bey deroſelben Ailff Tauſendt Achthundert Sibenzechen gulden zue praetendiren, vnndt ihr Mayeſtät ihnne deßwegen zue contentiren gnedigſt anbefolchen, Wier auch ſolchem zue folge gehrn ſehen möchten, daß Er Kepler zue ſeiner anforderung füerderlichiſt gelangen khönne.

Alß iſt Vnnſer Befelch hiemit, daß Ihr mit zuthuen Reinhardten von Walmrode, vnndt Johann von Oberkamps, denen wier auch dißerwegen zuegeſchriben, vnndt auch original vnndt Copey zuſchickhen thuen, jm fahl dieſelben ſich zu Halberſtadt annoch befinden dahin ſehen ſollet, wie demſelbigen in den Stifftern daſelbſt ſothane Summa mit einem Guett welches ohne ſtreitt dem Kayßerlichen Fisco haimbgefallen darauff auch kheine Beſchwerungen hafften, guett gemacht, vnndt Er gedacht Ailff-tauſendt Achthundert Sibizechen gulden gahr woll darauß erheben khönne, Maſſen Ihr auch da der von Walmerode, vnndt Operkhamb ſchon von dannen wegk füer euch der ſache recht zuthuen, vnndt ihme Keplern, oder welchen er darzue abordenen wüerdt dergleichen Gutt an zuweißen wißen werdet; Geben in vnnſer Stadt Gitſchin den 7. Aprilis Anno 1630.

Ann Obriſten Herrn Dauidt Peekhern

An Obriſten Walmerode vnd an herrn Commissarium Oberkamp in simili. †

1132. KEPLER AN DIE KAMMERRÄTE ALBRECHTS VON WALLENSTEIN

[Gitschin, 10. April 1630]

Prag, Archiv des Ministeriums des Innern, Wallensteiniana, F 67/32/II, S. 42–44. Eigenhändig

Edle Geſtrenge, Großgünſtige Herren. 42

Bey jetzigem meinem Abſchaiden von hier vnd zuruckh raiſen nacher Sagan, Kan E. Gſt: Ich nit vnerinnert laſſen, daß ober die vnlengſt alhie empfangne ainhundert gulden, Mir biß nechſtkünfftigen 26 diß lauffenden Monats Aprilis, noch

vierhundert gulden an meinem von Irer Fr: Gn: gemachten Jahrsdeputat verfallen ſein werden.

Wan dan Ich auff empfangnen Bericht weſſen der Papirer zu Praag ſich erbiette, bey dem ſelben jetzo noch fünff Ballen meines Formats papir beſtellet, zwiſchen Hier vnd Pfingſten gewißlichen zuverfertigen, wölcher werth ſich auff Neünzig gulden belauffet: alſo gelangt an E. Gſt: mein gehorſam bitten die verordnung zuthuen, das ſolliche 90 fl. auff beſtimpte zeitt von angemeltem meinem verfallenen reſt außzahlet werden mögen, weil ſolches von hier füglicher als von Sagan auß geſchehen kan.

Belangend den vberreſt vnd die folgende Quartale, weil nunmehr der Druckher vncoſten auff Mir ligt, vnd die Druckher anſtellungen eine ſtarckhe provision vnd gewißhaitt erforderen, damit nit allain die Druckergeſellen gefürdert, ſondern auch die geſetzte termin zu verfertigung eins jeden werckhs gehalten werden mögen: alß bitt E. Gſt: Ich ferner gehorſamlich, die wollen in an|ſehung diſer Notdurfften mich auch zu richtiger empfahung meines deputats befürdern, vnd an ſolche orter mich remittirn, da Ich ſolcher extra concursum zu ſeinen zeitten vngehindert habhafft werden, vnd die Papirer anderer Orten drauff verweiſen möge. Wie E. Gſt: der ſachen ohne maßgebung recht zuthun wiſſen. E. Gſt: mich gehorſamlich empfehlend.

E. Gſt. Gehorſamer vnderdenſtbefliſſener

Johan Keppler
Mathematicus

Irer Fürſtl: Gn: Hörtzogens zu Mechelburg Fridlanden vnd Sagan etc. löblichen Camer Räthen,
Meinen Großgünſtigen Herren.

Johan Kepplers Mathematicj
notwendiges anmelden vnd bitten.

1133. KEPLER AN ALBRECHT VON WALLENSTEIN IN GITSCHIN

[Sagan, April 1630]

Prag, Archiv des Ministeriums des Innern, Wallensteiniana, F 67/32/II, S. 22–25. Eigenhändige Unterschrift

Durchleuchtiger Hochgebohrner, Gnädiger Fürſt vnnd Herr.

E. Fürſtliche Gnaden haben Sich in Gnaden zuerinnern, daß Sy vom dato Guſtrow den 15 Martij Anno 1629 Mich Gnedig mit dero Fürſtlichen handvnterziehung beandworten laßen, wie Sy zwar Copias des Kayßerlichen empfan-

genen Befehlichs, von Ihrer Mayt: wegen mir meinen HoffCammerReſt 11817 fl. aus denen E. Fürſtlichen Gnaden eingeraumeten ReichsObventionibus gegen der Kayßerlichen HoffCammer Quittung zuendrichten in anbefohlener nachſuchung gefunden vnd zur ſtelle haben; Das Original aber zu Gizſchin aufzuſuchen ferners Gnädigen Befehl ausgefertiget,

Wiewoll nun Ich mich dis ohrts bey dero Landeshauptman, Herren von Taxis ſchriftlich erkündiget, worauf es beruhe: hat doch derſelbe dieſe meldung des HoffCammerBefehlichs allerdinges mit ſtillſchweigen ubergangen, an deßen ſtatt aber iſt mir, mit anziehung E. Fürſtlichen Gnaden austrucklichen Befehlichs, Eine abſonderliche Ordinanz auf jährliche zwainzig Ballen Papier, vndt wochentliche zwanzig gülden Drucker Vncoſten von E. Fürſtlichen Gnaden herſchaft Fridlanden ausgemacht, vom 1 Junij des 1629 angefan'gen vndt bis den 1. Februarij diß 1630 richtig continuiret worden.

Wan aber Ich noch bis dato keine nachrichtung nicht habe, ob dieſe abſonderliche DruckerSpese, in defalcatione Meines auf E. Fürſtlichen Gnaden remittirten Kayßerlichen Hoffreſtes geſchehen, vnd wa dem alſo wehre, Ob Ich mich dieſem nach, vmb zue handbringung der obvermelten E. Fürſtlichen Gnaden quittirung, ſo mit Ihrer Kayßerlichen Mayeſtät hand gefertiget, vnd nun in das zweite Jahr in der Kayßerlichen hoffCammerCanzley aufbehalten wirt, Bewerben ſolle (zu welchem fall dan die Kayßerliche hoffCammer mit zurückAbforderung aller meiner von dero habender Documenten von mir volliglich quittiret ſein wöllen wirt, dergeſtalt von E. Fürſtlichen Gnaden auf dieſelbe mir kein regress mehr vorbehalten ſein möchte) Alls wiel ein vnumbgengliche notturft ſein, E. Fürſtliche Gnaden bey iziger deroſelben Anweſenheitt zu Gizſchin, alda der Kayßerliche Befehlich in originalj fürhanden, vmb fernere Gnedige resolution vndt ordinanz, wornach Ich mich in gehorſamb zu richten, vnd weßen Ich mich mit berührter HoffCammerQuittung entlichen zuverhalten, in vnterthenigen gehorſamb zu bitten,

Dero Fürſtlichen Gnedigen ſchuz vnd Beharlicher Befürderung zu erwehnter meiner Kayßerlichen hoffſchuldt (zu deren Ich ſonſten ſo weit abweſend ſchwerlich gelan'gen möchte) Mich in ſehnlicher vntertheniger zuverſicht empfehlendtt.

E. Fürſtlichen Gnaden

Vntertheniger vndt Gehorſamber Diener

Johan Keppler
Mathematicus

Ann Ihre Fürſtliche Gnaden etc. Herzogen zu Mechelburg Fridland vnd Sagan.
Johan Keplers Mathematici vnterthenig vndtt Gehorſambes Anbringen.

1134. KEPLER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Sagan, 22. April 1630

Paris, Bibl. Nat. Nouv. acq. lat. 1635, Bl. 99. Abschrift

99

S. P. D.

Cl. Vir. Nuper Gitschino reversus, ubi me Patronus per 3. septimanas, magno suo, magno et meo temporis cum damno detinuit,
† jam in puerperio uxoris, et baptismo filiolae procurando sum occupatissimus. Ergo brevissimis. Mitto in dolio 600. Exemplaria Eph. in 1630. 31. 32. 33. Voigtio in custodiam danda, donec vel Tampachius Francofurto, quid fieri velit iis, rescripserit: vel ego annos exactos à 1621, vel Bartschius annos 34. 35. 36. summittat, ut ita opus 20 annorum fiat integrum. Mitto secundò Exemplar unum 4 annorum demptis 2. primis paginis quas antea misi: Mitto tertiò 13. Imperiales cum dodrante, residui debiti; sed mitto simul et quartò, complementa facienda typorum nuper fusorum; ut non antè Fusori satisfiat in plenum, quàm et illa praestiterit perfecta; tunc quidem ipsi etiam secundum pondus satisfiet fundendorum. Matrices quas habet, sic mediocres sunt,
† nec omnes suis rhabdis commodè aptatae, quas non ... sed demum exsculpsit primùm ex chalybe, eae sunt valde rusticanae, uti sunt Cyphrae duplices, crassissimis ductibus, velimque subtiliores ad complementa fundenda, si quibus de novo cudendis opus habet.

Signum ... sic satis commodum (· pro eo in 4. An. Ephem. usurpavi ...·) at alterum ... nescio an usurpam; videor enim confusurus lectorem ambiguitate inter hoc et ... Etenim ... incompletum: debebat esse ..., productis lineis [...] orum. Expecto tuum judicium. Aspectus quidem negligendus est minimè. Impediti fuerunt mei operarii per meam absentiam. Ergò loco Ephemeridum impresserunt Astronomiam lunarem cum notis, paginae jam 6. sunt. Accedet [libri] Plutarchi de facie Lunae nova versio, sed differtur opusculum in alias remoras operis
99v Ephemeridum.

Bartschius confectis nuptiis cum uxore filia mea Francofurtum pervenit, inde scripsit ad suos Laubam. Eum puto ad | vestras nundinas venturum. Ergò cogito Te interprete uti ad exorandum illum, ut cum uxore Saganum properet, ad Baptismum filiolae meae; et ut porrò ipse apud uxorem intercedat pro baptismali linteo, quod ipsa Ulmae uxori meae suis nevit manibus. Sed properato opus, ad $\frac{14}{24}$ Aprilis, si Deo visum, peragentur haec sacra; id est, post tres dies: cum nesciam, an cras haec discessurae sint literae. Vides quantum intercessionis tuae, si non sit irrita, futurum sit operae pretium. Et ita est, dum moliuntur,
† dum [comuntur] annus est, omninò exorandae sunt, ut properent.

Ad cumulum priorum officiorum rogo etiam atque etiam hoc adjiciat Ex: T. perconteturque à Voigtio per idoneum, num et qua promptitudine, quô vultu, dolium hoc meum in custodiam suscipiat, praesertim si Tampachius nihil scripserit, ut est morosus. Ego paratum me scripsi ad satisfaciendum pro custodia, quod erit aequum. Perquàm molestè fero Norinbergensis moras jam biennales in sculpenda mappa, in qua, si verum dico, soli meridiani erunt utiles operi Tabularum; Littora continentium, Meridianis applicata, in quibus sculptor, nescio qua reconditae artis opinione, tam diu immoratur; ea sunt incerta, et corrigenda demum, crebritate observationum. De pecunia mea 120 fl: quod ibi per hoc biennium detinetur, et fortè jam est consumpta, non laborarem tantopere, modò ut tandem opus prodiret.

Vale Excellentissime Vir, et studia nostra promovere perge, meque ama. Sagani 22 Apr. 1630.

Cl. Ex. T. Officiosissimus

J. Keplerus

Clarissimo Excellentissimoque Viro D. Philippo Millero, Medicinae Licentiato, Matheseos et Philosophiae Professori in Academia Lipsensi, Domino et amico meo benevolentissimo. Leipzig

1135. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Sagan, 6. Mai 1630

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 159–163

S. P. D.

Clarissime vir, Amicorum meorum apex; recepi tandem et generum filiamque meam, et tuas literas, et totius in iis pompae geminae imaginem luculentam, Oratorio stylo, quod ad cumulum beneficiorum accedit, sic delineatam, ut affectus meos, cessantibus oculis, in rem praesentem adduxeris. Dixit quidam apud Comicum, domestica mala esse majora lacrumis: ego feliciori in materia imitabor, tua beneficia superiora agnoscens, quam ut super iis ex dignitate sua, meoque affectu, possim exclamare: Hoc solum dico edicoque me neque beneficiis, neque oratione parem esse, qui tecum certem. Quod superest, mihi haec in posterum cura incumbet, ut et quae commodasti conjugibus, primo quoque tempore restituam: et de aliqua specie gratitudinis cogitem tàm

in te, quam in affinem tuam, denique in totam Academiam: et quia privato beneficio publicè me mactasti, duxque facti universos in caput meum concitasti, non extinguendum sed honorandum, veluti tribunus ex Areopago, autor plebisciti in me honorificentissimi, tibi etiam non privatim tantùm; sed publicè etiam gratias agam. Adeoque prima haec in proximum octiduum nostra hic erit deliberatio. Quae necessaria non esset; si Campidunensis Resp. paulo tolerabiliori fortuna uteretur, neque in meis pensionibus repraesentandis impediretur. Nam quod eadem utor fortuna Lincii, ejus doloris sensum ad te pervenire nolo. Clarissimis viris D. Doctori Sebizio Promotori; D. D. Saltzmanno privato conjugum patrono et consultori optimo; D. M. Malleolo Mathematico, ejusque uxori; D. D. Joanni Schmidt, Theologo; D. D. Joan. Friderico Schmidt, fautori meo singulari benevolentia cognito; D. D. Bitschio, Rectori; D. D. Lingelshemio, mei studiosissimo, et quibus non, plurimam à me salutem adscribo. Et jam ubi ad uxorem tuam ventum, ei fausta omnia, ejusque et tuae filiolae Susannulae precare à me, et non multorum dierum filiola Anna Maria, ejusque matercula, cum multis gratiis, quod ejus vices uxor tua susceptura fuerit, nisi Lucina ipsam impedisset, uti meam impedivit in excipiendis conjugibus et instaurandis secundariis nuptiis. Eaedem gratiae et salutes per tuam ad sororem ejus viduam porro pergent. Doctor Bartschius meus adeò fessus est à diuturno itinere, ut mea manu habeat opus in adscribenda Tibi tuisque salute. Literulas ad filium D. Bartschius existimat non rectius curari, quam si ad D. Schickardum mittantur: Cui velim addere literas, si tempus haberem, addo salutem. Vale et prosperare. Sagani d. 6. Maij Anni 1630.

1136. DAVID BECKER AN KEPLER IN SAGAN

Halberstadt, 28. Mai 1630

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 214–215

214 **Edler Hochgelartter** etc.

Jnſonders freundlich vielgeliebter Herr Doctor. **Ihm ſeint meine freundwillige dienſte zuuoran bereit. Des Herrn ſchreiben vom 6. ditz aus Sagan, ſambt den beyſchlußen an Herrn Oberkamb vndt Herrn von Walmenroth, hatt mir Zeyger ditz ſein Abgeordneter wohl eingeantworttet, vndt was neben dieſen J. F. Gn: der Herr** General etc. **wegen eines guttes in dieſen Stifftern, welchs ohne beſchwertte vndt ſtreitt, dem Kayſerl:** Fisco **heimbgefallen, mir durch einen ſchrifftlichen Beuehlich gnedigſt anbeuohlen, habe ich alles darauß mit mehrern vernommen. Bericht den Herrn hierauf, das beyde Herren** Commissarij, **ſchon vor lengſtverwichener zeit**

von hier abgereiſt, wo ſie ſich aber hin begeben, iſt mir gantz vnwißent, allſo das ich mit zuethun derſelbigen J. F. Gn: des Herrn Generaln Beuehlich (·wie gerne ich woltt·) nit kan nachkommen. Habe zwart für mein Perſohn vleißige inquisition aller ortten gethan, vndt bey allen officirern, welche in Stifftern commandiren, nachfrag haltten laßen, auf daß, wann etwann dergleichen gueth verhanden wehr, das ichs für mich, in abweſenheit obbenanter beyden Herrn Commissarien, dem Herrn an ſeiner Schuldtanforderung kuntte einantwortten, ſo habe ich aber vber allen meinen gehabten vleis gantz nichts erfragen künnen, wie gerne ich den Herrn gedienet hett, wehre mir auch hertzlich lieb geweſen, wann ich hierin etwas prestiren vndt zue werk richten künnen, woltt es mir auch für ein ſonderbahr gluck geſchetzt haben. Habe allſo die beyde | original ſchreiben von J. F. gn: dem Herrn General 20 *2141*
etc. an die zweene Herrn Commissarien, zeygern wieder zuegeſtellt, vndt ſolches dem Herrn zur gegenantwordt wiederumb anfuegen, auch vnß alle in Gottes gn: empfehlen wöllen. Datum Halberſtadt, den 28. Maij, 1630.

Des Herrn dienſtwilliger

D. Pekherr v. d. Ehr
Obriſt

2151

Dem Edlen vnndt Hochgelartten, Herrn Johan Keplern, der Röm: Kay: Majeſtät auch Fürſtlicher Durchlaucht Hertzogens zue Mechelnburgk, Friedtlandt vnndt Sagan etc. des Herrn Generaln etc. vndt einer Löbl. Landtſchafft in Öſterreich ob der Enß Mathematico. Meinem inſonders freundlich vielgeliebten Herrn zu handen.

1137. KEPLER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Sagan, 26. August 1630

Paris, Bibl. Nat. Nouv. acq. lat. 1635, Bl. 100–101. Eigenhändig

S. P. D. *100*

Clarissime Excellentissimeque Vir, D. amice honorande. En tandem et annos 29. 34. 35. 36. qui finis est Tomj mej Ephemeridum: Exemplaria sunt 600: quot et prius dolium complectebatur, annorum 30. 31. 32. 33. Sed ne vacaret locus, addita sunt 350 de anno 1628. Praeterea accipies parvum dolium, in quo sunt Exemplaria 70 ab anno 1629 in 36 integra. Nihil enim deest nisi dedicatio in hos annos, qui sunt ex Bartschiano calculo; destinatur autem Patrono meo.

De his sic velim fierj. Si adhuc certj aurigae sunt in promptu, qui Francofurtum eant: illis commendetur pro pretio stato et ab alijs penso dolium utrumque majus; et quod Paschate misi et quod jam mitto. Voigtianj exsolvant pro vectura, interimque Francofurtj dolia conclusa asservent; donec a me venerit, qui restituta illis vectura mercede dolia repetat. Et tunc parvum dolium maneat Lipsiae, transportandum Noribergam, ubi iterum scripsero.

Sin autem aurigae abiere, summis precibus rogo ut parvum dolium cum 70 Exempl: commendetur cisiariorum aut Mercatorum uni, ut id in nundinis Francofurtj sit. D. Bartl. Voigtus, aut suorum hominum aliquis curabit inseri catalogo titulo. Jo: Keplerj Ephemeridum in annos XX Tomus unus, ab anno 1617 in 1636. Absolutus Saganj in Silesia, anno 1630. Quia nihil Tampachius respondit: dubius sum, utrum profitear in titulo, reperirj apud Tampachium. Nec sanè illi permitto, nisi solverit omnes sumptus. Puto autem, non esse necesse, ut inseratur Catalogo, ubi reperiatur. Hoc te scire necesse est, si putas te consilium meum emendare posse; quod annj 1617. 18. 19. 20. jam sint Francofurtj cum Prolegomenis apud Tampachium; qui dudum mihi renunciavit meos libros, nec hactenus quicquam diversum, ad seria mea postulata, rescripsit. Annj 21. 22. 23. 24. 25. jam | sunt impressi, non minus quam a 28 in 36. In anno 1627 jam inceperunt. Supersunt residua de 1627 et totus 1626: qui absolventur intra 3 septimanas: nihil enim in calculo deest amplius. Tres addo titulos seu praefationes, Vnum ad 1629 super 8 sequentes, alterum ad 1621 super 8 ab eo jam exactos, Et generalem totius tomj, in quo index contentorum.

Si abest Voigtus, aut si consultius etiam putas, te custodem et si non nimium peto, procuratorem doliorum precibus constituo obnixis.

Summa in festinatione perscripsi, domo absens, Saganj 26 Augustj anno 1630.

Rogo cum Voigtianis communices consilia, et contenta.

Cl: Ex. T. Officiosissimus

J. Kepler
Mathematicus

Clarissimo Excellentissimoque Viro D. Philippo Miller, Medicinae Licentiato, Academiae Lipsensis Professorj Philosophico, D. Amico meo pretioso. Leipzig
In abweſen von ſeinen Hausgenoſſen zuerbrechen, vnd den Inhalt denen Voigtiſchen zu eröfnen.

1138. PETER GASSENDI AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Paris, 27. August 1630

Original unbekannt. Erster Druck: P. Gassendi Opera Omnia Bd. VI, Lyon 1658, S. 35–36.

. . .

Quod ad Eclipsin itaque spectat, factum iam est operae compendium, cùm interuentu amici nostri videre iam potueris quidquid fuit in illa mea obseruatione praecipuum. Idem etiam poterit tibi ex adiuncta Epistola, quam ad Keplerum scribo, constare. cùm eo fine liberam à sigillo faciam, vt possis totam pellegere. Erit fortassis quòd praeter Eclipsin libenti animo conspicias. Id si ita sit, tuo vtere iure: nam illud ad te simul scriptum volo. Cura solùm vt deinceps et Epistola et adnexum aliud libelli Exemplar ad Keplerum quam-primùm detur; sed sic tamen vt tua intercessio addat pondus munusculo. Scilicet, nisi te excusante, qui communis amicus es, non erat, quòd hunc virum tantum, tam ardenter interpellarem. . . .

1139. PETER GASSENDI AN KEPLER IN SAGAN

Paris, 27. August 1630

Original unbekannt. Erster Druck: P. Gassendi, Mercurius in Sole visus et Venus invisa anno 1631, pro voto et admonitione Kepleri Epistolae duae, Paris 1632

Viro nunquam satis laudato, Joanni Keplero, S. C. M.
mathematico celeberrimo, Petrus Gassendus S.

Non est quod te detineam multis, o literarum decus. Mitto ecce munusculum, quod si grate acceperis, plus aequo fuero consequutus. Haud sane id est, quod mereatur in tuas manus incidere, sed cum non ea sim felicitate, ut quidpiam melius proferam, spero de tua humanitate, ut quam hîc testor observantiam, haud injucundam habeas. Suppressissem lubens hunc partum, qui in privatos amici usus, non in hanc lucem quaesitus fuerat, verum cum alea jacta sit, superest locus excusationi, qui emendationi non patet. Semel iterumque memineram tui in illa Epistola, fecissem forte ampliore elogio, si vel levis suspicio fuisset, rem olim typis mandatum iri. Sed spes est, fore ut candor tuus, quidquid id est, consulat boni.

Typographi error prae caeteris fuit, ubi posteriore loco facta est tui mentio, nempe lituras, si quae erant in αὐτογράφῳ, parum observavit, veruntamen quae ad calcem est apposita κατόρθωσις, ut legendum sit indicabit.

Quod spectat ad observationes, illae et comtiores prodire et instructiores potuerant, sed quae sunt hujus generis, nisi simplicitate placeant, non est omnino quod evulgentur. Caeterum copiam à Schickardo nostro tibi jam existimo factam meae illius Observationis circa Eclipsin Solis nuperam Diei X. Junii. Nisi fuerit, scito nobis in hac Civitate (cujus latitudo est 48. grad. 52. min.) illius Initium contigisse Sole ad Occasum alto grad. 14. min. 40. seu Horâ post Meridiem 6. min. $16\frac{1}{2}$. Finem videri non potuisse, propter Solis occubitum, cùm duorum propè digitorum foret adhuc obscuritas. Medium, quatenus licuit, observatum proximè fuisse Sole adhuc elevato grad. 6. min. 20. seu Horâ circiter 7. min. 12. Maximam obscurationem fuisse digitorum 11. min. 32. Videlicet ambitum Solis excipiebam citra Telescopium Circulo ejus diametri, quae 2. et 20. parisiensis pedis pollices admitteret. Amplitudo sanè egregia ad venandam praecisionem Quantitatis Eclipticae; sed quae ob motum continuum, quo Circulus in satis magna à tubo distantia distrahendus erat, non satis tutam reliquerit duarum rerum, quae mihi cordi simul erant, designationem. Siquidem mens fuerat praecisè captare et inclinationem diametrorum ad verticalem, et portionem residuam exterioris limbi Solaris ad extremas cuspides usque. Illud, ad varias species parallaxeos; istud, ad ipsam diametrorum inter sese comparationem. Verùm, tametsi adnotatum habeam Eclipsin coepisse 35. gradibus à supremo puncto Circuli versus Austrum, seu ad dextram Circuli, ac defuisse illi exteriori limbo in maxima obscuratione ad semicirculum gradus 18. Neutrum tamen divendere ut summè exquisitum velim. Ita contigit, ut neque semper, neque ab omni parte esse beatum liceat.

Occultatio Saturni à Luna. Haec sanè infoelicitas Duplicem aliam revocat in mentem, quae mihi ex eo tempore inter observandum occurrit, et quam utramque si heic recitaro, haud importunè fortassis agam. Prior fuit circa Occultationem Saturni à Luna, quae Die sequente 19. ejusdem Junii contigit. Caetera enim exquisitè, at instrumento tum destituebar, quo Horam venarer ex fixis. Utcumque tamen licuit, ex variis, quae circumsonabant, Urbis horologiis unum delegi, quod prae caeteris observaram Coelo quadrare. Observationem ad hoc referens, quod quadrantes horae pulsabat, momenta notavi, quibus Luna Saturnum subiit, ac deseruit. Itaque Luna tum ἀμφίκυρτος, Saturnum texit latere obscuro, parte ejusdem proximè 6. ab inferiore angulo, seu confinio clarae et obscurae partium, cùm esset Hora vespertina $10\frac{1}{6}$. In ea Lunae phasi apparent ad interiorem, seu serratum limbum duo quasi Uniones, seu bullae, quas tertia quaedam media circa diametrum ita sequitur. Saturnus ergo Lunam iniit è regione harum

bullarum. Notandum verò, cùm per Telescopium pateret adhuc ampla distantia inter Saturnum et lucidum, seu denticulatum limbum; nudo tamen visu eam tantulam fuisse, quae stellam 3. magnitudinis aegrè captura videretur. Exiit autem Saturnus deinde à limbo occiduo, ac illuminato ampliùs quadrante, sed minùs triente ejusdem, at eodemmet confinio. Scilicet proximè, et quasi è regione illius umbilici, è quo varii radii pulcherrima specie funduntur. Erat tum Hora $11\frac{1}{15}$ aut $\frac{1}{20}$. Apparuit nempe ad Telescopium quasi pappulus candidus Lunae velut superexcrescens, qui ferè tamen ad horae quadrantem fuit nudo visui inconspicuus.

Transitus Lunae prope stellam Ophiuchi, ac aestimata Diameter Jovis. Posterior fuit circa Lunae Transitum propè stellulam in pede Ophiuchi, Die hujus mensis Augusti 16. vesperi. Quippe tunc quidem non fui destitutus idoneo quodam organo; at quòd non aliàs satis advertissem numerum earum stellularum, quae inibi sunt, et catalogo Tychonis desunt; aliam illic stellam non sum suspicatus, praeter eam, quae propè Lunam est mihi conspecta, cùm Telescopium limbo Lunari, nescio quid curans, circumducerem. Ex hoc enim est, cur etsi conjecter hanc stellam fuisse majusculam illam, quae depingitur in globis 3. magnitudinis; id tamen prorsus jurare non ausim. Quaecumque tandem ea fuerit, diameter Lunae (et tunc ἀμφικύρτου) per extrema confinia partium lucidae, et obscurae ducta, ac versus stellam continuata, ipsam cepit inferiùs, seu ad austrum, interstitio inter stellam ac limbum Lunae tanto, quanta proximè esse videbatur sexta pars diametri lunaris; cùm Sinistrum genu Ophiuchi esset adhûc altum grad. 16. min. 30. seu Horâ à Meridie 9. min. 55. Porrò illud quoque interstitium tantum visum est, quanta est distantia inter duas illas stellas proximas in Cornu Capricorni; neque omninò dimidium ejus intervalluli, quod est inter 2. Equum in cauda Ursae majoris, et insidentem illi Equitem. Sed et dum interstitium cum eo compararem, quod tunc erat inter Jovem, et unum ex ejus Satellitibus, qui tum ipsi solus ad ortum, discrimen nullum observare potui inter utramque distantiam. Quo loco illud mirabile duxi, Diametrum Jovis tunc propè Acronychii, non debere per Telescopium videri minuto majorem. Cùm enim illud interstitium videretur expleri posse 5. Jovis diametris; et tales quinque diametri, non continerent, nisi sextam partem diametri Lunaris, seu quinque circiter minuta, perspicuum est Diametrum Jovis unum minutum vix excessisse. Laetor id mihi venisse in mentem, ut te ejus rei monerem, quam posses ipse considerare. Ego tametsi idem observaram ante novem annos (quo etiam primùm tempore Jovem videre interdiù licuit) nescio tamen quâ oscitantiâ penè oblitus id fueram, etc. †

Sed finem facio, ne morosior sim, jam enim sentio, quam te meis nugis praeter institutum detineam. Tu me ama, praeclare vir, qui excellentis tuae virtutis sum observantissimus. Dabam Parisiis VI. Kalend. Septemb. an. Aerae vulg. 1630.

1140. KEPLER AN PHILIPP MÜLLER IN LEIPZIG

Lauban, 2. September 1630

Paris, Bibl. de l'Observatoire, B, 1. 9 (89, 8. L). Abschrift

S. P. D.

Clarissime Excellentissimeque Vir, D. Amice benevolentissime. Spero literas ante dies 6. Torgam missas, cum exemplarium Ephemerid: sarcinis Lipsiam perlatas, tibique redditas. Iis curandis Francofurti (sivè Lipsiae restiterint, sive jam praemissa Francofurtum sint); submitto hunc generi mei fratrem Friedericum Bartschium. Ei rogo etiam atque etiam consilia tua et super insertione in catalogum, et super distractione suppedites: quae etsi ipsum non obligabunt, ut mandatis meis, quae oretenus accepit, deroget: non poterunt tamen non admonere ipsum de multis, quae forsan ex seipso non deprompsisset. Praeterea instruxi ipsum viatico tenuissimo, praecipue ob pericula itinerum praesentia: pauca adjeci, quae à cive vestro Sebast: Mejero, jubente per schedam cambiariam cive nostro Paulo Werner, peteret. Et si metus planè nullus est, ne scheda haec ipsum frustretur: si tamen inopinati quid incideret, ut est praesens rerum status: rogo Cl. Ex. Tua ipsi petenti, quae necessitas itineris postulaverit, qua Lipsiae, pecuniâ praesenti, qua Francofurti, per cambium, cum hominum illic usum nullum habeat adhucdum, suppeditet, ejusque quod dederit, | refusionem à me sine morâ expectet. Dedi ei reliquos 4. annos partis tertiae Eph. cum titulo: ut habeas eam integram. Titulum patroni mei excusabis veris causis: quae Caesar Electoribus et Cancellariae Imperii dictat, quae Patronus meus et literis et mandatis et numismatibus de se profitetur, quae subditi Principum Mechelb: acceptarunt; ea mihi nefas fuit infringere. Nec conductus sum propalator tituli, sed cum necessariò esset scribenda Principi dedicatio, non potuit ea scribere nisi solenni titulo. Nec hic à me usurpatus titulus ejecit priores principes suis sedibus, nec cujusque impediet fortunam: potestque concedi surrogationis seu substitutionis beneficio, sine etiam injuria eorum qui priora habent jura: et nisi saeviunt atrocius, irritata fata, potest pax coalescere, manente nobis titulo,

25) scribi

restitutâ suis dominis provinciâ. Ego dudum Saxonis filium, nunc Caesaris filium salutassem Episcopos Magdeburgenses et Halberstatenses, si quid habuissem scribendum ad ipsos. Vale, nunciosque rerum laetarum, si Lipsiae vili pretio prostant, mihi quoque transmitte. Laubani 2. Sept. anno 1630. Caetera ex latore.

Cl. Ex. T. officiose colens

J. Kepler
Mathematicus

Clarissimo Excellentissimoque Viro D. Philippo Millero, Medicinae Licentiato, Inclytae Academiae Lipsensis Professori Philosophico D. amico meo colendo.
Leipzig

1141. ELIAS DEODATUS AN WILHELM SCHICKARD IN TÜBINGEN

Genf, 2. September 1630 (a. St.)

Stuttgart, Landesbibliothek, Cod. hist. fol. 563, Fasz. Deodatus. Eigenhändig

. . .

En tibi Gassendi nostri, ad tuas responsum, simulque eiusdem epistola ad Keplerum; cum quo, literarij commercij jure, congressum sibi licitum esse pollicetur, et suae erga ipsum observantiae monumentum edendi occasionem opportunam, à te pro tua benevolentia, hoc potissimum exspectans, ut benignâ commendatione, ad Phoenicem hunc Astralem, immortalitate dignissimum, aditum ei praestruas; cui et ego, Virtutis et Nominis ejus cultor devotissimus, eodem tuo auspicio indigitari, et quis ejus in his publicis turbationibus sit status, et ubi nunc degat, per te scire etiam atque etiam cupio. Habes et hîc adjunctam ejusdem Gassendi observationem Eclipsis solaris, ex ejus ad me epistola excerptam: duo libelli ejus exemplaria, tibi et Keplero dicata, nondum habeo; propediem illa expecto. . . . De eius Epistola ad Keplerum decernes pro arbitrio, an propere, vel expectatâ libelli receptione, eam sis ad illum transmissurus. . . .

1142. MATTHIAS BERNEGGER AN KEPLER NACH FRANKFURT

[Straßburg], 8. September 1630 (a. St.)

Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek, Supellex epistolica 4° Bd. 31, S. 692–693. Konzept

692 Etc. De saluo tuorum ad te reditu nuncias tuas accepi sub Maii principium, in iisque pro tantillis in tuos officiolis tantas actas gratias, non sine rubore legi. Quid enim feci non ex merito: quodque praestitisse sit honestius, quam sceleratus omisisse? Nam ut de tuis meritis nihil dicam, quibus universam Remp. Literariam tibi uectigalem fecisti saltem Bartschium nostrum amicum inter veteres selectissimum, et quem in futurum quoque mihi meisque praesidio fore auguror, amicitiae saluo iure, sineque scelere destituere non potui. Pecuniae quam dedi mutuò, pars maior iam restituta, centum inquam floreni, ex Campi-
10 donensi nomine per Vlmensem quendam mihi transcripti. Sequentur alteri centum (nam tuas ad Binderum recte curaui (?)) quos, credo, seruabo usque ad aduentum tuorum, ut habeant, unde familiares impensas exordiantur. Scribit D. Bartschius, se forte venturum vere proximo. Rescripsi, tempestiuè me certiorem de certo consilio suo faciat, quo praeparare paranda possim. Nam ut suo ipse sumptu nobiscum viuat, mortem alienam opperiens, id uero minus consultum videtur. Existimo autem impetrari posse à Dominis Scholarchis, ut vicariam aut extraordinariam ei Professionem mediocri salario committant, usque dum
† alter ille mortalitatis legem expleuerit, vir bonus, et mei cum primis
20 amans: sed quem crapula quotidiana potius (sub fide silentii hoc) quàm anni conficient, et ut apparet, non diu superesse sinent. Quod si tibi placuerit unâ venire, aut subsequi, et rerum tuarum sedem hic figere, tutiorem quam isthic, si non commodiorem; iam pridem oblatam domus meae satis amplae partem, denuò offero. Nonnulli quidem circa nos amburuntur: unde in nos etiam aliquis metus recidit: non nimis magnus tamen, ut quos Galli vicinia fidentiores praestat. Quod si in fatis est, impotentem unius dominatum omnia subire; postremos nos, aut inter postremos certe futuros spes est. Sed haec Deo cura erunt, cui placita, nobis displicere non debent. Memini scriptum à D. Bartschio de
† 693 30 mappa geographica Norim|bergae procuranda. quid istud est mappae? Praeterea mathematicae synopsin schematismis inclusam, quam idem ostendit, ecquando tandem habebimus? Denique si filius Dominus Ludouicus, qui nunc Basileae agit, aliquid pecuniae mutuae petat, id quod facturus videtur: debeone dare? Paratus enim sum, nisi tu valde vetas. Etc. 8. Sept. 1630.

1143. WOLFGANG BACHMEIER AN KEPLER IN SAGAN

[Mähringen, August/September 1630]

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 353–354. Eigenhändig

S. P. D. 353

Clarissime, et Excellentissime Domine Keplere, Amice, et Patrone colendissime. Tertius jam agitur mensis, quo postremò tibi scripserim, $\frac{8}{18}$ scilicet die Junij, sed nullum planè adhuc usque diem responsum à te tulerim. Quaenam causa subsit, valdè angor, et discrucior. Continebant enim illae meae literae 1. integram ♄ . ♃ . ☉ . ♀ . ☿ et ☽ ejusque ☊ ut et momenta ☌ . ☍ . □ . ☉ et ☽, in Anno 1626. Quam Ephemerim, ad singulos dies in omnibus his enumeratis planetis quoad longum ac latum computatam descripsj ad illam formam ac Typum, quo olim priores tuae Anno 1618 et seqq: in publicum prodierunt, ut hac ratione absque ulteriore ordinatione protinus praelo subijcj possit. ♄ . ♃ . et ♀ ad singulos decimos Dies è fundamentis computavj (praeter circa Stationes, circa quas singuli dies ante et post fuerunt examinatj), reliqui intermedij ex ijs fuerunt deductj. In ☿ autem ob nimium varietatem et motus celeritatem, omnes et singulos dies molestissimo, sed improbo labore seorsim indagavj, missis et neglectis fallacissimis in illo Planeta deductionibus, prout in ipsis literis latius exposuj. ☉ et ☽ calculum tibi jam dudum sub finem scilicet Septemb: Annj proximè elapsj quidem transmissum, ideo denuo descripsj, reliquisque Planetis adjunxj, quoniam in omnibus tuis hactenus datis literis nullam mentionem feceris, an ille tibj fuerit traditus, sed altissimum de illo fuerit silentium: ut hac ratione solus ☌ desideraretur quem tu ipsemet olim computastj. 2. Inclusum ijsdem literis erat specimen Tabulae subsidiariae Motus ☿ Eccentricj, cum Logarithmis Intervallj ad dies, et dierum horas integras dimidiae ab Aphelio revolutionis, unâ cum diurnis, horarijs, et differentijs Logarithmorum Intervallj interlinearibus. Tota Tabula constat ad numerum horarum Diej columnis vigintj quatuor, Lineis ad numerum Dierum dimidiae revolutionis 44 aut 45. In fronte columnarum horae, in margine Dies fuerunt assignatj. Typus et Methodus ex hac tabula computandj planè est conformis ej, quâ utimur in Tabulis subsidiarijs ☽[ae]. Multo labore, et vigilijs haec Tabula mihi constitit, proindè ut etiam alijs utiliter inserviat, simul à te petij, annè tota describenda, et vel in tuos aut Generi tui usus transmittenda: an verò (quoniam perpetua à me facta, absque respectu situs seu distantiae a Nodis et sic quoque absque Inclinatione reductione, et curtatione), prius reformanda in temporaneam habito respectu Nodorum cum Inclinationis

11) abque 22) ipsimet 31) hac 33) Generis

Mesologarithmis, locis reductis, et Logarithmis Intervallj curtatj, ut etiam hac ratione per alterum ascendentem circulum continuarj possit. Adjectae quoque sunt Epochae aliquot, item tempus, quo ante finem annj cujusque ad vigintj usque ☿ fit Aphelius, ut et restitutiones ejusdem ad Aphelium circiter quinque aut sex. 3. Inclusj errata Ephemeridis Annj 1625 in ☽ emendata, quae in schedula consignata ineunte hoc anno, quô examinentur, mihj submisistj. Et tandem aliquot versiculos[1] pro Genero tuo Neogamo, gratulantes; sub finem literarum anxiè à te petij ut responsionem matures, ut mihi constare possit, an in tempore haec singula praesertim Ephemeris ad te delata fuerit, aut post festum demum advenerit, cum in literis octiduum ante mihj acceptis operas meas protinus mittendas urgebas et terminum quendam figebas, ultra quem si cunctarer, tibj ipsj calculj laborem esse subeundum. Verùm ne apicem quidem à te exscriptum hactenus videre ac legere licuit. sollicitis subinde magis ac magis mihj oborientibus curis, animum meum varie torquet quaenam hujus rej ac morae causa subesse queat.

Ob die Brieff weren verlohren, vnd dem Herren nit gelieffert worden, oder ob der Herr ſelbige empfangen, vnd die gegen antwort auß Jhme bewußten Vrſachen biß an hero verſchoben hette. Das erſte kan Ich ſchwerlich glauben; weil alle brieff, die wir einander biß anhero zuſchrieben, ſo richtig vberantwortet, vnd keiner von denſelbigen verlohren worden; was müßt vns dann erſt alhie mit dieſem Brieff, an welchem dem Herren vnd mir mer gelegen iſt, dan faſt an allen anderen, daß vnglückh reiten, daß eben derſelbige müßte zu grund gehen. Daß andere, als ob der Herr mir mit fleiß nit antworten wolte, kan Ich noch weniger glauben; dan dabey müßte Ich abnemen, als ob dem Herren Ich vnd meine conatus vnd arbeit anfiengen zu erleyden, vnd Er derſelbigen vberdrüßig zu werden, deßwegen ſich meiner nach vnd nach zu entſchlagen. Da Ich mich doch nit zu entſinnen weiß ob, vnd wie Ich zu ſolcher alteration einige vrſach ſolte gegeben haben. Alle vorige Brieff die Ich von dem Herren empfangen zeugen von großer gunſt, vnd gewogenheit, welche der Herr auff mich vnwürdigen geworffen; welches mich auch zu jeder zeit hertzlich erfrewet, vnd für mein höchſten Ruhm gehalten, tantj Virj amicitia, et familiaritate perfruj. Kan demnach nit gedenckhen oder mir einbilden daß der Herr ſo leichtlich von ſolchem favor, vnd benevolentz auſſetzen ſolte. Aut forsan respondistj, et illae literae intercidêre, quam fortunam ut magis tollerabilem prae reliquis conjecturis eligerem, et aequo animo novam responsionem expectarem; modo per tot bonos menses non in cassum suborârim aut mej memoria animo tuo non planè exciderit. Quâ propter obsecro, libera me hac cruce, et quamprimùm, utj sese res habeat, responde. Ich wolte warlich alles ſonderlich die Ephemeridem gern widerumb abgeſchrieben vnd hiemit von newem zugeſchickht haben, wan Ich wußte, daß die vorige Brieff

44) Generj 50) quidem *fehlt* 70) tollerabim

verlohren; vnd Ich mit meiner arbeit nit zu ſpatt anköme. Dan habe Ich deßen vor 3 Monaten müßen in ſorgen ſtehen Ich möchte zu langſam kommen; viel mer wirts jetzunder verſaumpt vnd die Ephemerides vielleicht ſchon zu Franckfort guttes theils verkaufft worden ſein.

Jam missa haec faciam, et ad alia me convertam. Non ita pridem à M. Schickhardo accepj observationem Eclipseos nuperae, ab ipso Tubingae | habitam, propria manu hic depictam, et exscriptam, qui petijt, 314
ut mea opera tibj transmittatur, cum illi non constet, ubinam degas, aut †
etiam nullas ad te scribendj habeat occasiones. Inter alia haec verba scribit. Nescio cur me tantopere obliviscatur (de te loquitur) ab eo tempore, quo filius à me discessit, nullas planè ab illo accepj literas, quaeso significa, ubinam haereat? quid nunc moliatur? ut habeam quod Gallis aliquot Mathematicis, de ipsius statu sciscitantibus respondeam: nominatim D. Gassendo Diniensj, et D. Diodato Genevensj, qui eum toties
per me salutarj voluerunt. Si quando scribis ipsj, adde: viderj me causas †
obliquitatis Eclipticae Archetypicas reperisse, levi occasione considerationis cujusdam opticae, quae speculationes ipsius de origine motus à lumine ☉ mire confirment. Ipsum inventum immaturè nondum prodo: cogitet saltem quid mysterij sub Angulo 47° + lateat. Patet quoque inde, eam scilicet obliquitatem Eclipticae certò Tychonicâ paulò sed vix sensibiliter majorem esse. Item credi à me omnibus seculis immutabilem, †
quia est aliquid in rerum naturâ ipsj circulo coaevum, et congenitum, quod cum illa congruat ad amussim. quicquid fiat, aut quomodocunque excusentur observationes priscorum. Adde et hoc, si placet, invenisse
me Theoriam ☽ae aliam observationibus biennij (per quod attendj) convenientiorem, et Copernicano Systematj mundj aptiorem (item distantijs Lunae, ex diametrorum diversitate, quarum novam et accuratissimam rationem aliquandiu usurpo jam, quamvis lusciosus), quae variationis Tychonicae causas reddat, minimè ab excessu annj Solaris supra XII Lunationes pendentis; item latitudinum simul excuset observatas varieta- †
tes, ut non opus habeant peculiarj hypothesj, sed omnia invicem connectantur inseparabiliter. Et hactenus ea, quae D. Schickhardus per me tibj perscribj praecepit: jam si ad haec illj respondere volueris, itidem
per me fierj poterit, expediam, quicquid injunxeris fidelissimè. Verum
quia Eclipseos proximae facta mentio, non immerito in meas quoque observationes inquires; utinam autem exquisitum dignumque quippiam in promptu possiderem, quàm libenter te illius copiam facerem. Paravimus quidem in hanc rem aliquot subsidia, et instrumenta; scilicet Tubum 12 pedibus longum, latum ac altum semisse pedis, foramen laminae, quod radios Solares immisit, species seu Radius vero in Tabella

109) itedem

exceptus erant ejus quantitatis, ut in margine expressj. Deinde conficj curavj pro capienda altitudine ⊙ instrumentum Rectangulare, trilaterum, cujus semidiameter seu latera ad rectum erat 4 pedum, in hunc modum conformatum, utj pariter hic depictum vides. Communicatum quoque nobis fuit ab Automatario Horologium exquisita diligentia elaboratum pro Comite à Collaldo, supremo Exercituum in Italia Praefecto, interventu 300 Thalero[1]rum imperialium, quod opus non solum horas, sed et minuta, imò etiam eorum quadrantes expresse indicabat. Hisce organis instructj ascendimus Ulmae super propugnaculum ante Urbis moenia inter Boream ac occidentem extructum, supra quod in me-

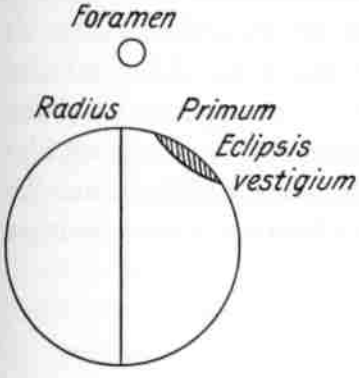

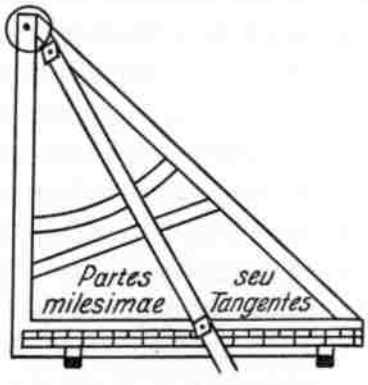

dio extabat Domus octangularis, **ein Luſthauß**, in quam nos conjecimus abserratis et occlusis januis ac fenestris omnibus, prius autem quam Eclipsis inchoabat correximus horologium ex altitudine Solis, ut deinde huic solj, absque iteratis altitudinum observationibus, deinceps per totum Eclipsationis spacium tutò confidere, singulaque temporis momenta ex eo certò et sat praecisè petere potuissemus. Interim dum haec molimur, coelum nubibus ab occasu emergentibus involvi incipit, raris quidem ab initio, sed sensim magis ac magis crassioribus, adeò ut vix verum principium Eclipsis nobis animadvertere licuerit, quando nempe in inferiore Tubj Tabella Radius Solis ab umbra Lunae desuper paulo ad sinistram sensibiliter lumbj aut stringj incipiebat, quod factum fuit eo momento, quo horologium nostrum supra laudatum 54 minuta post hor. 6^{am} monstrabat. Ex eo tempore, dum luculentiorem Phasin expectamus spissiores nubes, eaeque continuè corpus Solare nobis planè eripuit, neque amplius illa vespera visendum restituit, et nullum amplius à principio Eclipsis Phasin notare possemus. Aderant mihi socij Affinis meus M. Saxo, Dominus Faulhaberus, et alia multa turba, quam plus nos impeditura, quam adjutura fuisset in observando, licet coelum nubibus non obtectum fuisset. Unicum nostrj homines maximè admiratj, qua ratione tantum lucis sub occasum Solis ad nos redundare

potuerit, cum eo tempore obscuratio fuerit maxima, insuper coelum tot nubibus involutum; cum tamen profundas, et insolitas tenebras expectarent noctemque citius accelerandam putarent; quod cum non contigerit, crepusculumque tam clarum extiterit, plurimj totam Eclipsin in dubium vocare ausj sunt, quasj Mathematicj et Calendariographj gnaviter essent mentitj, falsaque pro more praedixissent. Sed mihj occurrebat, quid hinc inde in Astron: Optica de hac re tradideris; majores tenebras fierj, Sole circa meridiem aut verticem obscurato, quam circa Horizontem; item oportere non solum Solem, sed et id, quod nobis Crepuscula pariat, obscurarj, si mera nox ingruere debeat etc. et hinc insolitum illud lumen non immediatè à Sole, sed à nubibus vel aere à Sole illustrato ad nos profundj statuebam. Sed satis etiam de hoc. Mittam in hac schedula aliquot Apotelesmata calculj hujus Eclipseos (specialiter, ad nostrum tractum instructj) excerpta ex programmate, quod tunc publicè in Gymnasio nostro affixj. Generalis calculus exactè congruit cum tuo, cujus aliquot capita recensentur in fine Responsionis ad Epistolium Terrentij Jesuitae Chinensis, ergo non opus, ut otiosè repetam.

1144. KEPLER AN ALBRECHT VON WALLENSTEIN

Leipzig, 18. Oktober 1630

Wien, Kriegsarchiv, FA. 1629–13–I/5. Eigenhändig

Durchleüchtiger Hochgeporner Gnädiger Fürſt: vnd Herr.
E. F: Gn: ſeind mein vnderthanige arme dienſte eüſſerſten vermügens bevor.

E. F. Gn: berichte ich in vnderthänigem gehorſam, das ich, mit Hindanſetzung meiner Halberſtetiſchen werbung, davon E. F. Gn: Cantzlern Steffan Algen berichten würt, wie es abgelauffen, mich mit anſpannung aller krefften des Leibs, Gemüeth vnd vermügens dahin bearbeittet, das ich mit dem Tomo Ephemeridum ab anno 1617 in annum 1636, ſo wol im druckh, als im calculo biß auff den geſetzten Termin Michelis möchte zurecht kommen.

Wölches mir dan vermittelſt E. F. G. continuirter jährlicher vnterhaltung, auch meiner druckher vleiſſes, vnd meins Tochermans D. Jacob Bartſchens hülflicher Hand, Gott lob gelungen, das Pars tertia ab anno 1629 in 1636 zu rechter Zeitt nacher Franckfort kommen, Pars secunda aber ab anno 1621 in 1628 vnter deß auch fertig worden, deſthalben ich mit deroſelben, den 8 diß von Sagan nacher

Leipzig mich auffgemacht, alda die Exemplaria ergentzt, vnd thails nacher Regens-
† purg zuſampt meinen briefflichen vrkunden, in wölchen all mein vermügen be-
griffen, eingeſchlagen vnd mit den hieſigen Fuhrleütten vorangeſchickt, deſſen für-
11v habens, | jnen vnverzoglich nachzufolgen, vnderwegs aber E. F: Gn: eintweder zu
Nürnberg, oder gar zu Memmingen anzutreffen, zu dem End jch dan etlich Exem-
20 plaria gepunden bey Handen behalten, ſelbige alsdan E. F. Gn. in documentum
dedicationis tertiae partis in vnderthänigem gehorſam zu praesentiren.

So bin jch aber im Fueſſtapffen alhie in Erfahrung kommen, das E. F. Gn:
† alberaitt zu Praag ſein ſollen, vnd das Herr General Wachtmaiſter von hier nacher
E. F. Gn: Hoffläger abraiſe. Weil jch dan anderſt nit kan, ſondern meinen voran-
geſchickten ſachen nachraiſen muß: als hab jch fürs beſte befunden, E. F. Gn: zway
Exemplaria durch die Marckhleütte nacher Praag voran zu ſchickhen, wölche, meinem
veranlaſſen nach, ein Präger Buchtruckher E. F. Gn: in meinem Namen geh:
praesentirn würt.

E. F. Gn: bitt jch vnderthänig vnd gehorſamlich, die geruhen allerforderiſt die
30 dedication, wölche vor dem Jahr 1629 hergehet, in Gnaden zuerſehen, vnd ſo
darinnen etwas zuendern wäre, dero beſteltem zu Regenspurg, bey wölchem jch mich
in puncto meiner Ankunfft anmelden will, zubefehlen, das Er mirs fürhalte, will jch,
2 weil das Exemplar ſonſt noch nit außkommen, mit leichtem vncoſten | endern, vnd
alle mügliche satisfaction thuen.

Wie jch nun der vnderthänigen tröſtlichen zuverſicht bin, E. F. Gn: werden diſe
meine wolgemainte Dedicationem Partis in suo territorio perfectae, wie ſie auch
gerathen ſein mag, zu Fürſtlichen Gnaden vnd im beſten von mir an vnd auff-
nemen: Alſo thue jch auch ohne mehrere weitlauffigkhaitt E. F: Gn: mich vnd
meinen Gehülffen, auch baiderſeitz angehörige in dero Statt Sagan meiner wider-
40 kunfft erwartende, zu beharlichen Landsfürſtlichen Gnaden empfehlen. Datum
Leipzig den 18 Oct. anno 1630.

E. F. Gn: Vnderthäniger vnd gehorſamer Mathematicus

Johan Kepler

21v Dem Durchleüchtigen Hochgepornen Fürſten vnd
Herren, Herrn Albrecht, Hörtzogen zu Mechel-
burg, Fridlanden vnd Sagan, Fürſten der Wen-
den, Graven zu Swerin Herrn der Landen Ro-
ſtockh vnd Stargarden, Röm: Kay: Majeſtät Ob-
riſtem Veldhauptman, auch des Oceaniſchen vnd
50 Baltiſchen Meers Generaln, Mainem Gn: Für-
ſten vnd Herren.

1145. KEPLER AN MATTHIAS BERNEGGER IN STRASSBURG

Leipzig, 21. Oktober 1630

Original unbekannt. Erster Druck: Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae, Argentorati 1672, S. 163–166

S. P. D.

Clarissime amicissimeque Vir. Literas tuas 8. Sept. scriptas accepit Francofurti Fridericus Bartschius affinis. Eo enim praemiseram illum; ut quicquid tandem Tampachius esset facturus, paratum me ostenderem. Cecidit tamen, quod ex praesenti usu meo esse puto, utinam esset etiam ex Studiosorum. Contractum iniit Bartschius cum Tampachio de toto opere: quem confirmavi literis Lipsiâ missis. Miror nunc demum à te mentionem fieri literarum Majo scriptarum. Atqui saepius interea scripsi. De Mappâ, quod quaeris, est illa, quam ante † triennium promisi in Tabb. Rud. ad calcem praec. de Catalogo locorum. Synopsin D. Bartschius meus ad me retulit, causatus excudi non posse, nisi etiamnum aliter describatur: praetereaque inutilem juventuti, nisi explanetur: facturus, nisi fallor, idem Euclidi, Pappo, Apollonio, Alhazeni. Nam impatiens est lector talium. Posset, si vellet, me absente excudere in Typographeio Saganensi. Sed puto, meum expectant reditum. † Gratam amplector hospitalitatem tuam. Deus vos tueatur, patriae meae miserae misereatur. Nulla conditio, quamvis longinqua, hac rerum humanarum incertitudine est repudianda. De Ludovico filio quid scribam non habeo. Nihil ille à me nuperis literis petiit: et par erat omninò, † quia conditionem est amplexus, ne peteret. Est tamen affecto corpore, passus nuper herniam: et oppressa Wirtebergiâ, vereor, ut soror mea possit illi submittere quid de meis apud illam. Age igitur, arbitratu tuo utere, rursum pater, modo ne indulgens nimium. Quod si nîl petierit; quicquid residuum erit de 100. (siquidem illos operâ Eggoldi acceperis) id serva in usus uxoris tuae, quae loco meae, mater, thalamum nuptiis instaurabit; si prius etiam plures nummos ad hos sumptus submisero. Lipsiam veni $\frac{4}{14}$. Oct. diverti apud alterum Berneggerum meum. Nomen illi Philippus Müller, Medic. Lic. et Professor. Nunc in procinctu sum, iturus Ratisponam et Lincium, indeque ad Ducem, et sic Saganum Deo volente. Rogat gener meus, ut mittam ad te duo exemplaria Ephemeridum, pro Te et Doct. Schmidio. Petet et Remus et filius meus. Scribo igitur Tampachio, mittat quatuor partis Saganensis, dum rescribas tu, num sint Argentinae exemplaria partis Lincensis, quae addi possint, ut sit tomus integer. Vale cum conjuge et liberis, unicamque Ecclesiae anchoram, Preces ad Deum pro illa et me, mecum fortiter arripe. Lipsiae die $\frac{11}{21}$. Oct. Anni 1630.

1146. S. LANSIUS AN ANONYMUS IN TÜBINGEN

Regensburg, 24. Januar 1631 (a. St.)

Stuttgart, Württ. Hauptstaatsarchiv, Bestand A 151, Repert. Weil der Stadt, Büschel 13. Eigenhändig

Salve et tu literatorum et amicorum meorum princeps, et quae Fischerus noster non ita pridem de ultimo Keppleri itinere ad amicum quendam scripserat, paucis habe. Intellexi ex literis tuis, famam demortuj Keppleri apud vos percrebuisse. Dixi iam quod scire desiderasti. Fuit nempe, fuit et heu! fuit illa Uranies anima et vixit in terris, sed habe paulo altius quae de morte ipsius habeo. Nuperis Comitijs noster † Kepplerus manno strigoso, duobus florenis postea illum vendidit, in nostram devenit urbem. Vix triduum hic commoratus calido coepit infestarj morbo. Ratus ipse primitus fuerat, se sacro tantum igne ustularj, proinde susque deque suum ferebat morbum. Ubi majore fervore urebatur, adhibuere φλεβοτομίαν, qui circa ipsum erant, sed nihil effecerunt. Brevi enim eo redigebatur, ut ardore magis magisque crescente, seipsum nesciverit. Durante morbo non loquebatur (ut fierj assolet) tanquam animi compos. Concionatorum aliquot ipsum adiere, et vividâ solatiorum aquâ ipsum refecere. Tandem meus Affinis Sigismundus Christoph. Donaverus Minister Evangelicus Ratisponensis et ipsum agonizantem spiritumque Deo reddentem masculè, ut quidem servum Dei addecet, consolatus est. Factum hoc est 6 † die Novemb. 630 Anno. Nono humatus est in coemiterio Divi Petri extra civitatem. Moris enim non est, ut intra moenia Lutheranj sepeliantur. Concionem funebrem habuit ante nominatus meus affinis. Exequiae fuerunt satis splendidae. Textus funebris erat desumptus ex Luc. cap. 11. vers. 28. Seelig ſeind die Gottes wort hören etc. Aedes in quibus vitam finijt sunt N. Hillebrandi. Resculae ipsius quas secum Ratisponam attulit sigillo sunt communitae, usque ad adventum ipsius Uxoris, jam viduae. Ita puto me omnes circumstantias commemorasse. Haec Fischerus, quibus addo, quod nuper Ratisponae, tantâ illum Imperator noster Ferdinandus gratiâ et clementia prosequebatur lecto decumbentem, ut cum navem conscendisset et iam iam abire voluisset, audita Keppleri adversa valetudine per suos ipsum invisere, eique 30 vel ut alij volunt 25 aureorum ungaricorum valedictionis nomine offerri serio iusserit. In ultimo ferè vitae articulo interrogatus, quo medio se tandem salvum fieri credat, confidenter respondebat, unico salvatoris nostri Jesu Christi merito, in quod scilicet omne refugium, solatium, et salutem suam fundatam esse constantissime se testarj.

Sic etiam petitioni tuae satisfactum puto. Quod restat et pro oblato Musarum sale tuoque favore quo me prosequi literis tuis voluisti, me semper habebis mille modis obligatissimum

Tuum

Script. Ratispon. 24 Jan. A. 631 S. Lansium

NACHTRAG

182a. MELCHIOR JÖSTEL AN KEPLER IN PRAG

Wittenberg, 28. Januar 1601 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 248. Eigenhändig

248v S. Clarissime et doctissime domine M. Keplere, amice honorande: Quod tibi à me significari cupis, sic se habet, quòd meam Professionem hoc temporis statu propter plures graues causas (vtut exiguo fruar
† salario) non mutem. Perlegi autem literas tuas multa cum commiseratione: siquidem dolendum, Tyrannidem eò exercuisse, et fermè vbique gentium. Certò autem sciat Praest: tua quòd nihil gratius mihi contingere posset propter communia Studia nostra quàm si quacunque in re benè de te mereri possem; sique detur occasio, certè id nunquam intermittam. Cogitat interim Clariss. D. D. Jessenius de eadem re alibi
10 tentanda, de qua ipse scribet. Vale feliciter Vir praestantissime: et me amare perge, vtique et ego ero tuus. Witebergae 28 Januarij Anno
† salutis Dona nobIs paCeM.

Exc. tuae studiosissimus

Melchior Jöstelius D.

248 Clarissimo et doctissimo Viro Domino M. Johanni Keplero Mathematico excellentissimo et Medicinae Candidato, amico suo honorando ad manus proprias. Pragam

216a. AMBROSIUS RHODIUS AN KEPLER IN PRAG

[Wittenberg], 18. Juni [1602] (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 212. Eigenhändig

212 S. Rectè ego potuissem omne literarum officium in posterum negligere. Ex eo enim, quòd nihil omninò literarum mihi fuit ad meas redditum, sine acumine videre debui, quod aut literae meae gratiam apud te exuissent, aut nimis ieiunae non fuissent ad salivam. Alterum quidem non spero, alterum verò ut corrigatur, dabo operam, quam potero, sedulam. Vt enim illius causam aliquam dicam, parùm mihi temporis propter alia negotia licuit studiis, quae habemus communia, tribuere, vt interim reliqua taceam, quae propter discipulos, aetate pares, in aliis coactus fui suscipere. Cum itaque in posterum aliquantò mihi
10 clementius ocium pollicear, si placebit interdum praeceptori cum disci-

pulo de talibus conferre, quae praeceptoris quidem eruditionem non augeant, at operae tamen aliquid minuant, laborem non nimium non recusabo, beneficiique oblati, quam diu hunc duxero Spiritum, non ero immemor. Caeterum ignoscendum erit et his admodum exsuccis et exsanguibus meis literis. In Vngariam vocatus hic, qui tibi tradet literas has, M. Casparus Cholius Joachimicus, ad Scholae non nullius famae, autoritatisque rectoratum vel administrationem primariam, homo mihi amicissimus, petiit, vt ad vos simul euntem non vacuum meis literis ire permitterem. Is cum non solum studiis Mathematicis ex animo faveat, sed ipse etiam aliquem profectum in eo fecerit, maximopere à me contendit, ut tui, jam quasi illius superioris machinae rectoris et administratoris et alterius Atlantis, sine enim sic loquar, sin minus amicitiam, at certè notitiam conciliarem. Quantum itaque possum, hunc tibi fide perspecta, eruditione non vulgari, moribus etiam Compositis Dominum M. Casparum commendo, ac peto, ut illum etiam aliqua in parte tuorum esse permittas. Denique praesentem se totum tibi ipse probabit.

Laboro jam cum D. Jöstelio in Constructione baculorum, quorum vsus et facilis et compendiosus est in arte Stereometrica. Et mentione facta huius D. Jöstelii, non dubito tibi sanguinem peculiares excitare in pectore motus. Scripsisti ad illum doctas, | easque prolixas literas; nihil 212v ipse respondet. Sed ipsius nomine jam respondeo, tantum ocii, quantum ad illarum saltem cognitionem speculationum plenissimarum, nondum superfuisse. Et si fieri posset, optaret, ut schematibus et literis potius agatur, quam oratione. Vt enim et ego fatear, vnà cum Oedipo vel Apolline, ipse aliquot dies, carum tempus, insumeret, prius, quàm illas eruditas speculationes assequeretur. Dudum etiam respondisset; sed mallet potius expectationi toti respondere, quam alicui non respondere. Fac, quaeso, ut proximis tuis literis certum sciamus, an dubia an verò certa vobis vivatis spe. Prodromum tuum etiamnum expecto. Vale et vive felicissimè cum Conjuge dilectissima et filia lectissima, quas vellem officiosissimè à te meis verbis salutari. 14 Cal. Jul. Stilo veteri Anno Salutis currente (?).

T. officiosissimus

M. Ambrosius Rhodius
Kembergensis

Clarissimo ac praestantissimo viro, Domino M. Joanni Keplero, Mathematico Caesareo, amico et fautori meo honorando. Pragam 212*

220a. AMBROSIUS RHODIUS AN KEPLER IN PRAG

Wittenberg, 26. Juli [1602] (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10702, Bl. 213–214. Eigenhändig

213 S. Equidem, vir praestantissime, dudum mirabar, quorsum illud tuum silentium evaderet. Ecce autem, quod magis mirabar, dabantur 25 Julii, quae 11 Maii à te fuerant perscriptae literae. Harum intuitus primus non poterat non intimos meos movere sensus, propter tristissimum illum, at diu multumque consiliis periculosis agitatum, D. Pauli † Odontii casum. Nimirum et praevisa nocent tela! Verùm quod tu hac in re à me fieri voluisti, suppresso et nomine et patria fratris, tam citò reddi à me expeditum non potuit. Sed neque hic tamen quàm diligentissimè de ipso perquirere desistam. Quod et Philippo Saltzochsio per te significari vellem, quem prosperrima felicitate semper frui optarem.

Silentii Jösteliani ad tuas illas, ac penè, pace tua dixerim, obscuras † literas, potuisti ex superioribus meis cognoscere causas. Quibus et insuper occupationes ipsius addo, quae ipsi tantum temporis non concedunt, ut possit ad illas tuas speculationes, quae requirunt animum attentius et solicitius intendere. Laboravit hactenus in Stereometricis. 212v Absolvit. Sequentibus septimanis auditoribus suis publicè proponet. Prae manibus habet libros Euclidis Arithmeticos. Quae sane animum ipsius adeò à speculationibus Astronomicis avocant, ut ad illas non admittunt. Felicius se vnum tractare ait. Illis absolutis et perfectis, rursus ad Astronomiam animum adpellet. Maximas verò tibi debere se ait gratias, quod tam solicitè apud alios ipsius geras negotia. Nihil enim potest esse aliud, quod Triangulorum editionem impediat, quàm sumtuum defectus. Omnia dudum perfectionem sunt assecuta, et cumprimis etiam, quod praeter caetera optabas, prosthaphaereticè per sinus possunt solvi non solùm ea Triangula, quae vel in secundo vel tertio regulae loco habent sinum totum; sed etiam ea, quae sinum totum in nullo loco habent: ita tamen, ut prius Secantium beneficio reducantur termini ad primam regulam Prosthaphaeresium, quae semper in primo loco habet Sinum totum. Sinus enim totus medio loco proportionalis est inter Secantem arcus et Sinum rectum Complementi. Verùm et optarem libellus Triangulorum manu Jöstelii scriptus, sine haeredum † vlteriori invidia tibi monstraretur. Quod si autem non potest, D. Matthaeus illa omnia praecepta, sine tamen demonstrationibus, habet descripta, is poterit. Mitterem ipse descripta, sed ô tempus! occasione tamen prima illas duas regulas vnà cum demonstratione et exemplis mittam. Proxima visitatione istorum exemplar exhibuit D. Jöstelius. Adhuc nescit an quadam munificentia aulica opus ipsius possit promo-

veri. Spes aliqua est. | Si non fallet, problemata, pleraque astronomica, 213v
quadringenta circiter additurus est. Rationes haeredum Tychonianorum, †
aequè et invidiae et negligentiae notas subeunt. Cur enim non ederent
Librum Epistolarum, Progymnasmata item et Phaenomena, quae vocat.
Credo, futurum hoc cum magno ipsorum detrimento et incommodo.
Simul autem et gaudeo, quod S. C. M. non habitationem solum, sed
stipendium opinor, etiam honestum tibi prospicit. Vtinam, in reipubli-
cae literariae commodum per te in hoc genere multa et tentarentur
ingeniosè, et perficerentur feliciter. Sic enim futurum esset, ut et Astro-
nomia restauraretur, et Astrologia ruinosa suffulciretur. Vide modo, ne,
quod Aristoteles et ipsius Interpretes sunt experti à Ramo; idem anti-
qui Astrologi, ignosce tamen et mihi et Jöstelio, à te experiantur. Quas
à me fieri vis additiones 3600, eas, ut succisivis horis expediam, labo-
rabo. Expectabamus à vobis Observationes Cometae illius pectori Cygni
vicini: Stiriacorum item periculorum, quae à Turcis ipsis impendent,
expositionem: Prodromum denique tuum saepius petitum. Aderant hîc
19 Julii Chimanchaeus et alii legati, ac incidebant in ipsam illam Con-
cionis Hunnianae partem (explicabat textum de Concilio Hierosoly-
mitano in actis Apostolorum) qua de Controversiarum judice, et pri-
matu Papae commodissimè agebatur. In tempore enim venire rerum
omnium est primum. Stipendium Mathematicum 50 florenorum in
singulos annos mihi ab Electore mittitur. Nunquid etiam placet Judicium
Pontificium vel Catholicum de proximo Colloquio. Vale quam feli-
cissimè cum Coniuge et filia; ac sine me esse in parte qua hactenus apud
vos, spero, fui. Si quid literarum volueris huc mittere, poteris illud
tradere M. Andreae Schillingio apud D. Hoffmannum. Is enim semper
curabit huc perferri. Iterum vale. Saluta Coniugam et filiam et Mat-
thaeum. Vuiteb. 26 Julii Stylo veteri Anno currente (?).

T. H. officiosissimus et observantissimus

M. Ambrosius Rhodius

Clarissimo ac praestantissimo viro, Do- 214v
mino M. Joanni Keplero, S.C.M. Mathe-
matico, fautori et amico meo observando.
Pragam

50) *horis* fehlt

314a. KEPLER AN ANONYMUS

[Prag, Ende 1604]

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. XI, Bl. 234. Eigenhändiges Konzept

234 Postquam I. C. T. gratiam subjectissimè ambire cepj: scriptis ante annum meis conjecturis de I. C. T. genesj, quas I. C. T. non ingratas fuisse spero: non desino institutum urgere, quibuscunque possum modis: si qua ratione illud conficiam, ut tutelam studiorum meorum ab Ill. C. T. susceptam et ipse intelligere in praesens et in posterum, usu ita ferente, docere alios possim.

In praesens materiam subjectissimae scriptionis mihi tempus ipsum suppeditat: orto novo sidere cujus descriptionem, prognostico subjunctam Ill. C. T. transmitto; eamque ut sereno vultu respiciat, subjectissimè rogo.

Vides Ill. Pr: quantae fiant praeparationes coelo terraque, ad inducendam illam noctem temporum, quam in Ill. C. T. genesj descripsj: quam ego, si dicere possem, quantopere horream; credo equidem, eadem opera apud Ill. C. T. meas ejus Clementiae gratiae et Tutelae ambitiones excusarem facile. Ill: C. T. me humilimè commendo.

Ill: C. T. subjectissimus

J. Keplerus

460a. KEPLER AN SETHUS CALVISIUS IN LEIPZIG

[Prag], 16. November 1607

Göttingen, Universitätsbibliothek, Cod. Philos. 103, S. 33–36. Eigenhändiges Fragment

33 S. P. D.

Scripsistj 28 Septembris. Literas illas mature sane recepj. Quo minus verò responderem turbae obstabant domesticae nondum compositae. Migravi aedes: diverti ad invitum patronum, jure aulico: qui dum priorem inquilinum jussus non expellit, me unâ recepit locatione cum illo. O Musas, O harmonias. Vidisti cuneum in fissam quercum immigrantem? Imò vidistj fabulam agj de Tarquinio sese insinuante Lucretiae invitae?

De tuo affectu in me meaque opera, et pollicitatione tuae operae ad Harmonicen mundi gratias ago. Perscripsi de te ad Herwardum Cancellarium Bavariae.

Tenebrarum convicium videris iniquius accipere. Ego de sola descriptione Chromaticj, Enarmonijque loquutus sum. Illud quo clarius video, hoc minus video. Imaginarj quippe non possum, quid fuerit. Puto etiam impossibile nobis futurum, ut indagemus, nisi nobis alicunde prodeat liber, docens de tactu, sive de temporibus pulsuum illorum φθόγγων ἐκμελῶν καὶ ἀμούσων.

De praerogativâ duplae, teipsum expedis planè meo sensu, meoque more. Duabus enim chordis positis, prima inter ipsas est consonantia, si in eodem sonent. Aequalitas enim est consonantiarum parens. Tunc alterâ bisectâ existunt tres sonj, totius illius et hujus partium duarum aequalium. Nulla praeterea est sectio, quae bisectionem aequet praerogativâ aequalitatis. Cum enim et aequales sint et duae, paritatis numero, rectius invicem comparari possunt, quam si in tres partes divideretur imparj numero, aut in quinque. Quadrisectio verò recidit in bisectionem: sic et octosectio. Multiplicant igitur διὰ πασῶν.

Ex his est quidem manifesta praerogativa bisectionis, sed non tamen inest in his causa concordantiarum. Nam si alteram secem in duas et unam partem, etsi inaequales hae partes, tamen cum indivisâ utraque consonat. Et vicissim si secem in septem aequales μονοφωνία est inter partes, at ἀσυμφωνία inter has et indivisam. Igitur aliam do causam συμφωνίας, omnem partem circulj quotam vel quotas cum toto circulo (·tenso·) consonare, quae geometricè resecatur. Hic excluditur pars septima et similes. Exceptio quidem apponenda est definitionj, de implicatione contradictionis, quae primarijs partibus per se stantibus, excludit et quotam, quae decima quinta dici'tur, et quotas alias. Consonat enim $\frac{1}{16}$, at non consonant $\frac{7}{16}$, etsi geometrice ex $\frac{1}{16}$ derivarj possunt. Causa est quia $\frac{7}{8}$ non consonant. Causa hujus quia $\frac{7}{4}$ id est $\frac{4}{7}$ non consonant. Sic $\frac{1}{10}$ et $\frac{3}{10}$ consonant, quia nulla illas impedit contradictio. At $\frac{9}{10}$ et $\frac{7}{10}$ non consonant, alias $\frac{9}{5}$ et $\frac{7}{5}$, id est $\frac{5}{9}$ $\frac{5}{7}$ consonarent cùm circulus in 7. et 9. dividi non possit geometricè. Hactenus de circulj (· et una de extensae rectae ·) divisione. Jam de proportionis divisione.

Duplam dico dividi naturalissime in tres rationes harmonicas: tu fortasse intelligis in tria aequalia. Scio proportionem duplam numero intermedio in duo, aut 2 numeris medijs in tria secarj non posse. Ecce autem meas sectiones, tibi notissimas pro duabus verius quatuor, vel etiam sex, prout quarta in summo, medio, vel imo loco fuerit: Ego enim duas dixi, respiciens ad duo cantus genera, durum et molle.

					Coagulum	60
						72
3	15	15	12	4	10	75
4	20	18	15	5	12	80
5	24	24	20	6	15	90
6	30	30	24	8	20	96
						100
						120

Has divisiones Rationis duplae dico existere a divisionibus septem Geometricis Chordae alicujus sive circulj. Nam in circulo primum apparet, an geometrica sit divisio et propter circulum inest hoc et chordae; circulo scilicet quando jam signo divisus est, a partis uno termino dissoluto et in rectum extenso. Posito enim quod circulus integer seu chorda integra sonet G. prima ejus geometrica divisio fit per † diametrum in duo aequalia quae sonant g. g. Hic jam sunt 3 voces G. totius, g. g. partium. Secunda geometrica circulj totius divisio fit per latus trigonj in 2. et 1. Suntque voces G. d. $\bar{d}$. III. per latus quadratj in 3. 1. ubj voces G. c. $\bar{g}$. IV. per latus quinquangulj in 4. 1. ubi voces G. $\flat$. $\bar{\bar{\flat}}$. V. per latus sexangulj in 5. 1. ubi voces G. b. $\bar{d}$. VI. per subtensam angulo quinquangulj in 3. 2. ubi voces G. e. $\bar{\flat}$. VII. per subtensam tribus octavis circulj partibus in 3. 5. ubi voces G. dρ. $\bar{c}$. Impossibile est plures existere divisiones circulj et ad ejus similitudinem, chordae, ut utraque pars inter se et cum tota consonet. Vide ergò ordinem vocum ex his 7. divisionibus resultantium. Est autem iste G b $\flat$ c d dρ e g $\bar{\flat}$ $\bar{c}$ $\bar{d}$ $\bar{g}$ $\bar{\bar{\flat}}$ $\bar{\bar{d}}$. Hic inter ' duo G g. constituuntur 6 phthongj ἐμμελεῖς. Minimae vero concordantiae, summa et ima, G b , et e g nondum sunt divisae minoribus intervallis ἐμμέλεσι, hoc actu divisionis circulj et chordae. Sed tamen quia simile intervallum $\flat$ d, quod eadem proportione $\frac{5}{6}$ utitur, actu divisum est per c. sic c dρ, per d: ideo et illa indivisa intervalla harmonica ἐμμελῶς dividuntur ijsdem intervallis quae natura jam in cantum recepit.

De quartae sectionibus tenes me. Non duplex sed triplex est ejus sectio. Respexeram ad duo cantus genera, durum et molle. De Octava objicis, septem potius fierj genera divisionum ex positu minimj intervallj. Sed puto te jam videre solutionem. A meis circuli sectionibus fiunt duo genera sectionis. An duo verè sint genera an unum, Natura cantus docet. Una enim πεττεία (· sic puto dici veteribus, cum soni ἐφεξῆς nullo omisso percurruntur ·) solet minimum intervallum $\frac{24}{25}$ respuere, et si quidem per $\flat$ itur, tunc semitonium est naturaliter altissimo loco octavae, itur enim una per fρ. Sin autem per b itur, tunc et per f ascendimus ordinarie natura duce. Haec sunt ergo mea duo genera. Possem ex Geometria al-

legare necessarium discrimen horum generum, sed hactenus non cogitavj de eo: an vere hoc geometricum illius Musicj causa sit. Tentemus. In geometria demonstratio (· quae reddit sectionem geometricam ·) lateris aut in aequatione consistit vel longitudinis vel quadratorum lateris et diametrj. Latus enim sexangulj est ῥητὸν μήκει, quia dimidium diametrj. Latus quadratj ῥητὸν δυνάμει, quia quadratum lateris Tetragonicj aequatur dimidio quadratj diametrj. Sic quadratum lateris Trigonicj aequat tres quartas de quadrato diametrj. Hoc ergo est unum genus τῶν ῥητῶν sive μήκει sive δυνάμει. Alterum genus complectitur ἄλογα, quorum definitio determinatioque consistit in προσθέσει aut ἀφαιρέσει quadratj ῥητοῦ a quadrato ῥητῷ, ubi accedentibus aut cadentibus una rectangulis, quae complementa dicemus, ἀλόγοις, constituitur vel relinquitur certum quidem, sed ἄλογον quadratum. Tale † est latus decangulj, et ex eo derivatj quinquangulj, et subtensae duabus quintis. Ex quibus dixj pronascj voces ♮. ♭♮. ♯♮. Cum igitur in caeteris geometria sit causa Harmoniae, differentia quoque haec erit causa differentiae cantuum. Videtur instantia darj ex subtensa tribus octavis, unde vox dρ prognascitur. Haec enim inter molles censetur, cum illius subtensae | demonstratio consistat in ἀφαιρέσει sitque illa similiter *36* ἄλογος, ut illa quae parit vocem ♮. Sit BC latus quadratj, BD latus octogonj, FB subtensa tribus octavis, qua de sermo. Cum ergo BC sit ῥητὴ δυνάμει(· ejus enim quadratum est dimidium quadratj DF ·) erit ipsa quoque BE, illique aequalis EA, quippe dimidia BC, ῥητὴ δυνάμει, sed AD est ῥητὴ μήκει, residua igitur DE est ἄλογος, et EB est ῥητὴ δυνάμει. Ergo BD latus octogonj potest ῥητὴν BE et ἄλογον ED. Est igitur ipsa ἄλογος. Et DF est ῥητὴ, quippe ipsa diameter: et BF quadratum minus est quadrato DF, quadrato ipsius BD ἀλόγῳ. Cum autem a quadrato DF ῥητῷ aufertur ἄλογον quadratum BD, relinquitur ἄλογον ipsius BF.

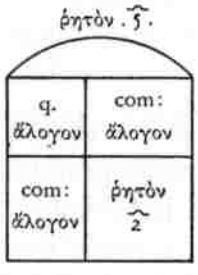

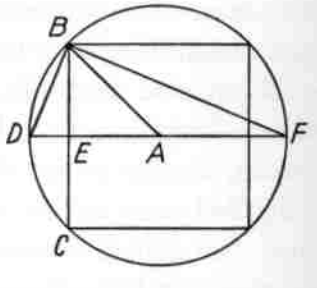

Ad hanc instantiam respondere possum, ipsam vocem dρ, progeniem ipsius BF arcus similiter ut ♮ quodammodo extraordinariam esse. Nam ipsa dρ pro e rarò utitur Natura cantus, rarius etiam quando per ♮ itur. Sed de hac instantia consideremus uterque ulterius. Nescio enim an omnino BF sit ἄλογος, et an ablato ἀλόγῳ à ῥητῷ relinquatur ejusdem speciej ἄλογον.

112) BC *statt* BD

Ex dictis et sequentia patebunt, de divisione ipsius G b, e g indivisj hactenus: de quibus disputo ut de partibus mej perfectj systematis, quod vidistj consistere inter G et $\bar{\bar{d}}$, et incipere a G, nec admittere aliquid infra, cum G semper repraesentet totam chordam. Igitur quaeritur quomodo dividenda, in utrolibet genere cantus. Videmus sane ♭ d divisum esse sic 80. 90. 96: ubi vides inter 80. 90. constituj tonum majorem: sic etiam inter 75. 80. 90. sectio fit in tonum majorem. Puto igitur etiam inter G b , et inter e g , voces a et f debere constituere tonum majorem et semitonium, non verò minorem tonum et semitonium majus, quod $\frac{15}{16}$ superat commate $\frac{80}{81}$. Deinde cum disputatur, tonus hic major, summo an imo loco sedere debeat, attulj ego meas rationes, meo systematj accommodatas: tu aliter, numeris et Harmonicis mediationibus demonstras; cum ego in id ipsum repudiem numeros, quod per se nihil demonstrent, nisi sint indices rerum aliquarum geometricarum. Numerus enim est sermo partis Geometriae περὶ τοῦ ῥητοῦ. Verum est in vocibus G d g esse proportionem, quae Harmonica dicitur authoribus. At in vocibus G. c. d. inest harmonia, non inest tamen proportio dicta Musica. Sic igitur non ubique habet haec proportio quod imperet. Potest igitur suspectum esse ejus imperium . . .

515a. JAKOB KRUPSKY AN KEPLER [IN PRAG]

[Prag], o. D.

Pulkowo, Sternwarte, Kepler-Mss. Bd. V, Bl. 207. Eigenhändig

207

S. D.

Doctissime D: M: Johannes mihi multis nominibus suspiciende cum tecum oretenus colloqui non liceat, etiam atque etiam obsecro et obtestor, ne hanc meam intimationem, qua ad disputandum publicè D: Baccalaureos coram Magistris voco, legere, tum etiam definitionem tuae censurae subijcere refrageris, me iterum ad regratificandum omni studio deditum re ipsa comperire. Ignosce et scarificationi parce.

Officiosissimus

Jacobus Secundus Krupsky
Praepositus Col. Nat.

603a. CHRISTOPH DONAVER AN KEPLER IN PRAG

Regensburg, 25. Dezember 1610 (a. St.)

Wien, Nationalbibliothek, Cod. 10703, Bl. 46. Eigenhändig

IMMANUEL, mera, vera SALUS, 46
KEPPLERE, beassit
Teque, Tuosque, ineunte anno currenteque toto!
Sic praesens tibi AGELLIUS, ISTRINUSQUE, praecantur
Legistin' ais? evolvi tua scripta, remisi
Ad quem tu scripsti, haud dudum. Tibi vapulat ille,
Pol dignis, KEPPLERE, modis. Tibi JOVA rotunde
Ajo, penetranterque dedit, tibi scribere Verè
Masculè et ingenuè indulsit, VIR es, es VIR, JA . . .
Et vide, sîs, mi Kepplere, quàm 10
me oblectarit lectio lucubrationum
tuarum gravissimarum, ita enim tua
verba et vestigia legens, reddidi.
CHRISTUS Ubique; sed haud Carnis substantiâ. UBIQUE
Imperii est regno; et regnat ab axe CARO.
Subsistit Caro in infinito, et gloria veri
Corporis est: QUOD VULT, POSSE. Quit, et renuit.
Omne quit illa absens Carnis substantia CHRISTI,
Nempè UNITA λόγῳ: haud ESSE necessum ubi vis.
Tantùm in CARNE habitat JOVA personaliter, 20
IDEM
Planè alioque habitat CHRISTUS ubique modo,
QUO NON EST INCARNATUS. Docet orthodoxus
Hoc omnis, novus, et quem sopor altus habet.
Pecco quid hîc? tu me peccare facis KEPPLERE. Sed
peccatum in tuis à te nil video, aut valdè caecutio.
Macte Vir ingenio et nulli pietate secunde,
Prime mihi Doctrinâ, animi candore, acieque:
Sic merita et nomen KEPPLERI ad sydera surgunt. [1]

De negativâ Doctissimae Westoniae, ingratum erat. Religionem et 30 46v
professionem abominatur? non idem alij magnae auctoritatis Viri et Confessionis illius, cujus Poëtria, fecêre. Scripsit Epigramma Magnificus Freymonius, quod Cygnaeam Cantionem habeo, paullo ante obitum. Dedit et nuper heroos in Sementem Philippus Mencelius Medicus et Professor Ingolst. Sed nolo esse secundò Matronae gravis, aut impudens. Abrumpenda mihi scriptio quia Pegasej mei, Agellius et Grüne-

waldus, avolaturiunt, Equis dispositis. Vale Kepplere Clarissime et charissime cum tuis omnibus. Ratisb. 3. fer. Natal. vet. styl. De anno
† ConfVsIonVM.

40 T.

Donaverus

† De rebus nostris et privatis, Agellius referet. non quiescit Capitofronto Labeo Stentor noster, vult me Civem patriâ, Conterraneum suum, Affinem tuum (·charissimum mihi per Annos XV. Collegam, Theologum gravissimum, acutissimum, isthoc honore quem Stentor gerit, decuplo digniorem et saburrâ omnis generis doctrinae firmiorem·), Ratisbonâ eliminatum. In manu Domini sortes nostrae.

1031a. KEPLER AN DIE STÄNDE VON OBERÖSTERREICH

[Linz, 4. November 1626]

Uppsala, Universitätsbibliothek, Sammlung Waller. Eigenhändig

Hochehrwürdige, auch Wolgeporne Edl vnd Geſtrenge Herren,
Ehrnveſte Fürſichtige vnd Weiſe, Gnädig- vnd gepiettende Herrn.

Das E. Gn: mein vor 14 Tagen eingewante gehorſame supplication, (·vmb würckliche repraesentation deſſen, waß Mir von einem Jahr hero, vnd noch vor entſtandener vnruhe zu vier vnderſchidlichen mahlen, vnd zwar von meiner
† ohne das verfallenen Angepür, gewißlichen zuegeſagt worden ·) durch einen vom 22 Oct: ertheilten Beſcheid dahin gnädig angeſehen, das Sy ſich nit vngenaigt erclären, ſo bald gelt einkomme, Mir zu gratificiren, Mich allain wegen erſchöpfung dero Cassa zu lengerer Gedult gewiſen; das iſt, anlangend den erſten puncten, Mir ſonſten allerdings Hülffloſen ſehr tröſtlich, in ſonderlichem Bedenckhen, das Ich vber der erwartung diſer ſo offt vertröſteter 500 fl. die von Irer Kay: Majeſtät Mir zu befürderung des vorhabenden werckhs im Oſtermark zuegeſtelte pension allerdings ohn worden, vnd auß Mangel anderer Gelt Mittel notwendig hernemen müeſſen: Dahero, vnd weil E: Gn: mir Hoffnung gemacht, zu diſem Gelt wider zu gelangen, vnd alſo mein Credit vnd Irer Kay: Majeſtät Gnad zuerhalten, E. Gn: Ich vnderthänigen großen Danckh ſchuldig bin: wolte auch zu deſſen würcklicher erweiſung E. Gn: bey jetzigen wiſſentlichen difficulteten mit ferneren molestationen hertzlich gern verſchonet, vnd Mich vbermacht geduldet haben: Wan nit die winterkelt für der Thür, vnd die glegenheit auffwärtz zuraiſen gleich jetzo an der Hand, vnd alberait geſterigen Tags ein Schiff voran passirt, auch die Regenspurger Vlmer vnd Nürnberger von Krembs widerkerende Kauffleütte, wölche gefertſchafft Mir nit zuverſaummen, im Durchzug wären.

Wan dan je von Lintz auß Mir mit parem gelt nit zu helffen wäre: alß wolt E. Gn: Ich gehorſamlich erinnert haben, das ohne zweivel vnterwegs etliche restanten, ſonderlich der Auffſchläger zu Engelhartszell, vnd H. Probſt zu St. Nicolai bey Paſſau ſich finden werden, die bey jetziger vnſicherhaitt jr Angepür zu dem Einnemerampt nit herab ſchickhen khönden: auff wölchen fall E. Gn: Ich vmb dero Schreiben an dergleichen Partheyen, das deren jeder Mir in Abſchlag ſeiner gepür eine genante ſumma gelts gegen meiner Quittung erlegen, vnd ſolche quittungen nechſt hernach in das Einnemerampt, an ſtatt paren gelts einraichen ſollen, gantz vnderthänig vnd flehenlich gebetten haben wolte. E. Gn: mich zu Gn: gewärung gehorſamlich empfehlend.

E. Gn: Vnderthänig vnd gehorſamer Mathematicus

Johan Keppler

An N. N. Einer Löbl: Landt: des Ertzhörtzog-
tumbs Öſt: ob der Ens Herrn Verordnete etc.
Johan Kepplers Mathematicj vnderthäniges
vnd gehorſames anlangen vnd bitten.

Bescheid der Verordneten: Fiat wie begert, vnd ſollen dem Supplicanten beede ſchreiben aus der Canzley ertheilt werden. Den 4. Novembr. 626.

NACHBERICHT

Eine vollständige und geschlossene Ausgabe von Keplers Briefwechsel war bisher unstreitig das dringendste Desiderium der Keplerforschung. Es ist mit dem vorliegenden Band XVIII der Gesamtausgabe, dem sechsten der Briefausgabe, erfüllt. Die Genugtuung darüber wird jedoch gedämpft durch die Schlußbilanz, die bei den Briefen Keplers wesentlich mehr Lücken ausweist, als man gedacht hatte; nicht viel mehr als die Hälfte von ihnen dürfte nämlich auf uns gekommen sein. Allein die Zahl der direkt nachweisbaren Verluste liegt über 200.

Ein der allgemeinen Feststellung entsprechendes Bild bietet dieser Band, der die Jahre 1620 bis 1630 umfaßt. Insgesamt (ohne den Nachtrag) enthält er 263 Briefe. Hiervon sind 103 von Kepler, 128 an ihn gerichtet, der Rest Auszüge aus Briefen zwischen Dritten. In der Zahl 103 sind die mehr oder weniger amtlichen Schreiben an Herzog Johann Friedrich von Württemberg, die Stände von Oberösterreich und Wallenstein enthalten, so daß die Zahl der Briefe im eigentlichen Sinn auf 90 zurücksinkt. Der in die Augen fallende Unterschied der Zahlen 90 und 128 rührt daher, daß die Briefe an Kepler in seinem Nachlaß besser gegen Verlust gesichert waren, wenn auch da auffallende Lücken vorhanden sind. So fehlen z. B. die wichtigen Briefe des Jesuiten Paul Guldin (trotz der scheinbaren Ausnahme von Nr. 1080) im Keplernachlaß vollständig und die Briefe des Leipziger Professors Philipp Müller bis auf einen, während von Kepler an sie 19 Briefe da sind. Umgekehrt fehlen uns sämtliche Briefe Keplers an Hebenstreit, Kurz und Rüttel, die an Besold und Landgraf Philipp von Hessen bis auf einen; von diesen fünf Adressaten verzeichnen wir aber 44 Briefe an Kepler. Selbst der Briefwechsel mit Bernegger und Schickard, der mit seinen 69 Nummern in beiden Richtungen den Eindruck relativer Vollständigkeit macht, weist bei näherem Zusehen zahlreiche Lücken auf. Mit diesen Verlusten, die auf unser Keplerbild nicht ohne Einfluß sein können, werden wir uns leider abzufinden haben. Der Band als Ganzes bleibt trotzdem ein wichtiges Dokument nicht nur zur Biographie Keplers, sondern auch zur Geistes- und Kulturgeschichte jener Jahre. Bis zuletzt, da Anzeichen des nahen Todes in den Briefen nicht zu erkennen sind, bestimmt Kepler, der als Briefschreiber seinesgleichen sucht, das Niveau der Korrespondenz.

Zum besseren Verständnis der Einzelbriefe soll als Einleitung ein kurzer Überblick gegeben werden. Nicht erst jetzt, in den Jahren 1620 bis 1630, sind die Rudolphinischen Tafeln die Mitte von Keplers Schaffen, sondern schon seit 1601, dem Jahr seiner Ernennung zum kaiserlichen Mathematiker. Trotz des ungeduldigen Drängens von allen Seiten läßt er sich die Vorbereitung darauf beinahe 20 Jahre kosten. „Die Tabulae bedürffen Zeitt", „will man die rechnung also verfassen, das sie auff vil hundert ja tausent Jahre hinder sich vnd für sich gelten solle" (Bd. XVII S. 173), das ist seine unverrückbare Meinung. Er versäumt nicht darauf hinzuweisen, daß Tycho Brahe mit 10,

20, ja 30 Mitarbeitern schon 38 Jahre darauf verwendet habe, während er der gewaltigen Aufgabe allein gegenüberstehe.

Mit der „Harmonice Mundi" (1619) und der „Epitome Astronomiae Copernicanae" (1618–1621) ist jedoch die vorbereitende Arbeit, die als Frucht vor allem die neue Theorie der Planetenbewegung gezeitigt hat, abgeschlossen. Außer ihm selbst sind allerdings nur wenige von der Richtigkeit der neuen Astronomie überzeugt. Man traut den kühnen Überlegungen nicht. In den Briefen des Danziger Mathematikers Crüger an Philipp Müller in Leipzig (Nr. 933. 937. 981) wird der schwere Verdacht ausgesprochen, Kepler habe die Tychonischen Zahlen seinen harmonischen Spekulationen zuliebe verfälscht. Wird dieser Vorwurf in den Briefen an ihn selbst auch zu bloßen Fragen abgeschwächt, so sieht sich Kepler doch gezwungen, sein Abgehen von der reinen Lehre Brahes und die Einführung der Ellipsen in die Astronomie zu verteidigen (Nr. 973. 974. 993). Mißtrauen äußert auch Henry Briggs (Nr. 1002) und gibt Kepler den wohlgemeinten Rat, seine Glaubwürdigkeit durch die Veröffentlichung der originalen Tychonischen Beobachtungen zu stützen. Da derselbe Wunsch, natürlich mit demselben Hintergedanken, auch von anderen Seiten vorgetragen wird, entsteht bei Kepler der Plan, die Beobachtungsprotokolle Brahes anschließend an die Rudolphinischen Tafeln zu drucken.

Die Planetengesetze lösen natürlich nicht alle Schwierigkeiten der Tafeln. Ungeklärt ist beispielsweise die Größe der Sonnenparallaxe, die Frage der Konstanz oder Veränderlichkeit der Ekliptikschiefe und der Verdacht, daß die mittleren Bewegungen der Planeten säkularen Änderungen unterliegen. Letzterer ist für ihn so erregend, daß er Guldin fragt (Nr. 977), ob man ihn offen aussprechen oder im Interesse des Kredits der Wissenschaft verschweigen solle. Der heikelste Punkt ist jedoch der für die Tafeln so wichtige Mond. Von dem Gedanken der kausalen Begründung der Astronomie durchdrungen, versucht Kepler eine physikalische Theorie der Mondbewegung, welche die Ungleichheiten erklären soll. Der erste Entwurf dieser Theorie bildet den Hauptteil des ersten Briefes (Nr. 884) in diesem Band an Mästlin.

Die vielbeklagte Verzögerung in der Vollendung und Herausgabe der Rudolphinischen Tafeln erwies sich für diese auch insofern als ein Glück, als in der Zwischenzeit (1614) die Erfindung der Logarithmen durch Neper bekannt geworden war. Kepler war es rasch klar, daß er dieses Hilfsmittel an Stelle der bei den Astronomen eingebürgerten Prosthaphärese verwenden müsse. Da ihm aber Mästlin erklärte, daß er einen unbewiesenen Kalkül ablehne, und trotz der darauf folgenden Belehrung am Anfang von Brief 884 bei dieser Stellungnahme beharrte, so schuf Kepler, noch ehe ihm die 1619 erschienene „Constructio" Nepers bekannt geworden war, eine eigene, arithmetische Theorie des Neperschen Logarithmus, berechnete mit ihrer Hilfe eine verbesserte Logarithmentafel, die „Chilias Logarithmorum", und schrieb auf Veranlassung des Landgrafen Philipp von Hessen, der alle diese Arbeiten drucken ließ, als „Supplementum" eine Anleitung zum logarithmischen Rechnen. Für die Ru-

dolphinischen Tafeln, in denen die Logarithmen fast ausschließlich für Winkel- und Zeitberechnungen nach der Regeldetri Verwendung finden, ersetzt Kepler die „Chilias" durch eine „Heptacosias", eine Tabelle mit 720 Zeilen und 5 Spalten.

Das war bereits geschehen, als der Engländer E. Gunter, ein Freund von Briggs, Kepler seine Sinustafel in dekadischen Logarithmen zusandte. Dieser steht nun vor einer schwierigen Entscheidung. In der Antwort an Gunter (Nr. 964) anerkennt er die Vorteile der Briggs'schen Logarithmen und spricht die Absicht aus, die Tafeln womöglich noch umzustellen. Auffallend ist jedoch, daß er nur ein einziges Mal, in Brief 968 an den Landgrafen, die Berechnung eines sphärischen Dreiecks in dekadischen Logarithmen nach Gunters Tafel ausführt. Nach Empfang der „Chilias" schreibt Briggs selbst (Nr. 1002) und bedauert, daß Kepler noch mit den Neperschen Logarithmen arbeite. Dieser konnte sich aber nicht mehr dazu entschließen, die „Heptacosias" und die vielen Beispiele in den „Praecepta" der Tafeln umzurechnen. Der tiefere Grund für diese Entscheidung dürfte wohl in Brief 1021 an Guldin ausgesprochen sein: „Die Neperschen Logarithmen genießen bei mir Erstlingsrecht".

An den Diskussionen in Tübingen zwischen Mästlin und Kepler über das logarithmische Rechnen hatte auch Schickard teilgenommen, „der beiderseits rechtshändige Philosoph, der mit Kopf und Hand philosophiert", wie Kepler ihn in Brief 974 nennt. Sein abwägendes Urteil über die Nepersche und die Keplersche Logarithmentafel in Brief 996 trifft den Nagel auf den Kopf, viel bedeutsamer ist aber seine völlig überraschende Mitteilung im September 1623 (Nr. 962), daß er das Problem der Vereinfachung des Zahlenrechnens auf ganz anderem Weg gelöst habe, nämlich durch eine Rechenmaschine, welche die vier Rechnungsarten mechanisch ausführe. Auf Keplers leider nicht erhaltene Rückfrage gibt Schickard in Brief 975 eine zwar nur kurze, jedoch durch eine Faustskizze erläuterte Beschreibung seiner Erfindung, die jetzt als älteste bekannte Rechenmaschine anzusprechen ist.

Neben den Tafeln und den dazugehörigen logarithmischen Arbeiten treten andere Themen in einer bei Kepler auffallenden Weise in den Hintergrund. Zwar scheint die alte Spekulationslust in der 2. Auflage des „Mysterium Cosmographicum" (1621) wieder aufzuleben, in Wirklichkeit ist da aber, wie bei der Apologie der „Weltharmonik" gegen den Engländer Fludd (1622), die Initiative des Frankfurter Verlegers Tampach am Werk. Einen Angriff auf die Kometenlehre Brahes, der zugleich ein Angriff auf Kepler selbst ist, pariert er scharf im „Hyperaspistes" (1625), und auch die weitergärende Auseinandersetzung mit den württembergischen Theologen macht sich Luft in drei Schriften, von denen nur zwei, das „Glaubensbekenntnis" (1623) und die „Notae ad Epistolam Hafenrefferi" (1625) unter Vorsichtsmaßnahmen (vgl. Nr. 958) gedruckt wurden, während die dritte, die offenbar die Lehre von der Prädestination zum Gegenstand hatte, wieder zurückgenommen wurde (Nr. 919). Auch die Jahresprognostiken, früher eine geschätzte Einnahmequelle, hören auf, um den Jahresephemeriden Platz zu machen.

Der wahre Grund für diese ungewohnte Linearisierung der Arbeit ist nach den Briefen weder eine Überbeanspruchung durch die Rudolphinischen Tafeln noch Altersmüdigkeit, sondern eher der Umstand, daß die Tafeln Keplers Lebenswerk in sich abschließen. Zum erstenmal steht er deshalb nach ihrer Vollendung vor der Frage, wie er weiterarbeiten soll. Allerlei Pläne tauchen in den Briefen an Bernegger, Schickard, Müller, den Landgrafen u. a. auf. Ein Lieblingsgedanke ist eine Professur an einem ruhigen Ort, wo er über die Anwendung der Tafeln in Astronomie, Astrologie und Chronologie dozieren und daneben den großen Plan, aus den Tafeln eine lange Reihe von 80 Jahresephemeriden zu berechnen, ausführen könnte. Lange sucht er auch nach Mitteln und Wegen, um die Tychonischen Beobachtungen zum Druck zu bringen. Aber weder die Professur noch der Druck der Journale kommt zustande, nur die Herausgabe der Ephemeriden, von denen bei seinem Tod die 20 Jahrgänge 1617–1636 fertig gedruckt vorliegen, gelingt mit Wallensteins Hilfe.

Wie kein anderes Werk Keplers werden die Rudolphinischen Tafeln von den Astronomen in aller Welt erwartet, aber keines hat mit so vielen äußeren Hindernissen zu kämpfen wie dieses. Zahlreiche Briefe zeugen davon; Guldin, Bernegger und Schickard sind es vor allem, denen er seinen Kummer anvertraut, Guldin als einflußreicher Person am Wiener Hof, den beiden andern als zuverlässigsten Freunden. Schon im Sommer 1620 wird Kepler für volle 14 Monate von seinem Arbeitsplatz in Linz abgerufen, um seiner Mutter in ihrem Hexenprozeß, der jetzt endlich in das Schlußstadium getreten ist, als Verteidiger beizustehen. Die sechs Schreiben an den württembergischen Herzog lassen die Atmosphäre dieses widerlichen Prozesses ahnen, der Kepler die hohe Summe von 1000 fl. gekostet hat. Während seiner Abwesenheit greift die Gegenreformation auch auf Linz und Oberösterreich über. Obwohl selbst nicht von den Maßnahmen der Reformationskommission betroffen, sieht er doch täglich die Folgen in seiner nächsten Umgebung; Linz wird ihm dadurch immer fremder, die Zukunft ungewisser, seine Stellung zwischen den Konfessionen noch schwieriger. Zwar lehnt er jeden Wink zum Übertritt in die katholische Kirche mit theologischen Gründen, die wir direkt aus den Briefen an Guldin, indirekt aus denen des Jesuitenpaters Kurz erfahren, entschieden ab, für seinen gequälten Zustand ist jedoch der Brief 1072 an Guldin aufschlußreich. Bedauerlich ist, daß von dem Briefwechsel mit Kurz und Guldin je nur die Briefe in einer Richtung erhalten sind, und daß auch die Briefe Keplers an Besold fehlen, in denen ohne Zweifel ebenfalls theologische Fragen angeschnitten waren, wenn auch mehr mit dem Blick auf die Auseinandersetzung mit den württembergischen Theologen.

Am schwersten belasten aber natürlich die Kriegsereignisse den Gang der Arbeit. Der Kaiser hat kein Geld, um, wie er sollte, den Druck der Tafeln zu bezahlen. Daran ändern auch persönliche Beziehungen und eine Reise nach Wien nichts; die Finanzierung bleibt Kepler überlassen. Der Plan, die notwendigen Mittel durch kaiserliche Anweisung an die Städte Memmingen, Kempten und Nürnberg zu beschaffen, und sein Scheitern trotz einer vier-

monatigen Reise ins Schwäbische im Sommer 1625 wird in den Briefen 1014 an Guldin und 1026 an Crüger eingehend geschildert. Immer weiter greift der Krieg um sich, und die Gefahr, daß das große Werk überhaupt nicht mehr zum Druck gebracht werden kann, wächst von Monat zu Monat. Kepler entschließt sich deshalb, seine eigenen, begrenzten Mittel einzusetzen. Ulm ist der Ort, nach dem er tendiert, weil ihm dort Hebenstreit zu jedem Dienst zur Verfügung steht, nach dem Willen des Kaisers soll aber der Druck in Österreich gemacht werden. Erst nachdem ein Anfang in Linz wegen der Belagerung der Stadt durch aufständische Bauern mißlungen war, wird der Weg nach Ulm vom Kaiser freigegeben. Dort entsteht in dreivierteljähriger Arbeit von Dezember 1626 bis September 1627, unter Schwierigkeiten mit dem Drucker und den Erben Brahes, der Druck der Rudolphinischen Tafeln, die er sofort nach Frankfurt zur Messe bringen und weiterhin verlegerisch betreuen muß, wenn er seine Unkosten wieder herauswirtschaften will. Er muß das aber, weil jetzt die Sorge für die Familie in den Vordergrund tritt. In Tübingen studiert sein Sohn Ludwig; über dessen Geldbedarf führt der Vater in den Briefen an Schickard und Bernegger bewegliche Klage, während in Schickards Briefen mehr Verständnis für den jungen Mann durchschimmert. Zu gleicher Zeit ergibt sich die Notwendigkeit, die Tochter Susanna auszusteuern. Im Hintergrund steht die Frau mit etlichen unversorgten, zum Teil noch ganz kleinen Kindern.

Der letzte Akt in der Geschichte der Rudolphinischen Tafeln ist die Übergabe des Widmungsexemplars an Kaiser Ferdinand in Prag. Das ungewöhnlich hohe Honorar von 4000 fl., das dieser verwilligt, steht zwar auf dem Papier wie die 12000 fl. rückständiger Gehaltsforderungen, aber Kepler fühlt sich dadurch aufs neue an das Haus Habsburg gebunden. Da eine Rückkehr nach Linz ausgeschlossen erscheint, verfällt er dem Angebot Wallensteins, an den er schon 1625 einmal gedacht hatte (Brief 1020). So wird Sagan Mitte 1628 letzte Station Keplers. Das Bewußtsein der Abhängigkeit vom Kriegsglück des neuen Herrn schafft eine drückende Atmosphäre, aber als „Martis alumnus" darf er seine Befürchtungen nicht äußern, sondern muß planen und handeln, als ob er voll Vertrauen wäre. So schildert er seine Lage dem Leipziger Professor Philipp Müller (Brief 1116), mit dem er nun wegen der Einrichtung der Druckerei in Sagan, wegen Aufbewahrung fertiggedruckter Ephemeriden und anderer Dienste in lebhaftem Briefwechsel steht. Wallensteins Verhalten Kepler gegenüber ist durchaus korrekt: er sorgt für die Auszahlung fälliger Gehaltsraten, hält das Versprechen, ihm eine eigene Druckerei zu verwilligen und bemüht sich, seine Forderungen an den Kaiser durch Grundbesitz abzugelten. Kepler seinerseits sucht den Erwartungen Wallensteins dadurch zu genügen, daß er mit Jakob Bartsch zusammen die Berechnung der Ephemeriden, des unentbehrlichen Hilfsmittels für Wallensteins Astrologen, so beschleunigt, daß er die termingerechte Vollendung des ersten, die Jahre 1617 bis 1636 umfassenden Bandes auf Michaelis 1630 anzeigen kann.

Neue astronomische Probleme, die in der Korrespondenz ihren Niederschlag finden könnten, treten bei dieser Arbeit nicht mehr zutage. Wissenschaftlich

im üblichen Sinn sind trotzdem noch ein paar Briefe: Die zwei des ulmischen Pfarrers Bachmeier, den Kepler als Mitarbeiter an den Ephemeriden verpflichtet, dann aber stillschweigend wieder ausgeschaltet hatte; der Brief von Remus mit einer Menge unkritischer Beobachtungsdaten aus verschiedenen Quellen und Keplers Antwort darauf; das Fragment eines Briefes an Schickard (Nr. 1110) mit einer neuen Anleitung zur Berechnung von Prosthaphäresen; schließlich auch die Erläuterung seiner astrologischen Direktionslehre, die Kepler in dem langen Brief 1099 dem Leipziger Mathematiker Avianus gibt. Viel wichtiger sind ihm aber die mit Druck und Verlag der Ephemeriden zusammenhängenden Angelegenheiten und die Heiratsgeschichte seiner Tochter Susanna, die mit Berneggers vielfältiger Hilfe im März 1630 in Straßburg mit Jakob Bartsch getraut wird. Die Sorge für Tochter und Sohn, der jetzt in Basel studiert, reicht bis in Keplers allerletzten Brief hinein, den er von Leipzig aus, schon auf der Reise nach Regensburg, am 21. Oktober an Bernegger schreibt. Der Satz in diesem Brief: „Gott schütze euch; er erbarme sich meines armen Vaterlandes!" kann vielleicht als dunkle Todesahnung gedeutet werden. Am 15. November 1630 stirbt Kepler in Regensburg. Was Stephan Lansius von Augenzeugen über seine letzten Tage, seine Krankheit und sein Sterben gehört hatte, berichtet er am 24. Januar 1631 nach Tübingen. Dieser Brief wurde deshalb als Abschluß gewählt.

In Form eines Nachtrags sind diesem Band 8 Briefe, teils von, teils an Kepler, angefügt. Nur bei zweien von ihnen, Nr. 460a und Nr. 1031a, handelt es sich um Neufunde; die andern sind undatierte Briefe, bei denen die chronologische Einordnung zunächst nicht möglich war.

Der Leiter dieser Gesamtausgabe, Max Caspar, dem die Herausgabe des Briefwechsels ein besonders wichtiges Anliegen war, durfte den Abschluß der Briefbände nicht erleben. Er ist am 1. September 1956 mitten in der Arbeit an dem hier vorliegenden Band gestorben. Sie wurde von dem Unterzeichneten in seinem Sinn zu Ende geführt. So möge nun die Vollzahl der sechs Bände in ihrer Weise das Andenken des um die Keplerforschung hochverdienten Mannes ehren.

Franz Hammer

884. Kepler an Michael Mästlin in Tübingen.

Linz, 12. April, 28. Mai, 19. Juni 1620

Antwort auf Brief Nr. 871. Kepler setzt sich eingehend mit Mästlins Bericht über die Mondfinsternis vom 20. Dez. 1619 auseinander und rechtfertigt seine Ergebnisse gegenüber denen Mästlins. Für die hierbei anzustellenden Rechnungen benützt er die neuen Logarithmen, was ihm Anlaß gibt, seine Berechnungsmethode der Neperschen Logarithmen zu begründen. Bei seiner Finsternisberechnung bringt er auch die wichtige Frage der Sonnenparallaxe zur Sprache (Z. 4–203). Hierauf stellt er ausführlich seine neue Theorie der Mondbewegung dar, mit der er sich eben um jene Zeit aufs eifrigste be-

schäftigte (es finden sich noch fragmentarische Studien hierüber mit den Daten vom 9., 10., 15. und 16. April 1620 versehen in den Pulkowoer Mss. Bd. I Bl. 282–287), und entwickelt die physikalischen Vorstellungen, mit denen er die seither übliche kinematische Darstellung der Ungleichheiten der Mondbewegung zu überwinden und auf einen ganz neuen Boden zu stellen trachtete. Die Aufgabe, die er sich stellte, führte ihn auf ein Integrationsproblem (Z. 204–682). In einem Postscriptum behandelt er noch die letzte Mondfinsternis vom 14. Juni 1620 (Z. 689–712). Angeregt durch eine Aufforderung Mästlins läßt er sich (in der ursprünglichen Fassung des Briefes) über die verworrenen politischen Verhältnisse in jenen Tagen aus und über die Folgen, die sich seiner Meinung nach hieraus ergeben könnten (Z. 720–810).

Die Abfassung des vorliegenden Briefes erstreckt sich über einen längeren Zeitraum und bedarf einer ausführlicheren Darstellung. Kepler begann den Entwurf seines Antwortschreibens auf dem frei gebliebenen Raum am Ende von Mästlins Brief (Wien, Nat. Bibl. Cod. 10702 Bl. 46v–47v) = Teil A. An Stelle eines Grußes, wie er sagt, fügte er seine neue Mondtheorie bei (ebenda Bl. 54–55v) = Teil B. Den Schluß des Schreibens bilden längere politische Betrachtungen (ebenda Bl. 55v–56v) = Teil C. Am 12. April 1620 war der Brief in dieser Fassung fertig. Der Bote, der den Brief nach Tübingen bringen sollte, kam zwar verabredungsgemäß; aus Nachlässigkeit blieb der Brief jedoch liegen. Kepler, ganz erfüllt von den neuen Ideen, mit denen er die Schwierigkeiten seiner Mondtheorie meistern wollte, entschloß sich nun, bis zur Wiederkehr des Boten die ursprüngliche Theorie (Teil B) zu überarbeiten und zu erweitern (Teil b). Die 2. Fassung seines Schreibens, die solcherweise entstand, setzte er zusammen aus der Reinschrift von Teil A (Wolfenbüttel, Cod. Aug. fol. 15,3 Bl. 305–306) und der eigenhändigen Niederschrift der verbesserten Mondtheorie (Teil b) (ebenda Bl.307–312), von der auch eine Abschrift existiert (Wien, Cod. 10702 Bl. 48–53). Die „Politica" der 1. Fassung (Teil C) hielt er zurück und schloß seinen Brief am 28. Mai. Da der Bote über Erwarten lange ausblieb, bot sich Kepler Gelegenheit, am 19. Juni noch ein Postscriptum anzufügen (Wolfenbüttel, Cod. Aug. 15, 3 Bl. 312v). – Der hier gebotene Text des Briefes ist der des Originals in Wolfenbüttel, erweitert durch Teil C nach der Handschrift in Wien.

Der Brief wurde von *Franz Hammer* in Nova Kepleriana 9 (Abhdl. d. Bay. Ak. d. Wiss. N. F. Heft 39, 1936), S. 29 ff. veröffentlicht und mit einem Kommentar versehen (S. 57 ff.), der die schwierige Materie erhellt.

Z. 13. Bd. II S. 274 Z. 26 ff. Zu den folgenden Ausführungen vgl. Bd. VII S. 503 und die dazugehörige Anmerkung.

Z. 26. Keplers Berechnung von Logarithmen wird ausführlich behandelt im Nachbericht von Bd. IX.

Z. 126. Siehe Bd. VII S. 12.

Z. 175. Kepler hatte schon früh Bedenken gegen die von Brahe angenommene Sonnenparallaxe von 3′. Er hielt sie für zu groß. Vgl. Bd. III S. 129

Z. 26 ff. sowie Bd. II S. 300 Z. 12 ff. Sein Versuch, die Größe der Sonnenparallaxe deduktiv herzuleiten, der in der Epitome wiederholt wird, führt ihn auf den gewünschten Wert von 1′ (Bd. VII S. 278 f. und S. 490 Z. 19 ff.). In den Prolegomena zu den Ephemeriden (Nr. 7) hatte er schon vorher versucht, diese Zahl durch eine weitere Proportion zu erhärten.

Z. 187. Siehe Bd. I S. 231 f. sowie in der Epitome Bd. VII S. 285 f.

Z. 204. Kepler hat seine neue Mondtheorie ausführlicher begründet und dargestellt in den eben um jene Zeit verfaßten einschlägigen Kapiteln des 4. Buches der Epitome (Bd. VII S. 316–326 und S. 442–467). Für die nachfolgenden Ausführungen sei auf diese bedeutsamen Kapitel hingewiesen, in denen er den Versuch macht, die Mondbewegung physikalisch zu begründen, wobei er auf neue mathematische Probleme stößt.

Z. 316. Es handelt sich hier um das berühmte Keplersche Problem. Erstmals wird es formuliert in der Astronomia Nova (Bd. III S. 381), später in der Epitome (Bd. VII S. 392 f.).

Z. 589. Das hier auftretende Problem, das heute durch $\int_0^{\pi/2} \sin^2 x \cdot dx$ dargestellt wird, hat Kepler in der Epitome in einer anderen, höchst interessanten Weise gelöst, die der modernen Methode zur Berechnung eines bestimmten Integrals entspricht. Siehe Bd. VII S. 605.

Z. 638. Der genaue Wert ist 51′ 15″. Siehe dazu Nova Kepleriana 9, S. 63 f.

Z. 708. Op. Om. Bd. VI S. 155 Z. 4 ff. und Bd. VII S. 154 Z. 16 ff.

Z. 720. Es ist interessant, Keplers Ansicht über die politische Lage zu hören, die sich durch die Wahl Friedrichs V. von der Pfalz zum König von Böhmen gebildet hatte und die wenige Monate nach Abfassung des Briefes zu der für den weiteren Verlauf des schweren Krieges entscheidungsvollen Schlacht am Weißen Berg (Nov. 1620) führte. Daß er diesen politischen Exkurs Mästlin nicht schickte, versteht man, wenn man seine Befürchtungen liest, die den Tübingern nicht angenehm im Ohr klingen konnten.

885. Johannes Remus Quietanus an Kepler in Linz.

Zabern, 20. Juni 1620

Kritische Bemerkungen über die Beobachtung der Mondfinsternis vom 20. Dez. 1619 durch Scheiner in Innsbruck. Anschließend berichtet Remus über den Verlauf der Mondfinsternis vom 14. Juni 1620 nach seiner eigenen Beobachtung in Sulzbach.

Z. 3. Durch Vermittlung von W. Schickard waren Keplers Beobachtungen der Mondfinsternis vom 20. Dez. 1619 an Bernegger gekommen. Vgl. Brief Nr. 869 (Bd. XVII).

Z. 34. Op. Om. Bd. VI S. 102 Z. 2 ff.

Z. 128. Bd. II S. 299 Z. 20 ff.

Z. 131. Landgraf Wilhelm IV. von Hessen.

886. Janus Gringalletus an Kepler in Linz. Wesenufer, 4. Juli 1620

Gringallet befindet sich mit einem adeligen Herrn auf einer Reise; er bittet um Erledigung einer privaten Angelegenheit.

Z. 3. Masbach = Marsbach.

887. Wilhelm Schickard an Kepler in Linz. Tübingen, 11./21. Juli 1620

Persönliche Mitteilungen. Schickard schickt einige bei ihm noch herumliegende Tafeln für die Harmonice Mundi zur Ausfüllung von Lücken in Keplers Exemplaren.

Z. 9. Wegen des arabischen Buches vgl. Briefe Nr. 867 Z. 13 ff. und Nr. 872 Z. 28 ff. (Bd. XVII).

888. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

[Ulm], 29. Juli 1620 (a. St.)

Bemerkungen zur politischen Lage und Glossen zu dem vom Ulmer Magistrat für die Überreichung eines Exemplars der Harmonice Mundi an Kepler verwilligten Honorar. Den Druck einer kleinen chronologischen Schrift Keplers in Ulm will Hebenstreit überwachen.

Z. 21. Es handelt sich um die „Kanones pueriles", die bald hernach erschienen sind. Kepler versteckte darin seinen Namen unter verschiedenen Anagrammen. Die Schrift ist abgedruckt in Bd. V S. 373 ff.

889. Kepler an Johann Friedrich von Württemberg.

[Linz, August 1620]

Kepler hat die Nachricht erhalten, daß seine Mutter am 7. August in Heumaden, wo sie sich bei ihrer Tochter aufhielt, verhaftet und nach Stuttgart gebracht wurde. Er fühlt sich in seinem Gewissen verpflichtet, dem bevorstehenden peinlichen Verfahren beizuwohnen. Da er der politischen Lage wegen die Reise nicht sofort antreten kann, bittet er um Aufschub des Verhandlungstermins und um gute Behandlung seiner Mutter.

Z. 7. Vgl. Keplers Schreiben an den Herzog im Frühjahr 1620 (Nr. 880 in Bd. XVII).

890. Kepler an Paul Guldin in Graz. [Linz, Sommer 1620]

Memorandum für den Jesuitenpater Guldin, die Antworten auf 8 Fragen enthaltend. Diese bezogen sich auf seine wissenschaftliche Tätigkeit sowie auf seine finanzielle Lage. Man darf vermuten, daß man in Wien Näheres über Kepler erfahren wollte. – Das Schriftstück, das kein Datum trägt, wurde hier eingereiht, weil es (vgl. Nr. 8) vor Keplers Abreise nach Württemberg im September verfaßt worden ist.

Z. 5. Welche Bewandtnis es mit dem „animal generis neutri" hat, ist in Bd. XVII S. 515 ausgeführt. Offenbar hatten sich die Jesuiten betroffen gefühlt.

891. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Linz, 29. August 1620

Kepler bedankt sich für die erstaunlich hohe Ehrengabe des Straßburger Magistrats für seine Harmonice Mundi und berichtet kurz von dem Besuch des englischen Gesandten Wotton in Linz, der ihm eine Einladung nach England überbrachte. Vor seiner Reise nach Württemberg ist er mit dem Druck der „Doctrina Theorica" seiner Epitome beschäftigt.

892. Henry Wotton an Francis Bacon. [o. O. Herbst 1620]

Bericht des englischen Gesandten am Kaiserhof, Henry Wotton, über seinen Besuch bei Kepler in Linz. Da ihm eine Landschaftszeichnung aufgefallen war, als deren Urheber sich Kepler selbst bekannte, kam die Unterhaltung auf die Technik ihrer Herstellung mit Hilfe eines optischen Projektionsgerätes in der Weise, daß Kepler das projizierte Bild der Landschaft einfach nachzeichnete. Um das am hellen Tag und an beliebigem Ort machen zu können, hatte sich Kepler ein transportables, drehbares, lichtdichtes Zelt gebaut mit einer Öffnung in der Wand zum Einsetzen des Projektionsgerätes. Da Wotton diese Erfindung als wichtig für die Geländeaufnahme erkennt, macht er Francis Bacon darauf aufmerksam.

893. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Ingolstadt, 25. September 1620

In Begleitung von Gringallet, der über den Zweck der Reise noch nicht informiert ist, ist Kepler nach Württemberg abgereist. Er ist nicht abgeneigt, seine Autobiographie zu schreiben. Zugleich kündigt er an, daß Gringallet ein Bild von ihm nach Straßburg bringen werde.

Eine Reproduktion dieses Ölgemäldes ist unserem Band als Titelbild beigegeben.

894. Janus Gringalletus an Kepler in Ingolstadt.

Augsburg, 28. September 1620

Gringallet, der inzwischen allein weitergereist ist, soll im Auftrag Keplers in Augsburg käufliches Druckpapier ausfindig machen. Er benützt die Gelegenheit, sich in dieser Stadt umzusehen.

Z. 11. Kepler brauchte das Papier für die Ephemeriden 1619 und 1620, die er in Ingolstadt drucken lassen wollte.

895. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler.

Ulm, 23. September 1620 (a. St.)

Hebenstreit, der selber im Begriff ist zu verreisen, möchte sich gerne mit Kepler treffen. Der Druck der „Kanones pueriles" geht langsam voran.

896. Janus Gringalletus an Kepler. Straßburg, 2./12. Oktober 1620

Gringallet berichtet von seiner Reise über Ulm, wo er sich mit Hebenstreit traf, und Blaubeuren, wo man ihn nicht ins Kloster hineinließ, nach Straßburg. Ausführlich erzählt er, wie er in Tübingen an Mästlins Haustüre zunächst als Bettler abgewiesen wurde, wie dieser, darob von seinen Kollegen verlacht, nicht genug Worte der Entschuldigung finden konnte, und wie schließlich bei einem Gastmahl, zu dem man Gringallet im Namen der philosophischen Fakultät einlud, die Sache einen heiteren Ausgang nahm.

Z. 44. Der Stich, der von *Jakob v. Heyden* nach dem Gemälde angefertigt wurde, ist dem ersten Band unserer Ausgabe als Titelbild beigegeben. Vgl. dazu Brief Nr. 913.

897. Georg Hebenstreit an Kepler. [Eßlingen, 1620]

Der Arzt Georg Hebenstreit, ein Bruder des Joh. Bapt. Hebenstreit, vermittelt einige Briefe.

898. Kepler an Johann Friedrich von Württemberg.

[Güglingen, Oktober 1620]

Kepler bedankt sich für die in Brief Nr. 889 erbetene Verschiebung des Prozeßbeginns und bittet um eine bessere Unterkunft für seine in Haft befindliche Mutter sowie um Abschriften der bisher ergangenen fürstlichen Befehle.

Z. 30. Der Prozeß, der in Leonberg hätte zum Austrag kommen sollen, war inzwischen auf die Bitte von Keplers Bruder, der in Leonberg wohnte, an den Vogt von Güglingen übertragen worden.

899. Georg Hebenstreit an Kepler in Güglingen.

Eßlingen, 25. Oktober 1620 (a. St.)

Georg Hebenstreit schickt Kepler im Auftrag seines Bruders einen Faszikel.

900. Wilhelm Schickard an Kepler in Stuttgart.

Tübingen, 25. Oktober 1620 (a. St.)

Schickard verhandelt im Auftrag Keplers in großer Eile mit den Tübinger Verlegern Werlin und Wild über den Druck der Bücher V–VII der Epitome. Er selbst ist bereit, Holzschnittfiguren dafür herzustellen. Es geht das Gerücht, Kepler habe eine Einladung des englischen Königs angenommen.

Z. 44. Dieser Brief ist nicht mehr vorhanden.

901. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler.

[Ulm], 28. Oktober 1620 (a. St.)

Ein schon vor 5 Wochen an Kepler abgeschicktes Paket mit den ersten Exemplaren der „Kanones pueriles" ist jetzt wieder an Hebenstreit zurückgekommen. Er hat gehört, daß Mästlin an einem Schlaganfall gestorben sei.

902. Kepler an Johann Friedrich von Württemberg.

[Güglingen, November 1620]

Kepler bittet, seiner Mutter die Haftkosten aus ihrem Vermögen freizugeben und den Prozeß zu beschleunigen. Ferner würde es genügen, seine Mutter durch einen einzigen Wächter bewachen zu lassen.

Laut beigefügtem Bescheid ergehen entsprechende Anweisungen an die Vögte von Leonberg und Güglingen und an den fürstlichen Anwalt.

903. Wilhelm Schickard an Kepler in Güglingen.

Tübingen, 13. November 1620 (a. St.)

Schickard, der Kepler bei einem kurzen Aufenthalt in Tübingen verfehlte, hat das IV. Buch der Epitome und die „Kanones pueriles" erhalten. Der Verleger Wild, mit dem Schickard wegen des Drucks der Bücher V–VII der Epitome verhandelte, versagt. Schickard will trotzdem die Druckstöcke für die Figuren herstellen.

904. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler.

Ulm, 15. November [1620] (a. St.)

Hebenstreit erkundigt sich, wie es Kepler und seiner Frau, die in Regensburg ein Kind erwartete, ergehe, und ist begierig auf politische Neuigkeiten. In einem Postscriptum mutet er Kepler zu, für seinen Hausbesitzer Geschäftsverbindungen in Linz anzuknüpfen.

Z. 5. „Phalaris von Nee-sek" ist eines der Anagramme des Namens Johannes Keplerus, die Hebenstreit für die „Kanones pueriles" ausgeklügelt hatte.

Z. 12. Am 8. November 1620 hatte der Kaiser in der Schlacht am Weißen Berg gesiegt.

905. Kepler an Johann Friedrich von Württemberg.

[Güglingen, Ende November 1620]

Kepler beschwert sich, daß seine Mutter immer noch von zwei Männern bewacht werde, die zudem darauf aus seien, möglichst viele Vorteile für sich herauszuschlagen, und dadurch der Familie große Kosten verursachen. Er bittet daher, seine Mutter, da ihre Schuld nicht erwiesen sei, gegen Kaution frei zu lassen.

Z. 112. Der Bescheid lautete: „Es solle dem Vogt zu Güglingen hierauff beuelch zugeferttigt werden, nach außweisung Concepts." In diesem wird der Vogt angewiesen, nach einem mit weniger Kosten verbundenen Aufenthaltsort für die Verhaftete zu suchen. Wenn er nichts finde, genüge bei gehöriger Achtsamkeit auch 1 Hüter, sie liege ohnehin an Ketten. Das Brennholz soll nicht allein der Keplerin aufgerechnet werden, da auch Stadtwächter sich in dem Raum aufhalten.

906. Wilhelm Schickard an Kepler. Tübingen, 29. November 1620 (a. St.)

Schickard teilt den Voranschlag des Tübinger Druckers Cellius für den Druck des Titelbogens von Buch IV der Epitome mit. Die Holzschnitte zu Buch V bis VII werden hergestellt werden.

Z. 4. Kepler hatte von dem Text des wichtigen Buches IV der Epitome, das seine neue physikalische Planetentheorie enthält und das in Linz, abgesehen von Titel und Vorwort, noch in Eile fertig geworden war, 17 Exemplare mit auf seine Reise nach Württemberg genommen. Über den späteren Druck des Titelbogens zu diesem Buch, der 1622 in Frankfurt hergestellt wurde, vgl. Bd. VII S. 545 ff.

Z. 24. Der Brief ist versehentlich nach Linz adressiert. Kepler kehrte erst 1 Jahr später dorthin zurück.

907. Georg Hebenstreit an Kepler. Eßlingen, 15. Dezember 1620 (a. St.)

Georg Hebenstreit hat für Kepler eine Kiste sowie Geld und einen Brief in Empfang genommen.

Z. 11. Kepler ist mit dem Umwechseln des Geldes nicht einverstanden, weil die Sechsbätzner schlechte Kippermünzen waren.

908. Pacius Pasino an Kepler in Regensburg. Vicenza, 1. Januar 1621

Nach überschwenglicher Einleitung legt der italienische Philosoph Kepler einige grundsätzliche astrologische Fragen vor.

Z. 36. *Ptolemäus*, Quadripartitum lib. III cap. 2.

Z. 49. *Verg.* Aen. 4, 336.

909. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Regensburg, 5./15. Februar 1621

Kepler besucht seine Familie in Regensburg, wo er sie für die Zeit seines Aufenthalts in Württemberg untergebracht hatte. Der Gedanke an die Rückkehr nach Linz bereitet ihm Sorge. Er hat durch Wotton eine Einladung nach England bekommen, die er jedoch nicht annehmen wird, da er eine Reihe von Bedenken hat.

Z. 30. Vgl. die Anm. zu Brief Nr. 919 Z. 12.

Z. 31. „Plenorius Seneka" ist eines der Anagramme für Johannes Keplerus in den „Kanones pueriles".

Z. 32. Es handelt sich um das IV. Buch der Epitome ohne den Titelbogen.

910. Johann Baptist Cysat an Kepler. Ingolstadt, 23. Februar 1621

Cysat teilt Kepler mit, daß kein Hindernis für den Druck seiner Ephemeriden durch den Ingolstädter Drucker Eder bestehe, und berichtet über seine Beobachtung der Mondfinsternis vom 9. Dezember 1620.

Z. 15. Keplers Ephemeriden für 1619 und 1620 sind in der Tat ohne Impressum erschienen.

911. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Regensburg.

Ulm, 5. März 1621 (a. St.)

Hebenstreit bedauert, daß das Zusammensein mit Kepler so kurz war. Er hat Briefe von ihm weiterbefördert und bittet um diejenigen Schriften Keplers, die er noch nicht besitzt.

912. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Tübingen.

[Ulm], 20. April [1621] (a. St.)

Hebenstreit schickt die ersten fertigen Exemplare von Keplers Schrift „Astronomischer Bericht von zweyen im abgelauffenen 1620. Jahr gesehenen grossen vnd seltzamen Mondsfinsternussen", zu der er (eingangs) ein kleines Gedicht beigesteuert hatte. Er berichtet über seine Verhandlungen wegen des Drucks der Bücher V–VII von Keplers Epitome. Freundschaftliche Mitteilungen.

Z. 7. Die Verhandlungen blieben ebenso erfolglos wie die Schickards in Tübingen. Vgl. Briefe Nr. 900 und Nr. 903. Das Werk wurde im Sommer 1621 in Frankfurt gedruckt.

Z. 24. Das beigelegte Muster ist die von *Hebenstreit* 1619 veröffentlichte Schrift: Hypomnema de vita et scriptis Davidis Schrami Nordlingensis.

Z. 40. Vgl. Brief Nr. 820 Z. 58 ff. (Bd. XVII).

913. Wilhelm Schickard an Matthias Bernegger in Straßburg.

Tübingen, 2. Mai 1621 (a. St.)

Schickard hat den Stich, den Bernegger nach dem Ölbildnis Keplers herstellen ließ, erhalten. Da Kepler eben bei ihm zu Besuch weilt, hat Schickard Gelegenheit, das Bild mit dem Dargestellten zu vergleichen. Dabei findet er wenig Übereinstimmung, was Lansius in dem Epigramm zu diesem Stich auch zum Ausdruck bringt.

Z. 5. Das Epigramm des *Thomas Lansius* lautet:

Keppleri quae nomen habet, cur peccat imago?
Quae tanto errori caussa subesse potest?
Scilicet est terrae Keppleri regula, cursus:
Per vim hic sculptoris traxerat erro manum.
Terra utinam nunquam currat, semperque quiescat:
Quô sic Keppleri peccet imago minùs.

914. Florian Crusius an Kepler in Regensburg.

Genf, 5./15. Mai 1621

Crusius berichtet über seine Reise von Wien über Linz nach Genf, von wo aus sie nach Paris weitergehen soll, und über sein Befinden. Bei der Lektüre von *Campanellas* Werk: De sensu rerum et magia (Frankfurt 1620), bemerkt er eine Ähnlichkeit mit der Weltharmonik.

Z. 62. Diese Bemerkung ist scherzhaft zu verstehen. Crusius stammt aus Litauen.

915. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

[Tübingen], 21./31. Mai 1621

Kepler bittet Bernegger, ihm des *Proclus* Hypotyposis astronomicarum positionum, Basel 1540, zu besorgen.

Z. 7. Zwei Tage später schrieb Schickard an Bernegger, er brauche Kepler den Proclus nicht zu schicken, da er ihm das Buch aus seiner eigenen Bibliothek zur Verfügung gestellt habe.

916. Kepler an Johann Friedrich von Württemberg.

[Stuttgart, Ende Mai 1621 a. St.]

Kepler bittet, man möge den fürstlichen Kanzleiadvokaten anhalten, die von ihm und dem Anwalt seiner Mutter eingereichte Defensionsschrift baldmöglichst zu bearbeiten, damit durch einen neuen Gerichtstag das peinliche Verfahren, das nunmehr 10 Monate währe, zu einem baldigen Ende gebracht werden könne.

917. Kepler an Johann Friedrich von Württemberg.

[Stuttgart], 10. Juni 1621 (a. St.)

Die äußerste Not, in die seine Mutter, aber auch er selbst geraten sind, zwingt Kepler, seine im vorausgehenden Brief vorgebrachte Bitte um Beschleunigung des Verfahrens zu wiederholen.

Der Kanzleiadvokat Gabelkofer wurde darauf laut Bescheid angewiesen, Keplers Bitte zu erfüllen, damit die fürstliche Kanzlei ferner unbehelligt bleibe.

918. Wilhelm Schickard an Matthias Bernegger in Straßburg.

[Tübingen], 11. Juli 1621 (a. St.)

Bernegger zeigt sich über Kepler verstimmt, weil dieser angeblich in Straßburg gewesen sei, ohne ihn aufzusuchen. Schickard entschuldigt Kepler, falls die Vermutung zutreffe. Sobald dieser zu ihm zurückkomme, werde er Bernegger wahrheitsgemäß berichten.

919. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

o. O. 11./21. August 1621

Von Buch IV der Epitome hat Kepler keine Exemplare mehr zur Verfügung. Seine Tochter fährt von Regensburg nach Linz, um die ganze Auflage zu holen. In einer Prozeßpause reist Kepler nach Frankfurt, um mit Tampach zu verhandeln. Die Herausgabe einer unter dem Pseudonym Prosper verfaßten Schrift will Kepler nicht weiter betreiben.

Z. 10. Die Verzögerung in dem Fortgang des Prozesses seiner Mutter benützte Kepler zu einer Reise nach Frankfurt, wo er mit finanzieller Unterstützung des Abtes Anton v. Kremsmünster die Bücher V–VII seiner Epitome, ferner die 2. mit umfänglichen Noten versehene Ausgabe seines erstmals 1596 erschienenen „Mysterium Cosmographicum" zum Druck geben konnte. Während seines Aufenthalts daselbst verfaßte er auf Drängen Tampachs die „Apologia pro suo opere Harmonices Mundi", die zusammen mit der 2. Auflage des „Mysterium Cosmographicum" vertrieben wurde.

Z. 12. Man darf annehmen, daß es sich bei den „libelli Prosperi", von denen schon in den Briefen Nr. 909 und Nr. 915 die Rede war, um Keplers Schrift „Wider der Calvinisten Lehre von der Vorsehung" (vgl. Brief Nr. 643 Z. 162f. in Bd. XVII) handelt. Das Pseudonym Prosper wählte Kepler ohne Zweifel deshalb, weil er sich als Vertreter der augustinischen Prädestinationslehre mit Prosper von Aquitanien verwandt fühlte. Dieser letztere war ein „begeisterter Anhänger des Hl. Augustinus und formgewandter Verteidiger seiner Gnaden- und Prädestinationslehre" (Lexikon für Theologie und Kirche VIII, 504), und die augustinischen Schriften De praedestinatione und De dono perseverantiae sind auf Veranlassung Prospers verfaßt. Ob Kepler die „libelli Prosperi" später doch noch veröffentlich hat, ließ sich bisher nicht feststellen.

Z. 15. *Bernegger* hatte in seiner eben erschienenen, bedeutendsten Schrift „Tuba pacis" (S. 361 f.) ohne Keplers Namen zu nennen, des Freundes Rat angeführt, im Kampf der Konfessionen eine irenische Haltung einzunehmen und alle Parteien in christlicher Liebe zu umfangen.

920. Kepler an David Origanus in Frankfurt a. d. Oder.

Regensburg, 24. Oktober/3. November 1621

Es ist Kepler in Frankfurt zu Ohren gekommen, daß Origanus in Keplers Ephemeriden bezüglich des Mondes etwas vermisse. Origanus möge seine Beanstandung in einem nach Regensburg adressierten Brief Kepler mitteilen. Es folgen einige Erläuterungen Keplers zu seiner Mondrechnung.

Z. 9. Siehe Brief Nr. 854 (Bd. XVII). Kepler hat später in den Vorreden zu seinen Ephemeriden für 1621 (Nr. VIII) und für 1629 Barbavarias Einwand anerkannt.

Z. 20. Siehe Bd. VII S. 456 ff.

Z. 60. Daß Kepler, angeregt durch des Origanus Einwand, den ganzen Fragenkomplex nochmals durchgedacht hat, zeigen die hier wiedergegebenen Randbemerkungen.

921. Florian Crusius an Kepler in Linz. Straßburg, 15. November 1621

Crusius berichtet von seinem Aufenthalt in Paris, wo er auf der Grundlage der harmonischen Spekulationen von Kepler und Campanella medizinische

Forschungen betrieb. Er verließ die Stadt vorzeitig wegen der Hugenottenunruhen. Unterwegs hat er die Sonnenfinsternis vom 21. Mai 1621 gesehen. Im Anschluß an die Prophezeiungen, die Kepler vor dem Eintritt dieser Finsternis veröffentlicht hatte, legt Crusius seine eigenen Gedanken darüber dar.

Z. 37. *Johannes Kepler*, Astronomischer Bericht von zweyen im abgelauffenen 1620. Jahr gesehenen grossen vnd seltzamen Mondsfinsternussen: Wie auch von der grossen Sonnenfinsternuß, so im jetzlauffenden 1621. Jahr den 11/21 Maji erscheinen wirdt, Ulm 1621.

Z. 54. Crusius versteht Keplers Gedanken über die Wirkung der am 21. Mai zu erwartenden großen Sonnenfinsternis nicht richtig, wenn er sie einseitig auf die katholische Partei beziehen zu dürfen glaubt. In Wirklichkeit hatte Kepler in der „beyläuffigen Muthmassung / wessen man sich bey jetzigem Zustand auff die grosse Sonnenfinsternuß deß 1621. Jahrs zuversehen haben möchte", nachdem er die Wirkungen der großen Sonnenfinsternisse der vergangenen 80 Jahre geprüft hatte, in vorsichtiger Weise seine Befürchtungen und Mahnungen gleichmäßig auf beide Parteien verteilt.

Z. 96. Vgl. Brief Nr. 808 Anm. zu Z. 79 (Bd. XVII) sowie Bd. V S. 398 f.

922. Johann Friedrich von Württemberg an Kepler in Linz.

Stuttgart, 19. November 1621 (a. St.)

Kepler wird ermahnt, sich bei der Herausgabe der Rudolphinischen Tafeln an den Vertrag mit Tengnagel zu halten und Brahes Beobachtungsbände und Instrumente wieder an den rechten Ort zu bringen.

Z. 4. Der Brief Kaiser Ferdinands II. an den Herzog von Württemberg vom 5. November 1621 ist in Abschrift vorhanden in Wien, Nat. Bibl. Cod. 9737[t] Bl. 349v–350. Es heißt darin, Kepler habe laut Vertrag von 1604 für die Herausgabe der Rudolphinischen Tafeln von Brahes Schwiegersohn Tengnagel Kopien aller Beobachtungen Brahes, zum Teil sogar die originalen Aufzeichnungen sowie mathematische Instrumente geliehen bekommen und diese später nach Linz gebracht. 1620 habe er sich unter Mitnahme dieser Handschriften und Instrumente von Linz nach Stuttgart begeben. Der Herzog möge Kepler zur unverzüglichen Herausgabe dieser Sachen anhalten. Der Brief Ferdinands war durch ein alarmierendes Schreiben Tengnagels an den Kaiser veranlaßt worden. Dieser war nämlich in Sorge wegen der Tychonischen Beobachtungen geraten, als er im Oktober 1621 auf der Durchreise in Linz gehört hatte, Kepler sei mit seiner Familie abgereist.

923. Kepler an Franz Gansneb Tengnagel in Passau.

Linz, 20. Dezember 1621

Kepler beruhigt Tengnagel wegen der Braheschen Beobachtungen. Er habe sie während seiner längeren Abwesenheit von Linz, in einer besonderen Truhe

verschlossen, im Ständehaus hinterlegt und sie jetzt nach seiner Rückkehr wieder an sich genommen. Man könne ihn also keiner Vertragsverletzung beschuldigen.

Z. 6. Siehe den vorausgehenden Brief.

924. Julius Friedrich von Württemberg an Kepler in Linz.

Watzkirchen, 11. Dezember 1621 (a. St.)

Der Herzog, ein Bruder des regierenden Herzogs, will Kepler zum Dank für eine astrologische Beratung die Werke Campanellas schicken.

925. Wilhelm Schickard an Matthias Bernegger in Straßburg.

Tübingen, 25. Dezember 1621 (a. St.)

Kepler ist nach Hause zurückgekehrt, nachdem seine Mutter freigesprochen worden ist.

926. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

Ulm, 19. März 1622 (a. St.)

Den Überbringer des Briefes, einen seiner Schüler, empfiehlt Hebenstreit Kepler als Amanuensis.

Z. 21. Heinrich Ludwig Gebhardt stand seit August 1614 im Lande ob der Enns als Gewaltträger in den Diensten des Fürsten Karl von Liechtenstein. Er hat sich im Dezember gleichen Jahres dort auch verheiratet. Kepler hat ihm die Schrift „Kanones pueriles" gewidmet.

927. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

[Ulm], 23. März 1622 (a. St.)

Private Mitteilungen. Hebenstreit kommt nochmals auf den in Brief Nr. 926 genannten jungen Mann zu sprechen. Klage über inflationistische Geldentwertung, die damit zusammenhängende Teuerung und über seine Besoldung, die hinter der Währung zurückbleibt.

Z. 12. Kepler war im Dezember 1621 von Ferdinand II. als kaiserlicher Mathematiker bestätigt worden. – *Peter Apians* Astronomicum Caesareum ist 1540 in Ingolstadt erschienen.

Z. 59. Die Klagen von Hebenstreit und Besold (vgl. Briefe Nr. 939 Z. 4ff., Nr. 940 Z. 29 ff. und Nr. 945 Z. 15 ff.) über die Teuerung werfen ein Licht auf die als die Zeit der Kipper und Wipper bekannten Jahre 1620–1623.

928. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

Ulm, 7. April 1622 (a. St.)

Von Keplers Schwager bekommt er keine Antwort. Klage über Teuerung und Hungersnot. In Tübingen wurden gegen zwei Professoren Verfahren wegen „Schwärmerei" eingeleitet. In Süddeutschland finden starke Truppenbewegungen statt.

Z. 3. Keplers Schwager Binder, vorher Pfarrer in Heumaden, war seit 1620 Pfarrer in Rosswälden bei Göppingen.

Z. 14. Theophrastus Paracelsus ist in seinen religiösen Schriften ausgesprochener Spiritualist, wie Valentin Weigel und Caspar v. Schwenckfeld, und von starkem Einfluß auf die ganze Gruppe der „Schwärmer", gegen die man in Tübingen mit besonderer Schärfe vorgeht. Die beiden Professoren, auf die Hebenstreit ohne Namensnennung nur anspielt, sind Christoph Besold und Joh. Bapt. Weiganmayer (?).

Z. 27. Ἐχέμαχος soll die griechische Übersetzung des Namens Hebenstreit sein.

929. Kepler an Sebastian Tengnagel in Wien. Linz, 21. April 1622

Kepler bittet den kaiserlichen Bibliothekar Tengnagel um den griechischen Text von *Plutarchs* De facie in orbe Lunae.

Z. 9. Bald nach seiner Rückkehr nach Linz Ende 1621 hatte Kepler seine schon 1609 verfaßte „Astronomie des Mondes" wieder hervorgeholt und begonnen, sie umzugestalten oder vielmehr sie durch Zusätze zu erläutern. Er dachte daran, dieser kleinen Schrift eine eigene Übersetzung von *Plutarchs* De facie in orbe Lunae beizufügen. Vgl. Brief Nr. 963.

Z. 16. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 919 Z. 10.

930. Kepler an Sebastian Tengnagel in Wien. Linz, 10. Mai 1622

Kepler empfiehlt einen Professor der arabischen und hebräischen Sprache (in Oxford und Löwen), den Ägypter Joseph Abudakan.

931. Kepler an Johann Oberndorffer in Regensburg.

Linz, 17./27. Mai 1622

Kepler bedankt sich für die freundschaftliche Hilfe, die der Arzt Oberndorffer, ein alter Bekannter aus der Grazer Zeit, seiner Familie während seines Aufenthalts in Württemberg hat angedeihen lassen. Er schickt ihm Geld zur Bereinigung der Schuld, die er bei dem Apotheker in Regensburg stehen hat. Das entliehene Exemplar der „Optik" will Kepler bei nächster Gelegenheit zurücksenden.

Z. 1. Oberndorffer war Pate von Keplers in Regensburg geborenem Töchterchen Cordula.

932. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

[Ulm], 2. Juni 1622 (a. St.)

Private Angelegenheiten. Mitteilung einiger Neuigkeiten.

933. Peter Crüger an Philipp Müller in Leipzig.

Danzig, 1. Juli 1622 (a. St.)

Crüger kritisiert die physikalischen Gedanken, die Kepler in die Astronomie eingeführt hat, ebenso die neuen Termini, das neue Rechenverfahren mit den Flächen und Keplers Spekulationen über die Größe der Planeten. Die Tychonischen Beobachtungen seien von Kepler für seine Harmonik und seine Epitome zugestutzt worden. Die richtigen Zahlen erwartet Crüger von Brahes einstigem Mitarbeiter Christian Severin Longomontanus, der seine „Astronomia Danica" ganz auf Tychonischen Beobachtungen und Hypothesen aufgebaut habe.

934. Kepler an Johannes Seussius in Dresden. [Linz], 15. Juli 1622

Dank für eine Schrift Philipp Müllers, die Seussius geschickt hat. Wie Müller gegen die Schwarmgeister aufgetreten sei, so habe auch er Anlaß gehabt, gegen derartige Schriften zu Feld zu ziehen. Kepler nimmt sodann zu einigen Thesen der Schrift Stellung, wobei er besonders auf seine Auffassung von der „condescensio Dei" hinweist. Schließlich bittet er, ihm die Gerüchte mitzuteilen, die während seines Aufenthalts in Württemberg über ihn ausgestreut wurden.

Z. 4. Die Schrift von *Philipp Müller* trägt den Titel: Examen quaestionum duarum famosarum, Leipzig 1622. Sie ist, ohne einen Namen zu nennen, gegen den Schwärmer Paul Nagel gerichtet, der eben in jener Zeit viel von sich reden machte.

Z. 13. Kanones pueriles, Bd. V S. 373 ff.

Z. 26. Appendix ad lib. V Harmonicorum, Linz 1619 (Bd. VI S. 369 ff.). *Kepler* hat dem Theosophen Robert Fludd (de Fluctibus) geantwortet in seiner Schrift: Pro suo opere Harmonices Mundi Apologia. Vgl. Bd. VI S. 381 ff. *Fludd* veröffentlichte bald danach (Frankfurt 1622) seine Replik: Monochordium Mundi Symphoniacum, auf die Kepler nicht mehr reagiert hat.

Z. 30. Die Bemerkung gegen die Rosenkreuzer findet sich in Bd. VI S. 445 Z. 33 ff.

Z. 41. *Kepler* in seiner Schrift: De stella tertii honoris in Cygno, Prag 1606. Siehe Bd. I S. 297 Z. 24 ff.

Z. 44. Op. Om. Bd. III S. 80. Brahe wendet sich daselbst gegen die Ausführungen des *Cornelius Gemma* in dessen Schrift: De naturae divinis characterismis, Antwerpen 1575.

Z. 45. Vgl. ebenda Bd. I S. 20.

Z. 48. De stella nova Kap. 27 (Bd. I S. 280 ff.). Vgl. auch Nova Kepleriana 4, hrsg. von *W. v. Dyck* und *Max Caspar* (Abhdl. d. Bay. Ak. d. Wiss. XXXI. Bd. 1. Abh. 1927), S. 36 f.

Z. 54. *Ambrosius Rhodius* in seiner Schrift: Cometa per Bootem anno 1618, Wittenberg 1619.

Z. 62. Der protestantische Mystiker Johann Arndt (1555–1621) wurde wegen seines Anschlusses an die katholische Mystik des Mittelalters viel bekämpft.

Z. 71. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 913.

Z. 82. Da Kepler den Grund seiner langen Abwesenheit von Linz vor den Leuten geheim gehalten hatte, konnten sich leicht Gerüchte bilden wie dieses, es sei auf seinen Kopf eine Prämie ausgesetzt worden. Bei der „Pragerischen Exekution", die nach der Niederlage des Winterkönigs, während Keplers Aufenthalt in Württemberg, stattfand, waren auch Freunde Keplers hingerichtet worden.

Z. 84. Keplers Brief ist nicht erhalten.

935. Christoph Besold an Kepler in Linz.

[Tübingen], 29. Juli 1622 (a. St.)

Besold bittet, einem jungen Mann, den er jahrelang in seinem Hause hatte, zu einem Unterkommen in Wien zu verhelfen.

Z. 3. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 928 Z. 14.

936. Philipp Müller an Kepler in Linz. Leipzig, 3. August 1622 (a. St.)

Müller geht ausführlich auf Keplers Brief (Nr. 934) an den gemeinsamen Freund Seussius ein. Er zeigt die Hintergründe des Streites zwischen Peter Crüger und Paul Nagel auf. Sodann berichtet er, wie er als Mediziner zu einem Lehrauftrag für Mathematik gekommen sei, von der er nicht viel verstehe. Keplers Auffassung von der „condescensio Dei" verwirft Müller nicht ganz. Da ihm vieles bei Kepler nicht verständlich ist, bittet er um Aufklärung, besonders über einige Stellen in der Epitome und der Harmonik.

Z. 25. Paul Nagel, Rektor der Schule zu Torgau, hat es in mehreren Schriften unternommen, die Deutung auffallender Himmelserscheinungen mit den Zahlen der Apokalypse in Zusammenhang zu bringen. Er hält es für unmöglich, daß Crüger als einem Astronomus rationalis „das Licht der Natur" gegeben sei, um solche Wunder des Himmels recht auslegen und verstehen zu können.

Z. 29. Vineta sua caedere sprichwörtlich = sich selbst ins Fleisch schneiden (s. *Horaz*, Ep. 2, 1, 220).

Z. 34. *Peter Crüger*, Send-Brief an den achtbaren und wohlgelahrten Herrn M. Paul Nagelium, Danzig 1621. – *Philipp Müller*, Examen quaestionum duarum famosarum, Leipzig 1622.

Z. 66. Mit „Cleopas" ist *Keplers* Schrift „Kanones pueriles" gemeint.

Z. 108. Vgl. *Verg.* Ecl. 3, 93.

Z. 119. Siehe Bd. VII S. 273 Z. 30 ff.

937. Peter Crüger an Philipp Müller in Leipzig.

Danzig, 9. August 1622 (a. St.)

Crüger versteht einige Stellen in Keplers Epitome nicht. Es sehe so aus, als ob Kepler „nach seiner Gewohnheit" die Sache mit Fleiß verdunkle.

Z. 10. Bd. VII S. 281 Z. 36 ff.

938. Kepler an Philipp Müller in Leipzig.

[Linz, nach dem 13. September 1622]

Antwort auf Brief Nr. 936. Kepler will mit Müller gern in ein Gespräch kommen über das Grenzgebiet zwischen Mathematik und Metaphysik. Darin finde er mehr Befriedigung als in der abstrakten Mathematik und sogar in der Astronomie. Sein ganzes Sinnen und Trachten sei auf die Schöpfung und die in ihr wirkenden Ordnungsprinzipien gerichtet. In dieser Richtung bewegen sich auch seine Gedanken über die „Herablassung Gottes", auf die Kepler hier nochmals ausführlich zu sprechen kommt, und über die Zeichen, die Gott den Menschen gibt. An der Analogie der regulären Körper mit den Stammeltern und ihren Nachkommen hält er fest. In langen Ausführungen unterrichtet er sodann Müller über seine Proportionenlehre und illustriert sie am Beispiel der Verhältnisse der Planetenabstände zu ihrer Größe (Epitome S. 484 f.). Von einem Widerspruch in seinen Aussagen über die Anziehung der Planeten durch die Sonne kann nicht die Rede sein. Zum Schluß kommt Kepler noch auf Müllers Fragen zur Kreisteilung und auf seine Unterscheidung der begrifflich erfaßbaren (wißbaren) und der begrifflich nicht erfaßbaren Größen zu sprechen. Dem regulären Siebeneck fehle jedes logisch vernünftige Sein. Er fordert Müller auf, sich mit diesen Betrachtungen zu beschäftigen. Mit der Methode der Cossisten komme man nicht weiter; sein Wunsch sei, daß die Zeit, die so viele an die Coss verlieren, auf die Erfassung des innersten Wesens der Dinge verwendet werde. In dem Postscriptum entwickelt Kepler ausführlich seine Aspektenlehre und ihr Verhältnis zu den musikalischen Intervallen. Veranlassung dazu gab eine Schrift des Abraham Bartolus, die Philipp Müller ihm als Geschenk überreicht hatte. Eine Aussprache über den Inhalt dieses Buches hält

Kepler für nötig, da dem Autor Keplers Schriften, ganz besonders aber seine Harmonice Mundi, als Führer gedient zu haben scheinen.

Z. 57. Vgl. Daniel Kap. 8.

Z. 92. Hier hat Kepler in der Briefabschrift später folgende Randnote angebracht: „Omnes binae quantitates ejusdem inter se generis inaequales continent aliquam inter se proportionem. At omnes binae proportiones simplices dissimiles, seu inaequales sunt binae quantitates ejusdem inter se generis. Ergò omnes binae proportiones simplices dissimiles seu inaequales continent aliquam inter se proportionem (·reduplicatam à me dictam, quia est proportio proportionum·)."

Z. 110. Am Rand der Abschrift hat Kepler folgende Ergänzung angebracht: „Sicut est 1 ad 9+, sic intervallum ☉ ⊕ ad intervallum ☉ ♄. Simplex. Haec est proportio Noncuplâ major. Sicut est 1 ad 30. sic periodus ⊕ ad periodum ♄. Simplex. Haec est proportio Trigecupla. Sicut est 2 ad 3. sic est proportio Noncuplâ major ad proportionem Trigecuplam. Reduplicata haec est proportio sesquialtera."

Z. 146. Randbemerkung Keplers in der Abschrift: „Cum quaero, quae sit proportio periodi ad orbem, inepta est quaestio; quia periodus est tempus, orbis est linea (·hoc loco·) seu iter. Cum verò quaero, quae sit proportio periodorum ad orbes, hic subintelligendum est aliquid, scilicet in hunc modum: Quae sit proportio Reduplicata proportionis simplicis periodorum, ad proportionem simplicem Orbium."

Z. 159. Randbemerkung Keplers in der Abschrift: „Haec igitur proportio periodorum ad Orbes est eadem per omnes bigas planetarum utcunque coaptatorum, Estque non aequalitatis proportio, ut concinnum visum est Aristotelj. Sed nec est dupla proportio, ut viderj alicui possit, non omnia ejus principia expendentj, sed est proportio sesquialtera per omnes bigas Planetarum."

Z. 166. An dieser Stelle bricht das Fragment des Originalbriefs in Paris ab. Der folgende Briefteil ist nach der Abschrift des Briefes in Pulkowo wiedergegeben. Der verlorengegangene Teil in Paris macht 2 Blätter (= 4 Seiten) aus.

Z. 211. Die Herleitung dieser These aus „archetypischen" Gründen findet man in Bd. VII S. 281 f.

Z. 242. Die kursiv gedruckten Sätze sind Zitate aus Müllers Brief Nr. 936 Z. 133 ff.

Z. 285. Vgl. Bd. VI S. 114 ff. Müllers Frage in Brief Nr. 936 (Z. 144) nach der „coelestis physica" hatte Kepler richtig verstanden. Nicht die Astronomia Nova, die den Untertitel „Physica coelestis" trägt, war gemeint, sondern die „coelestis musica", d. h. die Harmonice Mundi.

Z. 320. Der Abschrift fehlen Grußformel und Unterschrift. Das folgende Postscriptum ist bei dem Originalbrief-Fragment in Paris erhalten. Vgl. die ausführlichen Anmerkungen dazu in den Nova Kepleriana 4, hrsg. von W.

v. Dyck und *Max Caspar* (Abhdl. d. Bay. Ak. d. Wiss. XXXI. Bd. 1. Abh., 1927), S. 40 ff.

Z. 322. Im folgenden nimmt Kepler Bezug auf eine Schrift des ihm unbekannten Bartolus. Dieser scheint ihm der erste zu sein, der sich öffentlich über die Bedeutung harmonischer Planetenkonstellationen ausspricht und ihnen eine Einwirkung auf die Witterungsverhältnisse einräumt. Es ist nicht mehr ganz klar, welche Schrift des *Bartolus* Kepler in Händen hatte. Die „Musica mathematica", die 1614 als Anhang zum „Theatrum machinarum" des *Heinrich Zeising* in Altenburg in Meißen erschienen war, kann es kaum gewesen sein, da Keplers Weltharmonik damals noch nicht erschienen war. Die 1621 veröffentlichte Schrift „Aquila Esdraea", zu deren Abfassung der Komet des Jahres 1618 Anlaß gegeben hatte, erwähnt wohl S. 203 die Anwendbarkeit harmonischer Zahlen auf himmlische und irdische Verhältnisse, aber nicht in dem Sinne, von dem Kepler an der vorliegenden Stelle spricht.

Z. 371. Mysterium Cosmographicum Kap. 12 (Bd. I S. 39 ff.). De stella nova Kap. 9 (Bd. I S. 189 ff.). Prolegomena zu den Ephemeriden für 1617, S. 33 ff. Harmonice Mundi Buch IV, Kap. 6 (Bd. VI S. 257 ff.).

939. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

[Ulm], 7. September [1622] (a. St.)

Hebenstreit klagt wieder über Geldentwertung und Teuerung. Infolge der Erweiterung des Ulmer Gymnasiums sind ihm neue Aufgaben zugefallen. Er muß nun auch über praktische Philosophie und die Grundlagen der Sphärik unterrichten. Er schickt den „Boethius" und bittet um Keplers Ephemeriden.

940. Christoph Besold an Kepler in Linz.

[Tübingen, September 1622]

Besold bedankt sich für die freundliche Aufnahme, die Kepler dem in Brief Nr. 935 empfohlenen jungen Mann hat zuteil werden lassen. Die Untersuchungen gegen ihn wegen des Verdachts der Schwärmerei sind beendet. Er lehnt alle theologischen Neuerungen ab und bekennt sich feierlich zur Orthodoxie. Der Tübinger Theologe Thumm hat gegen 120 Sätze von Paracelsus und Weigel disputiert. Die allgemeine Teuerung hat zur Folge, daß man nur noch im Tauschweg Lebensmittel und Kleidung bekommt.

Z. 20. Die genannte Disputation des *Theodor Thumm* erschien (mit einer Widmung vom 29. Sept. a. St.) 1622 unter dem Titel: Impietas Wigeliana. Danach wurde die fehlende Datierung des Briefes ergänzt.

941. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

[Ulm], 18. Oktober 1622 (a. St.)

Mitteilungen über private Vorkommnisse und über die Zeitumstände. Da die entsprechenden Briefe Keplers fehlen, bleibt mehreres unverständlich.

942. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

[Ulm], 9. November 1622 (a. St.)

Einige private Geldangelegenheiten. Das Ulmer Gymnasium ist mit neuen Privilegien ausgestattet worden. Klage über die schlechten Zeiten.

Z. 3. Es ist *Keplers* „Schreibkalender sampt dem Lauff vnnd Aspecten der Planeten auff das Jahr Christi 1623".

943. Friedrich Rüttel an Kepler in Linz.

Stuttgart, 29. Dezember 1622 (a. St.)

Rüttel schickt mehrere Beobachtungen und bittet um Geburtsdaten aus dem Kaiserhaus.

Z. 4. Die mitgeteilten Beobachtungen stammen nicht von Rüttel, sondern von Wolfg. Rieger, Simon Marius, Mich. Mästlin und Joh. Krabbe. Sie sind in Bd. XV der Pulkowoer Mss. erhalten.

944. Wilhelm Schickard an Kepler in Linz.

Tübingen, 2. April 1623 (a. St.)

Schickard hat von dem Freund lange nichts mehr gehört. Er bittet ihn, doch von Zeit zu Zeit zu schreiben. Er hat große Schwierigkeiten mit einem optischen Problem, zu dessen Lösung er Kepler um seine Hilfe angeht, da er weder mit den „Paralipomena ad Vitellionem" noch mit Portas „Optik" weiterkommt. Nach dem Studium des Arabischen will er sich jetzt der aethiopischen Sprache widmen. Ist der neue Stern im Schwan wieder verschwunden? Schließlich beklagt sich Schickard über den hohen Preis, den er für den letzten Teil (die Bücher V–VII) von Keplers Epitome habe zahlen müssen. Wenn das Werk nicht so teuer wäre, würden sich mehr Käufer finden.

Z. 12. Als erster hatte Kepler im 4. Kap. der „Paralipomena" die mathematische Form des Brechungsgesetzes in zäher Bemühung zu finden gesucht, war aber nur zu einem näherungsweise gültigen Sekantengesetz gekommen. Das richtige Sinusgesetz wurde später von Willebrord Snellius und Descartes gefunden.

Z. 19. Die letzte Zahl der Tabelle ist fehlerhaft. Statt 48 muß es 50 heißen.

Z. 26. *Jo. Bapt. Porta*, De refractione optices parte libri novem, Neapel 1593, lib. II, Prop. 1 (S. 35 und S. 40 f.).

Z. 46. Als Lichtbrechungserscheinung sucht *Schickard* auch den Farbenwechsel der Feuerkugel zu erklären, die er am 7. Nov. 1623 (a. St.) beobachtet hatte. In seinem „Bericht von der Fliegenden Liecht-Kugel" (Tübingen 1624) taucht deshalb im 4. Kap. das Problem der Lichtbrechung wieder auf.

Z. 50. *Hieronymus Sirturus* rühmt in seinem „Telescopium" (Frankfurt 1618, Kap. 1, S. 9 f.) neben *Keplers* „Optik" und „Dioptrik" auch die „Optik" des Jesuiten *Franciscus Aguilonius* (Antwerpen 1613).

Z. 55. *Johannes Kepler*, Discurs von der Grossen Conjunction oder Zusammenkunfft Saturni vnd Jovis im Fewrigen Zaichen deß Löwen, so da geschicht im Monat Julio deß 1623. Jahrs, Linz 1623. Eine 2. Ausgabe ist im gleichen Jahr in Nürnberg erschienen.

Z. 59. Kimah ist die hebräische Bezeichnung für die Plejaden, Kesil die für das Sternbild Orion.

Z. 72. Daniel Hitzler war wegen des Verdachts der Teilnahme an der Böhmischen Verschwörung verhaftet worden. Nach seiner Entlassung aus dem Kerker (Jan. 1622) durfte er sein theologisches Amt in Linz nicht mehr ausüben. Er besaß, worauf Schickard hier hinweist, mathematisches Wissen und erfand selbst mathematische Instrumente.

Z. 75. Der 1600 von Blaeuw entdeckte Stern im Schwan, den *Kepler* in der kleinen Schrift „De stella tertii honoris in Cygno" (Prag 1606) beschrieben hat, war keine Nova, sondern, wie wir heute wissen, ein novaähnlicher veränderlicher Stern. Vgl. Bd. I S. 462.

945. Christoph Besold an Kepler in Linz.

[Tübingen], 2./12. April 1623

Kepler hatte Besold eine theologische Schrift, die er zu veröffentlichen beabsichtigte, zur Beurteilung vorgelegt. Besolds Rat ist zugleich seine Maxime in theologischen Streitfragen: sich ruhig verhalten, schweigen und den Ausgang Gott anheimstellen. Der Tübinger Theologenstreit scheint noch nicht beigelegt zu sein. Die Geldentwertung zwinge zu Tauschgeschäften. Den Namen von Keplers jüngst geborenem Söhnchen Fridmar kann Besold als Heiligennamen nicht finden.

Z. 3. Es handelt sich um das „Glaubensbekenntnis", das Kepler gegen Ende des Jahres 1623 anonym und ohne Angabe des Druckorts in Straßburg drucken ließ. Vgl. Brief Nr. 958. Die Schrift wurde von *W. v. Dyck* entdeckt und erstmals in den Nova Kepleriana 2 (Abhdl. d. Bay. Ak. d. Wiss. XXV. Bd. 9. Abh., 1912) nachgedruckt.

Z. 19. *Laurentius Surius*, De probatis vitis sanctorum, Köln 1570–1575 u. sp. – *Caesar Baronius*, Martyrologium Romanum restitutum, Rom 1586 u. sp.

946. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

[Ulm], 7. April 1623 (a. St.)

Hebenstreit klagt, daß seine Gegner ihn aus seiner Stellung verdrängen wollen. Der Drucker, der von Kepler einen Auftrag erhalten hatte, ist schwer erkrankt. Sodann äußert sich Hebenstreit in ausführlicher Weise über eine Stelle bei Paulus, die Kepler verwendet hat.

Z. 4. Es handelt sich um den in Brief Nr. 944 genannten „Discurs von der Grossen Conjunction".

Z. 14. Die Schrift wird von *Albrecht Weyermann* (Nachrichten von Gelehrten . . . aus Ulm, Ulm 1798) angeführt, war aber nirgends auffindbar.

Z. 18. Hebenstreit wurde noch im April seines Amtes enthoben unter Belassung des Gehaltes auf ein halbes Jahr. Die teils ehrenrührigen Anklagen, die sich auf seinen Lebenswandel bezogen, konnten nicht sicher bewiesen werden, entbehrten aber auch nicht jeglicher Grundlage.

Z. 31. Kepler hatte die Zahlenpropheten erneut angegriffen in seinem „Discurs" Bl. Aiijv – B. Bei dem „Numerianus" handelt es sich jedenfalls um Joh. Faulhaber, mit dem Hebenstreit einige Jahre früher eine scharfe Kontroverse gehabt hatte. Siehe Anm. zu Brief Nr. 857 Z. 12 (Bd. XVII).

Z. 36. Mit der Stelle 1 Kor. 3 (und 4) leitet Kepler sein „Glaubensbekenntnis" ein, das zu dieser Zeit noch nicht gedruckt vorlag; nur Freunden hatte er vereinzelt Einblick gegeben. Von derselben Stelle handelt das 26. Kap. des XXI. Buches von *Augustinus* „De civitate Dei".

Z. 51. *Migne*, PP. gr. 37, Brief Nr. 101, Sp. 193.

947. Peter Crüger an Kepler in Linz. Danzig, 12./22. April 1623

Nach längerer Unterbrechung nimmt Crüger die Verbindung mit Kepler wieder auf. Mit dessen Angabe über die Größe der Sonnenfinsternis von 1621 stimmen seine Ergebnisse nicht überein. Er versucht, aus Kepler ein Urteil über die „Astronomia Danica" des Longomontanus herauszulocken. Gegen die geradlinige Bewegung der Kometen, wie sie Kepler lehrt, erhebt er Einwände.

Z. 8. Ein Bruder von Keplers Frau war Schreiner und Bürger in Danzig. – Das falsche Gerücht, Kepler habe Stellung und Wohnsitz verloren, hatte sich verbreitet, als er von Sept. 1620 bis Nov. 1621 von Linz abwesend war, um seiner Mutter in dem Hexenprozeß beizustehen. Den Grund seiner Abwesenheit hatte er geheimgehalten. Vgl. auch Brief Nr. 934 Z. 82.

Z. 10. Astronomischer Bericht von zweyen im abgelauffenen 1620. Jahr gesehenen grossen vnd seltzamen Mondsfinsternussen: Wie auch von der grossen Sonnenfinsternuß, so im jetzlauffenden 1621. Jahr den 11/21 Maji erscheinen wirdt, Ulm 1621. In diesem Bericht hat Kepler die Größe der Sonnenfinsternis zu 10 digiti vorausberechnet. Im VI. Buch seiner Epitome

Astronomiae Copernicanae (Bd. VII S. 498 f. und S. 505 f.) zog er jene Finsternis als Beispiel heran. – Der ehemalige Rektor der Grazer Schule und Keplers Freund Johannes Papius ist am 11. April 1622 gestorben.

Z. 20. In Brahes Op. Om. Bd. III S. 320 ff.

Z. 35. Kepler hatte in Brief Nr. 831 (Bd. XVII S. 334) geschrieben, daß er eine Kometenschrift veröffentlichen wolle und darin die These vertrete, die Kometen bewegten sich gleichförmig und geradlinig. Darauf fragte *Crüger* in seinem „Uranodromus Cometicus" (Danzig 1619, Kap. 13, S. 84), wie Kepler sich diese Bahn näherhin denke. Inzwischen war, ebenfalls 1619, *Keplers* Schrift „De cometis libelli tres" in Ausgsburg erschienen (abgedruckt in Bd. VIII). Die Auseinandersetzung über diese Frage zwischen Kepler und Crüger zieht sich längere Zeit hin.

948. Peter Crüger an Philipp Müller in Leipzig.

Danzig, 15. April 1623 (a. St.)

Keplers Opposition gegen die übrigen Astronomen hat einen anderen Grund als die von Nagel.

949. Thomas Lansius an Kepler in Linz.

Tübingen, 11. Mai 1623 (a. St.)

Lansius bittet Kepler, sich eines jungen Mannes anzunehmen, der in Österreich eine Stellung suchen will.

950. Kepler an Wolf Widmar in Leonbach. Wels, 1. Juni 1623

Kepler bittet um Bereitstellung des halben Muths Getreide, das er bei dem Herrn v. Schallenberg gekauft hatte.

Z. 4. Marchtrenk ist ein Ort zwischen Linz und Wels. – In obderennsischem Landmaß ist 1 Muth = 30 Metzen. Vgl. Bd. IX S. 262.

951. Wolf Widmar an Kepler in Wels. o. D.

Widmar gibt auf Keplers vorausgehendem Brief den Bescheid, er könne das Getreide jederzeit abholen lassen.

952. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

Ulm, 26. Mai 1623 (a. St.)

Hebenstreit hat für Kepler wieder geschäftliche Dinge erledigt. Er beklagt sich über die Verfolgungen durch seine Gegner.

953. Wilhelm Schickard an Kepler in Linz.

Tübingen, 10. Juni 1623 (a. St.)

Schickard hat den Stern im Schwan, von dem er Kepler in Brief Nr. 944 berichtete, daß er verschwunden sei, nun doch wieder gesehen. Er erinnert Kepler an die optischen Schwierigkeiten. Um arabische Texte drucken zu können, hat er selbst die Matrizen zu arabischen Typen geschnitten.

Z. 4. Wegen des neuen Sterns im Schwan vgl. Anm. zu Brief Nr. 944 Z. 75. *Simon Marius* hatte in seinem Prognosticum auf 1615 (nicht im „Mundus Jovialis", wo Schickard vergeblich sucht) geschrieben, der Stern sei im Herbst 1613 ganz klein geworden und schwerlich mehr zu sehen. Das habe auch Kepler vermerkt, als sie miteinander zu Regensburg hierüber geredet hätten. Siehe *E. Zinner*, Zur Ehrenrettung des Simon Marius. Vierteljahrsschr. d. Astron. Ges. Jg. 77 (1942), S. 41.

Z. 24. *Wilhelm Schickard*, Astroscopium pro facillima stellarum cognitione noviter excogitatum, Tübingen 1623. Der Verfasser beschreibt darin die von ihm konstruierte Hohlkugel, auf deren Innenfläche die Sternbilder markiert sind, und die sich 3teilig öffnen läßt. Er hatte einige Exemplare davon in Kupfer angefertigt. Diese Vorrichtung will er jetzt durch ein kegelförmig zusammengerolltes Papier ersetzen, auf das die Sterne in geeigneter Weise aufgezeichnet werden.

954. Landgraf Philipp von Hessen an Kepler in Linz.

Butzbach, Juni 1623

Der Landgraf, dessen Anliegen die Vervollkommnung der Astronomie ist, hat Bedenken gegen die großen Ausmaße der Tychonischen Instrumente. Er wünscht in den Besitz eines von Brahe selbst für gut gehaltenen Instruments zu gelangen oder zu erfahren, wie es diesem möglich war, eine Beobachtungsgenauigkeit von 3–5 Sekunden zu erzielen. Er fragt ferner, ob Kepler ein Verfahren angeben könne, um bei der Dreiecksberechnung die Unsicherheit der Ergebnisse, die auch bei der logarithmischen Rechnung auftrete, zu beseitigen, ohne auf den großen Canon des „Opus Palatinum" zurückgreifen zu müssen.

Z. 22. Vgl. Bd. II S. 288 ff.

Z. 36. Die Beilage befindet sich nicht mehr bei dem Brief. *Chr. Frisch*, der sie noch gesehen hat, teilt in seiner Ausgabe der Op. Om. (Bd. VII S. 304) mit, daß es sich um die Aufgabe gehandelt habe, aus der gegebenen Länge und Breite des Polarsterns seine Deklination und Rektaszension zu berechnen. Die Rechnung habe 4 Blätter umfaßt. Siehe Keplers Antwort Brief Nr. 968 Z. 108 ff.

Z. 40. *Valentin Otho*, Opus Palatinum de triangulis, Neustadt 1596. Das Werk, das sich auf die Vorarbeiten von Joachim Rheticus stützt, enthält 15stellige trigonometrische Tafeln.

Z. 46. Der Platz für die Angabe des Tages ist im Original frei gelassen.

955. Kepler an Peter Crüger in Danzig. Linz, 15. Juli 1623

Antwort auf Brief Nr. 947. Kepler berichtet über sein Schicksal und die Erlebnisse in den Jahren 1620/21. Während seines Aufenthalts in Württemberg schrieb er den „Bericht von zweien 1620 gesehenen Mondfinsternissen" (Ulm 1621). Er hat eine Zusammenstellung über die Daten sämtlicher Finsternisse seit 1572 angefertigt, an deren Druck im Augenblick jedoch nicht zu denken sei. Von Crügers Schriften hat er nur eine einzige. In einer Beilage beweist er ausführlich, daß der Komet des Regiomontanus nicht 1475, wie Crüger meint, sondern 1472 erschienen und in geradliniger Bewegung über den Himmel gezogen sei.

Z. 30. Keplers Aufzeichnungen über die Sonnenfinsternis vom 21. Mai 1621, wie er sie in Stuttgart beobachtet hatte, sind erhalten in den Pulkowoer Mss. Bd. XV Bl. 121 ff. Der daselbst errechnete Wert für die Größe der Verfinsterung bewegt sich zwischen $9\frac{8}{60}$ und $9\frac{52}{60}$ digiti. Auf Bl. 123 bemerkt er: „impressa sunt 10. perperam". Er hält also den in dem „Astronomischen Bericht" vorausberechneten Wert für zu groß. Bei einer Wiederholung der Rechnung im Dez. 1621 hat er allerdings festgestellt, daß der von Crüger errechnete Wert $10\frac{1}{3}$ digiti der richtige sei (l. c. Bl. 123).

Z. 33. Das genannte Finsternisverzeichnis findet sich im XV. Bd. der Pulkowoer Mss.

Z. 44. *Christian Severin Longomontanus*, Astronomia Danica, Amsterdam 1622. – *Peter Crüger*, De motu magnetis, Disputatio, Danzig 1615. – *Peter Crüger*, Theoremata exegetica de Cometis, Danzig 1605. – *Christoph Hunich*, De cometis disputationes duae, Stettin 1608.

Z. 48. Discurs von der Grossen Conjunction, Linz 1623.

Z. 59. Es handelt sich um den Kometen, den Regiomontanus 1472 beobachtet hat und der dadurch bemerkenswert ist, daß er als erster Komet wissenschaftlich bearbeitet wurde. Kepler zieht bei seinen Darlegungen über das strittige Erscheinungsjahr die Angaben Jakob Zieglers heran, die *Hieronymus Cardanus* in seinem Werk: In Cl. Ptolemaei de astrorum judicijs libros commentaria (in der zur Verfügung stehenden Ausgabe Basel 1554, S. 152) wiedergegeben hat. Der Titel von Zieglers Schrift lautet: Conceptionum in Genesim mundi et Exodum, Commentarij ... Joannis de Monte Regio libellus de Cometa (Basel 1548, S. 172–174). Wie *E. Zinner* (Leben und Wirken des Johannes Müller von Königsberg, München 1938, S. 156 ff.) nachweist, geht das, was Ziegler mitteilt, nicht auf Regiomontan, sondern auf den Zürcher Arzt *Eberhard Schleusinger* zurück. In der diesem zugeschriebenen

Schrift: Thurecensis phisiti Tractatus de Cometis (ohne Titelblatt, Ort, Jahr und Drucker) beginnt auf Bl. 8 der „sermo particularis de cometa apparente anno Domini M. CCCC. LXXII". Die Bewegung des Kometen betreffend heißt es (Bl. 9v): „Idibus ianuarij visus est cometa sub libra cum stellis virginis. cum caput tardi motus erat. donec vicinaret alramek." Da Alramech der arabische Name für das ganze Sternbild Bootes oder auch nur für den Hauptstern Arctur ist (vgl. *W. Schickard*, Astroscopium, Tübingen 1623, S. 50), ist Keplers Vermutung Z. 81 f. dieses Briefes gerechtfertigt. Infolge eines Lesefehlers in Schleusingers Schrift setzt Ziegler als Jahreszahl 1475 ein. Das richtige Datum 1472 ist auch von *Johannes Schöner* überliefert, der in seinem Werk: Scripta Joannis Regiomontani, de Torqueto . . . et Observationibus Cometarum, Nürnberg 1544, die Beobachtung des Regiomontanus erstmals veröffentlicht hat. – Die in neuerer Zeit angestellte Berechnung der Bahn des Kometen schließt nicht aus, daß er am 21. Januar 40 Grade durchlief (*Ph. Carl*, Repertorium der Cometen-Astronomie, München 1864). – Ebenfalls auf Ziegler zurück geht der von Cardanus zitierte *Antonius Mizaldus*. Dessen „Cometographia, Paris 1549 (darin Lib. I, Cap. 17, S. 95–98 über den Komet 1475 des Regiomontanus), bekam *Kepler* einige Zeit später zu lesen. Er nahm dies zum Anlaß, in seinem 1625 erschienenen „Hyperaspistes" sich nochmals den ganzen Fragenkomplex vorzulegen (Orig. Ausg. S. 163 ff.). – *Jovianus Pontanus*, den Cardanus l. c. anführt, hat sich über den Kometen geäußert in der Schrift: Centum Ptolemaei sententiae (Ausgabe Basel 1540, S. 168). Er hat aber keine genaue Angabe über das Kometen-Jahr gemacht. – Die fehlerhafte Angabe des *Heinrich Bunting* steht unter dem Jahr 1477 in dessen „Chronologia" (Zerbst 1590).

Z. 105. Vgl. Bd. I S. 262 und Bd. IV S. 122.

956. Friedrich Rüttel an Kepler in Linz. Stuttgart, 15./25. Juli 1623

Rüttel wünscht Auskunft über den genauen Moment der großen Konjunktion. Wenn er Beobachtungen der Mondfinsternis vom 15. April 1623 bekommt, will er sie Kepler mitteilen. Er fragt nach Keplers Ephemeriden und den Rudolphinischen Tafeln, da das „Supplementum Ephemeridum" des Magini unzuverlässig sei.

957. Peter Crüger an Philipp Müller in Leipzig.

Danzig, 1./11. August 1623

Keplers Schriften seien so verwunderlich wie der Mann selbst.

958. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

[Linz], 21. August 1623

Kepler bittet Bernegger, er möge das beiliegende Manuskript (es handelt sich um Keplers „Glaubensbekenntnis") in nicht mehr als 100 Exemplaren

auf seine Kosten in Straßburg drucken lassen und auf strenge Geheimhaltung bedacht sein.

Z. 11. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 945 Z. 3.

959. Caspar Odontius an Kepler in Linz.

Altdorf, 24. August 1623 (a. St.)

Odontius, der vor 18 Jahren (für kurze Zeit) Kepler bei den Rechnungen für seine Astronomia Nova geholfen hatte, erinnert diesen an das damals gegebene Versprechen, ihm ein Exemplar des fertigen Werks schenken zu wollen. Er und zwei andere Professoren der Universität Altdorf haben dem Nürnberger Rat nahegelegt, einen finanziellen Beitrag zum Druck von Keplers Rudolphinischen Tafeln, auf die man schon lange warte, zu leisten.

960. Matthias Bernegger an Kepler in Linz.

[Straßburg], 13./23. September 1623

In Erwiderung auf Keplers Brief Nr. 958 berichtet Bernegger, er habe bereits die Korrektur des 1. Bogens jener Schrift gelesen und hoffe, daß der Druck in 3 Tagen fertig sei. Eine 2. Korrektur zu lesen sei ihm nicht möglich.

961. Peter Crüger an Kepler in Linz. Danzig, 15./25. September 1623

Antwort auf Brief Nr. 955. Crüger gibt Auskunft über fremde und eigene astronomische Schriften und berichtet über seine Beobachtung der Sonnenfinsternis vom 21. Mai 1621, die er mit dem im 11. Kap. der „Optik" beschriebenen Keplerschen Ekliptikinstrument gemacht hat. Bezüglich des Regiomontan-Kometen nimmt er Keplers Argumentation für das Jahr 1472 an, von der geradlinigen Bewegung will er sich jedoch nicht überzeugen lassen.

Z. 10. *Paul Nagel*, Astronomiae Nagelianae fundamentum verum et principium nova, Leipzig 1622. – *Peter Crüger*, Rescriptum auf M. P. Nagels Buch, dessen Titul: Astronomia Nageliana, Danzig 1622. – *Peter Crüger*, Send-Brief an den achtbaren und wohlgelahrten Herrn M. Paul Nagelium, Danzig 1621. – *Peter Crüger*, Uranodromus Cometicus, Danzig 1619.

Z. 101. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 859 Z. 37 (Bd. XVII S. 515).

962. Wilhelm Schickard an Kepler in Linz.

[Tübingen], 20. September 1623 (a. St.)

Schickard hat immer wieder versucht, von Mästlin das Manuskript von Keplers „Logarithmen" herauszubekommen. Jetzt ist es ihm endlich gelungen. Erste Mitteilung über die von ihm konstruierte Rechenmaschine.

Wenn er seine von Kepler abweichende Auffassung über die Nova Cygni nicht in gehöriger Weise vorgebracht habe, so entschuldigt er sich (Z. 15) mit einem Vers von *Hesiod* (Op. 24).

963. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Linz, 4. Dezember 1623

Kepler hat Druckfehler in seinem „Glaubensbekenntnis" gefunden. Er hat die „Astronomia Lunaris" wieder vorgenommen und ist dabei, sie umzuarbeiten bzw. durch Anmerkungen zu erläutern. Er sucht nach einer griechischen Handschrift von *Plutarchs* De facie in orbe Lunae, da er daran denkt, seine Astronomie des Mondes zusammen mit dieser Schrift sowie mit *Lucians* „Vera historia" herauszugeben. Wie denkt Lingelsheim über diesen Plan? Wie wäre es, wenn er selbst als Gegenstück zu Campanellas „Sonnenstaat" einen „Mondstaat" schriebe?

Z. 11. Vgl. Brief Nr. 929. – Kepler bediente sich der 1592 in Frankfurt erschienenen lateinischen Plutarch-Ausgabe von *Xylander*.

Z. 25. Dieses Fernrohr hatte Paul Guldin als Geschenk seines Ordensbruders Nikolaus Zucchi für Kepler nach Linz gebracht.

964. Kepler an Edmund Gunter in London. Linz. 4. Dezember 1623

Kepler bedankt sich für *Gunters* „Canon triangulorum", London 1620, den der Verfasser ihm geschickt hatte. Er hat selbst Logarithmentafeln berechnet und hofft, daß sie bald gedruckt werden können. In den Briggs'schen Logarithmen, die Gunter seinen Tafeln zugrunde legte, glaubt er einen Fehler gefunden zu haben. Er anerkennt die Vorzüge dieser Logarithmen und spricht zum Schluß die Absicht aus, die Rudolphinischen Tafeln auf dekadische Logarithmen umzuarbeiten.

Z. 6. *John Neper*, Mirifici Logarithmorum canonis constructio, Edinburgh 1619. Die Schrift wurde nach seinem Tod (1617) von seinem Sohn Robert veröffentlicht.

Z. 14. *Henry Briggs*, Logarithmorum Chilias prima, London 1617.

Z. 21. Siehe Bd. IX S. 311 Z. 26. Der genauere Wert wäre 230258. 5092994.

Z. 26. Vgl. Bd. IX S. 281.

Z. 40. Die Fortsetzung erschien 1624 unter dem Titel: Arithmetica logarithmica sive logarithmorum chiliades triginta.

Z. 54. Vgl. Brief Nr. 1021 Z. 31 ff.

965. Ludwig von Hohenfelder an Kepler in Linz.

Weidenholz, 10. Dezember 1623

Hohenfelder übermittelt Kepler die kleine Schrift *Schickards*: Ignis versicolor è Coelo sereno delapsus, Tübingen 1623, und bittet um sein Urteil über das darin behandelte Phänomen.

966. Friedrich Rüttel an Kepler in Linz.

Stuttgart, 7. Dezember 1623 (a. St.)

Rüttel beklagt sich, daß er von Kepler keine Nachricht erhält. Er bittet aufs neue um die schon in Brief Nr. 943 angeforderten Geburtsdaten für seine österreichische Genealogie. Da er durch die Stuttgarter Buchhändler Keplers Schriften nicht bekommt, möchte er, daß ihm ein Exemplar von jedem Werk, das Kepler veröffentlicht, direkt von Frankfurt aus zugeschickt wird.

967. Job Hartmann von Enenkel an Kepler in Linz.

Wien, 26. Dezember 1623

Der mit Kepler schon seit langem befreundete Baron Enenkel fragt an, ob Kepler seine Ephemeriden über 1620 hinaus fortgesetzt habe, und bittet um Zusendung der Werke, die Kepler in den letzten 3 oder 4 Jahren publiziert hat.

968. Kepler an Landgraf Philipp von Hessen. [Linz, Dezember 1623]

Antwort auf Brief Nr. 954. Kepler weist den Landgrafen darauf hin, daß durch Vervollkommnung der Instrumente die Genauigkeit der Beobachtungen nicht nach Belieben gesteigert werden könne, und berichtet über seine praktischen Erfahrungen mit Brahes Instrumenten. An Beispielen erläutert er die abgekürzte Multiplikation und Division und die logarithmische Berechnung eines sphärischen Dreiecks. Schließlich fragt er an, wo der Landgraf die „Chilias Logarithmorum", die im Manuskript jetzt noch bei Schikkard in Tübingen liege, drucken lassen wolle.

Z. 15. Kepler hatte im Juli 1621 dem Landgrafen in Butzbach einen Besuch abgestattet.

Z. 36. Brahe Op. Om. Bd. V.

Z. 53. schlims = schief, schräg.

Z. 77. Das abgekürzte Rechenverfahren des Altdorfer Mathematikers Johannes Prätorius (Richter) ist nur als handschriftliche Aufzeichnung aus dem Jahr 1599 erhalten. Vgl. *Tropfke* I², 88.

Z. 94. *Bartholomäus Pitiscus* hat das Opus Palatinum (vgl. Anm. zu Brief Nr. 954 Z. 40) revidiert, verbessert und ergänzt in seinem Thesaurus mathematicus, Frankfurt 1613. – Der von Jost Bürgi 1588 vollendete Canon Sinuum ist nie im Druck erschienen und heute verschollen. Es befindet sich aber unter den Kepler-Mss. in Pulkowo (Bd. V Bl. 93–138) eine von Kepler verfaßte und geschriebene Einleitung zu diesem Canon. – *Henry Briggs'* Trigonometria Britannica wurde nach seinem Tod von Henry Gellibrand 1633 in Gouda herausgegeben.

Z. 107. *Edmund Gunter*, Canon triangulorum, London 1620. – *Benjamin Ursinus* hat in seinem Cursus mathematicus practicus, Kölln a. d. Spree 1618, die Neperschen Logarithmen auf 5 Stellen verkürzt. – *John Neper* (Baron Merchiston), Mirifici logarithmorum canonis descriptio, Edinburgh 1614.

Z. 114. Dies ist die einzige Rechnung, die Kepler mit dekadischen Logarithmen durchgeführt hat. Die Kennziffer ist nicht durch einen Punkt abgesetzt. Kepler bezeichnet log sin $(90-\alpha)$ als Antilogarithmus zu log sin α, und log tg, der bei Neper als Differentia die mittlere Spalte einnimmt, als Mesologarithmus (vgl. Rud. Tafeln Praec. S. 19). Es liegt hier also ein Versehen vor, da in der ganzen Rechnung unter Mesologarithmus log sin $(90-\alpha)$ zu verstehen ist.

969. Kepler an Paul Guldin in Graz. [Linz, 1623]

Der Brief ist abgedruckt im „Somnium, Appendix Geographica seu Selenographica". Kepler berichtet darin von den Erscheinungen auf dem Mond, die er mit dem ihm von Zucchi geschenkten Fernrohr wahrgenommen hatte.

970. Benjamin Ursinus an Kepler in Linz.

Berlin, 7. Januar 1624 (a. St.)

Mit dem herzlich gehaltenen Schreiben nimmt Ursinus den seit 9 Jahren ruhenden Briefwechsel wieder auf. Er berichtet über seine Tätigkeit nach seinem Fortgang von Linz und erinnert sich in Dankbarkeit des Wohlwollens, das er im Hause Keplers als dessen Gehilfe und Vertrauter genossen hat.

Z. 10. Siehe Brief Nr. 920 Z. 53 f.

Z. 25. Beide Werke sind bald darauf im Druck erschienen: Magnus Canon logarithmicus, Kölln a. d. Spree 1624. – Trigonometria cum magno logarithmorum Canone, ebenda 1625. In der Vorrede zu dieser Schrift gedenkt Ursinus auch Keplers; er erklärt es für das größte Glück seines Lebens, mit ihm bekannt geworden zu sein. – *John Neper*, Mirifici logarithmorum canonis constructio, Lyon 1620.

971. Kepler an Ludwig von Hohenfelder in Weidenholz.

[Linz, Anfang 1624]

Antwort auf Brief Nr. 965. Kepler gibt die erbetene Stellungnahme zu Schickards Beschreibung einer Feuerkugel. Er berichtet von anderen Beobachtungen desselben Phänomens. Die Lichtkugel denkt sich Kepler, wie Schickard, als atmosphärische Erscheinung, durch salpetrige Dämpfe, die von der Erde aufsteigen, entstanden. Bei der Berechnung der Höhe, in welcher sich die Kugel bewegte, kommt Kepler zu einem viel größeren Wert als Schickard, der sie aus der Farbe und dem Glanz des Meteors abgeleitet hatte.

Hohenfelder ließ Keplers Brief Schickard zugehen. Dieser gab seinen ersten Bericht über die Feuerkugel bald in wesentlich erweiterter Form heraus. In diese zweite Fassung nahm er auch Keplers Brief in Auszügen auf.

Z. 24. Mons Cetius = Wienerwald. Mons Strenberg = Kahlenberg.

Z. 44. Im Text von Keplers Brief folgt hier der Absatz Z. 1–8.

972. Matthias Bernegger an Kepler in Linz.

Straßburg, 4./14. Februar 1624

Antwort auf Brief Nr. 963. Lingelsheim ist erfreut über Keplers Arbeit an der „Astronomia Lunaris" und wünscht deren baldige Veröffentlichung zusammen mit der Schrift des Plutarch. Bernegger stellt gerne sein Exemplar der griechischen Ausgabe des Plutarch zur Verfügung. Er will mit einem Pariser Bibliothekar wegen der Ergänzung der Lücken in diesem Text verhandeln.

Z. 18. *Isaak Habrecht*, Kurtzer, wahrhaffter vnd grundlicher Bericht, von einer wunderbaren grossen, vom Himmel gefallenen Fewr-Kugel, Straßburg 1623. Habrecht hat in einem Anhang zu diesem Bericht die in Brief Nr. 965 genannte Schrift Schickards ohne dessen Wissen in deutscher Übersetzung nachgedruckt.

973. Kepler an Peter Crüger in Danzig. [Linz], 8./18. Februar 1624

Mit Befriedigung stellt Kepler fest, daß auch Longomontanus die Unzuverlässigkeit der ptolemäischen Beobachtungen erkannt hat. Er selbst ist damit beschäftigt, die Planetenkonstellation bei der Erschaffung der Welt zu berechnen. Dabei ist er auf eine Schwierigkeit bei Ptolemäus gestoßen, die ihn veranlaßt, Crüger um die Berechnung der Planetenörter nach Ptolemäus und nach den Prutenischen Tafeln zu bitten. Des weiteren zeigt er an einem Beispiel, wie er selbst bei der Berechnung der Planetenörter vorgeht.

Z. 3. Vgl. Brief Nr. 961 Z. 21 ff. Die „Astronomia Danica" ist 1622 erschienen, nicht 1621, wie Crüger an dieser Stelle angibt.

974. Kepler an Peter Crüger in Danzig. [Linz], 28. Februar 1624

Antwort auf Brief Nr. 961. Einleitend berichtet Kepler über die Gefahr, die seine Familie i. J. 1621 bedrohte. Daß Crüger nicht durch Strauß und seinen eigenen Bruder über die Sache unterrichtet worden sei, wundert ihn. Er mißbilligt es, daß Crüger sich mit Nagel in eine Auseinandersetzung einläßt. Das sei des gelehrten Crüger nicht würdig. Kepler will die europäische Karte für die Rudolphinischen Tafeln verbessern und bittet zu diesem Zweck um kartographisches Material, vor allem aus dem Osten. Sodann verteidigt er seine Meinung, daß bei den Positionsangaben des Kometen von 1472 Arctur statt Spica zu lesen sei. Den folgenden, längeren Teil des Briefes bildet Keplers Berechnung der Sonnenfinsternis vom 11. Mai 1621 (a. St.). Während Hitzler in Linz nur den Anfang dieser Finsternis sehen konnte, beobachtete der Landgraf v. Hessen nur deren Ende. Anschließend rechtfertigt Kepler seine physikalische Mondtheorie, bei der er nicht mit optischen Täuschungen zu operieren brauche. Er zählt die Gründe auf, warum er an dieser Theorie, auf die er stolz ist, festhalte, obwohl Longomontanus und Mästlin sie ablehnten. Die kleinere Sonnenparallaxe gegenüber Ptolemäus wird von den Finsternisbeobachtungen gefordert. Kepler verweist auf das 4. Buch seiner Epitome und bittet Crüger, auch Longomontanus zum Studium dieses Buches zu veranlassen. Er vermutet, daß die zu kritisierende Auffassung des Ptolemäus von der Veränderlichkeit der Ekliptikschiefe auf falsche Schattenbeobachtungen von Eratosthenes zurückzuführen sei. Zu der Kometenschrift Crügers bemerkt Kepler, daß auch Cardanus von Steinen berichte, die vom Himmel gefallen seien, und Schickard vor kurzem erst eine Feuerkugel beobachtet habe. Schließlich kommt Kepler auf das mysteriöse „Animal generis neutri" und damit zusammenhängende kirchliche Fragen zu sprechen. Dem Brief fügt er seinen Kalender auf 1624 bei, der in Graz öffentlich verbrannt wurde, und bittet Crüger, ihn durchzulesen und ihm mitzuteilen, ob er eine Stelle finden könne, die dieses Vorgehen rechtfertige.

Z. 3. D. i. Brief Nr. 973.

Z. 87. Die Unterlagen für die folgende Berechnung sind erhalten in den Pulkowoer Mss. Bd. XV Bl. 121–125.

Z. 126. In der Zahl 55.13 steckt ein Rechenfehler; sie müßte 54.13 lauten.

Z. 204. Vgl. den Briefwechsel aus den Jahren 1604/1605, Briefe Nr. 287 und Nr. 323 in Bd. XV.

Z. 251. Siehe *Ptolemäus*, Almagest I, 12 (ed. *Heiberg* I, 68).

Z. 294. Kepler spricht hier von *Crügers* Schrift: Uranodromus Cometicus, Danzig 1619.

Z. 298. *Aristoteles*, Meteor. I, 7.

Z. 309. *Hieronymus Cardanus*, De rerum varietate, Basel 1557, lib. XIV, cap. 72, p. 949.

Z. 311. Siehe Brief Nr. 971.

Z. 327. Die vorliegenden Ausführungen Keplers über das Tier generis neutri sind ein wesentlicher Beitrag zur Aufhellung der Frage, wen Kepler mit dem in seinem Prognosticum auf 1618/19 und am Schluß seiner Kometenschrift genannten Tier gemeint hat. Vgl. darüber die Anmerkung zu Brief Nr. 859 in Bd. XVII.

Z. 331. *Peter Crüger*, l. c.

Z. 352. *Sixtus ab Hemminga*, Astrologiae ratione et experientia refutatae liber, Antwerpen 1583.

Z. 361. Das beigelegte Dokument ist Keplers „Glaubensbekenntnis".

975. Wilhelm Schickard an Kepler in Linz.

Tübingen, 25. Februar 1624 (a. St.)

Von den Fragen, die Kepler in einem ausführlichen, jedoch verschollenen Brief an Schickard gestellt hatte, beantwortet dieser aus Zeitmangel nur drei. Die erste betrifft den Stern β Ceti, bei dem Schickard auf Grund einer schon ein paar Jahre zurückliegenden Beobachtung im Fixsternkatalog Tychos einen Druckfehler vermutet hatte. Bei der zweiten geht es um den Streit zwischen Schickard und dem Straßburger Arzt Habrecht über die Beobachtung einer „Fliegenden Feuerkugel". Die dritte und wichtigste Frage bezieht sich auf die von Schickard in Brief Nr. 962 erwähnte Rechenmaschine. Von ihr gibt Schickard hier eine zwar gedrängte, aber doch ausreichende und vor allem durch eine Skizze der Außenansicht unterstützte Erklärung. Leider muß er Kepler mitteilen, daß ein zweites Exemplar der Maschine, das für ihn in Arbeit war, halbfertig durch Feuer vernichtet wurde. Der Rest des Briefes ist persönlicher Art: Eine Neuigkeit von Lansius, Dank für den Kalender auf 1624 und das „Glaubensbekenntnis", Empfehlung eines sprachenkundigen Mannes und Befürwortung der Bitte eines Theologiestudenten um Material zur Genealogie Christi. – Was die Datierung des Briefes auf 25. Februar betrifft, so ist nach dem Gregor. Kalender, an den Kepler gebunden ist, der Matthias-Tag in Schaltjahren der 25. Februar, weil der 24. als der Schalttag (Bissextus) betrachtet wird. Schickard spielt jedoch auf die württembergische Regelung an, nach welcher der 25. Februar der Schalttag ist und infolgedessen der 24. der Matthias-Tag.

Z. 6. Diese Skizze, die den Text erst voll erklären würde, ist nicht mehr vorhanden.

Z. 12. Schickard benützte die von Tampach in Frankfurt 1610 besorgte Ausgabe der Progymnasmata. Dort steht im Sternkatalog (S. 270) für die „Lucida caudae" im Walfisch (= β Ceti nach heutiger Benennung) der von ihm beanstandete fehlerhafte Wert, während die 1. Ausgabe der Progymnasmata (Prag 1602) die richtige Länge 26° 56′ ♈ bringt *(Tychonis Brahe* Op. Om. Bd. II S. 277).

Z. 14. Die Schrift *Schickards*, um die es hier geht, hat den Titel: Weiterer Bericht von der Fliegenden Liecht-Kugel (Tübingen 1624). Vgl. dazu die Anm. zu Brief Nr. 972 Z. 18 und Nr. 985 Z. 5.

Z. 20. Die zu dem Text gehörige Skizze der Rechenmaschine schien bisher zu fehlen. In Wirklichkeit war sie nur innerhalb der Pulkowoer Mss. an eine Stelle (Bd. XX Bl. 117 v) versprengt, zu der sie in gar keiner Beziehung steht. Sie wurde von Franz Hammer, der noch eine weitere, offenbar frühere Zeichnung unter Schickards nachgelassenen Papieren (Stuttgart, Landesbibl. Cod. hist. 4° 203) fand, wieder entdeckt. Die Arbeitsweise der Maschine wurde von Herrn *B. v. Freytag-Löringhoff* (Tübingen) erklärt. Literatur: *B. v. Freytag-Löringhoff:* Über die erste Rechenmaschine. Physikalische Blätter 1958, S. 361–365. – *Franz Hammer:* Nicht Pascal, sondern der Tübinger Professor Wilhelm Schickard erfand die Rechenmaschine. Büromarkt 13 (1958) S. 1023–1025.

Z. 40. Schickards Emblem ist nicht mehr vorhanden.

Z. 52. Siehe Brief Nr. 976.

Z. 55. Dem Brief fehlt die Unterschrift Schickards.

976. Johannes Falco an Kepler in Linz.

[Tübingen, 25. Februar 1624 a. St.]

Falco wendet sich an Kepler mit der Bitte, ihm das Material zur Genealogie Christi nach Matthäus und Lukas, das er wohl für die verschollene Harmonia Evangelistarum (vgl. Bd. V S. 399) zusammengetragen hatte, für einige Zeit zu überlassen. – Der Brief war Schickards Schreiben Nr. 975 beigelegt.

977. Kepler an Paul Guldin in Wien. Linz, 28. März 1624

Der Brief Guldins, auf den Kepler antwortet, ist nicht erhalten. Der Abschnitt Z. 31–46 über die Sonntagsevangelien im Kalender auf 1624 ist deshalb nicht recht verständlich. Alles übrige ist klar: Einleitend bittet Kepler Guldin um Übermittlung zweier Bücher an P. Zucchi, von dem er durch Vermittlung Guldins ein Fernrohr geschenkt bekommen hatte. Ferner bittet er um Guldins Fürsprache, damit ihm das von den oberösterreichischen Ständen für die Widmung der Neuausgabe des „Mysterium Cosmographicum" verwilligte Honorar von 300 fl. ausbezahlt werde, nachdem ihm mit dem Kalender in Graz ein großes Mißgeschick passiert war. Er berichtet weiter, daß die Rudolphinischen Tafeln druckfertig seien und daß sie auf eine ausgezeichnete Konstellation am 24. Juli 3993 v. Chr. hinweisen, die Kepler mit dem Beginn der Welt in Beziehung bringt. Bedenken bleiben jedoch wegen einiger aus dem Rahmen einer Ausgangskonstellation herausfallenden Planetenstellungen, wegen der Differenz zwischen Rechnung und Beobachtung, vor allem bei Venus und Merkur, zur Zeit Hipparchs und wegen der erwiesenen säkularen Schwankungen in den mittleren Bewegungen. Soll man sie ehr-

lich zugeben oder im Interesse des Rufes der Wissenschaft verschweigen? Er erwartet kaiserliche Anordnungen für die Herausgabe der Tafeln.

Z. 11. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 963 Z. 25.

Z. 20. Keplers Kalender auf 1624 war im Dez. 1623 in Graz öffentlich verbrannt worden. Den wahren Grund dafür, der ihm bei der Abfassung des vorliegenden Briefes noch unbekannt war, erfuhr er erst später. Vgl. Brief Nr. 993 Z. 576 ff.

Z. 46. Sämtliche angeführten Daten sind Sonntage des Jahres 1624 (Sonntagsbuchstabe GF). Offenbar handelt es sich um eine fehlerhafte Notierung der Sonntagsevangelien in Keplers Kalender, die von Guldin beanstandet worden war. Da von dem Kalender auf 1624 nur noch das Prognosticum, aber nicht mehr das Kalendarium erhalten ist, läßt sich Näheres nicht sagen.

Z. 53. Vgl. Tabulae Rudolphinae, Praec. S. 52.

Z. 57. Kusch ist nach Gen. 10, 6 der älteste Sohn von Cham. Dieselbe Meinung, daß die Aethiopier ihre schwarze Hautfarbe einer totalen Sonnenfinsternis am Beginn der Welt verdanken, spricht Kepler auch Schickard gegenüber in Brief Nr. 1047 Z. 41 ff. aus.

Z. 81. *Horaz*, Art. poet. 139.

Z. 88. Die Unterschrift ist aus dem Brief herausgeschnitten worden.

978. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Linz, 19./29. März 1624

Zwei Söhne des Barons Erasmus v. Starhemberg, 16 und 15 Jahre alt, sollen mit Erzieher und Diener zum Studium nach Straßburg geschickt werden. Im Auftrag des Barons richtet Kepler an Bernegger die Anfrage, ob er die vier Personen mit voller Verpflegung in sein Haus aufnehmen, oder ob er gegebenenfalls eine andere Unterkunft empfehlen könne. Er bittet für sich um Abschrift der Stellen aus der griechischen Ausgabe von *Plutarchs* De facie in orbe Lunae, die den Textlücken unmittelbar vorangehen oder folgen, bedankt sich für das Schriftchen von Habrecht und spricht vor allem über die Bedingungen, unter denen er das von Schickard und Falco erbetene Manuskript, das Bernegger nach Tübingen weitergeben soll, zur Verfügung stellen will.

Z. 54. Vgl. Brief Nr. 972.

Z. 58. Das dem Brief beigelegte Heft enthält das Material Keplers zur vergleichenden Genealogie Christi nach Matthäus und Lukas. Der Stiftsrepetent Johannes Falco hatte kurz zuvor gebeten, darin Einsicht nehmen zu dürfen. Ob er tatsächlich darüber in Tübingen öffentlich disputiert hat, läßt sich nicht nachweisen. Vgl. die Briefe Nr. 982 Z. 29 ff., Nr. 985 Z. 2 ff., Nr. 1010 Z. 57 ff. und Nr. 1067 Z. 10 f. Die letzte Nachricht von dieser unbekannt gebliebenen und auch in keiner Handschrift mehr erhaltenen Arbeit Keplers scheint sich in

dem Catalogus universalis autum. Leipzig 1660, S. 34 zu finden. Dort kündigt Keplers Sohn Ludwig folgenden Titel an: „Speculum Sophicum, Naturae simulacrum renovatum exhibens, Cum Joannis Keppleri Notis in Genealogiam Christi, à D. *Ludovico Kepplero* annexis." Die Schrift ist aber nie erschienen.

979. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

[Ulm], 21. März 1624 (a. St.)

Hebenstreit empfiehlt einen Bekannten, der im Begriff ist, nach Linz zu reisen, und berichtet, wie er sich in seiner neuen Lage eingerichtet habe. Er wird immer wieder gefragt, ob Kepler seine Ephemeriden nicht fortsetze.

Z. 6. Die heute seltene Karte des Illertals von *Joh. Christ. Hurter* (1619) ist in einem Exemplar in dem städt. Museum in Memmingen nachweisbar.

Z. 20. Der ungewöhnliche Ausdruck „Catitterographia" bedeutet Buchdruckerei.

980. Matthias Bernegger an Kepler in Linz.

[Straßburg], 30. März 1624 (a. St.)

Der Brief dient als Empfehlungsschreiben für einen Straßburger Medizinstudenten, der Kepler persönlich kennenlernen möchte. Bernegger berichtet, daß er zur Regelung der Erbschaft seiner jüngst verstorbenen Mutter in seine österreichische Heimat reisen sollte. Im Augenblick bringt ihn die Ankündigung einer Gegenschrift aus dem Molsheimer Jesuitenkolleg gegen sein „Idolum Lauretanum", von dem ihm Kepler abgeraten hatte, ganz aus der Fassung. In dem Streit zwischen Schickard und Habrecht will letzterer Kepler als Schiedsrichter anrufen.

Z. 10. Bernegger war in Hallstatt in Oberösterreich beheimatet.

Z. 16. Die Gegenschrift gegen *Berneggers* „Idolum Lauretanum" (Straßburg 1619), die von *Peter Roest* verfaßte „Apologia pro Deiparae virginis Mariae camera et historia", erschien erst 1625 in Trier. – Der von Bernegger erwähnte Brief Keplers, der ihn zur Klugheit mahnte, ist nicht mehr bekannt.

981. Peter Crüger an Philipp Müller in Leipzig.

Danzig, 4./14. April 1624

Crüger bezweifelt aufs neue Keplers astronomische Ergebnisse. „Nicht alles, was scharfsinnig ist, ist auch richtig". Als Beispiel führt er die Sonnenparallaxe an, die Kepler im Vergleich zu Tycho Brahe wesentlich kleiner ansetzt, der kopernikanischen Hypothese wegen, „die mit den Zähnen zu verteidigen Keplers einzige Lust ist." Alles in der Tychonischen Astronomie komme ins Wanken, aber für Tycho sprechen die Sonnenfinsternisse. Die Polemik gipfelt in dem Schluß: „Die Hypothesen des Herrn Kepler unterschreibe ich also

nicht. Ich hoffe, Gott wird die wahre Theorie des Mars in anderer Art und Weise zu finden geben."

Z. 4. Die im folgenden herangezogenen Stellen finden sich in Bd. III S. 120 ff. und Bd. VII S. 279 und S. 505.

982. Matthias Bernegger an Kepler in Linz.

Straßburg, 4./14. Mai 1624

Antwort auf Brief Nr. 978. Bernegger bedauert, die Söhne des Barons Starhemberg nicht in sein Haus aufnehmen zu können, da er alle Räume, die er nicht selber bewohne, an eine Professorenwitwe vergeben habe. Er wolle aber für eine andere Unterkunft sorgen. Das Manuskript für Schickard habe er weitergeleitet. Wenn dieser es nicht veröffentlichen könne, wolle er sich darum annehmen.

983. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Linz, 10./20. Mai 1624

Antwort auf Brief Nr. 980. Die jungen Starhemberg reisen nach Straßburg ab. In den Streit zwischen Habrecht und Schickard wegen der Feuerkugel will sich Kepler nicht einmischen. Die Rudolphinischen Tafeln, seit 22 Jahren geplant und vorbereitet, sind druckreif, jetzt plagen ihn die „Geburtswehen". Wo sollen sie gedruckt werden? Wenn es in Österreich nicht möglich ist, welchen Ort soll er wählen? Einen, der schon verwüstet ist, oder einen, der noch darankommen kann?

Z. 13. Die Äußerung zu der Angelegenheit zwischen Bernegger und den Molsheimer Jesuiten, die durch ihren Anfang angedeutet ist, hat der Herausgeber der Epistolae mutuae, Berneggers Sohn Johann Caspar, unterdrückt.

Z. 16. Der Streit geht um die am 7. Nov. 1623 (a. St.) gesichtete Feuerkugel, über die *Schickard* das kleine Schriftchen: Ignis versicolor (Tübingen 1623) geschrieben hatte. Schickards Angaben über die Höhe des Meteors und seine Lichterscheinungen suchte *Habrecht* in seinem „Bericht von einer wunderbaren Fewr-Kugel" (Straßburg 1623) auf Grund eigener Beobachtungen zu berichtigen. Diesen Angriff auf die Glaubwürdigkeit seiner Mitteilungen parierte *Schickard* in einem umfangreichen „Weiterer Bericht von der Fliegenden Liecht-Kugel" (Tübingen 1624). Er unternimmt damit als erster den (verfehlten) Versuch der Bahnbestimmung eines Meteors.

984. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

Ulm, 11. Mai 1624 (a. St.)

Antwort auf einen verschollenen Brief Keplers. Nach einigen Vorbemerkungen persönlicher Art beantwortet Hebenstreit eine Anfrage Keplers, die

offenbar den Druck der Rudolphinischen Tafeln betrifft. Die Typen des verstorbenen Buchdruckers Meder sind weder verkäuflich, noch dürfen sie an einen Ort außerhalb Ulms verbracht werden. Wenn umgekehrt Kepler mit seinen eigenen Typen kommen wolle, sei eine geeignete Wohnung für ihn vorhanden. Hebenstreit gibt Kepler für den Fall unerwarteten Kommens Anweisung, wie er ihn finden könne.

985. Wilhelm Schickard an Kepler in Linz.

[Tübingen], 11. Mai 1624 (a. St.)

Schickard hat das erbetene Manuskript Keplers mit dessen Wünschen von Straßburg erhalten. Er hat Nachricht von einer neuen Lichtkugel, die bei Eßlingen beobachtet worden sein soll. Kepler möge doch nachdenken, ob es sich um eine Häufung der Erscheinung handle, oder ob sie früher nicht beachtet worden sei. Aus einem Scherz, den er sich in seiner zweiten Veröffentlichung über die Lichtkugel erlaubt hat, möchte Mästlin beim Senat eine große Aktion machen, Rektor, Kanzler und einige Professoren haben jedoch den Scherz verstanden. Immer noch denkt Schickard an eine Trigonometrie ohne Sinustafeln.

Z. 5. Es sind die restlichen Bogen von Schickards erweitertem Bericht über die Feuerkugel (vgl. Anm. zu Brief Nr. 975 Z. 14; die ersten 5 Bogen hatte er mit diesem Brief übersandt). Dem Bericht angehängt ist eine „Kurtze Antwort auff die Pyroscopiam Physicam Dn. P. Meyderlini". Schickard wollte, um den Leser nach den vorausgehenden langen Auseinandersetzungen mit Habrecht nicht zu langweilen, dem „guten Freund Meyderlin" aus Augsburg mit lachendem Mund die Wahrheit sagen. Er kleidete deshalb seine Entgegnung in einen satyrischen Aufzug ein, in dem Phoebus als Praeses studiorum öffentlich Audienz hält, bei der Meyderlin als Kläger, Schickard als Beklagter auftreten.

Z. 25. Von einer Trigonometrie ohne Sinustafeln hatte Schickard in Brief Nr. 779 (Bd. XVII) gesprochen, und Kepler hatte seine Bedenken gegen die Verwendung von Tafeln in Brief Nr. 785 zu zerstreuen gesucht. – Bechimath Happeruschim, Hoc est Examinis Commentationum Rabbinicarum in Mosen Prodromus, Tübingen 1624.

986. Friedrich Rüttel an Kepler in Linz.

Stuttgart, 5. Juni 1624 (a. St.)

Rüttel hat Keplers (nicht mehr erhaltenen) Brief samt dem Kalender auf 1624 empfangen. Da er von Kepler 2 Jahre nichts bekommen hat und befürchtet, daß Briefe und Pakete verlorengegangen seien, macht er auf gute Gelegenheiten zur Briefvermittlung aufmerksam. Sodann berichtet er über seine Beobachtung der Mondfinsternis vom 24. März 1624 (a. St.) und bittet wieder

um Geburtsdaten für seine österreichische Genealogie. Er verlangt aufs neue nach allen Schriften Keplers.

Z. 29. geraid = genau, deutlich.

987. Wilhelm Schickard an Kepler in Linz.

Tübingen, 6. Juni 1624 (a. St.)

Der Brief, der auf Vorrat geschrieben ist, damit er für einen unerwartet kommenden Boten bereitliege, enthält zunächst eine Reihe kleinerer Mitteilungen, auch Wiederholungen aus früheren Briefen. Sodann berichtet Schickard, daß er eine neue kartographische Aufnahme von Württemberg vorbereite, bei der er mit dem Rückwärtseinschnitt arbeiten wolle. Er gibt die Erklärung eines arabischen Textes, den Kepler ihm zugesandt hatte. Er möge doch endlich die Rudolphinischen Tafeln bringen, sich aber hüten, die mittleren Bewegungen ungleich zu machen.

Z. 22. *Georg Gadner*, Chorographia. Beschreybung des loblichen Fürstentums Wirtenberg, 28 Landtafeln aus den Jahren 1588–1596 (Faksimile-Ausgabe des Württ. Statist. Landesamts 1936).

Z. 36. Es handelt sich darum, einen Punkt H zu finden, von dem aus die Strecken AB und BC je unter vorgegebenem Winkel erscheinen. Schickard macht als erster bei der Landesvermessung von dem Hilfsmittel des Rückwärtseinschnitts (später Pothenotsche Aufgabe genannt) Gebrauch.

988. Thomas Lansius an Kepler in Linz. Tübingen, 6. Juli 1624 (a. St.)

Lansius empfiehlt Kepler seinen Namensvetter Stephan Lansius.

Z. 3. Der junge Mann war Kepler nicht unbekannt, da er ihm im Januar 1621 in Tübingen ins Stammbuch geschrieben hatte. Er ist wohl identisch mit jenem S. Lansius, der von Keplers letzter Krankheit und Tod einen ausführlichen Bericht nach Tübingen schickte (vgl. Brief Nr. 1146).

989. Matthias Bernegger an Kepler in Linz.

Straßburg, 12. Juli 1624 (a. St.)

Antwort auf Brief Nr. 983. Über seinen Streit mit den Jesuiten zeigt sich Bernegger sehr beunruhigt. Er glaubt, die Gegenschrift des Roest werde überhaupt nicht erscheinen; man habe ihn nur schrecken wollen. Wenn die Rudolphinischen Tafeln in Straßburg gedruckt werden könnten, würde er sich sehr freuen. Allein die Straßburger Drucker seien bekannt für ihre niedrige Geldsucht.

Z. 3. Bernegger gebraucht den Ausdruck „Acignii" für die Jesuiten. Ignatius v. Loyola war von dem Satiriker John Barclay „Acignius" genannt worden. Vgl. *A. Reifferscheid*, Quellen z. Gesch. d. geistigen Lebens in Deutschland

während d. 17. Jahrh. I. Briefe G. M. Lingelsheims, M. Berneggers u. ihrer Freunde, Heilbronn 1889, S. 754.

Z. 8. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 980 Z. 16.

990. Peter Crüger an Kepler in Linz. [Danzig], 15. Juli 1624 (a. St.)

Antwort auf Brief Nr. 974. Crüger verteidigt sein Vorgehen gegen Nagel. Sodann stellt er eine Zweifelsfrage nach der andern, weil er Keplers „Neue Astronomie" nicht verstanden hat. Die wichtigsten sind folgende. Keplers Mondtheorie gefällt ihm nicht. Er stößt sich ferner an dessen Flächensatz, ebenso an der Halbierung der Exzentrizität. Gar nicht einverstanden ist er, wenn Kepler die Sonnenparallaxe zu kaum 1′ annimmt, weil dadurch die Schiefe der Ekliptik verändert würde. Von Keplers Ellipsen will er nichts wissen. Dessen Wunsch, Ortsentfernungen in Polen, Rußland und Litauen zu erhalten, will Crüger nach Möglichkeit nachkommen. Anschließend berichtet er über ein Werk des Engländers Torporley, das ihm soeben in die Hand fiel. Er teilt die Gerüchte mit, die wegen Keplers Aufenthalt in Württemberg in Umlauf waren. In dem Kalender auf 1624 kann er nichts finden, was dessen Verbrennung rechtfertigen würde.

Z. 62. Vgl. Brief Nr. 981.

Z. 139. Es handelt sich um den Brief Nr. 973 vom 18. Febr. 1624, der erst 1625 in Crügers Hände gelangte.

Z. 146. *Nathanael Torporley*, Diclides Coelometricae, seu valvae astronomicae universales, London 1602.

Z. 162. Keplers Brief, den *Magini* in seinem „Supplementum Ephemeridum" (Venedig 1614, S. 241–253) veröffentlicht hat, ist wiedergegeben in Bd. XIV Nr. 190, die von Crüger zitierte Stelle darin S. 183 Z. 445 ff.

Z. 198. *Ludwig Lavater*, Cometarum omnium fere catalogus, Zürich 1556, Bl. D 6.

Z. 230. Siehe Anm. zu Brief Nr. 859 Z. 37 (in Bd. XVII).

991. Kepler an Paul Guldin in Wien. Linz, 30. August 1624

Kepler hat Guldin eine Bittschrift an den Kaiser wegen des Drucks der Rudolphinischen Tafeln zugehen lassen. Er beabsichtigt, wegen dieser Sache bei nächster Gelegenheit nach Wien zu reisen. Guldin möge ihn instruieren, was er dorthin mitbringen soll.

Z. 5. Der Verfasser des „Anti-Tycho" ist *Scipio Claramontius*, gegen den *Kepler* seine umfangreiche Schrift „Hyperaspistes" gerichtet hat.

Z. 13. Keplers Gutachten über die Megiser'sche Bibliothek in Brief Nr. 1028.

992. Friedrich Rüttel an Kepler in Linz.

Stuttgart, 24. August 1624 (a. St.)

Kepler möge seine Ephemeriden fortsetzen und sie bis 1572 zurück berechnen, da dieses Jahr durch viele Ereignisse ausgezeichnet sei.

993. Kepler an Peter Crüger in Danzig. Linz, 9. September 1624

Kepler beantwortet der Reihe nach die vielen Fragen Crügers in Brief Nr. 990. Von den 22 numerierten Antworten sind folgende wichtigeren zu erwähnen. 1. Seine Mondtheorie hat er an den Beobachtungen von 40 Mondfinsternissen erprobt. Restliche Unstimmigkeiten sucht er mit Lichtbrechungserscheinungen oder mit fehlerhaften Beobachtungen der Äquinoktien durch Ptolemäus und mit der Präzession zu erklären. Wegen der Sonnenfinsternisse verweist er auf seine Schrift, in der alle diese seit 80 Jahren beschrieben sind. Seinen „Hipparch" will er nicht mehr gesondert herausgeben, sondern in ein Werk einfügen, das er nach den Rudolphinischen Tafeln veröffentlichen möchte und das dem Almagest des Ptolemäus entsprechen soll. 2. Die Rudolphinischen Tafeln sind fertig; er bemüht sich beim Kaiser um die Mittel für den Druck. Er rät Crüger, die Epitome nicht beiseite zu legen, bis diese Tafeln erschienen sind, da ihre Lehren nicht mehr Kopfzerbrechen bereiten als die alten Hypothesen. 3. Kepler will die Berechnung der Prosthaphäresen aus ihren natürlichen Ursachen herleiten. Deshalb verwendet er die Dreiecksflächen. 4. An dem Beispiel einer Prosthaphäresenberechnung, zuerst nach der ptolemäischen, sodann nach der kopernikanischen Theorie, zeigt Kepler, daß die Berechnung nach seiner Methode nicht komplizierter ist. 5. Ausführlich verteidigt Kepler die Halbierung der Exzentrizitäten. 6. Die kleinere Sonnenparallaxe, wie sie Kepler gegenüber Brahe vertritt, ändert an der mittleren Bewegung der Sonne nichts Merkliches. 9. Kepler erläutert nochmals, obwohl er auf die Figur in der Epitome verweisen kann, jeweils an einer Figur die 3 ersten Ungleichheiten. in der Mondbewegung (Mittelpunktsgleichung, Evektion und Variation) 11. Beim Mond kann man, wenn man vor der Ellipsenform zurückschreckt, zur Not auch die Kreisform beibehalten. 12. Kepler legt seine Hypothese über die Bewegung des Mondes in Breite dar. 16. Die „mystische Zahl", von der er in anderer Weise schon lange Gebrauch macht, ist nichts anderes als das Verhältnis der Differenz der Abstände zweier Planeten von der Sonne zur Summe dieser Abstände. 18. Die Länge Danzigs zu berechnen ist deshalb schwierig, weil das Maß der Meile schwankt. Auch ist für die Längenbestimmung einer Sonnenfinsternis mehr zu trauen als einer Mondfinsternis. 20. Das Buch des Torporley kennt Kepler nicht. Er hält sich in Fragen der sphärischen Trigonometrie vor allem an Pitiscus, dessen Klassifizierung der sphärischen Dreiecke er übernimmt. Ausführlich behandelt er die Aufgabe, in einem sphärischen Dreieck, dessen 3 Seiten gegeben sind, die Winkel zu berechnen. 21. In einer Schrift gegen Claramontius, die eben im Druck ist, wird Kepler auch seine

von Crüger abweichende Meinung über den Kometen von 1472 zur Sprache bringen. 22. Schließlich gibt er eine zusammenfassende Darstellung des Hexenprozesses gegen seine Mutter und berichtet über die Gerüchte, die aus diesem Anlaß über ihn verbreitet wurden.

Z. 12. Dieser Katalog der Finsternisberechnungen ist erhalten in den Pulk. Mss. Bd. XV Bl. 1–61. Kepler hat ihn nicht zum Druck gebracht. Er wurde erstmals veröffentlicht von *Ch. Frisch*, Joannis Kepleri Op. Om. Bd. III S. 550 ff.

Z. 29. Vgl. Bd. VII S. 495 f.

Z. 46. *Christian Severin Longomontanus*, Astronomia Danica, Amsterdam 1622, S. 33 ff. – Vgl. Bd. VII S. 523.

Z. 59. Astronomischer Bericht von zweyen . . . Mondsfinsternussen . . . Mit kurtzer Widerholung aller grossen Sonnenfinsternussen, so innerhalb achtzig Jahren in Europa gesehen worden, Ulm 1621.

Z. 170. Die Benennungen stammen aus der Figur, die in Bd. VII S. 373 wiedergegeben ist.

Z. 179. Vgl. *Homer*, Ilias 10, 224.

Z. 249. Siehe Bd. VII S. 159 Z. 36 f.

Z. 344. Siehe Bd. VII S. 324 Z. 4 und die Anmerkungen zu diesem Absatz.

Z. 367. Siehe die Figur S. 204.

Z. 390. Vgl. die Tabelle in Bd. III S. 341.

Z. 404. Zu diesen Ausführungen vgl. auch die Anm. zu Brief Nr. 190 Z. 158.

Z. 438. Anspielung auf *Verg.* Ecl. 3, 104.

Z. 448. Vgl. Brief Nr. 973 Z. 37 ff.

Z. 457. *Barth. Pitisci* Trigonometriae sive de dimensione Triangulorum libri quinque, Ausg. Augsburg 1608, Lib. IV, Ax. 4.

Z. 484. Diese Mitteilung, die erste über die Neperschen Logarithmen, hatte der Schotte John Craig in einem Brief vom 27. März 1592 an Brahe gegeben. Vgl. Brahe Op. Om. Bd. VII S. 335 Z. 28 ff.

Z. 508. Die Lösung der Aufgabe, in dem sphärischen Dreieck VSP, dessen drei Seiten VS = a, VP = b, PS = c gegeben sind, die Winkel zu berechnen, gelingt Neper durch die Formel $\sin\frac{\alpha}{2} = \sqrt{\frac{\sin S_b \cdot \sin S_c}{\sin b \cdot \sin c}}$. Diese Lösung scheint Kepler ermüdend (Z. 516 f.). Er sucht deshalb durch sukzessive Approximation ans Ziel zu gelangen. Sein Gedanke ist, durch die Senkrechte SR von S auf VP (siehe Figur S. 210) ein rechtwinkliges Dreieck SRP herzustellen mit Winkel RPS = Winkel VPS. Bezeichnet man RV = z, so gilt

$$\cos(z + b) \cdot \cos(RS) = \cos c$$
$$\cos z \cdot \cos(RS) = \cos a, \text{ also}$$
$$\frac{\cos(z + b)}{\cos z} = \frac{\cos c}{\cos a}.$$

Nun bildet Kepler die Folgen $x_1, x_2, x_3 \ldots$ und $z_1, z_2, z_3 \ldots$ durch die Gleichungen

$$\cos x_1 = \frac{\cos c}{\cos a}$$
$$z_1 = x_1 - b$$
$$\cos x_1 \cdot \cos z_1 = \cos x_2$$
$$z_2 = x_2 - b$$
$$\cos x_1 \cdot \cos z_2 = \cos x_3$$
$$z_3 = x_3 - b \text{ usw.}$$

Es ist also $\cos x_1 = \frac{\cos c}{\cos a} = \frac{\cos x_2}{\cos z_1} = \frac{\cos x_3}{\cos z_2} = \ldots = \frac{\cos (z + b)}{\cos z}$.

Durch die Paare $\{c, a\}$, $\{x_2, z_1\}$, $\{x_3, z_2\}$ usw. wird das gesuchte Paar $\{(z + b), z\}$ schrittweise approximiert. Praktisch ist das Ziel erreicht, wenn sich $x_{n+1} = x_n$ erweist, im Beispiel Keplers mit $\{x_3, z_2\}$.

Z. 540. *Keplers* Schrift erschien 1625 in Frankfurt unter dem Titel: Tychonis Brahei Dani Hyperaspistes, adversus Scipionis Claramontii Anti-Tychonem.

Z. 592. Kepler nahm den vorliegenden Brief mit auf die Reise nach Wien, die er Anfang Oktober antrat. Das Schreiben konnte aber erst später mit dem folgenden Postscriptum Keplers vom 9. Dezember an Crüger weitergeleitet werden.

994. Ambrosius Rhodius an Kepler in Linz.

Wittenberg, 31. August 1624 (a. St.)

Rhodius begrüßt die Vollendung der Rudolphinischen Tafeln. Nötigenfalls bietet er seine Hilfe für die rasche Herausgabe an.

995. Landgraf Philipp von Hessen an Kepler in Linz.

Butzbach, 7. September 1624 (a. St.)

Der Landgraf hat Keplers „Chilias" ohne dessen Wissen drucken lassen und schickt 10 Exemplare samt einer Verehrung von 50 Reichstalern für die Dedikation des Werks. Er bittet, ihm nun auch noch eine Anweisung zum Gebrauch der Logarithmen zukommen zu lassen. Kepler soll versuchen, ob er nicht etwas von den Tychonischen Instrumenten für ihn bekommen könne.

996. Wilhelm Schickard an Kepler in Linz.

[Tübingen], 30. September 1624 (a. St.)

Der Landgraf von Hessen hat ihm ein Exemplar von Keplers „Chilias Logarithmorum" geschickt. Für numerische Rechnungen sind ihm Keplers Logarithmen willkommen, für trigonometrische Berechnungen zieht er jedoch

die Neperschen vor. Den „Hyperaspistes" hat er erst im Meßkatalog angezeigt gesehen. Was Kepler wohl von dem Plan des Augsburger Juristen Schiller halte, die bisher gebräuchlichen Sternbilder und Sternbenennungen durch biblische Bilder und Namen zu ersetzen? Er selbst habe das auch schon versucht, sei aber damit nur auf spöttische Ablehnung gestoßen. Zum Schluß äußert sich Schickard zu einer von Kepler vermuteten Verwandtschaft zwischen einem arabischen und einem griechischen Wort.

Z. 18. *Julius Schillers* Sternatlas „Coelum stellatum christianum" ist 1627 in Augsburg erschienen.

997. Erasmus von Starhemberg an Kepler in Wien.

Linz, 4. November 1624

Starhemberg teilt Keplers Besorgnis über die religiös-politische Lage, wie dieser sie ihm von Wien aus geschildert hat. Er freut sich, daß Kepler wegen der Rudolphinischen Tafeln beim Kaiser Erfolg hatte. Nach einer Rücksprache mit dem Abt von Kremsmünster rät er Kepler, sich die kaiserliche Gunst zu erhalten und das Werk in Österreich zu vollenden.

Z. 22. Fürst Eggenberg, Direktor des geheimen Rats und vertrautester Günstling Ferdinands II., war ein wichtiger Gönner Wallensteins.

998. Gerhard von Taxis an Christoph von Hochkircher in Wien.

Wien, 20. November 1624

Wallensteins Landeshauptmann v. Taxis bittet den Fähnrich, beiliegenden Brief (Nr. 999) an Kepler zu übermitteln, oder, was ihm lieber wäre, selbst an Kepler in der bewußten Angelegenheit zu schreiben, damit Kepler keinen Anhaltspunkt dafür habe, für wen er die Nativität stellen soll.

Es handelt sich hier und in den 3 folgenden Briefen um die Nativität Wallensteins.

999. Gerhard von Taxis an Kepler in Linz. Wien, 20. November 1624

Taxis fragt an, ob Kepler (der sich noch in Wien aufhält) bereit sei, gegen gute Belohnung einem Herrn die Nativität zu stellen.

1000. Gerhard von Taxis an Kepler in Wien. Wien, 16. Dezember 1624

Taxis bittet Kepler um die Rektifikation und Erweiterung der Nativität des böhmischen Herrn, die er vor 17 Jahren gestellt habe.

Z. 7. Im Jahr 1608 war der Arzt Dr. Stromaier an Kepler mit der Bitte um das Horoskop für eine dritte Person herangetreten, deren Namen nicht genannt wurde. Kepler entsprach dem Wunsch, wobei er schon damals wußte,

wer der Auftraggeber war. Jetzt, Ende 1624, da Wallenstein die Bühne des politischen und kriegerischen Lebens betreten hatte, lag ihm viel daran, von Kepler zu erfahren, was für ihn in den Sternen geschrieben stehe. Kepler unterzog denn auch im Januar 1625 seine früheren Aufzeichnungen, die ihm Taxis mit dem vorliegenden Brief zuschickte, einer Revision und führte sein „Judicium" in vorsichtiger Weise noch weiter aus. Von dieser Arbeit befindet sich eine Abschrift bei den Pulkower Mss. Bd. XIX Bl. 60 ff.

1001. Gerhard von Taxis an Christoph von Hochkircher in Wien.

[Wien], 22. Dezember 1624

Da Wallenstein bald nach Wien komme, möge Hochkircher bei Kepler anfragen, ob er schon mit der Überarbeitung der Nativität begonnen habe. Der Name Wallensteins soll verheimlicht werden.

1002. Henry Briggs an Kepler in Linz. Oxford, 20. Februar 1625 (a. St.)

Einen prinzipiellen Fehler in seinen Logarithmen, wie Kepler ihn vermutet hatte, läßt Briggs nicht gelten. Er empfiehlt Kepler die Lektüre der ersten 10 Kapitel seiner „Arithmetica logarithmica" (London 1624), die er ihm mit dem Brief schickt; vor allem gibt er ihm mit Berufung auf Neper selbst den dringenden Rat, sich an seine Form der Logarithmen zu halten, und bedauert, daß Kepler es in der „Chilias" nicht getan habe. In einem Kapitel der „Arithmetica" habe er auch die Faßrechnung so behandelt, daß er sich nicht scheue, sie der Archimedischen vorzuziehen. Über Keplers „Doliometrie" zeigt er sich dagegen enttäuscht, weil er sich durch die Breite der Darstellung, die neuen Wortbildungen und Definitionen so behindert gefühlt habe, daß er an der Lektüre verlegen sei. Den von Kepler bewiesenen Satz, daß unter den einer Kugel einbeschriebenen Quadern der Würfel den größten Inhalt habe, beweist Briggs logarithmisch etwas einfacher als Kepler. Er wartet sehnsüchtig auf den „Hipparch". Als Beweis seines Interesses fügt er eine Tabelle der Prosthaphäresen von Sonne und Mars nach der „Astronomia Nova" an. Eine Tafel der Mond-Prosthaphärese hat er in Angriff genommen. Wichtig scheint es ihm, daß die Tychonischen Beobachtungen veröffentlicht werden, um Keplers Autorität, die in seinen Augen durch das „Mysterium Cosmographicum" und seine Theorie der Astrologie gelitten habe, zu stützen. Er würde lieber zur stellvertretenden Hypothese zurückkehren. Ausführlich behandelt Briggs sodann ein Kegelschnittproblem, auf das Kepler bei dem Versuch, die Hyperbel als Spiegelmodell für die Brechung zu erweisen, gestoßen war, und gibt dafür die gesuchte Lösung, die diesem nur näherungsweise gelungen war.

Z. 51. Vgl. Bd. IX S. 79 ff.

Z. 53. Briggs verwendet wie Ramus und Vieta statt des Wurzelzeichens den Anfangsbuchstaben von latus (= Quadratseite). Vgl. *J. Tropfke* II², 152.

Z. 73. Diese Tafeln wurden erst nach *Briggs'* Tod von Henry Gellibrand unter dem Titel: Trigonometria Britannica (Gouda 1633) veröffentlicht.

Z. 150. Der „Hipparch", der nach Keplers Plan und der ersten Mitteilung darüber in der Peroratio der „Optik" (Bd. II S. 378) die Größen und Abstände von Sonne, Mond und Erde behandeln sollte, ist nie im Druck erschienen (vgl. Brief Nr. 993 Z. 64 ff.). Vorarbeiten dazu sind im I. Bd. der Pulkowoer Mss. erhalten.

Z. 153. Vgl. Bd. III S. 230 f.

Z. 197. Es handelt sich im folgenden um die Aufgabe, die sich Kepler in seiner „Optik" (Bd. II S. 94 ff.) gestellt hatte. Siehe dazu ebd. S. 412 f. und die Anm. zu S. 94 Z. 38.

Z. 236. Die drei nachfolgenden Theoreme sind altbekannte Kegelschnittsätze aus Apollonius. Beim ersten ist nur zu beachten, daß er eine andere Einkleidung des Satzes von der Konstanz der Summe bzw. Differenz der Brennstrahlen bei Ellipse bzw. Hyperbel darstellt.

Z. 318. Vgl. *J. Tropfke* V², 129.

Z. 330. In den frühesten Verzeichnissen des Keplerschen Nachlasses wird auch Joh. Bainbridge als Briefschreiber angeführt. Leider ist in dem Nachlaß, wie er jetzt vorliegt, von diesem Gelehrten kein Brief mehr vorhanden. Vgl. auch Brief Nr. 1014 Z. 94 ff.

1003. Friedrich Rüttel an Kepler in Linz.

[Stuttgart], 13./23. März 1625

Rüttel dankt für einen (verschollenen) Brief Keplers und teilt seine Beobachtung der Mondfinsternis vom 26. Sept. 1624 mit. Wenn Kepler seine Ephemeriden zurück bis 1572 berechnen wolle, könne er ihm dafür die meteorologischen Beobachtungen von Vater und Onkel zur Verfügung stellen. In einer merkwürdigen Wette ruft er Kepler als Schiedsrichter an.

Z. 29. Dieser Quadrant wird von *Eberhard Welper* beschrieben in: Usus Quadrantis Astronomici Geometrici, Nürnberg o. J.

Z. 44. *Kepler*, Prognosticum Meteorologicum auf 1624, S. 24.

Z. 54. Klufen = Stecknadeln.

1004. Jakob Bartsch an Kepler in Linz. Straßburg, Ende April 1625

Bartsch überreicht ehrerbietig die Beschreibung eines großen Himmelsglobus. Er bittet um eine Beurteilung seiner Arbeit, gegebenenfalls auch um deren Verteidigung.

Z. 8. *M. Jacobi* et *Friderici Bartschiorum* Laubâ-Lusatorum Novus Globus magnus coelestis quadripedalis, Straßburg 1625. Auf der Titelrückseite findet sich eine Widmung an Johannes Kepler, David Origanus und Philipp Müller.

Der darin aufgenommene Fixsternkatalog enthält die 777 Sterne von Brahe und 43 Sterne aus Keplers Schrift „De stella nova" die bei Ptolemäus und Brahe fehlen.

Z. 49. Das Monatsdatum des Briefes ergibt sich aus dem letzten Satz. Ende April wurde Saturn, nachdem er ganz nahe bei Regulus stationär geworden war, wieder rückläufig; zugleich stand Venus in Quadratur zu Jupiter.

1005. Hans Wolf Höritzer von Steinbach an Kepler in Linz.

Wien, 1. Mai 1625

Der kaiserliche Forstmeister bittet, Kepler möge einer vornehmen Person die Nativität stellen. Als Belohnung werden neben anderem 100 Reichstaler in Aussicht gestellt.

1006. Landgraf Philipp von Hessen an Kepler in Linz.

Butzbach, 23. April 1625 (a. St.)

Der Landgraf hat Keplers Anweisung zum Rechnen mit Logarithmen (Supplementum Chiliadis) samt dem (verschollenen) Begleitbrief erhalten. Da Tampach abgesagt hat, wird Chemlin auch dieses Supplement drucken.

Z. 8. Des Landgrafen Brief (Nr. 995) mit den 10 Exemplaren der „Logarithmen" und der beigefügten Verehrung hat Kepler erst am 4. Dez. 1625 erhalten (s. Brief Nr. 1021 Z. 2 f.).

Z. 23. Das „Supplementum" enthält weder Dedicatio noch Appendix oder Index. Es liegt eine Verwechslung von seiten des Landgrafen vor. Siehe Brief Nr. 1014 Z. 110 ff.

1007. Friedrich Rüttel an Kepler in Roßwälden.

Stuttgart, 5. Mai 1625 (a. St.)

In Beantwortung eines verschollenen Briefes von Kepler, in dem dieser Rüttel zur Mitarbeit an der Herausgabe der Rudolphinischen Tafeln aufgefordert hatte, teilt Rüttel mit, daß er sich nicht ohne Erlaubnis des Herzogs aus seinem Amt entfernen könne. Wenn die Tafeln in Württemberg gedruckt würden, könnte er leichter für die Mithilfe am Druck freigestellt werden. Kepler möge in diesem Sinne an den Herzog schreiben.

Z. 2. Kepler hatte Mitte April eine Reise angetreten, um in Nürnberg, Memmingen und Kempten die Anweisungen auf sein rückständiges Gehalt einzulösen. Mit diesem Geld sollte der Druck der Rudolphinischen Tafeln finanziert werden.

1008. Friedrich Rüttel an Kepler in Roßwälden.

Stuttgart, 24. Mai 1625 (a.St.)

Rüttel möchte wissen, wo sich Kepler aufhält. Er wiederholt den Rat, die Rudolphinischen Tafeln in Württemberg zu drucken, und fordert Kepler auf, den Herzog durch die Widmung einer Schrift günstig zu stimmen.

Z. 30. Kepler weilte bei seiner Schwester Margarete, der Pfarrersfrau von Roßwälden, und gebrauchte in dem nahen Göppingen den Sauerbrunnen zur Heilung eines Ausschlags, den er von seiner Reise nach Wien im Winter 1624/25 mitgebracht hatte.

1009. Wilhelm Schickard an Matthias Bernegger in Straßburg.

[Tübingen], 8. Juni 1625 (a.St.)

Kepler weilt schon einen Monat in Württemberg, war aber noch nicht in Tübingen. Er bereitet den Druck der Rudolphinischen Tafeln vor und möchte zur Mitarbeit einen Studenten aus Tübingen heranziehen, den ihm Schickard besorgen soll. Kepler hat ihn im „Hyperaspistes" kritisiert. Er hat auch das Gefühl, daß er sein Bürgerrecht in Leonberg erneuern will.

1010. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Tübingen, 20./30. Juni 1625

Kepler berichtet, wie er nach langen Bemühungen am kaiserlichen Hof für den Druck der Rudolphinischen Tafeln und der Tychonischen Beobachtungen Anweisungen auf Ausbezahlung eines Teiles seines rückständigen Guthabens durch die Städte Memmingen, Kempten und Nürnberg erhalten habe, daß aber Nürnberg die Ausbezahlung der angewiesenen 4000 fl. verweigert habe. Ob nicht Straßburg in irgendeiner Weise dafür aufkommen könnte? In den Tagen, die er eben in Tübingen verbringt, hat Kepler in Mästlins Bibliothek neben der Frage der endgültigen Form der Rudolphinischen Tafeln auch einige wichtige Grundfragen der Astronomie, wie die Konstanz der mittleren Bewegungen und der Ekliptikschiefe und die Einführung einer jährlichen Gleichung in die Mondbewegung zu klären versucht. Wenn in Straßburg die „Chilias" zu haben sei, soll Bernegger ein Exemplar an Schickard senden, der gerade mit der Prüfung von Keplers Überlegungen zur Genealogie Christi beschäftigt ist. In dem PS. bittet Kepler, Bernegger möge sich erkundigen, ob sich der Uhrmacher Matthäus Lösch, der früher in Tübingen ansässig war und dort Keplers „Wasserkunst" nachgemacht hatte, in Straßburg aufhalte.

Z. 68. Es handelt sich um die „Wasserkunst", mit der sich Kepler schon in Graz abgegeben hatte. Vgl. u. a. Keplers Ausführungen hierüber in Brief Nr. 436 (Bd. XVI) sowie die in der Anm. zu Z. 98 jenes Briefes (S. 410) wiedergegebene Figur. Diese Zeichnung Schickards stellt den Mechanismus von

Keplers Pumpe dar und trägt am Rand folgende Notiz: „Keplerj wasserkunst, cuius inventionem falsò sibj arrogat Matthaeus Lösch automatopoeus Tubingensis. forsan à Justo Byrgo furatus est ille, cuj Keplerus communicavit."

1011. Matthias Bernegger an Kepler in Tübingen.

Straßburg, 4. Juli 1625 (a. St.)

Antwort auf Brief Nr. 1010. Bernegger mahnt Kepler zur Eile, weil im Falle seines Todes niemand die Rudolphinischen Tafeln vollenden und herausbringen könnte. Mit den Straßburger Druckern dürfe Kepler nicht rechnen, da sie nüchterne Geschäftsleute seien. Habrecht, der nach Tübingen komme, könne Kepler vielleicht auch mit seinen Beziehungen behilflich sein. Der Uhrmacher Lösch, den er lobt, sei bereit zu kommen, wenn man ihm die Reise bezahle.

Z. 24. Der Brief an den Rektor Heinrich Hirtzwig wegen Besorgung des „Hyperaspistes" und der „Chilias" wurde an demselben Tag geschrieben.

1012. Martin Schörkl an Kepler in Linz. Prag, 20. August 1625

Schörkl bittet Kepler, die Zustellung von Briefen nach Enns zu vermitteln.

1013. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Regensburg.

[Ulm], 13. August 1625 (a. St.)

Hebenstreit beantwortet zwei (verschollene) Briefe Keplers. Er schickt ein Paket mit vergessenen und seit Keplers Abreise eingetroffenen Sachen. Die Sendung hat sich verzögert, weil der Schmied die bestellte Arbeit (vgl. Brief Nr. 1018) immer noch nicht abgeliefert hat. Der Pappenheimische Feldmesser liegt bei ihm im Quartier. Keplers Wunsch bezüglich seiner Tacitus-Übersetzung will Hebenstreit erfüllen. Wegen der Entlohnung des Roßknechtes, der Kepler von Nürnberg nach Ulm begleitet hatte, hat es Schwierigkeiten gegeben.

Z. 8. Es handelt sich um *Keplers* „Hyperaspistes", in dem Kepler Tycho Brahe gegen den Italiener Scipio Claramontius verteidigt, der die alte aristotelische Lehre vertrat, daß die Kometen sublunare Gebilde seien.

Z. 15. Unter dem Namen *Ludwig Keplers* war 1625 in Linz eine Übersetzung des 1. Buches der Historien von Tacitus erschienen; sie war im Lateinunterricht Keplers für seinen Sohn entstanden. Vgl. Brief Nr. 1018 Z. 7f.

1014. Kepler an Paul Guldin in Wien. [Linz, August 1625]

Um sich zu entschuldigen, daß er auf Guldins Brief nicht früher geantwortet und ihm kein Exemplar des „Hyperaspistes" geschickt habe, schildert Kepler den mit genauen Daten belegten Verlauf seiner Reise vom 15. April bis 22. Aug. Das einzige Exemplar des „Hyperaspistes", das er auf der Reise in Nürnberg

gefunden habe, würde er ihm schicken, wenn er wüßte, daß Guldin in Wien noch keines zu sehen bekommen habe. Ausführlich gibt Kepler den Inhalt eines Briefes von Tampach wieder. In Frankfurt liegen für ihn Exemplare der „Chilias Logarithmorum" und zwei Bücher von Briggs und Bainbridge aus England, die ihm Tampach zusammen mit 30 Exemplaren des „Hyperaspistes" schicken will, sobald er Nachricht hat, daß Kepler wieder in Linz sei. Tampachs Brief war auch das Schreiben des Landgrafen von Hessen Nr. 1006 beigelegt. Kepler ist ärgerlich über das Mißverständnis wegen des angeblich fehlenden Beiwerks zum „Supplementum".

Z. 5. In den ersten Verzeichnissen des Keplerschen Nachlasses wird auch Guldin als Briefschreiber angeführt. Heute jedoch sind sämtliche Briefe Guldins an Kepler verschollen. – Der Jesuit Guldin erledigte seit 1625 die Geschäfte der böhmischen Provinz seines Ordens beim Kaiserhof in Wien. Sein Interesse an Keplers „Hyperaspistes" ist vor allem darauf zurückzuführen, daß Galilei um jene Zeit, ebenfalls wegen der Kometenfrage, mit den Jesuiten in Streit geraten war.

Z. 67. Gemeint ist der Ulmer Rektor Joh. Bapt. Hebenstreit.

Z. 96. *Henry Briggs*, Arithmetica logarithmica, London 1624. Vgl. Brief Nr. 1002 Z. 9 ff. und Z. 31 f. – *Joh. Bainbridge*, Procli Sphaera, Ptolemaei de Hypothesibus Planetarum liber singularis, nunc primum in lucem editus. Cui accessit ejusdem Ptolemaei Canon Regnorum. London 1620. Vgl. Brief Nr. 1021 Z. 43 ff. Über den Verbleib des Briefes an Bainbridge vgl. die Anm. zu Brief Nr. 1002 Z. 330.

Z. 110. Vgl. Brief Nr. 1006 Z. 18 ff.

Z. 129. Da Erasmus v. Starhemberg sich an den Unruhen, die gegen den Kaiser angezettelt worden waren, beteiligt hatte, war ein Urteil ergangen, nach dem seine Güter konfisziert wurden. Aus besonderer Gnade sprach der Kaiser sie ihm 1627 wieder zu. – Die Fortsetzung des Briefes ist nicht mehr erhalten.

1015. Wilhelm Schickard an Kepler in Linz.

[Tübingen], 7. September 1625 (a. St.)

Einige Neuigkeiten, die sich seit Keplers Abreise von Tübingen zugetragen haben: Bartsch wollte Kepler kurz nach seinem Weggang besuchen. Bernegger ist erkrankt und läßt ihm durch Schickard etwas übermitteln. Über Besold gehen Gerüchte wegen seiner katholisierenden Neigung. Warum hat Kepler Beck nicht behalten? Den Dank für die Bücher, die ihm Kepler geschenkt hat, kann Schickard vorerst nur mit einer geringen Gegengabe abstatten. Ob das beigelegte Geld für Mangonius bestimmt gewesen sei, mit dem er nichts zu tun haben möchte?

Z. 7. Vgl. Brief Nr. 1004.

Z. 12. Vgl. die Anm. zu Brief Nr. 1030 Z. 13.

Z. 20. Schickard bedankt sich für den „Hyperaspistes" und die „Chilias Logarithmorum".

Z. 23. *Wilhelm Schickard*, Paradisus Saraceno-Judaica, Tübingen 1625 und Jus regium Hebraeorum, Straßburg 1625.

Z. 28. Den Saumantel umhängen = für einen andern die Widerwärtigkeit auf sich nehmen.

Z. 32. In der am 25. Aug. 1625 (a.St.) aufgeführten Komödie „Ludovicus bigamus" behandelt der Professor der alten Sprachen *Herm. Fried. Flayder* die Sage vom Grafen von Gleichen. Ihr vorausgegangen war am 3. März 1625 (a.St.) die Aufführung der „Imma portatrix", welche die Sage von Einhard und Imma zum Gegenstand hat. Kepler zeigte von jeher großes Interesse für diesen Stoff und scheint selbst ein Spiel darüber verfaßt zu haben. Vgl. Briefe Nr. 1025 Z. 41 und Nr. 637 Z. 10 ff. (Bd. XVII).

1016. Gerhard von Taxis an Kepler in Linz. Gitschin, 25. September 1625

Im Auftrag Wallensteins gibt Taxis Kepler die im Januar des Jahres revidierte Nativität zurück und bittet ihn, sie gegen ein besseres Honorar detaillierter auszuführen und auch auf die zukünftigen Jahre auszudehnen.

1017. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

[Ulm], 17. September [1625] (a.St.)

Hebenstreit schickt das in Brief Nr. 1013 angekündigte Paket.

1018. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

[Ulm], 17. September 1625 (a.St.)

Hebenstreit sendet die fertige Wasserpumpe, die Kepler bei einem Ulmer Meister in Auftrag gegeben hatte. Von Keplers „Tacitus" hat er 48 Exemplare zum Vertrieb erhalten. Außerdem ist Druckpapier bei ihm angekommen. Was soll er mit dem Wein anfangen, den Kepler in Ulm gekauft hat?

Z. 8. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 1013 Z. 15.

Z. 12. Für den Druck der Rudolphinischen Tafeln hatte Kepler in Kempten und Memmingen Papier eingekauft und nach Ulm beordert, weil er immer noch hoffte, dort den Druck besorgen zu können.

1019. Johann Baptist Hebenstreit an Kepler in Linz.

[Ulm], 1. Oktober [1625] (a.St.)

Von dem im vorhergehenden Brief erwähnten Papier sind inzwischen 4 Ballen eingetroffen. Das Papier wurde vom Buchdrucker geprüft und für gut befunden. Erst auf Anweisung Keplers wird Hebenstreit bezahlen.

1020. Kepler an Gerhard von Taxis in Gitschin.

Linz, 4. November 1625

Antwort auf Brief Nr. 1016. Kepler ist verärgert, daß er von dem Honorar für die Nativität Wallensteins, die er im Januar abgegeben hatte, von dem Fähnrich Hochkircher noch keinen Pfennig erhalten hat. Was die Ausführlichkeit des Horoskops anlangt, so habe er darin das Äußerste getan, was er verantworten könne. Es auf längere Zeit auszudehnen sei nicht möglich, weil die Ephemeriden des Origanus nicht stimmen und seine eigenen, auf Grund der Rudolphinischen Tafeln zu berechnenden, noch nicht erschienen seien. Zum Schluß drückt Kepler den Wunsch aus, Wallenstein möge ihn beim Kaiser auf ein Jahr losbitten, damit er mit seiner Unterstützung, die ein Ausgleich für die ihm durch Wallensteinsche Truppen entzogenen 4000 fl. der Stadt Nürnberg wäre, die Rudolphinischen Tafeln, die Ephemeriden und die Beobachtungen Brahes herausbringen könnte.

1021. Kepler an Paul Guldin in Wien. Linz, 10. Dezember 1625

Endlich hat Kepler genügend Exemplare des „Hyperaspistes" und der „Chilias", um für Guldin und andere Personen des Hofes einige schicken zu können, vom „Supplementum" kann er dagegen nur eines für Guldin selbst beilegen. Er bittet diesen, seinen Einfluß geltend zu machen, damit endlich die Frage des Druckortes der Rudolphinischen Tafeln geklärt werde. Auch für den Fall, daß man ihm seine Wohnung im Ständehaus nehmen wolle, bittet er um seine Hilfe. Es folgt eine Inhaltsangabe der beiden in Brief Nr. 1014 erwähnten englischen Bücher. Dabei geht Kepler auf den Unterschied zwischen seinen und Briggs' Logarithmen ein. Er sieht keinen Grund, die Rudolphinischen Tafeln auf dekadische Logarithmen umzustellen. In der von Bainbridge veröffentlichten Schrift des Ptolemäus findet er eine Bestätigung für seine Annahme, daß die Inklination der Marsbahn und infolgedessen auch der Ekliptik seit Ptolemäus konstant sei.

Z. 27. Als „Bibliotheca chartacea" bezeichnet Kepler seinen gesamten Bestand an beschriebenen, losen Blättern.

Z. 33. Das genaue Verhältnis der Keplerschen zu den Briggs'schen Logarithmen ist, wenn man die ersteren mit Log, die letzteren mit log bezeichnet, und wenn z die Zahl bedeutet, deren Keplerscher Logarithmus $= 0$ ist, ausgedrückt durch die Beziehung $\text{Log}\,\frac{a}{b} : \log\,\frac{a}{b} = z \ln 10 = 230258.509$. Vgl. Nachbericht von Bd. IX.

Z. 51. Siehe *Ptolemäus*, Almagest XIII, 3 (ed. *Heiberg* II, 538 ff.).

1022. Philipp Eckebrecht an Kepler in Linz.

Nürnberg, 10./20. Dezember 1625

Begleitschreiben zu einer Sendung, die Eckebrecht im Auftrag des Nürnberger Bürgers Cäsar Calandrini an Kepler weiterleitet.

Z. 2. Philipp Ehem, der in 1. Ehe mit Keplers Stieftochter Regina Lorenz (gest. 1617) verheiratet war, hatte in 2. Ehe die verwitwete Tochter Magdalena des Cäsar Calandrini zur Frau. Ehem hat sich 1625 mit seiner Familie zu diesem zurückgezogen.

1023. Kepler an Georg Brahe in Prag. Linz, 25. Januar 1626

Kepler erstattet Georg Brahe (einem Sohn Tychos und Vertreter von dessen Erben) in Beantwortung eines (verschollenen) Briefes ausführlich Bericht über die Schwierigkeiten und Bemühungen, den Druck der Rudolphinischen Tafeln zu finanzieren. Um endlich damit beginnen zu können, will er sein eigenes Vermögen angreifen und die zusammen mit den Tafeln geplante Edition der Braheschen Beobachtungen zurückstellen. Über die Fassung des Titels und der Dedikation ist erst nach Beendigung des Drucks zu reden. Tychos Anteil an dem Werk und sein eigener sollen klar herausgestellt werden.

1024. Kepler an Paul Guldin in Wien. Linz, 7. Februar 1626

Kepler dankt für die Mühe, die sich Guldin mit der Weitergabe der Widmungsexemplare (vgl. Brief Nr. 1021) gemacht hat. Er bittet, mit dem nötigen Nachdruck auf die Ausbezahlung der ihm versprochenen 300 fl. seines Hofgehaltes hinzuwirken. Die erbetenen Bücher kann er nicht schicken, da seine Bibliothek von der Reformationskommission versiegelt worden ist. Er schildert die Lage, in die er geraten ist. Die „Arithmetica logarithmica" von Briggs kann er Guldin leihen. Er anerkennt den Vorteil der Briggs'schen Logarithmen für das Rechnen mit reinen Zahlen, aufs neue lehnt er sie aber für seine Tafeln ab. Für den Catalogus locorum in den Rudolphinischen Tafeln wünscht Kepler dringend Finsternisbeobachtungen aus Indien. Weiter berichtet er über die Einrichtung der vorgesehenen Weltkarte, insbesondere über den Verlauf seiner Datumsgrenze. Ein in Tübingen gedungener Gehilfe ist ihm aus Angst vor den gegenreformatorischen Maßnahmen nicht nach Linz gefolgt. Von den Reformationskommissaren wurde ihm erlaubt, bis zur Beendigung der Tafeln geeignete Leute ohne Rücksicht auf die Konfession einzustellen. In einem PS fragt Kepler, ob er in den Tafeln den von ihm errechneten Zeitpunkt für die Erschaffung der Welt mit der biblischen Chronologie verbinden soll. Da hier theologische Fragen hereinspielen, möge Guldin den beigelegten Text prüfen bzw. prüfen lassen, ohne Nennung seines Namens.

Z. 37. Es ist die griechisch-lateinische Ausgabe des Neuen Testaments von *Theodor Beza*, und zwar eine Ausgabe nach 1582 mit der Varianten-Sammlung des Heinrich Stephanus.

Z. 55. *Willebrord Snellius*, Coeli et siderum in eo errantium observationes hassiacae, Leiden 1618 und Descriptio cometae, qui anno 1618 mense Novembri primum effulsit, Leiden 1619. Vgl. Brief Nr. 1021 Z. 58 f.

Z. 79. Fretus Anian ist die Beringstraße. Den Namen Paxaros hat auf Keplers Weltkarte sowohl eine kleine Insel in dem heutigen Mikronesien als auch eine unter der nördlichen Breite 33° und der Länge 173° östlich von Uraniburg = 174° westlich von Greenwich eingetragene Insel, die mit Hawaii (156° westlich, 20° nördlich) zu identifizieren ist.

Z. 113. Die Ära Nabonassars beginnt am 26. Febr. 747 v. Chr., das 424. Jahr derselben ist also 323 v. Chr. Da Kepler außerdem die Sintflut auf das Jahr 1656 der Welt ansetzt (vgl. Bd. V S. 377 f.), ergibt sich für das Jahr der Erschaffung der Welt 1656 + 104 + 1903 + 323 = 3986. – Über die 1903 Jahre, von denen Callisthenes in einem Brief an Aristoteles gesprochen haben soll, vgl. Keplers Kommentar zu *Joh. Philipp Sleidanus*, De quatuor Monarchiis (*Chr. Frisch*, Joannis Kepleri Op. Om. Bd. VII S. 754).

1025. Kepler an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Linz, 15./25. April 1626

Klage über die Schikanen, denen die Protestanten von Linz infolge des (am 10. Okt. 1625) erlassenen Religionspatents ausgesetzt seien, indes er selbst als Hofbeamter ein Privileg genieße. Er bittet um Antwort auf 7 Fragen.

Z. 4. Gemeint ist Michael Mästlin.

Z. 22. Siehe Brief Nr. 1015 Z. 17 ff.

Z. 30. Rambam ist die abgekürzte Bezeichnung für Maimonides.

Z. 36. *Juan de Barros*, Asia. Lissabon 1552–1563, Madrid 1615. – *W. P. Kirwitzer*, Observationes cometarum anni 1618 in India orientali factae. Aschaffenburg 1620, S. 16. – Die Sonnenfinsternis hat tatsächlich am 13. Jan. 1507 stattgefunden.

1026. Kepler an Peter Crüger in Danzig. Linz, 1. Mai 1626

Antwort auf einen nicht mehr erhaltenen Brief Crügers. Kepler berichtet eingangs über den Verlauf seiner schwäbischen Reise. Gespräche in Tübingen mit Mästlin und Schickard drehten sich um die Schiefe der Ekliptik, die mittlere Bewegung der Planeten, das Datum der Welterschaffung und um eine weitere Ungleichheit des Mondes. Nach seiner Rückkehr hat er sofort die Herausgabe der Tafeln weiter betrieben. Die Tabellen sollen mit seinen eigenen Typen gedruckt werden. Wenn Crüger die Ptolemäischen Beobachtungen nachrechnete, könnte man daran denken, sie gegebenenfalls mit den Tychonischen Beobachtungen zusammen zu veröffentlichen. Bei den Äquinoktien des Hipparch findet er nach seiner Rechnung noch Unstimmigkeiten. Das

Interesse der Jesuiten an dem „Hyperaspistes" und dem Kometenstreit gibt Kepler Veranlassung, eine Bemerkung über die Zensurierung der kopernikanischen Lehre, für die er die Jesuiten verantwortlich macht, einzufügen. Anschließend gibt er je ein Beispiel für seine Berechnung der geographischen Längen und für seine Mondrechnung.

Z. 9. Wegen Hildebert v. Lavardin, Erzbischof von Tours (1056–1133), vgl. Lexikon f. Theologie u. Kirche, 2. Aufl. V, 28/29.

Z. 39. Tabelle S. 84/85 der Rudolphinischen Tafeln. Die physikalische Theorie hat Kepler in der Epitome Lib. VI pars IV dargelegt. Siehe Bd. VII S. 442 ff.

Z. 89. Wie und wo Scaliger Kepler auf den Fehler in der Censorinus-Stelle aufmerksam gemacht hat, ist nicht bekannt. Vgl. Brief Nr. 348 Z. 319 ff. und Z. 448 ff. (Bd. XV).

Z. 96. *Peter Crüger*, Descriptio cometae a Regiomontano observati, ad nonnulla, quae de hoc cometa Cl. Johannes Kepplerus . . . in Hyperaspiste contra Claramontium disserit, Danzig 1625.

Z. 100. Apologia *Scipionis Claramontii* pro Antitychone suo adversus Hyperaspistem Joannis Kepleri, Venedig 1626.

Z. 103. Es handelt sich um den Anhang, den *Kepler* seinem „Hyperaspistes" beigefügt hat unter dem Titel: Spicilegium ex trutinatore Galilaei. Hinter dem darin erwähnten Sarsi steht der Jesuitenpater *Grassi*, der in seiner Schrift: Libra astronomica ac philosophica, Perusia 1619, gegen die (verkehrten) Ansichten Galileis über die Kometen auftrat.

Z. 109. Anspielung auf *Verg.* Eclog. 6, 13 ff.

Z. 131. Kepler rechnet hier nach der Formel:

$\sin\frac{\alpha}{2} = \sqrt{\frac{\sin(s-b)\cdot\sin(s-c)}{\sin b\cdot\sin c}}$, wo b und c die Komplemente der Polhöhen von Prag und Wien sind, und die 3. Seite a die in Graden gemessene Distanz der beiden Städte ist, während α den Winkel zwischen den Meridianen von Prag und Wien bedeutet.

Z. 142. Tabulae Rudolphinae Praec. 125, S. 90.

Z. 146. Vgl. Op. Om. Bd. X S. 143.

1027. Matthias Bernegger an Kepler in Linz.

[Straßburg], 4./14. Juli 1626

Bernegger ist besorgt um Kepler, der in Linz von der Belagerung der Stadt durch die Bauern betroffen ist, und benützt die erste Gelegenheit, um ihm briefliche Nachricht zukommen zu lassen. Die einzige Neuigkeit, die er hat, ist das endliche Erscheinen der lange erwarteten Gegenschrift des Jesuiten Peter Roest gegen sein „Idolum Lauretanum". (Vgl. Brief Nr. 980.)

1028. Kepler an die Stände von Oberösterreich.

[Linz, Sommer 1626]

Gutachten über den Schutz der im Landhaus (wo Kepler wohnte) verwahrten Bibliothek des 1616 verstorbenen Historikers Hieronymus Megiser gegen Feuer oder Beschädigung durch die daselbst einquartierten Soldaten.

1029. Wilhelm Schickard an Lukas Schickard in Genf.

Tübingen, 29. Juli 1626 (a. St.)

Kepler hat ihm geschrieben, daß trotz der Bauernunruhen die Herausgabe der Rudolphinischen Tafeln im Gang sei. Der Kaiser unterstütze ihn. Er habe in Kempten einen Wagen voll Papier gekauft und nach Ulm führen, sich auch astronomische Lettern gießen lassen. Man sagt, der Kaiser habe auf Betreiben der Jesuiten Keplers Bibliothek mit Ausnahme der mathematischen Bücher versiegeln lassen.

Z. 8. Schickard schreibt versehentlich Donau statt Iller.

Z. 17. Vgl. Brief Nr. 1009 Z. 7.

1030. Christoph Besold an Kepler in Linz.

[Tübingen], 17./27. September 1626

Besold gibt über ein ihm von Kepler nur in Bruchstücken vorgelegtes Manuskript theologischen Inhalts sein Urteil ab. Er würde es gerne veröffentlicht sehen, jedoch anonym. Das Gerücht von seiner Konversion ist unbegründet. Die Tübinger Theologen sind eifrig im Kampf gegen alte und neue Häretiker. Die Teuerung hat schlimme Folgen.

Z. 4. Vielleicht handelt es sich um die „Quaestiones Theologicae", die Kepler in Brief Nr. 1067 zurückerbittet, von denen aber jede andere Spur fehlt.

Z. 13. Das Gerücht steht in Zusammenhang mit einer kurz zuvor gegen Besold durchgeführten Untersuchung wegen Verdachts des Papismus. 1635 ist Besold tatsächlich zur katholischen Kirche übergetreten.

Z. 21. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 928 Z. 14.

1031. Kepler an Paul Guldin in Wien. Linz, 1. Oktober 1626

Kepler gibt Anweisung über die Verteilung der Bücher, die er nach Wien geschickt hat. Immer neue Hindernisse stellen sich dem Druck der Tafeln entgegen. Es kommt nur Ulm als Druckort in Betracht. Das Werk könnte fertig sein, wenn sich der Kaiser vor $1^1/_2$ Jahren für Ulm hätte entscheiden können. Auf Guldins Frage nach Keplers Schicksal während der Belagerung von Linz teilt Kepler mit, daß er in dieser unruhigen Zeit eine Disputation

gegen den Ansatz der Epochen bei Scaliger geschrieben habe, die er sich als Anhang zu den Rudolphinischen Tafeln denke. Diese polemische Arbeit hat ihn von den Unannehmlichkeiten der Belagerung abgelenkt; wichtiger wäre jedoch gewesen, der Breitenbewegung des Mondes nachzugehen.

Z. 11. Die Titel der drei Bücher sind: 1. *Henry Briggs*, Arithmetica logarithmica, London 1624. 2. *Joh. Bainbridge*, Procli Sphaera, Ptolemaei de Hypothesibus Planetarum liber singularis, London 1620. 3. *Philipp van Landsberge*, Progymnasmatum astronomiae restitutae liber I. De motu Solis, Middelburg 1619.

Z. 38. Am 24. Juni war Linz von den aufständischen Bauern eingeschlossen worden. Einem Brand in der Vorstadt fiel die Druckerei Planks mitsamt den etwa schon gedruckten Bogen zum Opfer. Kepler bat daher, sobald die Stadt am 29. Aug. durch ein kaiserliches Heer entsetzt war, den Kaiser um die Erlaubnis, nach Ulm übersiedeln und dort die Tafeln drucken zu dürfen. Am 8. Okt. wurde mit der Ausstellung eines Paßbriefes die erforderliche Genehmigung erteilt. Am 20. Nov. verließ er mit Familie und Hausrat Linz.

Z. 62. Kepler hat den Tafeln im Anschluß an den Catalogus locorum auf S. 37–40 eine Synopsis aerarum usualium beigefügt.

Z. 84. Vgl. Op. Om. Bd. II S. 126 f.

Z. 94. Die Unterschrift ist weggeschnitten.

1032. Kepler an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Ulm, 16./26. Dezember 1626

Kepler empfiehlt seinen 19jährigen Sohn Ludwig, den er launig als „filia Ludovica" einführt, da er kurz zuvor in die „Ficklersche Küche", d. h. in den Genuß der Ficklerschen Stiftung der Universität Tübingen gelangt war, der Obhut und der strengen Aufsicht Schickards. Wenn Schickard keine Zeit habe, möge sich Flayder des Studenten annehmen. Kepler ist sehr besorgt um seinen Sohn, weil er mit dem Geld nicht wirtschaften kann und deshalb Schulden gemacht hat.

Z. 38. Wegen Beck vgl. Brief Nr. 1025 Z. 23 ff.

1033. Kepler an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Ulm, 13./23. Januar 1627

Überlegungen bezüglich der Weltkarte. Da sie für die Schiffahrt bestimmt ist, soll sie beide Hemisphären umfassen. Ermahnungen wegen seines Sohnes.

Z. 10. Die zwei Kreisscheiben der Karte entstehen durch stereographische Projektion aus dem Schnittpunkt des Äquators mit dem Meridian von Uraniburg und aus dem ihm diametral gegenüberliegenden Punkt der Erdoberfläche. – Die Zeichnung ist nicht mehr vorhanden.

1034. Daniel Mögling an Wilhelm Schickard in Tübingen.

o. O. 14. Januar 1627 (a. St.)

Mögling drückt seine Freude darüber aus, daß Kepler Schickard jetzt so nahe sei und daß der Druck der Rudolphinischen Tafeln vorangehe. Er hat erfahren, daß Kepler eine akademische Professur vom Kaiser erbeten habe, sobald die Tafeln fertig vorliegen.

In einem kurzen Schreiben an Schickard, erhalten in Cod. hist. 4°. 203 der Württ. Landesbibl., vom 15. März 1627 (a. St.) stellt Mögling Kepler seinen baldigen Besuch in Aussicht.

1035. Landgraf Philipp von Hessen an Kepler in Ulm.

Butzbach, 15. Januar 1627 (a. St.)

Der Landgraf ist erfreut über Keplers (verschollene) Mitteilung, daß er jetzt zum Druck der Rudolphinischen Tafeln in Ulm weile. Er hat Kepler in Wien und Ulm empfohlen.

1036. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Ulm, 8. Februar 1627

Antwort auf Brief Nr. 1027. Kepler berichtet, wie er die Belagerung von Linz überstanden habe und mit Frau und Kindern von dort weggezogen sei, um in Ulm den Druck der Tafeln auszuführen. Nach Beendigung desselben wünscht er sich einen Ort in Deutschland oder im Ausland, wo er über den Gebrauch der Tafeln vor einer genügenden Hörerzahl unterrichten könnte.

1037. Kepler an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Ulm, 10. Februar 1627

Kepler hat den Versuch, zu Fuß nach Tübingen zu gelangen, schon in Blaubeuren aufgegeben. Deshalb stellt er nun schriftlich eine Reihe von Fragen wegen des Stiches der Weltkarte durch Beck, den er nicht ungern mit der Berechnung von Ephemeriden beschäftigen würde. Die Zusammenarbeit mit dem Drucker in Ulm bereitet Kepler große Sorge, so daß er daran denkt, den Druck in Tübingen bei Werlin fortzusetzen. Schickard möge die nötigen Erkundigungen einziehen. Zum Schluß bittet er erneut, ein Augenmerk auf seinen Sohn Ludwig zu haben.

Z. 27. *Willem Janszoon Blaeu*, Nova Universi Terrarum Orbis Mappa, Amsterdam 1605. Die Karte ist nach *E. L. Stevenson* („Willem Janszoon Blaeu and his world map of 1605", New York 1914) nur noch in einem Exemplar der Hispanic Society of America nachweisbar.

Z. 31. Der Buchdrucker Jonas Sauer, der von Frankfurt kommend 1624 in die Druckerei Meder in Ulm eingeheiratet hatte, begegnet mehrfach in den Ratsprotokollen wegen Streitereien.

Z. 72. Nach *Siegmund Günther* („Peter und Philipp Apian, zwei deutsche Mathematiker und Kartographen", Prag 1882) ist der Nachlaß Philipp Apians heute gänzlich verschollen.

Z. 76. Es handelt sich um die Konjunktion von Mond und Venus am 22. Dez. 1626.

1038. Matthias Bernegger an Kepler in Ulm.

[Straßburg], 23. Februar 1627 (a. St.)

Der Brief Nr. 1036 hat Bernegger von der Sorge um Keplers Ergehen befreit. Lingelsheim biete Kepler seine wirkungsvolle Hilfe an, falls er an Auswanderung denken sollte. Bernegger hat sich (wie schon früher einmal) bemüht, Kepler in Straßburg unterzubringen. Aber der für die Anstellung maßgebliche Ratsherr ist mißtrauisch gegen Kepler wegen seiner theologischen Haltung. Für den Fall, daß er dennoch nach Straßburg kommen möchte, will ihn Bernegger gastlich in sein Haus aufnehmen. Er hat Keplers Bild der Universitäts-Bibliothek dediziert. Zum Schluß bittet er Kepler um seinen Lebenslauf.

Z. 29. „Glaubensbekandtnus vnd Ableinung allerhand desthalben entstandener vngütlichen Nachreden", Straßburg 1623.

Z. 40. Die Mahnung Keplers, auf die Bernegger Bezug nimmt, ist von Berneggers Sohn Joh. Caspar in den Epistolae J. Keppleri et M. Berneggeri mutuae (Straßburg 1672) unterdrückt worden, wie auch die Zeilen 17–22, 26–32 und 44–46 des vorliegenden Briefes.

Z. 47. Der Brief des Stephan Marchtrenker ist nicht mehr erhalten. – Wegen des Kepler-Bildes vgl. Brief Nr. 893.

1039. Kepler an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Ulm, 10./20. März 1627

Schickard ist tief gekränkt, weil er bei der Senatswahl nicht zum Zug gekommen ist. Er denkt deshalb daran, in den Kirchendienst zurückzukehren. Kepler spricht eingehend über die Angelegenheit und die dadurch entstandene Lage Schickards. Er redet ihm zu, in aller Ruhe die Situation zu überdenken und danach erst seine Entschlüsse zu fassen. In einer Nachschrift bittet Kepler erneut, Schickard möge auf seinen Sohn achten. Er zieht es nun doch vor, in Ulm zu bleiben und dort den Druck der Tafeln zu vollenden.

Z. 30. Mit dem „senex" ist Mästlin gemeint.

Z. 97. Schickards Brief, der nicht erhalten ist, war, wie aus den folgenden Zeilen hervorgeht, am 6. März, nicht 6. Februar geschrieben worden.

1040. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Ulm, 6. April 1627

Antwort auf Brief Nr. 1038. Kepler bedankt sich für die Hilfsbereitschaft Lingelsheims. Nur für spätere Notfälle habe er nach einem Ort, der ihn aufnehmen könnte, Umschau gehalten. Er fühlt sich an Österreich gebunden. Er trägt sich mit dem Gedanken, einen zweijährigen Urlaub zu erbitten, um irgendwo an einer Hochschule Vorlesungen über den Gebrauch seiner Tafeln und über Astrologie, „die Amme der Astronomie", zu halten. Seinen Lebenslauf will er nicht geben. Es ist ihm auch nicht angenehm, daß sein Bild an einem öffentlichen Ort hängt, und er erbittet es deshalb zurück. Schließlich legt Kepler eine Reihe von Fragen vor, die mit der Vollendung der Rudolphinischen Tafeln auftreten: über Vertrieb, Verkaufspreis und Bildung einer Bestandsreserve. Damit zusammen hängt ein etwaiger Umzug nach Frankfurt.

Z. 16. Das „etc." zeigt an, daß der erste Herausgeber des Briefes hier weitere Ausführungen des Originalbriefes weggelassen hat.

1041. Georg Brahe an Kepler in Ulm. Prag, 14. April 1627

Brahe berichtet über das Schicksal der Holzstöcke der Abbildungen in den Werken seines Vaters. Er legt einen von den Braheanern verfaßten Entwurf des Titels und der Widmung zu den Rudolphinischen Tafeln bei und bittet vor deren Ausgabe um die Übersendung eines Exemplars.

1042. Kepler an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Ulm, 9./19. April 1627

In Beantwortung eines nicht mehr erhaltenen Briefes von Schickard führt Kepler Klage über die Verschwendungssucht seines Sohnes Ludwig, der die, zumal durch den Druck der Tafeln, sehr geschmälerte Leistungsfähigkeit seines Vaters nicht berücksichtigt und Schulden gemacht hat. Er schickt 4 fertige Bogen der Tafeln für Hitzler und bittet um Schickards Kritik. Den Schluß bilden Einzelheiten über die Verwendung bestehender Kartenwerke als Vorlage für seine Weltkarte. Trotz der Fehler in der Blaeu'schen Weltkarte will er sich für die neue Welt streng an sie halten. Bezüglich der geographischen Längen möchte Kepler eine Reihe von Änderungen, vor allem beim Kap der Guten Hoffnung, anbringen, um gewisse Unstimmigkeiten zu beseitigen. (Vgl. jedoch Brief Nr. 1044.)

Z. 62. Schickard hat am Rand von Keplers Brief Rechenschaft über die Verwendung der 4 Reichstaler abgelegt.

Z. 69. Der Tübinger Theologe Theodor Thumm hatte in einer 1621 erschienenen Schrift gegen die Katholiken den Päpsten den Vorwurf gemacht, daß sie u. a. in zwei das Haus Österreich betreffenden Fällen von verbotenen Ehen dispensiert hätten (vgl. RGG² V, 1170). Der Kaiser verlangte, als er davon erfuhr, Thumms Auslieferung. Diese Forderung konnte umgangen werden, indem ihn der Herzog v. Württemberg auf Hohentübingen in Haft nahm.

Z. 77. *Nikolaus Piscator* (Visscher) fertigte seine Karten nach fremden Vorlagen an. Sie waren wenig gefragt. Vgl. *Leo Bagrow*, Die Geschichte der Kartographie, Berlin 1951, S. 158.

1043. Kepler an Tycho und Georg Brahe in Prag.

Ulm, 10./20. April 1627

Antwort auf ein nicht erhaltenes Schreiben vom 3. März. Kepler macht geltend, daß er den Druck der Rudolphinischen Tafeln aus eigenen Mitteln unter Hintansetzung der Sorge für seine Familie durchführe. Die Figuren aus den Werken Brahes sollen nicht in die Tafeln kommen. Kepler erwartet den Text der Braheschen Widmung, damit Zeit bleibe zur gegenseitigen Abstimmung. Wichtig ist ihm die Frage, ob schon Druckprivilegien erteilt seien. Er hofft so zeitig fertig zu werden, daß er mit den Tafeln zur Frankfurter Herbstmesse reisen kann.

Z. 41. Über Keplers Wohnung in der Nebenbehausung des Dr. Gregor Horst vgl. *K. Schwaiger*, Der beiden Sürlin und Joh. Keplers Wohnstätten in Ulm (Mitt. d. Vereins f. Kunst u. Altertum in Ulm u. Oberschwaben, Heft 28, Ulm 1932, S. 56 ff.). Das Haus ist im Dez. 1944 bei einem Fliegerangriff zerstört worden.

1044. Kepler an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Ulm, 25. April/5. Mai 1627

Kepler nimmt einige der geplanten Änderungen an seiner Weltkarte zurück und bittet um Antwort auf Brief Nr. 1042. Schickard möge auf seinen Sohn einwirken, ihm öfter zu schreiben. Seine Geldsendungen werden sich nach der Zahl der Briefe richten.

Z. 16. Das Ulmer Ratsprotokoll vom 16. April 1627 (a. St.) berichtet: Der Buchdrucker Jonas Sauer soll „gefenglich" eingezogen und im Turm gehört werden, „warumb er das Famoslied von dem Hofmeister in dem Closter zu Kirchheim vnder Töckh ohne zuvor erlangte erlaubnus in truckh verfertigt habe. Deme auch ernstlich zuzesprechen, die warheit zu bekennen, wer der Author dises Lieds seye, dann er dasselbige wol wissen wurde." Sauer wurde auf Intervention des Superintendenten Dieterich bald wieder freigelassen

mit der Auflage, nichts mehr ohne Erlaubnis zu drucken und auch mit Weib und Kindern friedlich zu hausen und sie nicht zu schlagen (l. c. 25. April 1627 a. St.).

1045. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Ulm, 26. April/6. Mai 1627

Über den „Hyperaspistes" ist Kepler unglücklich. Erst nachträglich erfuhr er, daß Claramontius, den er von oben herunter behandelt hatte, kein Anfänger war, wie er vermutete, sondern ein angesehener Senator von Cesena und diplomatischer Vertreter seiner Vaterstadt in Rom.

Z. 4. Das „Etc." deutet wieder auf eine Auslassung in der ersten Veröffentlichung hin. Um was es sich dabei handelte, geht aus dem Antwortschreiben Berneggers (Nr. 1049 Z. 2 ff.) hervor.

1046. Albert Kurz an Kepler in Ulm. Dillingen, 13. Mai 1627

Kurz bedankt sich für einen nicht bekannten Brief Keplers, für die ihm geliehenen Bücher (Astronomia Danica, Epitome und das Supplementum Chiliadis) sowie für Druckbogen von den Rudolphinischen Tafeln. Er bemüht sich, Keplers Bitte zu erfüllen, kann aber noch keine sichere Antwort geben.

1047. Kepler an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Ulm, 28. Mai/7. Juni 1627

Überlegungen und Befürchtungen wegen seines Sohnes Ludwig. Kepler schickt weitere fertige Bogen des Tafelwerks und bittet Schickard, sein Augenmerk vor allem auf die bei den einzelnen Planeten vermerkten Stellungen im Zeitpunkt des von ihm errechneten Weltanfangs (24. Juli 3993 v. Chr.) zu richten und mit Mästlin zu besprechen.

Z. 13. Ludwig Kepler war am 14. März Baccalaureus geworden.

Z. 26. *Johannes Scapula*, Thesaurus linguae graecae. – *Johannes Magirus*, Physiologiae peripateticae libri 6, Frankfurt 1616.

Z. 38. Vgl. dazu Keplers Ausführungen in den Rudolphinischen Tafeln Praec. S. 52 sowie in den Briefen Nr. 973 Z. 20 ff. und Nr. 977 Z. 51 ff.

Z. 42. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 977 Z. 57.

Z. 53. *Schickard* gab das von Vitus Marchtaler 1593 in Ungarn erbeutete Manuskript 1628 in Tübingen heraus unter dem Titel: Tarich, h. e. Series regum Persiae.

1048. Albert Kurz an Kepler in Ulm. Dillingen, 10. Juni 1627

Seine Bemühungen für Kepler beim bayerischen Kurfürsten und für Thumm in Wien haben noch keinen Erfolg gezeitigt. Kurz ist froh, daß

Kepler ihm die Epitome noch überläßt. Mitteilung seiner Methode des Wurzelziehens. Erster Versuch, Kepler zur Konversion zu bewegen.

Z. 6. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 1042 Z. 69.

Z. 27. Die Beziehung zwischen Sagitta h des doppelten Winkels und Sehne s des einfachen Winkels lautet: $s^2 = h(2r-h)$, also nur bei kleinen Winkeln ist $s^2 \approx 2rh$. Z. 24/25 ist wohl eine falsch verstandene Anspielung auf die Figur der Geometrie im Titelbild der Rudolphinischen Tafeln.

1049. Matthias Bernegger an Kepler in Ulm.

Straßburg, 5. Juni 1627 (a. St.)

Antwort auf die Briefe Nr. 1040 und Nr. 1045. Bernegger bittet Kepler um Rat, ob er nach dem Fall Thumm den Druck seiner Erwiderung auf Roest (vgl. Briefe Nr. 980 u. Nr. 1027) fortsetzen soll. Die Aussichten für den Vertrieb der Rudolphinischen Tafeln durch Straßburger Buchhändler sind gering. Einzig der Drucker der Akademie, ein Neuling, ist bereit, das Werk in Kommission zu nehmen. Durch drei in Straßburg anwesende Dänen könnte der „Hyperaspistes" nach Dänemark gebracht werden.

Z. 3. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 1042 Z. 69.

Z. 6. Berneggers Antwort an Peter Roest sollte lediglich den Abdruck dreier Schriften enthalten: 1. Die anonym erschienene „Dissertatio de Idolo Hallensi" (1605) von *Peter Denaisius*. 2. Den „Vindex veritatis" (Alkmaar 1606) von *Georg Thomson*. 3. Sein eigenes „Idolum Lauretanum" (Straßburg 1619), mit Anmerkungen gegen Roest. Die Herausgabe wurde nicht vollendet.

Z. 15. Gephyrius = Pontifex (Romanus).

1050. Albert Kurz an Kepler in Ulm. Dillingen, 25. Juni 1627

Kurz schickt eine Disputation, die er als Praeses abgehalten hat, und macht dazu einige Bemerkungen. Er gibt Kepler einen Rat, wie er es angehen soll, um von den schwäbischen Ständen Geld für die Rudolphinischen Tafeln zu bekommen. Sodann verweist er Kepler (in Beantwortung eines nicht mehr erhaltenen Briefes) wegen der Heiligenverehrung auf diesbezügliche Ausführungen in den Schriften der Kirchenväter.

Z. 4. Es scheint sich um die Schrift: Novum coeli systema (Dillingen 1626) zu handeln, auf die *Chr. Frisch* (Joannis Kepleri Op. Om. Bd. VI S. 583) hinweist, von der sich aber kein Exemplar nachweisen ließ.

1051. Daniel Mögling an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Butzbach, 20. Juni 1627 (a. St.)

Kepler denkt daran, Vorlesungen über die Rudolphinischen Tafeln und ihre Anwendungen zu halten. – Vgl. auch Brief Nr. 1034.

1052. Albert Kurz an Kepler in Ulm. Wiesensteig, 19. Juli 1627

In Beantwortung eines verschollenen Briefes gibt Kurz die Erklärung einer von Kepler angezogenen Augustinusstelle. Sodann versucht er eine eigene Lösung des Keplerschen Problems, zu der Kepler selbst am Schluß des Briefes eine Anmerkung macht.

Chr. Frisch hat nur einen Auszug aus dem Schreiben von Kurz wiedergegeben. Seit dieser Veröffentlichung ist der Brief verschollen.

1053. Albert Kurz an Kepler in Ulm. Dillingen, 26. August 1627

Antwort auf einen verschollenen Brief Keplers. Kurz beglückwünscht ihn zur Vollendung der Rudolphinischen Tafeln. Seiner Aufforderung entsprechend äußert er sich über Stellen, die ihm aufgefallen sind, so über Keplers indirekte Methode der Dreiecksberechnung statt mit Hilfe der Neperschen Formel, und die Verschiedenheit der Ergebnisse für die exzentrische Anomalie von Mars, wenn einerseits nach den Vorschriften der Rudolphinischen Tafeln, andererseits nach der Methode der Astronomia Nova gerechnet wird. Übergehend zu der schon in Brief Nr. 1050 in Gang gekommenen theologischen Auseinandersetzung verteidigt er die katholische Heiligenverehrung. Sodann begründet er die Notwendigkeit einer kirchlichen Autorität. Durch eine Randbemerkung Keplers über „Schreckgespenste" veranlaßt, die Kurz auf Priester und Mönche bezieht, stellt er diese den evangelischen Predigern gegenüber. Endlich weist er ganz kurz die Klage Keplers über die Gegenreformation im Land ob der Enns zurück. Zum Schluß bittet er Kepler um Verzeihung, weil er aus Liebe zu ihm so offen habe schreiben müssen.

Z. 33. Für die folgende Berechnung des Winkels an der Sonne beruft sich Kurz auf die Kap. 22–31 von Keplers Astronomia Nova (Bd. III S. 191 ff.) und auf die Tabula aequationum Martis in den Rudolphinischen Tafeln (S. 62 ff.).

1054. Galileo Galilei an Kepler in Ulm.

[Bellosguardo], 28. August 1627

Empfehlungsschreiben für einen jungen Mann, der sich in Deutschland dem Studium der Mathematik widmen will.

Z. 22. *Nicolai Adiunctii* Burgensis Oratio de mathematicae laudibus, Rom 1627.

1055. Albert Kurz an Kepler in Ulm. o. O. 3. September 1627

Erklärung zu der von Kepler (in einem verschollenen Schreiben) beanstandeten Rechnung in Brief Nr. 1053. Kurz schickt die Abschrift eines Briefes von Terrentius und fragt nach Keplers Schrift gegen Scaliger.

Z. 13. Der aus der Gegend von Konstanz stammende Pater Johannes Terrentius (Schreck) S. J., ein Freund Galileis, war im April 1618 nach China ausgereist. 1623 hatte er, nachdem er sich vorher wiederholt vergeblich an Galilei gewandt hatte, an seine Ordensgenossen in Ingolstadt die Bitte gerichtet, ihm neuere Arbeiten über Finsternisse, die zur Reformation des chinesischen Kalenders dringend benötigt wurden, zukommen zu lassen. Dabei nannte er ausdrücklich den „Hipparch" Keplers. Eine Abschrift dieses Briefes, der erst 1627 an seinem Bestimmungsort angekommen war, erhielt Kepler jetzt von Kurz. Kepler schrieb die Antwort in Regensburg im Dez. 1627 nieder, die 1629 als Neujahrsgabe für Wallenstein in Sagan gedruckt wurde. Sie gelangt in Bd. XI zum Abdruck. – Vgl. *Pasquale M. D'Elia*, Galileo in Cina, Rom 1947, S. 46 ff. (Analecta Gregoriana Vol. XXXVII, Series Facultatis Missiologicae, Sectio A, N. 1). *Franz Hammer*, Keplers Rudolphinische Tafeln in China (Naturwiss. Rundschau, 3. Jahrg. 1950, Heft 5, S. 194 ff.).

Z. 15. „Notae ad Scaligeri Diatribam de aequinoctiis" von Keplers Hand sind erhalten in den Pulkowoer Mss. Bd. XXII Bl. 371 ff.

1056. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Frankfurt, 22. September/2. Oktober 1627

Kepler hat die Rudolphinischen Tafeln nach Frankfurt zur Messe gebracht. Die Festsetzung des Preises stieß auf Schwierigkeiten und wurde deshalb vor den kaiserlichen Bücherkommissar gebracht. Am Ende der Messe wurde endlich der Verkaufspreis bestimmt. Erst auf der nächsten Messe ist daher mit dem Geschäft zu rechnen; inzwischen gilt es, den Verkauf vorzubereiten und sich vor Nachdruck, den Kepler in Frankreich befürchtet, zu sichern. Er bittet nun Bernegger, sich an der Werbung zu beteiligen und das Probeexemplar, das er ihm schickt, dafür zu verwenden. Unverdächtige Liebhaber können von Tampach gegen Vorausbezahlung des Preises Exemplare bekommen. Besonders betont Kepler, daß die Tafeln ohne Ephemeriden zur Aufstellung von Nativitäten verwendbar seien. Er selbst hält Umschau nach einem Aufenthaltsort in Oberdeutschland, um dort die Tychonischen Beobachtungen herausbringen zu können, da er befürchtet, daß auch ihn die Ausweisung der Protestanten aus Österreich treffen könnte. Der Erlös aus den Tafeln gehört ihm, bis seine Kosten ersetzt sind, von da ab muß er mit den Braheanern halb und halb teilen.

1057. Matthias Bernegger an Kepler in Ulm.

[Straßburg], 7./17. Oktober 1627

Antwort auf Brief Nr. 1056. Bernegger dankt für das ihm zugedachte Exemplar der Rudolphinischen Tafeln, das aber noch nicht an ihn gekommen

ist, da Habrecht es dem Boten abgenommen und vorerst für sich behalten hat. Bernegger hat bereits eine Reihe von Abnehmern für das Werk. Er gibt Kepler den Rat, Dedikationsexemplare für die Straßburger Universität und den Herzog von Lüneburg zu schicken.

1058. Stände von Oberösterreich an Kepler. Linz, 20. Oktober 1627

Die Verordneten übermitteln Kepler die Abschrift zweier im Juni 1627 ergangener Reformationsdekrete, in denen die Entlassung aller nichtkatholischen Beamten im Dienst der oberösterreichischen Stände gefordert wird, und verlangen von ihm eine baldige Stellungnahme.

1059. Kepler an den Rat von Eßlingen. Ulm, 2. November 1627

Der Rat der Stadt Eßlingen hatte Kepler, der auf der Rückreise von Frankfurt dort kurzen Aufenthalt nahm, Wein in sein Quartier geschickt und ihm für den Weg nach Ulm ein Spitalpferd samt Pferdeknecht zur Verfügung gestellt. Kepler erwidert diese Ehrung durch Übersendung zweier Exemplare der Rudolphinischen Tafeln. Einleitend orientiert er die Eßlinger Herren über den Zweck seiner Reise nach Frankfurt.

Z. 35. Der Rat ließ Kepler für die dedizierten Exemplare eine Verehrung von 12 Reichstalern zukommen.

1060. Kepler an den Rat von Ulm. [Ulm, Anfang November 1627]

Bericht über seine Frankfurter Reise. Kepler liefert an Stelle des Druckers, der zur Ablieferung einer bestimmten Anzahl von Exemplaren gegen Erstattung der Taxe verpflichtet wäre, 6 Exemplare der Tafeln auf gutem Papier, für die nur die Taxe der gewöhnlichen Exemplare an den Drucker vergütet werden soll.

Z. 34. Der Rat war zwar der Meinung, die Tafeln seien für die Stadt entbehrlich. Da sie aber auf kaiserlichen Befehl bearbeitet worden seien, sollen Kepler für die überreichten Exemplare 16 Reichstaler gegeben werden (Religionsamts-Protokoll).

Z. 41. Dem eigenhändigen Konzept hat Kepler die Anweisung beigefügt: „Bitt denstlich H. Stromair wolle wa es jme nur müglich, diß anpringen nocheinmahl abschreiben vnd auff das Steürhaus richten, für *Auff die Hütten*, setzen *auff das Steürhaus*, für *sechs Exemplaria* zu setzen *fünff Exemplaria*. Die baide vberschrifften würt H. Merckh Fünffenschreiber wissen. Hab ordinantz jetzo vmb 12 vhr zu praesentirn."

1061. Kepler an Sigmund Schleicher in Ulm.

Ulm, 14. November 1627

Kepler hat bei seiner Rückkehr von Frankfurt den von ihm auf Bitten des Magistrats entworfenen Maßkessel in ganz rohem Zustand angetroffen. Er schildert die Mängel, die dem Guß anhaften, und die Proben, die er zusammen mit Faulhaber angestellt hat. Bisher hat er selbst die Verbesserungsarbeiten überwacht; da seine Abreise jedoch bevorsteht, gibt er Anweisung für die Fortführung der Arbeiten. Er bittet den Magistrat um Erlaubnis zur Abreise nach Regensburg und um eine Bescheinigung, daß er sich seit Dez. 1626 bis dato zum Druck der Rudolphinischen Tafeln in Ulm aufgehalten habe.

Z. 5. Während Kepler 1627 in Ulm weilte und den Druck der Rudolphinischen Tafeln besorgte, war der Ulmer Magistrat mit der Bitte an ihn herangetreten, ihm bei der Ordnung der städtischen Maße und Gewichte behilflich zu sein. Kepler hatte schon 1605 in einem Gutachten für den Kölner Kurfürst Ernst v. Wittelsbach Stellung zu dem Problem einer allgemeinen Maßreform genommen und darin die Meinung vertreten, daß an den gebräuchlichen Maßen so wenig als möglich geändert, dagegen willkürlichen Veränderungen, wie sie allgemein üblich waren, durch Verbindung der Grundmaße in einem Modellgefäß vorgebeugt werden sollte. Als Modellgefäß wählt Kepler einen zylindrischen Kessel. Die Schwierigkeit besteht darin, daß sich die gebräuchlichen Maße nicht ohne Änderungen einem Zylinder einfügen lassen. Beim Gewicht läßt Kepler überhaupt keine Veränderung zu, bei den anderen soll möglichst wenig, am Hohlmaß noch weniger als an den Längenmaßen geändert werden. So kommt er schließlich auf die Abmessung des Kessels, über welche er durch die Aufschrift Rechenschaft gibt:

Zwen schuch mein tieffe ein eln mein quer,
ein geeichter aimer macht mich lehr,
dan sind mir vierthalb centner bliben,
vol donauw wasser wege ich siben,
doch lieber mich mit kernen euch,
vnd vierundsechzig mal abstreich,
so bistu neinzig ime reich.

Der Kessel wird heute noch im Museum der Stadt Ulm aufbewahrt; eine Nachbildung wurde für das Keplerhaus-Museum in Weil der Stadt hergestellt. Vgl. *Franz Hammer*, Johannes Keplers Ulmer Jahr (Ulm und Oberschwaben Bd. 34, 1955, S. 80 ff.).

Z. 30. Die „Greth" war ein stattliches Gebäude auf dem Hauptwachplatz in Ulm, das als Kauf-, Lager- und Waaghaus diente.

Z. 34. gölte = Kübel, Zuber. Ventausse ist ein Hohlmaß, ca. 1 Kubikzoll.

1062. Sigmund Schleicher an Kepler in Ulm.

[Ulm], 5. November 1627 (a. St.)

Das Mitglied des Geheimen Rates, Schleicher, fordert Kepler auf, die Quittung für das Geld zu schicken, das er zu bekommen habe. Zugleich bittet er um die Nativität seiner beiden Söhne.

Z. 2. Es ist anzunehmen, daß es sich bei dem genannten Geld um das Honorar für Keplers Arbeit an dem „Ulmer Kessel" handelt.

1063. Kepler an Christoph Besold in Tübingen.

Ulm, 9./19. November 1627

Schickard hatte Kepler nahelegen lassen, dem Senat der Universität Tübingen einige Widmungsexemplare der Rudolphinischen Tafeln zu überreichen. Kepler begründet, warum er dazu nicht in der Lage sei, und erinnert daran, daß er seinerzeit für die Dedikation der Astronomia Nova nichts bekommen habe. Er ist bereit, 3 Exemplare gegen Bezahlung des festgesetzten Preises nach Tübingen zu senden.

Z. 57. Das Titelkupfer wurde von Georg Celer in Nürnberg gestochen.

Z. 60. Abt von Bebenhausen war damals der frühere Linzer Pastor Daniel Hitzler, dem Kepler durch Schickard laufend die jeweils fertigen Bogen der Tafeln zukommen ließ.

Z. 62. Eberhard, der älteste Sohn des Herzogs Joh. Friedrich von Württemberg, hatte gerade einige Tage zuvor die Universität Tübingen bezogen.

1064. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Ulm, 9./19. November 1627

Antwort auf Brief Nr. 1057. Kepler hat dafür Sorge getragen, daß 10 Exemplare der Tafeln nach Straßburg geliefert werden. Nach Abzug der Fracht soll Bernegger den Erlös für Kepler aufbewahren oder an Eckebrecht nach Nürnberg überweisen. Er bittet um Verschwiegenheit den Buchdruckern und Buchhändlern gegenüber, da die Verhandlungen mit Tampach noch im Gang sind. Er will den Kaiser um einen zweijährigen Urlaub bitten, den er in der Nähe von Frankfurt zur Herausgabe der Tychonischen Beobachtungen benützen möchte.

1065. Kepler an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Ulm, 9./19. November 1627

Kepler wünscht von seinem Sohn Ludwig Rechenschaft über 23 Gulden, die er erhalten hat, da er dessen Aussage, er habe nun alle Schulden bezahlt,

nicht traut. In dem PS macht Kepler auf Fehler aufmerksam, die ihm in den Rudolphinischen Tafeln unterlaufen sind.

Z. 15. Es handelt sich um das Titelkupfer, das Idyllion und den Index zu den Rudolphinischen Tafeln.

Z. 23. Kepler, der auf Rat eines Freundes in den nach Kaiser Rudolph genannten Tafeln dessen Geburtskonstellation als Musterbeispiel berechnete, gibt in Praec. 82 S. 58 infolge Verwechslung eines Summanden für die ausgeglichene Anomalie der Sonne den Wert 30° 27′ 28″ statt 30° 16′ 38″ an. Der in Z. 27 f. erwähnte fehlerhafte Wert von 18° 37′ 13″ für die Elongation des Mars auf S. 64 der Praecepta wird ebenda S. 67 richtig als 51° 4′ 21″ eingesetzt. Beide Fehler hat Kepler am Ende der „Sportula" in den „Notae ad Praecepta Tabularum Rudolphi" korrigiert.

Z. 31. Die Titel der zwei Schriften *Mästlins* sind: 1. Disputatio de multivariis motuum planetarum, Tübingen 1606. 2. Disputatio de Eclipsibus Solis et Lunae, Tübingen 1596.

Z. 36. Schickard hat auf Keplers Brief folgende Bemerkungen angebracht: NB. in schemate Tituli Huennae situs est dislocatus, quod parùm referret, nisi primum per eam duxisset Meridianum. In catalogo locorum Baldach et Bagdad debet esse unum idemque, ibidem mundi Medium Arim ex Arabum sententiâ non in Aethiopiam sed mare Indicum cadere. Ibidem quia Tubingae differentiam longitudinis ponit 12s. non possibile est ut Butzbachij differentia sit 17s. cum in optimis chartis sint sub eodem ferè Meridiano.

1066. Kepler an Landgraf Georg II. von Hessen-Darmstadt.

[Ulm, November 1627]

Kepler überreicht dem Fürsten, einem Neffen von Landgraf Philipp v. Hessen in Butzbach, ein Memorandum mit der Darstellung seiner Lage und seiner Pläne. Da vom Kaiser kein Geld zur Veröffentlichung der Tychonischen Beobachtungen zu erwarten ist und er sich auf Grund des Reformationspatents (31. Juli 1627) sowohl bei Hof als auch bei den oberösterreichischen Ständen als abgedankt betrachtet, hält er Ausschau nach einem Ort, wo er in Ruhe den Druck der Beobachtungen ausführen könnte. Er braucht dazu die Einwilligung des Kaisers und des Herzogs v. Württemberg. Beim Kaiser hofft er keinen Widerstand zu finden, beim Herzog dagegen bedarf es voraussichtlich der Fürsprache des Landgrafen.

Der Landgraf sandte Keplers Brief an den Herzog v. Württemberg. Von einer Antwort ist nichts bekannt.

Z. 6. Von Frankfurt aus war Kepler Anfang Oktober 1627 für einige Tage nach Butzbach gekommen, um einer Einladung des Landgrafen Philipp, eines Liebhabers der Astronomie, mit dem er seit einigen Jahren in Briefverkehr stand, zu folgen.

Z. 60. Diese Korrespondenz ist nicht mehr erhalten.

1067. Kepler an Anonymus. [1627?]

Das an einen ungenannten Magister gerichtete kurze Schreiben steht auf einem Zettel 17,5 × 12,5 cm und ist ohne Ort, Datum und Unterschrift. Es kann sich daher nur um eine Mitteilung von Haus zu Haus am gleichen Ort handeln. Der Sachverhalt läßt sich nicht mehr klären. Der Magister soll anscheinend nach Maulbronn reisen. Kepler macht ihn auf eine Gelegenheit aufmerksam, zusammen mit einem Flüchtlingspaar aus Österreich bis Bönnigheim zu fahren, sofern er sich an den Kosten des Mietfuhrwerks etwas beteilige. Der Briefbote soll 3 Manuskripte Keplers zurückverlangen.

Z. 6. Binnika (mundartlich) = Bönnigheim. Die Entfernung 13 Meilen ≈ 100 km würde auf Ulm, nicht aber auf Tübingen passen.

Z. 11. Bei den Manuskripten handelt es sich vermutlich um die (vgl. die Briefe Nr. 976, 978, 982, 985, 1010 und 1030), welche Kepler 1624 für den Magister Johannes Falco leihweise an Schickard nach Tübingen gegeben hatte. Diese Tatsache, zusammen mit der Erwähnung der Invasion des Maulbronner Gebiets durch Truppen, war für den Ansatz der Datierung maßgebend.

1068. Wolf Auracher an Kepler in Prag. Regensburg, 8. Januar 1628

Der Schreiber erinnert Kepler an seine Nativität, die er gut honorieren will.

1069. Kepler an die Stände von Oberösterreich.

Prag, 11. Februar 1628

Antwort auf Brief Nr. 1058. Kepler ist mit Wissen und Erlaubnis des Kaisers nach Linz gekommen und wiederholt auf Linz festgelegt worden. Er hat von der Reformationskommission sogar die Erlaubnis, geeignete Hilfskräfte ohne Rücksicht auf die Konfession bis zur Beendigung der Rudolphinischen Tafeln anzustellen. Ob Linz weiterhin sein Wohnsitz bleiben soll, hängt von der Entscheidung des Kaisers ab. Das Reformationsdekret betreffe ihn nicht direkt, da er kein Landschaftsamt innehabe. Zum Schluß bittet Kepler um die fernere Gunst der Verordneten und um Ausbezahlung eines Teils seiner rückständigen Besoldung.

1070. Matthias Bernegger an Kepler in Prag.

Straßburg, 3./13. Februar 1628

Antwort auf Brief Nr. 1064. Einer schweren Erkrankung wegen berichtet Bernegger erst jetzt Kepler, daß er von den 10 Exemplaren der Tafeln (alle entgegen Keplers Ankündigung auf geringerem Papier) 2 als Widmungsexemplare vergeben, 6 weitere verkauft und die restlichen 2 in seine Verwahrung genommen habe. Er erwartet Keplers Anweisung, was er mit dem ein-

genommenen Geld machen soll. Bedauerlich sei es, daß Kepler den Tafeln nicht sein Bild als Kupferstich beigegeben habe.

1071. Matthias Bernegger an Joachim Clutenius in Straßburg.
[Straßburg], 10. Februar 1628 (a. St.)

Bernegger bittet Clutenius als Rat des Herzogs von Lüneburg, ihm mitzuteilen, mit welchem Honorar für das dem Herzog gewidmete Exemplar der Rudolphinischen Tafeln er rechnen dürfe. Dabei ermuntert er ihn, nach dem Beispiel der Straßburger Hochschule über den Verkaufspreis des Buches hinauszugehen.

1072. Kepler an Paul Guldin in Wien. Prag, 24. Februar 1628

Kepler hatte von Guldin die in Brief Nr. 1031 erwähnten Bücher zurückgefordert, ohne sich daran zu erinnern, daß er ihm einige davon geschenkt hatte. Von den Rudolphinischen Tafeln hat er kein Exemplar zur Hand. Wenn sich aber genügend Käufer für die Tafeln finden, so wird er veranlassen, daß von den in Ulm lagernden Paketen mit je 14–16 Stück eines nach Wien geschickt werde. Dem Claramontius will er nicht mehr antworten, nachdem er über dessen Person orientiert ist. Ehe er den geplanten Kommentar zu der „Synopsis aerarum usualium" in den Rudolphinischen Tafeln (Tab. S. 37 f.) herausgeben kann, muß er die eben erschienene „Doctrina temporum" (Paris 1627) von *Petavius* ganz lesen. Anstoß zu dem mit innerer Erregung abgefaßten 2. Teil des Schreibens gaben nur 2 Zeilen in Guldins (nicht mehr erhaltenem) Brief, in denen irgendwie auf die Konversion Keplers angespielt war. Kepler zählt eine Reihe von Punkten auf, die ihn von der vollen Annahme der röm.-katholischen Lehre abhalten und in denen er um keinen Preis nachgeben könne. Guldin möge wissen, daß er auf der Ablehnung alles dessen, was er nicht als apostolisch anerkennen könne, beharre, und dafür alle Vorteile, selbst die Astronomie, zu opfern entschlossen sei. Werde er unter seinen wenigen Vorbehalten geduldet, so sei er bereit, friedlich mit den Katholiken zusammenzuwohnen, ja sogar mit inneren Vorbehalten an der Messe teilzunehmen.

Z. 28. Siehe Anm. zu Brief Nr. 1026 Z. 100.

Z. 32. Kepler kam nicht mehr zur Vollendung des in den Rudolphinischen Tafeln (Praec. S. 43) versprochenen Kommentars über die verschiedenen Ären. Vorarbeiten dazu sind in Bd. XVI und XVII der Pulkowoer Mss. erhalten. Bd. XVII Bl. 19–37 enthält „Collectanea ex Doctrina Temporum Petavij" und „Ex P. Dionysii Petavij libro de Doctrina Temporum Tomo I".

1073. Kepler an Kurfürst Johann Georg I. von Sachsen.
Prag, 19./29. Februar 1628

Widmung eines Exemplars der Rudolphinischen Tafeln mit der Bitte um Mitteilung von Fehlern. Kepler erinnert an die Schwierigkeiten bei der Ver-

öffentlichung des Werkes, die den Plan, zu gleicher Zeit die Beobachtungen Brahes zu publizieren, vereitelt haben. Wallensteinsche Truppen hatten 1625 der Stadt Nürnberg eine solche Kontribution abgepreßt, daß Kepler die vom Kaiser angewiesenen 4000 Gulden nicht bekommen konnte. Wallenstein hat ihm dafür das Angebot gemacht, in Sagan mit seiner Unterstützung die Beobachtungen zu drucken. Da der Plan, im Gebiet des Landgrafen von Hessen den Druck auszuführen, durch die Kriegsereignisse hinfällig geworden ist, hat er Wallensteins Angebot angenommen. Er bittet den Kurfürsten, ihm gegebenenfalls in Sachsen eine Zuflucht zu gewähren.

Z. 14. Das mit eigenhändiger Widmung versehene Exemplar wird in der Sächs. Landesbibliothek in Dresden aufbewahrt. Es wurde dem Kurfürsten von F. Lebzelter mit einem Empfehlungsschreiben zugestellt (vgl. Brief Nr. 1077).

Z. 45. Am 10. Februar waren Kepler 4000 fl. bewilligt worden: 2000 fl. für den Druck der Tafeln und 2000 fl. Gnadengeld.

1074. Kepler an Wilhelm Schickard in Tübingen. Prag, 4. März 1628

Der ganze Brief handelt von Keplers Sohn Ludwig. Dieser sollte Schickard über die 23 fl., die er von Vater und Tante bekommen hatte, Rechenschaft ablegen. Da dies anscheinend nicht geschehen ist und da Kepler fürchtet, Schickard könnte Schaden gelitten haben, wird er über Straßburg einen Wechsel über 20 fl. schicken, von denen Schickard nur gegen schriftliche Belege seinem Sohn geben soll. Er bittet um Verständnis für sein Verlangen, indem er seine noch schlechteren Erfahrungen mit Tampachs Sohn als Gegenbeispiel anführt.

1075. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg. Prag, 4. März 1628

Anfrage, ob Bernegger die 10 Exemplare der Tafeln erhalten habe. Kepler weist ihn an, den Erlös an seinen Sohn nach Tübingen zu schicken, ihm selbst jedoch Nachricht darüber zukommen zu lassen. Die ihm bekannt gewordenen Fehler in den Tafeln will Kepler in einem Appendix berichtigen, von dem er noch nicht weiß, ob er in Ulm oder anderswo gedruckt werden soll. Er macht auf den Fehler in der „Genesis Rudolphi" aufmerksam.

Z. 6. Die Braheaner glaubten, die Verdienste Tycho Brahes seien in der Fassung des Titels und der Widmung nicht genügend zum Ausdruck gekommen, und ließen deshalb die 1. Lage der Tafeln mit neuem Titel und neuer Widmung drucken.

Z. 14. Die in Sagan 1629 als Ergänzung zu den Rudolphinischen Tafeln gedruckte „Sportula genethliacis missa" enthält am Schluß die Korrekturen der bis dahin bekannt gewordenen Fehler.

Z. 20. Mitte des Jahres 1627 waren Friedländische Truppen in schwäbisches Gebiet eingerückt und den Winter über liegen geblieben. Vgl. Brief Nr. 1081 Z. 113 ff.

1076. Matthias Bernegger an Johann Baptist Hebenstreit in Ulm.

[Straßburg], 24. Februar 1628 (a. St.)

Der Versuch, Kepler an die Straßburger Universität zu bringen, hat ihm seinerzeit nur Ablehnung und sogar Haß eingetragen.

1077. Friedrich Lebzelter an Kurfürst Johann Georg I. von Sachsen.

Prag, 1./11. März 1628

Begleitschreiben des kursächsischen Gesandten zu dem Exemplar der Rudolphinischen Tafeln, das ihm Kepler samt Widmungsschreiben für den Kurfürsten übergeben hatte (vgl. Brief Nr. 1073). Als Gelehrter wie als Mensch wird Kepler von Lebzelter gelobt.

1078. Matthias Bernegger an Kepler in Prag.

[Straßburg], 9./19. März 1628

Rechenschaft über die bisher verkauften Exemplare der Rudolphinischen Tafeln. Klage über das Verhalten von Habrecht. Den Erlös von 12 Reichstalern (= 18 Gulden) wird er weisungsgemäß durch Wechsel an Keplers Sohn schicken. Wenn er sich in seiner gefährdeten Lage doch auch der Gunst eines Gönners erfreuen dürfte, wie ihn Kepler eben in Wallenstein gefunden hat!

Z. 12. Der Name, den Bernegger hier unterdrückt, ist *Isaak Habrecht* (vgl. auch Brief Nr. 1057). Dessen „Tractatus de planiglobio coelesti ac terrestri", von dem nachher die Rede ist, erschien 1628 in Straßburg.

Z. 24. *Petronius*, Sat. 29.

1079. Gregor Horst an Kepler in Prag. Ulm, 12./22. März 1628

Der Arzt Horst, bei dem Kepler während seines Ulmer Aufenthaltes 1627 Wohnung genommen hatte, bedankt sich für einen (verschollenen) Brief Keplers. Bericht über die derzeitige Lage in Ulm. Er hat die Bereinigung der Angelegenheit Thumm in die Hand genommen. Ein Mansfeldischer General läßt sich von ihm ärztlich betreuen.

Z. 13. Keplers 26jährige Tochter Susanna weilte seit Ende des Jahres 1627 bei Daniel Mögling in Butzbach und stand im Begriff, in die Dienste der Markgräfin von Baden-Durlach zu treten.

1080. [Paul Guldin an Kepler in Prag.] [Wien, 29. März 1628]

Der Brief stammt in der vorliegenden Fassung sicher nicht von Guldin. Aus der Antwort Keplers (Brief Nr. 1083) geht nämlich hervor, daß sich Guldin auf dessen theologische Einwände in Brief Nr. 1072 von einem Ordensbruder

eine sorgfältige Entgegnung hatte ausarbeiten lassen. Außerdem sagt Kepler, Guldin habe nach seinen eigenen Worten eben diese Abhandlung dem wesentlichen Inhalt nach in gewissem Umfang in einen Brief vom 29. März übernommen. Da das 7 eng beschriebene Seiten umfassende Manuskript nur theologische Fragen erörtert, ohne auf die sonst zwischen Kepler und Guldin schwebenden Angelegenheiten einzugehen, da es ferner nicht von Guldin geschrieben ist, sondern nur eine kurze Randbemerkung von seiner Hand trägt, darf man annehmen, daß es sich um den Originalentwurf des Ordensbruders handelt. Er wurde von *Leopold Schuster* erstmals veröffentlicht und kommentiert („Johann Kepler und die großen kirchlichen Streitfragen seiner Zeit", Graz 1888, S. 233–243).

In der langen theologischen Abhandlung werden Keplers Bedenken gegen gewisse Lehren der katholischen Kirche, wie er sie in seinem Brief ausgesprochen hatte, eingehend und sehr ausführlich widerlegt. Im Mittelpunkt steht dabei Keplers Ansicht, daß die Salbung der Getauften das kirchliche Lehramt überflüssig mache.

Z. 1. Randbemerkung Guldins: „Obijt Keplerus a. 1631. 15. Novembr. Ratisbonae, quo pensionis causa profectus erat." Das Todesjahr ist in Wirklichkeit 1630.

Z. 21. Anspielung auf Ps. 136, 9.

Z. 36. Der Text ist hier nicht in Ordnung; vermutlich ist etwas ausgelassen.

Z. 41. *Verg.* Aen. 2, 310.

Z. 92. *Auson.* Ep. 4, 68.

Z. 98. 1 Tim. 6, 20.

Z. 116. Prov. 3, 5 und Röm. 12, 3.

Z. 122. 2 Petr. 1, 21.

Z. 125. Eccl. 9, 1.

Z. 128. Prov. 14, 12.

Z. 150. Röm. 1, 21.

Z. 187. Über den vermutlich der Ostkirche zugehörigen Theologen Achillas war nichts zu ermitteln.

Z. 202. Mit dem „Anser Boemicus" ist Johann Hus gemeint, der auf dem Scheiterhaufen ausgerufen haben soll: „Heute bratet ihr eine Gans, aber über 100 Jahr werdet ihr hören einen Schwan singen, den sollt ihr ungebraten lassen" (Jöcher).

Z. 210. 1 Tim. 3, 15.

Z. 283. Von hier bis Z. 308 ist der Text dünn durchgestrichen.

Z. 328. Ps. 140, 5.

1081. Wolfgang Bachmeier an Kepler in Prag.

Mähringen, 4./14. April 1628

Antwort auf einen unbekannten Brief Keplers. W. Bachmeier, Pfarrer in dem Ulmischen Dorf Mähringen, gehörte zu der Gruppe von Landgeistlichen,

die sich damals eifrig mit Kartographie befaßten und daher auch mit den Methoden der astronomischen Ortsbestimmung und weiterhin mit praktischer Astronomie vertraut sein mußten. Kepler zog ihn zum Lesen der Korrekturen der Rudolphinischen Tafeln heran und verpflichtete ihn auch zur Mitarbeit an den Ephemeriden. Im vorliegenden Brief berichtet nun Bachmeier über die Invasion des Ulmer Gebietes durch kaiserliche Truppen. Obwohl er ihr Verhalten am Schluß des Briefes lobt, klagt er doch über die Störung der Ordnung und der Arbeiten. Auf Keplers Bitte hat er die Tafeln sowohl wie die Praecepta auf ihre Korrektheit geprüft. Er hat die „Heptacosias" auf das Fünffache erweitert, indem er die Spalte der Sexagesimalteile statt von 5 zu 5 Sekunden von Sekunde zu Sekunde fortschreiten läßt. Er fragt, ob diese Tafel vielleicht gedruckt werden könnte. Die Änderung des Arbeitsplans durch Kepler, der nicht mehr, wie ursprünglich vorgesehen, ganze Jahresephemeriden durch einzelne Rechner berechnen lassen will, sondern jedem einen Planeten für alle Jahre zuweist, wobei Bachmeier der schwierigste, der Mond, zugedacht ist, bedauert er, fügt sich aber in Keplers Wunsch. Wegen der Entlohnung brauche Kepler nicht besorgt zu sein. Als sehr gewissenhafter Rechner bittet er schließlich Kepler um Aufklärung einiger Zweifel, wie der Frage, ob der Übergang zum Linzer Meridian nicht auch Änderungen in den Epochen der mittleren Bewegungen nach sich ziehe; welche der 3 Tabellen für den Ausgleich der Zeit er zu benützen habe; welche Zahl für die Horizontalparallaxe der Sonne gelte, u. a.

Z. 19. Dieses Blatt, sowie die in Z. 25, Z. 30, Z. 33 und Z. 76 genannten Beilagen sind nicht mehr erhalten.

Z. 26. In gleicher Weise wie Bachmeier erweiterte auch Keplers Schwiegersohn *Jakob Bartsch* die „Heptacosias Logarithmorum" der Rudolphinischen Tafeln. Als „Trichil-Hexacosias" wurde sie zuerst in dem „Appendix" veröffentlicht, der nach Keplers Tod zu den Tafeln im selben Folio-Format nachgeliefert wurde. Sodann wurde sie in die „Tabulae manuales Logarithmicae" übernommen, die zuletzt noch 1700 in Straßburg von *J. C. Eisenschmid* wieder herausgebracht wurden.

Z. 33. Die von Bachmeier mitgeteilten Korrekturen hat Kepler in die „Sportula" aufgenommen.

Z. 53. Kepler hat sich nicht in dem vorgesehenen Maß der Dienste Bachmeiers bedient. Man darf den Grund dafür hauptsächlich darin erblicken, daß er bald nach Sagan übersiedelte und dort in Jakob Bartsch einen ausgezeichneten Mitarbeiter fand, der schon im Herbst 1628 die nach den Rudolphinischen Tafeln berechnete Ephemeride für 1629 vorlegte. In der Reihe der Jahresephemeriden von 1621 bis 1636, die zu einem 1630 vollendeten Band zusammengefaßt wurden, hat Bachmeier, wie Kepler erwähnt, von der Ephemeride für 1625 die beiden Mondfinsternisse, die Örter von Sonne und Mond sowie die Knoten der Mondbahn berechnet. Zudem geht aus Brief Nr. 1143 hervor, daß er auch die ganze Ephemeride für 1626 berechnet und Kepler geschickt hat. Vgl. die Anm. zu Z. 49 dieses Briefes.

Z. 69. Das in der Württ. Landesbibl. noch vorhandene Widmungsexemplar enthält folgenden Eintrag: Venerabili et Doctissimo D. M. Bachmaier, quod praecepta Tabb: istarum recensuerit, munusque Ephemerides ex ijs computandj strenuè capescat, hoc exemplar d. d. dt. Joannes Keplerus . . . Cal: Nov: Anno MDCXXVII.

Z. 86. Der Ausdruck „Diaphraxis" kommt bei Kepler nirgends vor. Es muß ein Erinnerungsfehler von Bachmeier vorliegen.

Z. 125. Die „panolaetria" ist das griechische Wort πανωλεθρία.

1082. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Prag, 5./15. April 1628

Antwort auf die Briefe Nr. 1070 und 1078. Daß nur Exemplare der geringeren Qualität nach Straßburg kamen, ist vermutlich eine Unehrlichkeit des Druckers. Das Geld sollte nicht sein Sohn selbst, sondern Schickard bekommen. Wenn es noch nicht weg ist, will Kepler es seiner Tochter Susanna in Durlach zukommen lassen. Sofern Wallensteins Glück von Bestand ist, wird Bernegger leicht nach Rostock kommen können. Die Belohnung durch den Kaiser hat Kepler daran gehindert, verabredungsgemäß nach Marburg zu gehen. Innerhalb des habsburgischen Gebietes ist nur noch Schlesien für ihn als Protestanten offen, und auch dieses nicht sicher. Die hohen Unterhaltskosten, die ihm der Friedländer gewährt, sind eine Vergütung dafür, daß seine Truppen vor 3 Jahren die Stadt Nürnberg daran gehindert hatten, Kepler die 4000 fl. zum Druck der Tychonischen Beobachtungen auszubezahlen.

1083. Kepler an Paul Guldin in Wien. [Prag, 1628]

Antwort auf Brief Nr. 1080. Kepler, der auf die theologischen Ausführungen seines Briefes (Nr. 1072) keine Antwort erwartet hatte, hat auf Guldins Brief eine noch längere Entgegnung geschrieben, will sie aber nicht abschicken, um den unerquicklichen Streit nicht zu verlängern, bei dem er sich mißverstanden fühlt. Immerhin gibt er eine Zusammenfassung seiner Erwiderung. – Der Schluß des Briefes fehlt.

1084. Stephan Bossius an Kepler in Prag. Wien, 6. Mai 1628

Der von Galilei empfohlene Bossius (vgl. Brief Nr. 1054) hat auf mehrere Briefe keine Antwort bekommen. Er freut sich über die Wendung in Keplers Schicksal, die hoffen läßt, daß die Tychonischen Beobachtungen und die Ephemeriden bald veröffentlicht werden.

1085. Kepler an Albrecht von Wallenstein. [Prag, 13. Mai 1628]

Kepler teilt mit, daß er den auf Wallensteins Veranlassung mit vieler Mühe erwirkten kaiserlichen Befehl, seine rückständige Hofbesoldung aus Reichs-

mitteln aufzubringen, mit gleicher Post an die fürstliche Kanzlei nach Gitschin geschickt habe.

Z. 9. Kepler war bereits Ende April endgültig in die Dienste Wallensteins getreten. Am 10. Mai hatte Kaiser Ferdinand II. Wallenstein ersucht, dafür zu sorgen, daß der kaiserliche Mathematiker Kepler mit der Forderung von 11817 Gulden an die Hofkasse befriedigt werde.

Z. 32. Der Brief trägt den Vermerk: Ihr Fürst. G. Veldthoffzahlmeistern zuzustellen, der Ihr F. G. wan sie in Mechelburgk kommen, hieran erinnern soll.

1086. Matthias Bernegger an Kepler in Prag.

Straßburg, 15./25. Juni 1628

Antwort auf Brief Nr. 1082. Der Fürst v. Lüneburg hat immer noch nicht geantwortet. Bernegger hat die letzten 3 Exemplare der bei ihm deponierten Tafeln abgesetzt. Das dafür eingenommene Geld wird er Keplers Tochter nach Durlach schicken. Ob Kepler wirklich noch den Mut habe, sich in die Dienste Wallensteins zu begeben? Anfrage, ob dieser geneigt wäre, eine bei einem Straßburger Antiquar zum Verkauf stehende Münzsammlung zu erwerben.

1087. Albrecht von Wallenstein an Kepler in Sagan.

[12. August 1628]

Kepler hatte Wallenstein in einem nicht erhaltenen Schreiben seine Ankunft in Sagan gemeldet und um Vorschuß auf seine jährliche Besoldung gebeten. Er erhält den Bescheid, daß ihm aus dem Geld, das die Stadt Sagan für das Jesuiten-Gymnasium in Gitschin beizusteuern habe, 250 fl. angewiesen worden seien.

Z. 8. Das Schreiben Wallensteins an den Landeshauptmann Grabes v. Nechern ist bei den Wallenstein-Akten in dem obengenannten Archiv (l. c. S. 11) erhalten. – Wallenstein hatte in Gitschin ein Jesuiten-Gymnasium errichtet, das 1629 nach Sagan verlegt wurde. Einer der ersten Lehrer dort war Paul Guldin.

1088. Kepler an Georg Brahe in Prag. Sagan, 17. August 1628

Einleitend berichtet Kepler, daß er am 26. Juli in Sagan angekommen sei und sein Augenmerk vor allem auf rasche Einrichtung der Druckerei richte, um bald mit dem Druck der Beobachtungen Brahes beginnen zu können. Er hat mit benachbarten Druckern Fühlung genommen, findet aber, daß er mit seinem eigenen Typenapparat gut bestehen kann. Bei der Lektüre von *Willebrord Snells* „Observationes Hassiacae" ist ihm klargeworden, daß dieser die Beobachtungsprotokolle Brahes der Jahre 1600 und 1601 zur Verfügung gehabt haben müsse. Brahe soll versuchen, sie zurückzubekommen und auf die 2 Bände der Abschrift achthaben. Er möchte diese gerne mit dem Snellschen Druck vergleichen und bittet deshalb und zur Vervollständigung der schon bei

ihm liegenden Bände um Zusendung. Der Briefwechsel mit Ulm, Frankfurt, Nürnberg stockt. Er ist deshalb nicht im Bild, was in letzter Zeit an den Rudolphinischen Tafeln noch fertig geworden ist. Wichtig ist ihm vor allem, zu wissen, ob dem Phil. Eckebrecht für die Weltkarte die letzten 34 Reichstaler zugestellt worden seien. Da es sich immer noch um das gemeinsame Werk handelt, bittet er Brahe um seine Mithilfe.

Z. 8. Vgl. Brief Nr. 1087.

Z. 22. Keplers Vermutung, der 7. Band der Braheschen Beobachtungsprotokolle sei nach Holland gebracht worden, trifft nicht zu. Vielmehr muß man annehmen, daß sich *Snellius* für das „Spicilegium biennale ex observationibus Tychonis Brahe" (Observationes Hassiacae, Leiden 1618, S. 69–83) während seines Aufenthalts in Prag um 1600 Auszüge aus den Protokollen gemacht hat, oder ihm solche von anderer Seite angefertigt wurden. Da sich der in Frage stehende Band im Nachlaß Keplers befand, müssen die Erben Brahes ihn bald nach Erhalt des vorliegenden Briefes Kepler übergeben haben. Er wird heute bei den Brahe-Handschriften (Cod. J) in Kopenhagen aufbewahrt.

Z. 42. Die 3. Fassung des Titelbogens wurde in Ulm, die „Sportula" weder in Frankfurt noch in Ulm, sondern 1629 in Sagan gedruckt. Die Vollendung der Weltkarte, an der seit 1625 gearbeitet wurde, erlebte Kepler nicht mehr.

Z. 65. Mit „Borsolitz" ist wohl der heutige Prager Vorort Pohorscheletz (Pohořelecs) gemeint.

1089. Jakob Bartsch an Kepler. Lauban, 1. September 1628

Der Brief gelangt in Band XI zum Abdruck.

1090. Matthias Bernegger an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Straßburg, 30. August 1628 (a. St.)

Ludwig Kepler schrieb wegen der 20 fl. und wegen des Briefes an Schickard, die sein Vater beide dem Straßburger Gesandten mitgegeben hatte (vgl. Brief Nr. 1074 Z. 7 ff.). Nachdem Bernegger das Geld von diesem erhalten hat, schickt er 8 fl. durch den Boten nach Tübingen; den Rest hat der Pfarrer Neobulus, den der junge Kepler immer wieder mahnen müsse.

1091. Matthias Bernegger an Kepler in Sagan.

Straßburg, 4. September 1628 (a. St.)

Die für die letzten Exemplare der Tafeln eingenommenen 8 Reichstaler hat Bernegger Keplers Tochter nach Durlach, die früher eingegangenen Beträge und die von Fridius überbrachten 20 fl. nach Tübingen an seinen Sohn, bzw. an Schickard geschickt. Er erwartet Antwort auf Brief Nr. 1086, vor allem wegen der Münzsammlung.

1092. Wilhelm Schickard an Matthias Bernegger in Straßburg.

Tübingen, 8. September 1628 (a. St.)

8 fl. sind ihm vom Briefträger ausbezahlt worden, die 12 fl. hat Neobulus noch nicht herausgegeben.

1093. Matthias Bernegger an Wilhelm Schickard in Tübingen.

[Straßburg], 20. September 1628 (a. St.)

Wenn Neobulus das ihm anvertraute Geld nicht bald herausgibt, ist Bernegger entschlossen, die Angelegenheit aus eigener Tasche zu begleichen.

Z. 3. *Herm. Friedr. Flayder*, Funus Serenissimi, ac excelsae Memoriae Principis, Johannis Friderici D. G. Ducis Würtembergiae et Tecciae. Die Beerdigung war am 21. August 1628.

1094. Kepler an Jakob Bartsch. Sagan, 6. November 1628

Der Brief gelangt in Bd. XI zum Abdruck.

1095. Johannes Remus Quietanus an Kepler in Sagan.

Rufach, 1./11. Dezember 1628

Erneuter Versuch von Remus, der jetzt seiner Amtspflichten enthoben ist und für die Astronomie mehr Zeit hat, mit Kepler ins Gespräch zu kommen, dessen Hauptwerke er eingehend studiert hat. Im vorliegenden Brief teilt er Kepler eine Menge von Zahlen mit, die er abweichend von ihm teils aus eigenen, teils aus fremden Beobachtungen, teils auch aus seinen theoretischen Erwägungen gewonnen hat, und sich vor allem an Keplers Weltharmonik anschließen. Ausgehend von zahlreichen, von der Angabe in den Rudolphinischen Tafeln abweichenden geographischen Längen und Breiten glaubt er zu anderen Werten der atmosphärischen Refraktion zu kommen. Im Gefolge davon ändern sich dann auch die Parallaxen von Sonne und Planeten, d. h. ihre Entfernungen in den Apsiden und die Exzentrizitäten ihrer Bahnen. Dabei glaubt Remus zu besseren Harmonie-Verhältnissen zu kommen. Als letztes zeigt er an einem umfänglichen Zahlenmaterial, daß sich die Schiefe der Ekliptik seit dem Altertum stetig verkleinert habe. Den Schluß des Briefes bildet die Bitte um einige Werke Keplers und ein Lob auf Wallenstein.

Z. 3. Die Prognostica des Remus auf 1627, 1628 (vgl. Z. 66 f.) und 1629 (vgl. Z. 228 f.) sind nicht nachweisbar.

Z. 18. Die Hesperiden sind die Kapverdischen Inseln. Der von Remus angenommene Nullmeridian, der durch die Insel São Thiago geht, liegt 24 Grad westlich von Greenwich. – Die folgenden Längenangaben sind von unterschiedlicher Zuverlässigkeit.

Z. 22. *Bartolomeo Romano*, Proteo militare, Neapel 1595, lib. II, cap. XL, S. 144. „Il guardiano" ist der Arctur, „il greco" der Jakobstab.

Z. 65. Hierzu bemerkt Kepler am Rand: „Portentosae refractiones".

Z. 74. Op. Om. Bd. VI S. 137. Brahe nimmt für Sonne, Mond und Fixsterne jeweils verschiedene Refraktion an.

Z. 82. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 1103 Z. 34.

Z. 95. Vgl. Bd. VII S. 282 Z. 11 ff.

Z. 103. Unter dem Pseudonym „Apelles" hatte Scheiner seine Schrift über die Sonnenflecken veröffentlicht. *Galilei* schrieb dagegen die „Istoria e dimostrazioni intorno alle macchie solari" (Rom 1613). Die von Remus angezogenen Worte bei *A. Favaro*, Le Opere di Galilei, Bd. V, S. 196 Z. 37.

Z. 121. Vgl. Bd. IX S. 411 f.

Z. 148. *Robert Hues*, Tractatus de globis, Frankfurt 1627.

Z. 171. Siehe Anm. zu Brief Nr. 1103 Z. 112.

Z. 189. *Hieronymus Fracastorius*, Syphilis, sive morbus gallicus, lib. I (Basel 1536, Bl. A 5) und Homocentrica, Sect. 3, Cap. 8 (Cur Solis declinatio minuatur), Venedig 1538. Vgl. Bd. III S. 242 Z. 23 ff.

Z. 193. Vgl. 4 Kön. 20, 11 und Jes. 38, 8.

Z. 229. Siehe Brief Nr. 1101 Z. 6 ff.

Z. 245. R. Q. = Remus Quietanus. Sein deutscher Name ist Rudrauff.

Z. 249. Siehe Brief Nr. 850, Bd. XVII S. 381 f.

1096. Albrecht von Wallenstein an Kepler in Sagan.

Güstrow, 3. Januar 1629

Wallenstein ist besorgt wegen der schlechten Konfigurationen zwischen seiner Nativität und der des Königs von Ungarn, nachmaligen Kaisers Ferdinand III., insbesondere wegen der Direktion seines Medium Coeli, das in der Geburtsfigur des Königs in Konjunktion mit Saturn sein wird, wenn es in seiner eigenen ins Quadrat mit Mars kommt. Kepler soll sein Urteil darüber abgeben.

1097. Matthias Bernegger an Kepler in Sagan.

Straßburg, 13. Januar 1629 (a. St.)

Für 2 Exemplare der Tafeln steht das Geld noch aus. Bernegger bittet um Angabe, wohin er die 8 Gulden, mit denen er rechnet, schicken soll. Das alte mathematische Lehrbuch des Dasypodius, das bisher am Gymnasium in Gebrauch war, soll durch ein neues ersetzt werden. Bernegger bittet dabei Kepler um seinen Rat.

Z. 32. Im Vorausgehenden wird auf Berneggers Streit mit den Molsheimer Jesuiten angespielt. – Bernegger deutet mit dem D. Z. den Lauinger Professor

der Theologie Georg Zeaemann an, der Ende 1628 wegen einer Predigt über den 7. Psalm, die er in Kempten gehalten hatte, gefangengesetzt worden war (Jöcher). Vgl. auch Brief Nr. 1099 Z. 318 f. – Wegen des unterbrochenen Drucks vgl. Anm. zu Brief Nr. 1049 Z. 6.

1098. Albrecht von Wallenstein an Kepler in Sagan.

Güstrow, 1. Februar 1629

Wallenstein hat bereits die Horoskope des Kaisers, seiner Söhne und anderer Potentaten, „so nicht Ihre confidenten sein", berechnen lassen. Nun fordert er Kepler auf, diese Horoskope, besonders das des Königs von Ungarn, zu kontrollieren und zu deuten, um für den Fall eines Konflikts sofort astrologisch im Bilde zu sein.

Z. 11. Mit den „loca hylegialia" (ein der arabischen Astrologie entnommener Ausdruck für die loca aphetica) sind die Hauptpunkte der Himmelsfigur, der Aszendent und das Medium Coeli gemeint (vgl. *A. Bouché-Leclercq*, L'Astrologie grecque, Paris 1899, S. 406 f. Note 2 und S. 411 Note 1).

1099. Kepler an Wilhelm Avianus in Leipzig. Sagan, 3. Februar 1629

W. Avianus, ein Leipziger Mathematiker, hatte Kepler offenbar angeboten, geschäftliche Angelegenheiten in Leipzig für ihn zu erledigen. In der Einleitung schildert Kepler ihm nun seine Schwierigkeiten mit den Buchhändlern, vornehmlich Tampach, die ihn genötigt hätten, sich selbst zu helfen. Evtl. könnte Avianus mit Schürer in Leipzig wegen der Ephemeriden verhandeln. Avianus hatte Kepler eine Reihe von Fragen wegen der Lehre von den Direktionen vorgelegt. Ganz ausführlich gibt Kepler nun seine, von der üblichen Lehre der Astrologen abweichende Auffassung wieder. Er unterscheidet zwischen Significatores und Promissores. Significatores sind an die tägliche Bewegung gebunden und beschränken sich daher auf Sonne, Aszendent und Himmelsmitte; die Planeten wertet er nur als Promissores. Bezüglich des Mondes hat er keine bestimmte Meinung. Immer wieder betont er die zweifelhafte Begründung der ganzen Lehre von den Direktionen und die daraus resultierenden Schwierigkeiten.

Z. 31. Kepler spricht hier von seinen Ephemeriden.

Z. 213. Die am Rand angebrachte Bemerkung „elucidatio Aviani" weist wohl auf das von *Wilhelm Avianus* 1629 in Leipzig veröffentlichte „Directorium universale ad multifaria matheseos problemata in toto terrarum orbe" hin.

Z. 228. In den Pulkowoer Mss. Bd. V Bl. 173–176 ist ein Manuskript Keplers „De directionibus" erhalten, das er schon um 1601 abgefaßt hat.

Z. 319. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 1097 Z. 32.

Z. 324. Randbemerkung: Non tamen publico.

1100. Kepler an Albrecht von Wallenstein. Sagan, 10. Februar 1629

Wallenstein hatte Kepler aufgefordert, über die nächste Große Konjunktion eine genaue Berechnung anzustellen. In dem Brief erklärt Kepler, daß er die Rechnung mit möglichster Präzision nach den Rudolphinischen Tafeln durchgeführt habe, daß aber bei diesen langsamsten Planeten der exakte Moment der Konjunktion für das Auge während etwa dreier Tage zweifelhaft sei. Ihm genügt es, den Auftrag ausgeführt zu haben. Im 2. Teil des Briefes erinnert er Wallenstein daran, daß ihm das kaiserliche Mandat wegen der rückständigen Gehaltsforderungen Keplers von seinem Kanzler in Gitschin vorgelegt worden sei, daß er es sodann seinem Generalzahlmeister zur Verwahrung gegeben habe, in dessen Händen es sich noch befinde.

Z. 3. Über den Inhalt dieser Eingabe unterrichtet Brief Nr. 1101 Z. 44 ff.

Z. 6. Wallensteins Auftrag hatte gelautet: „♄ vnd ♃☌♂ so Anno 1643 in ♈ geschehen soll. man wolle mich berichten in wie vielem grad der ♈ geschehen wirdt auch obs imselbigem jahr gewis vndt in welchem monat vndt tag geschehen wirdt“ (Pulkowoer Mss. Bd. XVIII Bl. 175). Keplers Berechnung ist nicht mehr erhalten.

1101. Kepler an Albrecht von Wallenstein. Sagan, 24. Februar 1629

Kepler schickt die von Wallenstein in den Briefen Nr. 1096 und Nr. 1098 verlangten Nativitäten mit dem in Brief Nr. 1095 erwähnten, für Wallenstein bestimmten Prognostikum von Johannes Remus auf das Jahr 1629. Da er weiß, daß es im Sinne Wallensteins ist, gibt er ein kurzes Urteil über dieses Schriftchen und den Verfasser ab. In dem PS bittet er, Wallenstein möge ihm den Druck seines Ephemeridenbandes ermöglichen.

Z. 5. Keplers Ausführungen über das Verhältnis der Nativität Wallensteins zu der des Königs von Ungarn sind nicht mehr vorhanden. In den Pulkowoer Mss. Bd. XVIII Bl. 188 finden sich die Horoskopfiguren von Ferdinand Ernst, König von Ungarn, und von Leopold Wilhelm, beides Söhne Kaiser Ferdinands II.

Z. 34. Die Verhältniszahl des Abstandes Sonne–Erde zum Erdhalbmesser ist in Wirklichkeit 23483, bei Hipparch 1200, bei Kepler 3400 (genauer 3437 = ctg 1′), bei Remus 14000, was einer Parallaxe von 15″ entspricht (nach Brief Nr. 1095 Z. 90f.).

1102. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Sagan, 2. März 1629

Antwort auf Brief Nr. 1097. Eingangs klagt Kepler über die Verhältnisse, wie er sie in Sagan angetroffen hat, seine Vereinsamung und die auch dort spürbaren Auswirkungen der Gegenreformation. Die von Bernegger erbetene An-

weisung über die Verwendung des noch zu erwartenden Erlöses aus den letzten 2 Exemplaren der Rudolphinischen Tafeln verschiebt Kepler bis zum Eingang des Geldes. Über das mathematische Lehrbuch des Dasypodius urteilt Kepler nicht so schlecht wie Bernegger. Man könnte daran denken, seine eigene Übersicht über das System der Mathematik, die augenblicklich jedoch bei Ursinus in Frankfurt a. d. Oder liegt, einem Neudruck beizufügen. Er empfiehlt ferner für die Schule die „Hypotyposis astronomicarum positionum" des Proclus, die „Hypotheses" des Ptolemäus nach der Ausgabe von Bainbridge, mehr im Scherz auch sein „Somnium" mit Plutarchs „De facie in orbe Lunae".

Z. 2. *Horaz*, Art. poet. 333: Aut prodesse volunt aut delectare poetae.

Z. 6. Im Zug der gegenreformatorischen Maßnahmen waren am 1. Febr. 1629 drei Jesuiten, darunter Paul Guldin, nach Sagan gekommen.

Z. 9. Das „etc." deutet wiederum an, daß hier bei der erstmaligen Veröffentlichung etwas ausgelassen worden ist.

Z. 12. Der Pastor ist Neobulus. Vgl. Briefe Nr. 1090 und Nr. 1093.

Z. 16. Die Magisterpromotion Ludwig Keplers hatte bereits am 11. Febr. 1629 a. St. in Tübingen stattgefunden.

Z. 29. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 1145 Z. 15.

Z. 41. Die Übersetzung des Benjamin Ursinus, der in Prag und Linz Keplers Gehilfe und Hausgenosse war, jetzt Professor der Mathematik in Frankfurt a. d. Oder ist, ist nicht im Druck erschienen und kann auch als Handschrift nicht nachgewiesen werden.

Z. 44. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 1014 Z. 96.

Z. 48. Der Druck von *Keplers* „Somnium, seu opus de Astronomia Lunari" wurde zusammen mit seiner Übersetzung der Schrift des *Plutarch*, De facie in orbe Lunae, alsbald in Sagan begonnen, aber erst 1634 von Ludwig Kepler in Frankfurt vollendet und herausgegeben. – Kepler benützte die 1592 in Frankfurt erschienene lateinische Plutarch-Ausgabe des *Xylander*.

Z. 58. Worauf diese Bemerkung anspielt, ist nicht klar. Vermutlich bezieht sie sich auf Wallenstein.

Z. 63. Es handelt sich um die von *Kepler* am 6. Nov. 1628 in Form eines offenen Briefes stilisierte „Responsio ad Epistolam Jacobi Bartschii", die er mit seinen eigenen Lettern in Sagan gesetzt und zum Druck nach Görlitz geschickt hatte.

1103. Kepler an Johannes Remus Quietanus in Rufach.

Sagan, 2. März 1629

Von den Briefen, die Remus in den letzten Jahren an Kepler schrieb, hat ihn keiner erreicht. Kepler glaubt den Grund in seinem unruhigen Wanderleben sehen zu müssen, das er eingangs schildert. Punkt für Punkt nimmt er danach den vorausgehenden Brief Nr. 1095 von Remus vor, um dessen Zahlen

und Erklärungen dazu kritisch zu prüfen. Die Ausbeute aus dem umfangreichen Material, das Remus ausgebreitet hatte, ist für Kepler gering. Zu sehr hatte Remus seiner Phantasie die Zügel schießen lassen, so daß Kepler mit Bemerkungen wie: „Dieser allzu feinen Beobachtung traue ich nicht im geringsten" oder: „. . . wenn Deine Beobachtungen zuverlässig wären; aber daran zweifle ich" kommen muß. Zum Schluß bittet Kepler, Remus möge dem P. Curtius die 2 Exemplare der Rudolphinischen Tafeln auf besserem Papier, für die er noch keine Bezahlung bekommen habe, abverlangen.

Z. 12. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 1102 Z. 63.

Z. 18. Kepler berichtet über seine Methode der Erdmessung nicht nur in der Optik (Bd. II S. 220 f.) und in der Epitome (Bd. VII S. 40 f.), sondern vor allem auch in Brief Nr. 461 Z. 122 ff. (in Bd. XVI) und in seinem für den Kölner Kurfürsten Ernst v. Wittelsbach ausgearbeiteten Gutachten zur Maßreform (Pulkowoer Mss. Bd. V Bl. 189–204). – *Willebrord Snellius*, Eratosthenes Batavus, Leiden 1617.

Z. 24. Es handelt sich um den aus Tagliacozzo gebürtigen und in Padua dozierenden Astronomen und Mathematiker Andreas Argolus.

Z. 31. Die Ausführungen Brahes finden sich in den Epistolae astronomicae (Op. Om. Bd. VI S. 137).

Z. 34. Es war auch jetzt nicht festzustellen, was das N. 5. (oder N. S.) in Brief Nr. 1095 Z. 82 bedeuten soll, und wo Joh. Bapt. Cysat über den Marsdurchmesser spricht.

Z. 45. Vgl. Bd. VII S. 279 Z. 29.

Z. 48. Vgl. Bd. VII S. 281 f.

Z. 56. Vgl. Bd. II S. 108 ff. und Bd. VII S. 57 ff. Auch Thomas Harriot gegenüber macht Kepler dieses Eingeständnis (vgl. Brief Nr. 394 Z. 46 f. in Bd. XV).

Z. 63. Vgl. Bd. VII S. 367 f. Ausführlichere Darstellungen finden sich in der Astronomia Nova (Bd. III S. 351 ff.) und in der Optik (Bd. II S. 27 ff.).

Z. 81. Der Satz wird hier genau nach dem Manuskript wiedergegeben. Er ist aber offensichtlich durch den Abschreiber verdorben worden.

Z. 112. Die Schrift „Bella Dei" (Sepher Milchamoth Haschem) des *Lewi ben Gerson* war 1560 in Riva di Trento (in hebräischer Sprache) im Druck erschienen. Darin wird im 5. Traktat u. a. nachgeforscht, „welche Annahmen man über das System der Himmelskörper und ihre Anzahl machen muß, damit die an ihnen beobachtete Bewegung vollständig sich erkläre, übereinstimmend mit den Größenschwankungen, die bei den Sternen beobachtet wurden und in Gemäßheit der Grundlehren der Naturwissenschaft" (nach *Jos. Carlebach*, Lewi ben Gerson als Mathematiker, Berlin 1910).

Z. 119. Bd. VII S. 318 f.

Z. 121. Nach der Harmonice Mundi (lib. II, prop. XXVII) ist der Würfel der Körper, der sowohl zu den regulären wie zu den rhombischen Körpern zu zählen ist.

Z. 145. Keplers Kalender auf 1617 ist verschollen. Die angeführte Stelle in der Epitome ist in Bd. VII S. 279 zu finden.

Z. 152. Die Absicht, einen Kommentar zu den Rudolphinischen Tafeln zu verfassen und diesem eine historische Untersuchung über die Konstanz der Schiefe der Ekliptik beizufügen, kam nicht zur Ausführung.

Z. 154. Vgl. Bd. III S. 372 ff. und Bd. VII S. 370 ff.

Z. 158. Die Lücke ist vom Abschreiber gelassen.

Z. 163. Vgl. Brief Nr. 852 Z. 23 ff. (Bd. XVII).

Z. 165. Responsio ad Epistolam Jacobi Bartschii.

Z. 193. Vgl. Brief Nr. 1101.

Z. 200. Die Beobachtung des *Cornelius Gemma* findet sich in seiner Schrift: De naturae divinis characterismis, Antwerpen 1575, lib. II, cap. 1, S. 37. Über die Beobachtung des Paul Fabricius und des Tilmann Stella berichtet *Gerhard Mercator* in seiner „Chronologia", Köln 1569, S. 339. *Christoph Clavius* beschreibt die Sonnenfinsternis in Coimbra in seinem „Commentarius in sphaeram Joannis de Sacro Bosco", Rom 1581, S. 425 f. Wolfgang (nicht Wilhelm) Rieger sah den Beginn der Verfinsterung gemäß Keplers Unterlagen in den Pulkowoer Mss. Bd. XV um $10^h\ 58^m\ 53^s$, das Ende um $1^h\ 0^m\ 51^s$. Der Abschreiber hat also offenbar aus Versehen wieder etwas ausgelassen.

Z. 211. Während sich Kepler in seiner Optik (Bd. II S. 257 f. Randnote) für Brahes Beobachtung der Sonnenfinsternis von 1567 auf dessen Brief an Clavius und auf die Progymnasmata beruft, sind die Angaben hier dem Protokollband mit den frühesten Beobachtungen Brahes von 1564–1574 entnommen. Dieser war ihm am 20. Juli 1628 zur Herausgabe der Tychonischen Beobachtungen übergeben worden. Er ist heute verschollen. – Die Beobachtung in Tübingen oder Eßlingen hat Mästlin gemacht (vgl. Bd. II l. c.), in Rom Clavius. Vgl. dazu *Brahe*, Op. Om. Bd. X S. 13.

Z. 216. Die von Bartholomäus Scultetus aus Görlitz mitgeteilte Beobachtung ist in einer Aufzeichnung Keplers in den Pulkowoer Mss. Bd. XV Bl. 194 erhalten.

Z. 239. Rektor in Dillingen war Johann Sigersreiter.

1104. Matthias Bernegger an Jakob Bartsch in Lauban.

[Straßburg], 22. März 1629 (a. St.)

Bernegger weist Bartsch, der daran denkt, einmal Nachfolger des Mathematikers Malleolus an der Straßburger Universität zu werden, darauf hin, daß es ihm vor einigen Jahren (vgl. Brief Nr. 1038) nicht geglückt sei, für Kepler Aufenthaltserlaubnis in der Stadt und Abgabenfreiheit zu erwirken.

1105. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Görlitz, 10. April 1629

Von Görlitz aus, wo er gerade wegen Verhandlungen mit dem Buchdrucker weilt, verrät Kepler seinem Freund Bernegger, daß er seine Tochter Susanna zu verehelichen wünscht. Eine Heirat mit einem Witwer, die seine Schwester betreiben möchte, gefällt ihm nicht. Er hat den jungen Bartsch ins Auge gefaßt und bittet Bernegger um Auskunft über ihn und um seine aktive Mithilfe.

Z. 4. Vgl. Anm. zu Brief Nr. 1102 Z. 63 und Brief Nr. 1075 Z. 14.

Z. 14. Der Mitarbeiter ist Jakob Bartsch.

1106. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Sagan, 19./29. April 1629

Da Kepler ohne jede Nachricht ist über seine geschäftlichen Angelegenheiten und über seine Verwandten und Freunde, befürchtet er, daß Eckebrecht, über den die ganze Korrespondenz gehen sollte und dem er bereits 120 Gulden für die Weltkarte bezahlt hat, etwas zugestoßen sei. Er hat seine „Diatyposis" Tampach geschickt.

Z. 11. Vgl. Brief Nr. 1102 Z. 23 ff.

1107. Jakob Bartsch an Philipp Müller in Leipzig.

Lauban, 30. April 1629

Bartsch berichtet seinem früheren Lehrer über seine Mitarbeit an der Ephemeridenausgabe Keplers. Er will dafür zusammen mit seinem Bruder etwa 10 Jahrgänge berechnen. Als Preis für das Exemplar der Rudolphinischen Tafeln soll Müller 2 Joachimstaler bezahlen. Er möge auch schreiben, wie es mit Schürer stehe.

Z. 19. Vgl. Brief Nr. 1099 Z. 27 ff.

1108. Matthias Bernegger an Kepler in Sagan.

Straßburg, 14. Mai 1629 (a. St.)

Der Herzog v. Lüneburg hat für das ihm durch Vermittlung von Clutenius überreichte Exemplar der Rudolphinischen Tafeln endlich ein Honorar von 10 Reichstalern geschickt, das Keplers Tochter Susanna für sich haben möchte. Kepler möge dieses Honorar im nächsten Brief gebührend erwähnen, damit ihn Bernegger Clutenius vorweisen könne. Der von Kepler gewünschte Brief Berneggers an Bartsch liegt dem Schreiben offen bei. Kepler möge daran mit einer Bartsch unbekannten Schrift ergänzen, was er für nötig halte, und ihm dann den Brief verschlossen zustellen.

Z. 8. Vgl. Brief Nr. 1102 Z. 14 ff.

1109. Matthias Bernegger an Kepler in Sagan.

[Straßburg], 5. Juli 1629 (a. St.)

In Beantwortung des Briefes Nr. 1106 versichert Bernegger, daß Eckebrecht noch lebt. Am Druck der „Diatyposis" ist Bernegger sehr interessiert. Mit Susanna Kepler in Durlach steht er in Verbindung. Er hat sie persönlich lieb gewonnen und rühmt ihre Liebenswürdigkeit und Klugheit. Bartsch will er erneut mahnen. Gelingt die Verbindung, dann steht für Kepler eine Heimat in Straßburg in Aussicht.

1110. Kepler an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Görlitz, 12./22. Juli 1629

Die Aufgabe, die Prosthaphärese eines Planeten aus gegebenem Verhältnis der Entfernungen Sonne – Planet und Sonne – Erde und gegebener Kommutation zu berechnen, hatte Kepler in den Rudolphinischen Tafeln mit Hilfe von „Positionen", d. h. Annahmen mit schrittweiser Verbesserung, gelöst, und diese Methode sogar (S. 21) gegenüber der „kunstgerechten" Lösung mit Hilfe des Index, den er schon in der Epitome eingeführt hatte, als die vorteilhaftere verteidigt. Jetzt kehrt er wieder zu der strengen Lösung zurück, gibt Schickard eine von ihm selbst berechnete Tabelle der Indices und zeigt ihre Verwendung an einem Beispiel.

Z. 1. Das vorliegende Fragment ist nur ein Teil eines Briefes von Kepler, den Schickard eigenhändig abschrieb und an ein fragmentarisches Exemplar der Rudolphinischen Tafeln anbinden ließ. Das Schriftstück trägt am oberen Rand den Vermerk: „Ex literis Keplerj Anno 1629, d. $\frac{12}{22}$ Julij Görlizij datis."

Z. 27. Bezeichnet man die Entfernungen Sonne – Planet mit R, Sonne –Erde mit r, dann verwendet Kepler als Argument seiner Tafel Log $\frac{R}{r}$. Die Tabellenwerte selbst sind Log $\frac{R+r}{R-r}$. Den letzteren Ausdruck nennt Kepler „Index". – Als Ergänzung zur Tabelle bemerkt Schickard: 28700 habet 194822, 29000 habet 193800. 218400 habet 22614. 230500 habet 20016.

Z. 61. Vgl. Bd. VII S. 426 Z. 13 ff.

Z. 64. Das Zeichen $\div$ ist das negative Vorzeichen.

Z. 71. Schickard fügt am Schluß der Ausführungen Keplers folgende Bemerkungen an:

Hactenus quae ex literis Keplerianis exscripta sunt. Ego vero hanc rem pluribus et paulo altiùs mecum perpendens articulos hos paulo facilius, et simplicius absque divisionis molestiâ constituj, et examinarj posse deprehendj, quod unico exemplo indigitare volo. Sit proportio intervallorum 170000. quaeratur ej Index proportionis laterum huic respondens, hoc modo: Statuatur Intervall: ☉ a ⊕ 100000 numero rotundo; erit ejus Logarithmus 0.

quo subtracto de proportione data: restat adhuc, ut prius 170000. Logarithmus Intervallj ♃ à ☉. Jam vero 170000, ex Canone Mesolog: Ursinj respondet arcus 79°. 38′. 50″. et per hunc arcum in Canone Tangentium invenitur Tangens 547398.

Jam data sunt duo intervalla ♃ à ☉ 547398
☉ à ⊕ 100000

Summa 647398 Log. 43479 Subt:
differentia 447398 Log. 80430

prodit Index quaesitus 36951 residuum.
In tabula praeced. hab. 36944
Differentia 7+

Et ad hunc modum omnes reliqui articulj quos, et quotcunque proportionum volueris compendiosè constituj possunt.

Verwendet man die Bezeichnungen der Anm. Z. 27, so setzt Schickard in jedem Fall r = 100000. Die kleine Erleichterung der Rechnung, die er dadurch erreicht, besteht darin, daß er R mit Hilfe der Mesologarithmen aus einer Tafel der Tangenten entnehmen kann und nun R + r und R — r selbst hat, während Kepler nur mit dem Verhältnis $\frac{R+r}{R-r}$ operieren muß.

1111. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Görlitz, 12./22. Juli 1629

Kepler hat den unverschlossenen Brief Berneggers nicht an Bartsch weitergegeben. Ausführlich legt er seine Gründe dafür dar. Wichtig wäre ihm, wenn Bernegger in einem neuen Schreiben dem jungen Mann Aussicht auf die Straßburger Mathematik-Professur machen könnte. Inzwischen weicht Bartsch immer noch einer offenen Erklärung aus, obwohl seine Absicht klar ist. Der Rektor der Universität Rostock hat Kepler auf Verlangen Wallensteins eine Professur angeboten, wobei seine Anstellungsbedingungen für Sagan unverändert gelten sollen. Er hat sich unter bestimmten Vorbehalten, von denen die Auszahlung der 12000 fl. rückständiger Besoldung aus den Leistungen des Herzogtums Mecklenburg der wichtigste ist, zur Annahme bereit erklärt. Er würde aber nur mit großen Befürchtungen nach Rostock gehen. Die Überlegungen, wo die Trauung des jungen Paares stattfinden soll, machen Kepler großes Kopfzerbrechen. Wenn Bernegger bereit ist, bei seiner Tochter Vaterstelle zu übernehmen, will er ihm die Entscheidung überlassen. Die Ehrengabe von 8 Dukaten für das dem Fürsten v. Lüneburg überreichte Exemplar der Rudolphinischen Tafeln will ihm fast unglaublich vorkommen. Er wird die „Sportula" bald nachliefern.

Z. 28. Das „etc." hier und Z. 37 deutet darauf hin, daß vom ersten Herausgeber des Briefes weitere Ausführungen unterdrückt worden sind.

1112. Kepler an Gerhard von Taxis in Gitschin.

Görlitz, 24. Juli 1629

Kepler hat in Friedland wegen Druckpapier verhandelt. Da das Papier dort erheblich teurer ist als in Prag und die Kosten dafür von seiner rückständigen Hofbesoldung abgezogen werden sollen, bittet er um Weisung, wo er das Papier kaufen soll.

1113. Jakob Bartsch an Philipp Müller in Leipzig.

Lauban, 29. Juli/8. August 1629

Vor 2 Tagen ist die eben fertig gewordene „Sportula" ohne Begleitbrief an Müller abgegangen. Bartsch kündigt ihm nun seinen baldigen Besuch an, da er auf Keplers Wunsch demnächst wegen der Ephemeriden nach Frankfurt a. M. reisen soll. Über den Hintergrund der Reise (die Heirat mit Susanna Kepler) will er Müller lieber persönlich berichten.

1114. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Sagan, 4. September 1629

Am 1. September hat Bartsch formell um Susanna Kepler angehalten und Keplers Einwilligung erhalten. Bernegger soll als Brautvater die Hochzeit arrangieren.

Z. 6. Daß von Bernegger in der dritten Person gesprochen wird, mag auffallen. Da der Brief jedoch in den „Epistolae mutuae" veröffentlicht ist, muß man Bernegger als Adressat annehmen.

Z. 12. Keplers Klage ist nur verständlich, wenn zwischen dem 24. Juli und dem 10. Okt. eine Reihe von Briefen geschrieben wurde, die alle verloren sind.

1115. Kepler an Gerhard von Taxis in Gitschin.

Sagan, 10. Oktober 1629

Auf Befehl Wallensteins soll Kepler in Sagan eine Druckerei einrichten. Die Verhandlungen mit einem Frankfurter und einem Prager Drucker haben sich zerschlagen, aber 2 Gesellen, ein Setzer und ein Drucker, wurden ihm von Prag aus zugeschickt. Eine in Frankfurt a. d. Oder stehende Presse hat er sich schon angesehen. Kepler macht nun den Vorschlag, im Untergeschoß seines Hauses, nachdem darin bauliche Veränderungen vorgenommen worden seien, mit den 2 Gesellen, der Frankfurter Presse und seinen eigenen Schriften die Druckerei zu eröffnen. Bedingung dafür wäre, daß die Presse vom Herzog bar bezahlt und daß der Druckerei der nötige Mieterschutz in Form einer „servitus aulica" gewährt werde. Allerdings dürften auch keine solchen

Szenen mehr vorkommen wie kürzlich bei der Beerdigung eines evangelischen Predigers, sonst könne er nicht dafür einstehen, daß ihm die Gesellen, die beide evangelisch seien, bleiben. Die Einrichtung der Druckerei hindert Kepler an einer beabsichtigten Reise nach Linz. Er bittet daher, auf seine Kosten einen Kammerboten zur Regelung seiner privaten Angelegenheiten dorthin zu senden.

Z. 71. Der Prediger war der seit 1598 in Sagan als Diakon tätige Wolfgang Beier.

1116. Kepler an Philipp Müller in Leipzig.

Sagan, 17./27. Oktober 1629

Entgegen der im Schreiben Nr. 1115 ausgesprochenen Absicht schickt Kepler seine 2 Druckereigehilfen nach Leipzig, um dort eine ihm von Avianus genannte Presse, außerdem Schriften und Papier zu kaufen. Er bittet Müller, den beiden in jeder Weise behilflich zu sein. Die 100 Joachimstaler, die Bartsch bei ihm deponiert hat, dürfen zur Bezahlung herangezogen werden. Der Brief gibt Müller ziemlich eingehende Anweisungen, im Schlußabschnitt sogar über sein Verhalten für den Fall, daß Wallensteins Kriegsglück umschlagen und sich auf seine Ausgabenfreudigkeit auswirken sollte. Eingeschoben ist eine Auskunft über einen Zweifel Müllers, wie die unterschiedlichen Ergebnisse der Längenberechnung nach der „Astronomia Danica" und nach Kepler zustande kommen. In der Einleitung läßt Kepler durchblicken, daß er die Herausgabe der Beobachtungen Brahes unter den obwaltenden Umständen für aussichtslos halte, daß er aber durch Wallensteinischen Befehl gezwungen sei, die Vorbereitungen so zu treffen, als ob er voll Vertrauen wäre.

Z. 46. *Christian Severin Longomontanus* stützt sich in seiner „Astronomia Danica" (Amsterdam 1622) auf Brahes Planetentheorie. Die unterschiedlichen Werte bei der Berechnung der Längen resultieren daraus, daß Kepler die Planetenbewegungen auf den wahren, nicht den mittleren Sonnenort bezog, wie es Kopernikus und Brahe getan hatten.

1117. Kepler an Philipp Müller in Leipzig.

Sagan, 13./23. November 1629

Die Druckereigehilfen haben ihren Auftrag mit Hilfe Müllers zu Keplers Zufriedenheit ausgeführt. Die Presse ist vorerst in Dresden liegen geblieben. Um die rasche und richtige Erledigung des an den Schriftgießer und den Papiermacher erteilten Auftrags (den Kepler nun bestätigt) möge Müller besorgt sein. Zur Bezahlung ist auch das von Bartsch hinterlegte Geld heranzuziehen. Dieser soll raschestens davon verständigt werden. Für Susanna Kepler ist ein neuer Freier aufgetreten, der es verstanden hat, eine ernsthafte

Verwirrung anzurichten. Da Bartsch unterwegs und deshalb schwer zu erreichen ist, bittet er Müller mitzuhelfen, um ihn möglichst bald über die Situation und die unveränderte Haltung der Braut und Keplers aufzuklären. In der Nachschrift bedankt sich Kepler dafür, daß Müller das Metall für den Schriftguß billiger besorgen will, und gibt einige Anweisungen für den Schriftgießer.

Z. 96. In die Ecke des Briefrandes waren noch einige Worte geschrieben, die nicht mehr leserlich sind.

1118. Johannes Pieronius an Galileo Galilei in Florenz.

Wien, 29. Dezember 1629

Der kaiserliche Baumeister Pieronius aus Florenz hat Galilei vor einem Jahr Keplers Rudolphinische Tafeln geschickt, ohne bisher eine Empfangsbestätigung erhalten zu haben. Jetzt läßt er als Ergänzung die „Sportula" mit den Korrekturen folgen.

1119. Matthias Bernegger an Kepler in Sagan.

[Straßburg], 20./30. Dezember 1629

Bernegger ist es peinlich, daß er sich gutgläubig von dem neu aufgetauchten Freier der Susanna Kepler täuschen ließ und Bartsch von der Reise nach Durlach abriet. Er entschuldigt sich Kepler gegenüber, indem er den Hergang der Dinge schildert. Die Promotion von Bartsch, über die jetzt die Scholarchen zu entscheiden haben, wird ohne Zweifel zustande kommen. In der Nachschrift bemerkt Bernegger, daß der derzeitige Mathematikprofessor Malleolus Bartsch wohlwollend gegenüberstehe und ihn als seinen Nachfolger wünsche. Kepler möge doch im nächsten Brief ein paar Worte für Malleolus und den Rat Schmidt einfließen lassen, weil das ihrem Plan nur nützen könne.

1120. Kepler an Philipp Müller in Leipzig. Sagan, 4. Januar 1630

Obwohl Kepler noch ohne Nachricht von Müller ist, hat er doch die Hoffnung, daß sowohl die bestellten Schriften als auch das Papier fertig sind. Er hat deshalb bereits mit den Saganer Kauf- und Fuhrleuten verhandelt, damit sie die für ihn bestimmten Güter auf ihre Wagen nehmen. Er rät Müller, dem Schriftgießer den Kaufpreis womöglich erst dann voll auszubezahlen, wenn er selbst die gelieferten Schriften genau kontrolliert habe. Von Bartsch kam durch einen Studenten die Nachricht, daß er in Straßburg angekommen und wieder nach Durlach abgereist sei. Für den Fall, daß dieser keine Anweisung wegen des in Leipzig hinterlegten Geldes gegeben habe, trifft Kepler die notwendigen Anordnungen. Mit der Einrichtung der Druckerei ist für Kepler

der Würfel gefallen. Was nun auch kommen mag: er wird das begonnene Werk zu Ende zu bringen suchen.

Z. 38. Der Preis des Papiers fehlt, vermutlich durch ein Versehen des Abschreibers.

Z. 43. Dieser Brief ist nicht bekannt.

1121. Matthias Bernegger an Kepler in Sagan.

Straßburg, 8./18. Januar 1630

Keplers Tochter ist jetzt bei Bernegger, der an ihr seine Freude hat. Bartsch ist noch nicht ganz zur Promotion entschlossen, Bernegger drängt ihn aber dazu. Offiziell ist ihm nun die Mathematikprofessur in Aussicht gestellt. Kepler möge doch an Malleolus und Schmidt schreiben und Habrecht ein Exemplar seiner Schrift „De fundamentis astrologiae certioribus" senden.

Z. 16. Habrecht hatte am 23. Febr. 1629 wegen dieser kleinen Schrift Keplers an Schickard geschrieben: „De Dn. Kepleri discursu Astrologico, an publici juris factus sit, ne dubites, eum namque ante aliquot annos à Dn. Berneggero mutuatum perlegi, et plurima ex illo descripsi, sed ipse jam authore caret, num inter myriades librorum lateat, an furtim ablatus, an vero propter marginalia adscripta, (quod fermè suspicor) non communicandus, incertum est" (Stuttgart, Landesbibl. Cod. hist. fol. 563, Fasz. Habrecht).

1122. Kepler an Philipp Müller in Leipzig.

Sagan, 16./26. Januar 1630

Kepler hat 3 Briefe Müllers auf einmal erhalten. Statt einer Antwort auf sie berichtet er über „das gemeinsame Geschäft", damit Müller in der Papierfrage klarer sehe. Er hat aus Prag Papier von etwas kleinerem Format als das Leipziger erhalten und sofort mit dem Druck von Ephemeriden begonnen. Schon vorher hatte er als Erstlingswerk seiner Presse seine Antwort an Terrentius gedruckt. Das gleiche Papier will er für den Druck der Tychonischen Beobachtungen reservieren.

Z. 19. Mit dem „Chinesischen Brief" meint Kepler das in Brief Nr. 1055 erwähnte Schreiben des Chinamissionars Joh. Terrentius S. J. an seine Ordensgenossen in Ingolstadt und seine eigene, als Kommentar dazu abgefaßte Antwort, die er in Regensburg Ende 1627 geschrieben hatte. Da beide allgemeineres Interesse beanspruchen konnten, druckte er sie als erstes Werkchen der Saganer Presse unter dem Titel: R. P. *Joannis Terrentii* Epistolium cum Commentatiuncula *Joannis Keppleri*. Die Schrift ist Wallenstein gewidmet, dem er sie als Neujahrsgabe zum 1. Jan. 1630 überreichte.

Z. 20. Im Text ist zwischen „papyro" und „parva" Platz ausgespart.

1123. Heinrich von Griessel an Kepler in Sagan.

Friedland, 11. Februar 1630

Antwort auf einen unbekannten Brief Keplers. Es ist dem Hauptmann nicht verständlich, wie man Kepler vom Kauf des angebotenen Lehnsgutes abraten konnte. Daß er nicht adelig sei, falle nicht ins Gewicht.

Z. 4. Kepler hat das Friedländische Lehen Görlachsheim, auch das „Winkelgut" genannt, das man ihm gegen Anrechnung auf seine rückständige Hofbesoldung angeboten hatte, nicht übernommen.

1124. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Sagan, 6./16. Februar 1630

Die Nachrichten, die ein Bote über die Besetzung Württembergs durch kaiserliche Truppen gebracht hat, lassen es Kepler zweifelhaft erscheinen, ob Bartsch mit seiner Braut oder jungen Frau die Reise nach Ulm angetreten hat. Er vermutet ihn daher noch in Straßburg. Er schickt mit dem Brief 2 Exemplare der Terrentius-Schrift. Das eine soll Bartsch an Malleolus mit einigen schmeichelhaften Bemerkungen weitergeben, das andere soll von Bernegger an Schmidt weitergehen. So erfüllt Kepler den zweimal geäußerten Wunsch Berneggers. Die Auslagen für seine Tochter will Kepler Bernegger voll ersetzen, vor allem aus seinem Guthaben bei Tampach. Wenn die „Diatyposis" gedruckt werden soll, dann nur zusammen mit dem Lehrbuch des Dasypodius und mit einer Widmung für Hohenfelder. Anfang Februar wurden in Schlesien und den umliegenden Ländern Meteorfälle beobachtet.

Z. 10. Vgl. die Briefe Nr. 1119 Z. 30 ff. und Nr. 1121 Z. 11 ff.

Z. 20. Vgl. Brief Nr. 1125 Z. 25 f.

Z. 23. Hier hat der Herausgeber der Epistolae mutuae weitere Ausführungen Keplers unterdrückt.

1125. Kepler an Philipp Müller in Leipzig. Sagan, 27. Februar 1630

Auf dem Umweg über Lauban hat Kepler einiges, darunter 500 Exemplare des Terrentius-Briefes, nach Leipzig geschickt und Anweisung gegeben, auf demselben Weg die Schriften von Leipzig nach Sagan zu bringen. Inzwischen hat er aber in Sagan eine andere Gelegenheit ausfindig gemacht, Sendungen direkt nach Leipzig zu bringen bzw. von dort zu holen. Wenn möglich, soll Müller Schriften und Papier auf direktem Weg schicken. Seine Auslagen wird er ihm vergüten. Die Ephemeride für 1630 ist noch nicht ganz fertig. Er schickt die bisher gedruckten Bogen. Das Vorwort wäre schöner geworden, wenn er die Leipziger Schriften schon gehabt hätte. Von den Empfängern der Geschenkexemplare des Terrentius-Briefes erwartet Kepler ein offenes Urteil.

Z. 28. Die Gratulation Wallensteins, die Kepler hier anführt, galt dem Statthalter Heinrich Friedrich v. Nassau-Oranien zur Eroberung von s'Hertogenbosch im September 1629. Das Wort „Dumetum" ist wohl wegen seines Doppelsinns gewählt, da es sowohl Gebüsch als auch Schwierigkeit, Hindernis bedeuten kann. Der übliche lateinische Name für Herzogenbusch ist Silva Ducis.

1126. Kepler an Albrecht von Wallenstein. Sagan, 6. März 1630

Kepler ist in großer Sorge um die Zinsen für das Geld, das er bei der Landschaft ob der Enns stehen hat. Da er jetzt wegen des Drucks der Ephemeriden nicht selbst nach Linz reisen kann, bittet er um ein Empfehlungsschreiben mit der Bestätigung des Reisehindernisses, mit dem er erneut einen Boten nach Linz abfertigen will.

Z. 1. Da Kepler dieses Schreiben mit „Post Scripta" überschreibt, so ist es sicher nur Teil eines Briefes, der nicht mehr bekannt ist. In seinem Empfehlungsschreiben an die oberösterreichischen Stände (Brief Nr. 1129) macht Wallenstein nähere Angaben über die Geldgeschäfte, die Kepler in Linz erledigen wollte, von denen aber in dem vorliegenden PS nicht die Rede ist. Man darf daher annehmen, daß der Hauptbrief davon handelte.

1127. Matthias Bernegger an Kepler in Sagan.

Straßburg, 12./22. März 1630

Nach Überwindung einiger Hindernisse wurde die Trauung von Susanna Kepler und Jakob Bartsch im Straßburger Münster am 2. März (a. St.) vollzogen. Dem nach Sagan zurückkehrenden jungen Paar gibt Bernegger vorliegende Schilderung der Hochzeitsfeier und eine Aufzählung der Hochzeitsgäste mit. Die dem Hochzeitspaar erwiesene Ehre galt nicht so sehr diesem, als vor allem Kepler. Die Exemplare der „Sportula" sind an die Besitzer der Rudolphinischen Tafeln verteilt, die des Terrentius-Briefes, der sehr gelobt wird, nach Keplers Anweisung.

1128. Matthias Bernegger an August von Braunschweig-Lüneburg.

[Straßburg], 12. März 1630 (a. St.)

Bernegger dankt in seinem eigenen wie in Keplers Namen für das fürstliche Geschenk, mit dem der Herzog die Dedikation der Rudolphinischen Tafeln erwidert hatte (vgl. Brief Nr. 1108), und übersendet die dazugehörige „Sportula".

Z. 8. Die Stelle aus dem Brief Nr. 1111 Z. 127 ff. wird hier nicht vollständig wiederholt.

1129. Albrecht von Wallenstein an die Stände von Oberösterreich.

Gitschin, 28. März 1630

Wallenstein ersucht auf Veranlassung Keplers (vgl. Brief Nr. 1126) die Stände um Anordnung baldiger Auszahlung der Kepler für ein geliehenes Kapital geschuldeten Zinsen.

Z. 18. Der Erfolg von Wallensteins Interzession, die Kepler mit einem eigenen Boten nach Linz schickte, war die Bereitschaftserklärung der Stände, die längst versprochenen Zinsen zu zahlen, sobald Geld vorhanden sei.

1130. Landgraf Philipp von Hessen an Kepler in Sagan.

Butzbach, [März 1630]

Antwort auf einen verschollenen Brief Keplers. Glückwünsche und Ankündigung eines Geschenks zur Vermählung von Keplers Tochter. Mitteilung vom Tod seiner Gemahlin. Keplers Brief habe die Wunde wieder aufgerissen. Einladung an Bartsch, ihn auf der Durchreise zu besuchen. Der Landgraf möchte über den Stand des Drucks der Ephemeriden und der Tychonischen Beobachtungen unterrichtet werden.

Z. 23. Sie war am 9. Aug. 1629 gestorben.

1131. Albrecht von Wallenstein an David Becker in Halberstadt.

Gitschin, 7. April 1630

Wallenstein beauftragt seinen Obersten im Halberstädtischen, nach einem Stiftsgut Umschau zu halten, das unzweifelhaft dem kaiserlichen Fiskus heimgefallen sei, und mit dem Keplers Forderung an den Kaiser in Höhe von 11817 fl. befriedigt werden könnte.

Der gleiche Auftrag ergehe an Reinhard v. Walmerode und Johann v. Oberkamp.

Z. 21. Das Konzept des gleichlautenden Schreibens an Johann v. Oberkamp findet sich in Prag, Archiv d. Minist. d. Innern, Wallensteiniana, F 67/32/II, S. 20–21.

1132. Kepler an die Kammerräte Albrechts von Wallenstein.

[Gitschin, 10. April 1630]

Außer den 100 fl., die Kepler unlängst erhalten hat, sind demnächst 400 fl. von seiner Jahresbesoldung fällig. Er bittet um Auszahlung von 90 fl. für Papier, das er in Prag bestellt hat, wegen des Restes und seiner Besoldung für die folgenden Quartale um Anweisung an sichere Stellen.

1133. Kepler an Albrecht von Wallenstein in Gitschin.

[Sagan, April 1630]

Kepler fragt an, ob die ihm aus der Herrschaft Friedland bewilligten 20 Ballen Papier jährlich und 20 fl. Druckereiunkosten wöchentlich auf seine rückständige, auf Wallenstein abgewälzte Hofbesoldung angerechnet werden sollen und wie es mit einer Quittung darüber zu halten sei.

1134. Kepler an Philipp Müller in Leipzig. Sagan, 22. April 1630

Kepler teilt Müller mit, daß er ihm 600 Exemplare der Ephemeriden auf die Jahre 1630–1633 zur Verwahrung schicke, bis Tampach darüber verfüge oder die noch fehlenden Jahre fertig seien. Er sendet ihm auch Geld, um damit die Schuld beim Schriftgießer zu begleichen, jedoch erst dann, wenn dieser die mangelhaften Typen, die er geliefert hatte, zur Zufriedenheit ergänzt habe. Während einer dreiwöchigen Abwesenheit Keplers bei Wallenstein haben seine Druckereigehilfen das „Somnium" zu drucken begonnen. Wenn Bartsch mit seiner jungen Frau nach Leipzig komme, dann möge er ihn doch zur Eile anspornen, damit er noch zur Taufe von Keplers neugeborenem Kind komme. Klage über die Verzögerung in der Herstellung der Weltkarte für die Rudolphinischen Tafeln.

Der nur in Abschrift erhaltene Brief weist eine Reihe von Lücken auf.

Z. 4. Keplers Töchterchen Anna Maria wurde am 18. April geboren.

Z. 15. Die durch . . . gekennzeichneten Stellen sind im Text leer gelassen; im Original waren Zeichen für den Schriftgießer eingesetzt. An der durch [. . .] bezeichneten Stelle Z. 22 ist der Text unleserlich geworden.

Z. 37. Ergänzt nach *Terenz*, Heaut. 2, 2, 11.

1135. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg. Sagan, 6. Mai 1630

Für Berneggers Dienste bei der Hochzeitsfeier in Straßburg und für seinen lebendigen Bericht darüber möchte Kepler nicht nur privat danken, sondern er überlegt sich, wie er es öffentlich tun könne. Alle Auslagen wird er Bernegger ersetzen. Namentlich grüßt er die Vertreter der Universität und der Stadt Straßburg, die an der Feier teilgenommen hatten, sowie Berneggers Frau, welche die Stelle der Brautmutter hätte vertreten sollen, wenn sie nicht durch die Geburt eines Töchterchens verhindert worden wäre. Bartsch ist zu sehr ermüdet von der Reise, als daß er einen Gruß anfügen könnte.

1136. David Becker an Kepler in Sagan. Halberstadt, 28. Mai 1630

Die Kommissare v. Oberkamp und v. Walmerode sind längst mit unbekanntem Ziel von Halberstadt weggegangen. Er hat selbst nach einem Stiftsgut für Kepler Ausschau gehalten, aber vergeblich.

1137. Kepler an Philipp Müller in Leipzig. Sagan, 26. August 1630

Kepler schickt die letzten Jahrgänge des 20 Jahre umfassenden Ephemeridenbandes, dazu 350 Exemplare vom Jahrgang 1628 und in einem besonderen Faß 70 vollständige Sätze der Jahre 1629–1636. Er gibt Anweisung über die Weiterbeförderung nach Frankfurt und Nürnberg. Für die Anzeige im Meßkatalog teilt er den Wortlaut mit; offen ist noch, ob Tampach den Verlag bekommt. Zum Schluß folgt ein Überblick über die fertigen und noch fehlenden Teile des Bandes.

Z. 22. Die Anzeige im Katalog der Frankfurter Herbstmesse lautet entgegen Keplers Willen zum Schluß: „absolutus Francof. apud G. Tampach". Im gleichen Katalog waren angezeigt: *Keplers* „Commentatiuncula" zu dem Brief des Terrentius sowie seine „Admonitio ad Astronomos de raris mirisque anni 1631. phaenomenis".

1138. Peter Gassendi an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Paris, 27. August 1630

Dem Brief an Schickard legt Gassendi einen zweiten, unversiegelten (Nr. 1139), sowie ein Schriftchen für Kepler bei. Schickard möge den Brief lesen und dann beides an Kepler weiterbesorgen.

1139. Peter Gassendi an Kepler in Sagan. Paris, 27. August 1630

Auf dem Weg über Schickard läßt Gassendi Kepler die teleskopischen Beobachtungen von drei Erscheinungen am Himmel zugehen: Der Sonnenfinsternis vom 10. Juni 1630, für die Kepler in der Ephemeride auf 1630 eine exemplarisch gedachte, ausführliche Rechnung gibt. 2. Einer Bedeckung Saturns durch den Mond am 19. Juni 1630. 3. Eines Vorbeigangs des Mondes nahe an einem Stern im Fuß des Ophiuchus. Dazu kommt eine den Jupiterdurchmesser betreffende Beobachtung. Dem Brief liegt ein Schriftchen bei, wegen dessen Kleinheit und durch die Entstehung bedingter Mangelhaftigkeit sich Gassendi eingangs entschuldigt.

Die Wiedergabe des Briefes erfolgt nach *P. Gassendi* Op. Om. Lyon 1658, Bd. IV S. 507 f. und Bd. VI S. 35.

Z. 4. *Peter Gassendi*, Epistolica exercitatio, in qua principia philosophiae Roberti Fluddi medici reteguntur, Paris 1630.

Z. 99. In den Op. Om. von Gassendi ist hier ein Teil des Briefes (durch etc. angedeutet) ausgelassen.

1140. Kepler an Philipp Müller in Leipzig. Lauban, 2. September 1630

Kepler hat den Bruder seines Schwiegersohns, Friedrich Bartsch, mit dem Transport der Ephemeriden nach Frankfurt beauftragt. Er bittet Müller, ihn

mit seinem Rat zu unterstützen und ihm, wenn nötig, auch Geld zu leihen, das er ihm sofort ersetzen wird. Die Titel, die Kepler in der Widmung an Wallenstein gebrauchen mußte, machen ihm Unbehagen. Er sucht sich deshalb ausführlich zu rechtfertigen.

Z. 21. Die Widmung der Jahrgänge 1629–1636 der Ephemeriden an Wallenstein trägt das Datum 15. Juli 1630. Die Titulatur Wallensteins hat folgenden Wortlaut: „Illustrissimo Principi et Domino, Dn. Alberto, Duci Megapolitano, Fridlandiae, et Sagani; Principi Vandalorum; Comiti Sverini; Domino Terrarum Rostochii et Stargardiae, etc. Imp. Caes. Ferdinandi II. Exercituum Ductori supremo, Oceanique et Baltis Praefecto Generali, Domino meo Clementissimo, Patrono munificentissimo."

Z. 32. In Durchführung des Restitutionsedikts hatte Kaiser Ferdinands zweiter Sohn Leopold Wilhelm im März 1630 von den beiden Bistümern Besitz ergriffen.

1141. Elias Deodatus an Wilhelm Schickard in Tübingen.

Genf, 2. September 1630 (a. St.)

Als Mittelsmann gibt Deodatus die Briefe des Gassendi Nr. 1138 und Nr. 1139 mit den beigelegten Schriften an Schickard weiter und erkundigt sich nach Keplers Aufenthalt und Befinden.

Z. 5. *Gassendi* hat seinen Brief an Kepler veröffentlicht in der Schrift: Mercurius in Sole visus et Venus invisa anno 1631, Paris 1632.

Z. 12. Siehe Anm. zu Brief Nr. 1139 Z. 4.

1142. Matthias Bernegger an Kepler nach Frankfurt.

[Straßburg], 8. September 1630 (a. St.)

Antwort auf Brief Nr. 1135. Seine Auslagen für die Hochzeitsfeier hat Bernegger zum größten Teil von Kempten zurückerstattet bekommen. Da es ungewiß erscheint, wann Bartsch die für ihn vorgesehene Professur wird antreten können, hält er es nicht für ausgeschlossen, daß die Scholarchen ein Vikariat oder ein Extraordinariat mit mäßigem Gehalt für ihn bewilligen würden. Wenn Kepler Lust hätte, mit seinem Schwiegersohn im Frühjahr nach Straßburg zu kommen, würde ihm ein Teil seines Hauses zur Verfügung stehen. Ob er dem in Basel studierenden Sohn Ludwig Geld geben dürfe, wenn dieser darum schreiben sollte? Er wäre dazu bereit.

Der Brief ist nach Frankfurt gerichtet, wohin Kepler Friedrich Bartsch zur Regelung seiner Geschäfte mit Tampach geschickt hatte.

Z. 19. Der Mathematiker Isaak Malleolus gab trotz aller diesbezüglichen Versprechungen seine Professur nicht ab.

Z. 30. Es handelt sich um die Weltkarte zu den Rudolphinischen Tafeln und die in früheren Briefen erwähnte „Diatyposis systematis mathematicae".

1143. Wolfgang Bachmeier an Kepler in Sagan.

[Mähringen, August/September 1630]

Bachmeier ist in Sorge wegen eines Briefes, den er mit wichtigen Beilagen, die einzeln aufgezählt werden, worunter vor allem die Ephemeride für 1626, am 18. Juni an Kepler abgeschickt hatte, ohne bis jetzt Antwort erhalten zu haben. Er quält sich mit der Frage, ob gerade dieser Brief, nachdem alle früheren angekommen seien, verlorengegangen sei oder ob, was ihm noch mehr leid wäre, Kepler aus irgendwelchem Grund nicht geantwortet habe. Neues hat er zweierlei zu berichten: Schickard hat keine Verbindung mehr mit Kepler und hat sich deshalb an Bachmeier gewandt wegen Übermittlung seiner Sonnenfinsternisbeobachtung vom 10. Juni. Im Begleitbrief an Bachmeier spricht Schikkard, ebenfalls für Kepler bestimmt, von seinen neuesten astronomischen Arbeiten: der Begründung der Schiefe der Ekliptik a priori und einer neuen Mondtheorie mit anderer Erklärung der Variation. Von sich selber hat Bachmeier über seine Vorbereitungen zur Beobachtung der Sonnenfinsternis auf einem Ulmer Festungswerk mit Hilfe eines 12 Fuß langen Tubus nach dem Camera-Prinzip und eines Dreistabs zu berichten. Auch eine mechanische Uhr hatte er zur Verfügung; der Andrang der Schaulustigen war groß. Aber das Wetter ließ kaum die Beobachtung des Anfangs der Verfinsterung zu, so daß beim Publikum Zweifel an der Zuverlässigkeit der astronomischen Vorhersage entstanden.

Der Schluß des Briefes fehlt.

Z. 19. Diese Mitteilung sowie die erwähnten Briefe Keplers sind nicht erhalten.

Z. 23. Die Tafel befindet sich bei den Pulkowoer Mss. (Bd. XI Bl. 351 v.). Daraus geht hervor, daß Kepler den Brief vom 18. Juni tatsächlich erhalten hat.

Z. 43. Die Ephemeride für 1625 hat Bachmeier berechnet. Vgl. die Anm. zu Brief Nr. 1081 Z. 53.

Z. 49. Keplers Brief ist nicht bekannt. Die in Frage stehende Ephemeride für 1626 wurde als letzte von Keplers großem Ephemeridenwerk im September 1630 in der Druckerei in Sagan gedruckt (vgl. Brief Nr. 1137 Z. 29 f.). Ob und wieweit Kepler sich der Arbeit Bachmeiers bedient hat, ist nicht mehr festzustellen.

Z. 84. Das Blatt mit der Finsternisbeobachtung Schickards, das Bachmeier beilegte, befindet sich noch bei dem Brief als Bl. 352 v. Es ist überschrieben: Observatio Eclipseos ☉ habita Tubingae à W.S. Es trägt außerdem den Vermerk: Mittatur Cl. D. Keplero. Von der Finsternis konnte Schickard wie Bachmeier nur den Anfang beobachten, den er in 2 Zeichnungen wiedergibt. Das Bild im Moment der größten Verfinsterung ist nach seiner Berechnung aufgezeichnet. Interessant ist, daß auch Schickard mit einer Camera beobachtet und nach Keplers Vorschrift vom Durchmesser der Sonne den Durchmesser des Camera-Fensters abzieht.

Z. 91. Vgl. die Briefe Nr. 1138 und Nr. 1141.

Z. 97. Von Schickards Rechnungen über die Ekliptikschiefe sind einige in der Nat.Bibl. Wien (Cod. 10890 Bl. 252–253) erhalten geblieben (nach *E. Zinner*, Verzeichnis d. astron. Handschr. d. deutschen Kulturgebietes, München 1925, Nr. 9369).

Z. 106. Die Begründung der Tychonischen Variation aus dem Überschuß von 132° 45′ über 12 Lunationen während eines Sonnenjahres gibt Kepler in dem Brief Nr. 884 Z. 399 ff.

Z. 156. Ohne Zweifel hat Bachmeier Kepler mißverstanden, denn eine derartige Behauptung findet sich in der „Optik" nicht.

Z. 159. Diese Beilage ist nicht mehr erhalten. Eine Berechnung der Sonnenfinsternis hat Bachmeier Schickard mitgeteilt (Wien, Nat.Bibl. Cod. 10565 Bl. 10).

1144. Kepler an Albrecht von Wallenstein. Leipzig, 18. Oktober 1630

Der Druck der Ephemeriden wurde termingemäß auf Michaelis vollendet; Kepler ist deshalb am 8. Oktober von Sagan nach Leipzig abgereist, um die dort lagernden Exemplare der Ephemeriden zu ergänzen. Einen Teil der Exemplare hat er zusammen mit seinen Papieren nach Regensburg vorausgeschickt, wohin er selbst unverzüglich nachfolgen will. Er hatte geglaubt, Wallenstein in Nürnberg oder Memmingen anzutreffen, um ihm einige Exemplare seines Werkes zu überreichen. Da er aber erfahren hat, daß Wallenstein schon wieder in Prag sei, hat er 2 Exemplare dorthin beordert. Sollte an der Dedikation eine Änderung nötig sein, so ist er gern dazu bereit; Schwierigkeiten entstehen nicht, da bisher kein Exemplar ausgegeben wurde.

Z. 5. Vgl. Brief Nr. 1136.

Z. 16. Nach dem „Inventarium der Verlassenschaft Keplers" in Regensburg waren es 4 in Pergament gebundene und 57 ungebundene Exemplare der Ephemeriden.

Z. 23. Am 13. Sept. 1630 war die von dem Kurfürstentag zu Regensburg beschlossene Entlassung Wallensteins bekanntgegeben worden.

1145. Kepler an Matthias Bernegger in Straßburg.

Leipzig, 21. Oktober 1630

Antwort auf Brief Nr. 1142. Kepler hat den von Friedrich Bartsch mit Tampach vorbereiteten Vertrag bestätigt. Die „Synopsis" hat sein Schwiegersohn wieder zurückgebracht. Mit deren Druck wird wohl bis zu seiner Rückkehr gewartet werden. Die von Bernegger angetragene Gastfreundschaft nimmt Kepler gerne an. Er überläßt es Bernegger, ob er seinem Sohn, wenn dieser darum bittet, Geld schicken will; er möge aber nicht zu nachsichtig sein,

sondern das restliche Geld für die Aussteuer seiner Tochter verwenden. Kepler steht im Begriff, nach Regensburg und Linz zu reisen, von da zu Wallenstein, also nach Sagan zurück.

Z. 9. Diese Briefe Keplers sind nicht erhalten. Die Bemerkung über die Weltkarte findet sich in dem „Index capitum et praeceptorum" zu Kap. XVI.

Z. 15. Die „Synopsis" bzw. „Diatyposis systematis mathematicae", von der in Briefen mehrfach, erstmals in Nr. 1102 Z. 28 ff. die Rede ist, und die Tampach in Frankfurt drucken sollte, wurde auch in der Saganer Druckerei nicht mehr veröffentlicht. Das Manuskript ist verlorengegangen. Vorarbeiten dazu sind in Bd. XXII der Pulkowoer Mss. erhaltengeblieben. *C. Bünger* (Matthias Bernegger, Straßburg 1893, S. 78 f.) hält es für wahrscheinlich, daß den Übersichtstafeln, die *Isaak Malleolus* seinen 1629 veröffentlichten „Quaestiones arithmeticae in usum gymnasii Argentoratensis" beigegeben hat, Keplers „Diatyposis" als Vorbild gedient habe.

Z. 19. Ludwig Kepler widmete sich in Basel dem Studium der Medizin.

1146. S. Lansius an Anonymus in Tübingen.

Regensburg, 24. Januar 1631 (a. St.)

Bericht über Keplers letzte Tage und Tod in Regensburg. Die Angaben beruhen zum größeren Teil auf einem nicht mehr bekannten Brief von Jakob Fischer, dem Erzieher der Starhembergischen Söhne und von 1631 ab Prediger in Regensburg, zum kleineren auf eigenen Erkundigungen in Regensburg.

Z. 7. Da in dem „Inventarium der Verlassenschaft Keplers" als Verkaufspreis des Pferdes 11 fl. angegeben wird, muß angenommen werden, daß die Zahl 2 auf einem Lesefehler von Fischer oder Lansius beruht.

Z. 19. Die Daten sind ohne Zweifel falsch. Die vorhandenen Nachrichten stimmen darin überein, daß Kepler am 5. November (a. St.) gestorben ist. Über den Begräbnistag liegen 2 Angaben vor. Nach der Totenmatrikel war es Sonntag, der 7., nach Briefen von Bartsch und Schickard der 8. November (a. St.).

182a. Melchior Jöstel an Kepler in Prag.

Wittenberg, 28. Januar 1601 (a. St.)

Auf eine (nicht mehr erhaltene) Anfrage Keplers hin teilt Jöstel, Professor der Mathematik, mit, er könne im gegenwärtigen Zeitpunkt seine Professur nicht wechseln, um Kepler Platz zu machen. Keplers Klage gehe ihm zu Herzen, und nichts wäre ihm lieber, als wenn er ihm helfen könnte. Auch Jessenius will sich bemühen.

Z. 4. Kepler hatte sich Ende 1600, als es noch nicht sicher war, ob er bei Brahe in Prag werde bleiben können, um eine Stelle in Tübingen oder Sachsen

bemüht. Der Oberhofprediger Polycarp Lyser in Dresden hatte ihm dabei nahegelegt, in Wittenberg anzufragen. Vgl. Brief Nr. 181 in Bd. XIV.

Z. 12. Die Jahreszahl 1601 ist in den Majuskeln der Formel „Dona nobIs paCeM" ausgedrückt.

216a. Ambrosius Rhodius an Kepler in Prag.

[Wittenberg], 18. Juni [1602] (a. St.)

Obwohl Rhodius, wie er meint, allen Grund hätte, den Briefwechsel mit Kepler einzustellen, da dieser nicht antworte und er selbst wenig Zeit habe, will er trotzdem die Verbindung aufrechterhalten. Der Anlaß dieses Briefes ist die Reise eines Freundes nach Ungarn zur Übernahme einer Schulstelle. Dieser möchte auf der Durchreise durch Prag Kepler kennenlernen; deshalb bittet Rhodius um gute Aufnahme. Er arbeitet mit Jöstel zusammen an der Konstruktion von Rechenstäben zum Gebrauch in der Stereometrie. Von Jöstel dürfe Kepler keine Antwort auf seinen (verschollenen) Brief, eine lange wissenschaftliche Abhandlung, erwarten, weil er keine Zeit habe, sich in die Gedanken einzuarbeiten. Es sei Jöstels Wunsch, daß Kepler künftig mehr mit Figuren und Buchstaben als mit Worten arbeite. Kepler möge im nächsten Brief zuverlässig über seine Lage berichten. Rhodius erwartet das „Mysterium Cosmographicum".

220a. Ambrosius Rhodius an Kepler in Prag.

Wittenberg, 26. Juli [1602] (a. St.)

Kepler hat endlich (in einem nicht mehr bekannten Brief) geantwortet. Vor allem hat Rhodius der Fall Odontius bewegt. Nochmals kommt er darauf zu sprechen, warum Jöstel auf den „dunklen" Brief Keplers keine Antwort gebe. Er sei zu stark beschäftigt. Die Arbeit an der Stereometrie sei fertig. Jetzt sei Jöstel an den arithmetischen Büchern Euklids. Danach wolle er wieder zur Astronomie zurückkehren. Seine Methode der Dreiecksberechnung mit Hilfe der Prosthaphärese sei reif zur Veröffentlichung. Sie umfasse nun auch die Fälle, in denen der Sinus totus gar nicht vorkomme. Das Werk werde etwa 400 Beispiele enthalten. Das Verhalten der Brahe-Erben findet Rhodius unklug. Von der kaiserlichen Gunst für Kepler verspricht er sich die Erneuerung der Astronomie. Kepler möge sich nur hüten, ein radikaler Gegner der antiken Astrologie zu werden. Er erwartet von Kepler Beobachtungen des neuen Sterns im Schwan. Vom Kurfürsten erhält Rhodius 50 fl. jährlich.

Z. 6. Der Grazer Prädikant *Paul Odontius*, der 1599 Keplers erste Tochter Susanna getauft hatte, war „wegen der Lehre und Predigt des hl. Evangelii" am 20. April 1602 gefangengenommen und zur Galeere in Triest verurteilt worden, konnte aber fliehen. Er hat darüber 1603 einen „Historischen Bericht" erscheinen lassen, der wiederholt nachgedruckt wurde und dazu bei-

trug, allerorts großes Aufsehen zu erregen. Vgl. *J. Loserth*, Akten u. Korr. z. Gesch. d. Gegenreformation in Innerösterreich unter Ferdinand II., II. Teil, Wien 1907, S. 232–234, 239, 242–245, 255.

Z. 12. Vgl. Brief Nr. 216a Z. 30 ff.

Z. 32. Die „Logistica prosthaphaeresis astronomica", in der Melchior Jöstel die prosthaphäretische Rechenmethode auf alle Fälle der Dreiecksberechnung ausgedehnt hat, ist nur handschriftlich erhalten geblieben. Rhodius rät Kepler, wenn die Braheaner ihn das handgeschriebene Exemplar, das sich in Brahes Nachlaß befinde, nicht einsehen lassen wollten, sich an seinen Gehilfen Matthias Seiffart, den ehemaligen Mitarbeiter Brahes, zu wenden.

Z. 39. Vgl. Bd. II S. 312 Z. 31 ff.

314 a. Kepler an Anonymus. [Prag, Ende 1604]

Kepler überreicht einem hohen Herrn, dem er vor einem Jahr die Nativität gestellt hatte, ein Exemplar seines Kalenders auf 1605 mit dem angefügten Bericht über den neuen Stern des Jahres 1604.

460 a. Kepler an Sethus Calvisius in Leipzig.

[Prag], 16. November 1607

In Brief Nr. 450 hatte Calvisius geklagt, daß er Keplers harmonische Spekulationen nicht verstehe, und einige ganz konkrete Fragen gestellt. Kepler antwortet nun auf diese. Über den Sinn der Enharmonie lasse sich vorerst nichts sagen, wenn sich nicht eine neue antike Quelle erschließe. Die Konsonanzen gehen aus dem Gleichheitsverhältnis zweier Saiten hervor. Den Vorrang unter den Tonverhältnissen räumt er jedoch der Oktav ein, wiewohl er sie nicht als Ursache der Konsonanzen gelten läßt. Diese sieht er vielmehr in der geometrischen Konstruierbarkeit der regulären Vielecke mit zusätzlichen Einschränkungen. Ausführlich zeigt er sodann, wie die natürliche Aufteilung der Oktav in die drei harmonischen Verhältnisse Quart, große Terz und kleine Terz mit ihren 6 Permutationen auf die Reihe aller natürlichen harmonischen Teilungen einer Saite und auf die konstruierbaren Kreisteilungen führt. Des weiteren kommt er auf die zwei verschiedenen Arten des Aufbaues der Quart zu sprechen (mit Ausschluß des Verhältnisses 24 : 25), aus denen die zwei Tongeschlechter Dur und Moll hervorgehen, und er glaubt – er habe bisher noch nicht darüber nachgedacht – den geometrischen Grund im Unterschied zwischen Aussprechbarkeit und Nichtaussprechbarkeit der konstruierbaren Kreisteile sehen zu sollen. Ausdrücklich betont er aber, daß er darüber noch nicht gewiß sei. Zum Schluß füllt er die zwei Lücken aus, die bisher noch im Aufbau der Tonleiter zwischen den Tönen G und b sowie zwischen e und g geblieben waren.

Der ganze Brief, der in unserer Ausgabe die Nr. 460 (Bd. XVI) trägt, besteht aus 2 Teilen. Im Original erhalten ist nur der hier wiedergegebene 1. Teil, der von *Carl Dahlhaus* erst jetzt wiederentdeckt wurde. (Vgl. seinen Aufsatz: Musiktheoretisches aus dem Nachlaß des Sethus Calvisius, in: Die Musikforschung IX, 1956, S. 129.) Der 2., chronologische Teil wurde von Kepler als Epist. VI in die „Eclogae chronicae" aufgenommen und ist abgedruckt in Bd. V S. 240 ff., 270, 272.

Z. 10. Vgl. Brief Nr. 461 Z. 31 ff. (Bd. XVI).

Z. 64. Randbemerkung von Calvisius: Gg ubi $\frac{2}{1}$. II. ubi $\frac{3}{2}$ $\frac{3}{1}$. III. ubi $\frac{4}{3}$ $\frac{4}{1}$. IIII. ubi $\frac{5}{4}$ $\frac{5}{1}$. V. ubi $\frac{6}{5}$ $\frac{6}{1}$. VI. ubi $\frac{5}{3}$ $\frac{5}{2}$. Per subtensam non videtur intelligere lineam rectam, sed integrum circulum ad tres quinquanguli partes. VII. ubi $\frac{8}{5}$ $\frac{8}{3}$.

Z. 105. Die Figur erläutert die Entstehung eines unaussprechbaren Quadrates als Differenz zweier aussprechbarer. Das große Quadrat hat die Seite $a = \sqrt{5}$, das kleinere $b = \sqrt{2}$. Das dritte Quadrat mit der Seite $a - b = \sqrt{5} - \sqrt{2}$ ist unaussprechbar, da $(a - b)^2$ nicht rational ist.

515 a. Jakob Krupsky an Kepler [in Prag]. o. D.

Kepler soll eine von Krupsky entworfene Anzeige einer öffentlichen Disputation durchlesen und mit seiner Stellungnahme versehen.

603 a. Christoph Donauer an Kepler in Prag.

Regensburg, 25. Dezember 1610 (a. St.)

Poetischer Neujahrsglückwunsch, in dem Donauer, der selbst des Calvinismus verdächtigt wird, auch auf Keplers Ablehnung der lutherischen Ubiquitätslehre anspielt.

Z. 39. Nach dieser Angabe wäre der Brief am Tag vor Weihnachten 1611 geschrieben; da aber Donauer nach der Angabe von G. Serpilius am 8. Febr. 1611 a. St. gestorben ist, muß er am Weihnachtstag 1610 geschrieben sein, der tatsächlich auf einen Dienstag (fer. 3.) fiel.

Z. 42. Einige Erklärung zu den dunklen Andeutungen gibt der Brief Nr. 591 (Bd. XVI).

1031 a. Kepler an die Stände von Oberösterreich.

[Linz, 4. November 1626]

Die Stände haben am 22. Oktober Keplers Bittgesuch um Auszahlung von 500 fl. verfallener „Angebühr" dahin beschieden, daß sie bereit seien zu zahlen, sobald Geld vorhanden sei. Da Kepler entschlossen ist, Linz zu ver-

lassen, und sich eben eine günstige Reisegelegenheit nach Ulm bietet, macht er den Ständen den Vorschlag, unterwegs die ihm geschuldete Summe bei zwei Gläubigern des Einnehmeramtes einziehen zu dürfen.

Die Stände entsprachen Keplers Bitte und versahen ihn mit den entsprechenden Schreiben.

Die Kenntnis dieses Briefes verdanken wir Herrn Wilhelm Norlind (Lund), der uns auch eine Photokopie davon besorgt hat.

Z. 6. Angepür = das, was einem nach Recht zu empfangen oder zu geben gebührt (Fischer).

ALPHABETISCHES BRIEFVERZEICHNIS

I. Briefe von Kepler an

Nr.			Seite
1067	Anonymus	1627	324
314a	„	Ende 1604	455
1099	Avianus, Wilhelm	3. Febr. 1629	374
1094	Bartsch, Jakob	6. Nov. 1628	365
891	Bernegger, Matthias	29. Aug. 1620	41
893	„ „	25. Sept. 1620	43
909	„ „	5./15. Febr. 1621	62
915	„ „	21./31. Mai 1621	71
919	„ „	11./21. Aug. 1621	75
958	„ „	21. Aug. 1623	136
963	„ „	4. Dez. 1623	143
978	„ „	19./29. März 1624	174
983	„ „	10./20. Mai 1624	180
1010	„ „	20./30. Juni 1625	237
1036	„ „	8. Febr. 1627	277
1040	„ „	6. April 1627	285
1045	„ „	26. April/6. Mai 1627	294
1056	„ „	22. Sept./2. Okt. 1627	310
1064	„ „	9./19. Nov. 1627	320
1075	„ „	4. März 1628	336
1082	„ „	5./15. April 1628	353
1102	„ „	2. März 1629	385
1105	„ „	10. April 1629	393
1106	„ „	19./29. April 1629	394
1111	„ „	12./22. Juli 1629	399
1114	„ „	4. Sept. 1629	404
1124	„ „	6./16. Febr. 1630	418
1135	„ „	6. Mai 1630	430
1145	„ „	21. Okt. 1630	446
1063	Besold, Christoph	9./19. Nov. 1627	318
1023	Brahe, Georg	25. Jan. 1626	254

Nr.			Seite
1088	Brahe, Georg	17. Aug. 1628	361
1043	Brahe, Tycho u. Georg	10./20. April 1627	292
460a	Calvisius, Sethus	16. Nov. 1607	455
955	Crüger, Peter	15. Juli 1623	131
973	„ „	8./18. Febr. 1624	155
974	„ „	28. Febr. 1624	160
993	„ „	9. Sept. 1624	197
1026	„ „	1. Mai 1626	262
1066	Georg II. v. Hessen-Darmstadt	Nov. 1627	322
890	Guldin, Paul	Sommer 1620	40
969	„ „	1623	151
977	„ „	28. März 1624	172
991	„ „	30. Aug. 1624	195
1014	„ „	Aug. 1625	242
1021	„ „	10. Dez. 1625	252
1024	„ „	7. Febr. 1626	257
1031	„ „	1. Okt. 1626	271
1072	„ „	24. Febr. 1628	330
1083	„ „	1628	354
964	Gunter, Edmund	4. Dez. 1623	144
971	Hohenfelder, Ludwig v.	Anfang 1624	153
889	Joh. Friedrich v. Württemberg.	Aug. 1620	38
898	„ „ „ „	Okt. 1620	47
902	„ „ „ „	Nov. 1620	52
905	„ „ „ „	Ende Nov. 1620	56
916	„ „ „ „	Ende Mai 1621 (a. St.)	71
917	„ „ „ „	10. Juni 1621 (a. St.)	72
1073	Johann Georg I. v. Sachsen ...	19./29. Febr. 1628	334
884	Mästlin, Michael	12. April–19. Juni 1620	7
938	Müller, Philipp	nach d. 13. Sept. 1622	101
1116	„ „	17./27. Okt. 1629	408
1117	„ „	13./23. Nov. 1629	410
1120	„ „	4. Jan. 1630	414
1122	„ „	16./26. Jan. 1630	416
1125	„ „	27. Febr. 1630	419
1134	„ „	22. April 1630	429
1137	„ „	26. Aug. 1630	432
1140	„ „	2. Sept. 1630	437
931	Oberndorffer, Johann	17./27. Mai 1622	89
920	Origanus, David	24. Okt./3. Nov. 1621	75

Nr.			Seite
968	Philipp v. Hessen	Dez. 1623	147
1059	Rat v. Esslingen	2. Nov. 1627	312
1060	Rat v. Ulm	Anfang Nov. 1627	314
1103	Remus Quietanus, Johannes ...	2. März 1629	386
1025	Schickard, Wilhelm	15./25. April 1626	260
1032	„ „	16./26. Dez. 1626	274
1033	„ „	13./23. Jan. 1627	275
1037	„ „	10. Febr. 1627	278
1039	„ „	10./20. März 1627	282
1042	„ „	9./19. April 1627	289
1044	„ „	25. April/5. Mai 1627	294
1047	„ „	28. Mai/7. Juni 1627	296
1065	„ „	9./19. Nov. 1627	321
1074	„ „	4. März 1628	335
1110	„ „	12./22. Juli 1629	396
1061	Schleicher, Sigmund	14. Nov. 1627	315
934	Seussius, Johannes	15. Juli 1622	93
1028	Stände v. Oberösterreich	Sommer 1626	268
1031a	„ „ „	4. Nov. 1626	461
1069	„ „ „	11. Febr. 1628	325
1020	Taxis, Gerhard v.	4. Nov. 1625	250
1112	„ „ „	24. Juli 1629	402
1115	„ „ „	10. Okt. 1629	404
923	Tengnagel, Franz Gansneb	20. Dez. 1621	81
929	Tengnagel, Sebastian	21. April 1622	87
930	„ „	10. Mai 1622	88
1085	Wallenstein, Albrecht v.	13. Mai 1628	358
1100	„ „ „	10. Febr. 1629	382
1101	„ „ „	24. Febr. 1629	383
1126	„ „ „	6. März 1630	420
1133	„ „ „	April 1630	427
1144	„ „ „	18. Okt. 1630	444
1132	Wallensteins Kammerräte	10. April 1630	426
950	Widmar, Wolf	1. Juni 1623	127

II. Briefe an Kepler von

1068	Auracher, Wolf	8. Jan. 1628	325
1081	Bachmeier, Wolfgang	4./14. April 1628	350
1143	„ „	Aug./Sept. 1630	440

Nr.			Seite
1004	Bartsch, Jakob	Ende April 1625	231
1089	„ „	1. Sept. 1628	363
1136	Becker, David	28. Mai 1630	431
960	Bernegger, Matthias	13./23. Sept. 1623	139
972	„ „	4./14. Febr. 1624	155
980	„ „	30. März 1624 (a. St.)	177
982	„ „	4./14. Mai 1624	179
989	„ „	12. Juli 1624 (a. St.)	187
1011	„ „	4. Juli 1625 (a. St.)	239
1027	„ „	4./14. Juli 1626	267
1038	„ „	23. Febr. 1627 (a. St.)	280
1049	„ „	5. Juni 1627 (a. St.)	299
1057	„ „	7./17. Okt. 1627	311
1070	„ „	3./13. Febr. 1628	328
1078	„ „	9./19. März 1628	338
1086	„ „	15./25. Juni 1628	359
1091	„ „	4. Sept. 1628 (a. St.)	364
1097	„ „	13. Jan. 1629 (a. St.)	372
1108	„ „	14. Mai 1629 (a. St.)	395
1109	„ „	5. Juli 1629 (a. St.)	396
1119	„ „	20./30. Dez. 1629	413
1121	„ „	8./18. Jan. 1630	416
1127	„ „	12./22. März 1630	421
1142	„ „	8. Sept. 1630 (a. St.)	439
935	Besold, Christoph	29. Juli 1622 (a. St.)	95
940	„ „	Sept. 1622	114
945	„ „	2./12. April 1623	122
1030	„ „	17./27. Sept. 1626	270
1084	Bossius, Stephan	6. Mai 1628	357
1041	Brahe, Georg	14. April 1627	286
1002	Briggs, Henry	20. Febr. 1625 (a. St.)	220
947	Crüger, Peter	12./22. April 1623	124
961	„ „	15./25. Sept. 1623	139
990	„ „	15. Juli 1624 (a. St.)	188
914	Crusius, Florian	5./15. Mai 1621	69
921	„ „	15. Nov. 1621	77
910	Cysat, Johann Bapt.	23. Febr. 1621	63
603a	Donauer, Christoph	25. Dez. 1610 (a. St.)	460
1022	Eckebrecht, Philipp	10./20. Dez. 1625	254
967	Enenkel, Job Hartmann v.	26. Dez. 1623	147

Nr.			Seite
976	Falco, Johannes	25. Febr. 1624 (a. St.)	171
1054	Galilei, Galileo	28. Aug. 1627	308
1139	Gassendi, Peter	27. Aug. 1630	434
1123	Griessel, Heinrich v.	11. Febr. 1630	417
886	Gringalletus, Janus	4. Juli 1620	35
894	„ „	28. Sept. 1620	43
896	„ „	2./12. Okt. 1620	45
1080	Guldin, Paul	29. März 1628	340
897	Hebenstreit, Georg	1620	47
899	„ „	25. Okt. 1620 (a. St.)	49
907	„ „	15. Dez. 1620 (a. St.)	60
888	Hebenstreit, Johann Bapt. ..	29. Juli 1620 (a. St.)	37
895	„ „ „ ..	23. Sept. 1620 (a. St.)	44
901	„ „ „ ..	28. Okt. 1620 (a. St.)	51
904	„ „ „ ..	15. Nov. 1620 (a. St.)	55
911	„ „ „ ..	5. März 1621 (a. St.)	66
912	„ „ „ ..	20. April 1621 (a. St.)	67
926	„ „ „ ..	19. März 1622 (a. St.)	83
927	„ „ „ ..	23. März 1622 (a. St.)	84
928	„ „ „ ..	7. April 1622 (a. St.)	86
932	„ „ „ ..	2. Juni 1622 (a. St.)	90
939	„ „ „ ..	7. Sept. 1622 (a. St.)	112
941	„ „ „ ..	18. Okt. 1622 (a. St.)	115
942	„ „ „ ..	9. Nov. 1622 (a. St.)	117
946	„ „ „ ..	7. April 1623 (a. St.)	122
952	„ „ „ ..	26. Mai 1623 (a. St.)	128
979	„ „ „ ..	21. März 1624 (a. St.)	176
984	„ „ „ ..	11. Mai 1624 (a. St.)	181
1013	„ „ „ ..	13. Aug. 1625 (a. St.)	240
1017	„ „ „ ..	17. Sept. 1625 (a. St.)	247
1018	„ „ „ ..	17. Sept. 1625 (a. St.)	247
1019	„ „ „ ..	1. Okt. 1625 (a. St.)	248
965	Hohenfelder, Ludwig v.	10. Dez. 1623	145
1005	Höritzer v. Steinbach, H. Wolf .	1. Mai 1625	232
1079	Horst, Gregor	12./22. März 1628	339
922	Joh. Friedrich v. Württemberg .	19. Nov. 1621 (a. St.)	80
182a	Jöstel, Melchior	28. Jan. 1601 (a. St.)	451
924	Jul. Friedrich v. Württemberg .	11. Dez. 1621 (a. St.)	82
515a	Krupsky, Jakob	o. D.	459
1046	Kurz, Albert	13. Mai 1627	295

Nr.			Seite
1048	Kurz, Albert	10. Juni 1627	298
1050	„ „	25. Juni 1627	301
1052	„ „	19. Juli 1627	302
1053	„ „	26. Aug. 1627	304
1055	„ „	3. Sept. 1627	309
949	Lansius, Thomas	11. Mai 1623 (a. St.)	126
988	„ „	6. Juli 1624 (a. St.)	187
936	Müller, Philipp	3. Aug. 1622 (a. St.)	96
959	Odontius, Caspar	24. Aug. 1623 (a. St.)	137
908	Pasino, Pacius	1. Jan. 1621	61
954	Philipp v. Hessen	Juni 1623	130
995	„ „ „	7. Sept. 1624 (a. St.)	214
1006	„ „ „	23. April 1625 (a. St.)	233
1035	„ „ „	15. Jan. 1627 (a. St.)	276
1130	„ „ „	März 1630	425
885	Remus Quietanus, Johannes	20. Juni 1620	31
1095	„ „ „	1./11. Dez. 1628	365
216a	Rhodius, Ambrosius	18. Juni 1602 (a. St.)	451
220a	„ „	26. Juli 1602 (a. St.)	453
994	„ „	31. Aug. 1624 (a. St.)	213
943	Rüttel, Friedrich	29. Dez. 1622 (a. St.)	118
956	„ „	15./25. Juli 1623	135
966	„ „	7. Dez. 1623 (a. St.)	146
986	„ „	5. Juni 1624 (a. St.)	184
992	„ „	24. Aug. 1624 (a. St.)	195
1003	„ „	13./23. März 1625	229
1007	„ „	5. Mai 1625 (a. St.)	234
1008	„ „	24. Mai 1625 (a. St.)	235
887	Schickard, Wilhelm	11./21. Juli 1620	36
900	„ „	25. Okt. 1620 (a. St.)	49
903	„ „	13. Nov. 1620 (a. St.)	54
906	„ „	29. Nov. 1620 (a. St.)	59
944	„ „	2. April 1623 (a. St.)	119
953	„ „	10. Juni 1623 (a. St.)	129
962	„ „	20. Sept. 1623 (a. St.)	142
975	„ „	25. Febr. 1624 (a. St.)	169
985	„ „	11. Mai 1624 (a. St.)	183
987	„ „	6. Juni 1624 (a. St.)	185
996	„ „	30. Sept. 1624 (a. St.)	214
1015	„ „	7. Sept. 1625 (a. St.)	245

Nr.			Seite
1062	Schleicher, Sigmund	5. Nov. 1627 (a. St.)	317
1012	Schörkl, Martin	20. Aug. 1625	239
1058	Stände v. Oberösterreich	20. Okt. 1627	312
997	Starhemberg, Erasmus v.	4. Nov. 1624	215
999	Taxis, Gerhard v.	20. Nov. 1624	217
1000	„ „ „	16. Dez. 1624	218
1016	„ „ „	25. Sept. 1625	246
970	Ursinus, Benjamin	7. Jan. 1624 (a. St.)	151
1087	Wallenstein, Albrecht v.	12. Aug. 1628	360
1096	„ „ „	3. Jan. 1629	372
1098	„ „ „	1. Febr. 1629	373
951	Widmar, Wolf	o. D.	127

III. Briefe zwischen Dritten

1107	Bartsch, Jakob an Müller, Phil. .	30. April 1629	394
1113	„ „ „ „ „	29. Juli/8. Aug. 1629	404
1128	Bernegger, Matthias an August v. Braunschweig-Lüneburg	12. März 1630 (a. St.)	423
1104	Bernegger, Matthias an Bartsch, Jakob	22. März 1629 (a. St.)	393
1071	Bernegger, Matthias an Clutenius, Joachim	10. Febr. 1628 (a. St.)	329
1076	Bernegger, Matthias an Hebenstreit, Johann Bapt.	24. Febr. 1628 (a. St.)	337
1090	Bernegger, Matthias an Schikkard, Wilhelm	30. Aug. 1628 (a. St.)	363
1093	Bernegger, Matthias an Schikkard, Wilhelm	20. Sept. 1628 (a. St.)	365
933	Crüger, Peter an Müller, Philipp	1. Juli 1622 (a. St.)	92
937	„ „ „ „ „	9. Aug. 1622 (a. St.)	100
948	„ „ „ „ „	15. April 1623 (a. St.)	126
957	„ „ „ „ „	1./11. Aug. 1623	136
981	„ „ „ „ „	4./14. April 1624	178
1141	Deodatus, Elias an Schickard, Wilhelm	2. Sept. 1630 (a. St.)	438
1138	Gassendi, Peter an Schickard, Wilhelm	27. Aug. 1630	434
1146	Lansius, S. an Anonymus	24. Jan. 1631 (a. St.)	447

Nr.			Seite
1077	Lebzelter, Friedrich an Johann Georg I. v. Sachsen	1./11. März 1628	337
1034	Mögling, Daniel an Schickard, Wilhelm	14. Jan. 1627 (a. St.)	276
1051	Mögling, Daniel an Schickard, Wilhelm	20. Juni 1627 (a. St.)	302
1118	Pieronius, Johannes an Galilei, Galileo	29. Dez. 1629	413
913	Schickard, Wilhelm an Bernegger, Matthias	2. Mai 1621 (a. St.)	68
918	Schickard, Wilhelm an Bernegger, Matthias	11. Juli 1621 (a. St.)	74
925	Schickard, Wilhelm an Bernegger, Matthias	25. Dez. 1621 (a. St.)	83
1009	Schickard, Wilhelm an Bernegger, Matthias	8. Juni 1625 (a. St.)	236
1092	Schickard, Wilhelm an Bernegger, Matthias	8. Sept. 1628 (a. St.)	364
1029	Schickard, Wilhelm an Schikkard, Lukas	29. Juli 1626 (a. St.)	269
998	Taxis, Gerhard v. an Hochkircher, Christoph v.	20. Nov. 1624	217
1001	Taxis, Gerhard v. an Hochkircher, Christoph v.	22. Dez. 1624	219
1131	Wallenstein, Albrecht v. an Becker, David	7. April 1630	426
1129	Wallenstein, Albrecht v. an die Stände v. Oberösterreich	28. März 1630	424
892	Wotton, Henry an Bacon, Francis	Herbst 1620	42

PERSONENREGISTER

Abudakan, Joseph 88, 484
Achillas 345, 544
Adiunctius, Nikolaus 309, 534
Ager, Nikolaus 311, 328, 339, 372
Agricola, Christoph 338
Aguilonius, Franciscus 120, 491
Aichhorn s. Eichhorn
Albategnius 35, 369, 370
Albert (Albrecht), Erzherzog, Sohn Maximilians II. 26
Alfons X. v. Castilien 86, 91, 117, 139
Alhazen 446
Almeon (Al Mamun) 370
Ambrosius 301
Anaximander 370
Anaximenes 370
Anton, Abt v. Kremsmünster 481
Apelles s. Scheiner, Christoph
Apian, Peter 84, 291, 483, 529
Apian, Philipp 280, 529
Apollinaris d. J. 124
Apollonius 98, 446, 516
Archimedes 15, 98
Argolus, Andreas (Tagliacozzius) 387, 554
Aristarch 370
Aristophanes 52
Aristoteles 167, 341, 454, 488, 502, 524
Arius 307
Arndt, Johann 94, 194, 486
Arthusius, Gotthard 125, 135
Arzachel 369, 370
August v. Braunschweig-Lüneburg 312, 328, 359, 372, 402, 541, 547, 556, 558, 582
Augustinus 123, 302, 303, 306–308, 345, 481, 492
Auracher, Wolf 578
Ausonius 544
Avianus, Wilhelm 408, 412, 415, 417, 420, 470, 551, 560, 576
Bachmeier, Wolfgang 322, 470, 546, 578
Bacon, Francis 42, 583
Bagrow, Leo 531
Bainbridge, Johannes 229, 244, 386, 516, 520, 522, 527, 553
Bairhuber, Wolfgang 139, 179
Barbavaria, Ludwig 75, 481
Barclay, John 509
Baronius, Cäsar 122, 491
Barros, Juan de 261, 524
Bartholomaeus Romanus 366, 387, 550
Bartolus, Abraham 109–112, 487, 489
Bartsch, Friedrich 422, 437, 446, 516, 567, 568, 570
Bartsch, Jakob 245, 363, 385, 391, 394, 399, 400, 402, 404, 408–415, 417, 418, 423, 425, 429, 431, 439, 444, 446, 469, 470, 516, 520, 545, 553, 555–566, 568, 571, 576, 579, 582
Basilius, Daniel 287, 288
Bathory, Sigismund 196
Beck, Johann 245, 246, 261, 275, 278, 520, 527, 528
Becker, David 579, 583
Beier, Wolfgang 560
Bellarmin, Robert 341
Bernegger, Joh. Caspar 507, 529
Bernegger, Matthias 4, 31, 46, 70, 77, 95, 245, 365, 370, 371, 410–412, 465, 468–470, 472, 481, 506, 510, 520, 562, 571, 576, 579, 582, 583
Bernegger, Susanna 431
Besold, Christoph 59, 137, 183, 245, 261, 336, 465, 468, 483, 484, 520, 576, 579
Beza, Theodor 523
Bidembach, Wilhelm 121, 185, 229, 230, 235

Binder, Georg 85, 439, 484
Binder, Margarete 518
Birgitta v. Schweden 102
Bitsch, Caspar 422, 431
Blaeu s. Jansonius, Wilhelm
Bleimeister (Ulmer Buchbinder) 56
Bloss, Johann 292, 294, 296
Boccatio (Vocazio), Vincenz 383, 406
Bockenhofer, Joachim 311
Boethius 86, 91, 113, 117, 489
Bossius, Stephan 308, 322, 330, 331, 579
Bouché-Leclercq, A. 551
Brahe, Georg 576, 577, 579
Brahe, Sophie 293
Brahe, Tycho 14, 17–19, 22–24, 28–30, 32, 34, 35, 40, 76, 94, 98, 116, 125, 130, 132, 133, 148, 156, 165, 170, 178, 179, 181, 189, 190, 196 bis 199, 203, 206–208, 210, 211, 213, 224, 225, 230, 237, 238, 251, 255, 256, 262, 263, 265–267, 270, 273, 310, 313, 320, 323, 327, 334, 354, 361, 366, 367, 370, 392, 414, 465–467, 469, 471, 482, 485, 486, 493, 494, 499, 503, 506, 511 – 513, 517, 519, 522, 523, 531, 542, 547, 548, 550, 554, 555, 560, 571 bis 573
Brahe, Tycho II 577
Brenz, Johannes 258
Briggs, Henry 144, 145, 150, 152, 244, 253, 258, 466, 467, 498, 500, 520, 522, 523, 527, 579
Brunn, Philibert 284
Bünger, C. 571
Bunting, Heinrich 133, 209, 496
Bürgi, Jost 21, 30, 149, 500, 519
Burkard, Georg 248, 249
Buwinckhausen v. Wallmerod, Benjamin 230, 235, 236
Buxdorf, Johannes 389

Ca da Mosto, Alvise da 367
Calandrini, Cäsar 254, 522, 523
Calandrini, Magdalena 523
Callisthenes 260, 524
Calvisius, Sethus 574, 577
Campanella, Thomas 70, 78, 82, 143, 479, 481, 483, 498
Campanus, Johannes 61
Cardanus, Hieronymus 110, 132, 133, 167, 211, 495, 496, 502
Carl, Gotthard 69, 70, 80
Carl, Ph. 496
Carlebach, Joseph 554
Caspar, Max 486, 489
Celer, Georg 538
Cellius, Erhard 59, 477
Censorinus 157, 198, 264, 525
Chemlin, Caspar 214, 238, 239, 244, 517
Cholius, Caspar 452
Cicero 93
Claramontius, Scipio 211, 229, 261, 264, 270, 295, 331, 510, 511, 513, 519, 525, 532, 541
Clavius, Christoph 100, 104, 116, 273, 349, 555
Clutenius, Joachim 237, 239, 300, 311, 312, 328, 339, 359, 372, 373, 395, 402, 423, 556, 582
Collalto, Reimbolt XIII. Graf v. 443
Comerell s. Kommerell
Cortese, Francesco 362
Craig, John 512
Crüger, Peter 97, 466, 469, 486, 487, 493, 495, 502, 503, 525, 577, 579, 582
Crusius, Florian 579
Curtius s. Kurz, Albert
Cysat, Joh. Bapt. 367, 368, 387, 554, 579

Dahlhaus, Carl 574
Daniel (Prophet) 102, 488
Dasypodius, Konrad 113, 385, 550, 553, 563
Demokrit 160
Denaisius, Petrus 299, 533
Deodatus, Elias 442, 582
Descartes, René 490
Dibaudius, Christoph 100
Dieterich, Konrad 67, 277, 279, 531

Dietsch, Johann 236
Dio Cassius 157
Diodorus Siculus 367
Dominis, Marcus Antonius de 168
Donauer, Christoph 579
Dyck, Walther v. 486, 489, 491

Ebel, Joh. Philipp 182
Eberhard III v. Württemberg 538
Eckebrecht, Philipp 293, 320, 362, 385, 394, 396, 538, 548, 556, 557, 579
Eder, W. 44, 63, 64, 478
Eggenberg, Hans Ulrich Fürst v. 216, 242, 514
Ehem, Philipp 523
Ehinger, Elias 43
Eichhorn, Johannes 405
Eisenschmid, Joh. Caspar 545
Elia, Pasquale M. de 535
Enenkel, Job Hartmann v. 579
Epikur 131
Erasmus v. Rotterdam 143
Eratosthenes 166, 238, 502
Ernst v. Bayern, Kurfürst v. Köln, 537, 554
Espich, Valentin 80, 311, 360
Essich, Hans Bernhard 197
Euklid 98, 100, 101, 186, 222, 446, 453, 572
Eutyches 307

Fabricius, Paul 391, 555
Falco, Johannes 171, 176, 505, 540, 580
Faulhaber, Johannes 93, 167, 316, 443, 492, 537
Favaro, Anton 413, 550
Felgenhauer, Paul 93, 167
Ferdinand II., Kaiser 26, 41, 90, 95, 231, 469, 482, 483, 514, 547, 552, 568
Ferdinand, König v. Ungarn 550, 552
Fickler, Joh. Michael 527
Fischer, Jakob 175, 571
Flayder, Fried. Hermann 246, 261, 274, 276, 365, 521, 549
Fleiner, Joh. Ernst 114
Florus, L. Annaeus 91
Fludd, Robert (de Fluctibus) 75, 93, 96, 97, 467, 485, 567
Forster (Buchhändler) 100
Forster (Briefbote) 294, 299
Forstner, Christoph 70
Forteguerra, Sebastian 373
Fracastorius, Hieronymus 370, 550
Freymon, Joh. Wolfgang 460
Freytag-Löringhoff, Bruno v. 504
Fridius, Joh. Ulrich 336–339, 354, 363, 364, 385, 548
Friedrich V. v. d. Pfalz 472
Frisch, Christian 302, 494, 512, 524, 533, 534

Gabelkofer, Hieronymus 54, 72, 480
Gadner, Georg 186, 509
Gaiman, Joh. Paul 147
Galilei, Galileo 368, 387, 520, 525, 535, 546, 550, 580, 583
Gassendi, Peter 438, 442, 567, 568, 580, 582
Gazulus, Johannes 61
Geber 226
Gebhard, Heinr. Ludwig 83, 483
Gellibrand, Henry 500, 516
Gemma, Cornelius 391, 486, 555
Geminus 157
Georg II. v. Hessen-Darmstadt 277, 335, 577
Gisbert s. Voss v. Vossenburg
Glaser, Wilh. Christian 300
Gluthenius s. Clutenius
Gothofredus, Dionysius 180
Gothofredus, Theodor 155
Grassi, Horatio (= Sarsi, Lothar) 264, 525
Gregor XIII., Papst 196
Gregor v. Nazianz 123, 124, 301
Gregor v. Nyssa 301
Grienberger, Christoph 32
Griessel, Heinrich v. 580
Gringalletus, Janus 11, 43, 44, 63, 70, 75, 281, 474, 580
Grotius, Hugo 280

Grünewald (Briefbote) 460
Grünthal, Hans Joachim v. 237
Gruter, Janus 280, 337
Guldin, Paul 264, 295, 465–469, 498, 547, 553, 577, 580
Gunter, Edmund 150, 220, 467, 498, 500, 577
Günther, Siegmund 529
Gurald, Bathasar 241

Habrecht, Isaak 155, 170, 176, 178, 181, 183, 239, 311, 328, 360, 501, 503, 505–508, 519, 536, 543, 562
Hafenreffer, Matthias 319, 467
Hafenreffer, Samuel 322
Hammer, Franz 471, 504, 535, 537
Hansch, Mich. Gottlieb 142, 185, 214
Harriot, Thomas 228, 554
Hartmann, Jakob 85, 90, 91, 116, 117
Hebenstreit, Georg 91, 580
Hebenstreit, Joh. Bapt. 45, 93, 281, 300, 329, 360, 465, 469, 475, 479, 520, 580, 582
Hein, Johann 83, 115
Heinrich Friedrich v. Nassau-Oranien 420, 564
Helfenstein, Rudolph Graf v. 302
Hemminga, Sixtus ab 168, 503
Hemminger, Michael 290, 296
Heraklit 98
Herbersdorf Adam v. 259
Herberstein v. 177
Herrenschmidt, Andreas 249
Herwart, Andreas 60
Herwart v. Hohenburg, Joh. Georg 63, 64, 456
Hesiod 498
Heyden, Jakob v. 475
Hieronymus 301
Hildebert v. Lavardin 525
Hipparch 157, 165, 166, 196, 263, 264, 273, 369, 370, 384, 504, 524, 552
Hitzler, Daniel 37, 121, 164, 290, 321, 491, 502, 530, 538
Hirtzwig, Heinrich 519
Hochkircher, Christoph v. 218, 250, 251, 522, 583
Hoffmann, Joh. Friedrich v. 454
Hoffmann, Matthias 362
Hofkunz (Leipziger Kaufmann) 415, 417
Hofmann, Christoph 419
Hohenfelder, Ludwig v. 85, 86, 88, 116, 170, 216, 419, 563, 577, 580
Hohenfelder, Markus v. 322
Homer 512
Horaz 487, 505, 553
Höritzer v. Steinbach, H. Wolf 580
Horst, Gregor 276, 277, 293, 319, 531, 580
Hötsel, Ferdinand 138
Huber, Peter 328, 339
Hues, Robert 369, 550
Hulsius, Levinus 287
Hunich, Christoph 132, 495
Hurter, Joh. Christoph 176, 506
Hus, Johannes 347, 544

Jansonius, Wilhelm (Blaeu) 191, 279, 291, 292, 294, 491, 528, 530
Jarosec, Cyriacus 43
Jessenius a Jessen, Johannes 451, 571
Ignatius v. Loyola 509
Ilgen, Stephan 361, 362, 382, 407, 421, 444
Joachim v. Floris 102
Jocher (bayer. Rat) 64
Johann Friedrich v. Württemberg 81, 465, 538, 549, 577, 580
Johann Georg I. v. Sachsen 577, 583
Johannes Chrysostomus 302
Jöstel, Melchior 452–454, 572, 573, 580
Julius Friedrich v. Württemberg 580
Junta, Nikolaus 126, 139

Kalckhard (Prager Familie) 293, 363
Karl V., Kaiser 27, 341
Keckermann, Bartholomäus 140
Keller, Jakob 258

Kepler, Anna Maria 431, 566
Kepler, Christoph 290, 422
Kepler, Cordula 485
Kepler, Fridmar 122, 491
Kepler, Hildebert 262
Kepler, Johannes 42, 68, 74, 83, 92, 93, 100, 113, 126, 178, 179, 217, 219, 220, 236, 276, 302, 329, 330, 337, 364, 393–395, 404, 413, 423, 424, 426, 434, 438, 474, 479, 480, 483, 485, 487, 493, 496, 506, 514, 516, 519, 525, 526, 528, 531, 533, 543, 544, 546, 547, 552, 555, 556, 559, 561, 562, 564, 565, 567–569
Kepler, Katharina 38, 54, 71
Kepler, Ludwig 63, 274, 290, 318, 363, 422, 439, 446, 469, 506, 519, 527, 528, 530, 532, 538, 542, 548, 553, 568, 571
Kepler, Margarete 422
Kepler, Susanna (ältere Tochter) 572
Kepler, Susanna (jüngere Tochter) 354, 469, 470, 543, 546, 556, 557, 559–561, 564
Killinger s. Kyllinger
Klesl (Khlesl), Melchior 118
Kirwitzer, Wenz. Pantaleon 261, 524
Kolb, Heinrich 56, 182
Kommerell, Hans David 320, 336, 353
Kopernikus, Nikolaus 92, 98, 190, 201, 202, 560
Krabbe, Johannes 490
Kraft, Johannes 38, 116, 182
Krauss, Johann Wilhelm 184, 196, 229
Kreslin, Georg 137, 138
Krupsky, Jakob 580
Kuffstein, Hans Ludwig 421
Kulsner (Nürnberger Buchdrukker) 234
Kürner, Joh. Georg 339
Kurz, Albert 392, 465, 468, 554, 580, 581
Kyllinger, Jakob Werner 68
Lansberge, Philipp van 210, 253, 271, 527
Lansius, Stephan 187, 470, 509, 582
Lansius, Thomas 59, 68, 95, 137, 171, 183, 238, 261, 275, 280, 479, 503, 581
Lanz, Johannes 63, 64
Lavater, Ludwig 193, 211, 510
Lebzelter, Friedrich 542, 583
Leo I., Papst 345, 347
Leopold Wilhelm, Erzherzog 40, 91, 371, 383, 392, 552, 568
Levi ben Gerson 369, 389, 554
Liebenthal (hess. Agent in Wien) 277
Liechtenberger, Johannes 102
Liechtenstein, Karl v. 483
Lindemann, Thomas 400
Lingelsheim, Georg Michael 143, 155, 176, 178, 180, 239, 267, 277, 278, 280, 285, 312, 360, 431, 498, 501, 510, 529, 530
Lipsius, Justus 178, 299
Löffler, Jakob 340
Longomontanus, Christ. Severin 92, 93, 125, 132, 140, 155, 160, 164–166, 189–191, 202, 253, 256, 258, 370, 391, 485, 492, 495, 501, 502, 512, 560
Lorenz, Regina 523
Lösch, Matthäus 238, 239, 518, 519
Loserth, Johann 573
Lotichius, Christian 117
Lucian 498
Luckius, Joh. Jakob 360
Luther, Martin 258, 308
Lyser, Polycarp 572

Magini, Joh. Anton 125, 135, 189, 191, 192, 207, 208, 263, 351, 366, 496, 510
Magirus, Johannes 297, 532
Maimonides 524
Malleolus, Isaak 311, 328, 338, 414, 418, 422, 431, 555, 561–563, 568, 571
Mangon, Reichard 246, 520

Marchtaler, Vitus 297, 532
Marchtrenker, Margarete 401, 422
Marchtrenker, Stephan 278, 281, 529
Marius, Simon 118, 129, 367, 490, 494
Mästlin, Michael 46, 52, 122, 142, 144, 151, 152, 157, 165, 183, 237, 255, 262, 297, 319, 321, 322, 336, 466, 467, 472, 475, 476, 490, 497, 502, 508, 518, 524, 529, 532, 539, 555, 577
Matthaeus (Gehilfe Brahes u. Keplers) s. Seiffart, Matthias
Matthias, Kaiser 40, 41, 44, 47, 118, 326
Mauchart, Martin 313
Maul, Matthias 173
Maximilian I. v. Bayern 196
Meder, Johannes 177, 508, 529
Megiser, Hieronymus 526
Mejer, Sebastian 437
Melanchthon, Philipp 117
Mencel, Philipp 460
Mentzer, Balthasar 122, 307
Merazzo, Joh. Bapt. 247, 252
Mercator, Gerhard 392, 555
Merchiston s. Neper
Merckh (Ulmer Stadtschreiber) 536
Merk, Joh. Konrad 182
Meyderlin, Petrus 183, 508
Michna v. Weizenhofen, Paul 358, 382
Miller, Hans Jakob 250
Mizaldus, Antonius 133, 496
Mögling, Daniel 340, 543, 583
Morsius, Joachim 423
Morus, Thomas 143
Müller, Andreas 249
Müller, Philipp 93–95, 194, 212, 213, 408, 446, 465, 466, 468, 469, 485, 487, 516, 577, 581, 582
Müller, Sebastian 43, 243
Mütschel (Briefbote) 23, 24, 45, 86, 112, 121, 123, 139, 143, 171, 174, 175, 177, 214, 267, 274, 277, 294, 299
Mylius, Sebastian 249

Nagel, Paul 93, 97, 125, 126, 132, 139, 140, 165, 166, 188, 211, 485–487, 493, 497, 502, 510
Nechern, Grabes v. 405, 547
Nektarius v. Konstantinopel 301
Neobulus, Joh. Jakob 363, 364, 548, 549, 553
Neper, John 7, 8, 98, 104, 144, 150, 152, 208–211, 221, 235, 466, 498, 500, 512, 515
Neper, Robert 152, 498
Nestorius 307
Nigronus, Julius 245
Norlind, Wilhelm 575

Oberkamp, Johann v. 426, 431, 565, 566
Oberndorffer, Johann 577
Odontius, Caspar 581
Odontius, Paul 453, 572
Origanus, David 65, 116, 152, 251, 516, 522, 577
Origenes 301
Ortelius 85
Osiander, Lukas 183
Ossa v. 340
Otho, Valentin 495

Pachymeres, Georg 155
Papius, Johannes 124, 131, 141, 493
Pappus 20, 446
Paracelsus, Theophrast 114, 484, 489
Pasino, Pacius 581
Paulus (Apostel) 124, 332, 343, 492
Pelagius 308
Perillus v. Athen 264
Petavius, Dionysius 331, 541
Petronius 543
Petrus (Apostel) 343, 544
Peurbach, Georg 133, 253, 370
Pfister, Johannes 171
Philipp III. v. Hessen-Butzbach 144, 244, 245, 322, 335, 465, 466, 539, 578, 581
Philipp, Heinrich 260

Pieronius, Johannes 358, 382, 384, 387, 403, 583
Piscator, Nikolaus (Visscher) 291, 531
Pistorius, Jeremias 358
Pistorius, Johannes 250, 251
Pitiscus, Bartholomäus 149, 150, 209, 210, 500, 511, 512
Plank, Johannes 527
Plato 343
Plinius 133, 387
Plutarch 87, 88, 143, 155, 176, 367, 386, 429, 484, 498, 501, 505, 553
Pontanus, Jovianus 125, 132–134, 140, 141, 193, 496
Porta, Joh. Bapt. 119, 490, 491
Prätorius, Johannes 149, 499
Proclus 71, 75, 244, 246, 271, 386, 480, 520, 553
Prophatius 369, 370
Prosper v. Aquitanien 481
Prudentius 116
Ptolemäus 18–20, 30, 61, 62, 104, 110, 132, 157, 161, 165–167, 173, 189, 192, 198–202, 209, 229, 237, 238, 244, 253, 264, 271, 366, 368–370, 381, 386, 388, 478, 495, 496, 501, 502, 511, 517, 520, 522, 553

Ramba (Rhamba), Johannes 361, 393
Ramus, Petrus 454, 515
Ränze, Christoph 76
Rath, Hans 241
Rauscher, Joh. Martin 171, 282
Rechberger, Wilhelm 242, 252, 257, 271
Regiomontanus, Johannes 61, 125, 132–134, 140, 141, 161, 174, 192, 193, 198, 211, 237, 264, 370, 381, 495–497, 525
Rehlinger (Rechlingen), Marx v. 340
Reifferscheid, Alexander 509
Reinhold (Reinbold), Ursula 52, 53
Remus, Georg 240
Remus Quietanus (Rudrauff), Johannes 329, 359, 383, 446, 470, 552, 578, 581
Renz, Georg Balthasar 393
Rheticus, Joachim 495
Rhodius, Ambrosius 94, 486, 581
Rieger, Wolfgang 391, 490, 555
Rigaltius, Nikolaus 155
Rittershusius, Konrad 300
Robert s. Fludd
Roest, Petrus 177, 281, 299, 506, 509, 525, 533
Romanus, Adrianus 209
Roomen, Adriaen van s. Romanus, Adrianus
Röslin, Helisäus 102, 134
Rothmann, Christoph 24
Rudolph II., Kaiser 40, 41, 44, 47, 94, 99, 197, 292, 322, 326, 337, 370, 539, 542
Rueff, Johannes 49, 53
Ruland (Briefbote) 66
Rüttel, Armin 147, 185, 197, 230, 236
Rüttel, Friedrich 391, 465, 581
Rüttel, Philipp 185, 197, 230

Saltzmann, Joh. Rudolph 431
Saltzochs, Philipp 453
Sarsi, Lothar s. Grassi, Horatio
Sauer, Jonas 529, 531
Sauter, Hans Konrad 185
Saxo, Johannes 443
Saxonius, Petrus 137, 280
Scaliger, Joseph 157, 182, 264, 272, 273, 331, 525, 527, 534, 535
Scapula, Johannes 297, 532
Schäfer, Zacharias 129, 276
Schallenberg, Georg Christoph v. 127, 493
Schallenberg, Karl Christoph v. 326
Schato, Severin 288
Scheiner, Christoph 32, 34, 120, 366, 368, 472, 550
Schickard, Lukas 583
Schickard, Wilhelm 68, 75, 135, 146, 151, 153, 155, 168, 176, 178,

180, 181, 184, 238, 262, 318, 319, 354, 360, 364, 389, 431, 435, 442, 465, 467–470, 472, 479, 491, 494, 496, 499, 501, 502, 504–507, 518, 521, 524, 532, 538, 540, 546, 548, 562, 569–571, 578, 581–583
Schiller, Julius 215, 514
Schilling, Andreas 454
Schleicher, Christoph 318
Schleicher, Sigmund 84, 578, 582
Schleicher, Sigmund jun. 318
Schleusinger, Eberhard 495, 496
Schmidt, Johannes 431
Schmidt, Joh. Friedrich 321, 329, 414, 418, 419, 431, 446, 561–563
Schöner, Johannes 133, 496
Schopf, Abraham 91
Schörkl, Martin 582
Schram, David 67, 68, 479
Schürer, Thomas 375, 395, 551, 556
Schuster, Leopold 544
Schwaiger, Karl 531
Schwarz, Abraham 36, 50, 121
Schwenckfeld, Caspar v. 484
Schwenter, Daniel 137
Scultetus, Bartholomäus 555
Sebiz, Melchior 422, 431
Seiffart, Matthias 392, 453, 454, 572
Serpilius, Georg 574
Sesse, Paul 405
Seussius, Johannes 96, 101, 213, 486, 578
Siber, Johannes 394
Sigersreiter, Johann 392, 555
Sirturus, Hieronymus 120, 491
Sleidanus, Joh. Philipp 524
Snellius, Willebrord 254, 257, 258, 291, 361, 362, 387, 490, 524, 547, 548, 554
Spinola, Ambrosio di 235
Starhemberg, Erasmus v. 174, 180, 245, 505, 507, 520, 582
Starhemberg, Georg Heinrich v. 175, 179, 180
Starhemberg, Joh. Richard v. 174, 179, 180
Stella, Tilmann 391, 555
Stendel (Augsburger Papiermacher) 43
Stephanus, Heinrich 155, 523
Stevenson, Ed. Luther 528
Storck, Petrus 41, 281, 300
Strabon 291, 292, 366
Strada, Joh. Ludwig 359
Strahlendorf, Heinrich v. 252
Strauss, Johannes 141, 160, 168, 193, 194, 502
Stromair (Schreiber) 536
Stromaier, Sebastian 319, 362, 514
Surius, Laurentius 122, 491

Tagliacozzius s. Argolus, Andreas
Tampach, Gottfried 75, 146, 147, 153, 185, 233, 238–240, 245, 255, 286, 293, 310, 311, 320, 336, 360, 374, 375, 391, 394–396, 402, 419, 429, 430, 433, 446, 467, 480, 481, 503, 517, 520, 535, 538, 542, 551, 556, 563, 566–568, 570, 571
Taxis, Gerhard v. 421, 428, 578, 582, 583
Tengnagel, Franz Gansneb 40, 80, 482, 578
Tengnagel, Sebastian 578
Terenz 566
Terrentius (Schreck), Johannes 309, 444, 534, 535, 562–564, 567
Thales 370
Theodoricus s. Dieterich, Konrad
Thomson, Georg 299, 533
Thumm, Theodor 114, 284, 290, 307, 321, 489, 531–533, 543
Tilner, Jakob 93, 167
Timocharis 262, 370
Torporley, Nathanael 192, 209, 210, 510, 511
Trautmansdorff, Maximilian v. 41, 172
Tschernembl, Georg Erasmus v. 175

Übermann, Ludwig 47
Ulm, Ludwig v., Baron zu Erbach 243

Ursinus, Benjamin 77, 150, 209, 235, 361, 385, 386, 500, 553, 558, 582

Varnbüler, Konstantin 340
Vergil 478, 487, 512, 525, 544
Vieta, Franciscus 515
Voigt, Bartholomäus 419, 420, 429, 430, 433
Volckhart, Jeremias 371, 383
Voss v. Vossenburg, Gisbert 252
Vüller s. Willer, G.

Wagner, Joh. Jakob 95, 114
Wallenstein, Albrecht v. 219, 243, 246, 250, 255, 288, 334, 339, 354, 358, 360, 371, 400, 465, 468, 469, 514, 515, 521, 522, 535, 542, 543, 546, 547, 549, 553, 558–560, 562, 564, 566, 568, 571, 578, 582, 583
Walmerode, Reinhard v. 426, 431, 565, 566
Walther, Bernhard 125, 132, 133, 174, 198, 207, 237, 370
Weigel, Valentin 115, 484, 489
Weiganmayer, Joh. Bapt. 46, 484
Weinmann (Prof. in Tübingen) 320
Weixelberger, Hieronymus 115, 116
Welper, Eberhard 230, 328, 338, 516
Werlin, Theodor 49, 129, 279, 476, 528
Werner, Paul 437
Weston, Elisab. Johanna v. 460
Weyermann, Albrecht 492
Widmar, Wolf 578, 582
Wild, Georg 50, 54, 59, 476
Wilhelm IV. v. Hessen 473
Wilhelm I. v. Oranien 196
Willer, G. 43
Witelo (Vitellio) 119, 225, 490
Wittich, Paul 35
Wolf, Johannes 300
Wolfradt, Anton, Abt. v. Kremsmünster s. Anton, Abt von Kremsmünster
Wotton, Henry 41, 63, 474, 478, 583

Xenagoras 367
Xylander 87, 386, 498, 553

Zabarella, Jakob 55
Zeaemann, Georg 382, 551
Zeidler, Johannes 212
Zeising, Heinrich 489
Ziegler, Jakob 132, 133, 495, 496
Ziegler, Joh. Reinhard 301
Zinner, Ernst 494, 495, 570
Zorer, Philipp 91, 116
Zucchi, Nikolaus 172, 245, 498, 500, 504